

ขุททกนิกายกุกกเถ อปทานวณณา (วิสุทฺทชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 1

เล่มที่ 42 หน้า 1

วิสุทฺทชนวิลาสินี นาม ขุททกนิกายกุกกเถ

อปทานวณณา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส ฯ

คณฺถารมกเถ

วณฺทิตฺวา สิริสา เสฏฺฐิํ พุทฺทมปฺปฎฺธิปฺคฺคํ

เวยฺยสาครมุตฺติณฺณํ ตินฺณํ ตํสฺราสาครํ ฯ(๑)

ตเถว ปรมํ สนฺตํ คมฺภีรํ ทุทฺทํ อณฺุ

ภวาภวกริํ สฺสุทฺธิํ ชมฺมํ สมฺพุทฺทชฺชุชิตฺํ ฯ

ตเถว อนนฺมํ สงฺฆํ อสงฺกํ สงฺฆมุตฺตมํ

อฺคฺคตมํ ทกฺขิณฺเวยฺยานํ สนฺตินฺทริยมฺนาสวํ ฯ

กเตน ตสฺส เอตสฺส ปณฺาเมน วิเสสโต

รตนคฺคตฺเตย วิเสเสน วิเสสสฺสาทเรน เม ฯ

เถเรหิ ธีรธีเรหิ(๒) อากมณฺญฺหิ วิญฺญฺภิ

อปทานกุกกเถ ฆนฺเต กาทพฺพาติ วิเสสโต ฯ

ปฺนปฺนนาทเรนฺเว ยาจิโตหิ ชสฺสสิภิ

ตสฺมาหิ สฺปาทานสฺส อปทานสฺสเสสโต ฯ

วิเสสนยทีปสฺส ทีปิสฺสํ ปิฏฺกคฺคตฺเตย

ยถา ปาพินฺเวยเนว อคฺคตสํวณฺณนํ สฺสุภิ ฯ

๑ สี. ย. ตินฺณตํสฺราสาครํ ฯ

๒ สี. ธีราติวีรธีเรหิ ย. เถเรหิ จิรวีเรหิ ฯ

บุพทกนิกายภูจกถา อปทานวณณนา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 2
เล่มที่ 42 นิทานกถา หน้า 2

เกณ กตฺถ กทา เจตฺ ภาสิตํ ฌมฺมมุตฺตมํ
กิมตฺถํ ภาสิตถฺยเจตฺ เอตํ วตฺวา วิธึ ตโต ฯ
นิทานesu โกสลุตฺตํ(๑) สุขุคฺคหณฺธารณิ(๒)
ตสฺมา ตํ วิธึ วตฺวา(๓) ปุพฺพาปฺรวิเสสิตํ ฯ
ปุรา สีหฬภาสาย โปราณภูจกถาย จ
จปีตํ ตํ น สาเรติ สาธุนิ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตํ ฯ
ตสฺมา ตมฺปนีสฺสาย โปราณภูจกถานยิ
วิวชฺเชตฺวา วิรฺุทฺชตฺถํ วิเสสตฺถํ ปกาสยิ
วิเสสวณฺณนํ เสฏฺฐจํ กิริสฺสามตฺถวณฺณนนฺติ ฯ

นิทานกถา

เกณ กตฺถ กทา เจตฺ ภาสิตํ ฌมฺมมุตฺตมนฺติ จ
กิริสฺสามตฺถวณฺณนนฺติ จ ปฏฺิณฺญาตตฺตา สา ปนายิ
อปทานสุสฺตถวณฺณนา ทูเรนิทานํ อวิทูเรนิทานํ สนฺติเก-
นิทานนฺติ อิมานิ ตีณิ นิทานานิ ทสฺเสตฺวา วณฺณยิมานา
เย นํ สฺถนฺติ เตหิ สมฺพทาสมโต ปฏฺุจาย วิญฺญาตตฺตา ยสฺมา
สฺฐุจฺ วิญฺญาตา นาม โหติ ตสฺมา นํ ตานิ นิทานานิ
ทสฺเสตฺวาว วณฺณยิสฺสาม ฯ

ตตฺถ อาทิตฺ ตาว เตสํ นิทานานํ ปรีจฺเฉโท
๑ สี. นิทานโกสลุตฺตถฺยจ ฯ ๒ ย. สุขุคฺคหณฺธารณิ ฯ
๓ สี. จตฺวา ฯ

เวทิตโพโพ ๆ ทีปงฺกรปาทมูลสุมี หิ กตาทินีหารสุส มหาสตุตสุส
ยาว เวสฺสนุตฺตภาวา จวิตฺวา ตฺสิตปุเร นิพฺพตฺติ ตาว
ปวตฺโต กถามคฺโค ทูเรนิทานํ นาม ๆ ตฺสิตกวนโต ปน จวิตฺวา
ยาว โพธิมณฺเฑ สพฺพณฺตปฺปตฺติ ตาว ปวตฺโต กถามคฺโค
อวิทฺูเรนิทานํ นาม ๆ สนฺติเกนิทานํ ปน เตสุ เตสุ จานเนสุ
วิหโรโต ตฺสมี ตฺสมีเยว จานเน ลพฺภตฺตีติ ฯ

ทูเรนิทานกถา

ตตฺริทํ ทูเรนิทานํ นาม ฯ

อิโต กิร กปฺปสฺตสทฺสธาธิกาณํ จตฺนุณํ อสงฺเขยฺยานํ (๑)
มตฺถเก อมรวตี นาม นกรํ อโหสิ ฯ ตตฺถ สุเมโธ นาม
พฺราหฺมโณ ปฏิวสตี อุกโต สุชาโต มาติโต จ ปิตีโต จ
สํสุทฺทคหณิโก ยาว สตฺตมา กุลปรีวภูฏา อกฺขิตฺโต อนุ-
ปภฺภูโจ ชาตีวาเทน อภิรุโป ทสฺสนิโย ปาสาทิโก ปรมาย
วณฺณโปกฺขรตาย สมฺนฺนาคโต โส อณฺณํ กมฺมํ อกตฺวา
พฺราหฺมณสิปฺปเมว อุกฺกณฺหิ ฯ ตสฺส ทหฺรกาเลเยว มาตาปิตโร
กาลมกํสุ ฯ อตฺสฺส ราสีวฑฺฒโก (๒) อมจฺโจ आयโปตฺถกํ อหริตฺวา
สุวณฺณรชตมณฺิมตฺตาทิกฺริเต กพฺเภ วิวริตฺวา เอตฺตํ เต กุมาร
มาตฺสู สนฺตํ เอตฺตํ ปิตฺสู สนฺตํ เอตฺตํ อຍกပ္ပยฺยกานนฺติ
๑ ม. อสงฺเขยฺยานํ ฯ ๒ ย. ฐนราสีวฑฺฒโก ฯ

ยาว สตุตฺมา กุลปรีวณฺญา ฐนํ อัจฉิขิตฺวา เอตํ ปฏิปชฺชาหิติ
อาห ฯ สุมะชปณฺฑิตโต จินฺตเตสิ อิมํ ฐนํ สํหริตฺวา มยฺหิ
ปีตุปีตามหาทโย ปโรโลกํ กจฺจนฺตฺวา เอกกหาปณฺมปี คเหตุวา
น คตา มยา ปน คเหตุวา คมนการณํ กาคูํ วณฺณตีติ
โส รลฺโย อาโรเจตฺวา นคเร เกรี จราเปตฺวา มหาชนสฺส
ทานํ ทตฺวา ตาปสฺสปุพฺพชฺชํ ปุพฺพชฺ ๗ อิมสฺส ปนตฺตสฺส
อาวิภาวตฺถํ อิมสฺมี จาเน สุมะชกถา กเถตฺพุพา ฯ สา ปเนสา
กิลฺยจาปี พุทฺธวเส นินฺนตรี อากตาเยว คธาพนฺเชน ปน
อากตตฺตฺวา น สฺกุจฺจ ปากฺภา ตสฺมา ตํ อนฺตรนฺตรฺวา คธา-
สมฺพนฺชฺที่ปเกหิ วจเนหิ สทฺธี กเถสฺสาม ฯ

สุมะชกถา

กปฺปสฺตสฺสทสฺสธาธิกาณํ หิ จตฺนุนํ อสงฺเขยฺยานํ มคฺตเก
ทสฺหิ สทฺเทหิ อวิวิตฺตํ อมรฺวตีติ จ อมรฺนฺติ จ ลทฺธนามํ
นคฺริ อโหสิ ยํ สนฺธาย พุทฺธวเส(๑) วุคฺตํ

กปฺเป จ สตฺสทฺสเส จตุโร จ อสงฺขิเย

อมฺริ นาม นคฺริ ทสฺสเนยฺยํ มโนรมํ

ทสฺหิ สทฺเทหิ อวิวิตฺตํ อนฺนปानสมายฺตฺนฺติ ฯ

ตตฺถ ทสฺหิ สทฺเทหิ อวิวิตฺตฺนฺติ หตฺถิสทฺเทเน อสฺสสทฺเทเน

๑. บ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๑๖ ฯ

รตสทฺเทน เภริสทฺเทน มุทิงฺกสทฺเทน (๑) วิณาสทฺเทน คีตสทฺเทน
สงฺขสทฺเทน สมฺมตฺตาสทฺเทน(๒) อสฺนาค (๓) ปิวถ ขาทถาติ ทสเมน
สทฺเทนาติ อิมฺหิ ทสฺหิ สทฺเทหิ อวิวิตฺตํ อโหสิ ฯ เตสํ ปน
สทฺทานํ เอกเทสเมว คเหตุวา ฯ

หตุถิสทฺทํ อสฺสสทฺทํ เภริสงฺขรณานิ จ
ขาทถ ปิวถ เจว อนฺนปฺปาเนน โฆสิตนฺติ

พฺพุทฺธวเส อิมํ คถํ วตุวา

นคฺริ สพฺพงฺกสมฺปนฺนํ สพฺพกมฺมมฺปกาคฺติ
สตุตฺตรตนสมฺปนฺนํ นานาชนสมากุพฺ
สมิทฺธํ เทวนคฺริว อาวาสํ ปุณฺณกมฺมินิ ฯ
นคเร อมรฺวตฺติยา สุเมโธ นาม พฺรหฺมโณ
อเนกโกฏฺฐินฺนิจโย ปหุตฺชนธณฺววา ฯ
อหฺมณฺยโก มนฺตฺชโร ตินฺณํ เวทาน ปารคฺ
ลกฺขณฺเ อติหาเส จ สชฺมเม ปารมี คโตติ

วตุตฺติ ฯ

อถกทิวสํ โส สุเมธปฺนุทฺติโต อูปริปาสาทวตฺเตล รโหคโต
หตุวา ปฺลลงฺกํ อากฺขิตฺวา นิสินฺโน เอว จินฺตฺเตสิ ปฺนพฺภเว
ปฺนุทฺติต ปฺนุทฺติสฺนุทฺติคฺคหณฺํ นาม ทุกฺขํ ตถา นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตภูจฺจเน
๑ สฺตี. ย. มุติงฺกสทฺเทน ฯ ๒ ม. สมฺมตฺตาสทฺเทน ตาสทฺเทน ฯ
๓ สฺตี. อสฺนาค ภูณฺชถ ฯ ย. อสถ ฯ ที. มหา. ๑๐/๑๓๗/๑๗๐ ฯ

บุพทกนิกายภูจกถา อปทานวณณา (วิสุทฺทชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 6
เล่มที่ 42 นิทานกถา หน้า 6

สรีรสฺส เกทนํ อหฺยจ ชาตฺธิมฺโม ชราธมฺโม พุยาธิมฺโม
มรณธมฺโม เอวํ ภูเตน มยา อชาติ อชฺร อปุยาธิ อมรณํ
อหฺกขํ สฺขํ สีตลํ อมตฺมทานิพฺพานํ ปฺริเยสฺสิตฺตํ วุฏฺฐติ อวสฺสํ
ภวโต มุจฺจิตฺวา นิพฺพานคามินา เอเกน มคฺเคน ภวิตพฺพนฺติ ฯ
เตน วุตฺตํ

รโหคโต นิสีทิตฺวา	เอวํ จินฺเตสฺสํ ตทา
ทฺกุโข ปฺนพฺภโว นาม	สรีรสฺส จ เกทนํ ฯ
ชาติธมฺโม ชราธมฺโม	พุยาธิมฺโม สหํ(๑) ตทา
อชฺร อมรํ เขมํ	ปฺริเยสฺสิตฺตํ นิพฺพุตฺติ ฯ
ยฺนฺนฺนิมํ ปฺตฺติกายํ	นานากุณฺปปริตฺติ
นทฺทฺพิตฺวาน คจฺเจยฺยํ	อนเปกฺโข อนตฺถิโก ฯ
อตฺถิ เหนฺติ โส มคฺโค	น โส สกฺกา น เหตุเย
ปฺริเยสฺสิตฺตํ ตํ มคฺคํ	ภวโต ปฺริมุตฺติยาติ ฯ

ตโต อุตฺตรปี เอวํ จินฺเตสฺสิ ยถา หิ โลเก ทฺกุชฺสส
ปฺฏิปกฺขญฺตํ สฺขํ นาม อตฺถิ เอวํ ภเว สติ ตปฺปฺฏิปกฺเขน
วิภเวนาปี ภวิตพฺพํ ฯ ยถา จ อฺเณห สติ ตสฺส วุปฺสมญฺตํ
สีตลฺมปี อตฺถิ เอวํ รากคฺคิอาทินํ วุปฺสเมน นิพฺพานนาปี
ภวิตพฺพํ ฯ ยถา นาม ปาปสฺส ตามกสฺส ธมฺมสฺส ปฺฏิปกฺขญฺโต
กฺลฺยาณ อนวชฺชญฺโต ธมฺโมปี (๒) อตฺถิเยว เอวเมว ปาปีกาย
๑ สฺ. ย. จหํ ฯ ๒ สฺ. อนวชฺชธมฺโมปี ฯ

ชาติยา สติ สัพพชาติเขปนโต (๑) อชาติสงฺขาเตน นิพฺพานนาปี
ภวิตพฺพเมวาทิ ฯ เตน วุตฺตํ

ยถาปี ทุกฺเข วิชฺชนฺเต	สุขํ นามปี วิชฺชติ
เอวํ ภเว วิชฺชมาเน	วิกฺโขปีจฺฉิตฺตพฺพโก ฯ
ยถาปี อฺอุณฺห วิชฺชนฺเต	อปฺริ วิชฺชติ สීตลํ
เอวํ ติวริชฺคฺกิ วิชฺชนฺเต	นิพฺพานมฺปิจฺฉิตฺตพฺพกํ ฯ
ยถาปี ปาเป วิชฺชนฺเต	กฺลฺยาณมฺปิ วิชฺชติ
เอวเมว ชาติ วิชฺชนฺเต	อชาติปีจฺฉิตฺตพฺพกนฺติ ฯ

อปฺรมฺปิ จินฺเตสิ ยถา นาม กฺุณฺธาสิมฺหิ นิมฺกฺเคน
ปฺริเสน ทูโรโตว ปฺลจฺจวณฺณปฺทุมสณฺณนํ มหาตพากํ ทิสฺวา
กตเรน นฺุ โข มกฺเคน เอตฺถ กนฺตพฺพนฺติ ตํ ตพากํ กเวสิตฺถุ
ยุตฺตํ ฯ ยํ ตสฺส อคเวสนํ น โส ตพากสฺส โทโส ปฺริสฺสฺเสว
โทโส ฯ เอวํ กิเลสฺมลโรชฺเวเน อมตฺมหานิพฺพานตพากเ วิชฺชนฺเต
ยํ ตสฺส อคเวสนํ น โส อมตฺมหานิพฺพานตพากสฺส โทโส
ปฺริสฺสฺเสว โทโส ฯ ยถา จ โจเรหิ สมฺปฺริวาริโต ปฺริโส
ปลายนมกฺเค วิชฺชมาเนปี สเจ น ปฺลายติ น โส มกฺคสฺส
โทโส ปฺริสฺสฺเสว โทโส ฯ เอวเมว กิเลสฺหิ ปฺริวาเรตฺวา กหิตสฺส
ปฺริสฺสฺส วิชฺชมาเนยว นิพฺพานคามิมฺหิ สีเว มกฺเค มกฺคสฺส อคเวสนํ
นาม (๒) น มกฺคสฺส โทโส ฯ ปฺริสฺสฺเสว โทโส ฯ ยถา
๑. ยฺ. ตปฺปฏิปกฺเขน ฯ ๒. สී. นามาติ นตฺถิ ฯ

จ พุยาธิปีพีโต ปุริโส วิชชมานเน พุยาธิติกิจจเก เวชเช สเจ
ตัม เวชชํ กเวสตีวา พุยาธิ น ติกิจญาเปติ น โส เวชชสฺส
โทโส ปุริสสฺเสว โทโส ๑ เอวเมว โย กิเลสพุยาธิปีพีโต
กิเลสวูปสมมคฺคโกวิทํ วิชชมานเมว อัจริยํ น กเวสตี ตสฺเสว
โทโส น กิเลสวินาสกสฺส อัจริยสฺส โทโสติ ๑ เตน วุตฺตํ

ยถา อุตฺตโต ปุริโส	ตพากํ ทิสฺวาน ปุริตํ
น กเวสตี ตํ ตพากํ	น โทโส ตพากสฺส โส ๑
เอวํ กิเลสมลฺโหเว	วิชชนฺเต อมตฺนตเพ
น กเวสตี ตํ ตพากํ	น โทโส อมตฺนตเพ ๑
ยถา อริหิ ปริรุตฺโธ	วิชชนฺเต คมนปฺเถ(๑)
น ปลายตี โส ปุริโส	น โทโส อญฺชสฺส โส ๑
เอวํ กิเลสปริรุตฺโธ	วิชชมานเน สีเว ปฺเถ
น กเวสตี ตํ มคฺคํ	น โทโส สีวมลฺลชเส ๑
ยถาปี พุยาธิโต ปุริโส	วิชชมานเน ติกิจจเก
น ติกิจญาเปติ ตํ พุยาธิ	น โทโส โส ติกิจจเก ๑
เอวํ กิเลสพุยาธิหิ	ทุกฺขิตโต ปรีปีพีโต
น กเวสตี ตํ อัจริยํ	น โทโส โส วินายเกติ ๑

อปรมฺปิ จินฺเตสิ ยถา มณฺฑนทชาติโก ปุริโส กณฺเฐ
อาสตุตฺตํ กุณฺเป ญฑฺเตตฺตวา สฺขํ กจฺเจยฺย เอวํ มยาปี อิมํ
๑. สพุพฺพตฺถ คมนเน ปฺเถ ๑

ปุตติกายั ฉฑฑเตตฺวา อนเปกฺเขน นินฺพพานนคฺริ ปวิสิตฺพุทฺธิ ๑
ยถา จ นรนาโรโย อุกฺการณฺมียิ อฺจฺจารปสฺสาวํ กตฺวา น
ตํ อฺจฺจณฺเณ วา อาทาย ทุสฺสนฺเตน(๑) วา เวเจตฺวา คจฺจนฺติ
ชิกฺขุจฺจมานา ปน อนเปกฺขาว ฉฑฑเตตฺวา คจฺจนฺติ เอวํ มยาปิ
[๒] ปุตติกายั อนเปกฺเขน ฉฑฑเตตฺวา อมตฺนินฺพพานนคฺริ ปวิสิตฺ
วณฺณุตฺติ ๑ ยถา จ นาวิกา นาม ชชฺชริ นาวํ อนเปกฺขาว
ฉฑฑเตตฺวา คจฺจนฺติ เอวํ อหฺมปิ อิมํ นวหิ วณฺมุเขหิ ปคฺฆมฺรณฺตํ
กายั ฉฑฑเตตฺวา อนเปกฺโข นินฺพพานปฺริ ปวิสิตฺสํมิ ๑ ยถา
จ ปฺริโส นานารตฺนานิ อาทาย โจรฺเหหิ สทฺธิ มคฺคํ คจฺจนฺโต
อตฺตโน รตฺนนาสภเณน(๓) เต ฉฑฑเตตฺวา เขมํ มคฺคํ คณฺหาติ
เอวํ อยฺมปิ(๔) กรชกาโย รตฺนวิโลปกโจรสทฺธิโส ๑ สจฺหาหิ เอตฺถ
ตณฺหิ กริสฺสํมิ อริยมคฺคกฺกุสฺสธมฺมรตฺนํ เม นสฺสิสฺสตี ตสฺมา
มยา อิมํ โจรสทฺธิสํ กายั ฉฑฑเตตฺวา อมตฺมทานินฺพพานนคฺริ
ปวิสิตฺ วณฺณุตฺตีติ ๑ เตน วุคฺคํ

ยถาปิ กุณฺปิ ปฺริโส กณฺเจ พุทฺธิ ชิกฺขุจฺจนิย(๕)

โมจยิตฺวาน คจฺเจยฺย สฺสึ เสริ สยํ วสิ ๑

ตเถวิมํ ปุตติกายั นานากุณฺปสฺถยฺย

ฉฑฑฑยิตฺวาน คจฺเจยฺย อนเปกฺโข อนตฺถิโก ๑

๑ สฺตี. ทสฺนฺเตน ๑ ๒ ม. เอตฺถนฺตเร อิมฺนฺติ ทิสฺสตี ๑

๓ ย. รตฺนนสฺสณฺภาเวน ๑ ๔ ย. มยฺหฺมปิ ๑ ๕. ย. ชิกฺขุจฺจนิย ๑

ยถา อัจจารภูจกถา มหิ กรีสึ นรนาโรโย
ฉทุทยิตฺวาน คจฺจนฺติ อนเปกฺขา อนตฺติกา ฯ
เอวเมวาคิ อิมิ กายิ นานากุณปฺปฺริตฺติ
ฉทุทยิตฺวาน คจฺฉิสฺสึ วจฺจ กตฺวา ยถา กุฎฺฐิ ฯ
ยถาปิ ชชฺชริ นาวิ ปฺลุกุคฺคิ อุตฺถาคาหิณฺนี(๑)
สามิ ฉทุทเตตฺวา คจฺจนฺติ อนเปกฺขา อนตฺติกา ฯ
เอวเมวาคิ อิมิ กายิ นวจฺฉิทฺทํ ชฺฐวสฺสํ
ฉทุทยิตฺวาน คจฺฉิสฺสึ ชินฺณนาวิว สามิกา ฯ
ยถาปิ ปฺริโส โจรเหหิ คจฺจนฺโต ภณฺฑมาทีย
ภณฺฑจฺเจทภยํ ทิสฺวา ฉทุทยิตฺวาน คจฺฉติ ฯ
เอวเมว อัย กายิ มหาโจรสโม วิย
ปฺหายิมิ คมิสฺสามิ กุสลจฺเจทนา ภยาคิ ฯ

เอวํ สุมฺเชปฺนฺจฺจิตฺโต นานาวิธาหิ อฺปมาหิ อิมิ เนกฺขมฺมุ-
ปฺสึหิตฺติ อคฺคํ จินฺเตตฺวา สกนิเวสเน อปฺริमितโภคกฺขนฺธํ เหฏฺฐา
วฺตุตฺนเยน กปฺณทฺธิกาทินิ วิสฺสชฺเชตฺวา มหาทานํ ทตฺวา
วตฺตุกาเม จ กิเลสกาเม จ ปฺหาย อมรฺนครโต นิกฺขมิตฺวา
เอกโกว หิมฺวนฺเต ฐมฺมิกํ นาม ปฺพุพฺตํ นิสฺสาย อสฺสมํ
กตฺวา ตตฺถ ปฺณฺณสาตฺถจ จงฺกมฺมจ มาเปตฺวา ปฺญจหิ
นีวฺรณโทเสหิ วชฺชิตฺติ เอวํ สฺมาหิตฺเต จิตฺเตตฺติอาทินา นเยน
๑ สี. ย. อุตฺถาคาหิณฺนี ฯ

วุดเตหิ อฏฺฐหิ การณคฺเชหิ สมุเปตฺติ อภิญญาสงฺฆาตฺติ พลฺ
อาหริตฺติ ตสฺมี อสฺสมปเท นวโทสสมนฺนาคตฺติ สากฺกํ ปชหิตฺวา
ทฺวาทสคฺคสมนฺนาคตฺติ วากจิริ นีวาเสตฺวา อิติปพฺพชฺช
ปพฺพชฺช ๑ เอวํ ปพฺพชฺชโต อฏฺฐโทสสมาภิญฺณํ ตํ ปณฺณสาถิ
ปหาย ทสคฺคสมนฺนาคตฺติ รุกฺขมฺมูลิ อุปคณฺตฺวา สพฺพิ ฌยฺล-
วิกตฺติ ปหาย ปวตฺตผลโกชโน หุตฺวา วิสชชฎฺฐานจกฺกมนวเสเนว
ปธานิ ปทหนฺโต สตฺตทาหพฺพนฺตเรเยว อฏฺฐนฺนํ สมาเป็นฺนํ
ปญฺจนฺนญจ อภิญฺยานํ ลากิ อโหสิ ๑ เอวํ ตํ ยถาปตฺถิตฺติ
อภิญฺญาพลํ ปาปฺณิ ๑ เตน วุดตฺติ

เอวาทิ จินฺตยิตฺวาน เนกโกฏฺฐิตฺติ ฌนํ
นาถานาถานํ ทตฺวาน หิมวณฺตมุปากมฺมี ๑
หิมวณฺตสฺสวาทูเร ฌมฺมิโก นาม ปพฺพโต
อสฺสโม สุกโต มยฺหิ ปณฺณสาธา สุมปิตา ๑
จกฺกมํ ตตฺถ มาเปสิ ปญฺจโทสววิชฺชิตฺติ
อฏฺฐคฺคสมุเปตฺติ อภิญฺญาพลมาหริ ๑
สากฺกํ ปชหิตฺตถ นวโทสมุปากตฺติ
วากจิริ นีวาเสสิ ทฺวาทสคฺคมุปากตฺติ ๑
อฏฺฐโทสสมาภิญฺณํ ปชหิตฺติ ปณฺณสาถกํ
อุปากมฺมี รุกฺขมฺมูลิ คฺเชน ทสมุปากตฺติ ๑
วาปีตํ โรปีตํ ฌยฺลํ ปชหิตฺติ นีรวเสสโต
อเนกคฺคสมปฺนํ ปวตฺตผลมาหิ ๑

ตตถปฺปชานํ ปทหี นิสชชฎจฺจณจกเม

อพฺกนฺตรมฺหิ สตฺตทาเห อภิญญาพล ปาปฺปณฺนิตฺติ ๑(๑)

ตตถ อสฺสโม สุกโต มยฺหิ ปณฺณสาลา สุมาปิตาติ

อิมาย ปน ปาฬิยา สุเมธปณฺณติเตน อสฺสมปณฺณสาลจกมา
สทฺถตา มาปิตา วิย วุตฺตทา ๑ อัย ปเนตฺถ อตฺถโถ มหาสตฺตถฺยหิ
หิมวณฺตํ อชฺโฆคาเหตุวา อชฺช ฌมฺมิกปพฺพตฺติ ปวิสิสฺสตีติ ทิสฺวา
สกุโก วิสฺสกมฺมเทวปฺปตฺติ อามนฺเตสิ ตาต อัย สุเมธปณฺณติโต
ปพฺพชิสฺสามิตฺติ นิกฺขนฺนโต เอตฺสส วสนญฺจานํ มาเปหิตฺติ ๑ โส
ตสฺส วจันํ สมปฺปฏิจฺฉิตฺวา รณณิยํ อสฺสมํ สุกฺคตฺติ ปณฺณสาลํ
มโนรมํ จกฺกมณฺจ มาเปสิ ๑ ภควา ปน ตทา อตฺตโน
ปฺญญานุกาเวณ นิปฺพนนํ ตํ อสฺสมปทํ สนฺชาย(๒) สาริปฺปตฺตา
ตสฺมี ฌมฺมิกปพฺพเต

อสฺสโม สุกโต มยฺหิ ปณฺณสาลา สุมาปิตา

จกฺกมํ ตตฺถ มาเปสิ ปณฺจโทสววิชฺชิตนฺติ

อาห ๑

ตตถ สุกโต มยฺหนฺติ สุกฺจฺจ กโต มยา ๑ ปณฺณสาลา
สุมาปิตาติ ปณฺณจฺจนฺทสาลาปิ เม สุมาปิตา อโหสิ ๑

ปณฺจโทสววิชฺชิตนฺติ ปณฺจิเม จกฺกมโทสา นาม
ถทฺธวิสมตา อนฺนโต รุกฺขตา กหนจฺจนฺนตา อติสมฺพาธตา
อติวิสาธตาติ ๑

๑ สี. ย. อภิญญาพลมปาปฺปณฺนิตฺติ ๑ เอวมฺปริปี ๑

๒ สี. ย. นิสฺสาย ๑

ถทุทวิสมภูมิกาศมี หิ จงกเม จงกมนตสฺส ปาทา
รุษชนฺติ โฝฎา อุฎฺฐหนฺติ จิตฺตํ เอกกคฺคํ น ลภติ กมฺมฏฺฐานํ
วิปฺชชติ ฯ มุทฺสมตเต ปน ฝาสฺสูหริ อากมฺม กมฺมฏฺฐานํ
สมฺปฺชชติ ฯ ตสฺมา ถทุทวิสมภูมิกาศตา เอโก โทโสติ
เวทิตฺตโป ฯ

จงกมสฺส อนฺโต วา มชฺเฒ วา โภฏฺฐิ วา รุกฺเข
สฺติ ปมาทมาคมฺม จงกมนตสฺส นลาภฺติ วา สีสํ วา
ปฏฺิหณฺตฺติ อนฺโตรูกฺขตา ทฺติโย โทโส ฯ

ติณฺตาทิกหนจฺจนฺเน จงกเม จงกมนฺโต อนฺธการเวลายํ
อรคาทิกเ ปาณ อกฺกมิตฺวา วา มาเรติ เตหิ วา ทฏฺโฐ
ทูกํ อปฺชชติติ กหนจฺจนฺตา ตฺติโย โทโส ฯ

อติสมฺพาเช จงกเม วิตุถารโต รตนิกเ วา อญฺฐรตนิกเ
จงกมนตสฺส ปริจฺเจเท ปกฺขลิตฺวา นขาปี อญฺฐลโยปี
ภิชฺชนฺตฺติ อติสมฺพาธา จตุตฺโต โทโส ฯ

อติวิสาเล จงกเม จงกมนตสฺส จิตฺตํ วิธาวติ เอกกคฺคํ
น ลภติติ อติวิสาเลตา ปญฺจโม โทโส ฯ

ปฺถุสโต ปน ทิชฺชุตฺตรตฺนํ ทฺวิสุ ปสฺเสสฺส รตนมตฺตํ
อนฺจกมํ ทิชฺชโต สฏฺฐิหตฺถํ มุทฺตลํ สมวิปฺปกิณฺณวาลุกํ จงกมํ
วฏฺฐติ เจตฺยคิริมฺหิ ทิปฺปสาทกมฺหามหิณฺทตฺเตรสฺส จงกมํ วิย
ตาทิสํ ตํ อโหสิ ฯ เตนหา จงกมํ ตตฺถ มาเปสิ ฯ ปญฺจโทส-
วิวชฺชิตนฺติ ฯ

อฏฺฐคุณสมมุเปตฺตํ อฏฺฐหิ สมณฺส
สมณฺส
นาม ฌนฺต
ปรียะสนภาโว นิพฺพุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
รฏฺฐํ ปิเพตฺตฺต
ฌนฺต
ว สีสกหาปณาทินิ วา คณฺหนฺตฺตฺตฺตฺต
ราชกฺุเลตฺต
รฏฺฐปีลนิกิเลตฺตภาโว อฺปกรณฺตฺตฺต
นิจฺจนฺตฺตฺตฺตภาโว โจรวิโลเป
นิพฺภยภาโว ราชราชหมหามตฺตฺตฺตฺต
อํตฺตฺตฺตภาโว จตฺตฺตฺตฺต
ทิสาสฺ
อฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺปฺป
อิทํ วุตฺตํ โหติ ยถา ตสฺมึ อสฺสเม
วสนฺตฺตฺต สกฺกา โหณฺตฺต อิมานิ อฏฺฐ สฺสฺสฺส
วินฺทิตฺตํ อิทํ
อฏฺฐคุณสมมุเปตฺตํ ตํ อสฺสมํ มาเปสินฺตฺตํ ๑

อภิณฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปจฺจมา ตสฺมึ อสฺสเม วสนฺตฺต
กสิณ-
ปริกมฺมํ กตฺตฺต อภิณฺตฺตฺต
สมาปตฺตฺตฺตฺต
อฺปฺปฺปฺปฺปฺป
อนิจฺจโต จ ทฺกฺขโต จ วิปฺสฺสํ อารกิตฺตฺต
ถามปตฺต
วิปฺสฺสนาพลํ อหริ ๑ ยถา ตสฺมึ วสนฺตฺต
ตํ พลํ อหริตฺต
สกฺโกมิ เอวํ ตํ อสฺสมํ อภิณฺตฺต
อฺปฺปฺปฺป
อนุจฺจนฺต
กตฺตฺต มาเปสินฺตฺต อตฺตฺต ๑

สาฏฺกํ ปชฺหิ ตตฺถ นวโทสมฺมุปคตฺตฺต
เอตฺตฺต อณฺ-
ปฺปฺปฺป
๑

ตทา กิร กุฏฺฐิเลณจฺงกมาทิปฺปฺปมฺมฺมฺม
ปฺปฺปฺป
๑
รฺกฺขสณฺนํ รมณฺยํ มชฺฐสฺสฺส
อฺปคตฺตวาพมิกิสนกสฺกณฺ
ปวิเวกฺกมฺมํ อสฺสมํ มาเปตฺตวา
อลงฺกตจฺงกมฺมสฺส อฺโกสฺ อณฺตฺต

อาลมนุพณผลกัม สัมวิธาย นิสิตินตถาย จงกมเวมชเณ สมตลัม
มุกุควณณสลิถัม มาเปตฺวา อนฺโต ปณฺณสาลาเย ชฎามณฺฑลวาก-
จิริตฺทณฺฑกฺกณฺฑกิกาทิกเก ตาปสปรักขารเ มณฺฑเป ปานีเยมณฺ-
ปานีเยสงฺขปานีเยสรวานิ อคฺคิสาลายํ องฺการกปฺลตทารุอาทีนิตฺติ
เอวํ ยัม ยัม ปพฺพชิตานัน อูปการาย สํวตฺตติตัม สพฺพัม มาเปตฺวา
ปณฺณสาลาเย ภิตฺติยัม เย เกจิจิ ปพฺพชิตุกามา อิมเ ปรักรฺขาร
คเหตุวา ปพฺพชนฺตฺติ อกฺขรานิ ฉินฺนิตฺตวา เทวโลกเมว คเต
วิสุตฺกมฺมเทวปฺตเต สฺมุชฺชปณฺฑิตโต หิมวณฺตปาเท (๑) กิริกนุทธานุ-
สาเรน อตฺตโน นีวาसानุรูปํ ฝาสฺกณฺฑจัน อโโลเกนฺโต
นทีนิตฺตเน วิสุตฺกมฺมนิมมิตฺติ สกฺกทตฺติยัม รมณฺญิยัม อสฺสมัม ทิสฺวา
จงกมนโกฏฺฐิ คณฺตฺวา ปทวตฺถชฺ อปฺสสนฺโต ชฺวํ ปพฺพชิตา
ชฺรคฺคาเม ภิกฺขัม ปริเยสิตฺวา กิลนฺตฺรูปา อากณฺตฺวา ปณฺณสาถัม
ปวิสิตฺวา นิสินฺนา ภวิสฺสนฺตฺติ จินฺเตตฺตวา โถกัม อากเมตฺวา
อติวีย จิรายนฺติ ชานิสฺสามิตฺติ ปณฺณสาตทวารัม วิวริตฺวา อนฺโต
ปวิสิตฺวา อิตโต จิตโต จ อโโลเกนฺโต มหาภิตฺติยัม อกฺขรานิ
วาเจตฺวา มยฺหัม กปฺปิเยปรักขาราวา เอเต อิมเ คเหตุวา
ปพฺพชิสฺสามิตฺติ อตฺตนา นิตฺตปารุถัม สากฺกยฺกัม ปชหิ ๑ เตนนาห
สากฺกัม ปชหิ ตตฺถาติ ๑ เอวํ ปวิฏฺโฐ อหัม สารีปฺตเต ตสฺสํ
ปณฺณสาลาเย สากฺกัม ปชหิ ๑
๑ สี่. ยู. หิมวณฺต ๑

นวโทสมุปาคตนฺติ สาฏกํ ปชหนฺโต นว โทเส ทิสฺวา
ปชหิณฺติ ทีเปติ ฯ ตาปสฺสปุพฺพชฺชํ ปุพฺพชิตานํ หิ สาฏกสฺมี
นว โทสา อุปลุจฺจนฺติ ฯ [๑]

มหคฺคฆภาโว เอโก โทโส ปรปฺปฏิพฺพทตฺตาย อุปลุจฺชน-
ภาโว เอโก ปริโกเคน ลหุํ กิลิสฺสนภาโว เอโก ฯ กิลิฏฺโจ
หิ (๒) โชวิตฺพุโป จ รชิตฺพุโป จ โหติ ฯ ปริโกเคน ชีรณภาโว
เอโก ฯ ชินฺณสฺส หิ ตฺถณฺณํ วา อคฺคพฺทานํ วา กตฺตพฺพิ
โหติ ฯ ปุณฺ ปฺริยเสณาย ทฺตฺตฺตฺตฺตภาโว เอโก ตาปสฺสปุพฺพชฺชาย
อสารุปลุภาโว เอโก ปจฺจตฺตฺตฺกานํ สาธารณภาโว เอโก ฯ
ยถา หิ นํ ปจฺจตฺตฺตฺกานํ คณฺหนฺติ เอวํ โคเปตฺตฺพุโป โหติ ฯ
ปฺริยญฺชนตฺตฺส วิญฺสนญฺจานภาโว เอโก กเหตุวํ วิจฺรณตฺตฺส
ขณฺธการมฺหิจฺจภาโว เอโกติ ฯ

วากจิริํ นีวาเสสิณฺติ ตทาหํ สาริปฺุตฺต อิมํ นว โทเส
ทิสฺวา สาฏกํ ปหาย วากจิริํ นีวาเสสิ มฺลชฺตฺตฺตํ (๔) หิริํ หิริํ
กตฺวา คณฺเถตฺวา กตํ วากจิริํ นีวาสนปารุปนตฺตฺตาย อาทียินฺติ
อตุโถ ฯ

ทฺวาทสคฺคฆมุปาคตนฺติ ทฺวาทสหิ อานิสฺเสหิ สมนฺนาคตํ ฯ
วากจิริสฺมี หิ ทฺวาทส อานิสฺสา อปฺปคฺขมํ สุนฺทริํ กปฺปิยนฺติ
๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร เตสฺส ตฺตฺสชาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. สพุพฺตฺถ จ ฯ
๓ ม. อคฺคพฺทานํ ฯ ๔ ม. อฺสิริมฺลชฺตฺตํ ฯ

อัย ตาว เอโก อานิสฺโส สหตุตา กาคฺ์ สกฺกาคิ อัย ทฺติโย
ปริโกเคน สณฺณํ กิลิสฺสติ โชวียมานเปปฺปิ ปฺปญฺโจ นตฺถิติ อัย
ตติโย ปริโกเคน ชินฺณเปปฺปิ สิปฺพิตฺตพฺพภาโว จตฺตโถ ปฺน
ปริเยสนตฺตสฺส สฺวเนน กรณภาโว ปฺนจโม ตาปฺสปพฺพชฺชาย
สารถฺปภาโว ฉฺฉุโจ ปจฺจตฺถิกานํ นิรฺูปโกคภาโว(๑) สตฺตโม
ปริภุชฺชนตฺตสฺส วิภูสณฺณจฺานาภาโว อญฺจโม ชารณฺเ สลฺลหุค-
ภาโว นวโม จิวรปจฺจเย อปฺปิจฺจภาโว ทสโม วากฺุปฺตฺติยา
ชฺมมิกอนวชฺชภาโว เอกาทสโม วากฺิจิเร นญฺเจปฺปิ อนเปกฺขภาโว
ทฺวาทสโมติ ฯ

อญฺจโทสสมาภินฺณํ ปชฺหี ปณฺณสาลกนฺติ กถํ ปชฺหี ฯ
โส กิร วรสาญฺญกฺุคํ โอมุณฺจนฺโต จิวรวิเส ลคฺคิตํ อโนช-
ปฺปฺสพฺพทามสทิสฺ รตฺตํ วากฺิจิรํ คเหตุวา นิวาเสตฺวา ตสฺสุปฺริ
อปฺริ สฺวณฺณวณฺณํ วากฺิจิรํ ปฺริทฺทิตฺวา ปฺนฺนาคปฺปฺสพฺพนธฺรสทิสฺ
สขุรํ อชินจมฺมํ เอกํสํ กตฺวา ชฺฉามณฺฑลํ ปฺณิมุณฺจิตฺวา จุพฺพาย
สทฺธิํ นิจฺจลภาวกรณตฺถํ สาทฺสูจີ ปเวเสตฺวา มุตฺตาทาชาลสทิสาย
สิกฺกาย ปวาพวณฺณํ กุณฺฑิกํ โอททิตฺวา ตีสุ จาเนสุ วงฺกํ
กาชํ อาทาย เอกิสฺสา กาชโกภฺยิยา กุณฺฑิกํ เอกิสฺสา
องฺกุสปจฺจฉิตฺตทณฺฑาทินิ โอลคฺเคตฺวา ขาริกาชํ(๒) อํเส กตฺวา
ทกฺขิณฺน หตฺถเณน กตฺตรทณฺฑํ คเหตุวา ปณฺณสาลโต
๑ สี. ปฏฺฐิรฺูปโกคภาโว ฯ ๒. สี.ย. ขาริการิ ฯ

นิกขมิตฺวา สฎฺฐิหตฺเถ มหาจกฺกเม อปฺราปฺริ จกฺกมนฺโต อตฺตโน
เวสฺสึ โอลเถกตฺวา มยฺหิ มโนโรโถ มตฺถกํ ปตฺโต โสภติ
วต เม ปพฺพชฺชา พุทฺธปจฺเจกพุทฺธาทีหิ สพฺเพหิ ธีรปฺริเสหิ (๑)
วณฺณิตา โถมิตา อัย ปพฺพชฺชา นาม ปหีนํ เม คิหิพนฺธนํ
นิกฺขนฺโตสฺมิ เนกขมฺมํ ลทฺธา อุตฺตมปพฺพชฺชา กริสฺสามิ
สมณธมฺมํ ลภิสฺสามิ มกฺกผลสฺสุนฺติ อุตฺตสาหชาโต ขาริกาชํ
โอดาเรตฺวา จกฺกมเวมชฺเฒ มุคฺควณฺณสิลาปญฺเญ สุวณฺณปฏฺิมา
วีย นิสฺสินโน ทิวสภากํ วิดีนาเมตฺวา สายนฺุหสมยฺํ ปณฺณสาลํ
ปวิสิตฺวา พิตฺถมณฺจกปสฺเส กญฺจตฺถริกาย นินฺโน สรฺริ อุตฺ
คาหาเปตฺวา พลวปจฺจเส ปพฺพชฺฉิตฺวา อตฺตโน อากมนํ
อวชฺเชสิ อหํ ฆรราวเส อาทิณฺวํ ทิสฺวา อมิตโภกํ อนนฺุตยสํ
ปหาย อรณฺญํ ปวิสิตฺวา เนกขมฺมกเวสโก หุตฺวา ปพฺพชฺชิตฺวา
อิโต ทานิ ปญฺจาย ปมาทจาริ (๒) จริตฺถํ น วญฺญติ ปวิเวกฺขหิ
ปหาย วิจฺรณฺตํ มิจฺฉาวิตกฺกมกฺขิกา ขาทนฺติ อิทานิ มยา
วิเวกมนฺุพฺพุเหตุ วญฺญติ อหณฺหิ ฆรราวสํ ปลิโพชฺชิตฺวา ทิสฺวา
นิกฺขนฺโต อยญจ มนาปา ปณฺณสาลา เพลฺวปกฺกวณฺณา
ปฺริกณฺทกตาญฺมิ (๓) รชตวณฺณา เสตภิกฺคิตฺโย กโปตปาทวณฺณํ
ปณฺณจฺจทนํ วิจิตฺตตฺถรณฺวณฺโณ พิตฺถมณฺจโก นีวาสผาสูกํ
วสนญฺจจันนํ น เอตฺโต อติเรกตฺรา วีย เม เคหสมฺปทา
๑ วีรปฺริเสหิ ๑ ๒. สี. ปมาทจาริ ๑
๓ สี. ย. เพลฺวปกฺกวณฺณปฺริกณฺทกตา ๑

ปณฺณยตฺติติ ปณฺณสาลาย โทเส วิจฺฉินฺนโต อฏฺฐ โทเส
ปสฺสตี ฯ

ปณฺณสาลปริโกศสุมี หิ อฏฺฐ อาทินฺวา มหาสมารมฺเภน
ทพฺพสมฺภาวเร สโมชานตฺวา กรณปริเยสนภาโว เอโก อาทินฺโว
ติณฺณปณฺณมตฺตติเกสุ ปติตาสฺส ตาถํ ปุณฺนปฺปุณฺนํ จเปตพฺพตฺตาย
นิพทฺชชฺคฺคนภาโว ทฺตติโย เสนาสฺนํ นาม มหุลลกฺกสฺส ปาปฺปณฺณาติ
อเวลาย วุฏฺฐาปิยมาณสฺส จิตฺเตกคฺคตา น โหตฺติติ อฏฺฐจาปนีย-
ภาโว ตฺตติโย สීตฺถนฺนหาทิปฏฺฐิมาเตน กายสฺส สุขุมาลกรณภาโว
จตฺตฺโต เคาหิ ปวิฏฺฐเจน ยํ กิณฺจิจิ ปาปํ สกฺกกา กาคฺคฺคนฺติ
กรหาปฏฺฐิฉฺฉาตฺนภาโว ปณฺจโม มยฺหฺนฺติ ปรีคฺคหกรณภาโว
นฏฺฐโจ เคาหฺสฺส อตฺถติภาโว นามสฺย สทฺตฺตฺยกวาสो วียาติ สตฺตฺตโม
อุกามํกุล(๑)มฺรโคพิกาทีนํ สาชารณตฺตาย พหุสชารณภาโว
อฏฺฐโม ฯ อิติ อิม อฏฺฐ อาทินฺเว ทิสฺวา มหาสฺสโต ปณฺณสาลํ
ปชฺหี ฯ เตนาห อฏฺฐโทสสฺมาภิณฺณํ ปชฺหี ปณฺณสาลกนฺติ ฯ

อุปากฺมึ รุกฺขมฺมูลํ กุณฺเณ ทสฺหุปากคฺคนฺติ ฉนฺนํ ปฏฺฐิกฺขิปิตฺวา
ทสฺหิ กุณฺเณหิ อุเปตํ รุกฺขมฺมูลํ อุปกโตสฺสมิตฺติ วทตี ฯ

ตฺตฺตริเม ทสฺ กุณฺณา อปฺปสฺมารมฺภตา เอโก กุโณ
อุปกมฺนมตฺตกเมว หิ ตตฺถ โหตฺติติ ฯ อปฺปฏฺฐิฉฺคฺคนตา ทฺตติโย
ตํ หิ สมฺมฏฺฐมฺปิ อสมฺมฏฺฐมฺปิ ปรีโกศผาสฺกํ โหตฺติเยว ฯ

๑ สී. ย. อุกามํกุณ ..... ฯ

อนุฏจาปนียภาโว ตติโยฯ ครหํ นปฺปฏิจฺจนาเทติ ตตฺถ ปาปํ
กโรนฺโต ลชฺชตฺติ ครหาย อปฺปฏิจฺจนฺนภาโว จตฺตโตฯ
อพุโภกาสวาโส วีย กายํ น สนฺถมฺเกตฺติ กายสฺส อสนฺถมฺภน-
ภาโว ปณฺจโม ปรีคฺคหฺรณภาโว ฉฺฉโธ เคาหลยปฏิกฺเขโป
สตฺตโมฯ พุสฺสธารณฺเ เคเห วีย ปฏฺิขคฺคิสฺสามิ นํ
นิกฺขมถาติ นีหฺรณกาภาโว อฏฺจโม วสนฺตสฺส สปฺปิตฺติกาโว
นวมो รุกฺขมฺมูลเสนาสนสฺส คตฺตคฺคฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
สฺส สลภตาย อนเปกฺข-
ภาโว ทสฺโมติ อิมํ ทสฺส คฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
วาทิฯ

อิมานิ หิ เอตฺตกานิ การณานิ สลฺลภฺเขตฺวา มหา-
สฺสโต ปฺนทิวเส ภิกฺขาย คามํ ปาวิสิฯ อถสฺส สมฺปตฺตคฺคเม
มนุสฺสา มนฺเตน อสฺสาเห น ภิกฺขํ อทฺสฺฯ โส ภตฺตคฺคจฺจ
นิกฺจฺจาเปตฺวา อสฺสมํ อากมฺม นิสฺสิทฺตฺวา จินฺเตสิ นาทิ ออาหาร
ลภามิติ ปพฺพชฺชิตฺ สนิทฺธาหาโร นามสฺส มานมทปฺริสมเท
วทฺเตติ ออาหารมฺลคฺคสฺส จ ทฺกฺขสฺส อนฺโต นตฺถิ ยนฺนุนาหิ
วาปีตโรปีตฺถนนิพฺพตฺตํ ออาหาริ ปชฺหิตฺวา ปวตฺตผลโภชน
ภเวยฺยนฺติฯ โส ตโต ปฏฺจาย ตถา กตฺวา จมฺเณนฺโต วายมนฺโต
สฺสตาหพฺภนฺตเรเวว อฏฺจ สมฺปาตฺติโย ปณฺจจ อภิญฺญาโย
นิพฺพตฺเตสิฯ เตน วุตฺตํ

วาปีตํ โรปีตํ ฐณฺณํ ปชฺหิ นีรวเสสโต
อเนกคฺคสมฺปนฺนํ ปวตฺตผลมาทฺธิยํฯ

ตถปฺปชานํ ปทหี นิสชชฎจฺจณจกเม

อพฺกนฺตรมฺหิ สตุตาเห อภิญญาพล ปาปฺณินฺติ ฯ

เอวํ อภิญญาพลํ ปตฺวา สุเมธตาปเส สฺมาปตฺติสุเขน

วีนฺตนาเมนฺเต ทิปฺงกโร นาม สตุตา โลเก อุตฺปาติ ฯ ตสฺส

ปฏฺิสนฺธิชาติโพธิชฺมมจกฺกปฺวตฺตเนสุ สกลาปี ทสสทสฺสีโลกธาตุ

สงฺกมฺปี สมฺปกมฺปี สมฺปเวธิ มหาวีรํ รวิ ทวตฺตีส ปุพฺพ-

นิมิตฺตานิ ปาตุรเหตุ(๑) ฯ สุเมธตาปโส สฺมาปตฺติสุเขน วีนฺตนาเมนฺโต

เนว ตํ สทฺทมฺสฺโสสิ น จ ตานิ นิมิตฺตานิ อทฺทส ฯ

เตน วุตฺตํ

เอวํ เม สิทธิปฺตตฺตสฺส วสิฏฺฏตฺตสฺส สาสเน

ทิปฺงกโร นาม ชิโน อฺปฺปชฺชิ โลกนายโก ฯ

อฺปฺปชฺชนฺเต จ ชายนฺเต พุชฺฌนฺเต ชฺมมเทสเน

จตุโร นิมิตฺเต นาทุทลํ ฌานรตฺติสมฺปปีโตติ ฯ

ตสฺมี กาลे(๒) ทิปฺงกรทสฺพลอ จตุหิ จินฺตาสวตฺตสฺสเสหิ

ปริวฺโต อนฺุพฺพเพน จาริกํ จรมาโน ชฺมมํ นาม นครํ ปตฺวา

สุทฺตสนฺมมหาวิหารํ ปฏฺิวสฺติ รฺมมนครวาสิโน ทิปฺงกโร กิร

สมณิสฺสโร ปรมานิสฺมโพธิํ ปตฺวา ปวตฺตวรชฺมมจกฺโก อนฺุ-

พฺพเพน จาริกํ จรมาโน อมฺหากํ รฺมมนครํ ปตฺวา สุทฺตสน-

มมหาวิหารํ ปฏฺิวสฺตฺติ สุตฺวา สปฺปินฺวานินฺตาทินิ เจว เกสชฺชานิ

วตฺตจฺฉาทนานิ จ คาหาเปตฺวา คนฺุชฺมาลาทิตฺถา เยน พุทฺโธ

๑ สฺ. ปาตุรเหตุ ฯ ๒. สฺ. ขณ ฯ

เยน ฌโม เยน สงฺโฆ ตนนินฺนา ตปโปณา ตปฺปพุทฺธา
หุตฺวา สตฺถาริ อุตฺตมมิตฺวา วนฺทิตฺวา คนฺธมาลาทีหิ ปุเชตฺวา
เอกมฺนุตฺ นิตฺตินฺนา ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา สุวตฺตนาถ นิมนฺเตตฺวา
อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมิตฺสู ฯ

เต ปุณฺทิวเส มหาทานิ สขฺเชตฺวา นคริ อลงฺกกริตฺวา
ทสพลฺลสฺส อากมฺนํมคฺคิ อลงฺกโรนฺตา อุทกภินฺนภูจฺจเนสฺส ปิตฺตํ
ปกฺกขิปิตฺวา สมํ ภูมิตลฺลํ กตฺวา ราชตปฺปภูจฺจณฺณํ วาลุกํ อากิรฺนติ
ลาเช เจว ปุปฺผานิ จ วิกิรฺนติ นานาวิราเคหิ วตฺถเอหิ
ชชฺชฎฺฐาเก อุตฺตสาเปนฺติ กทลฺโย เจว ปุณฺณฆฏฺฐปฺนติโย จ
ปติฏฺฐาเปนฺติ ฯ ตสฺมี กาลे สุมฺมชตฺวาปโต อตฺตโน อสฺสมปทา
อากาสํ อุคฺคนฺตฺวา เตสํ มนฺุสฺसानํ อุปริกาเคน อากาเสน
คจฺจนฺโต เต หฏฺฐตฺถุเจ มนฺุสฺเส ทิสฺวา กิ นุ โข การณฺนติ
อากาสโต โอริยุห เอกมฺนุตํ จิตฺโต มนฺุสฺเส ปุจฺฉิ อมฺโภ
กสฺส ตฺมฺเห อธิ วิสมํ มคฺคิ(๑) อลงฺกโรธาติ ฯ เตน วุตฺติ

ปุจฺจนฺตเทสฺวิสเย นิมนฺเตตฺวา ตถาคคิ
ตสฺส อากมฺนํ มคฺคิ โสเชนฺติ ตฺถุจฺจมานสา ฯ
อหํ เตน สมเยน นิกฺขมิตฺวา สกสฺสมา
ฐนฺนโต วากจฺจิรานิ คจฺฉามิ อมฺพเร ตทา ฯ
เวทชาตํ ชนํ ทิสฺวา ตฺถุจฺจหฺจฺจํ ปโมทิตํ
โอโรหิตฺวาน คคฺนา มนฺุสฺเส ปุจฺฉิ ตาวเท ฯ

๑ ส. ย. อิมิ มคฺคิ ฯ

ตฺถุจฺหฺกุโจ ปมฺทิตฺโต เวทชาโต มหาชนโน

กสฺส โสธียติ มคฺโค อญฺชสฺส วฏฺฏมายนนฺติ ฯ

มนุสฺสตา อาหฺสิ ภูนฺเต สุมฺเช น ตฺวั ชานาสิ ทีปฺงฺกโร
ทสพโล ฯ

สมฺมาสมฺพุทฺโธ สมฺโพธิ ปตฺวา ปวตฺตวรชฺมมจฺโก จาริกํ
จรมานโน อมฺหากํ นครํ ปตฺวา สฺวสฺสณฺนมหาวิหารํ ปฏฺิวสฺติ
มยฺํ ตํ ภควนฺตํ นิมนฺตยิมฺห ตสฺเสตํ พุทฺธสฺส ภควโต
อาคมนมคฺคํ อลงฺกโรมาติ ฯ อถ สุมฺชตาปโส จินฺเตสิ พุทฺโธติ
โฆ โฆสมตฺตกมฺปิ โลเก ทลฺลภํ ปเลว พุทฺธปฺปาโท มยาปิ
อิมฺหิ มนุสฺเสหิ สทฺธี ทสพลสฺส มคฺคํ อลงฺกริตฺตุํ วฏฺฏตีติ ฯ
โส เต มนุสฺเส อาห สเจ โภ คฺมุเห เอตํ มคฺคํ พุทฺธสฺส
อลงฺกโรถ มยฺหมฺปิ เอกํ โอกาสํ เทถ อหฺมฺปิ คฺมุเหหิ สทฺธี
มคฺคํ อลงฺกริตฺตฺวามิตี ฯ เต สาธฺวตี สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา สุมฺชตาปโส
อิทฺธิมาติ ชานนฺตา อุกกภินฺโนกาสิ สลฺลภฺเขตฺวา ตฺวั อิมํ
จानํ อลงฺกโรหิตี อหฺสิ ฯ สุมฺชโร พุทฺธารมฺมณํ ปีตี กเหตฺวา
จินฺเตสิ อหํ อิมํ โอกาสํ อิทฺธิยา อลงฺกริตฺตุํ ปโหมมิ เอวํ
อลงฺกโตปิ น มํ ปริโตเสสฺสตี อชฺช (๑) มยา กายเวยฺยาวจฺจํ
กาตฺตุํ วฏฺฏตีติ ปิสฺสุ อหฺริตฺวา ตสฺมี ปเทเส ปกฺขิปี ฯ

ตสฺส ตสฺมี ปเทเส อนิฏฺฐิตฺเตยฺเว ทีปฺงฺกรทสพโล มหฺนุ-
ภาวานํ ฉพฺภิณฺณานํ จินฺนํสวานํ จตฺตฺหิ สตสฺสทสฺเสหิ ปริวฺโต
๑ สี. เอตฺถ ฯ ยฺ. อชฺชเอตฺถ ฯ

เทวดาสุ ทิพฺพคณฺฐมาลาทีหิ ปุชฺชนฺดาสุ ทิพฺพตฺริเยหิ วชฺชนฺดาสุ
ทิพฺพสงฺคีเตสุ ปวตฺเตนฺเตสุ มนุสฺเสสุ มานุสเกหิ คณฺฐ-
มาลาทีหิ เจว ตฺริเยหิ จ ปุชฺชนฺเตสุ อนฺโนปมาย พุทฺธสีลาเย(๑)
มโนสีลาตเล วิชฺฌมาโน สีโห วิย ตํ อลงฺกตปฏฺิยตฺตํ มคฺคํ
ปฏฺิปปชฺชิ ฯ สุเมธตาปโธ อกฺขิณี อุมฺมีเลตฺวา อลงฺกตมคฺเคน
อาคจฺจนตฺสฺส ทสพลฺสฺส ทวตฺตีสฺมหาปฺุริสฺตกฺขณปฏฺิมนฺตํ
อสีติยา อนฺนุพฺยลฺขเนหิ อนฺนุรณฺชิตํ พฺยามปฺปกาย สมปฺริวาริตํ
มณฺเฑณคคณตเล นานปฺปการา วิชฺชุตฺตา วิย อาเวพา-
เวพฺภูตา เจว ยุกฺลยฺกฺลภูตา จ ฉพฺพณฺณฆนพฺพุทฺธรสฺมิโย
วิสุทฺทชฺเชนตํ รูปโธภคฺคปฺปตฺตํ อตฺตภาวํ โอลเเกตฺวา อชฺช
มยา ทสพลฺสฺส ชีวิตปฺริจจาํ กาคฺคํ วฏฺฏติ มา ภควา กลลํ
อกฺกมิ มณฺเฑณคคฺคํ ปน อกฺกมนฺโต วิย สทฺธิ จตฺตฺติ
ชินฺนาสวตฺตสฺสเสหิ มม ปิฏฺฐจฺจํ มทฺทมาโน คจฺจตฺตํ ตํ เม
ภวิสุทฺติ ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ เกเส โมเจตฺวา อชินจฺมม-
ชฏฺานมฺพทลวากจฺิรานิ กาพวณฺเณ กลเล ปตฺถริตฺวา มณฺเฑ-
ณคคฺคํ วิย กลลปิฏฺฐเจ นิปฺชชฺชิ ฯ เตน วุตฺตํ

เต เม ปุฏฺฐจา วียากํสุ พุทฺโธ โลเก อนฺนุตฺตโร
ทีปฺงกโร นาม ชินฺโน อฺุปฺชชฺชิ โลกนายนโก
ตฺสฺส โสริยติ มคฺคโค อญฺชสฺส วฏฺฏมายนํ ฯ

๑. สี่. ย. พุทฺธสีลาเย ฯ

พทุโธติ วจนฺ(๑) สุตฺวาน ปีติ อฺปฺปชฺชิ ตาวเท
พทุโธ พทุโธติ กถยนฺโต โสมนสฺสํ ปเวทยี ฯ
ตตฺถ จตฺวา วิจินฺเตสึ ตฺถุจฺโจะ สํวิคฺคมานโส
อิธ พีชานิ โรปิสฺสํ ขโณ เว มา อฺปฺปจฺจกา ฯ
ยถิ พุทฺธสฺส โสเชธ เอโกกาถํ ททาธ เม
อหฺมปิ โสชยิสฺสามิ อณฺชลํ วฏฺฏมายนํ ฯ
อํทฺสุ เต มโฌกาถํ โสเชตุ อณฺชลํ ตทา
พทุโธ พทุโธติ จินฺเตนฺโต มคฺคํ โสเชมฺหํ ตทา ฯ
อนิฏฺฐิเต มโฌกาเส ทีปฺงฺกโร มหามฺภูนิ
จตฺถิ สตฺสหสฺเสหิ ฉพฺภิณฺณเวหิ ตาทิหิ
จิณฺสาเวหิ วิมฺเลหิ ปฏฺธิปชฺชิ อณฺชลํ ชิโน ฯ
ปจฺจกฺคมนา วตฺตฺนฺติ วชฺชนฺติ เภริโย พหุ
อาโฌทิตา นรมฺภู สาธุการํ ปวตฺตยฺย ฯ
เทวา มนุสฺเส ปสฺสนฺติ มนุสฺสาปิ จ เทวตา
อุโภปิ เต ปณฺชลิกา อณฺยณฺติ ตถาคตฺ ฯ
เทวา ทิพฺเพหิ ตฺริเยหิ มนุสฺสา มานุสฺเสหิ จ
อุโภปิ เต วชฺชยฺนฺตา อณฺยณฺติ ตถาคตฺ ฯ
ทิพฺพ์ มนุทารวํ ปุปฺผํ ปทุมํ ปาริฉตฺตํ
ทิโสทิสฺสํ โอยิรณฺติ อากาสนภคตา(๒) มฺภู ฯ

๑. สี่. ยู. มม ฯ ๒. ยู. อากาเสน กตา ฯ

ทิพพ์ จนนจุนจณญจ วรรณจณญจ เกวลี
ทิโสทิส อภิรณติ อากาสนภคตา มรุฯ
จมปลก สลล นีปี นาคปุนนาคเกตถิ
ทิโสทิส อุกขิปนติ ภูมิตลคตา นราฯ
เกเส มุญจิตวาหิ ตตถ วากจिरณจ จมมกั
กลเล ปตถริตวาน อวกุชไซ นิปชชหิฯ
อกกमितวาน มํ พุทโธ สห สิสเสหิ กจจตุ
มา นํ กลเล อกกमितถ หิตาย เม ภวิสสตีติฯ

โส ปน กลลปิภูเจ นิปนนโกว ปุน อุกขินิ อุมมีเลตวา
ทีปงกรทสพลสสุ พุทธสิริ สมปสสมาโน เอว จินเตสิ สเจ
อหิ อิจเจยยิ สพุททิลเส ฉาเปตวา สงฆนวโก หุตวา รम्म-
นคริ ปวิเสยยิ อญญาตเวเสน ปน เม กิลเส ฉาเปตวา
นิพพานปตติยา กิจจํ นตถิ ยนฺนุนาหิ ทีปงกรทสพลโล วिय
ปรมาภิสมุโพธิ ปตวา ชมฺมนาวํ อาริเปตวา มหาชนํ
สํสารสาครา อุตตาราเตวา ปจฺจา ปรีนิพพาเยยยิ อิทํ มยฺหิ
ปติรูปนติฯ ตโต อฏฺฐ ชมฺเม สโมธานเตวา พุทฺธภาวาย
อภินิหาริ กตวา นิปชชิตฺเตน วุตฺตํ

ปรจวिय นิปนนสฺส เอว เม อาสิ เจตโส
อิจฺจมาโน อหิ อชฺช กิลเส ฉาปเย มมฯ
กึ เม อญญาตเวเสน ชมฺมํ สจฺจิกเตนิตฺ
สพฺพญญุตํ ปาปฺปณฺตีวา พุทฺโธ เหลสฺสิ สเทเวกฯ

ก็ เม เอเกน ตินฺณเณน ปุริเสน ถามทสุสิณา
สพฺพญฺญุตํ ปาปฺมุติวฺวา สนฺดาเรสุสํ สเทวกํ ฯ
อิมินา เม อธิกาเรณ กเตน ปุริสุตฺตเม
สพฺพญฺญุตํ ปาปฺมุติวฺวา ตาเรมิ ชนตํ พหุํ ฯ
สํสารโสตํ ฉินฺทิตฺวา วิทฺธเสตฺวา ตโย ภเว
ชมฺมนาวํ สมารุญฺห สนฺดาเรสุสํ สเทวกนฺติ ฯ
ยสุมา ปน พุทฺธตฺตํ ปตฺถเนตฺตส
มนุสฺสตฺตํ ลิงฺกสมฺปตฺติ เหตุ สตฺถารทสฺสนํ
ปพฺพชฺชา คุณสมฺปตฺติ อธิกาโร จ นฺนทตา
อฏฺฐมฺมสโมชานา อภินิหารो สมिच्चตฺติ ฯ
มนุสฺสตฺตภาวสุมีเยว हि จตฺวา พุทฺธตฺตํ ปกาเสนตฺตส (๑)
ปตฺถนา สมिच्चตฺติ นาคสฺส วา สุปฺณณสฺส วา เทวตาย
วา สกฺกสฺส วา ปตฺถนา โน สมิच्चตฺติ ฯ
มนุสฺสตฺตภาเวปี ปุริสลิงฺเก จิตฺตเสว ปตฺถนา สมิच्चตฺติ
อิตฺถิยา วา ปณฺทกนปฺสกอฏฺโठพฺยญฺชนกานํ วา โน สมิच्चตฺติ ฯ
ปุริสสฺสปี ตสฺมี อตฺตภาเว อรหตฺตปฺปตฺติยา เหตุสมฺปนฺนสฺเสว
ปตฺถนา สมิच्चตฺติ โน อิตฺรสฺส ฯ
เหตุสมฺปนฺนสฺสาปี ชีวฺมานพุทฺธสฺเสว สนฺติเก ปตฺถเนตฺตสฺเสว
ปตฺถนา สมิच्चตฺติ ปรีนิพฺพุเต พุทฺธเช เจตฺยสนฺติเก วา โพธิมฺมุเล
วา ปตฺถเนตฺตส น สมิच्चตฺติ ฯ
๑. ม. ปตฺถเนตฺตส ฯ

พุทธานัน สุนฺติเก ปตฺถเนตฺตสฺสปี ปพฺพชฺชาลิ่งเก จิตฺตเสว
สมิขฺฆตฺติ โน กิหิลิ่งเก จิตฺตสฺส ฯ

ปพฺพชิตฺตสฺสปี ปญฺจาภิณฺญาอภฺจสฺมาปตฺติลาภิโนเยว สมิขฺฆตฺติ
น อิมาย คุณฺสมปตฺติยา วิรหิตฺตสฺส ฯ

คุณฺสมปฺนเนนปี เยน อตฺตโน ชีวิตฺตํ พุทฺธานัน ปริจฺจตฺตํ
โหติ ตสฺเสว อิมิณา อธิการเนน อธิการสมปฺนฺนสฺส สมิขฺฆตฺติ
น อิตฺตสฺส ฯ

อธิการสมปฺนฺนสฺสาปี ยสฺส พุทฺธการกรรมมานัน อตฺถาย
มหนฺโต ฉนฺโท จ อุตฺตสาโห จ วายาโม จ ปรีเยญฺจิจ จ
ตสฺเสว สมิขฺฆตฺติ น อิตฺตสฺส ฯ

ตตฺริทํ ฉนฺทมหนฺตตาย โอปมมํ

สเจ หิ เอวมสฺส โย สกลจกฺกวาพคพฺภํ เอโกทกฺกิตฺติ
อตฺตโน พานุพฺเลน อุตฺตริตฺวา(๑) ปารี ฉนฺตํ สมตฺโถ โส พุทฺธตฺตํ
ปาปฺณาติ ฯ โย วา ปน สกลจกฺกวาพคพฺภํ เวพฺพุมฺพสณฺณนํ
วียุหิตฺวา(๒) มทฺทิตฺวา ปทสา ฉจฺฉนฺโต ปารี ฉนฺตํ สมตฺโถ
โส พุทฺธตฺตํ ปาปฺณาติ ฯ โย วา ปน สกลจกฺกวาพคพฺภํ
สจฺจติโย อาโกญฺเจตฺวา นิรณฺตรํ สจฺจติผลสฺมาภินฺณํ ปทสา
อภฺกมฺมาโน ปารี ฉนฺตํ สมตฺโถ โส พุทฺธตฺตํ ปาปฺณาติ ฯ
โย วา ปน สกลจกฺกวาพคพฺภํ วิตฺตจฺจิตฺตฺตการภริตฺตํ ปาทเห
๑ สี่. ปตฺริตฺวา ฯ ๒. ม. พฺยฺหิตฺวา ฯ

มพุทธมาโน(๑) ปารี คนตุ้ สมตุโถ โส พุทธตุตตี ปาปณาตีติ ฯ
โย เอเตสุ เอกมปิ อตตโน ทุกกริ น มลลติ อหิ เอตมปิ
ตริตวา วา คนตุวา วา ปารี คมิสสามิตี(๒) เอว มหนุตเทน
จนุเทน จ อุตสาเหน จ วายาเมน จ ปรีเยญจिया จ
สมนุนาคโต โหติ เอตสเสว ปตถนา สมิมุติ น อิตรสส ฯ
ตสฺมา สฺเมธตาปโส [๓] อิม อญจ ฐมฺเม สโมธานตฺวา ว
พุทฺธภาวาย อภินิหาริ กตฺวา นิปชฺชิ ฯ

ทีปงฺกโรปิ ภควา อาคนตุวา สฺเมธตาปสฺส สีสภาเค
จตฺวา มณีสึหปชฺชริ อุกฺขมาญฺเฑโต วีย ปญจวณฺณปสาท-
สมปฺนฺนานิ อุกฺขินิ อุมฺมิเลตฺวา กลลปิฏฺเจ นิปฺนฺนํ สฺเมธตาปสฺ
ทิสฺวา อัย ตาปโส พุทฺธตฺตาย อภินิหาริ กตฺวา นิปฺนฺโน
สมิมุติสฺสตี นฺ โข เอตสฺส ปตถนา อูทาหุ โนติ อนาคตฺสวณฺ
เปเสตฺวา อุปฺชาเรนฺโต อิตฺโต กปฺปสฺตสฺสหาสิกาณิ จตฺตาริ
อสงฺเขยฺยานิ อติกกมิตฺวา อัย โคตโม นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
ลตฺวา จิตฺโกว ปรีสมชฺเฒ พุยาภาสิ ปสฺสถ โน ฐมฺเห
อุกฺกตปปี ตาปสฺส กลลปิฏฺเจ นิปฺนฺนฺนฺติ ฯ เอว ภานฺเตติ ฯ
อัย พุทฺธตฺตาย อภินิหาริ กตฺวา นิปฺนฺโน สมิมุติสฺสตี
อิมสฺส ปตถนา อัย หิ อิตฺโต กปฺปสฺตสฺสหาสิกาณิ จตฺนฺนํ
อสงฺเขยฺยานํ มตฺถเก โคตโม นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ ตสฺมี
๑. สึ. อุกฺกมมาโน ฯ ๒. สึ. คหเสสามิตี ฯ
๓. สึ. เอตฺถนฺตเร ปนาติ ทิสฺสตี ฯ

ปนสฺส อตฺตภาเว กปฺลวตฺถุ นาม นครี นินวาโส ภวิสฺสตี
มายา นาม เทวี มาตา สฺพุทฺโธทโน นาม ราชา ปิตา
อคฺคสาวโก อุปติสฺโส นาม เถโร[๑] ทุตฺติสาวโก(๒) โกลิตฺโต นาม
พุทฺธปฏฺฐาโก อานนฺโท นาม อคฺคสาวิกา เขมา นาม เถรี
ทุตฺติสาวิกา อุปฺปลวณฺณา นาม เถรี ภวิสฺสตี อัย
ปริปกฺกถาโณ มหาภินิวกุขมนํ กตฺวา มหาปรชานํ ปทหิตฺวา
นิโครฺชรุกฺขมฺมูเล ปายาสํ ปฏิกฺคเหตฺวา เนรลฺยชราย ตีเร ปริภุญฺชิตฺวา
โพธิมณฺฑลํ อารุญฺห อสฺสตฺถรุกฺขมฺมูเล อภิสมฺพุชฺฌิสฺสตีตี ๑ เตน
วตฺถํ

ทีปฺงฺกโร โลกวิฑู อาหุติณํ ปฏิกฺคโห
อุสฺสีสฺสเก มํ จตฺวาน อิทํ วจนมพฺุริ ๑
ปสฺสธ อิมํ ตาปสํ ชญฺ्हิตฺติ อคฺคตาปนํ
อปริเมยฺเย อิตฺโต กปฺเป พุทฺโธ โลกเก ภวิสฺสตี ๑
อหุ กปฺลวหฺยา รมฺมา นิวกฺขมิตฺวา ตถาคโต
ปรชานํ ปทหิตฺวาน กตฺวา ทุกฺกรการิกํ ๑
อชปาถรุกฺขมฺมูเล นิสิตฺติตฺวา ตถาคโต
ตตฺถ ปายาสํ ปคฺคยฺห เนรลฺยชรมฺเปหิตฺติ ๑
เนรลฺยชราย ตีรมฺหิ ปายาสํ อท โส ชิโน
ปฏฺิยตฺตวรมคฺเคน โพธิมฺลมฺเปหิตฺติ ๑

๑ สී. เหตุณฺนฺตเร อคฺคสาวโกตี ทิสฺสตี ๑ ๒ สී. ทุตฺติยอคฺคสาวโก ๑

ตโต ปทกขิณํ กตฺวา โภชิมนุทํ อนุตฺตโร
อสุตฺตถฺรูกฺขมฺมมฺหิ พุชฺฌิสฺสตี มหายโส ๑
อิมสฺส ชนิกา มาตา มายา นาม ภวิสฺสตี
ปีตา สุกุโธทโน นาม อัยฺ हेสุสตี โคตโม ๑
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมหิตา
โกลิโต อุปฺติสฺโส จ อคฺคาเหสุสนฺติ สาวกา
อานนฺโท นามุปฺภูจฺจาโก อุปฺภูจิสฺสตี ตํ ชินฺ ๑
เขมา อุปฺปลวณฺณา จ อคฺคาเหสุสนฺติ สาวิกา
อนาสวา วีตราคา สนฺตจิตฺตา สมหิตา
โพธิ ตสฺส ภควโต อสุตฺตโถติ ปวฺจจตีติ ๑(๑)

ตํ สุตฺวา สุเมธตาปโส มยฺหํ กิร ปตฺถนา สมिขฺฌิสฺสตีติ
โสมนสฺสปฺปโต อโหสิ ๑ มหาชนฺ ทิปฺงฺกรทสพลสฺส วณฺ
สุตฺวา สุเมธตาปโส กิร พุทฺธพิชฺ ฟูทฺธงฺกุโรติ หนฺจตุญฺโจ
อโหสิ ๑ เอวญฺจสฺส อโหสิ ยถา นาม มนุสฺสา นที ตรนฺตา
อุชฺเชน ติตฺถเณน อุตฺตริตฺตํ อสฺสโกนฺตา เหนฺจจาทิตฺถเณน อุตฺตรนฺติ
เอวเมว มยฺมปี ทิปฺงฺกรทสพลสฺส สาสเน มกฺคผลํ อลภมาณา
อนาคเต ยथा ตวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ตथा ตว สมฺมุขา
มกฺคผลํ สจฺฉิกาตุํ สมตฺถา ภเวยฺยามาติ ปตฺถนํ จปยีสฺสุ ๑
ทิปฺงฺกรทสพลโลปี โภชิสฺสตี ปสฺสิตฺวา อญฺจปฺปมฺมุจฺฉีหิ ปุเชตฺวา
๑ พุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๒๒-๓ ๑

ปทกขิณฺณํ กตฺวา ปกฺกามิ เตปิ จตุสทสทสสงฺขา ชีณาสวา
โพธิสตุตฺตํ คนฺุเชหิ จ มาลาหิ จ ปุเชตฺวา ปทกขิณฺณํ กตฺวา
ปกฺกมึสุ ฯ เทวมนุสฺสา ปน ตเถว ปุเชตฺวา วนฺทิตฺวา
ปกฺกนฺตา ฯ

โพธิสตุตฺโต สพฺเพสํ ปฏฺิกกนฺตกาเล สยนา วุฏฺจาย
ปารมิโย วิจฺฉินฺตุสสามิตฺติ ปุพฺผราสิมตฺถเก ปลฺลนฺกํ อากฺขิตฺวา
นินฺตีทึ ฯ เอวํ นินฺนุเน โพธิสตุเต สกฺลทสทสจกฺกวาเพ เทวตา
สาธฺกัรึ ทตฺวา อຍ္ຍ สฺမေธาปส โปราณกโพธิสตุตฺตานํ
ปลฺลนฺกํ อากฺขิตฺวา ปารมิโย วิจฺฉินฺตุสสามิตฺติ นินฺนุเนกาเล ยานิ
ปุพฺพนิมิตฺตานิ นาม ปณฺณายนฺติ ตานิ สพฺพานิปี อชฺช
ปาตุฏฺฏตานิ นิสฺสํสเยน ตฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ มยเมตํ ชานาม
ยสฺเสตานิ นิมิตฺตานิ ปณฺณายนฺติ เอกนฺเตน โส พุทฺโธ โหติ
ตฺวํ อตฺตโน วีริยํ ทพฺหํ กตฺวา ปคฺคณฺหาติ โพธิสตุตฺตํ
นานปฺปการาหิ ฤตฺตีหิ อภิตฺถวีสุ ฯ เตน วุตฺตํ

อิทํ สุตฺวาน วจฺนํ อสมสฺส มहेสิโน
อาโมทิตา นรมฺภู พุทฺธพีชํ กิร อຍ္ຍ ฯ
อุกฺกฏฺฐจิสทฺทา วตฺตนฺติ อปฺโปฏฺเณนฺติ หสฺนฺติ จ
กตฺถชฺลึ นมสฺสนฺติ ทสทสทฺสสิ สเทวกา ฯ
ยทิมสฺส โลกนาถสฺส วิรชฺฉิมฺสสาม สาสนํ
อนาคตฺมหิ อทฺธานเ เหสฺสาม สมนฺุขา อิมํ ฯ

ยถา มนุสฺสา นที ตรนฺตา ปฏิตฺตํ วิรชฺฌิย
เหฏฺฐา ติตฺเต คเหตุวาน อุตฺตรนฺติ มหานที ๑
เอวเมว มยฺ สพฺเพ ยถิ มุญฺจามิมิ ชินฺ
อนาคตฺมฺหิ อทฺธานเ เสสฺสาม สมฺมุขา อิมิ ๑
ทีปฺงฺกโร โลกวิฑู อาหุตฺนํ ปฏิคฺคโ
มม กมฺมํ ปกิตฺเตตฺวา ทกฺขิณฺ ปาทมฺทฺธริ ๑
เย ตตฺตฺลาสุ ชินฺปฺตฺตา สพฺเพ ปทกฺขิณมกฺสุ มํ
นรา นาคา จ คนฺธพฺพา อภิวาเทตฺวาน ปกฺกมม ๑
ทสฺสนํ เม อตฺถิกนฺเต สสงฺฆเ โลกนายนเ
หฏฺฐตฺตฺถเณ จิตฺเตน อาสนา วุฏฺฐหิ ตทา ๑
สุเขน สุจิตฺโต โหมิ ปาโมชฺเชน ปโมทิตฺโต
ปีติยา จ อภิสฺสนฺโน ปลฺลงฺกํ อากฺขิ ตทา ๑
ปลฺลงฺเกน นิสิตฺติวา เอวํ จินฺเตสฺหิ ตทา
วสีฏฺโต อหิ ฌาเน อภิญฺญาปารมี คโต ๑
ทสฺสทสฺสีโลกมฺหิ(๑) อิสฺโย นตฺถิ เม สมา
อสโม อิทฺธิธมฺเมสุ อลภี อิทฺถิํ สุํ ๑
ปลฺลงฺกาภฺษเน มยฺหิ ทสฺสทสฺสาธฺวาสิโน
มหานาถํ ปวตฺเตสุ ฐวํ พุทฺโธ ภวิสฺสสิ ๑
ยา ปุพฺเพ โปธิสฺตฺตานํ ปลฺลงฺกวรมาภฺษเ
นิมิตฺตานํ ปทิสฺสนฺติ ตานํ อชฺช ปทิสฺสเร ๑

๑. สุยา. สี. ทสฺสทฺธิมฺหิ โลกมฺหิ ๑

สีตี พุยกคต โหติ อุณฺหณฺจ อุปสมฺมตติ
ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ ชฺวั พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ทสฺสทสฺสี โลกธาตฺว นิสฺสทฺทา โหนฺติ นิราถฺตา
ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ ชฺวั พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
มหาวาตา น วายนฺติ น สนนฺติ สวณฺติโย
ตานิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ ชฺวั พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ถลชา ทกฺขา ปุปฺผา สพฺเพ ปุปฺผนฺติ ตาวเท
เตปฺชฺช ปุปฺผิตา สพฺเพ ชฺวั พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ลตา วายฺที วา รุกฺขา ผลภารา โหนฺติ ตาวเท
เตปฺชฺช ผลิตา สพฺเพ ชฺวั พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
อากาสญฺจา จ ญฺมญฺจา รตนา โชนฺติ ตาวเท
เตปฺชฺช รตนา โชนฺติ ชฺวั พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
มานุสกา จ ทิปฺพา จ ตฺริยา วชฺชนฺติ ตาวเท
เตปฺชฺช โภ อภิรวนฺติ ชฺวั พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
วิจิตฺตปุปฺผา คคฺนา อภิวสฺสนฺติ ตาวเท
เตปี อชฺช ปวสฺสนฺติ ชฺวั พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
มหาสมฺมุทโท อากฺขติ ทสฺสทสฺสี ปกมฺปติ
เตปฺชฺช โภ อภิรวนฺติ ชฺวั พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
นิริเยปี ทสฺสทสฺเส อคฺคิ นินฺพฺพนฺติ ตาวเท
เตปฺชฺช นินฺพฺพตา อคฺคิ ชฺวั พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ

วิมโล โหติ สุริโย สพฺพา ทิสฺสนฺติ ดาวเท(๑)
เตปิ อชฺช ปทิสฺสนฺติ ชฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
อโนวฏฺเฐน อุทกํ มหิยา อุพฺภิขฺชิตฺตาเว
ตมฺปชฺชูปฺภิขฺชเต มหิยา ชฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ตาราคณา วิโรจฺนฺติ นกฺขตฺตา คคนมฺนฺทเล
วิสาขา จนฺทิมายุตฺตา ชฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
พิลาสยา ทริสยา นิกฺขมฺนฺติ สกาสยา
เตปชฺช อาสยา นฺนุทฺธา ชฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
น โหติ อรติ สตฺตํ สนฺตฺตฺตฺตา โหนฺติ ดาวเท
เตปชฺช สพฺเพ สนฺตฺตฺตฺตา ชฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
โรคา ตพฺสปมฺนฺติ ชฺฆจฺฉา จ วินสฺสตี
ตานิปชฺช ปทิสฺสนฺติ ชฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ราโค ตทา ตนฺ โหติ โทโส โมโห วินสฺสตี
เตปชฺช วิคตา สพฺเพ ชฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
ภยํ ตทา น ภวติ อชฺชเปตํ ปทิสฺสตี
เตน ลิงฺเคน ชานาม ชฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
โรช นฺนุทฺธสฺติ อุทฺธํ อชฺชเปตํ ปทิสฺสตี
เตน ลิงฺเคน ชานาม ชฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ
อนิฏฺฐคฺคฺโค ปกฺกมฺติ ทิพฺพคฺคฺโค ปวายติ
โสปชฺช วายติ คฺคฺโค ชฺวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ฯ

สพเพ เทวา ปทิสฺสนฺติ จปยิตฺวา อรุปีโน
เตปชฺช สพเพ ทิสฺสนฺติ ชฺว์ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ๑
ยาวตา นีรยา นาม สพเพ ทิสฺสนฺติ ดาวเท
เตปชฺช สพเพ ทิสฺสนฺติ ชฺว์ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ๑
กุกฺกุฏา กวาฏา เสลา จ น โหนตฺวารณา ตทา
อากาสกฺกตา เตปชฺช ชฺว์ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ๑
จฺจตี จ อุปฺปตฺติ จ ขณฺเณ ตสฺมี น วิชฺชตี
ตานิปชฺช ปทิสฺสนฺติ ชฺว์ พุทฺโธ ภวิสฺสตี ๑
ทพฺพํ ปกฺกณฺห วิริยํ มา นีวตฺต อภิกกม
มยฺมเบตฺติ วิชานาม ชฺว์ พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ๑(๑)

โพธิสฺสโต ทิปฺงกรทสพลสฺส จ ทสสทสฺสจกฺกวาพเทวตา-
นญจ วจันํ สุตฺวา ภยโยโส มตฺตตาย สลฺลชาตฺตสฺสาโห หุตฺวา
จินฺเตสิ พุทฺธา นาม อโมฆวจนา นตฺถิ พุทฺธานํ กถาย
อญฺณตฺตํ ๑ ยถา หิ อากาเส ชิตฺตเลทฺทพฺพสฺส ปตฺนํ ชฺว์
ชาตสฺส มรณํ รตฺตติกฺขเข สุริยฺกฺกมณฺ(๒) อาสยา นิกฺขนฺตสิทฺส
สิหนาทนทนํ ครุคฺคพฺพาย อิตฺถิยา ภาโรโมโรปนํ ชฺว์ อวสฺสมภาวิ
เอวเมว พุทฺธานํ วจันํ นาม ชฺว์ อโมฆํ อทฺธา อหํ พุทฺโธ
ภวิสฺสามีติ ๑ เตน วุตฺตํ

พุทฺธสฺส วจันํ สุตฺวา ทสสทสฺสสิน จูภยํ
ตฺถุจฺจทฺทโโจ ปโมทิตฺโต เอวํ จินฺเตสฺสํ ตทา ๑

๑ พุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๒๓-๗ ๑

๒ สී. ม. อรุณฺเณ อุกฺกเต สุริยสฺสจฺจจฺจานํ ๑

อเทวชฌวงนา พุทธา อโฆวงนา ชินา
วิตถั นตถิ พุทธานั ชุวั พุทโธ ภวามหิ ฯ
ยถา จิตตัม นภ เลทพพ ชุวั ปตติ ภูมियิ
ตถเว พุทเธฏจัน วจัน ชุวสสสตี
วิตถั นตถิ พุทธานั ชุวั พุทโธ ภวามหิ ฯ(๑)
ยถาปี สพพตตทานั มรณั ชุวสสสตี
ตถเว พุทเธฏจัน วจัน ชุวสสสตี ฯ
ยถา รตติภยเย ปตเต สุริยुकมนั ชุวั
ตถเว พุทเธฏจัน วจัน ชุวสสสตี ฯ
ยถา นิกขนตสยนสส สีหสส นทณั ชุวั
ตถเว พุทเธฏจัน วจัน ชุวสสสตี ฯ
ยถา อาปนุสตตทานั ภารโมโรปนั ชุวั
ตถเว พุทเธฏจัน วจัน ชุวสสสตนติ ฯ(๒)

โส ชุวหิ พุทโธ ภวิสสามิติ เอวั กตสนุนิฏจาโน
พุทเธการเก ฐมเม อุปธาเรตุ กหิ นุ โข พุทเธการกา
ฐมา กิ อุทธี อุทาहु อโธ ทิสาวิติสาสูติ อนุกุกเมน สกถั
ฐมมฐาตุ วิจันนุโต โปราณกโพธิสคเตหิ อาเสวิตนิเสวิต ปจมัม
ทานปารมี ทิสวา เอวั อตทานั โอวทิ สุมेषปณทิต ตวั
อิโต ปญจาย ปจมัม ทานปารมี ปุเรยยาสิ ฯ ยถา หิ
นิกุกชชิตอ อุกทกุกโม นิสเสสั กตวา อุกกั วมติเยว น
๑. ม. ภวามหิ ฯ ๒. พ. พุท. ๓๓/๒/๔๒๓-๘ ฯ

ปจฺจําหฺรติ เอวเมว ฐนํ วา ยถํ วา ปุตฺตทํ วา
องฺคปจฺจํ วา อโนโลเกตฺวา สมฺปตฺตยาจกานํ สพฺพํ
อิจฺฉิตฺติจฺฉิตํ นิสฺเสสํ กตฺวา ททมาโน โภชิมุเล นิสฺสํทิตฺวา
พฺพุโธ ภวิสฺสํสํติ ปจฺมํ ทานปารมํ ทพฺพํ กตฺวา อธิญฺจาสํ ๑
เตน วุตฺตํ

หนฺนท พุทฺธกเร ฐมฺเม วิจฺฉินาไม อิตฺโต จิตฺโต
อุทฺธํ อโธ ทส ทิสํ ยาวตา ฐมฺมชาตฺยา ๑
วิจฺฉินนฺโต ตทา ทกฺขิ ปจฺมํ ทานปารมํ
ปฺพุพฺเพหิ มหฺสิหิ อนุจฺฉณํ มหาปถํ ๑
อิมํ ตวํ ปจฺมํ ตาว ทพฺพํ กตฺวา สมํทีย
ทานปารมิตํ กจฺฉน ยถิ โภชิ ปตฺตุมิจฺฉสิ ๑
ยถาปี กุมฺภโก สมฺปญฺจโณ ยสฺส กสฺสจฺจิ อโธกโต
วมเตวทกํ นิสฺเสสํ น ตตฺถ ปรริกฺขติ ๑
ตเถว ยาจเก ทิสฺวา หีนมฺกุกฺกุฐมฺชฺฉมิเม
ททาหิ ทานํ นิสฺเสสํ กุมฺภโก วิย อโธกโตติ ๑

อถสฺส น เอตฺตเกหฺเว พุทฺธการกฐมฺเมหิ ภวิตพฺพนฺติ
อุตฺตตริมฺปิ อุปชารยโต ทฺติยํ สีสปารมํ ทิสฺวา เอตทโหสิ
สุเมธปณฺฑิตํ ตวํ อิตฺโต ปญฺจาย สีสปารมิมฺปิ ปุเรยฺยาสํ ๑
ยถา หิ จมฺริ มิโค นาม ชีวิตํ อโนโลเกตฺวา อตฺตโน
วาลเมว รกฺขติ เอวํ ตวํปิ อิตฺโต ปญฺจาย ชีวิตมฺปิ อโนโลเกตฺวา

สีลเมว รกฺขมาโน พุทฺโธ ภวิสฺสสีติ ทฺติยํ สีลปารมมํ ทพฺหํ
กคฺวา อธิญฺจาสี ๑ เตน วุตฺตํ

น เหนตฺเต อุตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺเฌปี วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โปธิปาจนา ๑
วิจินฺนโต ตทา ทกฺขิ ทฺติยํ สีลปารมมํ
ปฺพุพฺเพหิ มหะสีหิ อาเสวิตนฺเสวิตํ ๑
อิมํ ตวํ ทฺติยํ ตาว ทพฺหํ กคฺวา สมาทีย
สีลปารมมิตํ กจฺฉ ยถิ โปธิ ปตฺตุมฺปิ จฺฉนฺตี ๑
ยถาปี จมริ วาลํ กิสฺสมฺปิ ปฏฺฐิตคฺคิตํ
อุเปติ มรณํ ตตฺถ น วิโกเปติ วาลธี ๑
ตเถว จตฺตสฺส ญฺมิมฺสฺส สีลานิ ปริปุรย
ปริรกฺข สทา(๑) สีลํ จมริ วิย วาลชินฺนติ ๑(๒)

อถสฺส น เหนตฺตเกเหว พุทฺธการกธมฺเมหิ ภวิตพฺพนฺติ
อุตฺตริมฺปิ อุปชารยโต ตตฺติยํ เนกขมฺมปารมมํ ทิสฺวา เหนตฺทโหสิ
สุเมธปญฺหิตํ ตวํ อโธ ปญฺจาย เนกขมฺมปารมมิมฺปิ ปุเรยฺยาสี ๑
ยถา หิ จิริ พนฺธนาคาเร วสฺมาโน ปุริโส น ตตฺถ สินฺนํ
กโรติ อถ โข อุกฺกณฺจติเยว อวสิตฺตกาโม โหติ เอวเมว ตวมฺปิ
สพฺพภเว พนฺธนาकारสฺสทิสเส กคฺวา สพฺพภเวหิ อุกฺกณฺจติโต
มุจฺจิตฺตกาโม หคฺวา เนกขมฺมาภิมฺปิ โข ว โหติ ๑ เอวํ พุทฺโธ
๑ สฺยา. สี. สพฺพทา ๑ ๒. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๒๕ ๑

ภวิสุตสีติ ตติย เนกขมมปารมี ทพหิ กตฺวา อธิฏฺฐาสิ ฯ
เตน วุตฺติ

น เหนฺเต เอตฺตกาเยว	พุทฺธธมฺมา ภวิสุตฺเร
อญฺเณปี วิจิณฺิสฺสามิ	เย ธมฺมา โปธิปาจนา ฯ
วิจิณฺุโต ตทา ทกฺขิ	ตติย เนกขมมปารมี
ปฺพุพฺเพหิ มเหสีหิ	อาเสวิตนิเสวิติ ฯ
อิมิ ตฺวํ ตติย ตาว	ทพฺหิ กตฺวา สมากิย
เนกขมมปารมิตฺ คจฺฉ	ยทิ โปธิ ปตฺตุมฺิจฺฉสิ ฯ
ยถา อนฺทุมเร ปฺริโส	จิรวุตฺโต ทฺขณฺุญฺุโต
น ตตฺถ รากิ ชเนติ	มุตฺติเมว กเวสตี ฯ
ตเถว ตฺวํ สพฺพภเว	ปสฺส อนฺทุมริ วิย
เนกขมฺมาภิมฺุโข โหติ	ภวโต ปริมุตฺติยาตี ฯ

อถสฺส น เอตฺตเกหฺเวว พุทฺธการกธมฺเมหิ ภวิตพฺพนฺุติ
อฺุตฺตริมฺุปี อฺุปชารยโต จตฺตถฺถํ ปญฺญาปารมี ทิสฺวา เอตทโหสิ
สฺุเมธปญฺุทิต ตฺวํ อิตฺโต ปญฺุชาย ปญฺญาปารมิมฺุปี ปฺุเรยฺยาสี ฯ
หิณฺมชฺฉิมฺุกฺกุญฺุเสสฺสุ กณฺุจิ อวชฺเชตฺวา สพฺเพปี ปญฺุทิต
อฺุปสงฺกมิตฺวา ปญฺุหิ ปฺุจฺเจยฺยาสี ฯ ยถา หิ ปิณฺุทปาดิโก
ภิกฺุชฺหิ นินาทิเกเทสฺสุ กฺุเลสฺสุ กิณฺุจิ อวชฺเชตฺวา ปฺุฎฺฐิปาฎฺฐิยา
ปิณฺุทาย จรณฺุโต จิปฺุปี ยปนฺุ ลภติ เอวํ ตวมฺุปี
สพฺพปญฺุทิต อฺุปสงฺกมิตฺวา ปญฺุหิ ปฺุจฺฉนฺุโต พุทฺุโร ภวิสุตสีติ

จตุตถํ ปณฺญาปารมี ทพฺหิ กตฺวา อธิฏฺฐาสิ ฯ เตน วุตฺถํ

น เหนเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อณฺเณปี วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โปธิปาจนา ฯ
วิจินฺนุโต ตทา ทกฺขิ จตุตถํ ปณฺญาปารมี
ปฺพุพฺเพหิ มเหสีหิ อาเสวิตนฺเสวิตํ ฯ
อิมํ ตวํ จตุตถํ ตาว ทพฺหิ กตฺวา สมากิย
ปณฺญาปารมิตํ คจฺฉน ยถิ โปธิ ปตฺตุมิจฺฉนฺติ ฯ
ยถาปี ภิกฺขุ ภิกฺขนฺโต หีนมฺกุกฺกฏมฺชณฺนิเม
กฺุลานิ น วิวชฺเชนฺนุโต เอวํ ลภติ ยาปนํ ฯ
ตถเว ตวํ สพฺพกาลี ปริปุจฺฉํ พุทฺธ ชนํ
ปณฺญาปารมิตํ คนฺตฺวา สมฺโปธิ ปาปฺณิสฺสสฺสีติ ฯ

อถสฺส น เหนตฺตเกเหว พุทฺธการกธมฺเมหิ ภวิตพฺพนฺติ
อตุตฺตริมฺปิ อูปธารยโต ปณฺจมํ วิริยปารมี ทิสฺวา เหนตทโหสิ
สุเมธปณฺทิต ตวํ อิตฺโต ปญฺญาเยว วิริยปารมิมฺปิ ปฺนฺเรยฺยาสิ ยถา
หิ สีโห มิคราชา สพฺพิริยาปถสฺสุ ทพฺหวิริโย โหติ เอวํ
ตวมฺปิ สพฺพภเวสฺสุ สพฺพิริยาปถสฺสุ ทพฺหวิริโย อโนลนฺวิริโย
สมาโน พุทฺโธ ภวิสฺสสฺสีติ ปณฺจมํ วิริยปารมี ทพฺหิ กตฺวา
อธิฏฺฐาสิ ฯ เตน วุตฺถํ

น เหนเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อณฺเณปี วิจินิสฺสามิ เย ธมฺมา โปธิปาจนา ฯ

วิจินนุโต ตทา ทกฺขี ปญฺจมํ วีริยปารมี
ปฺพุกเกหิ มหะสึหิ อาเสวิตนฺเสวิตํ ฯ
อิมํ ตํวํ ปญฺจมํ ตาว ทพฺพํ กตฺวา สมาทึย
วีริยปารมิตํ คจฺจ ญทึ โปธิ ปตฺตุมิจฺจสฺสึ ฯ
ยถาปี สึโห มิกราชา นิสชชภูจฺจานจฺงกเม
อลินวีริโย โหติ ปคฺคหิตมโน สทา ฯ
ตถเว ตํวํ สพฺพภเว ปคฺคณฺห วีริยํ ทพฺพํ
วีริยปารมิตํ คนฺตฺวา สมโปธิ ปาปฺณิสฺสสึตฺติ ฯ

อถสฺส น เอตฺตเกหเว พุทฺธการกธมฺเมหิ ภวิตพฺพนฺติ
อตุตฺตริมฺปิ อปฺชารยโต ฉญฺจ ขนฺติปารมี ทิสฺวา เอตทโหสิ
สุเมธปณฺฑิตํ ตํวํ อโธ ปญฺจาย ขนฺติปารมิมฺปิ ปฺปุเรยฺยาสึ
สมฺมานเนปิ อวฺมานเนปิ ขโมว ภเวยฺยาสึ ฯ ยถา หิ ปจฺวิยํ
นามํ สฺจิมฺปิ นิกฺขิปนฺติ อสุจิมฺปิ น เตน ปจฺวี สึเนหํ
ปฺปฏิณฺมํ กโรติ ขมฺติ สหติ อธิวเสตฺติเยว เอวเมว ตฺวามฺปิ
สมฺมานเนปิ อวฺมานเนปิ ขโมว สฺมาโน พุทฺโธ ภวิสฺสสึตฺติ
ฉญฺจ ขนฺติปารมี ทพฺพํ กตฺวา อธิญฺจาสึ ฯ เตน วุตฺตํ

น เอตฺตเกายเว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อญฺญเอปิ วิจฺจิสฺสสามิ เย ธมฺมา โปธิปาจนา ฯ
วิจินนุโต ตทา ทกฺขี ฉญฺจมํ ขนฺติปารมี
ปฺพุกเกหิ มหะสึหิ อาเสวิตนฺเสวิตํ ฯ

อิมํ ตฺวํ ญญจมํ ตาว ทพฺหํ กตฺวา สมากิย
ตตฺถ อเทฺวชฺฌมานโส สมฺโพธิํ ปาปุณฺณิสฺสสฺสึ ฯ
ยถาปี ปจฺวี นาม สฺวจิมฺปิ อสฺวจิมฺปิ จ
สพฺพํ สหติ นิกฺเขปํ น กโรติ ปฏฺจิมํ ตยา ฯ
ตถฺเว ตฺวมฺปิ สพฺเพสํ สมฺมานาวมานกฺขโม
ชนฺติปารมิตํ คนฺตฺวา สมฺโพธิํ ปาปุณฺณิสฺสสฺสึ ฯ

อถสฺส น เถตฺตเกหฺเว พุทฺธการกธมฺเมหิ ภฺวิตพฺพนฺติ
อตุตฺตริมฺปิ อฺปชารยโต สตฺตมํ สจฺจปารมึ ทิสฺวา เถตทโหสิ
สฺเมธปณฺฑิตํ ตฺวํ อโธ ปฏฺจาย สจฺจปารมิมฺปิ ปฺรยฺยยาสิ
อสนิยา มตฺถเก ปตฺมานายปี ธนาทินํ อตฺถาย นฺนทาทินํ
วเสน สมฺปชานมฺสาวาทํ นาม มา ภาสิ ฯ ยถา หิ โอสฺริ
ตารกา นาม สพฺพอฺตุสฺส อตฺตโน คมนวิถึ ชฺหิตฺวา อญฺญา
วิถิยา น กจฺจติ สกฺวิถิยาว กจฺจติ เอวเมว ตฺวมฺปิ สจฺจํ
ปหาย มฺสาวาทํ นาม อวทฺนฺโตยฺเว พุทฺโธ ภฺวิสฺสสฺสึ สตฺตมํ
สจฺจปารมึ ทพฺหํ กตฺวา อธิญฺจาสึ ฯ เตน วุตฺตํ

น เถเต เถตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภฺวิสฺสเร
อญฺเฌปี วิจฺฉินฺสฺสามิ เย ธมฺมา โพธิปาจนา ฯ
วิจฺฉินฺนฺโต ตทา ทกฺขี สตฺตมํ สจฺจปารมึ
ปฺพุพฺเพหิ มหฺสึหิ อาเสวิตฺนฺเสวิตํ ฯ
อิมํ ตฺวํ สตฺตมํ ตาว ทพฺหํ กตฺวา สมากิย
ตตฺถ อเทฺวชฺฌวจโน สมฺโพธิํ ปาปุณฺณิสฺสสฺสึ ฯ

ยถาปี โอสธิ นาม ตุลาภูตา สเทเวเก
สมเย อุตฺวสุเส วา น โวกุมติ วิถีโต ฯ
ตเถว ตวมฺปิ สจฺเจสุ น(๑) โวกุมสิ วิถีโต
สจฺจปารมิตํ คนฺตุวา สมฺโพธิํ ปาปุณฺนิสฺสตีติ ฯ(๒)

อถสฺส น เอตฺตเกหฺเว พุทฺธการกฺขมฺเมหิ ภวิตพฺพนฺติ
อตุตฺตริมฺปิ อูปฺชารยฺโต อญฺจมํ อธิฏฺฐานปารมึ ทิสฺวา เอตทโหสิ
สุเมธปณฺฑิตํ ตวํ อิติ ปญฺจาย อธิฏฺฐานปารมิมฺปิ ปุเรยฺยาสี
ยํ อธิฏฺจาสี ตสฺมี อธิฏฺฐานเน นิจฺจโลว ภเวยฺยาสี ฯ ยถา
หิ ปพฺพโต นาม สพฺพาสฺส ทิสาสฺส วาเตหิ ปหฺนฺนํ น กมฺปติ
น จลติ อตุตฺตโน จานเนว ติฏฺฐติ เอวเมว ตวมฺปิ อตุตฺตโน
อธิฏฺฐานเน นิจฺจโล โหนฺโตว พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ อญฺจมํ
อธิฏฺฐานปารมึ ทพฺพํ กตุวา อธิฏฺจาสี ฯ เตน วุตฺตํ

น เหเต เอตฺตกาเยว พุทฺธชฺรมา ภวิสฺสเร
อญฺเฌปี วิจฺฉินฺนํ สามี เย ชฺรมา โภชิปาจนา ฯ
วิจฺฉินฺนํ ตทา ทกฺขี อญฺจมํ อธิฏฺฐานปารมึ
ปฺพพฺเพหิ มหฺสีหิ อาเสวิตนฺนเสวิตํ ฯ
อิมํ ตวํ อญฺจมํ ตาว ทพฺพํ กตุวา สมมาทีย
ตตุตฺตํ ตวํ อจฺจโล หุตฺวา สมฺโพธิํ ปาปุณฺนิสฺสตีติ ฯ
ยถาปี ปพฺพโต เสโล อจฺจโล สุปฺปติฏฺฐิตो
น กมฺปติ ภูสฺวาเตหิ สกฺกฺฐานเนว ติฏฺฐติ ฯ

ตเถว ตุมปิ อธิฏฐาเน สพุพทา อจโลภา

อธิฏฐานปารมิตฺ คนฺตฺวา สมุโพธิ ปาปุณฺณิสฺสตีติ ฯ

อถสฺส น เอตฺตเกเหว พุทฺธการกมฺเมหิ ภวิตพุพฺพนฺติ
อตุตฺตริมฺปิ อูปรายโต นวมํ เมตฺตาปารมึ ทิสฺวา เอตทโหสิ
สุเมธปณฺฑิตํ ตํ อโธ ปฏฺฐาย เมตฺตาปารมิมฺปิ ปุเรยฺยาสึ
หิตฺตฺสฺปิ อหิตฺตฺสฺปิ เอกจิตฺโต ภเวยฺยาสึ ฯ ยถา หิ อุกกํ
นาม ปาปชนฺสฺสฺปิ กลฺยาณชนฺสฺสฺปิ สิตฺถาวํ เอกสฺทิลํ
กตฺวา ฝรตฺติ เอวเมว ตุมปิ สพุเพสุ สตฺเตสุ เมตฺตจิตฺเตน
เอกจิตฺโตว โหนฺโต พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ นวมํ เมตฺตาปารมึ
ทพฺหํ กตฺวา อธิฏฺฐาสึ ฯ เตน วุตฺตํ

น เหนเต เอตฺตกาเยว ภวิสฺสเร

อณฺเณปิ วิจฺฉินฺสฺสามิ เย ชมฺมา โพธิปาจนา ฯ

วิจฺฉินฺนฺโต ตทา ทกฺขี นวมํ เมตฺตาปารมึ

ปุพุพฺเพหิ มหฺสิหิ อาเสวิตฺตนิเสวิตํ ฯ

อิมํ ตํ นวมํ ตาว ทพฺหํ กตฺวา สมายิย

เมตฺตตาย อสโม โหหิ ยถิ โพธิ ปตฺตุมิจฺฉสิ ฯ

ยถาปิ อุกกํ นาม กลฺยาณ ปาปเก ชเน

สมํ ฝรตฺติ สึเตน ปวาเหติ รโชมลํ ฯ

ตเถว ตุมปิ หิตาหิตे สมํ เมตฺตตาย ภาว

เมตฺตาปารมิตฺ คนฺตฺวา สมุโพธิ ปาปุณฺณิสฺสตีติ ฯ

อถสฺส น เอตฺตเกเหว พุทฺธการกมฺเมหิ ภวิตพุพฺพนฺติ

อุตุตริมปิ อุปธารยโต ทสมํ อุเปกขาปารมี ทิสฺวา เอตทโหสิ
สุเมธปณฺฑิตํ ตํ อโธ ปญฺจาย อุเปกขาปารมิมปิ ปุเรยฺยาสี
สุเขปี ทุกฺเขปี มชฺฌตฺโตว ภเวยฺยาสี ฯ ยถา หิ ปจฺวี นาม
สุจิมปิ อสุจิมปิ ปกฺขิปมาเน มชฺฌตฺตาว โหติ เอวเมว ตวมฺปิ
สุขทุกฺเขสุ (๑) มชฺฌตฺโตว โหนฺโต พุทฺโธ ภวิสฺสสึติ ทสมํ
อุเปกขาปารมี ทพฺหํ กตฺวา อธิฏฺฐาสิ ฯ เตน วุคฺคํ

น เหนเต เอตฺตกาเยว พุทฺธธมฺมา ภวิสฺสเร
อณฺเณปี วิจินิสฺสามิ เข ธมฺมา โพธิปฺจนา ฯ
วิจินฺนโต ตทา ทกฺขี ทสมํ อุเปกขาปารมี
ปฺพุพฺเพหิ มหฺสีหิ อาเสวิตนิเสวิตํ ฯ
อิมํ ตํ ทสมํ ตาว ทพฺหํ กตฺวา สมํทึย
ตุลาภูโต ทโพห หตฺวา สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสสิ ฯ
ยถาปี ปจฺวี นาม นิกฺขิตฺตํ อสุจึ สฺจึ
อุเปกฺขติ อุโปเปเต โภปํนุนยวชฺชิตา ฯ
ตเถว ตวมฺปิ สุขทุกฺเข ตฺลาภูโต สทา ภว
อุเปกขาปารมิตํ คนฺตฺวา สมฺโพธิ ปาปฺณิสฺสสิติ ฯ(๒)

ตโต จินฺเตสิ อิมสฺมี โลเก โพธิสฺตเตหิ ปุเรตพุพา
โพธิปฺริปฺจนา พุทฺธการกธมฺมา เอตฺตกาเยว ทส ปารมฺมโย
จเปตฺวา อณฺเณ นตฺถิ ฯ อิม่าปี ทส ปารมฺมโย อุทฺธํ อากาเสปี
๑ สึ. สุขทุกฺเขปี ฯ ๒ ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๓๒-๓ ฯ

นตฺถิ เหฏฺฐา ปจฺวิยมุปี ปุรตฺถิมาทีสุ ทิสาสูปี นตฺถิ มยฺหํเยว
ปน หทยพฺภนฺตเร ปตฺติภูจิตาติ ฯ เอวํ ตาสํ หทยเย ปตฺติภูจิตกาวิ
ทิสฺวา สพฺพปาปี ตา ทพฺพํ กตฺวา อธิภูจาย ปุณฺนปุณฺ
สมฺมสนฺโต อนฺุโลมปฏฺิโลมํ สมฺมสฺติ ปรียนฺเต คเหตุวา อาทิ
ปาเปติ อาทิมุหิ คเหตุวา ปรียนฺติ ปาเปติ มชฺเฌ คเหตุวา
อุภโต โภฏฺิ ปาเปตฺวา โอสปาเปติ อุภโต โภฏฺิสฺส คเหตุวา
มชฺฌํ ปาเปตฺวา โอสปาเปติ ฯ

พาหิรกกณฺฑปรีจจาโค ทานปารมี นาม อํคปรีจจาโค
ทานอุปปารมี นาม ชีวิตปรีจจาโค ทานปรมตฺถปารมี นามาติ
ทส ปารมีโย ทส อุปปารมีโย ทส ปรมตฺถปารมีโยติ สมตฺตีส
ปารมีโย เตลยฺนตฺ (๑) วินิวิญฺเฌนฺโต วิย มหาเมรฺรุ มตฺถํ กตฺวา
จกฺกฺวาพมหาสมฺพุทฺธิ อาลฺเลนฺโต วิย จ สมฺมสฺติ ฯ ตสฺเสวํ ทส
ปารมีโย สมฺมสนฺตสฺส ฌมฺมเตเชน จคฺนฺหุตาธิกทฺวิโยชน-
สตสฺสพฺพลา อํ มหาปจฺวี หตฺถินา อกฺกนฺตฺนพฺกฺลาโป
วีย ปีพฺยมาณํ อุจฺจฺยฺนตฺ วิย จ มหาวิรฺว วิรฺวมาณา สงฺกมฺปี
สมฺปกมฺปี สมฺปเวธิ ฯ กุลาจกฺกํ วิย เตลยฺนตฺจกฺกํ วิย จ
ปรีพฺภมิ ฯ เตน วุตฺตํ

เอตฺตกาเยว เต โลเก เย ฌมฺมา โพธิปาจนา

ตทฺทฺธํ นตฺถิ อณฺฺตฺร ทพฺพํ ตตฺถ ปตฺติภูจฺห (๒) ฯ

๑ สี. ยนฺตฺ ฯ ๒. สฺยา. ปตฺติภูจฺหิ ฯ

อิเม ชมฺเม สมฺมสโต สภาวรสถกฺขณ (๑)

ชมฺมเตเชน วสุธา ทสสหัสสี ปกมฺปถ ฯ

จลติ รวติ ปจฺวี อุจฺจฺยุนฺตฺว ปิพิตฺ

เตลยฺนฺเต(๑) ยถา จกฺกํ เอวํ กมฺปติ เมพนีติ ฯ(๑)

มหาปจฺวียา กมฺปมานาย รมฺมนครวาทิโน สณฺจาทู

อสกฺโกนฺดา ยฺขุนฺตวาทพฺภาทา มหาสาธา วิย มุจฺฉิตา (๔)

ปปฺตีสุ ฯ ฆณฺฑาทิณี กุลาตภาชนานิ ปวตฺตฺนฺตานิ อณฺณมณฺณ

ปหรนฺตานิ จุณฺณวิจฺจณฺณานิ อเหตุ ฯ มหาชน โภจฺจติโต

สตุถาริ อุปสงฺกมิตฺวา ที นฺ โข ภควา นาคาวณฺโณ

อัย ภูตยฺกฺขเทวตาสฺ อณฺณตฺราวณฺโณ วาติ น หิ มยฺ เอตฺ

ชานาม อปี จ โข สพฺโพปี อัย มหาชน อุปทฺทโต ที

นฺ โข อิมสฺส โลกสฺส ปาปกํ ภวิสฺสตี อุทาหุ กฺลฺยาณ

กเถถ โน เอตฺ ภารณฺนฺติ อาห ฯ อถ สตุถา เตสํ กถ

สุตฺวา ตุมฺเห มา ภายถ มา จินฺตยิตฺถ นตฺถิ โว อิตฺ

นิทานํ ภยฺ โย โส มยา อชฺช สฺเมธปณฺฑิโต อนาคเต

โคตโม นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาถโต โส อิทานิ ทส

ปารมิโย สมฺมสตี ตสฺส สมฺมสนฺตสฺส วิโลเถนฺตสฺส ชมฺมเตเชน

สกลทสสหัสสี โลกธาตุ เอกปฺปหารเณ กมฺปติ เจว รวติ

๑. สฺยา. ม. สภาวรสถกฺขณ ฯ ๒. ม. สฺยา. เตลยฺนฺต ฯ

๓. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๓๓ ฯ ๔. สฺย. มุจฺฉิตฺมุจฺฉิตา ฯ

ชาติ อาห ๑ เตน วุตต์

ยาวตา ปรีธา อาสี พุทฺธสฺส ปรีเวสเน
ปเวธมานา สตา ตตฺถ มุจฺฉิตา เสตี ภูมียา ๑
ฉณฺเณกสฺส สหฺสฺสานิ กุมฺภินฺนฺจ สตา พหู
สฺสจฺฉณฺณมิตฺตา ตตฺถ อลฺลวมลฺลํ ปมฺภุจฺฉิตา ๑
อุพฺพิคฺคา ตสีตา ธีตา ภนฺตา พุยฺยิตฺตมานสา
มหาชฺชา สฺมาคฺคฺมฺม ทิปฺงฺกรมฺมฺปาคฺคฺม ๑
กี ภวิสฺสตี โลกสฺส กลฺยาณมถ ปาปกํ
สพฺโพ อุปทุทฺโต โลโก ตํ วิโนเทหิ จกฺขุม ๑
เตสํ ตทา สลฺลาเปสิ ทิปฺงฺกโร มหามฺนิ
วิสฺสตุธา โหถ มา ภถ อิมสฺมี ปจฺวิกมฺบเน ๑
ยฺมหํ อชฺช พฺยาภาสี พุทฺโธ โลเก ภวิสฺสตี
เอโส สฺมมฺสตี ชฺมมํ ปุพฺพกํ ชินฺเสวิตํ ๑
ตสฺส สฺมมฺสโต ชฺมมํ พุทฺธภูมึ อเสสโต
เตนํยํ กมฺปิตา ปจฺวี ทสฺสสฺสตี สเทวเกติ ๑(๑)

มหาชโน ตถาคตสฺส วจันํ สุตฺวา ภูจฺจตุจฺโจ มาลาคนฺธ-
วิเลปนํ อาทาย รฺมฺมนครา นิกฺขมิตฺวา โพธิสฺสตุตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา
มาลาคนฺธาทีหิ ปุเชตฺวา วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา
รฺมฺมนครเมว ปาวิสสิ ๑ โพธิสฺสตุตฺตํปี ทส ปารมฺมโย สฺมมฺสิตฺวา

๑ ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๓๓-๔ ๑

วิธี ทพหิ กตฺวา อธิฏฺฐาย นิสินฺนาสนา วุฏฺฐาสี ฯ เตน

วุตฺตํ

พุทธสฺส วจันฺ สุตฺวา มโน นิพฺพายี ตาวเท

สพฺเพ มํ อุปสงฺกมฺม ปุณาปี อภิวฺนฺทิสฺสุ ฯ(๑)

สมาทียิตฺวา พุทฺธคฺคณฺ ทพหิ กตฺวาน มานสิ

ทีปฺงกรํ นมสฺสิตฺวา อาสนา วุฏฺฐหี ตทาติ ฯ

อถ โพรทิสฺสวุตฺตํ อาสนา วุฏฺฐหนฺตํ สกตสฺสทสฺสจกฺก-

วาทเวตฺตา สนนฺิปตฺติตฺวา ทิพฺเพหิ มาลาคนฺเชหิ ปุเชตฺวา

วณฺทิตฺวา อยฺย สฺมุเชตฺวาปสฺส ตยา อชฺช ทีปฺงกรทสฺสพลสฺส

ปาทมฺมเล มหตี ปตฺถนา ปตฺถิตฺตา สฺวา เต อนนฺตราเยน

สมิชฺชตฺตฺวา มา เต ภยํ วา นมฺภิตฺตฺตํ วา อโหสิ สรีเร

อฺปฺปมตฺตโคปิ โรโค มา อฺปฺปชฺชตฺตํ จิปปํ ปารมิโย ปุเรตฺวา

สฺมมาสมฺโพธิ ปฏฺวิชฺช ฯ ยถา ปุปฺปคฺคผลฺลปฺครุกฺขา สฺมเย

ปุปฺปคฺคณฺติ เจว ผลคฺคณฺติ จ ตเถว ตฺวมฺปิ ตํ สฺมยํ อนตฺตํกมิตฺวา

จิปปํ สฺมโพธิมตฺตมํ สฺสสฺสสุตฺตํ อทฺตํ นํ อตฺตํ มจฺจํ ปิยฺรทาหํ

เอวญฺจ ปิยฺรทาหิตฺวา อตฺตโน อตฺตโน เทวญฺจํเมว อคฺคํสุ ฯ

โพรทิสฺสวุตฺตํ เทวตาหิ อภิตฺตํ วิโต อหํ ทสฺส ปารมิโย ปุเรตฺวา

กปฺปสฺสทสฺสสาธิกานํ จตฺตุนํ อสงฺเขยฺยานํ มตฺถเก พุทฺโธ

ภวิสฺสามิตี วิธี ทพหิ กตฺวา อธิฏฺฐาย นภํ อพฺภคฺคณฺตฺวา

หิมวณฺตเมว อคฺคมาสิ ฯ เตน วุตฺตํ

๑ สี่. มํ อภิวฺนฺทียิ ฯ

ทิพพ์ มานุสกัง ปุப்புเฬิ เทวา มานุสกา อุกโก
 สโมภินนติ ปุப்புเหฬิ วุฏฺฐหนุตฺตส อาสนา ฯ
 เวทยนฺติ จ เต โสตถึ เทวา มานุสกา อุกโก
 มหนตฺตํ ปตฺตติตฺตํ ตฺวยหึ ตํ ลภตฺตสฺส ยถิจฺฉินฺตํ ฯ
 สพฺพิตฺติโย วิวชฺชนฺตฺตฺว โสโก โรโค วินสฺสत्ตฺว
 มาเต ภวณฺตฺวานฺตรายา(๑) สฺส จิปฺปํ โภชิมนฺตฺตมฺมํ ฯ
 ยถาปี สมเย ปตฺเตเต ปุப்புณฺนติ ปุப்புณฺนโน ทฺวมา
 ตเถว ตฺวํ มหาวิโร พุทฺถธมาณน ปุப்புสฺส ฯ
 ยถาเย เกจิจิ สมฺพุทฺธา ปฺรยฺยํ ทส ปารมี
 ตเถว ตฺวํ มหาวิโร ปฺรย ทส ปารมี ฯ
 ยถาเย เกจิจิ สมฺพุทฺธา โภชิมนฺตฺตมฺมํ หิ พุชฺฉณเร
 ตเถว ตฺวํ มหาวิโร พุชฺฉณสฺสฺส ชินฺ โภชิยํ ฯ
 ยถาเย เกจิจิ สมฺพุทฺธา ชมฺมจกฺกํ ปวตฺตยฺยํ
 ตเถว ตฺวํ มหาวิโร ชมฺมจกฺกํ ปวตฺตย ฯ
 ปุณฺณมาเย ยถา จนฺโท ปฺริสฺสํ ติโรจติ
 ตเถว ตฺวํ ปุณฺณมโน วิโรจ ทสสทฺสฺสสิยํ ฯ
 รามุตฺโตติ ยถา สฺสูริโย ตาเปน อติโรจติ
 ตเถว โลกามาญฺฉิตฺวา(๒) วิโรจ สิริยา ตฺวํ ฯ
 ยถายา กาจิจิ นทฺติโย โอสฺสนนฺตํ มโหทฺธิ
 เอวํ สทฺวาทา โลกามา โอสฺสนนฺตฺตฺวณฺตฺติเก ฯ
 # ๑ สී. ภวณฺตฺวานฺตราโย ฯ ๒ สී. โลกํ มาญฺฉิตฺวา ฯ

เดหิ ถุตปฺปสตฺโต โส ทส ฐมฺเม สมายิย
เด ฐมฺเม ปฺริปฺุเรนฺโต ปวณฺ์ ปาวิสฺสี ตทาติ ฯ
สุเมธเถา นิฏฺฐิตา ฯ

รณฺมณครวาลิโนปิ โจนฺครํ ปวิสิตฺวา พุทฺธปฺปมฺขสฺส
ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ อทฺถุ ฯ สตฺถา เตสํ ฐมฺมํ เทเสตฺวา
มหาชนํ สรณาทิสฺส ปตฺติฏฺฐเปตฺวา รณฺมณครา นิภฺขมิ ฯ ตโต
อุทฺธมฺปิ ยาวตายุกํ ติฏฺฐนฺโต สพฺพํ พุทฺธกิจฺจํ กตฺวา
อนุกฺกเมณ อนฺุปาทิสฺเสสาย นิพฺพานชาตฺยา ปรีนิพฺพายิ ฯ ตตฺถ
ยํ วตฺตพฺพํ ตํ สพฺพํ พุทฺธวฺเส วุตฺตณฺเยเนว วิตฺถาเรตพฺพํ ฯ
วุตฺตํ หิ ตตฺถ

ตทา เต โภชยิตฺวาน สสงฺฆํ โลกนายกํ
อุปกฺกณฺุ สรณํ ตสฺส ทิปฺงฺกรสฺส สตฺถุโน ฯ
สรณฺกมเน กณฺุจิ นิเวเสสิ ตถาคโต
กณฺุจิ ปณฺุจฺสุ สึเลสุ สึเล ทสฺวิเช ปรี ฯ
กสฺสจฺจิ เทติ สามณฺุณํ จตฺุโร ผลมุตฺตเม
กสฺสจฺจิ อสเม ฐมฺเม เทติ โส ปฏฺฐิสฺมุภิตา ฯ
กสฺสจฺจิ วรสมาปตฺติโย อฏฺฐ เทติ นราสโก
ติสฺโส กสฺสจฺจิ วิชฺชาโย ฉพฺภิณฺญา ปเวจฺจติ ฯ
เดณ โยเคน ชนกาຍ โอวเทติ(๒) มหามุณี
เดณ วิตฺถาริกํ อาสิ โลกนาถสฺส สาสณํ ฯ

๑ สึ. ยฺ. อุปกณฺุณฺุ ฯ ๒ สึ. ยฺ. โอวเทติ ฯ

มหาหนุสกกุขนุโธ ที่ปงฺกรสนามโก
พหู ชเน ตารยติ ปริโมเจติ ทุกคตฺตี ฯ
โพชนเยยฺย ชนฺ ทิสฺวา สตสฺสสฺสเป โยชเน
ขณฺเน อุปคนฺตุวาน โโพเชติ ตํ มหามุณี ฯ
ปรจฺมาภิสมเย พุทฺโธ โกฏิสฺตมโพธิยิ
ทุตฺติยาภิสมเย นาโถ นวุติโกฏิมโพธิยิ ฯ(๑)
ยทา จ เทวภวนมฺหิ พุทฺโธ ฌมฺมมเทสฺยิ
นวุติโกฏิสฺสสฺสํ ตุตฺติยาภิสมโย อหุ ฯ
สนฺนิปาตา ตโย อาสุํ ที่ปงฺกรสฺส สตฺถุโน
โกฏิสฺตสฺสสฺสํ ปจฺโม อาสิ สฺมาคโม ฯ
ปุณ นารทญฺญมฺหิ ปวิเวกเต ชิน
จิณฺหาสวา วิตฺมลา สมิสุ สฺตโกฏโย ฯ
ยมฺหิ กาล(๒) มหาวีโร สฺทสฺสนสิจฺจเย
นวุติโกฏิสฺสสฺสํ ปวาเรสิ มหามุณี ฯ
อหํ เตน สมเยน ชฺชฺชิลอ อุกฺคตาปโน
อนฺตลิกฺขมฺหิ จร โณ ปญฺจาภิณฺณาสฺ ปารุญฺ ฯ
ทสฺวิสฺสสฺสสฺสํ ฌมฺมาภิสมโย อหุ
เอกทฺวินฺนํ อภิสมยา(๓) คณฺนโต อสฺงฺขิยา ฯ(๔)
วิตุถาริตํ พาหุชฺฌณฺ อิทํ ฝิตํ อหุ ตทา
ที่ปงฺกรสฺส ภาควโต สาสนํ สุวิโสธิตํ ฯ

๑. สฺ. ย. สตสฺสสฺสเปโพธิยิ ฯ ๒. สฺ. ย. ยทา วสิ ฯ

๓. สฺ. ย. อภิสมโย ฯ ๔. สฺ. ย. อสฺงฺขิโย ฯ

จตุตตาริ สตสหัสสถานิ ฉพภิกขุณา มหิทฺธิกา

ทีปฺงกริ โลกวิฑู ปริวารเณติ สพฺพทา ฯ

เย เกจิ เตน สมเยน ชนฺหติ มานุสฺสํ ภวํ

อปฺปตฺตมานสาเสขา ครหิตา ภวนฺติ เต ฯ

สุปฺปฬิตํ ปาวจันํ อรหฺนฺเตหิ ตาทิภิ

จีณาสวหิ วิมเลหิ อฺปโสภติ สพฺพทา ฯ (๑)

นกริ รมฺมวตี นาม สุเทโว นาม ขตฺติโย

สุเมธา นาม ชนิกา ทีปฺงกรสฺส สตฺถุโน ฯ

(๒)ทสวสฺสสหัสสถานิ อการิ อชฺฌ โส วสิ

หํสา โกลฺยจา มยฺวรา จ ตโย ปาสาทมุตฺตมา ฯ

ตีณิ สตสหัสสถานิ นาริโย สมลฺงกตา

ปทุมมา นาม สา นาริ อฺสภกฺขนุโธ อตฺตรโช ฯ

นิमितฺเต จตฺุโร ทิสฺวา หตฺถิยาเนน นิกฺขมิ

อนฺนทสมาสานิ ปฺชานเ ปทหิ จิโน ฯ

ปฺชานจาริ จริตฺวาน อพฺุชฺฌิ มานสํ มฺุณิ

พฺุรหฺมฺุณา ยาจิโต สนฺโต ทีปฺงกรโโร มหามฺุณิ ฯ

วตฺติ จกฺกํ มหาวีโร นนฺทารามे สิริจฺมเร

นินฺนโน สิริสมฺุลฺมहि อกาสิ ติตฺถิยมทฺุทนํ ฯ (๒)

สฺุมจฺุคโล จ ติสฺโส จ อเหตุํ อคฺคสาวกา

สาคโต(๑) นามฺุปฺภูจฺาโก ทีปฺงกรสฺส สตฺถุโน ฯ

๑ สี. ย. สเทวเก ฯ ๒. สี. ย. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

๓. สี. สาคโร ฯ ย. โสภิตโต ฯ

นันทา เจว สุนันทา จ อहेสิ อคฺคสาวิกา

โพธิ ตสฺส ภควโต ปิปลิตฺติ ปวฺจจติ ฯ

(๑)ตปฺสฺสภคฺคิกา นาม อहेสิ อคฺคฺปญฺจกา

สิริมา โภณา อปญฺจิกา ทีปงฺกรสฺส สตฺถุโน ฯ(๑)

อสีติหตฺถมฺพเพโร ทีปงฺกรโร มหามฺนิ

โสภติ ทีปงฺกฺโขว สาธราชาว มุคฺคิโต ฯ

(๒)ปภา วิชวติ ตสฺส สมฺนตา ทฺวาทส โยชน(๒)

สตสฺสทสฺสวสฺสานิ อายุ ตสฺส มहेสิโน

ดาวตา ติฏฺฐมาโน โส ตาเรสิ ชนตํ พหุ ฯ

โฆตฺยิตฺวาน สทฺธมฺมํ สมนฺตาเรตฺวา มหาชนํ(๓)

ชลิตฺวา อคฺคิชนฺโรว นิพฺพุโต โส สสาวโก ฯ

สา จ อิทฺธิ โส จ ยโส ตานิ จ ปาทสฺส จกฺกรตฺนานิ

สพฺพิ ตมนฺตรหิตํ (๔) นนฺ ริดฺดา สพฺพสงฺขาราติ ฯ

(๕)ทีปงฺกรโร ชิโน สตฺถา นนฺทารามมฺหิ นิพฺพุโต

ตตฺถตสฺส ชินฺนุโป ฉคฺตีสฺสพฺเพชโยช(๕)โนติ (๖) ฯ

ทีปงฺกรสฺส ปน ภควโต อปรภาเค เอกํ อสงฺเขยฺย

อดิกกมิตฺวา โภณฺทญฺโธ นาม สตฺถา อุทปาติ ฯ ตสฺสาปี

ตโย สวากสนฺนิปาตา อहेสิ ฯ ปรมสนฺนิปาเต โภณฺสทสฺส

ทฺติเย โภณฺสทสฺส ตติเย นวฺติโกณฺนุโย ฯ ตทา โพธิสตฺโต วิชิตาวิ

๑. ย. อัย คาถา นตฺถิ ฯ ๒. ส. อิม ปาจา น ทิสฺสนฺติ ฯ

๓. ส. สทฺทกํ ฯ ๔. ส. ย. สมฺนตรหิตํ ฯ

๕. ส. ย. อัย คาถา นตฺถิ ฯ ๖. บ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๓๕-๓ ฯ

นาม จกกวตฺตี หุตฺวา โภกฺกิสตฺสทสฺสทฺส พุทฺธปฺปมฺขสฺส
ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ อทาสี ๗ สตฺถา โภทิสตฺตํ พุทฺโธ
ภวิสฺสตีติ พุยากริตฺวา ฌมฺมํ เทเสสิ ๗ โส สตฺถุ ฌมฺมกถํ
สฺตฺวา รชฺชํ นียยาเตตฺวา ปพฺพชฺช ๗ โส ตีณิ ปิณฺณานิ อุกฺค-
เหตฺวา อุกฺก สฺมาปตฺติโย จ ปณฺจ อภิญฺญาโย จ อุปฺปาเทตฺวา
อปฺริหีนฺชฌาโน พุรฺหมโลเก นีพฺพตฺติ ๗ โภณฺทณฺณพฺพุทฺธสฺส ปน
รมฺมวตี นาม นลฺรํ สุนนฺโท นาม ขตฺติโย ปิตา สฺวชฺชา
นาม เทวี มาตา ภทฺโท จ สฺวภทฺโท จ เทว อุกฺคสาวกา
อนุรฺพุทฺโธ นามฺพุทฺธาโก ติสฺสา จ อุปติสฺสา จ เทว อุกฺคสาวิกา
สาลกฺลยาณิรฺกฺโข โภทิสฺส อุกฺกาสีติหตฺถุพฺเพชฺช สรีริ วสฺสท-
สทฺสสํ อายฺยุปฺปมาณํ อโหสิ ๗

ทีปฺงฺกรสฺส อปฺเรณ โภณฺทณฺณโย นาม นายโก

อนนฺตเตโช อมิตฺยโส อปฺปเมยฺโย ทฺวาราสโท (๑)๗

ตสฺส อปฺรภาเค เอกํ อสงฺเขยฺยํ อติกฺกมิตฺวา เอกสฺมี

กปฺเปเวว จตฺตาริ พุทฺธา นีพฺพตฺติสฺส มงฺคโล สุมโน เรวโต

โสภิตฺติ ๗ มงฺคลสฺส ภควโต ติสฺส สวากสนฺนิปาเตสฺส ปจฺม-

สนฺนิปาเต โภกฺกิสตฺสทสฺสํ ภิกฺขุ อเหสิ ๗ พุทฺเตโย โภกฺกิสตฺสทสฺสํ

ตฺติเย นวฺติโกฏิโย ๗ เวมาตฺติกาตา กิรฺสฺส อานนฺทกฺมาโร นาม

นวฺติโกฏิสงฺขาเย ปริสาย สทฺธิ ๗ ฌมฺมสฺสวณฺตถาย สตฺถุ สนฺตํ

๑. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๓/๔๓๕ ๗

อคมาสี ฯ สตุธา ตสฺส อนุปุพฺพิถํ กเถสิ โส สทุธิ
ปริสาย สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตุตฺ ปาปุณฺนิ ฯ สตุธา เตสํ
กฺลปฺตฺตานํ ปุพฺพจริตํ โอลเณฺโต อิทฺธิมยปฺตฺตจิวรสฺส
อุปนีสฺสยํ ทิสฺวา ทกฺขิณหตุตํ ปสาเรตฺวา เอถ ภิกฺขโวติ อาห ฯ
สพฺเพ ตํขณฺเณว (๑) อิทฺธิมยปฺตฺตจิวรรธา สภฺจิวสฺสติกฺคเธา วีย
อาทปฺปสมฺปนฺนา หุตฺวา สตุถาริ วณฺทิตฺวา ปริวารยิสฺสุ ฯ
อยมสฺส ตติโย สาวกสนฺนิปาโต อโหสิ ฯ

ยถา ปน อญฺเณสํ พุทฺธานํ สมฺนตา อสฺสิตฺติหตุตฺป-
ปฺมาณาเยว สริรปฺปกา อโหสิ น เอวํ ตสฺส ฯ ตสฺส ปน
ภควโต สริรปฺปกา นิจฺจกถํ ทสฺสหฺสฺสึโลกธาตุํ ฝริตฺวา
อญฺจาสึ ฯ รุกฺขปจฺวิปพฺพตสมฺมุตฺทาทย โอนฺตมโส อุกฺขลียาทีนึ
อุปาทาย สุวณฺณปญฺญปริโยนฺทฺธา วีย อเหตุํ ฯ อายุปฺปมาณํ
ปนสฺส นวฺติวสฺสสหฺสฺसानิ อโหสิ ฯ เอตฺตํ กถํ จนฺทิม-
สุริยาทย โอดฺตโน ปภาย วิโรจิตฺุํ นาสกฺขิสฺสุ รตฺตินฺทิว-
ปฺริจฺเจโท น ปญฺญาธิตุตฺ ฯ ทิวา สุริยาโลเณ วีย สตุธา
นิจฺจํ พุทฺธาโลเณว วิจฺริสฺสุ ฯ สายํ ปุพฺพิตฺกฺกุสมานํ (๒) ปาโต จ
รวนกสฺสภฺนาทีนญจ วเสน โลโก รตฺตินฺทิวปฺริจฺเจทํ สลฺลกฺขเสสิ ฯ

ก็ ปน อญฺเณสํ พุทฺธานํ อยมานฺภาโว นตฺถึติ ฯ
โน นตฺถึ ฯ เตปี หิ อากฺขมฺมานา ทสฺสหฺสฺสึโลกธาตุํ วา
๑. สึ. ย. ตํ ขณฺเณว ฯ ๒ สึ. ย. ปุพฺพิตฺกฺกุสมานํ ฯ

ตโต วา ภิกขุโ อากาย ฌเรยฺยํ มงฺคลสฺส ปน ภควโต
ปฺพุพฺพตฺถนาวเสน อณฺเณสํ พุยามปฺปภา วีย สรฺริรปฺปภา
นิจฺจเมว ทสฺสทสฺสิโลกธาคฺ์ ฌริตฺวา อญฺจาสึ ฯ โส ภิร
โพธิสฺสตฺถจริยจรณกาลเ เวสฺสนนฺตรสฺสทิสเ อตฺถภาเว จิตฺ
สฺสปฺตฺถทาโร วฏฺกปฺพุพฺพตฺสทิสเ ปฺพุพฺเต วสิ ฯ อเถโก ขรทาจิโก
นาม ยกฺโข มหาปฺุริสฺสสฺ ทานชฺฌมาสยตฺ์ สุตฺวา พุราหฺมณ-
วณฺเณน อุปฺสงฺกमितฺวา มหาสฺตตฺ์ เทว ทารเก ยาจึ ฯ
มหาสฺตโต ททามิ พุราหฺมณ ปฺตฺถเกติ วตฺวา หญฺจปฺหญฺโจ
อุทกปฺริยนฺตฺ์ มหาปฺจวี กมฺเปนฺโต เทวปฺิ ทารเก อทาสึ ฯ
ยกฺโข จงฺกมนโกฏฺธิยฺ์ อาลมฺพนผลกฺ์ นิสฺสาย จตฺวา ปฺสฺสนนฺตฺสเสว
มหาสฺตตฺสสฺ มฺลาลกฺลาปฺิ วีย ทารเก ขาทิ ฯ มหาปฺุริสฺสสฺ
ยกฺโข โอลเกตฺวา มฺเข วิวญฺมตฺเต อคฺคิชาลํ วีย โลหิตธารฺ์
อุคฺคิรฺมานํ ตสฺส มฺโข ทิสฺวาปฺิ เกสคฺคมตฺตมฺปฺิ โทมนสฺสํ น
อุปฺปชฺชิ ฯ สฺุทินนํ วด เม ทานนฺติ จินฺตยโต ปนสฺส สรฺริเร
มหนฺตฺ์ ปิตฺโสมนสฺสํ อุทปาทิ ฯ โส อิมสฺส เม ทานสฺส
นิสฺสนนฺเทน อนาคเต อิมินาว นีหาเรณ สรฺริโร รสฺมิโย
นิกฺขมฺนฺตฺติ ปตฺถนํ นิสฺสาย พุทฺธญฺตสฺส สรฺริโร รสฺมิโย
นิกฺขมิตฺวา เอตฺตกํ จานํ ฌริสฺสุ ฯ

อปรมฺปิสฺส พุทฺธจริยฺ์ อตฺถิ ฯ โส ภิร โพธิสฺสตฺถกาลเ
เอกสฺส พุทฺธสฺส เจตฺธิยฺ์ ทิสฺวา อิมสฺส พุทฺธสฺส มยา ชีวิตฺ์

ปริจฺจชิตฺตํ วัฏฏทิตฺติ ทณฺฑกททีปิกาเวจฺจนินฺยาเมน สกถสรีริ เวเจตฺวา
รตนมตฺตมกฺล(๑) สตสทสฺสคฺคณิกํ สุวณฺณปาตี สปิปีสฺส ปุราเปตฺวา
ตตฺถ สทสฺสวณฺณิโย ชาเลตฺวา ตํ สีเสนาทาย สกถสรีริ
ชาลาเปตฺวา เจตีย์ ปทกฺขิณฺณํ กโรนฺโต สกถรตฺตี วิดีนาเมติ ฯ
เอวํ ยาว อรุณคฺคมนา วายมนตฺตสาปิปีสฺส โลมกฺุปมตฺตมปิ
อุสุมฺมํ น คณฺหิ ฯ ปทุมคพฺภํ ปวิภูจกาโล วิย อโหสิ ฯ
ชฺมุโม หิ นามส อตฺตานิ รกฺขนตํ รกฺขติ ฯ เตนาห ภควา
ชฺมุโม หเว รกฺขติ ชฺมุมาจารี
ชฺมุโม สุจिณฺโณ สุขมาวหาติ
เอसानิสฺสโร ชฺมุเม สุจิณฺเณ
น ทฺกคฺคตี คจฺจติ ชฺมุมาจารีติ ฯ(๒)

อิมสฺสปี กมฺมสฺส นิสฺสนุเพน ตสฺส ภควโต สรีโรภาโส
ทสทสฺสโลภชาตฺตํ ฝริตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ

ตทา อมฺหากํ โพธิสฺสโต สฺรุจิ นาม พฺราหฺมโณ หุตฺวา
สत्ถาริ นิมฺนเตสฺสามิตี อุปสงฺกมิตฺวา มชฺฐรชฺมุมาถิ สุตฺวา เสว
มยฺหํ ภิกฺขุ คณฺหล ฆนฺเตติ อห ฯ พฺราหฺมณ กิตฺตเกหิ
เต ภิกฺขุหิ อตฺถิเถติ ฯ กิตฺตกา ปน โว ฆนฺเต ปรีวารภิกฺขุติ
อห ฯ ตทา สตฺถุ ปจฺมสนฺนิปาโตเยว โหติ ตสฺมา
โกฏิสตสทสฺสนฺติ อห ฯ ฆนฺเต สพฺเพหิปี สทฺธี มยฺหํ ภิกฺขุ
๑ สี. ย. รตนมกฺุฬ ฯ ๒ ข. เถร. ๒๖/๓๓๒/๓๑๔ ฯ

คณฺหถาติ ฯ สตุถา อธิวเสสิ ฯ พุราหุมนโณ สุวตนาย
นิมนฺเตตฺวา เกหํ กจฺจนฺโต จินฺเตสิ อหํ เอตฺตกานํ ภิกฺขุณํ
ยาคุภตฺตวตฺถาทีนึ ทาตุํ สกฺโกมิ นิสีทนฺนุจฺจานํ ปน กถํ
ภวิสฺสตีติ ฯ

ตสฺส สวา จินฺตา จตุราสีติโยชนสทสฺสมตฺถเก จิตฺตส
เทวเรณฺโณ ปณฺฑิตกมฺพลตีลาสนสฺส อุณฺหาภาวํ ชเนสิ ฯ สกฺโก
โก นุ โข มํ อิมฺมหา จานา จาเวตฺถกาโมติ ทิพฺพจกฺขุณา
โอโลเกนฺโต มหาปุริสํ ทิสฺวา สุรฺรจิ นาม พุราหุมนโณ
พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา นิสีทนฺนุจฺจานตฺถาย จินฺเตสิ
มยาปิ ตตฺถ คนฺตฺวา ปุณฺณโกจฺจาสํ กเหตุํ วัณฺณตีติ
วฑฺฒกิวณฺณํ นิมนฺนิตฺวา วาสิฬรฺสุหตฺโต มหาปุริสสฺส ปุริโต
ปาตฺรโหสิ ฯ อตฺถิ นุ โข กสฺสจि ภตฺติยา กตฺตพฺพกิจฺจนฺติ
อาห ฯ มหาปุริโส ตํ ทิสฺวา ก็ กมฺมํ กริสฺสตีติ อาห ฯ
มม อชานนสิปฺปํ นาม นตฺถิ เกหํ วา มณฺฑปํ วา โย
ยํ กเรติ ตสฺส ตํ เทตฺถุ ชานามิติ ฯ เตนฺ หิ มยฺหํ กมฺมํ
อตฺถิตีติ ฯ ก็ อยุยาติ ฯ สุวตนาย เม โกณฺฐิสตฺสทสฺสภิกฺขุ
นิมนฺติตา ฯ เตสํ นิสีทนฺนุจฺจานํ กริสฺสามิตีติ ฯ อหํ นาม (๑)
กเรยฺยํ สเจ เม ภตฺตี ทาตุํ สกฺขิสฺสถาติ ฯ สกฺขิสฺสามิ
ตาตาติ ฯ สาธุ กริสฺสามิตีติ คนฺตฺวา เอกํ ปเทสํ โอโลเกสิ ฯ
๑. ยู. ปน ฯ

ทฺวาทสเตรสโยชนปฺปมาโณ ปเทโส กสิณมณฺฑลํ วยิ สมตโโล
อโหสิ ฯ โส เอตฺตเก จาเน สत्ตฺรตนมโย มณฺฑปโป อฏฺฐหฺนฺตฺติ
จินฺเตตฺวา โอลฺเกสิ ฯ ดาวเทว ปจฺวี ภินฺทิตฺวา มณฺฑปโป
อฏฺฐหฺนฺติ ฯ ตสฺส โสวณฺณมยฺสฺ อมฺเภสฺ รัชตมยา ฆฏฺฏกา(๑) อเหตุ
รัชตมยฺสฺ โสวณฺณมยา มณฺนิมยฺสฺ อมฺเภสฺ ปวาพมยา
ปวาพมยฺสฺ มณฺนิมยา สत्ตฺรตนมยฺสฺ อมฺเภสฺ สत्ตฺรตนมยา
ฆฏฺฏกา อเหตุ ฯ ตโถ มณฺฑปสฺส อนฺตรนฺตฺเร กิงฺกณฺนิคชาลํ (๒)
โอลมฺพฺตฺติ โอลฺเกสิ ฯ สห โอลฺกเนเนว ชาลํ โอลมฺพิ ฯ
ยสฺส มนฺทฺวาเตริตสฺส ปณฺจจฺกิกสฺเสว ตฺวริยสฺส มจฺจฺรตฺโท
นิจฺจฺรติ ฯ ทิพฺพสงฺคีติวตฺตฺนกาโล วยิ อโหสิ ฯ อนฺตรนฺตฺรา
คณฺชทามมาลาทามานิ โอลมฺพฺนฺตฺติ จินฺเตนฺตสฺส มาลาทามานิ
โอลมฺพิสฺ ฯ โกลฺลิสตฺสทสฺสสงฺขานํ ภิกฺขุณฺ อาสนานิ จ
อาธารกานิ จ ปจฺวี ภินฺทิตฺวา อฏฺฐหฺนฺตฺติ จินฺเตสิ ดาวเทว
อฏฺฐหฺนฺติ ฯ โกลฺเณ โกลฺเณ เอเกกา อุกกจาฎฺฐิโย อฏฺฐหฺนฺตฺติ
จินฺเตสิ อุกกจาฎฺฐิโย อฏฺฐหฺนฺติ ฯ

โส เอตฺตกํ มาเปตฺวา พุราหฺมณฺสฺส สนฺตํคํ คณฺตฺวา
เอหิ อyyย ตว มณฺฑปโป โอลฺเกตฺวา มยฺหํ ภดี เทหิติ
อาห ฯ มหาปุริโส คณฺตฺวา มณฺฑปโป โอลฺเกสิ ฯ โอลฺเกนฺตฺสฺเสว
จ สกฺลสฺสรี ปณฺจวณฺณาย ปิตฺยา นีรนฺตฺริ ฌุฏฺฐิ อโหสิ ฯ
๑ สฺ. ฆฏฺฏกา ฯ ๒. สฺ. ยฺ. กิงฺกณฺนิคชาลํ ฯ

อดสฺส มณฺหปโป โอลเถตฺวา เอตทโหสิ นายํ มณฺหปโป
มนุสฺสภูเตน กโต มยฺหิ ปน อชฺฌาสยฺ มยฺหิ คุณฺโณ อากมม
อทฺธา สกฺกภวณฺโณ อุนฺนํ ภวิสฺสตี ๑ ตโต สกฺกเณน เทวธฺมม
อโย มณฺหปโป การิตโต ภวิสฺสตีตี ๑ น โข ปน เม ยุตฺตํ
เอวรูเป มณฺหปเป เอกทิวสฺสเยว ทานํ ทาคฺ์ สตฺตาทํ ทสฺสามีติ
จินฺเตสิ ๑ พาหิรททานํ หิ ตตฺตกมฺปิ สมานํ โพรธิสตฺตานํ
ตฺถุจฺจึ กาคฺ์ น สกฺโกติ อลงฺกตสีสํ ปน ฉินฺทิตฺวา อณฺชิตอกฺขิณิ
อุปฺปาญฺเฑตฺวา หทยมฺลํ วา อุพฺพญฺเฑตฺวา ทินฺนกาเล โพรธิสตฺตานํ
จาคํ นิสฺสาย ตฺถุจฺจึ นาม โหติ ๑ อมฺหากมฺปิ หิ โพรธิสตฺตสฺส
สิวิราชาตเถ เทวสิกฺกํ ปณฺจกหาปณฺสตสฺสทสฺसानิ วิสฺสชฺเชตฺวา
จตุสฺส ทฺวารสฺส นกรรมชฺเฌ จ ทานํ เทนฺตสฺส ตํ ทานํ
จาทฺถุจฺจึ อุปฺปาเทตฺถุ นาสกฺขิ ๑ ยทา ปนสฺส พฺราหฺมณฺวณฺณเณน
อาคนฺตฺวา สกฺโก เทวราชา อกฺขิณิ ยาจิ ตทา ตานิ
อุปฺปาญฺเฑตฺวา ทพฺมานสฺเสว หาโส อุปฺปชฺชิ เกสฺสกมตฺตมฺปิ
จิตฺตํ อณฺยถตฺตํ นาโหสิ ๑ เอวํ ทินฺนทานํ นิสฺสาย โพรธิ-
สตฺตานํ ติตฺติ นาม นตฺถิ ๑ ตสฺมา โสปี มหาปุริโส
สตฺตาทํ มยา โกฏฺฐิตสฺสทสฺสสงฺฆานํ ภิกฺขุณฺโณ ทานํ ทาคฺ์
วญฺญูตีติ จินฺเตตฺวา ตสฺมี มณฺหปเป นิสฺสีทาเปตฺวา สตฺตาทํ
ควปานํ นาม อทาสิ ๑ ควปานนฺติ มหนฺเต มหนฺเต โกลมฺเพ
ชีรสฺส ปุเรตฺวา อุทฺทเนสฺส อาริเปตฺวา ฆนฺปากปกฺเก ชิเร

โถเก (๑) ตณฺหุเล ปกฺขิปิตฺวา ปกฺกมธฺสฺกฺกรจฺจณฺณสฺปปีหิ อภิสงฺขต-
โภชนํ วุจฺจติ ฯ มนุสฺสาเยว ปน ปรีวีสิตฺตํ นาสกฺขีสุ ฯ เทวาปี
เอกนฺตริกา หุตฺวา ปรีวีสีสุ ฯ ทฺวาทสฺเตรสโยชนปฺปมาณํ
จानมฺปิ ภิกฺขุ คณฺหิตฺตํ นปฺปโหสิเยว เต ปน ภิกฺขุ อตฺตโน
อานุกาเวน นิสีทิสฺสุ ฯ ปรีโยसानทิวเส ปน สพฺพภิกฺขุณํ ปตฺตานี
โธวาเปตฺวา เกสฺซชฺชตฺถาย สปฺปีนฺวณิตฺเตลมธฺสฺมาณิตานํ ปฺปูเชตฺวา
ติจิวเรหิ สทฺธี อทาสี สงฺฆนฺวภิกฺขุณา ลทฺธจิวรสาฎฺฐกา
สตสฺสสฺสคฺคณิกา อเหตุํ ฯ

สตุถา อนุโมทนํ กโรนฺโต อโย ปุริโส เอวรूपิ
มหาทานํ อทาสี โโก นฺุ โข ภวิสฺสตีติ อฺุปฺธาเรนฺโต
อนาคเต กปฺปสตสฺสสฺสาธิกานํ ทฺวินฺนํ อสงฺเขยฺยานํ มคฺคเก
โคตโม นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ทิสฺวา มหาปุริสํ อามนฺเตตฺวา
ตฺวํ เอตฺตํ นาม กาลํ อติกฺกมิตฺวา โคตโม นาม พุทฺโธ
ภวิสฺสตีติ พฺยาทาสี ฯ มหาปุริโส พฺยากรณํ สุตฺวา อหํ
กิริ พุทฺโธ ภวิสฺสามิ โโก เม ฆรราวาเสน อตฺถโถ
ปพฺพชิสฺสามีติ จินฺนเตตฺวา ตถารูปํ สมฺปตฺตี เจพปีณฺทํ วिय
ปฺพหาย สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา พุทฺธวณฺณํ อุกฺคณฺหิตฺวา
อภิญฺญาโย จ สมฺปตฺติโย จ นีพฺพตฺเตตฺวา อายุปรีโยसान (๒)
พฺรหฺมโลเก นีพฺพตฺติ ฯ
๑ สี. จีโรทเก ฯ ๒. ยู. อายุสฺปรีโยसान ฯ

มจฺคลสฺส ปน ภควโต นครี อุตฺตรํ นาม อโหสิ ฯ ปีตาปี
อุตฺตรโร นาม ขตฺติโย มาตาปี อุตฺตรา นาม เทวี สุเทโว
จ ชมฺมเสโน จ เทว อคฺคสาวกา ปาติโต นามุปฺภูจโก
สิวลี จ อโสกา จ เทว อคฺคสาวิกา นาครุกฺโข โโพธิ
อฏฺฐาสีตฺติหตฺถุเพธฺมํ สิริริ อโหสิ ฯ นวุติ วสฺสสหฺสฺसानิ จตุวา
ปรินิพฺพุเต ปน ตสฺมี เอกปฺปหารเเนว ทส จกฺกวาพสหฺสฺसानิ
เอกนฺธการานิ อหฺลํ ฯ สพฺพจกฺกวาเพสฺส มนุสฺसानํ มหนตฺติ
อาโรทนปริเทวนํ อโหสิ ฯ

โกณฺฑทณฺณสฺส อปเรน มจฺคลโล นาม นายโก

ตมฺโ โลเก นินฺหตุวาน ชมฺโหมกฺกมภิกฺขารยีติ ฯ(๑)

เอวํ ทสฺสสหฺสฺสิโลกธาตฺถุ อนฺธการํ กตุวา ปรินิพฺพุตสฺส
ตสฺส ภควโต อปรภาเค สุมโน นาม สตุถา โลเก อุทปาที ฯ
ตสฺสาปี ตโย สาวกสนฺนินฺปาตา ฯ ปจฺมสนฺนินฺปาเต โภกฺกิสฺต-
สหฺสฺสภิกฺขุ อหฺลํ ทฺติเย กณฺจนปฺพพตฺตมฺหิ นวุติโกภฺกิสฺสหฺสฺसानิ
ตฺติเย อสีติโกภฺกิสฺสหฺสฺसानิ ฯ ตทา มหาสตุโต อตุโล นาม
นาคราชา อโหสิ มหิทฺธิโก มหानุภาโว ฯ โส พุทฺโธ
อุปฺปนฺโนติ สุตฺวา ฅาตฺติสงฺฆปริวฺโต นาคภวนา นิกฺขมิตฺวา
โกภฺกิสฺตสหฺสฺสภิกฺขุปรिवารสฺส(๒) ตสฺส ภควโต ทิพฺพตฺตริเยหิ อุปหาริ
กาเรตฺวา มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา ปจฺเจกํ ทุสฺสยฺกานิ ทตุวา
๑ พุ. พุทฺธ. ๓๓/๔/๔๔๓ ฯ ๒. สี่... ปริวฺตสฺส ฯ

สรณสู ปติภูจาสี ฯ โสปี นํ สตุถา อนาคเต พุทฺโธ
ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ตสฺส ภควโต นครํ เมขลํ(๑) นาม อโหสิ
สุทฺตโต นาม ราชา ปิตา สิริมา นาม มาตา เทวี สรโณ
จ ภาวิตฺตโต จ เทว อคฺคสาวกา อุเทโน นามุปฺภูจโก
โสณา จ อุปโสณา จ เทว อคฺคสาวิกา นาครุโฆ
โพธิ นวฺตฺติหตฺตพฺเพธํ สรริํ อโหสิ นวฺตฺติเยว วสฺสสทฺสสถานิ
อายุปฺปมาณํ อโหสิ ฯ

มจฺจลสฺส อปเรน สุมโน นาม นายโก

สพฺพชฺมเมหิ อสโม สพฺพสตุตฺตานมุตฺตโมติ ฯ(๒)

ตสฺส อปรภาเค เรวโต นาม สตุถา อุทฺปาที ฯ

ตสฺสปี ตโย สวากสนฺนิปาตา ฯ ปจฺมสนฺนิปาเต คณฺนา นตฺติ
ทฺตฺติเย โภจฺจิสฺสทฺสทฺสภิกฺขุ อหสิํ ตธา ตติเย ฯ ตทา โพธิสตุโต
อติเทโว นาม พุราหุมนโณ หุตฺวา สตุถุ ชฺมมเทสนํ สุตฺวา
สรณสู ปติภูจาย สิริสา อญฺชลิํ จเปตฺวา ตสฺส สตุถุโน
กิลสฺสปฺปหานเน วณฺณํ สุตฺวา อุตฺตฺตราสงฺเคน ปุชฺชํ อภาสิ ฯ
โสปี นํ พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ฯ ตสฺส ปน ภควโต
นครํ สุทฺตฺตวตีติ นาม อโหสิ ปิตา วิปฺโล นาม ชตฺติโย
มาตา วิปฺลตา นาม วรุโณ จ พุทฺทฺมเทโว จ เทว อคฺคสาวกา
สมภโว นามุปฺภูจโก ภทฺธา จ สุกทฺธา จ เทว อคฺคสาวิกา
๑ สี. ยู. เขมํ ฯ ๒ พุ. พุทฺธ. ๓๓/๕/๔๔๘ ฯ

นาครุกโข โพรธิ สริริ อสีติหตุฎุเพธ อโหสิ อายุ สฎุจิ
วสุสสหัสสานิติ ฯ

ตุมนสฺส อปเรน เรวโต นาม นายโก

อนุปโม อสทิสฺส อตุโล อุตฺตโม ชิโนติ ฯ (๑)

ตสฺส อปรภาเค โสภิต นาม สตุถา อุทปาติ ฯ

ตสฺสาปี ตโย สาวกสนฺนิปาตา ฯ ปจฺมสนฺนิปาเต โภฏิสฺสตี (๒)

ภิกขุ อเหตุํ ทุติเย นวุติโกฏฺเวย ตติเย อสีติโกฏฺเวย ฯ ตทา

โพรธิสตุโต อชิโต นาม พุราหฺมโณ หุตฺวา สตุถุ ชมฺมเทสนํ

สตุถา สรณฺสฺส ปติฏฺฐาย พุทฺธปฺปมฺขสฺส ภิกขุสงฺฆสฺส มหาทานํ

อทาสี ฯ โสปี นํ พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ฯ ตสฺส

ปน ภควโต นครํ สฺฐมฺมํ นาม อโหสิ ปีตา สฺฐมฺโม

นาม ราชา มาตาปี สฺฐมฺมา นาม เทวี อสโม จ สฺฐเนตุโต

จ เทว อคฺคสาวกา อนโม นามปฺภุจฺจาโก นกุลตา จ สฺฐาตา

จ เทว อคฺคสาวิกา นาครุกโข โพรธิ อฏฺฐปณฺณาสหตุฎุเพธ

สริริ อโหสิ นวุติ วสุสสหัสสานิ อายุปฺปมาณนฺติ ฯ

เรวตสฺส อปเรน โสภิต นาม นายโก

สมาหิต สนฺตจิตฺโต อสโม อปฺปปฏิปฺคฺคโลติ ฯ (๓)

ตสฺส อปรภาเค เอกํ อสงฺเขยฺยํ อติฏฺกมิตฺวา เอกสฺมี

กปฺเป ตโย พุทฺธา นิพฺพตฺตีสุ อนมทสฺสี ปทุโม นารโทติ ฯ

๑ ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๖/๔๕๓ ฯ ๒. ย. โภฏิสฺสตสฺสตี ฯ

๓ ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๗/๔๕๔ ฯ

อโนมทสฺสิสฺส ภควโต ตโย สวากสนฺนิปาตาฯ ปจฺเม อฏฺฐ
ภิกฺขุสฺตสฺสทสฺसानิ อหฺลํ ทุติเย สฺตฺต ตฺติเย ฌฯ ตทา โพธิ-
สฺตฺโต เอโก ยกฺขเสนาปฺติ อโหสิ มหิตฺธิโก มหानุภาโว
อเนกโกฏฺฐิตสฺสทสฺसानํ ยกฺขานํ อธิปฺติฯ โส พุทฺโธ อุปฺปนฺโนติ
สุตฺวา อาคนฺตฺวา พุทฺธปฺปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ
อทาสิฯ โสปี นํ สฺตฺถา อนาคเต พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
พฺยากาสิฯ อโนมทสฺสิสฺส ปน ภควโต จนฺทวตี นาม นคริ
อโหสิ ยสฺวา นาม ราชา ปิตา ยโสธฺรา นาม มาตา
เทวี นิสฺสโร จ อโนโม จ เทว อคฺคสาวกา วรุโณ นาม-
ปฏฺฐจาโก สุนฺทริ จ สุมนา จ เทว อคฺคสาวิกา อชฺชุน-
รฺกฺโข โพธิ อฏฺฐปญฺญาสฺสทตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต-
สทสฺสํ อายุปฺปมาณนฺติฯ

โสภิตสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทฺวิปฺตฺตฺตโม

อโนมทสฺสึ อมิตฺยโส เตชสฺสึ ทฺรติกฺกโมติฯ(๑)

ตฺสฺส อปรภาเค ปทุโม นาม สฺตฺถา อุทปาติฯ ตฺสฺสาปี ตโย
สวากสนฺนิปาตาฯ ปจฺมสนฺนิปาเต โกฏฺฐิตสฺสทสฺสํ ภิกฺขุ อหฺลํ
ทุติเย ตีณิ สฺตฺสทสฺसानิ ตฺติเย อคฺคามเก อรณฺเณ
มหาวนสณฺฑทวาสินํ ภิกฺขุณํ เทว สฺตฺสทสฺसानิฯ ตทา ตถาคเต
ตสฺมีเยว วนสณฺฑเท วสนฺเต โพธิสฺตฺโต สึโห หุตฺวา สฺตฺถาริ

๑ พุ. พุทฺธ. ๓๓/๘/๔๖๒ฯ

นิโรธสมาปตฺตี สมาปนฺนํ ทิสฺวา ปสนฺนจิตฺโต วนฺทิตฺวา
ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ปิตฺติโสมนสฺสชาโต ติกฺขตฺตํ สีหนาทํ นทิตฺวา
สตุตฺตาหํ พุทฺธารมฺมณฺณํ ปิตฺตี อวิฆทิตฺวา ปิตฺติสุเขเนว โคจฺจราย
อปกฺกมิตฺวา ซีวิตปริจฺจาคํ กตฺวา ภควนฺตํ ปยิริปา(๑)สมาโน
อฏฺฐาสิ ฯ สตุถา สตุตฺตาหจฺจเยน นิโรธา วุฏฺฐิโต สีหํ
โอโลเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆเมปิ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา สงฺฆํ วนฺทิสฺสตีติ
ภิกฺขุสงฺฆเ อากจฺจตฺตติ จินฺนเตสิ ฯ ภิกฺขุ ตาวเทว อากมฺีสุ ฯ
สีโหปี ภิกฺขุสงฺฆเม จิตฺตํ ปสาเทติ ฯ สตุถา ตสฺส มนฺ
โอโลเกตฺวา อนาคเต พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ฯ ปทุมสฺส
ปน ภควโต จมฺปกํ นาม นครํ อโหสิ อสโม นาม ราชา
ปีตา มาตา อสมา นาม เทวี สาโล จ อุปสาโล จ
เทว อคฺคสาวกา วรุโณ นามุปฏฺฐาโก รามา จ สุรามา
จ เทว อคฺคสาวิกา โสณฺรูกฺโข นาม โพธิ อฏฺฐปณฺณาส-
หตฺถุเพธฺ สิริริ อโหสิ อายุ วสฺสสตสฺสสฺสนฺติ ฯ
    อโนมทสฺสิสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทฺวิปทฺตตโม
    ปทฺโม นาม นามเนน อสโม อปฺปฏิปฺคฺคโลติ ฯ(๒)
    ตสฺส อปรภาเค นารโท นาม สตุถา อุทปาติ ฯ
ตสฺสาปี ตโย สาวกสนฺนิปาตา ฯ ปจฺมสนฺนิปาเต โกฏฺธิ-
สตสฺสสฺสํ ภิกฺขุ อเหตุํ ทฺติเย นวุติโกฏฺฐิสฺสสฺสานิ ตติเย
๑. สี. อุฏฺฐทิตฺวา ฯ ๒. พ. พุทฺธ. ๓๓/๕/๔๖๓ ฯ

อสีติโกฏิสหุสฺสานิ ฯ ตทา โพธิสฺสโต อสีปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา
ปณฺจสุ อภินฺวาสุ อฏฺฐสุ จ สฺมาปตฺตีสฺสุ จินฺณวสึ หุตฺวา
พฺพุทฺธปฺปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา โลหิตจฺนฺทเนน
ปฺปชฺชํ อทาสึ ฯ โสปี นํ สตฺถา อนาคเต พฺพุทฺธ ภาวิสฺสตีติ
พฺยาทาสึ ฯ ตสฺส ปน ภควโต ฐณฺวตี นาม นกรํ อโหสิ
สุเทโว นาม ขตฺติโย ปีตา อนินฺมา นาม มาตา เทวี
ภทฺทสาโล จ ชิตฺมิตฺโต จ เทว อคฺคสาวกา วาเสฏฺฐโธ
นามปฺภุจฺจาโก อุตฺตรา จ ผคฺคฺขุนี จ เทว อคฺคสาวิกา
มหาโสณฺรูกฺโข นาม โพธิ สรวิโร อฏฺฐจาตีติหตฺถพฺเพธํ อโหสิ
นวุติ วสฺสสหุสฺสานิ อายฺยติ ฯ

ปทุมสฺส อปเรน สมฺพพุทฺธ ทุวิปฺพตฺตโม

นารโท นาม นามเนน อสโม อปฺปฏฺฐิปุคฺคโลติ ฯ(๑)

นารทพฺพุทฺธสฺส ปน อปรภาเค อิตฺโต สตฺสสหุสฺสกปฺปมตฺถเก
เอกสฺมี กปฺเป เอโกว ปทุมตฺตโร นาม พฺพุทฺธ อุตฺปาที ฯ
ตสฺสาปี ตโย สาวกสนฺนิปาตา ฯ ปจฺเม สนฺนิปาเต โกฏิสฺส-
สหุสฺสํ ภิกฺขุ อหสิ ทุติเย เวการปพฺพเต นวุติโกฏิสหุสฺสานิ
ตติเย อสีติโกฏิสหุสฺสานิ ฯ ตทา โพธิสฺสโต ชฺฉิลो นาม
มหารฏฺฐิโย (๒) หุตฺวา พฺพุทฺธปฺปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส สจิวโร ทานํ (๓)
อทาสึ ฯ โสปี นํ สตฺถา อนาคเต พฺพุทฺธ ภาวิสฺสตีติ

๑ ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๑๐/๔๗๑ ฯ ๒ สී. มหาเสฏฺฐิ ฯ

๓ สී. ย. ติจิวรทานํ ฯ

พฺยาภาสิ ฯ ปทุมุตตรสฺส ปน ภควโต กาลเ ติตฺติยา นาม
นาहेสิ ฯ สพฺพเทวมนุสฺสา พุทฺธเมว สรณํ อคมฺสิ ฯ ตสฺส
นกรํ หํสวตี นาม อโหสิ ปิตา อานนฺโท นาม ขตฺติโย
มาตา สุชาตา นาม เทวี เทวโล จ สุชาโต จ เทว
อคฺคสาวกา สุมโน นามปฺญฺจาโก อมิตา จ อสมา จ เทว (๑)
อคฺคสาวิกา สาลรฺกฺโข โภชิ สรีริ อญฺจปณฺณาสหตฺถุเพริ
อโหสิ สรีรปฺปภา สมนตฺโต ทฺวาทสโยชนานิ คณฺหิ วสฺสต-
สทสฺสํ อายุติ ฯ

นารทสฺส อปรเณ สมฺพุทฺโธ ทฺวิปฺทตฺตโม

ปทุมุตฺตโร นาม ชิโน อกฺโขโก สาครูปโมติ ฯ (๒)

ตสฺส อปรภาเค ตีส กปฺปสทสฺसानิ อติกฺกมิตฺวา สุมโ
จ สุชาโต จาติ เอกสฺมี กปฺเป เทว พุทฺธา นิพฺพตฺตีสฺสุ ฯ
สุมเรสฺสาปี ตโย สวากสนฺนิปาตา ฯ ปจฺมสนฺนิปาเต สฺทสฺสน-
นคเร โกฏิสตํ ปิณาสวา อहेสิฺ ทุติเย นวฺติโกฏฺเอย ตติเย
อสีตโกฏฺเอย ฯ ตทา โพธิสฺตโต อุตฺตโร นาม มาณโว หุตฺวา
นิทฺหิตฺวา จปิตฺเยว อสีตโกฏฺเอยนํ วิสฺสชฺเชตฺวา พุทฺธปฺปมฺขสฺส
ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา รมฺมํ สุตฺวา สรณฺสฺส ปตฺติจาย
นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชฺชิ ฯ โสปี นํ อนาคเต พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
พฺยาภาสิ ฯ สุมเรสฺส ภควโต สฺทสฺสนํ นาม นกรํ อโหสิ
๑ สี่. ย. อญฺจาสีตฺติหตฺถุเพริ ฯ ๒ ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๑๑/๔๗๖ ฯ

สุทตฺโต นาม ราชา ปิตา มาตาปี สุทตฺตา นาม เทวี
สรโณ (๑) จ สพฺพกาโม จ เทว อคฺคสาวกา สาคโร นามปฺภุจฺจาโก
รามา จ สุรามา จ เทว อคฺคสาวิกา นิมฺพรุโกโข (๒) โโพธิ
สรีโร อภฺจฺจาสิตีหตฺตพฺเพธฺ อโหสิ อายุ นวุติวสฺสสทฺสสนฺติ ฯ
ปทุมตฺตรสฺส อปเรน สุเมโธ นาม นายโก
ทฺราสโท อคฺคเตโธ สพฺพโลกุตฺตโม มุนีติ ฯ(๓)
ตสฺส อปรภาเค สุชาโต นาม สตฺถา อุทปาที ฯ ตสฺสาปี
ตโย สวากสนฺนิปาตา ฯ ปจฺมสนฺนิปาเต สญฺจิจิ ภิกฺขุสทฺสสทฺสทานิ
อเหตุํ ทฺติเย ปญฺญาถํ ตติเย จตฺตาพีถํ ฯ ตทา โโพธิสทฺโต
จกฺกวตฺติราชา หุตฺวา พุทฺโธ อุปฺปนฺโนติ สุตฺวา อุปฺสงฺกมิตฺวา
ธมฺมํ สุตฺวา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส สทฺธี สตฺตหิ
รตฺเนหิ จตฺมहाทีปฺรชฺชํ ทตฺวา สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิ ฯ
สกลฺรญฺจวาลีโน รญฺจูปฺปาถํ (๔) คเหตุวา อารามิกกิจฺจํ สาธฺเนตฺตา
พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิจฺจํ มหาทานํ อทฺสู ฯ โสปี
นํ สตฺถา อนาคเต พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ฯ ตสฺส
ภควโต นครํ สุขุมฺภคฺคํ นาม อโหสิ อคฺคโต นาม ราชา
ปิตา ปภาวตี นาม มาตา สุทฺสฺสโน จ สุเทโว จ เทว
อคฺคสาวกา นารโท นามปฺภุจฺจาโก นาคา จ นาคสมานา (๕) จ
๑ สี. วรุโณ ฯ ๒ ม. มหानीโปติ ฯ ย. มหानीมุโพติ ฯ
๓ ข. พุทฺธ. ๓๓/๑๒/๔๘๑ ฯ ๔ สี. ราชปภาถํ ฯ
๕ ม. ย. นาคา จ นาคสมาลา ฯ

เทว อคฺคสาวิกา มหาเวฬุรกฺโข โโพธิ ๑ โส กิร มนุทฺจฺฉิโท
ฉนฺกขฺนุโร อูปริ นิคฺคตาหิ มหาสาขาหิ โมรปฺปิณฺณกฺลาโป วิย
วิโรจิตฺต ๑ ตสฺส ภควโต สริริ ปณฺณาสหตฺตพฺเพธ อโหสิ
อายุ นวตฺวิสฺสสหสฺสนฺติ ๑

ตตฺถเว มณฺฑกปฺปมฺหิ สุชาโต นาม นายโก
สีหฺนุสภกขฺนุโร อปฺปเมยฺโย ทูราสโทติ ๑ (๑)
ตสฺส อปรภาเค อิตฺโต อฏฺฐารสภปฺปสฺตมตฺตเก เอกสฺมี
กปฺเป ปิยทสฺสี อตฺถทสฺสี ฌมฺมทสฺสีติ ตโย พุทฺธา
นิพฺพตฺตีสฺสุ ๑

ปิยทสฺสีสฺสปี ภควโต ตโย สวากสฺสนฺนิปาตา ๑ ปจฺเม
โกฏฺฐิตสฺสทสฺสํ ภิกฺขุ อหฺลํ ทฺติเย นวฺติ โภฏฺฐิโย ตติเย
อสีติโกฏฺฐิโย ๑ ตทา โโพธิสฺสโต กสฺสโป นาม มาณโว
ติณฺณํ เวทานํ ปารงฺกโต หุตฺวา สตฺถุ ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา โภฏฺฐิ-
สฺสทสฺสทฺชนปฺริจฺจาเคน สงฺฆารามํ กಾರೆตฺวา สรณฺสฺสุ จ
สีเลสฺสุ จ ปตฺติฏฺฐาสิ ๑ อถ นํ สตฺถา อฏฺฐารสภปฺปสฺตจฺเจยน
พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พฺยาภาสิ ๑ ตสฺส ภควโต อโนมํ นาม
นครํ อโหสิ ปิตา สฺสุทฺธิโน นาม ราชา มาตา จนฺทา (๒)
นาม ปาลีโต จ สพฺพทสฺสี จ เทว อคฺคสาวิกา โสภิตโต
นามปฺภุจฺจาโก สุชาตา จ ฌมฺมทินฺนา จ เทว อคฺคสาวิกา
๑ ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๑๓/๕๑๖ ๑ ๒ สี. ย. สฺจจฺนฺทา ๑

กกุชรุกุโข(๑) โโพธิ สรริ อสีติหตุฎุเพธ อโหสิ นวุติวสุสสหัสสิ
อายุติ ฯ

สุชาตสุส อปเรน สยมภู โลกนายโก

ทราสโท อสมสโม ปิยทสุสิ มหายโสติ ฯ(๒)

ตสุส อปรภาเค อตุถทสุสิ นาม ภควา อุทปาติ ฯ

ตสุสาปี ตโย สาวกสนนินปาตา ฯ ปจเม อฏจนวุติ ภิกขุสตุ-

สหัสสานิ อเหตุ พุติเย อฏจาสิติสตุสหัสสานิ ตถา ตติเย ฯ

ตทา โพธิสตุโต สุสิโม นาม มหิทธิโก ตาปโส หุตวา

เทวโลกโต มนุทรวรปุประจุตติ อหริตวา สตุถาริ ปุเชติ

โสปี น อนาเคเต พุทโธ ภวิสสุตติติ พุยาภาสิ ฯ ตสุส

ภควโต โสภน (๓) นาม นคร อโหสิ สากโร นาม ราชา

ปีตา สุตสุสนา นาม มาตา สนุโต จ อุปสนุโต จ เทว

อคุคสาวกา อภโย นามุปฏจาโก ฐมา จ สุฐมา จ

เทว อคุคสาวิกา จมปรุกุโข โโพธิ สรริ อสีติหตุฎุเพธ

อโหสิ สรริปรภา สมนุตโต สพุพกาล โยชนมตุติ(๔) สริตวา

อฏจาสิ อายุ วสุสตุสสหัสสนุติ ฯ

ตตุเถว มณทกปมฺหิ อตุถทสุสิ นราสโก

มหาดมฺ นิหนุตวาน ปตุโต สมโพธิมตุตมฺนุติ ฯ (๕)

๑. สี่. ปิยงุชรุกุโข ฯ ๒. พุ. พุทฺ. ๓๓/๑๔/๔๕๐ ฯ

๓. สี่. ย. โสภนิตติ ฯ ๔. สี่. ย. สตุตโยชนมตุติ ฯ

๕. พุ. พุทฺ. ๓๓/๑๕/๔๕๕ ฯ

ตสฺส อปรภาเค ฌมฺมทสฺสี นาม สตุถา อุทปาที ฯ
ตสฺสาปี ตโย สาวกสนฺนิปาตา ฯ ปจฺเม โภกฺกิสฺสํ ภิกฺขุ อหฺลํ
ทฺติเย นวุตฺติโกฏฺเฏ (๑) ตฺติเย อสฺสิตฺติโกฏฺเฏ ฯ ตทา โภชิสฺสตุตฺโต สกฺโก
เทวราชา หุตฺวา ทิพฺพคณฺธปฺปฺเพหิ จ ทิพฺพตฺตริเยหิ จ ปุํ
อกาสิ โสปี นํ สตุถา อนาคเต พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
พฺยาภาสิ ฯ ตสฺส ภควฺโต สรณํ นาม นกรํ อโหสิ ปีตา
สรโณ นาม ราชา มาตา สุนนฺทา นาม เทวี ปทุโม (๒)
จ หุสฺสเทโว จ เทว อคฺคสาวกา สฺเนตฺโต นามุปฺภูจาทโก
เจมา จ สพฺพนามา (๓) จ เทว อคฺคสาวิกา รตฺตงฺกรรฺรุกฺโข
โพธิ พิมฺพิสาโลตีปี วุจฺจติ สริริ ปนสฺส อสฺสิตฺติหตฺถพฺเพธํ
อโหสิ วสฺสสทฺสทสฺสํ आयุติ ฯ

ตตฺถเวว มณฺฑกปฺปฺมุหิ ฌมฺมทสฺสี มหายโส

ตมฺนุชการํ วิธมิตฺวา อติโรจติ สเทวเกติ ฯ (๔)

ตสฺส อปรภาเค อิตฺโต จตฺตุนวุตฺติกปฺปมตฺถเก เอกสฺมี กปฺเป
เอโกว สิทฺทตฺโต นาม สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุทปาที ฯ ตสฺสาปี
ตโย สาวกสนฺนิปาตา ฯ ปจฺมสนฺนิปาเต โภกฺกิสฺสํ ภิกฺขุ อหฺลํ
ทฺติเย นวุตฺติโกฏฺเฏ ตฺติเย อสฺสิตฺติโกฏฺเฏ ฯ ตทา โภชิสฺสตุตฺโต
อฺคฺคเตโช อภิญญาพลสมฺปนฺโน มงฺคโล นาม ตาปโส หุตฺวา
มหาชมฺพุผลํ อahrti วา ตถาคตสฺส อทาสิ ฯ สตุถา ตํ ผลํ
๑. สී. ย. ม. สตุตฺติโกฏฺเฏ ฯ ๒. สී. สุมโน ฯ ๓. สී. สจฺจนามา ฯ
๔. ข. พุทฺธ. ๓๓/๑๖/๔๕๕ ฯ

ปริภุชชิตวา จตฺตวนุติกปฺปมตฺถเก พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ฯ
ตสฺส ภควโต นครี เวหารี นาม อโหสิ ปิตา ชยเสโน
นาม ราชา มาตา สุผสฺสา นาม เทวี สมฺพโล จ สุมิตฺโต
จ เทว อคฺคสาวกา เรวโต นามฺปฏฺฐาโก สีวลา(๑) จ สุรามา
จ เทว อคฺคสาวิกา กณฺนิการรฺกฺโข โโพธิ สรีริ สฏฺฐิหตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อโหสิ วสฺสสทฺสทฺสทฺส อายุติ ฯ

ธมฺมทสฺสิตฺส อปเรน สิทฺตฺตฺโต โลกนายโก

นิหนิตฺวา ตมฺ สพฺพิ สุริโย อพฺภุคฺคโต ยถาติ ฯ (๒)

ตสฺส อปรภาเค อิตฺต ทฺวานุติกปฺปมตฺถเก ติสฺโส ผุสฺโสติ
เอกสมฺมิ กปฺเป เทว พุทฺธา นิพฺพตฺตีสุ ฯ ติสฺสสฺส ภควโต
ตโย สวากสนฺนิปาตา ฯ ปจฺมสนฺนิปาเต ภิกฺขุณฺโณ โกฏิสฺสตีติ อโหสิ
ทฺติเย นวุติโกฏฺเวย ตติเย อสีติโกฏฺเวย ฯ ตทา โโพธิสฺสโต
มหาโกโค มหายโส สุชาโต นาม ขตฺติโย หุตฺวา อสิปฺพุพฺพชฺ
ปฺพุพฺพชิตฺวา มหิทฺธิกาว่า ปตฺวา พุทฺโธ อฺปฺปนฺโนติ สุตฺวา
ทิพฺพมนฺนทรรวปฺทุมปาริจฺจตฺตกปฺปฺพานิ อาทาย จตฺตฺตฺตฺตฺต
คจฺจนฺตํ ตถาคตํ ปุเชสิ อากาเส ปุพฺผวิตานํ อภาสิ ฯ โสปี
นํ สตฺถา อิตฺต เทว นวุติกปฺปมตฺถเก พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
พุยาภาสิ ฯ ตสฺส ภควโต เขมฺม นาม นครี อโหสิ ปิตา
ชนสนฺโธ นาม ขตฺติโย มาตา ปทุมมา นาม เทวี พุรฺหมเทโว
๑ สี. สีวลี ฯ ยู. สีลา ฯ ๒. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๑๓/๕๐๓ ฯ

จ อุทโย จ เทว อคฺคสาวกา สุมน โนมุฏฺฐาโก ฌุสฺสา
จ สุตฺตทา จ เทว อคฺคสาวิกา อสนรฺกฺโข โพธิ สรรี
สฏฺฐิหตฺตพฺเพธฺ อโหสิ วสฺสสทสฺสสํ อายุติ ฯ
    สิทธิทตฺตสฺส อปเรน อสโม อปฺปฏิปฺคฺคโล
    อนนฺตเตโช(๑) อมิตยโส ติสฺโส โลกคฺคนายโกติ ฯ(๒)
    ตสฺส อปรภาเค ฌุสฺโส นาม สตฺถา อุทปาที ฯ ตสฺสาปี
ตโย สาวกสนฺนิปาตา ฯ ปจฺมสนฺนิปาเต สฏฺฐิ กิกฺขุสทสฺสสฺสานิ
อเหตุํ ทฺติเย ปณฺณาส ตติเย ทฺตฺตีส ฯ ตทา โพธิสฺสโต
วิจิตฺตาวี นาม ขตฺติโย หุตฺวา มหารชฺชํ ปหาย สตฺถุ สนฺติเก
ปพฺพชิตฺวา ตีณิ ปิฎฺฎกานิ อฺคฺคเหตุวา มหาชนสฺส ฌมฺมกถํ
กเถสิ สีลปารมี จ ปฺุเรสิ ฯ โสปี นํ พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
พฺยาภาสิ ฯ ตสฺส ภควโต กาสิ นาม นครํ อโหสิ ชยเสโน
นาม ราชา ปีตา สิริมา นาม มาตา สฺรฺกฺขิตฺโต จ ฌมฺมเสโน
จ เทว อคฺคสาวกา สภฺโย(๓) นามุฏฺฐาโก จาลา จ อุปจาลา (๔)
จ เทว อคฺคสาวิกา อามลกรฺกฺโข โพธิ สรรี อฏฺฐปณฺณาส-
หตฺตพฺเพธฺ อโหสิ นวฺติ วสฺสสทสฺสสฺสานิ อายุติ ฯ
    ตตฺถเวว มณฺฑกปฺปมฺหิ อหุ สตฺถา อนฺนตฺตโร
    อณฺุปโม อสมสโม ฌุสฺโส โลกคฺคนายโกติ ฯ (๕)
๑ สฺ. ย. อนนฺตสีโล ฯ ๒ ข. ๒ พุทฺธ ๓๓/๑๘/๕๐๗ ฯ
๓. สฺ. อภโย ฯ ๔. สฺ. สาลา จ อุปสาลา จ ฯ
๕ ข. พุทฺธ. ๓๓/๑๘/๕๑๑ ฯ

ตสฺส อปรภาเค อโตะ เอกนวุตฺกปฺเป วิปสฺสี นาม
ภควา อุทปาที ๗ ตสฺสาปปี ตโย สวากสนฺนิปาตา ๗ ปจฺม-
สนฺนิปาเต อฏฺฐสฏฺฐจิกฺขุสฺตสฺส อโหสิ ทฺติเย เอกสฺตสฺส
ตฺติเย อสีตฺติสฺสทานิ ๗ ตทา โพธิสฺตฺโต มหิตฺธิโก มหानุภาโว
อตุโล นาม นาคราชา หุตฺวา สตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
มहाปิจฺจ ภควโต อทาสี ๗ โสปี นํ อโตะ เอกนวุตฺกปฺเป
พฺพุโธ ภวิสฺสตีติ พฺยาทาสี ๗ ตสฺส ภควโต พนฺธุมาตี นาม
นคฺริ อโหสิ พนฺธุมา นาม ราชา ปิตา พนฺธุมาตี นาม
มาตา ชนฺโท จ ติสฺโส จ เทว อคฺคสวากา อโสโก
นามปฺภุจฺจาโก จนฺทา จ จนฺทमितฺตา จ เทว อคฺคสวากา
ปาณฺณิรฺกฺโข โพธิ สรรี อสีตฺติหตฺถุพฺเพธ อโหสิ สรรีปฺภา
สทา สตฺต
โยชนานิ ผริตฺวา อฏฺฐาสิ อสีติ วสฺสสฺสทานิ
อายุติ ๗

มุสฺสสฺส(๑) จ อปรเนน สมฺพฺพุโธ ทฺวิปฺพุตฺตโม

วิปสฺสี นาม นามเนน โลเก อปฺปชฺชิจฺจกฺขุมาตี ๗(๒)

ตสฺส อปรภาเค อโตะ เอกคฺตฺตฺกปฺเป สีขี จ เวสฺสฏ
จติ เทว พฺพุธา อหฺลฺ ๗ สีขิสฺสาปปี ภควโต ตโย สวาก-
สนฺนิปาตา ๗ ปจฺมสนฺนิปาเต กิกฺขุสฺตสฺส อโหสิ ทฺติเย
อสีตฺติสฺสทานิ ตฺติเย สตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
๗ ตทา โพธิสฺตฺโต

๑. สฺยา. ปุสฺสสฺส ๗ ๒. พุ. พฺพุธ. ๓๓/๒๐/๕๑๕ ๗

อรินทโม นาม ราชา หุตฺวา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส
สจฺจวโร มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา สตฺตฺรตนปฏฺิมนฺฑิตํ หตฺถิรตนํ
ทตฺวา หตฺถิปปฺมาณํ กตฺวา กปฺปิยภณฺฑํ อทาสี ฯ โสปี
นํ สตฺถา อิตฺโต เอกตฺถีสกปฺเป พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาทาสี ฯ
ตสฺส ปน ภควโต อรุณวตี นาม นกรํ อโหสิ อรุโณ
นาม ขตฺติโย ปีตา ปภาวตี นาม มาตา อภิกฺขุ จ สมฺภโว (๑)
จ เทว อคฺคสาวกา เขมฺงฺกโร นามฺปฏฺจาทโก สขิลตา (๒) จ
ปทุมมา จ เทว อคฺคสาวิกา ปุณฺฑริกฺรุกฺโข โโพธิ สรีริ
สตฺตฺติหตฺถุพฺเพธ อโหสิ สรีรปฺปภา โยชนตฺตยํ ฝริตฺวา อฏฺจาสี
สตฺตฺติ วสฺสสทฺสทานิ आयูติ ฯ

วิปฺสสิสฺส อปเรน สมฺพุทฺโธ ทฺวิปฺพุตฺตโม

สิจิวฺหโย อาสิ ชิโน อสโม อปฺปฏฺิปกฺกโลติ ฯ (๓)

ตสฺส อปรภาเค เวสฺสภู นาม สตฺถา อุทฺปาที ฯ

ตสฺสาปี ตโย สวากสนฺนิปาตา ฯ ปจฺมสนฺนิปาเต อสีติ ภิกฺขุ-
สทฺสทานิ อหสิํ ทฺติเย สตฺตฺติ ตฺติเย สฏฺธิ ฯ ตทา โโพธิสฺตฺโต
สุทฺสสโน นาม ราชา หุตฺวา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส
สจฺจวโร มหาทานํ ทตฺวา ตสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา อจารคฺณ-
สมฺปนฺโน พุทฺธรตนํ จิตฺติการปิตฺพหุโล อโหสิ ฯ โสปี นํ
ภควา อิตฺโต เอกตฺถีสกปฺเป พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาทาสี ฯ

๑ สี่. สมฺภโวติ ฯ ๒ สี่. มขิลตา ฯ ๓ บ. พุทฺธ. ๓๓/๒๑/๕๒๐ ฯ

ตสฺส ปน ภควโต อโนมํ นาม นครํ อโหสิ สุปฺปตีโต
นาม ราชา ปิตา ยสวตี นาม มาตา โสโณ จ อุตฺตโร
จ เทว อคฺคสาวกา อุปฺสนฺโต นามุปฺภูจฺจาโก รามา จ
สุรามา(๑) จ เทว อคฺคสาวิกา สาลรฺกฺโข โโพธิ สรฺริ สฏฺฐิ-
หตฺถุเพรฺ อโหสิ สฏฺฐิ วสฺสทสฺसानิ आयูติ ฯ
ตตฺถเวว มณฺฑกปฺปมฺหิ อสโม อปฺปฏฺฐิปกฺคโล
เวสฺสภู นาม นามเนน โลกเ อปฺปชฺชฺชิ โส(๒) ชินฺนติ (๓) ฯ
ตสฺส อปรภาเค อิมสฺมี กปฺเป จตฺตาริ พุทฺธา
นิพฺพตฺตา กกุสนฺโธ โกณาคมน โกสฺสโป อมฺหากํ ภควาติ ฯ
กกุสนฺทสฺส ภควโต เอโกว สาวกสนฺนิปาโต ตตฺถ จตฺตافیส
ภิกฺขุสทสฺसानิ อเหตุํ ฯ ตทา โพธิสฺสโต เขโม นาม ราชา
หุตฺวา พุทฺธปฺปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส สปตฺตจิวฺริ มหาทานญฺเจว
อญฺชนาทิสฺสชฺชานิ จ ทตฺวา สตฺถุ ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา
ปพฺพชฺชิ ฯ โสปี นํ สตฺถา พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ฯ
กกุสนฺทสฺส ปน ภควโต เขมํ นาม นครํ อโหสิ อคฺคิทฺตโต
นาม พุราหุมนฺ ปิตา วิสาขา นาม พุราหุมนิ มาตา วิฑฺฐโร (๔)
จ สญฺชิวํ จ เทว อคฺคสาวกา พุทฺธิโซ นามุปฺภูจฺจาโก สามา
จ จมฺปา จ เทว อคฺคสาวิกา มหาสิริสรฺกฺโข โโพธิ สรฺริ
๑ สී. ทามา จ สุทามา จ ฯ ม. รามา เจว สมာลา จ ฯ
๒ อุปฺปชฺชฺชิ นายโก ฯ ๓ ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๒๒/๕๒๔ ฯ
๔. สී. ย. วิฑฺฐโร ฯ

จตุตทาพีสหตถุพเพธึ อโหสิ จตุตทาพีส วสุสสหัสสถานิ आयुदि ๑
เวสุสภุสส อปเรน สมพุทุโธ ทวิปทุตโตโม
กกุสนุโธ นาม นามเนน อปฺปเมยฺโย ทุราสโทธิ ๑(๑)
ตสฺส อปรภาเค โกณาคมนโน นาม สตุถา อุทปาติ ๑
ตสฺสาปี เอโกว สวากสนฺนิปาโต ตตฺถ ตีส ภิกฺขุสหัสสถานิ
อเหตุ ๑ ตทา โพธิสตุโต ปพฺพโต นาม ราชา หุตฺวา
อมจฺจณปรีวฺโต สตุถุ สนฺติกํ กนฺตฺวา ฆมฺมเทสนํ สุตฺวา
พฺพุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา
ปตฺตจฺฉณจินฺปฏฺโกเสยฺยกมฺพลทฺถุถานิ เจว สุวณฺณปฏฺิกณฺจ (๒)
ทตฺวา สตุถุ สนฺติเก ปพฺพชิ ๑ โสปี นํ สตุถา พุทฺโธ
ภวิสฺสตีติ พฺยาภาสิ ๑ ตสฺส ภควโต โสภวตี นาม นครํ
อโหสิ ยณฺณทตฺโต นาม พุราหฺมโณ ปิตา อุตฺตรา นาม
พุราหฺมณิ มาตา ภियฺโย (๓) จ อุตฺตรโร จ เทว อกฺคสาวกา
โสตุถิโช นามปฏฺุจาโก สมฺพุทฺธา (๔) จ อุตฺตรา จ เทว อกฺค-
สาวิกา อุทฺมพฺรฺรฺกฺโข โพธิ สรีริ ตีสหตถุพเพธึ อโหสิ ตีส
วสุสสหัสสถานิ आयुदि ๑

กกุสนุสฺส อปเรน สมพุทุโธ ทวิปทุตโตโม
โกณาคมนโน นาม ชิโน โลกเชฏฺโง นราสโทธิ (๕) ๑
๑ พุ. พุทฺธ. ๓๓/๒๓/๕๒๕ ๑ ๒ สී. สุวณฺณปฏฺิกณฺจ ๑
ม. โสวณฺณปาทุกณฺเจว ๑ ๓ สී. ย. ภियโย ๑
๔ ย. ม. สุมฺมุตฺตา ๑ พุ. พุทฺธ. ๓๓/๒๔/๕๓๓ ๑

ตสฺส อปรภาเค กสฺสโป นาม สตุถา อุทปาที ฯ
ตสฺสาปี เอโกว สาวกสนฺนิปาโต ตตฺถ วิสตีภิกฺขุสหสฺसानิ
อहेลฺสุ ฯ ตทา โพธิสตุโต โชติปาโล นาม มาณโว หุตฺวา
ติณฺณํ เวทานํ ปารคฺคฺ ภูมิมยฺเจว อนตฺติเกฯ จ ปากโณ
จมฺภีการสฺส กุมภการสฺส มิตฺโต อโหสิ ฯ โส เตน สทฺธิ
สตุถาริ อฺปสงฺกมิตฺวา ชมฺมกถํ สุตฺวา ปพฺพชิตฺวา อารทฺธวีริโย
ตีณิ ปิฎฺฐานิ อุกฺกเหตุว วตฺตาวตฺตสมฺปตฺติยา พุทฺธสาสนํ
โสเกสิ ฯ โสปี นํ สตุถา พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ฯ ตสฺส
ภควโต ชาตฺนคฺริ พาราณสี นาม อโหสิ พุรหฺมทตฺโต นาม
พุราหฺมโณ ปีตา ธนฺวตี(๑) นาม พุราหฺมณี มาตา ติสฺโส จ
การทฺวาไซ จ เทว อุกฺกสาวกา สพฺพมิตฺโต นามฺปญฺจาโก
อนฺุพา จ อรุเวพา จ เทว อุกฺกสาวิกา นิโคธฺรฺรุกฺโข โพธิ
สรีริ วิสตีหตฺถุพฺเพธ อโหสิ วิสตี วสฺสสหสฺसानิ आयูติ ฯ

โกณฺคามนสฺส อปรน สมฺพุทฺโธ ทฺวิปฺพุตฺตโม
กสฺสโป นาม โคตฺเตน ชมฺมราชา ปภฺงฺกโรติ ฯ(๒)
ยสฺมี ปน กปฺเป ทีปฺงฺกรทสฺพลอ อุทปาที ตสฺมี
อณฺเณปี ตโย พุทฺธา อहेลฺสุ ฯ เตสํ สนฺติเก โพธิสตุตสฺส
พฺยากรณํ นตฺถิ ตสฺมา เต อีช น ทสฺสีตา ฯ อญฺจกถายํ
ปน ตณฺหฺงฺกรโต ปญฺจาย สพฺเพปี พุทฺเธ ทสฺเสตฺถุ อิทํ วุตฺติ
๑. สී. พนฺธุมตี ฯ ย. ธณฺวตี ฯ ๒ ข. พุทฺธ. ๓๓/๒๕/๕๓๗ ฯ

ตณฺหํกโร เมธงฺกโร อโถปี สรณฺกโร
ทีปงฺกโร จ สมพฺพุโธ โกณฺทณฺโธ ทูวิปฺพุตฺโตโม ฯ
มงฺกโล จ สุมโน จ เรวโต โสภิตฺโต มุนิ
อโนมทสฺสี ปทุโม นารโท ปทุมุตฺโตโร ฯ
สุเมโธ จ สุชาโต จ ปิยทสฺสี มหายโส
อตุตทสฺสี ฐมฺมทสฺสี สิฑฺฐตฺโต โลกนายโก ฯ
ติสฺโส พุสฺโส จ สมพฺพุโธ วิปสฺสี สีจี เวสสภู
กกุสนฺโธ โกณาคมนโน กสฺสโป จาปี นายโก ฯ
เอเต อเหตุํ สมพฺพุธา วิตราคา สมาหิตา
สตรํสีว อุปฺปนฺนา มหาตมวิโนทนา
ชลิตฺวา อคฺคิขนฺธา ว นิพฺพุตา เต สสาวกาติ ฯ

ตตฺถ อมฺหากํ โพรสิตฺโต ทีปงฺกราทินํ จตุวิสฺติยา
พฺพุธานํ สนฺติเก อธิการํ กโรนฺโต กปฺปสฺตสฺสหาสิสฺสากานิ
จตุตาริ อสงฺเขยฺยานิ อากโต ฯ กสฺสปฺสฺส ปน ภควโต
โอรภาเค จเปตฺวา อิมํ สมฺมาสมพฺพุธํ อญฺโธ พฺพุโธ นาม
นตฺถิ ฯ อิติ ทีปงฺกราทินํ จตุวิสฺติยา พฺพุธานํ สนฺติเก
ลทฺฐพฺพยากรโณ ปน โพรสิตฺโต เยนเนน

มนุสฺสตฺตํ ลิงฺกสมฺปตฺติ เหตุ สตุถารทสฺสนํ
ปพฺพชฺชา คุณสมฺปตฺติ อธิกาโร จ จนนฺตดา
อภฺภูจฺจมฺมสโมธานา อภินิหารโ สมิชฺฌตฺติ(๑)
อิมे อภฺภูจฺจมฺเม สโมธานเตตฺวา ทีปงฺกรปาทมฺมุเล กตฺตาภินิหารเนน

หนุท พุทฺธกร ฐมเม วิจินามิ อิตฺ จิตฺติ อุตฺตาสํ กตฺวา
วิจินฺนฺโต ตทา ทกฺขี ปจฺมํ ทานปารมิณฺติ ทานปารมิตาทโย
พุทฺธการกฐมา ทิฏฺฐาฯ เต ปุเรนฺโตเยว ยาว เวสฺสนฺตรตฺต-
ภาวา อากมิ อากจฺจนฺโต จ เย เต กตาทินิหารานํ โโพธิ-
สฺตฺตานํ อานิสฺสา สํวณฺณิตา

เอวํ สพุทฺธกสมปฺนฺนา โพธิยา นียตา นรา
สํสรํ ทิฆมทฺธานํ กปฺปโกฏิสฺเตหิปีฯ
อวิจิมฺหิ นุปฺปชฺชนฺติ ตถา โลกนฺตเรสุ จ
นิชฺฌามตฺตฺหา ขุปฺปิปาสา น โหนฺติ กาลกณฺชิกาฯ
น โหนฺติ ขุทฺทกา ปาณา อุปฺปชฺชนฺตาปี ทุกคฺตี
ชายมานา มนุสฺเสสุ ชจฺจนฺธา น ภวณฺติ เตฯ
โสตเวกฺลตฺตา นตฺถิ น ภวณฺติ มุคฺคปฺกฺชิกา
อิตฺถิภาวํ น กจฺจนฺติ อุกฺโตพฺยญฺชนปฺนฺทกาฯ
น ภวณฺติ ปรียาปฺนฺนา โพธิยา นียตา นรา
มุตฺตา อานนฺตริเกหิ สพุทฺธตฺต สฺทฺธโคจฺราฯ
มิจฺฉาทิฏฺฐี น เสวณฺติ กมฺมกิริยทฺสฺสนา
วสมานาปี สกฺเคสุ อสฺสณฺถํ นุปฺปชฺชเรฯ
สฺทฺธาวาเสสุ เทเวสุ เหตุ นาม น วิชฺชติ
เนกขมฺมนินฺนา สปฺปรีสา วิสฺยตฺตา ภวาทเว
จฺรณฺติ โลกตฺถจฺริยาโย ปุเรนฺติ(๑) สพุทฺธปารมิตี

๑ ย. ปุเรนฺตาฯ

เต อนันตเส อธิคนตุวาว อากโต ฯ ปารมโย ปุเรนตสุส
จสุส อกิตฺติพฺรหฺมณกาเล สงฺขพฺรหฺมณกาเล ธนญฺชยราช-
กาเล มหาสุทฺตฺสนราชกาเล มหาโควินฺทกาเล นิมิมหราชกาเล
จนฺทกุมารกาเล วิสยฺหเสฏฺฐีกาเล สิวีราชกาเล เวสฺสนุตฺตราช-
กาเลติ ทานปารมิตาย ปุริตตฺตภาวานํ ปริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ
เอกนฺเตน ปนสฺส สสปลนฺทิตฺตชาตเก

ภิกฺขุขาย อูปคตํ ทิสฺวา สกคฺคตํ ปริจฺจซี
ทานน เม สโม นตฺถิ เอสา เม ทานปารมิตี
เอวํ อตฺตปริจฺจาคํ กโรนฺตสุส ทานปารมิตา ปรมตฺถปารมี
นาม ชาตา ฯ ตถา สีลวนาคราชกาเล จมฺเปยฺยนนาคราชกาเล
ภูริทตฺตนาคราชกาเล ฉทฺทนตฺตนาคราชกาเล ชยทฺทิสฺราชปฺตฺต-
กาเล [๑] อตีนสฺตฺตกุมารกาเลติ สีลปารมิตาย ปุริตตฺตภาวานํ
ปริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส สงฺขपालชาตเก

สุเลหิ วิชฺฌนฺโตปี โภกฺขียนฺโตปี สคฺคตฺถิ
โภชปฺตฺเต น กุปฺปามิ เอสา เม สีลปารมิตี(๒)
เอวํ อตฺตปริจฺจาคํ กโรนฺตสุส สีลปารมิตา ปรมตฺถปารมี
นาม ชาตา ฯ ตถา โสมนสฺสกุมารกาเล หตฺถิปาลกุมารกาเล
อโยฆมฺรปลนฺทิตกาเลติ มหารชฺชํ ปหาย เนกฺขมฺมปารมิตาย
ปุริตตฺตภาวานํ ปริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส
๑ ยฺ. เอตฺถนตฺเร มุคฺคปฺกฺษกาเลติ ทิสฺสตี ฯ

๒ ยฺ. จริยา. ๓๓/๒๐/๕๖๘ ฯ

จูฬสุตโตสมชาตเก

มหาราชชั้ หตุถคคั้ เขพปีณจั่ว ฉจจทยี้

จชโต น โหติ ลคคณั้ เอสา เม เนกขมมปารมีติ

เอวံ นิสฺสงฺกตาย รชชั้ ฉจจเทตฺวา นิกฺขมฺนตฺสฺส เนกขมม-
ปารมีตา ปรมตฺถปารมี นาม ชาตา ฯ ตถา วิชฺฐรปณฺฑิตกาเล
มหาโควินฺทปณฺฑิตกาเล กุฑฺฑทาลปณฺฑิตกาเล อรกปณฺฑิตกาเล
โพธิปริพฺพาชกกาเล มโหสฺสรปณฺฑิตกาเลติ ปญฺญาปารมีตายน
ปุริตตฺตภาวานั้ ปริมาณั้ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส
สตุตฺถกสฺสชาตเก เสนกปณฺฑิตกาเล

ปญฺญา ย วิจินฺนุโตหิ พุราหุณฺณั้ โมจยี้ ทฺวา

ปญฺญา ย เม สโม นตฺถิ เอสา เม ปญฺญาปารมีติ

อนฺโต ภสฺสคคั้ สปฺปึ ทสฺเสนตฺสฺส ปญฺญาปารมีตา ปรมตฺถ-
ปารมี นาม ชาตา ฯ ตถา วีริยปารมีตาทีนฺมุปี ปุริตตฺตภาวานั้
ปริมาณั้ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส มหาชนกชาตเก

อตีรทสฺสี ชลมชฺเณ หตา สพุเพว มานุสา

จิตฺตสฺส อญฺญถา นตฺถิ เอสา เม วีริยปารมีติ

เอวံ มหาสมฺมุทฺธิ ตฺรณตฺสฺส วีริยปารมีตา ปรมตฺถปารมี นาม
ชาตา ฯ ขนฺติวาทิชาตเก

อเจตนั้ว โกฏฺเณนฺเต ติณฺเณน ผรฺสุนา มมึ

กาสิราเชน น กุปฺปามิ เอสา เม ขนฺติปารมีติ

เอวํ อเจตนาภาเวน วिय มหาทุกขํ อธิวาเสนุตสฺส ขนฺติปารมิตา
ปรมตฺถปารมี นาม ชาตาฯ มหาสุตโสมชาตเก

สจฺจวาทํ อนุรทฺขนุโต จชิตฺวา มม ชีวิทํ

โมเจสึ เอกสํ ฆตฺติเย เอสา เม สจฺจปารมิตี

เอวํ ชีวิทํ จชิตฺวา สจฺจมนุรทฺขนุตสฺส สจฺจปารมิตา ปรมตฺถ-
ปารมี นาม ชาตาฯ มุคปทฺกขชาตเก

มาตาปีตา น เม เทสฺสา (๑)นปี เทสฺสํ มหายสํ(๑)

สพฺพณฺตุตํ ปิยํ มยฺหํ ตสฺมา วตมธิฏฺฐหิณฺติ

เอวํ ชีวิทมฺปิ จชิตฺวา วตํ อธิฏฺฐหนตสฺส อธิฏฺฐานปารมิตา
ปรมตฺถปารมี นาม ชาตาฯ สุวณฺณสามชาตเก

น มํ โภจิ อุตฺตสฺติ นปีหํ ภายามิ กสฺสจิ

เมตฺตาพเลนุปตฺถทฺโร รามิ ปวเน ตทาติ

เอวํ ชีวิทมฺปิ อนโณโลกตฺวา เมตฺตายนุตสฺส เมตฺตาปารมิตา
ปรมตฺถปารมี นาม ชาตาฯ โลมหัสชาตเก

สุสานเ เสยฺยํ กปฺเปมิ จวภูจิกํ อุปนิชายหํ

คามณฺฑลา(๒) อุปาคนฺตฺวา รูปี ทสฺเสนฺติ นปฺปกนฺติ

เอวํ คามทารเกสุ นิฏฺฐุณฺนาทีหิ เจว มาลาคนฺธรูปหาราทีหิ จ
สุขทุกขํ อุปฺปาเทนเตสฺปิ อุเปกขํ อนตฺตวตฺเตนตสฺส อุเปกขา-
ปารมิตา ปรมตฺถปารมี นาม ชาตาฯ อยเมตฺถ สงฺเขโปฯ

๑. ขุ. จริยา. ๓๓/๒๖/๕๘๖ ฯ อตฺตาเม น จ เทสฺสึโย ฯ

๒ สึ. ย. โคมณฺฑลา ฯ

วิตุถารโต ปเนส อตุโธ จริยาปีฎกโต กเหตุพุโพติ ฯ เอว

ปารมิโย ปุเรตวา เวสสนตรตตภาเว จโต

อเจตนาย ปจวี อวิญญา สขัม ทขัม

สาปี ทานพลา มยหิ สตุตถขตุตฺ ปกมฺปถาติ

เอว มหาปจวิกรมฺพนาทีน (๑) มหาปุณฺณานิ กริตฺวา อายุปริโยसान

ตโต จโต ตฺสิตถวเน นิพฺพตฺติ ฯ อิติ ทีปงฺกรปาทมูลโต ปญฺจาย

ยาว อยฺ ตฺสิตปฺเร นิพฺพตฺติ เอตฺตํ จานํ ทูเรณิทานํ นามาติ

เวทิตพฺพิ ฯ

ทูเรณิทานกถา นิฏฺฐิตา ฯ

อวิทูเรณิทานกถา

ตฺสิตปฺเร วสนฺเตเยว ปน โพรสิตฺเต พุทฺธโกลาหฺลํ นาม
อุทฺปาติ ฯ โลกสฺมี หิ ตีณิ โกลาหลานิ มหนฺตานิ อุปฺปชฺชนฺติ
กปฺปโกลาหฺลํ พุทฺธโกลาหฺลํ จกฺกวตฺติโกลาหลนฺติ ฯ

ตตฺถ วสฺสสฺตสฺสฺสจฺเจเนน กปฺปญฺจจํ ภาวิสฺสตีติ
โลกพฺยูหา นาม กามาวจรเทวา มุตฺตสิรา วิกิณฺณเกสา
รฺทมฺมุขา (๒) อสฺสูนํ หตฺถเอหิ ปุณฺณมานา รตฺตวตฺถนฺนิวตฺถา อตีวีย
วิรูปเวสธาริโน หุตฺวา มนุสฺสสฺเปเถ วิจฺรนฺตา เอว อารโจะนฺติ
มาริสฺวา อิตโต วสฺสสฺตสฺสฺสจฺเจเนน กปฺปญฺจจํ ภาวิสฺสตีติ อยฺ
๑ สฺตี. ยฺ. มหาปจวี กมฺเปตฺวา ฯ ๒ สฺตี. ยฺ. รฺทมฺมุขา ฯ

โลโก วินสฺสิสฺสติ มหาสมุทฺโทปี สฺสฺสิสฺสติ อยญจ มหาปจฺวิ
สิเนรุ จ ปพฺพตราชา อุทฺทยฺหิสฺสนฺติ วินสฺสิสฺสนฺติ ยาว
พฺรหฺมโลกา โลกวินาโส ภวิสฺสติ เมตฺตํ มาริสฺสา ภาเวถ ๑ กรุณฺ
มฺหิตํ อุปฺเภขํ มาริสฺสา ภาเวถ มาตฺรํ อุปฺภูจฺหถ ปิตฺรํ อุปฺภูจฺหถ
กุเล เชฏฺฐาปจายินฺ โหถาติ ๑ อิํ กปฺปโกลาหลํ นาม ๑

วสฺสสทฺสจฺเจเนน ปน สพฺพณฺณพฺพุโ โลกเ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ
โลกपालเทวตา อิโต มาริสฺสา วสฺสสทฺสจฺเจเนน สพฺพณฺณ-
พฺพุโ โลกเ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ อุคฺโขเมเสนฺติโย อาหิณฺฑนฺติ ๑
อิํ พุทฺธโกลาหลํ นาม ๑ วสฺสสทฺสจฺเจเนน จกฺกวัตฺติราชา
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ เทวตาโย อิโต มาริสฺสา วสฺสสทฺสจฺเจเนน จกฺก-
วัตฺติราชา โลกเ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ อุคฺโขเมเสนฺติโย อาหิณฺฑนฺติ ๑
อิํ จกฺกวัตฺติโกลาหลํ นาม ๑ อิมานิ ตีณิ โกลาหลานิ
มหนฺตานิ โหนฺติ ๑

เตสุ พุทฺธโกลาหลสทฺทํ สฺสฺสฺวา สกถสทฺสทฺสจกฺกวาพ-
เทวตา เอกโต สนนฺิปตฺติวา อสุโก นาม สตฺโต พุทฺธ
ภวิสฺสตีติ ฅตฺวา ตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา อายาจนฺติ ๑ อายาจมานา
จ ปุพฺพนิมิตฺเตสุ อุปฺปนฺเนสุ อายาจนฺติ ๑ ตทา ปน สพฺพปี ตา
เอเกจกฺกวาเพ จาตุมหาราชสฺสกุสฺยามสนฺตฺสิตฺตฺสนิมฺมิต(๑)วสฺสวตฺติ-
มหาพฺรหฺเมหิ สทฺธี เอกจกฺกวาเพ สนนฺิปตฺติวา ตฺสิตฺตฺทวเน
๑ สี่ .... ปรนนิมิต... ๑

โพธิสตุตสฺส สนฺติกั กนฺตฺวา มาริส ตุมฺเหหิ ทสปรามิโย
ปุเรเนเตหิ น สกุกสมฺปตฺตี น มารพฺรหฺมจกฺกวตฺติสมฺปตฺตี
ปตฺเตเนเตหิ ปุริตา โลกนิตฺถรณฺตฺถาย ปน สพฺพณฺณตฺ
ปตฺเตเนเตหิ ปุริตา โส โว ทานิ กาลิ มาริส พุทฺธตฺตาย
สมโย มาริส พุทฺธตฺตายาติ ยาจิสฺสุ ฯ

อถ มหาสตุโต เทวตานิ ปฏฺิณฺณํ อทตฺวาว กาลทีปเทส-
กุชฺเชนตฺติอายุปริจฺเจทวเสน ปณฺจมหาวิโลกนํ นาม วิโลเกสิ ฯ
ตตฺถ กาลิ นฺุ โข อกาลิ นฺุ โขติ ปจฺมํ กาลิ
วิโลเกสิ ฯ ตตฺถ วสฺสสฺตสฺสโต อุทฺธํ วฑฺฒิตฺถายุกาลิ กาลิ
นาม น โหติ ฯ กสฺมา ตทา หิ สตฺตานิ ชาตฺชรา-
มรณานิ น ปณฺณายนฺติ ฯ พุทฺธานญฺจ ชฺมมฺเทสนา ติลกฺขณ-
มุตฺตา นาม นตฺติ ฯ เตสํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตาติ กถเนตฺตานํ
กึ นามตํ กถเนตฺตีติ เนว โสตพฺพิ น สทฺธาตพฺพิ มณฺณนฺติ
ตโต อภิสมโย น โหติ ตสฺมี อสฺติ อนิยุยานิกํ สาสนํ
โหติ ฯ ตสฺมา โส อกาลิ ฯ วสฺสสฺตโต อุณอายุกาลิปี กาลิ
นาม น โหติ ฯ กสฺมา ฯ ตทา หิ สตฺตา อสฺสนฺนิกิเลสานญฺจ
ทินฺโน โอวาโท โอวาทฺฐจฺจเน น ตฺิฏฺจติ อุทฺเท ทณฺฑรราชิ
วีย จิปฺปํ วิคจฺจติ ฯ ตสฺมา โสปี อกาลิ ฯ วสฺสสฺตสฺสโต
ปน ปญฺจาย เหนฺจฺจ วสฺสสฺตโต ปญฺจาย อุทฺธํ อายุกาลิ
กาลิ นาม ฯ ตทา จ วสฺสสฺตตายุกาลิ อถ มหาสตุโต

นิพพุตติตพพกาโลติ กาลิ ปสฺสึ ฯ

ตโต ทีป วิโลเกนุโต สปริวารे จตฺตารो ทีเป
โอโลเกตฺวา ตีสุ ทีเปสุ พุทฺธา น นิพพุตฺตุนฺติ ชมฺพุทีเปยฺว
นิพพุตฺตุนฺตฺติ ทีปํ ปสฺสึ ฯ

ตโต ชมฺพุทีโป นาม มหา ทสโยชนสทฺสฺสปริมาโณ
กตรสฺมึ นฺ โข ปเทเส พุทฺธา นิพพุตฺตุนฺตฺติ โอกาสิ วิโลเกนุโต
มชฺฉิมเทสิ ปสฺสึ ฯ มชฺฉิมเทโส นาม ปุรตฺถิมาย กชฺชกฺกั (๑)
นาม นิกโม ตสฺส ปเรน มหาสาลา ตโต ปรา ปจฺจนฺติมา
ชนปทา โอโรโต มชฺฉเ ฯ ปุรตฺถิมทกฺกจินาย ทิสาย สลฺลวตี (๒)
นาม นที ตโต ปรา ปจฺจนฺติมา ชนปทา โอโรโต มชฺฉเ ฯ
ทกฺกจินาย ทิสาย เสตกณฺณิกํ นาม นิกโม ตโต ปรา ปจฺจนฺติมา
ชนปทา โอโรโต มชฺฉเ ฯ ปจฺจิมาย ทิสาย ฉฺฉนํ นาม
พฺร่าหฺมณคฺคาโม ตโต ปรา ปจฺจนฺติมา ชนปทา โอโรโต
มชฺฉเ ฯ อุตฺตราย ทิสาย อฺสิรทฺชโซ นาม ปพฺพโต ตโต
ปรา ปจฺจนฺติมา ชนปทา โอโรโต มชฺฉเติ เอวํ วินยฺเย วุคฺโต
ปเทโส ฯ โส อายามโต ตีณิ โยชนสตานิ วิตุถารโต
อทฺตมเตยฺยานิ ปริกฺเขปโต นว โยชนสตานิตฺติ เอตสฺมึ ปเทเส
พุทฺธา ปจฺเจกพุทฺธา อคฺคสาวกา อสีติมหาสาวกา จกฺกวตฺติ-
ราชาโน อญฺเญ จ มหฺสทฺกฺกา (๓) ขตฺติยพฺร่าหฺมณคหปติมหาสาลา
๑ สฺตี. ยฺ. กชฺชกฺกั ฯ ๒ สฺตี. ยฺ. สลฺลวตี ฯ ๓ สฺตี. ยฺ. มหฺสทฺกฺกา ฯ

อุปัชฌชนฺติ ฯ อิทิ เจตถ กปิลวตฺถุ นาม นครํ ตตฺถ มยา

นิพฺพตฺติตฺตพฺพนฺติ นิฏฺฐํ อคฺมาสิ ฯ

ตโต กุลํ วิโลเกนฺโต พุทฺธา นาม เวสฺสกุเล วา
สุทฺทกุเล วา น นิพฺพตฺตนฺติ ฯ โลกสมฺมเต ปน ขตฺติยกุเล
วา พุราหฺมณกุเล วาติ ทฺวิสุเยว กุเลสฺสุ นิพฺพตฺตนฺติ ฯ อิทานิ
จ ขตฺติยกุฬํ โลกสมฺมตํ ตตฺถ นิพฺพตฺติสฺสามิ ฯ สุทฺโชนโน
นาม ราชา เม ปิตา ภวิสฺสตีติ กุลํ ปสฺสิ ฯ

ตโต มาตริํ วิโลเกนฺโต พุทฺธมาตา นาม โลลา
สุราชฺชุตฺตา น โหติ กปฺปสฺตสฺสทฺสํ ปน ปุริตฺตปารมี ชาติโต
ปฏฺจาย อชฺณทฺปญฺจสีลาเยว โหติ ฯ อยญฺจ มหามายา นาม
เทวี เอทิสี อัย เม มาตา ภวิสฺสตี กิตฺตํ ปนสฺสาอายุติ ทสนฺนํ
มาसानํ อุปริ สตฺต ทิวสานีติ ปสฺสิ ฯ

อิติ อิมํ ปญฺจมหาวិโลกนํ วิโลเกตฺวา กาโล เม มาริสฺสา
พุทฺธภาวยาติ เทวตานํ สงฺกหํ กโรนฺโต ปฏฺญึญฺญํ ทตฺวา
คจฺจล ตุมฺहेติ ตา เทวตา อโยเชตฺวา ตฺสิตฺตเทวตาหิ ปรีวฺโต
ตฺสิตฺตปุเร นนฺทนฺวานํ ปาวิสฺสิ ฯ สพฺพเทวโลเกสฺสุ หิ นนฺทนฺวานํ
อตฺถิเยว ฯ ตตฺถ นํ เทวตา อิโต จูโต สุกฺตี คจฺจล อิโต
จูโต สุกฺตี คจฺจลาคิ ปุพฺเพ กตฺถุสฺสทกมฺโมกาสิ สारยฺมานา
วิจฺรนฺติ ฯ โส เอวํ เทวตาหิ กุสฺลํ สारยฺมานาหิ ปรีวฺโต
ตตฺถ วิจฺรนฺโตเยว จวิตฺวา มหามายาย เทเวีย กุจฺฉิสฺสมิ

ปฏิสนธิ์ คณฺหิ ฯ

ตสฺส อวิภาวตฺถํ อัยฺย อนุปฺพุทฺติกถา

ตทา กิร กปฺปิตฺตถุณฺนคเร อาสาพุหฺนิกฺขตฺตํ สงฺฆมฺมูจํ
อโหสิ มหาชนฺ นกฺขตฺตํ กิพฺติ ฯ มหามายาปิ เทวี ปุเร
ปฺนุณฺณมาย สตฺตมทิวสโต ปฏฺจาย วิคตฺสุราปานํ มาลาคนฺธ-
วิภูติสมฺปนฺนํ นกฺขตฺตกิพฺ อนุภวมาณา สตฺตเม ทิวเส ปาโต ว
ปฏฺจาย คนฺโธทเกน นุหายิตฺวา จตฺตาริ สตฺตสฺสทฺธานิ
วิสุทฺทเชตฺวา มหาทานํ ทตฺวา สพุพาลงฺการวิภูติตา วรโกชนํ
ภุณฺชิตฺวา อุโปสถงฺคานิ อธิฏฺจาย อลงฺกตปฏฺยตฺตํ สิริคพฺภํ
ปวิสิตฺวา สิริสยเน นิปนฺนา นิทฺทํ โอกกมมาณา อิมํ สุปฺปินํ
อทฺทส ฯ

จตฺตาริ กิร นํ มหาราชาโน สยเนเนว สทฺธิ

อุกฺขิปีตฺวา หิมวณฺตํ เนตฺวา สมฺมูจิชฺยนิเก มโนสิลาตเล
สตฺตชฺยนิคฺสฺส มหาสาลรฺกฺขสฺส เหฏฺฐา จเปตฺวา เอกมณฺตํ
อฏฺฐิสฺสุ ฯ อถ เนสํ เทวีย อากนฺตฺวา เทวี อนฺตคตฺตทหํ
เนตฺวา มนุสฺสสมลหฺรณฺตํ นุหาเปตฺวา ทิพฺพวตฺถํ นิวาสาเปตฺวา
คนฺธเหหิ วิลิมฺปาเปตฺวา ทิพฺพปฺปฺผานิ ปิลนฺธาเปตฺวา ตโต
อวิทฺุเร เอโก รชตปฺพุทฺโต อตฺถิ ตสฺส อนฺโต กนฺกวิมานํ อตฺถิ
ตตฺถ ปาจฺฉินฺสีสํกํ ทิพฺพสยนํ ปญฺญาเปตฺวา นิปฺชฺชาเปสฺสุ ฯ
อถ โพธิสฺสโต เสตฺวรวารโณ หุตฺวา ตโต อวิทฺุเร เอโก

สุวรรณปพพโต อตฺถิ ตตฺถ วิจริตฺวา ตโต โอรุຍฺห รชตปพพตํ
อภิรุหิตฺวา อุตฺตรทิสโต อากมฺม รชตทามวณฺณาย โสณฺฑาย
เสตปทุมํ คเหตุวา โกลฺยจนาทํ นทิตฺวา กนกวิมานํ ปวิสิตฺวา
มาตุสยน์ ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณํ กตฺวา ทกฺขิณปสฺสํ ฝาลेतฺวา
กฺุจฺฉิ ปวิฏฺฐสทิสฺโส อโหสิตี ฯ เอวํ อุตฺตรธาสาพฺพหนกฺขตฺเตน
ปฏิสนฺธิ คณฺหิ ฯ

ปฺนทิวเส ปพฺพทฺธา เทวี ตํ สุปีนํ รณฺโณ อาโรเจตี ฯ
ราชา จตฺตสฺสจฺฉิมตฺเต พฺรหฺมณฺปาโมกฺเข ปกฺโกสาเปตฺวา โคมย-
หริตฺตฺปิตฺตฺตฺยา ลาชาทึหิ กตมฺงคฺลสฺสการาย ญฺมียา มหารหานิ
อาสนานิ ปณฺณเปตฺวา ตตฺถ นิสินฺนํ พฺรหฺมณํ
สปฺปิมาตฺตฺสทฺธาภิสฺงขตฺตฺส วรปายาสฺส สฺวณฺณรชตปาติโย
ปฺเรตฺวา สฺวณฺณรชตปาตีหิเยว ปฏิกฺขชิตฺวา อทาสิ อณฺเณหิ
จ อหตฺวตฺถกปิตฺตฺวาทานาทึหิ เต สนฺตปฺเปสิ ฯ อถ เนลํ
สพฺพกามฺเห สนฺตปฺปีตํ พฺรหฺมณํ สุปีนํ อาโรจาเปตฺวา
กึ ภวิสฺสตีตี ปุจฺฉิ ฯ พฺรหฺมณา อหํสุ มา จินฺตฺยิ
มหาราช เทวียา เต กุจฺฉิมฺหิ คพฺโถ ปตฺติฏฺฐิตฺโต โส จ โย
ปฺริสคพฺโถ น อิตฺถิ คพฺโถ ปฺตฺโต เต ภวิสฺสตี โส สเจ
อการํ อชฺฌาวสิสฺสตี ราชา ภวิสฺสตี จกฺกวตฺตี ฯ สเจ อคารา
นิกฺขมฺม ปพฺพชิสฺสตี พุทฺโธ ภวิสฺสตี โลเก วิวญฺจฺนโทตี ฯ(๑)
๑ ส. ย. วิวญฺจฺนโทตี ฯ

โพธิสตุตตส ปน มาตุกัจฉิมหิ ปฏิสนุชคฺคหณฺกขณฺเวย
เอกปฺปหารเเนว สกถทสสทสฺสี โลกธาตุ สงฺกมฺปิ สมฺปกมฺปิ
สมฺปเวธิ ฯ ทฺวตฺตีส ปุพฺพนิมิตฺตานิ ปาตุรเหฺลฺลํ ทสฺสุ จกฺกวาพ-
สทสฺเสสุ อปฺปมาโณ โอบาโส ฝริ ตสฺส ตํ สิริํ ทญฺจกามา
วีย อนุชา จกฺขุณี ปฏฺลภีสุ พฺริธา สทฺทํ สุณฺนิสุ มฺภา
สมาลปฺปีสุ ขุชฺชา อุชฺคตฺตา อเหฺลฺลํ ปงฺกุลลา ปทสา คมนํ
ปฏฺลภีสุ พนฺชนกฺตา สพฺพสฺตฺตา อนฺทพฺพนฺชนาทีหิ มฺจฺฉีสุ
สพฺพนिरเยสุ อคฺคิ นินฺพายีสุ เปตฺติวิสเยสุ ขุปฺปิปาสา วุปฺสมิสุ
ตฺริจฺฉานานํ ภัย นโหสิ สพฺพสฺตฺตานํ โรโค วุปฺสมิ
สพฺพสฺตฺตา ปิยฺวทา อเหฺลฺลํ มชฺุเรนากาเรน อสฺสา หลฺลํ
วารณา คชฺฉีสุ สพฺพตฺริยานิ สกํ สกํ นินฺนาทํ มฺลจฺฉีสุ
อฆฺญญิตฺตานิเยว มนุสฺसानํ หตฺถฺตฺปกาทีนํ อากรณานิ วิรวีสุ
สพฺพา ทิสวา วิปฺปสนฺนา อเหฺลฺลํ สตฺตานํ สุขํ อฺปฺปาทยมาโน
มฺทฺสิตฺโต วาโต วายิ อกาลเมโฆ วสุสิ ปจฺวิโตปิ อฺทกํ
อฺพฺภิชฺชิตฺวา วิสฺสนฺทํ ปกฺขิโน อากาสคมนํ วิชฺหีสุ นทฺโย
อสนฺทฺมานา อญฺจฺสุ มหาสมฺทฺโท มชฺุโรทโก อโหสิ สพฺพตฺถกเมว
ปญฺจวณฺเณหิ ปทฺเมหิ สลฺยจฺฉนฺตโล อโหสิ ถลชฺชลชาทีนํ
สพฺพปฺปฺพานิ ปุปฺพีสุ รุกฺขานํ ขนฺนฺเชสุ ขนฺนฺปทฺมานิ สาขาสฺ
สาขापทฺมานิ ลตาสฺ ลตापทฺมานิ ปุปฺพีสุ ฆนฺตฺลตฺตานิ(๑)
๑ สฺ. พหฺลตฺลตฺตานิ ฯ

ภินุทิตวา อูปรูปริ สตปตตานี หุตวา ทนุทปทุมานี นาม
นิกุขมีสุ อากาเส โอลมุกปทุมานี นาม นิพพตฺตีสุ สมนตโต
ปุปฺพวตฺตานิ วตฺตีสุ อากาเส ทิพพตฺตริยานี วชฺชี่สุ สกตทสสทสฺสี
โลกธาคู วฏฺเฐตฺวา วิสสฏฺฐมาลาคุโป วิย อูปฺปีเพตฺวา พทฺธ-
มาลาภาโป วิย อลงฺกตปฏฺิยตฺตมาลาสนํ วิย จ เอกมालามาลินี (๑)
วิปฺพยุรณฺตวาพพิชนี ปุปฺพชฺฐปนฺนชฺชปริวาสิตา ปรมโสกฺกคฺคปฺปตฺตา
อโหสิ ฯ

เอวํ กหิตปฏฺิสนฺธิกสฺส โโพธิสฺตตสฺส ปฏฺิสนฺธิคฺคหณกาลโต
ปฏฺุจาย โโพธิสฺตตสฺส เจว โโพธิสฺตตมาตฺยา จ อูปทฺทว-
นิวารณตฺถํ ขคฺคหตฺถา จตฺตาโร เทวปฺปตฺตา อารกํ ฅณฺหีสุ ฯ
โโพธิสฺตตสฺส มาตฺยา ปฺริเสสุ รากจิตฺตํ นุปฺปชฺชิ ลากคฺคย-
สคฺคปฺปตฺตา จ อโหสิ สุขินี อภิณฺตกาเย ฯ โโพธิสฺตตลฺลจ
อนฺโตกฺกจฺฉิคฺคํ วิปฺปสนฺเน มณฺริตเน อาวตฺปนฺนทฺตสฺส วิย
ปฺปสฺสตี ฯ ยสฺมา จ โโพธิสฺตเตน วสิตกฺกจฺฉิ นาม เจตฺย-
คพฺภสทิสฺสา โหติ น สกฺกา อญฺเณน สตฺเตน อาวสิตฺตํ วา
ปฺริกฺกชฺฉิตฺตํ วา ตสฺมา โโพธิสฺตตมาตา สตฺตาหชาเต โโพธิสฺตเต
กาคํ กตฺวา ตฺตฺติปฺปเร นิพฺพตฺติ ฯ ยถา จ อญฺญา อิตฺถิโย
ทสฺมาเส อปฺปตฺวาปี (๒) อตฺถิกมิตฺวาปี นิสินฺนาปี นิปนฺนาปี
วิชายนฺติ น เอวํ โโพธิสฺตตมาตา ฯ สว ปน โโพธิสฺตตํ
๑. สี. เอกมालินี ฯ ๒. สพฺพตฺถ อปฺปตฺตาปี ฯ

ทสมาเส กุจฉินา ปรีหริตฺวา จิตาว วิชยติ ฯ อัย โโพธิ-
สตุตฺตมาตฺตมมตา ฯ

มหามายาปี เทวี ปตฺเตน เตลฺลํ วิย ทสมาเส กุจฉินา
โพธิสตุตฺตํ ปรีหริตฺวา ปรีปฺปฺณคพฺภา ฅาติขมฺริ คนฺตุกามา
สุทฺโททนมหาราชสฺส อาโรเจสิ อิจฺฉามหํ เทว กุลสนฺตํ
เทวทหนครํ คนฺตุนฺติ ฯ ราชา สาธฺตฺติ สมฺปฺภิจฺฉิตฺวา กปิต-
วตฺตุโธ ยาว เทวทหนครา มคฺคํ สมนํ กาทเรตฺวา กทลฺปิณฺณ-
ฆฏฺชปฺภากาทีหิ อลงฺกาเรหิ อลงฺการาเปตฺวา เทวี โสวณฺณ-
ลิวิกาย นิสิตฺทาเปตฺวา อมจฺจสทฺสเสน อุกฺขิปาเปตฺวา มหนฺเตน
ปรีวารเณ เปเสสิ ฯ ทฺวินฺนํ ปน นครานํ อนฺตเร อุกฺข-
นคฺรวาสินมฺปิ ลุมฺพินีนํ นาม มงฺคลสาถวณํ อตฺถิ ตสฺมี
สมเย มฺลโธ ปฏฺจาย ยาว อคฺคสาขา สพฺพิ เอกปาสิคฺคํ
อโหสิ สาขนฺตเรหิ เจว ปุปฺผนฺตเรหิ จ ปญฺจวณฺณา
ภมฺรคณา นานปฺปการา จ สกฺกสงฺฆมา มจฺจสฺสเรณ วิภูชนฺตา
วิจฺรนฺติ ฯ สกฺลํ ลุมฺพินีนํ จิตฺตลตาวนสทิสํ มหानุภาวสฺส
รณฺโณ สฺสขฺชิตอาปานมณฺฑลํ วิย อโหสิ ฯ เทวียา ตํ ทิสฺวา
สาถวเน ทิปิตฺตคามตา อุตฺปาที ฯ อมจฺจา เทวี คเหตุวา สาถวณํ
ปวีสิสฺสุ ฯ ตา มงฺคลสาถมฺลํ อุปคฺนตฺวา สาถสาขํ คณฺหิตฺตคาม
อโหสิ สาถสาขา สฺเสทิตเวตฺตคฺคํ วิย โธณฺมิตฺวา เทวีย
หตฺถสมีปํ อุปคฺณฺนิ ตา หตฺถํ ปสาเรตฺวา สาขํ อคฺคเหสิ ฯ

ดาวเทว จ เทเวีย กมฺมชวตา จลีสุ อถสุสา สานี
ปรักขิปาเปตฺวา มหาชน ปฏิกฺกมิ สาลสาขํ คเหตุวา
ติฏฺฐมานาย เอว จสุสา คพฺภวฺจฺจํ อโหสิ ฯ ตํ ขณฺณเวย
จตุตาโร วิสุทฺทจิตฺตา มหาพฺรหฺมาโน สุวณฺณชาลํ อาทาย
สมฺปตฺตา ฯ เต เตน สุวณฺณชาเลน โปธิสตุตํ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา
มาตุ ปฺริโต จตฺวา (๑) อตฺตมฺนา เทว โหหิ มฺหเสกฺโข เต
ปฺริโต อุปฺปนฺโนติ อาหํสุ ฯ

ยถา ปน อญฺเวย สตุตา มาตุกฺจฺฉิตฺโต นิกฺขมฺนฺตา
ปฏฺิจฺฉเลน อสุจฺฉินา มกฺขิตา นิกฺขมฺนฺติ น เอวํ โปธิสตุตํ ฯ
โส ปน ฌมฺมาสนโต โอตฺรนฺโต ฌมฺมกฺกโก วิย นิสฺเสณฺนิโต
โอตฺรนฺโต ปฺริโส วิย จ เทว หตุเถ เทว จ ปาเท ปสาเรตฺวา
จิตฺโกว มาตุกฺจฺฉิสฺมภเวณ เณจฺจิ อสุจฺฉินา อมกฺขิตโต สุทฺโธ
วิสโท กาสิกฺวตุเถ นิกฺขิตฺตมณฺริตฺนํ วิย โขเตนฺโต มาตุกฺจฺฉิตฺโต
นิกฺขมิ ฯ เอวํ สนฺเตปี โปธิสตุตฺตฺส จ โปธิสตุตฺตฺมาตฺยา จ
สกุการตุถํ อากาสโต เทว อุทกฺชารา นิกฺขมิตฺวา โปธิสตุตฺตฺส
จ โปธิสตุตฺตฺมาตฺยา จ สรีเร อุตุํ กหาหาเปสฺสุ ฯ

อถ นํ สุวณฺณชาเลน ปฏิกฺกเหตุวา จิตานํ พฺรหฺมานํ
หตุถโต จตุตาโร มหาราชาโน มงฺคลสมฺมตฺยา สุขสมฺพฺสฺสาย
อชินปฺปเวณฺเีย คณฺหีสุ เตสํ หตุถโต มนุสฺสา ทฺถลจฺมฺพฺภเวณ
๑ ยู. จเปตฺวา ฯ

คณฺหีสุ มนุสฺसानํ หตฺถโต มุจฺจิตฺวา ปจฺวิยํ ปตฺติญฺจาย
ปฺรตฺถิมทิสํ โอลฺเกสิ อนฺเณกานิ จกฺกวาพสฺสทฺธานิ เอภฺงคณฺณานิ
อเหตุํ ๗ ตตฺถ เทวมนุสฺสา คณฺธมาลาทีหิ ปุชฺชมาณา มหาปฺริส
อิธ คุมฺเหหิ สทิสฺโส อณฺโณ นตฺถิ กุเตตฺถ อุตฺตริตโรติ
อาหํสุ ๗ เอวํ จตฺสฺโส ทิสฺสา จตฺสฺโส อนฺุทิสฺสา จ เภฏฺฐา
อุปฺริติ ทสฺปิ ทิสฺสา อนฺุวิโณเกตฺวา อตฺตนา สทิสํ กณฺจิ อทิสฺวา
อຍံ อุตฺตราทิสฺสาคิ สตฺตปทวิตีหาเรณ อคฺมาสิ มหาพฺรหฺมณา
เสตฺถจฺจตฺตํ ฆารยมาเนน (๑) สุยาเมณ วาพฺวิชนี อณฺุณฺหาหิ จ
เทวตาหิ เสสฺราษกฺกุชฺฌณฺฑหตฺถาหิ อนฺุคฺมฺมาโน ๗ ตโต
สตฺตมปฺเท จิโต อคฺโคหฺมสฺมิ โลกสฺสาคิอาทิกํ อาสภี วาจํ
นิจฺฉาเรนฺุโต สีนฺาทำ นทฺิ ๗

โพธิสฺสโต หิ ติสฺสุ อตฺตภาเวสุ มาตฺถกฺกุจฺจิโต นิกฺขนฺุต-
มตฺถโตว วาจํ นิจฺฉาเรสิ มโหสฺสชฺตฺตภาเว เวสฺสนฺุตรตฺตภาเว
อิมสฺมิ อตฺตภาเว จาคิ ๗ มโหสฺสชฺตฺตภาเว กิรฺสฺส มาตฺถกฺกุจฺจิโต
นิกฺขมฺนฺุตฺสฺเสว สกฺโก เทวราชา อาคฺนฺุตฺวา จนฺุทนฺุสาร์ หตฺถ
จปฺเตว คโต โส ตํ มุจฺจิชฺชํ กตฺวา นิกฺขนฺุโต ๗ อถ
นํ มาตา ตาตา กิ คเหตุวา อาคฺโตสิตี ปุจฺจิชฺชํ โอสธํ
อมฺมาติ ๗ อิติ โอสธํ คเหตุวา อาคฺตตฺตา โอสธทฺธารโกเตววสฺส
นามํ อํสุ ๗ ตํ โอสธํ คเหตุวา จาญฺิชฺชํ ปกฺกิชฺชํ อาคฺตาคฺตานิ
๑ สฺตี. ย. ฆารียมาโน ๗

อนุชพิรธาทีนํ ตเทว สัพพะโรควุปสมาย เกสชชํ อโหสิ ฯ ตโต
มหนุตํ อิํ ใสธํ มหนุตํ อิํ ใสธนฺตํ อุปฺปนฺนวจนํ อุปาทาย
มโหสโรเตวสุส นามํ ชาตํ ฯ เวสฺสนฺตฺรตฺตภาเว ปน
มาตุกฺขนิโต นิกฺขมนฺโต ทกฺขินฺนหตฺถํ ปสาเรตฺวา ว อตฺถิ นุ
โฆ อมฺม กิณฺจิกฺเคสฺมี ทานํ ทสฺสามิตฺติ วทฺนฺโต นิกฺขมิ ฯ
อถสุส มาตา สฺรเน กฺุเถ นิพฺพตฺโตติ ตาตาติ ปฺตฺตสุส
หตฺถํ อตฺตโน หตฺถตฺเถ กตฺวา สหสฺสตฺถวิกํ จปาเปติ ฯ อิมสฺมี
ปน อตฺตภาเว อิมํ สีหนาทํ นทีติ เอวํ โปธิสฺตฺโต ตีสุ
อตฺตภาเวสุ มาตุกฺขนิโต นิกฺขนฺตมตฺโตว วาจํ นิจฺฉาเรติ ฯ
ยถา จ ปฏฺิสนฺธิคฺคกฺกณฺณตฺตา ชาตฺกฺกณฺณเปสฺส ทฺวตฺตีส
ปฺพพฺพนิมิตฺตานิ ปาตฺรเหสุ ฯ ยสฺมี ปน สมเย อมฺหากํ โปธิ-
สฺตฺโต ลุมฺพินฺวเน ชาโต ตสฺมีเยว สมเย ราชุลมาตา เทวี
อานนฺทตฺเถโร ฉนฺโน อมฺจฺโจ กาทฺพทายี อมฺจฺโจ กณฺจโก (๑)
อสุสราชา มหาโปธิรุกฺโข จตฺสฺโส นิกฺกมฺภิกฺโข จ ชาตา ตตฺถ
เอกา นิกฺกมฺภิกิ กาวตฺตปฺปมาณา เอกา อพฺพมโยชนปฺปมาณา
เอกา ติกาวตฺตปฺปมาณา เอกา โยชนปฺปมาณา คมฺภีโรโต
ปจฺวีปฺริยฺนฺดาเอว อโหสีติ(๒) อิมํ สตฺต สหชาตา นาม ฯ

อุภยนครวาสิโน โปธิสฺตตํ คเหตฺวา กปฺลิตฺตฺถนฺนคฺเรว
อคมฺสุ ฯ ตํ ทิวสฺเยว จ กปฺลิตฺตฺถนฺนคฺเร สุทฺโธทนมหาราชสุส
๑ สี. ย. กนฺถโก ฯ ๒. อิํ วากฺยํ ชาตฺกฐกถายํ นตฺถิ ฯ

อุฏฺฐายาสนา โปธิสตุตฺตสฺส อณฺชลิ ปุคฺคเหสิ ฯ ราชา ตํ
อจฺฉริยํ ทิสฺวา อตฺตโน ปุตุตํ วนฺทึ ฯ

ตาปโส อตีเต จตฺตافیส กปฺเป อนาคเต จตฺตافیสาคิ
อสีติกปฺเป อนุสฺสรตี ฯ โปธิสตุตฺตสฺส ลกฺขณสมฺปตฺตี ทิสฺวา
ภวิสฺสตี นฺุ โข พุทฺโธ อุทาหุ โนติ อวชฺเชตฺวา อุปฺชาเรนฺโต
นิสฺสํสเยน พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ฅตฺวา อจฺฉริยปฺริโส อยฺนติ
สิตํ อกาสิ ฯ ตโต อหํ อิมํ อจฺฉริยปฺริสํ พุทฺธภูตํ ทญฺฺจ
ลภิสฺสามิ นฺุ โข โนติ อุปฺชาเรนฺโต น ลภิสฺสามิ อนฺตฺราเยว
กาคํ กตฺวา พุทฺธสฺเตนปี พุทฺธสฺสเสนปี กนฺตฺวา โโพเชตฺถ
อสกฺกณฺเษเย อรฺูปภเว นิพฺพตฺติสฺสามิติ ทิสฺวา เอวฺรูปํ นาม
อจฺฉริยปฺริสํ พุทฺธภูตํ ทญฺฺจ น ลภิสฺสามิ มหตี วัต เม
ชานี ภวิสฺสตีติ ปโรทึ ฯ

มนฺุสฺสา ทิสฺวา อมฺหากํ อโย อิทาเนว หสิตฺวา
ปฺน ปโรทิตฺวา ปติญฺจิติ กิ นฺุ โข ฆนฺเต อมฺหากํ อโย-
ปุตุตฺตสฺส โกจิ อนฺตฺราโย ภวิสฺสตีติ ตํ ปุจฺฉิสฺสุ ฯ นตฺถตฺต
อนฺตฺราโย นิสฺสํสเยน พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ ฯ อถ กสฺมา ฆนฺเต
ปโรทิตฺถาติ ฯ เอวฺรูปํ ปฺริสํ พุทฺธภูตํ ทญฺฺจ น ลภิสฺสามิ
มหตี วัต เม ชานี ภวิสฺสตีติ อตฺตानํ อนุโสจฺนฺโต โรทามิติ
อาห ฯ ตโต โส กิ นฺุ โข เม ฅาตฺถสฺสุ โกจิ เอตํ
พุทฺธภูตํ ทญฺฺจ ลภิสฺสตีติ อุปฺชาเรนฺโต อตฺตโน ภากิเนยฺย

นาลกทารกั อทุทสฯ โส ภคินิยา เคหิ คนุตฺวา กหิ
เต ปุตฺโต นาลโกติฯ อตุติ เคเห อยุยติฯ ปกุโกสาหิ
นนฺติ ปกุโกสาเปตฺวา อตุตโน สนนฺติกั อากตฺ กุมาริ อاه
ตาท สฺพุทฺโธทนมหาราชสฺส กุเล ปุตฺโต ชาโต พุทฺธงฺกุโร
เอโส ปณฺจตีส วสุทานิ อติกกมิตฺวา พุทฺโธ ภวิสฺสตี ตฺว
เอตํ ทฏฺฐิ ลภิสฺสตี อชฺเชว ปพฺพชาหิตีฯ สตุตาสีตีโกฏฺฐิเน
กุเล นินฺพุตตทวารโกปี น มํ มาตุโล อนตฺเถ นินฺโยเชสฺสตีตี
จินฺเตตฺวา ตาวเทว อนตฺตราปณฺโต กาสายานิ เจว มตฺตिका-
ปตฺตณฺจ อหาราเปตฺวา เกสมสฺสุ โอิหารेतฺวา กาสายานิ
วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา โย โลเก อตุตมปฺกุกฺโล ตํ อทุทิสฺส
มยฺหิ ปพฺพชฺชาตี โพรธิสตุตฺตานิฆํ อณฺชลี ปคฺคยฺห ปณฺจ-
ปตฺติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา ปตฺตํ ถวิกาย ปกฺขิปิตฺวา อํสกุญฺเ
โวลคฺเคตฺวา หิมวณฺตํ ปวิสิตฺวา สมณฺชมฺมํ อกาสิฯ โส
ปรมาภิสฺมโพรธิปตฺตํ ตถาคตํ อุปสงฺกมิตฺวา นาลกปฏฺธิปํ
กถาเปตฺวา ปุณฺ หิมวณฺตํ ปวิสิตฺวา อรหตฺตํ ปตฺวา
อูกุกกฏฺฐปฏฺธิปํ ปฏฺธิปนฺโน สตุเตว มาเส आयุ ปาเลตฺวา เอกํ
สุวณฺณปพฺพตํ นิสฺสาย จิตฺโกว อนุปาທີเสสาย นินฺพพาน-
ธาตฺยา ปรีนินฺพพายิฯ

โพรธิสตุตฺตมฺปิ โข ปณฺจมทิวเส สีลํ นฺหาเปตฺวา
นามคฺคหณฺถิ คณฺหิสฺสสมาตี ราชภวณฺถิ จตุชฺชาตियคฺคนฺเชหิ

วิลิมนเปตฺวา ลาซปญจมนกานิ ปุปฺพานิ วิกิริตฺวา อสมฺภินฺน-
ปายาสํ สมฺปาเตตฺวา (๑) ตินฺณํ เวทานํ ปารํกเต อฏฺฐสตํ (๒)
พฺราหฺมणे นิมฺนเตตฺวา ราชภวเน นิสิตฺทาเปตฺวา สุโกชนํ
โกษาเปตฺวา มหาสกฺกาโร กตฺวา กิ นฺ โข ภวิสฺสตีติ
ลกฺขณานิ ปริคฺคาหาเปตฺวํ ๑ เตสุ

ราโม ๓ โช ลกฺขโณ จาปี มนฺตี (๓)

ยลฺโย สุโกโช (๔) สุยาโม สฺวตฺโต

เอเต ตทา อฏฺฐ อเหตุํ พฺราหฺมณา

ฉพฺงควา มนฺตี วิทยากริสฺสูติ

อิเม อฏฺฐเจว พฺราหฺมณา ลกฺขณปริคฺคาหกา อเหตุํ ๑
ปฏฺฐิสฺนุชฺคคหณทิวเส สฺวปีโนปี เอเตหเวว ปริคฺคหิตฺวํ ๑ เตสุ สฺตต
ชฺนา เทว อํกุสิโย อุกฺขิปิตฺวา ทฺวิธา นํ พฺยากริสฺสู อิมหิ
ลกฺขณหิ สมฺนฺนาคโต สเจ อการํ อชฺฌาวติสฺสูติ ราช
ภวิสฺสตีติ จกฺกวตฺตี สเจ ปพฺพชฺชิสฺสูติ พฺทฺชโร ภวิสฺสตีติ สพฺพิ
จกฺกวตฺตริยโล สิริวิภวํ อจิกฺขิสฺสู ๑ เตสํ ปน สพฺพทฺทโร
โคตฺตโต โกณฺทลฺโย นาม มาณโว โพธิสฺตตฺตสฺส วรลกฺขณ-
สมฺปตฺตี โอลิเกตฺวา อิมสฺส อการมชฺฌे จานการณํ นตฺถิ
เอกนฺเตเนว (๕) วิวฏฺฏจฺจโท พฺทฺชโร ภวิสฺสตีติ เอกเมว อํกุสิ
๑ สฺตี. ย. ปจาเปตฺวา ๑ ๒ สฺตี. อฏฺฐตฺตรสฺตํ ๑ ๓ ม. โชติมนฺตี ๑
๔ สฺตี. ย. โกณฺทลฺโย จ โโกโช ๑ ๕ สฺตี. เอกนฺเตเนว ๑

อุกฺขิปิตฺวา เอกํสพฺยากรณํ พฺยาภาสี ฯ อยฺยหิ กตาทิกาโร
ปจฺฉิมภวีกสฺสโต ปณฺณาย อิตฺเร สคฺตฺ ชเน อภิกฺขิตฺวา อิเมหิ
ลกฺขณฺเหหิ สมนฺนาคตฺสฺส โภชิตฺตฺสฺส เอกนฺตพฺุทฺธภาวสงฺฆาตํ
เอกเมว คตฺติ อทฺทสฺส ตสฺมา เอกํ องฺคฺลึ อุกฺขิปิตฺวา เอวํ
พฺยาภาสี ฯ อถสฺส นามํ คณฺหนฺตา สพฺพลอกฺสฺส อตฺถ-
สิทฺธิกรตฺตา สิทฺธตฺโถติ นามํ อํกํสุ ฯ

อถ โข เต พุราหฺมณา อตฺตโน อตฺตโน ฆรานิ
คณฺตุวา ปฺตฺเต อามนฺตยฺิสฺส ตาตา อมฺเห มหฺลลกา สุทฺโธทฺน-
มหาราชสฺส ปฺตฺตํ สพฺพลญฺุตํ ปฺตฺตํ มยฺ สมนฺภาเวยฺยาม วา(๑)
โน วา ตุมฺเห ตสฺมี กุมารे สพฺพลญฺุตํ ปฺตฺเต ตสฺส สาสเน
ปพฺพเชยฺยาถาติ ฯ เต สคฺตปี ชนา ยาวตายุํ จตฺวา ยถากมฺมํ
คตา โกณฺทญฺลฺมมาณโวยฺว ปน อโรโค อโหสี ฯ โส มหาสคฺเต
วฺุทฺธิมนฺวาย มหาภินิกฺขมนํ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺวา อนุกฺกเมน
อุรุเวลํ คณฺตุวา รณฺณิโย วต อยฺ ญฺุมิภาโค อลํ วติทํ
ปธานตฺถิกสฺส กุลปฺตฺตสฺส ปธานายาติ จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา
ตตฺถ วาสํ อุปคเต มหาปฺริโส ปพฺพชิตฺติ สุตฺวา เตสํ
พุราหฺมณานํ ปฺตฺเต อุปสงฺกมิตฺวา เอวมาหฺ สิทฺธตฺถกฺมาโร
กิริ ปพฺพชิตฺโต โส นิสฺสํสเยน พฺุทฺโธ ภวิสฺสติ ฯ สเจ ตุมฺหากํ
ปิตโร อโรคา อสฺสุ อชฺช นิกฺขมิตฺวา ปพฺพเชยฺยํ ฯ สเจ ตุมฺเหปี
๑ ส. ย. สมนฺปาปฺณเยยฺยาม วา ฯ

อิญเฉยยาถ เอถ มยํ ตํ มหาปฺริสํ อนุปพฺพชิสฺสามาติ ฯ (๑) เต
สพฺเพ เอกจฺจนฺทา ภวิตฺถ นาสกฺขิสฺสุ เตสฺสุ ตโย ชนา น
ปพฺพชิสฺสุ โกณฺทญฺญพฺราหฺมณํ เชฏฺฐกํ กตฺวา อิตฺเร จตฺตารो
ปพฺพชิสฺสุ ฯ เต ปณฺจปี ชนา ปณฺจวคฺคิยตฺเถรา นาม ชาตา ฯ

ตทา ปน สฺวทุโรทฺถนราชา ก็ ทิสฺวา มยฺหํ ปฺตุโต
ปพฺพชิสฺสตีติ ปุจฺฉิ ฯ จตฺตาริ ปุพฺพนิมิตฺตานิติ ฯ กตรญจ
กตรญจาติ ฯ ชราชิตฺถณฺณํ พฺยาธิตํ มตํ ปพฺพชิตฺถนฺติ ฯ ราชา
อิโต ปญฺญาช ย เอวรฺูปานํ มม ปฺตุตฺตสฺส สนนฺติกํ อุปสงฺกมิตฺถ มา
อทตฺถ มยฺหํ ปฺตุตฺตสฺส พุทฺธภาเวน กมฺมํ นตฺถิ อหํ มม
ปฺตุตฺถํ ทฺวิสฺหสฺสทึปปริวารานํ จตฺถนฺนํ มหาทีปานํ อิตฺถสฺสริยา-
ธิปจฺจํ จกฺกตฺถติรชฺชํ กโรนฺตํ ฉตฺถีสโยชนปริมณฺฑลาลย ปริสาลย
ปฺริวตฺถํ คคณตเล วิจฺรมาณํ ปสฺสตีตฺถกาโมติ ฯ เอวญจ ปน วตฺวา
อิเมสํ จตฺถปฺปการานํ นิมิตฺตानํ กุมารสฺส จกฺขุปฺเถ อากมน-
นิวารณตฺถํ จตฺถสฺสุ ทิสฺสาสุ คาวฺเต คาวฺเต อารกฺขํ จเปสิ ฯ
ตํ ทิวสญจ มงฺกลกฺกุจฺจาเน สนนฺนิปติเตสฺสุ อสฺตีติยา ฉาติกฺกุล-
สทฺสเสสฺสุ เอกเมโก เอกเมกํ ปฺตุตฺถํ ปฺฏิชานิ อยฺม พุทฺธโร
วา โหตฺถ ราชา วา มยฺม เอกเมกํ ปฺตุตฺถํ ทสฺสาม ฯ สเจปี พุทฺธโร
ภวิสฺสตี ขตฺติยสมณคณฺเฑว ปฺริวาริโต วิจฺริสฺสตี ฯ สเจปี
ราชา ภวิสฺสตี ขตฺติยกฺุมารเฑว ปฺรุกฺขตฺถปฺริวาริโต วิจฺริสฺสตีติ ฯ
๑. ส. อหํ มหาปฺริสํ อนุปพฺพชิสฺสามีติ ฯ

ราชาปี โปธิสตุตฺตส อุตฺตมรูปสมฺปนฺนา วิคตสพฺพโทสา ธาติโย
ปจฺจุปฺภูจาเปตี ฯ โปธิสตุโต มหนฺเตน ปรีวารเณ มหนฺเตน
สิริโสภกฺเคน วฑฺฒติ ฯ

อถกทิวสํ ญโณ วปฺปมฺกคฺคํ นาม อโหสิ ฯ ตํ ทิวสํ
สกลนคฺริ เทวนคฺริ วิย อลงฺกโรนฺติ สพฺเพ ทาสกมฺมกราทโย
อหตฺวตฺถนินฺวตฺถา คณฺฐมาลาทีปฏิมณฺฑิตา ราชกุเล สนนินฺตฺนฺติ
ญโณ กมฺมมฺเต นงฺกสทสฺสํ โยชฺชนฺติ ตสฺมี ปน ทิวเส
เอเกณฺนอฏฺฐสตนงฺกลานิ สทฺธิ พฺลิตฺททฺธรมฺมโยคฺเตหิ รัชต-
ปรีกฺขทานิ โหนฺติ ญโณ อาลมพฺนนงฺกคฺคํ ปน รัตตสุวณฺณ-
ปรีกฺขตํ โหติ ฯ พฺลิตฺททฺธานํ สิงฺคร(๑)สฺมิปโตทาปี สุวณฺณ-
ปรีกฺขตา ว โหนฺติ ฯ ราชา มหาปรีวารเณ นิกฺขมฺนฺโต ปุตฺตํ
คเหตุวาว อคฺมาสี กมฺมมฺตภูจฺจาเน เอโก ชมฺพุรฺกฺโข พหล-
ปลาโส สนฺทจฺฉาโย อโหสิ ฯ ตสฺส เหฏฺฐา กุมารสฺส สยนํ
ปญฺญาเปตฺวา อุปรี สุวณฺณตารกฺขจิตฺตวิตานํ พนฺธาเปตฺวา
สาณิปาการเณ ปรีกฺขิปาเปตฺวา อารกฺขํ จเปตฺวา ราชา
สพฺพาลงฺการิ อลงฺกริตฺวา อมจฺจคณฺปรีวฺโต นงฺกคกรณฺภูจฺจานํ
อคฺมาสี ฯ ตตฺถ ราชา สุวณฺณนงฺกคฺคํ คณฺหาติ อมจฺจา
เอเกณฺนอฏฺฐสตรชตฺนงฺกลานิ กสฺสกา เสสนงฺกลานิ ฯ เต ตานิ
คเหตุวา อิตฺโต จิตฺโต จ กสฺนฺติ ฯ ราชา ปน โอรโต วา
๑ สี. สิงฺคา ฯ

ปารี คจฺจติ ปารีโต วา โอรี อากจฺจติ ฯ เอตสฺมี จานเ
มหาสมปฺตติ อโหสิ ฯ โปธิสฺตติ ปรีวารตฺวา นิสินฺนา ชาติโย
รณฺโณ สมปฺตตี ปสฺสามาติ อนฺโตสาณฺโติ พหิ นิกฺขนฺตา ฯ
โปธิสฺตโต อีโต จีโต จ โอลเณนฺโต กณฺจิ อทิสฺวา ว
เวเคน อุกฺกชาย ปฺลลงฺกั อากฺขิตฺวา อานาปานเ ปรีคฺคเหตฺวา
ปจฺมชฺฌานั นีพฺพตฺเตติ ฯ ชาติโย ขชฺชโกชฺชนฺตเร วิจฺรมานา
โลกั จิรายีสุ ฯ เสสรุกฺขานั ฉายา วีตฺวิตฺตา ตสฺส ปน
ชฺมพฺรुकฺขสฺส ฉายา ปรีมณฺฑลา หุตฺวา อุกฺกาสิ ฯ ชาติโย
อยฺยปฺตโต เอกโกติ เวเคน สานฺนิ อุกฺกิปิตฺวา อนฺโต ปวีสมานา
โปธิสฺตติ สยเน ปฺลลงฺเกน นิสินฺนํ ตณฺจ ปาฏีหาริยํ ทิสฺวา
กนฺตฺวา รณฺโณ อาโรเจสุ เทว กุมาริ เอว นิสินฺโน
อณฺเณสั รุกฺขานั ฉายา วีตฺวิตฺตา ชฺมพฺรुकฺขสฺส ปน ฉายา
ปรีมณฺฑลา จิตาติ ฯ ราชา เวเคนากนฺตฺวา ปาฏีหาริยํ ทิสฺวา
อัยฺ เต ตาต พุติยวณฺฑนาติ ปฺตติ วณฺทิ ฯ

อถ อนุกฺกเมน โปธิสฺตโต โสฬสวสฺสุเทสิโก ชาโต ฯ
ราชา โปธิสฺตตสฺส ตินฺณั อฺจฺฉนั อนฺจฺฉนวิเก ตโย ปาสาท
การสิ เอกั นวณฺมิกั เอกั สตฺตณฺมิกั เอกั ปณฺจณฺมิกั
จตฺตาพีสสทฺสสา จ นาฏิกิตฺติโย อฺปฺกฺกาเปสิ ฯ โปธิสฺตโต
เทโว วิย อจฺฉราสจฺมปรีวโต อลงฺกตนาฏิกิตฺติหิ ปรีวโต
นิปฺปรีเสหิ ตูริเยหิ ปรีจาริยมาโน มหาสมปฺตตี อนฺทวณฺโต

อุตุวารณ ตีสุ ปาสาเทสุ วิहाสิ ฯ ราชุลมาตา ปนสุส เทวี
อคุคมहेสี โหสิ ฯ

ตสุเสว มหาสมปตตี อนุภวานตสุส เอกทิวสึ ฌาติสงฆสุส
อพภนตเร อัย กถา อุทปาที สิฑุฑโต กีฬาปสุโต ว(๑) วิจรตี(๒)
น กิลฺยจิ สิปปิ สิภฺขติ สงฺคามे ปจฺจุปฺภูจฺเต กี กริสฺสตีติ ฯ
ราชา โพธิสฺสตี ปกฺโกสาเปตฺวา ตาต ตว ฌาตกา
สิฑุฑโต กิลฺยจิ สิปปิ อสิภฺขิตฺวา กีฬาปสุโต วิจรตีติ
วทฺนตี เอตฺถ กี สตฺตุ (๓) ปตฺตกาเล(๔) มณฺณสีตี ฯ เทว มม
สิปปิ สิภฺขนภิจฺฉิ นตฺถิ นคเร มม สิปปปทฺสสนตฺถิ เภริ
จราเปถ โยโต สตฺตเม ทิวเส ฌาตกาณํ สิปปิ ทสฺเสสฺสามีติ ฯ
ราชา ตถา อกาสิ ฯ โพธิสฺสโต อภฺขณเวริवालเวริชฺนุกฺคเห
สนฺนิปาตาเปตฺวา มหาชนสุส มชฺเฒ อณฺเเวหิ ชฺนุกฺคเหหิ
อสาธารณํ ฌาตกาณํ ทฺวาทสฺวิริ สิปปิ ทสฺเสสิ ฯ ตํ สรภฺจ-
ชาตเก อากตฺนเยเนว เวทิตพฺพิ ฯ ตทา ตสุส ฌาติสงฺโฆ
นิกฺกงฺโข โหสิ ฯ

อเถกทิวสึ โพธิสฺสโต อุกฺขยานภฺมึ คนฺตฺกาโม สารถี
อามนฺเตตฺวา รถํ โยเชหีติ อาห ฯ โส สาธฺมตี สมฺปฺภุจฺฉิตฺวา
มหารหํ อุตฺตมรถํ สพฺพาลงฺกาเรณ อลงฺกริตฺวา กุมฺทปตฺตวณฺเณ
๑ สี. ย. จิฑุฑาปสุโตว ฯ ๒ สี. ย. ม. วิจรตี ฯ
๓ สี. อิทํ ปทํ นตฺถิ ฯ ม. สตฺตุ ฯ ๔. ย. สมฺปนฺนกาเล ฯ

จตุตทาโร มงฺกลสินฺธุเว โยเชตฺวา โพธิสตุตฺตสฺส ปฏิวเทสิ ฯ
โพธิสตุโต เทววิมานสทิสํ รถมํ อภิรุหิตฺวา อุยฺยานาภิมุโข
อคมมาสิ ฯ เทวตา สิทฺฐตฺตกุมารสฺส อภิสมฺพุชฺฌนกาโล
อาสนุโน ปุพฺพนิมิตฺตํ ทสฺเสสฺสามาติ เอกํ เทวปฺุตฺตํ ชราชิณฺณํ
ขณฺฑาทนฺตํ ปฺลิตเกสํ วงฺกํ โอบกฺคสฺริริ ทณฺฑทตฺถํ ปเวธมานํ
กตฺวา ทสฺเสสฺสุ ฯ ตํ โพธิสตุโต เจว สารถิ จ ปสฺสนฺติ ฯ
ตโต โพธิสตุโต สมฺม (๑) โโก นามสฺส ปุริโส เกสาปิสฺส น
ยถา อณฺเณสนฺติ มหาปทานเณ อากตฺนเณ สารถิ ปุจฺฉิตฺวา
ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา ธีรตฺถ วต โภ ชชาติ ยตฺร หิ
นาม ชชาติสฺส ชรา ปณฺณายิสฺสตีติ สํวิกฺคหทโย ตโต ว
ปฏินิวตฺติตฺวา ปาสาทเมว อภิรุหิ ฯ ราชา กิ การณา
มม ปฺุตฺโต จิปปํ ปฏินิวตฺติตฺติ ปุจฺฉิ ฯ ชิณฺณปุริสํ ทิสฺวา
เทวาทิ ฯ ชิณฺณกํ ทิสฺวา ปพฺพชิสฺสตีติ อาหํสุ กสฺมา มํ
นาเสถ สิฆํ ปฺุตตสฺส นาฏฺกานิ สขฺเชถ สมฺปตฺตี อนฺนภวฺนฺโต
ปพฺพชฺชาย สตี น กริสฺสตีติ วตฺวา อารกฺขํ วฑฺฒเตว
สพฺพทิสาสฺส อทฺธโยชเนน อทฺธโยชเนน อารกฺขํ จเปสิ ฯ
    ปุเนกทิวสํ โพธิสตุโต ตเถว อุยฺยานํ กจฺฉนฺโต
เทวตาทินิมฺมิตฺตํ พฺยาริถํ ปุริสํ ทิสฺวา ปุริมฺนเณเนว ปุจฺฉิตฺวา
สํวิกฺคหทโย นิวตฺติตฺวา ปาสาทํ อภิรุหิ ฯ ราชาปิ ปุจฺฉิตฺวา
๑ สี. สมฺม สารถิ ฯ

เหฏฐา วุตฺตณฺเยนฺว สํวิทฺทิตฺวา ปุณฺ วทฺธฺเตตฺวา สมฺนฺตา
ติคฺคาวุตฺตปฺปมาณฺ ปเทสฺส อารกฺขํ จเปสฺสิ ฯ

อปฺรมฺปิ เอกทิวสํ โปชฺชิตฺโต ตเถว อุยฺยานํ คจฺจนฺโต
เทวตาทินิมฺมิตฺตํ กาลงฺกตํ ทิสฺวา ปุริมนฺเยนฺว ปุจฺจิตฺวา
สํวิคฺคหฺทโย ปุณฺ นีวตฺติตฺวา ปาสาทํ อภิรฺุหิ ฯ ราชาปี
ปุจฺจิตฺวา เหฏฐา วุตฺตณฺเยนฺว สํวิทฺทิตฺวา ปุณฺ วทฺธฺเตตฺวา
สมฺนตฺโต โยชนปฺปมาณฺ ปเทสฺส อารกฺขํ จเปสฺสิ ฯ

อปฺริ ปุณฺเนกทิวสํ อุยฺยานํ คจฺจนฺโต ตเถว เทวตาทิ-
นิมฺมิตฺตํ สฺนฺิวตฺตํ สฺปารฺุตฺตํ ปพฺพชิตฺตํ ทิสฺวา โโก นามฺโส
สมฺมาติ สारถิ ปุจฺจํ ฯ สारถิ กิณฺจาปี พุทฺธฺปฺปาทสฺส
อภาวํ ปพฺพชิตฺตํ วา ปพฺพชิตฺตคฺุณฺเณ วา น ชานาติ
เทวตานุภาเวน ปน ปพฺพชิตฺโต นามายํ เทวาทิ วตฺวา
ปพฺพชฺชชาย คฺุณฺเณ วณฺเณสฺสิ ฯ โปชฺชิตฺโต ปพฺพชฺชชาย รุจฺสิ
อุปฺปาเทตฺวา ตํ ทิวสํ อุยฺยานํ อคฺมาสฺสิ ฯ ทิณฺภาณกา ปนาหุ
จตฺตาริปี นิมิตฺตานิ เอกทิวสฺเณว ทิสฺวา อคฺมาสฺสิติ ฯ

โส ตตฺถ ทิวสภากํ กิพฺพิตฺวา มงฺกลโปกฺขรณฺมฺยํ นฺหาหิตฺวา
อตฺถงฺกเต สฺุริเย มงฺกลสฺสิลาปฺภูเณ นิสฺสิทฺธิ อตฺตานิ อลงฺการา-
เปตฺกาทโม อถสฺส ปรีจารกปฺริสา นานาวณฺณานิ ทฺุสฺसानิ
นानปฺปการา อารณฺวิกติโย มาลาคนฺุชฺวิเลปนานิ จ อาทาย
สมฺนฺตา ปรีวารेतฺวา อฏฺุจฺสู ฯ ตสฺมี ขณฺเณ สกฺกสฺส นิสฺสินฺนาสนํ

อุณ्ह์ อโหสิ ๑ โส โก นุ โข มํ อิมมหา จานา
จาวตุกาโมสีติ อุปฺชาเรนโต โโพธิสตุตฺตสฺส อลงฺกาเรตุกามตํ
ณตฺวา วิสฺสกกมฺมํ อามนฺเตสิ สมฺม วิสฺสกกมฺมํ สิทฺทตฺตถฺกมาโร
อชฺช อชฺชตฺตสมเย (๑) มหาภินิกฺขมณํ นิกฺขมิตฺตติ อยมสฺส
ปจฺฉิมํ อลงฺกาโร ตฺวํ อุตฺตยํ คณตฺวา มหาปฺริสํ ทิพฺพา-
ลงฺกาเรหิ อลงฺกโรหิติ ๑ โส สาธฺตติ ปฏฺิสุตฺตติตฺวา เทวานุภาเว
ตงฺขณณฺเวย โโพธิสตุตฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ตสฺเสว กปฺปกสทิสฺโส
หุตฺวา ทิพฺพทฺสฺเสน โโพธิสตุตฺตสฺส สีลํ เวเจสิ ๑ โโพธิสตุโต
หตฺถสมฺพสฺเสนเว นายํ มนฺุสฺโส เทวปฺตุโต อยนฺติ อณฺณาสิ ๑
เวจเนน เวจิตมตฺเต สีเส โมพิยํ มณฺิรตนาการเณ ทฺสฺสสทฺสฺส
อพฺกุคฺคณฺิ ปฺน เวเจนตฺตสฺส ทฺสฺสสทฺสฺสนฺติ ทสฺกขตฺตํ
เวเจนตฺตสฺส ทสฺ ทฺสฺสสทฺสฺसानิ อพฺกุคฺคณฺิสฺสุ ๑ สีลํ ขุทฺทกํ
ทฺสฺसानิ พฺหุณิ กถํ อพฺกุคฺคตานิติ น จินฺเตตฺตพฺพิ ๑ เตสุ
หิ สพฺพมหนฺตํ อามลคปฺปคปฺปมาณํ (๒) อวเสสํ กทฺมพค(๑)คปฺปค-
ปฺปมาณานิ อहेสิ ๑ โโพธิสตุตฺตสฺส สีลํ กิณฺชกขคฺวจฺฉิตฺติ วิย
กฺขยคปฺปคํ อโหสิ ๑

อถสฺส สพฺพาลงฺการปฏฺิมนฺจิตฺตสฺส สพฺพตาลาวจเรสุ
สกาณิ สกาณิ ปฏฺิภานานิ ทสฺสยฺนเตสุ พฺราหฺมณฺเณสุ
ชยฺนนฺทาทิตฺวาจเนหิ สุตมฺกฺลิกาทิสฺสุ(๔) จ นานคปฺปกาเรหิ
๑ สี. ย. อชฺชตฺตสมเย ๑ ๒ สี. สามลตา ... ๑ สี. กุตฺมพค ๑
๔ สี. สุตมาคฺชิกาทิสฺสุ ๑

มจฺกลวจนตฺตฺติโฆเสหิ สมภาเวนฺเตสุ สพฺพาลงฺการปฏฺิมนฺจํตีตํ
ตํ รถวรี อภิรฺุหิ ๗ ตสฺมี สมเย ราหุลมาตา(๑) ปุตฺตํ วิชาตาคิ
สุตฺวา สุทฺโชนมหาราชา ปุตฺตสฺส เม ตฺถุจฺิ นีเวเทถาคิ
สาสนํ ปหิณฺิ ๗ โปธิสฺตฺโต ตํ สุตฺวา ราหุ ชาโต พนฺชนํ
ชาตฺนฺติ อหา ๗ ราชา กิ เม ปุตฺโต อวจาติ ปุจฺฉิตฺวา
ตํ วจฺนํ สุตฺวา อิตฺโต ปฏฺุจาย เม นตฺตาราหุลกฺุมาริเรวฺว
นาม โหตฺตฺติ อหา ๗

โปธิสฺตฺโตปิ โข รถวรี อารุหฺ อติมหนฺเตน ปสฺเสน
อติมนฺรเมน สิริโสภกฺเคน นกริ ปาวีสิ ๗ ตสฺมี สมเย
กิสาคฺตมิ นาม ขตฺตฺยกณฺเฒา อุปริปาสาทวรตลคฺตา นกริ
ปทกฺขิณฺ กุรฺมานสฺส โปธิสฺตฺตฺสฺส รุปสิริ ทิสฺวา ปิตฺติ-
โสมนสฺสชาตานิ อิมํ อุทานํ อุทานฺสิ

นิพฺพุตา นฺน สา มาตา นิพฺพุโต นฺน โส ปิตา

นิพฺพุตา นฺน สา นารี ยสฺสายํ อิทิสฺส ปตีติ ๗

โปธิสฺตฺโต ตํ สุตฺวา จินฺเตสิ อัยฺ เอมมาหฺ เอวรूपิ
อตฺตภาวํ ปสฺสนฺติยา มาตฺุ หทยํ นิพฺพายติ ปิตฺุ หทยํ
นิพฺพายติ ปชาปติยา หทยํ นิพฺพายตีติ ๗ กิสฺมี นฺ โข
นิพฺพุเต หทยํ นิพฺพุตํ นาม โหตีติ ๗ อถสฺส กิเลเสสุ
วิรตฺตมนสฺส เอตทโหสิ รากคฺคิมฺหิ นิพฺพุเต นิพฺพุตํ นาม
๑. สี่. ยโสธรา ๗

โหติ โทสคฺคิมฺหิ นิพฺพุเต นิพฺพุตํ นาม โหติ โมหคฺคิมฺหิ
นิพฺพุเต นิพฺพุตํ นาม โหติ มานทิฏฺฐิอาทิสฺส สพฺพกิเลสทรเลสุ
นิพฺพุเตสุ นิพฺพุตํ นาม โหตีติ ฯ อัย เม สุตฺตฺวานํ สาวเอติ
อหํ หิ นิพฺพานํ คเวสนฺโต วิจรามิ อชฺเชว มยา ฆราวาสํ
จทฺเทตฺวา นิกฺขมฺม ปพฺพชิตฺวา นิพฺพานํ คเวตีตฺถุ วัฏฺฏติ
อัย อิมิสฺสา อจฺริยาโก โหตุติ กณฺจโต โอมุญฺจิตฺวา
กิสาลอคตมียา สตสหสฺสคฺกมฺนํ มุตฺตาทาหารํ เปเสตี ฯ สา
สิทฺฐตฺถกฺมาโร มยิ ปฏิพฺพชิตฺโต หุตฺวา ปณฺณการํ เปเสตีติ
โสมนสฺสชาตาอโหสิ ฯ

โพธิสฺสโตปี มหนฺเตน สิริโสภกฺเคน อตฺตโน ปาสาทํ
อภिरุหิตฺวา สิริสยเน นิปฺชชฺ ฯ ตาวเทว จ นํ สพฺพา-
ลนฺการปฏิมฺณชิตา นจฺจคีตาทิสฺส สฺสสิกฺขิตา เทวกณฺณา วิย
รูปโสภกฺคปฺปตฺตา นานุกิตฺติโย นานาตุริยานิ คเหตฺวา
สมฺปริวารेतฺวา อภिरมาเปนฺติโย นจฺจคีตฺวาทิตานิ ปโยชยีสฺสุ ฯ
โพธิสฺสโต กิเลสฺสุ วิรตฺตจิตฺตตฺตาย นจฺจาทิสฺส อนภฺริโต มุหุตฺตํ
นิทฺทํ โอกฺกมฺ ฯ ตาปี อิตฺติโย ยสฺสตฺถาย มยํ นจฺจาทีนิ
ปโยเชม โส นิทฺทํ อุปคโต อิทานิ กิมตฺถํ กิลมฺิสฺสามาติ
คหิตคหิตานิ ตูริยานิ อชฺโฆตฺถริตฺวา นิปฺชชฺีสฺส กนฺชเตลปฺปทีปา
ณายนฺติ ฯ โพธิสฺสโต ปพฺพชิตฺวา สยนปิฏฺเจ ปลฺลนฺเกน
นินฺโนโน อทฺทส ตา อิตฺติโย ตูริยณฺฑานิ อวตฺถริตฺวา

นิทฺทายนฺติโย เอกจฺจา ปคฺขมริตฺตเขพา กิถินฺนคตฺตา(๑) เอกจฺจา
ทนฺเต ขาทนฺติโย เอกจฺจา กากจฺจนฺติโย เอกจฺจา วิปฺปล-
ปนฺติโย เอกจฺจา วิวญฺมฺซี เอกจฺจา อปคตฺตวตฺถา ปากฺกฺกพิภจฺจ-
สมฺพาธจฺจนาฯ โส ตาสี ตํ วิปฺปการิ ทิสฺวา ภียโยโส
มตฺตตาย กามสฺสุ วิรตฺตจิตฺโต อโหสิฯ ตสฺส อลงฺกตปฺภียตฺตํ
สกกฺกวณฺสทิสฺมปิ ตํ มหาตลํ วิวิธนาภาณฺนปฺภริตํ อามกฺสุสานิ
วีย อุปฺภุจฺจาสิ ตโย ภวา อาทิตฺตเคหสทิสฺวา ขายีสุ อุปฺทฺทตฺตํ
วต โภ อุปฺสฺสจฺจํ วต โภติ อุทานิ ปวตฺเตสิ อติวียสฺส
ปพฺพชฺชชาย จิตฺตํ นมิฯ

โส อชฺชเชว มยา มหาภินิภฺขมฺนํ นิภฺขมิตฺตํ วญฺญตฺติ
สยนา วุญฺจาย ทฺวารสฺมีปํ คนฺตฺวา โภ เอตฺถาติ อาหฯ
อุมฺมาเร สีลํ กตฺวา นิปนฺโน นนฺโน อหิ อຍျပฺตฺต
นฺนฺโนติ อาหฯ อชฺชชาหิ มหาภินิภฺขมฺนํ นิภฺขมิตฺตกาโม เอกํ
เม อสฺสํ กปฺเปหิตี อาหฯ โส สาธุ เทวาคิ อสฺสภณฺฑกํ
คเหตุวา อสฺสสาลิํ คนฺตฺวา คนฺธเตลปฺปทีเปสฺสุ ชลนฺเตสฺ
สุมนปฺภุจฺจิตานสฺส เหญฺจฺจา รณฺณิเย ญฺมิภาเค จิตฺตํ กณฺจกํ
อสฺสสราชานํ ทิสฺวา อชฺช มยา อิมฺเมว กปฺเปตฺตํ วญฺญตฺติ
กณฺจกํ กปฺเปสิฯ โส กปฺปิยมาโนว อณฺณาสิ อຍ กปฺปนา
อติวีย คาพฺุหา อณฺณเสสฺสุ ทิวเสสฺสุ อุยฺยานกීพาทิคมนกาเล
๑ สී. ย. สาลากิถินฺนคตฺตาฯ

กปฺปนา วิย น โหติ มยฺหิ อยฺยปฺตุโต อชฺช มหาภินิกฺขมฺนํ
นิกฺขมิตฺตกาโม ภวิสฺสตีติ ฯ ตโต ตฺถุจฺจมานโส มหาหสิตํ หสิ
โส สทฺโท สกถนคฺริ ปตฺถุริตฺวา กจฺเจยฺย เทวตา ปน นํ
สณฺนิรุมภิตฺวา น กสฺสจि โสคฺคูํทํสุ ฯ

โพธิสฺสโตปิ โข ฉนฺนํ เปเสตฺวาว ปฺตุตฺตํ ตาว
ปฺสฺสิสฺสสามิติ จินฺเตตฺตวา นิสินฺนปฺลลฺงกโต อุกฺกจาย ราชุลมาตฺตยา
วสนฺนุจฺจานํ คนฺตฺวา กพฺภทฺวาริ วิวริ ฯ ตสฺมี ขณฺเ อนฺโตคพฺภ
คนฺชเตลปฺปทีโป ฌายติ ราชุลมาตา สุมนฺมลฺลิกาทีนํ ปุปฺพานํ
อมฺพณฺมตฺเตน (๑) อภิปฺปकिณฺเณ สยเน ปฺตุตฺตสฺส มตฺถเก หตฺถิ
จเปตฺวา นิทฺทายติ ฯ โพธิสฺสโต อุมฺมาเร ปาํทํ จเปตฺวา
จิตฺโกว โอลเกตฺวา สจําหิ เทวียา หตฺถิ อปฺเนตฺวา มม
ปฺตุตฺตํ กณฺหิสฺสสามิ เทวี ปพฺพชฺฉิสฺสตี เหวํ เม คมนฺนตฺตราโย
ภวิสฺสตี พุทฺโธ หุตฺวา ว อากนฺตฺวา ปฺตุตฺตํ ปฺสฺสิสฺสสามิติ
ปาสาทลโต โอตฺริ ฯ ยํ ปน ชาตกฺกุจฺจถายิ ตทา สตฺตทาห-
ชาโต ราชุลกฺุมาริ โหตีติ วุตฺตํ ตํ เสสฺกฺกุจฺจถาสฺส นตฺถิ
ตสฺมา อิทเมว คเหตุพฺพิ ฯ

เอวํ โพธิสฺสโต ปาสาทลลา โอตฺริตฺวา อสฺสสมิปี คนฺตฺวา
เอวมาห ตาต กณฺจก ตฺวํ อชฺช เอกฺรตฺตี มํ ตารย อหิ
ตํ นิสฺสาย พุทฺโธ หุตฺวา สเทวํ โลกํ ตารยิสฺสสามิติ ฯ
๑ ส. ย. อมฺพณฺมตฺเตน ฯ

ตโต อุตฺตงฺมิตฺวา กณฺจกสฺส ปิฏฺฐี อภิรุหิ ฯ กณฺจโก คีวโต
ปฏฺฐาย อายาเมน อฏฺฐารสเหตุโต โหติ ตทฺนุจฺฉวิเกน อุพฺเพเชน
สมนฺนาคโต ฅามชวสมฺปนฺโน สพฺพเสโต โชตสงฺขสทิสฺโส ฯ โส
สเจ หเสยฺย วา ปทสทฺทํ วา กรเยยฺย สทฺโท สกถนคฺริ
อวตฺตเรยฺย ตสฺมา เทวตา อตฺตโน อานุภาเวน ตสฺส ยถา
น โกจิ สุณฺทาติ เอวํ หสฺสิตสทฺทํ สมนฺนิรมฺภิตฺวา อกฺกมณ-
อกฺกมณปทฺวารเร หตฺถตถลاني อุปฺนಾಮลฺลํ ฯ โพธิสฺสโต อสฺสวารสฺส
ปิฏฺฐิเวมชฺฉคโต ฉนฺนํ อสฺสสฺส วาลธี คาทาเปตฺวา อทฺตมรตฺต-
สมเย มหาทฺวารสมิปี ปตฺโต ฯ ตทา ปน (๑) ราชฺา เอวํ มม
ปฺตฺโต ยาย กายจิ เวลาย นคฺรทฺวาริ วิวริตฺวา นิกฺขมิตฺตํ
น สกฺขิสฺสตีติ ทฺวิสุ ทฺวารกฺวาญฺญสุ เอเกกํ ปฺริสสทฺสเสน
วิวริตพฺพํ กาทเรสิ ฯ โพธิสฺสโต ปน ฅามพลสมฺปนฺโน หตฺถิ
คณฺนาย โกฏฺฐิสทฺสทฺตฺถินํ พลํ ฅาทเรสิ ปฺริสคณฺนาย ทสโกฏฺฐิ-
สทฺสทฺสปฺริสํ พลํ ฅาทเรสิ ฯ โส จินฺเตสิ สเจ ทฺวาริ น
วิวริยฺยติ อชฺช กณฺจกสฺส ปิฏฺฐเจ นิสินฺโนว วาลธี คเหตุวา
จิตฺน ฉนฺเนน สทฺธีเยว กณฺจกํ อฺรุหิ นิปฺปีเพตฺวา อฏฺฐารส
หตฺถพฺเพชฺช ปาการิ อุปฺปตฺติตฺวา อติกฺกมิสฺสสามิติ ฯ ฉนฺโนปี
จินฺเตสิ สเจ ทฺวาริ น วิวริยฺยติ อหํ อตฺตโน สามิกํ
ออยฺยปฺตฺตํ ขนฺนเช นิสีทาเปตฺวา กณฺจกํ ทกฺขิณฺเนน หตฺถเณ
๑ สฺตี. ตทา กิร ฯ

กุกกขิย ปริกขิปนุโต อุปกจจนฺตเร กตุวา ปาการิ อุปฺปติตุวา
อติกกมิตฺตสํมิตฺติ ฯ กณฺจโกปิ จินฺตเตสิ สเจ ทวาริ น วิวริยติ
อหิ อตฺตโน สามิกิ ปิฏฺฐเจ ยถานิสฺสินฺนเมว จนนฺน วาสธี
คเหตุวา จิตฺเตน สทฺธิเยว อุกฺขิปิตฺตวา ปาการิ อุปฺปติตุวา
อติกกมิตฺตสํมิตฺติ ฯ สเจ ทวาริ น วิวเรยฺย ยถาจินฺติตฺตเมว
เตสุ ตีสุ ชเนสุ อณฺณตโร สมฺปาเทยฺย ทวารเ ปน อธิวตฺถา
เทวตา ทวาริ วิวริ ฯ

ตสฺสมีเยว ขณฺเ มาโร ปาปิมา โภชิตฺตตฺตํ นินฺนตฺตสํมิตฺติ
อาคณฺตวา อากาเส จิตฺโต อาห มาริสฺ มา นิกฺขมิ อิตฺโต
เต สตฺตเม ทิวเส จกฺกรตฺนํ ปาตุภวิสฺสตี ทฺวิสทฺสสฺสปริตฺต-
ทีปปริวารานํ จตฺนุนํ มหาทีปานํ รชฺชํ กาทฺสสฺสตี นินฺนตฺต
มาริสฺสตี ฯ โกลิ ตฺวนฺนติ ฯ อหิ วสวตฺตตีติ ฯ มาร ชานามหิ
มยฺหิ จกฺกรตฺนสฺส ปาตุภวา อนฺตฺถิโกหิ รชฺเชน ทสฺสทฺสตี-
โลกธาตฺถุ อุนฺนาเทตฺวา พุทฺโธ ภวิสฺสสํมิตฺติ อาห ฯ มาโร อิตฺโต
ทานิ เต ปฏฺฐาย กามวิตฺตกํ วา พยาปาทวิตฺตกํ วา
วิหีสาวิตฺตกํ วา จินฺติตฺตกาเล ชานิสฺสสํมิตฺติ โอตารายเตตฺวา
ฉายา วิย อณฺณจจนฺโต อณฺณนฺธิ ฯ

โภชิตฺตโตปิ หตฺถกตฺตํ จกฺกวตฺตฺตฺตฺตํ เขพฺปิณฺฑํ วิย
อนฺเปกฺโข จทฺเทตฺวา มหฺนฺเตน สกฺกาเรน นคฺรา นิกฺขมิ ฯ
อาสาพฺหิปฺณฺณมยฺ อุตฺตราสาพฺหนฺนทฺตเต วตฺตมาเน นิกฺขมิตฺตวา

จ ปุณ นครี(๑) อปโลเกตุกาโม ชาโต ฯ เอวญจ ปนสฺส จิตฺเต
อุปปนฺนมตฺเตยว มหาปฺริส น ตยา นีวตฺเตตฺวา โอลอกน-
กมฺมํ กตฺนฺติ วทมาณา วีย มหาปจฺวี กุลาจกุกํ วีย
ฉิชฺชิตฺวา ปรีวตฺติ ฯ โพรฺสฺสฺสโต นคราภิมุโข จตฺวา นครี
โอลอกตฺวา ตสฺมึ ปจฺวีปฺปเทเส กณฺจกนีวตฺตนเจตฺยญฺจานํ
ทสฺเสตฺวา คนฺตพพมคฺคาภิมุขํ กณฺจกํ กตฺวา ปายาสิ มหนฺเตน
สกฺกาเรน อุพารน สิริโสภกฺเคน ฯ ตทา กิรฺสฺส เทวตา
ปฺรโต สกฺกฺจ อุกฺกาสทสฺसानิ ธารยีสฺส ปจฺฉโต สกฺกฺจ ทกฺขิน-
ปสฺสโต สกฺกฺจ วามปสฺสโต สกฺกฺจฺติ ฯ อปฺรา เทวตา จกฺก-
วามฺขวญฺญิยํ อปฺริมาณา อุกฺกา ธารยีสฺส ฯ อปฺรา เทวตา
จ นาคสฺสฺสพณฺณาทโย จ ทิพฺเพหิ คนฺเชหิ มาลาหิ จุณฺเณหิ
ฐฺเปหิ ปุชฺยมาณา คจฺจนฺโต ปารีจฺจตฺตกปฺปฺเพหิ เจว มนฺทารว-
ปฺปฺเพหิ จ ฆนเมฆวญฺญิกาลเ ธาราหิ วีย นภํ นีรฺนฺตรํ
อโหสิ ทิพฺพานิ สงฺคีตานิ ปวตฺตีสฺส สมนฺตโต อญฺจ ฐฺริยานิ
สกฺกฺจ ฐฺริยานีติ อญฺจสกฺกฺจ ฐฺริยสฺตทสฺसानิ ปวตฺตยีสฺส เตสํ
สทฺโท สมฺมททกฺกฺขิยํ เมฆนฺตกาโล วีย(๑) ยุกฺนฺทรกฺกฺขิยํ สาคฺร-
นิกฺโขสกาโล วีย จ วตฺตติ ฯ

อิมินา สิริโสภกฺเคน คจฺจนฺโต โพรฺสฺสฺสโต เอกฺรตฺเตเนว
ตีณิ รัชฺชานิ อติกฺกมฺม ตีสโยชนมตฺถเก อโนมานทีตีริ
๑ สี. ย. เมฆตฺถนิตกาโล วีย ฯ

ปาปฺปณิ ฯ กิ ปน อสุโส ตโต ปริ คนฺตุ น สกฺโกตฺติ ฯ
โน น สกฺโกตฺติ ฯ โส หิ เอกํ จกฺกวาพคพฺภํ นาภิยา
จิตฺตจกฺกสฺส เนมิวณฺฺฎิ มทุทฺนุโต วิย อนฺตฺนฺเตน จริตฺวา
ปุเรปาทฺราสเมว อากนฺตฺวา อตฺตโน สมฺปาทิกํ ภตฺตํ ภูณฺชิตฺตุ
สมตฺโถ ฯ ตทา ปน เทวนาคสุปฺณณาทีหิ อากาเส จตฺวา
โอสฺสภูเจหิ คนฺธมาลาทีหิ ยาว อูรฺอุปฺเทศา สลฺยณฺนฺสรีริ
อากทฺถมิตฺวา คนฺธมาลาชฺฐํ ฉินฺทนฺตสฺส อติปฺปลโย อโหสิ
ตสฺมา ตีสโยชนมตฺตเมว อคฺมาสิ ฯ อถ โปธิสฺตฺโต นทีติเร
จตฺวา ฉนฺนํ ปุจฺฉิ กา นาม อัย นทีติ ฯ อโนมา นาม
เทวาติ ฯ อมหากมฺปิ ปพฺพชฺชา อโนมา ภวิสฺสตีติ ปณฺหิยา
ฆณฺเฏนฺโต อสฺสสฺส สลฺยํ อทาสิ อสุโส จ อุปฺปติตฺวา
อฏฺฐสฺสภวิตฺถาราย นทิยา ปาริมตีเร อฏฺฐาสิ ฯ

โปธิสฺตฺโต อสฺสปีฏฺฐิตฺโต โอรุยฺห รัชตปฏฺฐสฺสทิสฺเส วาลูกา
ปฺปฺลิเน จตฺวา ฉนฺนํ อามนฺเตสิ สมฺม ฉนฺนํ คฺवं มยฺหํ
อภฺรณานิ เจว กณฺจกณฺจ อาทาย กจฺฉ อหํ ปพฺพชิสฺสสามีติ ฯ
อหฺมฺปิ เทว ปพฺพชิสฺสสามีติ ฯ โปธิสฺตฺโต น ลพฺภา ตยา
ปพฺพชิตฺตุ กจฺเจว ตวนฺติ ติกฺขตฺตุ ปฏฺฐิพาหิตฺวา อภฺรณานิ
เจว กณฺจกณฺจ ปฏฺฐิจฺฉาเปตฺวา จินฺเตสิ อิเม มยฺหํ เกสา
สมณฺสارูปา น โหนฺติ อญฺโฆ โปธิสฺตฺตสฺส เกเส ฉินฺทิตฺตุ
ยฺตุตฺรุโป นตฺถิติ ฯ ตโต สยเมว ขกฺเคน ฉินฺทิสฺสสามีติ

ทกฺขิณฺณ หตฺถเณ อสี คเหตุวา วามหตฺถเณ โมพิยา สทฺธิ
จฺหวํ คเหตุวา จินฺนํที เกสา ทวํกฺลฺมตฺตา หุตฺวา ทกฺขิณฺโต
อวภฺภูมฺมานา สีลํ อลฺลํยีสฺสุ เตลฺลํ ยาวชฺวี ตเทว ปฺมาณํ อโหสิ
มสฺสุ จ ตทฺนรूपํ ปฺน เกสมสฺสุโหหารณกิจฺจํ นาม นาโหสิ ฯ
โพธิสฺสโต สห โมพิยา จฺหวํ คเหตุวา สจําห์ สมฺพุทฺโธ
ภวิสฺสามิ อากาเส ตฺวิจฺจตฺตฺ ฯ โน เจ ภูมฺยํ ปตฺตฺตฺติ อนตฺตฺติเก
จิปิ สา จฺหวา โยชนปฺปฺมาณํ จานํ อพฺภุคฺคฺนตฺวาอากาเส
อภฺจาสิ ฯ สกฺโกเทวราชา ทิพฺพจกฺขฺนาโอ โลกเหตุวา โยชนิย-
รตนจํโกฏฺเณน (๑) สมฺปฺกฺกฺจิตฺวา ตาวตีสกฺวเน จฺหวามณฺเณติยํ นาม
ปตฺติจฺจาเปสิ ฯ

เฉตฺวาน โมพี วรคฺนฺชวาสิตํ
เวหายลฺลํ อุกฺขิปิ สกฺยปฺจฺกโว
สทฺสเนตฺโต สิริสา ปฏฺกฺคฺหิ
รตนจํโกฏฺวเรน วาสโวติ ฯ

ปฺน โพธิสฺสโต จินฺนเตสิ อิมานิ กาสิกวตฺถานิ มยฺหํ
น สมณฺสารถฺปฺปํนิตฺติ ฯ อถสฺส กสฺสปฺพุทฺธกาเล ปฺราณสหายโก
จฺฉกฺการมฺหาพฺรหฺมา เอกํ พุทฺธนฺตรํ ชรี อปฺปตฺเตน มิตฺตภาเว
จินฺนเตสิ อชฺช เม สหายโก มหาภินิภฺขมนํ นิภฺขนฺโต สมณ-
ปริกฺขารมสฺส คเหตุวา คจฺฉนฺตฺสามิตฺติ ฯ

๑.สี. ...จํโกฏฺเณน ฯ

ติจิวรณจ ปตฺโต จ วาสี สุจิ จ พนฺธนํ

ปริสฺสาวเนน อฏฺเฐเต ยุตฺตโยคสฺส ภิกฺขุโนติ

อิม อฏฺฐ ปริกฺขาร อหริตฺวา อทาสี ฯ

โพธิสฺสโต อรหฺตฺธํ นิวาเสตฺวา อุตฺตมปฺพุชิตเวสํ
กณฺ्हิตฺวา ฉนฺน ตฺวํ มม วจเนน มาตาปิตูนํ อโรคฺย
วเทหิตี วตฺวา อโยโยเชตี ฯ ฉนฺโน โพธิสฺสโต วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณํ
กตฺวา ปกฺกามิ ฯ กณฺจโก ปน ฉนฺเนน สทฺธิ มนฺตยมานสฺส
โพธิสฺสตฺส วจฺนํ สุณฺโต ว(๑) นตฺถิ ทานํ(๒) มยฺหํ ปฺน สามิโน
ทสฺสนนฺติ จินฺเตตฺวา จกฺขุปลํ วิชฺหนฺโต โสกํ อธิวาเสตฺ
อสกฺโกนฺโต ททเยน ผลิเตน กาลํ กตฺวา ตาวตีสภวเน กณฺจโก
นาม เทวปฺตฺโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ ฉนฺนสฺส ปจฺมํ เอโก ว
โสโก อโหสิ กณฺจกสฺส ปน กาลกิริยาย ทฺตฺติเยน โสเกน
ปีฬิโต โรทฺนฺโต ปรีเทวฺนฺโต นครํ อคฺมาสิ ฯ

โพธิสฺสโต ปฺพุชิตฺวา ตสฺมีเยว ปเทเส อนฺุปิยํ นาม
อมฺพวนํ อตฺถิ ตตฺถ สตฺตทาหํ ปฺพุพฺพชฺชาสุเขน วิดีนาเมตฺวา
เอกทิวเสเนว ตีสโยชนมคฺคํ ปทสา ฉนฺตฺวา ราชคหํ ปาวิสิ ฯ
ปวิสิตฺวา จ สปทานํ ปิณฺฑทาย จริ ฯ สกถนฺครํ โพธิสฺสตฺส
รูปทสฺสเนเนว ธนฺपालเก ปวิฏฺเฐ ราชคหํ วิย จ อสุรินฺเท
ปวิฏฺเฐ เทวณฺครํ วิย จ สจฺโขภํ อคฺมาสิ(๑) ฯ ราชปฺริสา ฉนฺตฺวา
๑. ย. เอตฺถนฺตเร จตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. ทานํ ฯ ๓. ส. ปาปชฺชิ ฯ

เทว เอรูโป นาม สตุโต นครเ ปินฺทาย จรติ เทโว
วา มนุสฺโส วา นาโค วา สุปฺณโณ วา อสุโก นาม
เอโสติ น ชานามาติ อาโรเจสุ ฯ ราชา ปาสาทตเล จตุวา
มหาปุริสํ ทิสฺวา อจฺฉริยพฺภุจจิตฺโต ปุริเส อาณาเปสิ คจฺฉน
ภณเ วิมฺสส สเจ อมนุสฺโส ภวิสฺสติ นครา นิกฺขมิตฺวา
อนฺตรชายิสฺสติ สเจ เทวตา ภวิสฺสติ อากาเสน คจฺฉนิสฺสติ
สเจ นาโค ภวิสฺสติ ปจฺวิยํ นิมุขฺชิตฺวา คมิสฺสติ (๑) สเจ มนุสฺโส
ภวิสฺสติ ยถาลทฺธํ ภิกฺขํ ปริภุญฺชิสฺสติติ ฯ

มหาปุริสโตปิ โข มิสฺสกกตฺตํ สํหริตฺวา อลํ เม เอตฺตกํ
ยาปนายาติ ฅตฺวา ปวิญฺจทฺวารเณว นครา นิกฺขมิตฺวา
ปณฺทวปพฺพตจฺฉายายํ ปุรฺตฺถิมานิโมโข นิสิตฺตฺวา อาหารํ
ปริภุญฺชิตฺุ อารทฺโธ ฯ อถสฺส อนฺตานิ ปริวตฺติตฺวา มุขเ
นิกฺขมณาการปฺปตฺตานิ (๒) อหฺลฺสุ ฯ ตโต โส เตน อตฺตภาเว
เอรูปรสฺส อาหารสฺส จกฺขุณาปี อทิญฺจปฺพพตฺตาย เตน ปฏิกฺกุลา-
หารเณ อฏฺฐิยมาโนปี เอวํ อตฺตนา เอว อตฺตานํ โอวทิ
สิทฺธตฺถ ตฺวํ สฺลภอนฺนปानเ กุเล ติวสฺสีกคฺคฺนุสฺสาลิโกชนํ
นानคฺครเสหิ ภุญฺชนภฺจฺจเณ นิพฺพตฺติตฺวาปี เอกํ ปัสฺสูถิกํ
ทิสฺวา กทา นุ โข อหฺมปิ เอรูโป หุตฺวา ปินฺทาย
จริตฺวา ภุญฺชิสฺสสามิ ภวิสฺสติ นุ โข เม โส กาโลติ จินฺเตตฺวา
๑ ย. ปวิสิสฺสติ ฯ ๒ ย. ....ปวตฺตานิ ฯ

นิกฺขนฺโต อิทานิ กิณฺนาเมตํ กโรสฺสตี เอวํ อตฺตํ โอวทิตฺวา
นิพฺพิกาโร หุตฺวา อาหารํ ปริภุชฺชิตฺวา

ราชปริสา ตํ ปวตฺตํ ทิสฺวา คนฺตฺวา รณฺโณ อาโรเจสุ
ราชา ทูตวณฺํ สุตฺวา เวเคน นครา นิกฺขมิตฺวา โปธิสฺตตฺส
สนฺตํ คนฺตฺวา อิริยาปถสมฺมึเขว ปสฺสิตฺวา โปธิสฺตตฺส สพฺพิ
อิสฺสรียํ นียยาเตสิ ฯ โปธิสฺตโต มยฺหํ มหาราช วตฺถกามาหิ
วา กิเลสฺกามาหิ วา อตฺถโถ นตฺถิ อหํ ปรมายิสฺมโปธิ
ปตฺถยฺนฺโต นิกฺขนฺโตติ อาห ฯ ราชา อนนฺกปฺปการํ ยาจฺนฺโตปิ
ตฺสส จิตฺตํ อลภิตฺวา อทฺธา ตวํ พุทฺโธ ภวิสฺสตี พุทฺธภูเตน
ปนฺน ตยา ปจฺมํ มม วิชิตฺํ อาคนฺตพฺพนฺติ ปญฺญินฺถํ คณฺหิ ฯ
อยเมตฺถ สงฺเขโป วิตฺถาโร ปนฺน ปพฺพชฺชํ กิตฺตยิสฺสํ ยถา
ปพฺพชฺชิ จกฺขุมาติ อิมํ ปพฺพชฺชาสฺสจฺจํ สทฺธิ อญฺจกถาย
โอโลเกตฺวา เวทิตฺวา โฟ ฯ

โปธิสฺตโตปิ โข รณฺโณ ปญฺญินฺถํ ทตฺวา อนฺนปฺพเพน
จาริกํ จรมาโน อาพารณฺจ กาลามํ อุทกณฺจ (๑) รามปฺตฺตํ
อุปสงฺกมิตฺวา สฺมาปตฺติโย นินฺนพฺตเตตฺวา นานํ มคฺโค
โพชฺชาติ ตมฺปิ สฺมาปตฺติภาวนํ อนนฺจกริตฺวา สเทวกฺส
โลกฺสส อตฺตโน ฅามวีริยสนฺทสฺสนตฺถํ มหาปฺธานํ ปทฺหิตฺ-
กาโม อูรฺเวถํ คนฺตฺวา รณฺณโย วตฺถยํ ภูมิกาคฺติ ตตฺถเว
๑ สฺ. ย. อุทกณฺจ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ

วาสั อุปนคตฺวา มหาปธานัน ปทหิ ฯ เตปิ โข โกณฺทณฺณป-
ปมฺหา ปญฺจวคฺคิยา (๑) คามนิกมราชธานีสุ ภิกฺขาย จรฺนฺตา ตตฺถ
โพธิสฺสตุตฺตํ สมฺปาปฺณีสฺสุ ฯ อถ นํ ฉพฺพสฺสทานิ มหาปธานัน
ปทหนฺตํ อิทานิ พุทฺโธ ภวิสฺสตี อิทานิ พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ
ปรีเวณสมฺมุชฺชนาทิกาย วตฺตปฏฺิปปตฺติยา อุปฺภุจฺหมานา สนฺตีกา-
วจฺรา อหฺลฺสุ ฯ โพธิสฺสโตปิ โข โกณฺิปปตฺตํ ทฺกกรการิกํ
กริสฺสามีติ เอกติลตณฺฑุลาทีหิปี วิดีนาเมสิ สพฺพโสปี อาหารุ-
ปฺจฺเจหนัน อกาสิ ฯ เทวตาปี โลมกฺุเปหิ โอิหฺมฺ อฺุปลฺัหฺรมาณา
ปฺกฺุจีปีสุ ฯ

อถสฺส ตาย นิราหารตาย ปรมกสิรปฺตฺตาย สุวณฺณ-
วณฺโณปี กาโย กาวณฺโณ อโหสิ ทฺวตฺตีสฺ มหาปฺริสทกฺขณานิ
ปฏฺิจฺจนฺนานิ อหฺลฺสุ ฯ อปฺเปกทา อาณาปานกฺขณานัน (๒) ฉายนฺโต
มหาเวทนาภิกฺขุโน วิสณฺณิภูโต จงฺกมนโกณฺิยํ ปตฺติ ฯ อถ นํ
เอกจฺจา เทวตา กาลงฺกโต สมโณ โคตโมติ วทฺนฺติ ฯ
เอกจฺจา วิหาโรเตวเวโส อรหตฺนฺติ จ อหฺลฺสุ ฯ ตตฺถ ยาย
กาลงฺกโตติ สณฺณา อโหสิ ตา คนฺตฺวา สุทฺโธทนมหาราชสฺส
อาโรเจสิ ตุมฺหากํ ปฺตฺโต กาลงฺกโตติ ฯ มม ปฺตฺโต พุทฺโธ
หฺตฺวา กาลงฺกโต [๑] อหฺตฺวาติ ฯ พุทฺโธ ภวิตฺถ นาสกฺุขิ ปธาน-
๑. ยฺ. ปญฺจ ปพฺพชิตา ฯ ๒. ชาตกฺกุจฺ. อปฺปาณกํ ฉานัน ฯ
๓. สี. ยฺ. เอตฺถนฺตเร นฺ โข อุทาหฺูติ ทิสฺสตี ฯ

ภูมียีเยว ปติตฺวา กาลงฺกโตติ ฯ อิทํ สุตฺวา ราชา นาหิ
สทฺทหามิ มม ปุตฺตสฺส โโพธิ์ อปฺปตฺวา กาลกิริยา นาม
นตฺถิติ ปฏิกฺขิปปิ ฯ กสฺมา ปน ราชา น สทฺทหตฺติติ ฯ
กาพ(๑)เทวิตตาปสวณฺทาปนทิวเส ชมฺพุรฺกฺขมฺมุเล จ ปาฎิหาริยานํ
ทิฏฺฐตฺตา ฯ

ปฺน โโพธิ์สฺส เต สณฺณํ ปฏฺธิกฺกิตฺวา อฏฺฐจิตฺเต ตา เทวตา
คนฺตฺวา อโรโค เต มหาราช ปุตฺโตติ อโรเจตฺถุ ฯ ราชา
ชานามหิ มม ปุตฺตสฺส อมรณภาวนฺติ วทติ ฯ มหาสत्ตสฺส
ฉพฺพสฺसानิ ทฺกฺกรการิกิ กโรนฺตสฺเสว อากาเส คณฺจิกฺรณ-
กาโล วีย อโหสิ ฯ โส อัย ทฺกฺกรการิกา นาม โพชาย
มคฺโค น โหตฺติติ โอพาริกิ อาหาริ อหารเรตฺถุ คามนิกเมสุ
ปิณฺฑาย จริตฺวา อาหาริ อหาริ อถสฺส ทฺวตฺถีสฺส มหา-
ปฺริสฺสทฺกฺขณานิ ปากตฺกานิ อเหตุสิ กายิปปิ สฺวณฺณวณฺโณ
อโหสิ ฯ ปญฺจจกฺขิยา ภิกฺขุ อัย ฉพฺพสฺसानิ ทฺกฺกรการิกิ
กโรนฺโตปิ สพฺพญฺญตฺถุ ปฏฺธิวิชฺฌิตฺถุ นาสกฺขิ อิทานิ คามนิกมาทิสฺส
ปิณฺฑาย จริตฺวา โอพาริกิ อาหาริ อหารมาโน ทิ สกฺขิสฺสติ
พาหุลิโก เอส ปฺชานวิพฺภนฺโต สีสฺส นฺหายิตฺถุคฺคามสฺส อสฺสสวา-
พินฺทุตฺถกฺกนํ วีย อมฺหากํ เอตฺสฺส สนฺตฺติกา วิเสสฺตฺถกฺกนํ ทิ
โน อิมินาติ มหาปฺริสฺส ปฺหาย อตฺตโน อตฺตโน ปตฺตจิวริ
๑ ม.กาลเทวต ฯ

คเหตฺวา อฏฺฐารสโยชนมคฺคํ คนฺตฺวา อิติปตฺนํ ปวิสีสุ ฯ

เตน โข ปน สมเยน อรุเวลายิ เสนานิกเม (๑) เสนานิ-
กฺกมฺพิกสฺส เกเห นิพฺพตฺตา สุชาตา นาม ทาริกา วยฺยปฺตฺตา
เอกสฺมี นิโครฺชรุกฺเข ปตฺถนํ อกาสิ สจฺหาํ สมชาติกํ กุลฆริ
คนฺตฺวา ปจฺมคพฺเภ ปฺตฺตํ ลภิสฺสามิ อนุตฺตํจฺจริ เต สต-
สทสฺสปริจฺจาเคน พลิกมฺมํ กริสฺสามิตี ฯ ตสฺสา सा ปตฺถนา
สมิขฺฉิ ฯ सा महासत्तสฺส ทฺกกรการิกํ กโรนฺตสฺส ญฺเ
วสฺเส ปฺริปฺณฺเณ วิสาขापฺณฺณมายิ พลิกมฺมํ กาทูกามา หุตฺวา
ปฺเรตฺริเยว เชนฺสทสฺสํ ลภฺจิมชฺชวเน จราเปตฺวา ตาสि จิริ
ปฺลจฺ เชนฺสทานิ ปายेतฺวา ตาสि จิริ อทฺมตฺยานิ จ
สทานิตี เอว ยาว โสพสนนํ เชนฺนํ จิริ อฏฺฐ เชนฺโย
ปิวฺนติ ตาว จिरสฺส พฺลตฺตลฺจ มชฺชรตฺตลฺจ โยชวฺนตฺตลฺจ
ปฺตฺถยมานา จिरปฺริวตฺตนํ นาม อกาสิ ฯ सा วิสาखा-
ปฺณฺณมทิวเส ปาโตว พลิกมฺมํ กริสฺสามิตี รตฺตฺติยา ปจฺจฺจสสมยิ
ปจฺจฺจฺจาย ตา อฏฺฐ เชนฺโย ทฺหาเปสิ ฯ วจฺจกา เชนฺนํ
ถนฺมุลํ น อากมฺสฺ ถนฺมูเล ปน นวภาชเนสฺ อุปฺนิตฺมตฺเตสฺ
อตฺตโน ฆมฺมตฺาย จิรชารา ปคฺฆริสฺสํ ตํ อจฺจริยิ ทิสฺวา
สุชาตา สทฺตฺเถเนว จิริ คเหตฺวา นวภาชเน ปกฺขิปิตฺวา
สทฺตฺเถเนว อคฺคิ กตฺวา ปจฺจิตฺ อารภิ ฯ

๑. สี. เสนานินิกเม ฯ

ตสฺมี ปายาเส ปจฺจมานเน มหนฺตา มหนฺตา ปุพฺพุพา(๑)
อุฏฺฐหิตฺวา ทกฺขิณาวณฺญา หุตฺวา สลฺยจฺรณฺติ เอกผุสฺติตมฺปิ พหิ
น อุปฺปตฺติ อุทฺชนโต อุปฺปมตฺตโกปิ ฐโม น อุฏฺฐหติ ฯ
ตสฺมี สมเย จตฺตารโ โลกลาธา อากนฺตฺวา อุทฺชเน อารกฺข
คณฺหิสุ มหาพฺรหฺมา ฉตฺตํ ชาเรติ สกฺโก อลาตานิ สมานนฺโต
อคฺคิ ชาเลติ ฯ เทวตา ทฺวิสหัสสทึปปริวารสฺสุ จตฺตฺสุ มหาทีเปสฺสุ
เทวมนุสฺसानํ อุปกฺปฺปนโธชฺชํ อตฺตโน เทวานุภาเวน ทณฺตทก-
พทฺธํ มธฺรปฺภลํ ปิเพตฺวา มธฺรํ คณฺหมานา วิย สํหริตฺวา
ตตฺถ ปกฺขิปีสุ ฯ อณฺเณสุ หิ กาลสฺสุ เทวตา กพฺเพ กพฺเพ
โธชฺชํ ปกฺขิปีสุ สมฺโพธิปฺปตฺตทิวเส จ ปรีนิพฺพานทิวเส จ
อุกฺขลิยฺเยว ปกฺขิปีสุ ฯ สุชาตา เอกทิวเสยฺเว ตตฺถ อตฺตโน
ปากฺกานิ อนกานิ อจฺจริยานิ ทิสฺวา ปุณฺณํ นาม ทาสี
อามนฺเตสิ อมฺมํ ปุณฺณเณ อชฺช อมฺหากํ เทวตา อติวีย
ปสฺนนา มยา หิ เอกตฺเถ กาลเ เอวรूपํ อจฺจริยํ นาม
น ทิฏฺฐปุพฺพิ เวเคน คนฺตฺวา เทวณฺจानํ ปฏฺิขคฺคาหิตี ฯ
สา สาธฺ อุยฺเยติ ตสฺสา วจันํ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา ตฺริตฺตฺริตา
รฺกฺขมฺมลํ อคฺมาสิ ฯ

โพธิสฺสโตปิ โข ตสฺมี รตฺติภาเค ปญฺจ มหาสุปีเน
ทิสฺวา ปรีคฺคณฺหนฺโต นิสฺสํสยํ อชฺชาหํ พุทฺโธ ภวิสฺสามิตี
๑ สี. ยู. พุพฺพลา ฯ

กตสนุนิฏจาโน ตสสา รตติยา อจฺเจเนน กตสรีรปฏิชคฺคโน
ภิกฺขุจาจรกาลิ อากมฺยมาโน ปาโตว อากนฺตฺวา(๑) ตสฺมี
รฺกฺขมฺมุเต นิสีทิ อตฺตโน ปกาย สกฺลิ รฺกฺขมฺมุติ โธภาสย-
มาโน ฯ อถ โข สา ปุณฺณา อากนฺตฺวา อทฺทส โพรธิสฺตติ
รฺกฺขมฺมุเต ปาจิณโลกธาตุ โโอโลกยมาณิ นิสินฺนํ สริริโต จสฺส
นิกฺขนฺตฺวาหิ ปภาหิ สกฺลรฺกฺขิ สุวณฺณวณฺณํ ฯ ทิสฺวานสฺสา
เอตทโหสิ อชฺช อมฺหากิ เทวตา รฺกฺขโต โอรุยฺห สหตฺเถเนว
พลิกมฺมํ สมฺปฏิจฺฉิตฺตุ นิสินฺนา มลฺลเถติ อุพฺเพกปฺปตฺตา หุตฺวา
เวเคน อากนฺตฺวา สุชาตฺยา เอตมตฺถิ อาริเจสิ ฯ

สุชาตา ตสฺสา วจฺนํ สุตฺวา ตฺถุจฺจมานสา หุตฺวา อชฺช
ทานิ ปฏฺจาย มม เขฏฺฐชิตฺถุจฺจเน ติจฺฉาหิตี ธีตุ อฺนุจฺฉวิกิ
สพฺพาลงฺการิ ทาสิ ฯ ยสฺมา ปน พุทฺธภาวิ ปาปุณฺนทิวเส
สทสฺสสฺสขฺมฺนิกา เอกา(๒) สุวณฺณปาติ ลทฺฐิ วฏฺฐติ ตสฺมา
สา สุวณฺณปาติยิ ปายาสิ ปกฺขิปีสฺสามิตี จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา
สทสฺสสฺสขฺมฺนิกิ สุวณฺณปาตี นิหฺราเปตฺวา ตตฺถ ปายาสิ
ปกฺขิปีตฺถกามา ปกฺกภาชนิ อวชฺเชสิ สพฺพโผ ปายาโส ปทุม-
ปตฺตโต อุทกํ วิย วตฺติตฺวา ปาติยิ ปตฺติจฺจาสิ เอกปาติ-
ปุรมตฺโตว อโหสิ ฯ สาทํ ปาตี อญฺญา ย ปาติยา ปฏิกฺขชิตฺวา
โธทาตฺวตฺเถน เวเจตฺวา สยิ สพฺพาลงฺกาเรหิ อตฺตภาวิ
อลงฺกริตฺวา ตํ ปาตี อตฺตโน สีเส จเปตฺวา มหฺนฺเตน
๑. สี. อยฺ ปาโธ น ทิสฺสติ ฯ ๒. สี. เอว ฯ
๓. สี. อนิวตฺติตฺวา ฯ ย. นีวตฺติตฺวา ฯ

อานุกาเวน นินโครธรุกขมุลล คนตุวา โพธิสตุตฺตํ ทิสฺวา พลว-
 โสมนสฺสชาตา รุกฺขเทวดาติ สณฺณาย ทิกฺกุชฺชานโต ปฏฺฐาย
 โอนโตนตา คนตุวา สีสโต ปาตี โอตาระตุวา วิวิตฺวา
 สุวณฺณกิงฺกาเรน (๑) คนฺธปฺปฬวาสิตฺตํ อุทกํ กเหตุวา โพธิสตุตฺตํ
 อูปคนตุวา อฏฺฐาสี ๙ จมฺภิการมมหาปุรหฺมุนา ทินฺโน มตฺติกา-
 ปตุโต เอตฺตํ กาลํ โพธิสตุตฺตํ อวิชหิตฺวา ตสมิ ฆเณ อทสฺสนํ
 กโต โพธิสตุโต ปตุตฺตํ อปสฺสนโต ทกฺขินฺนหตุถิ ปสาเรตุวา
 อุทกํ สมปฏฺฐิจฺฉิ ๙ สุชาตา สเหว ปาติยา ปายาลํ มหาปุริสสฺส
 หตุเถ จเปสิ มหาปุริโส สุชาติ อโโลเกสิ ๙ สา อาการิ
 สลลลกฺเขตฺวา อยฺย มยา ตุมฺหากํ ปริจฺจตุตา ตํ กณฺหิตฺวา
 ยถารุจิ กโรธาติ วนฺทิตฺวา ยถา มยฺหิ มโนโรถ นินฺนุโน
 เอรุ ตุมฺหากมฺปิ นินฺนุชฺชตุติ วตุวา สตสฺสสฺสคฺคณฺนิกมฺปิ
 สุวณฺณปาตี ปุราณกปณฺณํ วิย ปริจฺจชิตฺวา อนเปกฺขา ว
 ปกฺกามี ๙

โพธิสตุโตปี โข นินฺนุชฺชานา วฏฺฐาย รุกฺขํ ปทกฺขินฺนํ
 กตุวา ปาตี อาทาย เนรณฺชราย ติริ คนตุวา อนนเกลล
 โพธิสตุตฺตสฺสสฺสทสฺสนํ อภิสสมฺพุชฺฉณนทิวเส โอตริตุวา นุหฺนทานฺ
 สุปฺติจฺฉิตฺตํ นาม อตุถิ ตสฺสา ติเร ปาตี จเปตุวา สุปฺติจฺฉิต-
 ติตฺเถ โอตริตุวา นุหฺนตา (๒) อนนคฺคพุทฺธสฺสสฺสทสฺสนํ นินฺนุสนํ
 อรหฺตฺชํ นินฺนุเสตุวา ปุรตุถากิมฺโข นินฺนุชฺชิตฺวา เอกกฺกุชฺฉิตาล-
 # ๑ สี. ย. สุวณฺณกิงฺกาเรน ๙ ๒ ม. นหตุวา ๙

ปกุกปฺปมาเณ เอกฺกนปณฺณาสปีณฺเฑ กตฺวา สพฺพํ อปฺโปทก-
มธฺปายาสํ ปริภุชฺชิตฺวา โสยเวสฺส พุทฺธกฺกตฺส สดฺตสฺสตาหิ
โพธิมณฺเฑ วสนฺตฺสฺส เอกฺกนปณฺณาสทิวสานิ อหาโร อโหสิ
เอตฺตํ กาลิํ อญฺโล อหาโร นตฺถิ น นฺหานิ น มุขโรวณิ
น สรีรวลลฺโย ฆานสฺสฺเซน ผลสฺมาปตฺติสฺสฺเซน จ วิดีนาเมสิ ฯ
ตํ ปน ปายาสํ ภุชฺชิตฺวา สุวณฺณปาตี กเหตุวา สจําหิ
อชฺช พุทฺโธ ภวิสฺสามิ อญฺ ปาติ ปฏฺิโสตํ กจฺจตฺ โน
เจ ภวิสฺสามิ อนฺุโสตํ กจฺจตฺติ วตฺวา นทิสฺเสเต ปกฺกขิปี ฯ

สา โสตํ ฉินฺทมาณา นทิมชฺฉมฺิ กนฺตฺวา มชฺฉณฺุจําเนเนว
ชวสฺมปฺนโน อสฺโส วิย อสิตีหตฺถมตฺตณฺุจําณิ ปฏฺิโสตํ กนฺตฺวา
เอกสฺมี อวณฺุญฺเณ นิมุชฺชิตฺวา กาลนาคราชกฺวณิ กนฺตฺวา ตินฺฉนฺิ
พุทฺธานิ ปรีโภกปาติโย กิสิ กิสิตี รวิํ การยมาณา ปหริตฺวา
ตาสํ สพฺพเหณฺุจิมํ หุตฺวา อณฺุจํสิ ฯ กาโฬ นาคราชา ตํ
สทฺทํ สุตฺวา หิยฺโย เอโก พุทฺโธ นิพฺพตฺติ ปฺน อชฺช
เอโก นิพฺพตฺโตติ วตฺวา อนเนเกหิ ปทสฺเตหิ อุตฺติโย วทมาโน
อณฺุจํสิ ฯ ตสฺส กิร มหาปจฺวิยา เอกโยชนตฺติกาจฺตปฺปมาณิ
นภํ ปุเรตฺวา อโรหนกาโล อชฺช วา หิยฺโย วา(๑) สทิสฺโส
อโหสิ ฯ

โพธิสฺสโตปิ นทิตีรมฺหิ สฺปฺปฺพิตฺสาลเวเน ทิวาวิหาริ กตฺวา
๑. สี่. ยู. วาติ ฯ

สายนุหสมยํ ปุ่ปานํ วนฺณโต มุจฺจนกาเล เทวตาหิ อลงฺกเตน
อฏฺฐสภวิตุถาเรน มกุเคน สีโห วิย วิชมภฺมาโน โพธิรุกฺขาภิ-
มุโข ปายาสี ฯ นาคยฺกขสุปณฺณาทโย ทิพฺเพหิ คนฺธปุ่ปาทีหิ
ปุชฺยีสฺสุ ทิพฺพสงฺคีตาทีนํ ปวตฺตยีสฺสุ ทสสทสฺสี โลกธาตุ เอกคนฺธา
เอกมาลา เอกสาธฺกการา อโหสี ฯ ตสฺมี สมเย โสตฺถิโย นาม
ติณฺหารโก ตินฺ อาทาย ปฏฺิเปถ อากจฺจนฺโต มหาปุริสฺสส
อาการํ ฌตฺวา อฏฺฐ ตินฺมฏฺฺจโย อทาสี ฯ โพธิสฺสโต ตินฺ
คเหตุวา โพธิมณฺฑํ อารุหฺ ทกฺขินฺทิสภาเค อุตฺตรากิมฺโข
อฏฺฐาสี ตสฺมี ขณฺ ทกฺขินฺจกฺกวาพํ โอสีทิตฺวา เหฏฺฐา
อวิจิสฺมปฺตตํ วิย อโหสี อุตฺตรจกฺกวาพํ อุลฺลงฺฆิตฺวา อฺุปริ
ภวคฺคปฺตตํ วิย อโหสี ฯ โพธิสฺสโต อิํ สมฺโพธิปาปฺณ-
นญฺจานํ น ภวิสฺสติ มณฺเฑติ ปทกฺขินฺ กโรนฺโต ปจฺฉิมทิสา-
ภาคํ คนฺตฺวา ปฺรตฺถิมากิมฺโข อฏฺฐาสี ตโต ปจฺฉิมจกฺกวาพํ
โอสีทิตฺวา เหฏฺฐา อวิจิสฺมปฺตตํ วิย อโหสี ปฺรตฺถิมจกฺกวาพํ
อุลฺลงฺฆิตฺวา อฺุปริ ภวคฺคปฺตตํ วิย อโหสี ฯ จิตฺถุจิตฺถุจฺจเน
กิริสฺส เนมิวฏฺฺฏปฺริยนฺเต อกฺกนฺตํ นาภิยา ปตฺถิจิตฺมหา-
สกฺกจกฺกํ วิย มหาปจฺวี โอนตฺนฺนตา อโหสี ฯ โพธิสฺสโต
อิทฺมปี สมฺโพธิปาปฺณนญฺจานํ น ภวิสฺสติ มณฺเฑติ ปทกฺขินฺ
กโรนฺโต อุตฺตรทิสภาคํ คนฺตฺวา ทกฺขินฺทากิมฺโข อฏฺฐาสี ตโต
อุตฺตรจกฺกวาพํ โอสีทิตฺวา เหฏฺฐา อวิจิสฺมปฺตตํ วิย อโหสี

ทกฺขินจกฺกวาฬิ อุลลงฺกิตฺวา อฺปริ ภวคฺคปฺปตฺตํ วิย อโหสิ ฯ
โพธิสฺสโต อิทฺมปิ สมฺโพธิปาปฺพนฺนญฺจานํ น ภวิสฺสติ มณฺเฑติ
ปทกฺขินฺณํ กโรนฺโต ปฺรตฺถิมทิสากาถํ คณฺตุวา ปจฺฉินฺนํภิมฺโฆ
อญฺจาสิ ฯ ปฺรตฺถิมทิสากาเถ ปน สพฺพพฺพุทฺธานํ ปฺลลงฺกญฺจานํ
อโหสิ ตํ เนว จมฺภติ น กมฺปติ ฯ โพธิสฺสโต อิทํ สพฺพ-
พฺพุทฺธานํ อวิหฺหิตํ อจฺลญฺจานํ กิเลสฺปณฺชรวิหฺหิตฺสนฺนญฺจานนฺติ
ณฺตุวา ตานิ ตินฺนํ อคฺคเ คเหตุวา จาเลสิ ตาวเทว
จฺททสฺสทฺโถ ปฺลลงฺโก อโหสิ ฯ ตานิปิ โข ตินฺนํ ตถารูเปน
สณฺจานนฺ สณฺจหิํสุ ยถารูปํ สุกฺสโล จิตฺตกาโร วา
ไปตฺตกาโร วา อาลิจิตฺตุมฺปิ สมตฺโถ นตฺถิ ฯ โพธิสฺสโต
โพธิกฺขนฺธํ ปิฏฺฐิจิตฺตํ กตฺวา ปฺรตฺถถาภิมฺโฆ ทพฺพหฺมานโส หุตฺวา
กามํ ตโจ จ นฺหารุ จ อญฺจิจิ จ อวสิสฺสตุ
อฺปฺสฺสฺสตุ นิสฺเสถํ สริเร มํสโลหิตํ ฯ
น เตววาหิ สมฺมาสมฺโพธิ อฺปฺปตฺวา อิมํ ปฺลลงฺกํ
ภินฺนุทิสฺสามิติ อสนิสฺตสนฺนิปาเตนปิ อภฺชชฺรูปํ อปฺราชิตปฺลลงฺกํ
อาภฺชิตฺวา นิสิทิ ฯ

ตสมิํ สมเย มาโร ปาปิมา สิทฺทตฺถกฺกมาโร มยฺหิ
วสํ อตฺถกฺกมิตฺตกาโม น ทานิสฺส อตฺถกฺกมิตฺตํ ทสฺสามิติ มารพฺลสฺส
สนฺติกํ คณฺตุวา เอตมตฺถํ อโรเจตฺวา มารโฆสนํ นาม โฆสา-
เปตฺวา มารพฺลํ อาทาย นิกฺขมิ ฯ สา มารเสนา มารสฺส

ปุโรโต ทฺวาทสโยชนา โหติ ทกฺขิณโต จ วามโต จ
ทฺวาทสโยชนา ปจฺจโต จกุกฺวาพปริยฺนตํ กตฺวา จิตฺตา อุทฺธ
นวโยชนฺนุพฺเพธา โหติ ยสฺสา อุณฺนทนต์ฺยา อุณฺนาทสทฺโท
โยชนสทฺสโต ปฏฺจาย ปจฺวิอุณฺทฺริยนสทฺโท วีย สฺยติ ฯ
อถ มาโร เทวปฺตฺโต ทิยทฺมโยชนสตํ คิริเมฆลํ นาม หตฺถิ
อภฺริหิตฺวา พาหุสทฺสํ มาเปตฺวา นานาวุชานิ อคฺคฺเหล็กิ ฯ
อวเสสายปี มารปริสาย เทว ชนา เอกสทิสฺวา เอกสทิสํ อวูธ
คณฺหนฺตา นาเหตุํ ฯ นานาวณฺณา นานปฺปการมฺฆา หุตฺวา
นานาวุชานิ คณฺหนฺตา โปธิสคฺตํ อชฺโฆตฺถรมาณา อากมฺิสฺ ฯ
ทสทฺสจกุกฺวาพเทวตา ปน มหาสคฺตสฺส ภูติโย
วทมาณา อฏฺฐิสฺ ฯ สกฺโก เทวราชา วิชยฺคฺตรสงฺขํ ฐมมาโน
อฏฺฐาสฺ ฯ โส กิร สงฺโข วิสทฺตสฺสติโก โหติ สกฺกิ วาตํ
คาหาเปตฺวา ฐมฺยมาโน จตฺตาโร มาเส สทฺทํ กริตฺวา
นิสฺสทฺโท โหติ ฯ มหากาลนาคราชา อติเรกปทฺสเตน วณฺณ
วณฺเณนโต ว อฏฺฐาสฺ มหาพฺรหฺมา เสตจฺจคฺตํ ฐารยมาโน
อฏฺฐาสฺ ฯ มารพลฺ ปน โปธิมณฺฑํ อุปสงฺกมฺนฺเต เตลฺ เอโกปี
จาคฺตุํ นาสกฺขิ สมฺมุขสมฺมุขกฺุจฺจาเนเนว ปลาयीสฺ ฯ กาโฬ นาม
นาคราชาปี ปจฺวิยํ นิมุชฺชิตฺวา ปญฺจโยชนสตํ มณฺเชริก-
นาคภวณฺ (๑) คณฺตฺวา อุโภหิ หตฺถฺเหหิ มฺขํ ปิทฺหิตฺวา นิปฺนฺโน
๑ ยู. มนฺทฺรินาคภวณฺ ฯ

สกุโก เทวราชาปี วิชยุตฺตรสงฺขํ ปิฏฺฐิยํ กตุวา จกฺกวาพ-
มุขวณฺณิยํ อฏฺฐาสิ มหาพฺรหฺมา เสดจฺจตฺตํ โกฏฺฐิยํ กเหตุวา(๑)
พฺรหฺมโลกเมว อคมาสี ฯ เอกเทวตาปี จาคฺ์ สมตฺถา นาม
นาโหสี มหาปุริโส ปน เอกโกว นิสีทิ ฯ

มาโรปี อตฺตโน ปริสํ อห ตาตา สุทฺโธทฺถนปฺตฺเตน
สีทฺธตฺเตน สทิสํ อณฺโณ ปุริโส นาม นตฺถิ มยฺ สมนฺมุขา
ยฺทฺธํ ทาคฺ์ น สกฺขิสฺสาม ปจฺฉาภาเคน ทสฺสามาติ ฯ มหา-
ปุริโสปี ติณฺธิ ปสฺसानิ โอลเกตุวา สพฺพเทวตานํ ปลาตตฺตา
สุณฺณานิ อทฺทส ฯ ปฺน อุตฺตรปสฺเสน มารพลํ อชฺโณตฺถรมาณํ
ทิสฺวา อยฺ เอกตฺโก ชโน มํ เอกกํ สนฺชาย มหนฺตํ
วายามํ กโรติ อิมสฺมีจฺาเน มยฺหํ มาตา วา ปีตา วา
ภاتا วา อณฺโณ วา โกจิ ฉาตฺโก นตฺถิ อีมา ปน
ทส ปารมิโยว มยฺหํ ทิฆรตฺตํ ปุฏฺฐปฺริชนสทิสฺสา ตสฺมา มยา
ปารมิโยว พลคฺคํ กตุวา ปารมิสฺตฺถเนว ปหฺริตุวา อิมํ พลกายํ(๒)
วิทฺธเสตฺถุ วณฺณตฺติ ทส ปารมิโย อวชฺชมาโน นิสีทิ ฯ

อถ โข มาโร เทวปฺตฺโต วาเตเนว สีทฺธตฺถํ
ปลาเปสฺสามิตฺติ วาตมณฺจลํ สมนฺมุจฺาเปสิ ตงฺขณฺณเณว ปฺรตฺถิ-
มาทิเกทา วาตา สมนฺมุจฺหิตฺวา อทฺธโยชนโยชนทฺวิโยชนติ-
โยชนปฺปมาณานิ ปพฺพตฺถุณฺณานิ ปทาเลตุวา วนคจฺจรฺกฺขาทีนํ
๑. สี. จกฺกวาพโกฏฺฐิยํ จเปตุวา ฯ ๒. ย. อยฺ พลกายโย ฯ

อุทฺธมฺมุตตานิ กตฺวา สมฺนฺตํ คามนิกเม จุณฺณวิจฺจฺเณ เทตฺถ
สมตฺถาปี มหาปุริสฺสฺส ปุณฺณเตเชน วิหิตานุกาเว โปธิสฺสฺส
ปตฺวา โปธิสฺสฺสฺส จีวรกณฺณมตฺตมฺปิ จาเลตฺถ นาสกฺขีสุ ฯ

ตโต อุทฺเทน นํ อชฺโฆตฺถริตฺวา มาเรสุสามิตฺติ มหาวสุตฺติ
สมฺภูจฺจาเปสิ ตฺสฺसानุกาเวเน อุปรูปริ สตปฏฺฐสฺสฺสฺสปฏฺฐลาทิ-
เกทา วลาหกา อุจฺจฺหิตฺวา วสุตฺติสุ ฯ วุจฺจฺชาราวเเคน ปจฺวี
ฉิทฺทาวฉิทฺทา อโหสิ ฯ วนรฺกฺขาทีนํ อุปริภาเคน มหาเมโฆ
อาคนฺตฺวา มหาสฺสฺสฺส จีวเร อุตฺสาวพินฺทุคฺคหณมตฺตมฺปิ เตเมตฺถ
นาสกฺขี ฯ

ตโต ปาสาณวสุตฺติ สมฺภูจฺจาเปสิ มหนฺตานิ มหนฺตานิ
ปพฺพตฺตฺถุณฺยานิ ฐมฺยนฺตานิ ปชฺชลนฺตานิ อากาเสนาคนฺตฺวา
โปธิสฺสฺสฺส ปตฺวา ทิพฺพมาลาคุพฺภาวํ อาปชฺชีสุ ฯ

ตโต ปหรณฺวสุตฺติ สมฺภูจฺจาเปสิ เอกโตชาราว อุทฺโตชาราว
อสิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ปาพโย ฐมฺยนฺตํ ปชฺชลนฺตํ อากาเสนาคนฺตฺวา
โปธิสฺสฺสฺส ปตฺวา ทิพฺพปฺปฺพานิ อหสิ ฯ

ตโต องฺการวสุตฺติ สมฺภูจฺจาเปสิ กีสฺสฺสฺสฺส องฺการาว
อากาเสนาคนฺตฺวา โปธิสฺสฺสฺส ปาพมุเล ทิพฺพปฺปฺพานิ หุตฺวา
วิกิริสุ ฯ

ตโต กุกฺกฺพวสุตฺติ สมฺภูจฺจาเปสิ อจฺจุโณห อคฺคิวนฺโณ
กุกฺกฺโว อากาเสนาคนฺตฺวา โปธิสฺสฺสฺส ปาพมุเล จนฺทนฺจฺจฺฉินฺ

หุตฺวา นิปตฺติ ฯ

ตโต วาลูกาวสุลฺลํ สมฺภูจฺจาเปสิ อติสุขฺมา วาลูกา
ฐฺมายนฺตฺตา ปชฺชฌนฺตฺตา อากาเสนาคนฺตฺวา มหาสत्ตฺตฺสฺส ปาทมฺมุเล
ทิวพฺพปฺปฺพานิ หุตฺวา นิปตฺติสุ ฯ

ตโต กลลวสุลฺลํ สมฺภูจฺจาเปสิ ตํ กลลํ ฐฺมายนฺตํ ปชฺชฌนฺตํ
อากาเสนาคนฺตฺวา โพธิสत्ตฺตฺสฺส ปาทมฺมุเล ทิวพฺพวิเลปนํ หุตฺวา
นิปตฺติ ฯ

ตโต อิมินา ภีเสตฺวา สิทฺทตฺตํ ปลาเปสฺสามิตี อนฺธการี
สมฺภูจฺจาเปสิ ตํ จตฺตฺรํกสมนฺนาคตํ อนฺธการี วีย มหาตมํ
หุตฺวา โพธิสत्ตํ ปตฺวา สุริยปฺปภาวิหิตํ วีย อนฺธการี
อนฺตรธายิ ฯ

เอวํ โส มาโร อิมานิ นวหิ วาตวสุสฺสปาสาณปฺพรณ-
องฺการกุกฺกพฺวา ลูกากลนฺธการวฺภูจฺสิหิ โพธิสत्ตํ ปลาเปตฺตุ
อสฺสโกนฺโต เก ภิณฺเฑ ติวฺจฺจ อิมํ สิทฺทตฺตํกฺมารํ คณฺหน
หนถ ปลาเปถาติ อตฺตโน ปริสํ อาณาเปตฺวา สยมฺปิ
คิริเมฆลสฺส หตฺถิโน ขนฺธะ นิสินฺโน จกฺกาวัธํ อาทาย โพธิ-
สत्ตํ อุปสํกมิตฺวา สิทฺทตฺตํ อฺภูเจหิ เอตฺสฺมา ปฺลลงฺกา
นายํ ตฺยหํ ปาปฺณาติ มยฺหํ เอส ปาปฺณาตีติ อาห ฯ
มหาสत्ตโต ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา อโวจ มาร เนว ตยา
ทสฺสปารมิโย ปฺรูตฺตา น อุปปารมิโย น ปรมตฺตฺตฺปารมิโย นาปิ
ปฺลยฺจ มหาปฺริจฺจาภา ปฺริจฺจตฺตา น ฌาตฺตฺตฺจฺริยาน

โลกคุดจิริยาน พุทฺธคุดจิริยา ปุริตา สพฺพา ตา มยาเยว
ปุริตา ตสฺมา นายํ ปลฺลงฺโก ตฺยหิ ปาปฺณาติ มยฺเหเวโส
ปาปฺณาตีติ ฯ

มาโร กุทฺโธ โกธเวคิ อสหนฺโต มหาปุริสสฺส จกฺกาวัชฺ
วิสุทฺธเชติ ตํ ตสฺส ทส ปารมิโย อวชฺเชนตสฺเสว อุปริภาเค
มาลาวิตานํ หุตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ ตํ กิร ชุรชาริ จกฺกาวัชฺ
อณฺเฏทา กุทฺเธน วิสุทฺธจฺจิ เอกคฺฆนปาสาณตฺตมฺเภ วัสทพิเร
วีย ฉินฺหนตฺติ กจฺฉติ อิทานิ ปน ตสฺมี มาลาวิตานํ หุตฺวา
จิตฺเต อวเสสา มารฺปริสา อิทานิ สิทฺธตฺโต ปลฺลงฺกโต วุฏฺฐาย
ปลาหิสุตฺตีติ มหนตฺมหนตฺตานิ เสถกฺกฺขานิ วิสุทฺธเชสุ ตานปิ
มหาปุริสสฺส ทส ปารมิโย อวชฺเชนตสฺส มาลาคุพฺภาว
อาปชฺชิตฺวา ภูมิมิ ปตีสุ เทวตา จกฺกวาพฺมุขวฏฺฐิมิ จิตฺตา
คิวั ปสาเรตฺวา สีลํ อุกฺขิปิตฺวา นฏฺโฐ วัต โภ สิทฺธตฺต-
กุมารสฺส รูปคฺคปฺปตฺโต อตฺตภาโว กิ นฺ โข โส กริสุตฺตีติ
โอโลเกนฺติ ฯ

ตโต โพธิสฺสโต ปุริตปารมินิ โพธิสฺสตฺตานํ สมฺพุชฺฉน-
ทิวเส ปตฺตปลฺลงฺโก มยฺหิ ปาปฺณาตีติ วตฺวา จิตฺติ มาริ อหา
มาร ตฺยหิ ทานสฺส ทินฺนภาเว โภ สกฺขีติ ฯ มาโร อิเม
เอตฺตกาเว ชนา สกฺขิโนติ มารฺพลาภิมฺหิ หตฺถิ ปสาเรติ ฯ
ตสฺมี ขณฺเฏ มารฺปริสาย อหิ สกฺขิ อหิ สกฺขีติ ปวตฺต-
สทฺโท ปจฺจวิอนุทฺริยนสทฺททฺทิสฺโส อโหสิ ฯ อถ มาโร มหาปุริสฺ

อาห สิทฺธตฺถ ตฺยหํ ทานสฺส ทินฺนภาเว โโก สกฺขีติ ฯ มหา-
ปฺริโส ตฺยหํ ดาว ทานสฺส ทินฺนภาเว สเจตนา สกฺขีโน
มยฺหํ ปน อิมสฺมี จาเน สเจตโน โกจิ สกฺขี นาม นตฺถิ
ติฏฺฐตุ ดาว เม อวเสสอตฺตภาเวสุ ทินฺนทานํ เวสฺสนตฺตรตฺต-
ภาเว ปน จตฺวา มยฺหํ สตฺตสตกมมหาทานสฺส ดาว ทินฺนภาเว
อเจตนาปี อัย ฆนมหาปจฺวี สกฺขีติ จีวรคพฺพนตฺโรโต ทกฺขิณ-
หตฺถํ อภินิหริตฺวา เวสฺสนตฺตรตฺตภาเว จตฺวา มยฺหํ สตฺตสตก-
มมหาทานสฺส ทินฺนภาเว ตฺวํ สกฺขี น สกฺขีติ มหาปจฺวิยาภิมุขํ
หตฺถํ ปสาเรติ ฯ มหาปจฺวี อหํ เต ตทา สกฺขีติ วิรวสเตน
วิรวสทสฺเสน วิรวสตสทสฺเสน มารพฺลํ อวตฺถรมาณา วิย
อุณฺนทึ ฯ

ตโต มหาปฺริเส ทินฺนํ เต สิทฺธตฺถ มหาทานํ
อฺตุตฺตมทานนฺตฺติ เวสฺสนตฺตรทานํ สมฺมสนฺเต ทิยพฺพโยชนสฺติโก
คิริเมฆลหตฺถํ ฆณฺณเกหิ ปจฺวิยํ ปตฺติฏฺฐาสิ มารปฺริสา ทิสาวิตฺสา
ปลาเยสุ เทว เอกมกฺเคน คตา นาม นตฺถิ สีสาภรณานิ
เจว นีวตฺถวสนานิ จ จกฺกเขตฺวา สมฺมุขสมฺมุขทิสาทิเยว
ปลาเยสุ ตโต เทวสงฺฆมา ปลาเยมานํ มารพฺลํ ทิสฺวา มารสฺส
ปฺราชโย ชาโต สิทฺธตฺถกฺมารสฺส ชโย ชาโต ชยปฺปูชํ
กริสฺสามาติ เทวตา เทวตานํ นาคา นาคานํ สฺอุปฺณณา
สฺอุปฺณณานํ พุรฺหุมาโน พุรฺหุมานํ โฆเสตฺวา คณฺฐมาลาทิจฺจกฺกา
มหาปฺริสสฺส สนฺตํโก โปธิปลฺลงฺกํ อากมฺสฺสุ ฯ

เอวํ คเตสุ ปน เตสุ

ชโย หิ พุทฺธสฺส สิริมโต อโย
มารสฺส จ ปาปมโต ปราชโย
อุकुโขสยฺห โปชฺฌมฺเฑ ปโมทิตา
ชยํ ตทา เทวคณา มहेสิโน ๑
ชโย หิ พุทฺธสฺส สิริมโต อโย
มารสฺส จ ปาปมโต ปราชโย
อุकुโขสยฺห โปชฺฌมฺเฑ ปโมทิตา
ชยํ ตทา นาคคณา มहेสิโน ๑
ชโย หิ พุทฺธสฺส สิริมโต อโย
มารสฺส จ ปาปมโต ปราชโย
อุकुโขสยฺห โปชฺฌมฺเฑ ปโมทิตา
ชยํ ตทา สุปฺณฺณสงฺฆาปิ มहेสิโน ๑
ชโย หิ พุทฺธสฺส สิริมโต อโย
มารสฺส จ ปาปมโต ปราชโย
อุकुโขสยฺห โปชฺฌมฺเฑ ปโมทิตา
ชยํ ตทา พุรฺหมคณา มहेสิโนติ ๑

อวเสสา ทสฺส จกุกวาพสฺสเสสฺส เทวตา มาลาคนฺธวิเลปนฺนํ
ปุชฺยมาณา นานปฺปการา จ กุติโย วทมาณา อญฺฺจิสฺส ๑ เอวํ
ธรรมาเนยฺว สุริเย มหาปุริโส มารพฺลํ วิชฺฌิตฺวา จีวรฺอุปฺริ
ปตฺมานํหิ โปชฺฐิรุกฺขงฺกุเรหิ รตฺตปวาพเลหิ วิย ปุชฺยมาโน

ปจฺมยามะ ปุพฺพนิวาสิ อานุสฺสริตฺวา มชฺฌิมยามะ ทิพฺพจกฺขุ
วิโสเชตฺวา ปจฺจิมยามะ ปฏฺิจจสมุปฺปาเท ฌาณํ โอตฺตารេสิ ฯ
อถสฺส ทฺวาทสฺสปทิกํ ปจฺจยาคารํ วัณฺณวิวัณฺณวเสน อานุโลม-
ปฏฺิจโลมโต สมฺมสนฺตสฺส ทสฺสทสฺสี โลกธฺตฺถ อุทกปริยฺนตฺถ กตฺวา
ทฺวาทสฺสกขตฺถํ สงฺกมฺปิ ฯ

มหาปุริเส ปน ทสฺสทสฺสีโลกธฺตฺถํ อุนฺนาเทตฺวา
อรุณฺคกมฺนเวลาย สพฺพลฺลตฺตณฺณาณํ ปฏฺิจฺฉิณฺเฑ สกฺกา
ทสฺสทสฺสี โลกธฺตฺถ อลงฺกตปฏฺิจตฺตา อโหสิ ฯ ปาจฺฉินจกฺกวาพ-
มุขวณฺณิยํ อุตฺตาสปีตานิ ฐชานํ ปฏฺากา (๑) ปจฺจิมจกฺกวาพมุขวณฺณิ
ปหรนฺติ ตถา ปจฺจิมจกฺกวาพมุขวณฺณิยํ อุตฺตาสปีตานิ ฐชานํ
ปฏฺากา ปาจฺฉินจกฺกวาพมุขวณฺณิ ปหรนฺติ ทกฺขิณจกฺกวาพมุข-
วณฺณิยํ อุตฺตาสปีตานิ ฐชานํ ปฏฺากา อุตฺตรจกฺกวาพมุขวณฺณิ
ปหรนฺติ อุตฺตรจกฺกวาพมุขวณฺณิยํ อุตฺตาสปีตานิ ฐชานํ ปฏฺากา
ทกฺขิณจกฺกวาพมุขวณฺณิ ปหรนฺติ ปจฺฉิตฺเต อุตฺตาสปีตานิ ฐชานํ
ปฏฺากา พุรฺหมโลกํ อหจฺจ อญฺจิสฺสุ พุรฺหมโลกเ พทฺุชานํ ฐชานํ
ปฏฺากา ปจฺฉิตฺเต ปตฺติญฺหิสิ ทสฺสทสฺเสสฺสุ จกฺกวาเพสฺสุ
ปุปฺปฺสุปฺคา รุกฺขา ปุปฺปํ คณฺหิสิ ผลฺลฺลปฺคา รุกฺขา ผลปฺปณฺทิ-
ภารสฺหิตา อเหตุํ ฯ ขนฺนุเชสฺสุ ขนฺนุชปฺทุมานิ ปุปฺปฺสีสิ สาขาสุ
สาขาปทุมานิ ลตฺตาสฺสุ ลตฺตปทุมานิ อากาสเ โอลมฺพกปทุมานิ
ฉนฺตีสลตฺตลานิ ภินฺนิตฺตฺวา อูปรุปริ สตปตฺตานิ หุตฺวา ทณฺฑก-
๑ สี. ปฏฺากานํ โกฏฺิโย ฯ

ปทุมมานิ ออุจหีสุฯ ทสสหัสสี โลกธาตุ วญฺเฎตุวา วิสสุญฺจ-
มาลาคุพา วิย สุตฺตปุฬปฺพสฺสกาโร วิย จ ปุฬปฺพกาภิณฺณา
อโหสีฯ จกฺกवालนฺตเรสุ ออุจโยชนสฺสกา โลกนฺตริกนิริยา
สฺตตตฺต
จตุราสีติโยชนสฺสกาหมุโร มหาสมุทฺโท มฐฺโรทโก อโหสี
นทีโย น ปวตฺตีสฺส ขจฺจนฺธา รูปานิ ปตฺตีสฺส ชาติพริธา
สทฺทฺ สุตฺตฺ ชาติปฺจสฺสปิโน ปทสา กจฺฉีสฺส อนฺตฺพนฺธนาทีนิ
นิชฺชิตฺวา ปตฺตีสฺส ฯ

เอวํ อปริมาณเณ สิรวิภเวณ ปุชฺชิตฺวาโน มหาปฺริโส
อนกปฺปการเรสุ อจนฺต
วิชฺชิตฺวา สพฺพทฺตฺเตหิ อวิชฺชิตฺ อูทานํ อูทานสิ ฯ

อนกชาติสํสาริ สนนฺธาวิสสํ อนิพฺพิสํ
กฺกการิ คเวสฺสนฺโต ทุกฺขา ชาติ ปุณฺนปฺปณิ ฯ
กฺกการก ทิฏฺฐฺจฺฉิ ปุณฺ เนหํ น กาสสิ
สพฺพาเต ผาสฺสกา ภกฺกา กฺกจฺฉุํ วิสฺงฺขตฺตํ
วิสฺงฺขารคตฺตํ จิตฺตํ ตณฺหานํ ขมฺมชฺชกฺคาติ ฯ

อิติ ตฺต
ตปฺปตฺติ เอตฺตกํ จานํ อวิทูเรนิทานํ นามาติ เวทิตฺวํ ฯ

อวิทูเรนิทานกถา นิฏฺฐิตา ฯ

---

๑ ส. อดุลโยชนสฺสกาโลกนฺตริกนิริเย สฺตตฺตา สฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ตปฺปตฺติ ฯ

สนฺติเกนิตานกถา

สนฺติเกนิตานํ ปน เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ
เชตวนเ อนาถปิณฺฑติกสฺส อารามेฯ เวสาลียํ วิหริติ มหาวเน
กุกกาการสาถายนฺติ จ เอวํ [๑] ตสฺมี ตสฺมี จานเนยว ลพฺภตฺตีติ
วฺตุตฺตํฯ กิณฺจาปี เอวํ วฺตุตฺตํ อถ โข ปน ตมปี อาทิโต
ปฏฺจาย เอวํ เวทิตพฺพํ

อุทานนฺหิ อุทานตฺวา ชยปลฺลงเก นิสินฺนสฺส ภควโต
เอตทโหสิ อหํ กปฺปสฺตสทฺสสาธิกานิ จตฺตาริ อสงฺเขยฺยานิ
อิมสฺส ปลฺลงกสฺส การณา สนฺธาวิ เอตฺตํ เม กาลิ อิมสฺเสว
ปลฺลงกสฺส การณา อลงฺกตสีลํ คีวาย นินฺทิตฺวา ทินฺนํ
สุลฺลชิตานิ อกฺขิณี หทยมฺสจฺจ อุปฺปาณฺเฏตฺวา ทินฺนํ ชาลิกุมาร-
สทิสสา ปุตฺตา กณฺหาชินกุมาริสทิสสา ชีตโร มหฺเททวิสทิสสา
ภริยาโย จ ปเรลํ ทาสตฺถาย ทินฺนา อยํ เม ปลฺลงโก
ชยปลฺลงโก ธิรปลฺลงโก (๒) เอตฺถ เม นิสินฺนสฺส สงฺกปฺปา
ปริปฺณณา น ตาว อิตฺโต วุฏฺฐหิสฺสามิติ อนนฺกโกฏฺฐิต-
สทิสฺสสมาปฺตฺติโย สสมาปฺชชนฺโต สตฺตาทํ ตตฺถเอว นิสีทิฯ
ยํ สนฺธาย วฺตุตฺตํ อถ โข ภควา สตฺตาทํ เอกปลฺลงเกน
นิสีทิ วิมุตฺติสฺสขปฺภิสฺสเวทิตฺติฯ(๑)

๑. ย. เอตฺถนฺตเร เตสุ เตสุ จานเนสุวิหโรโต ทิสฺสติฯ

๒ ส. ย. วรปลฺลงโกฯ ๓ วิ.มหา. ๔/๑/๑ พ. อุ. ๒๕/๓๘/๗๓ฯ

อถ เอกจฺจัน ทเวตฺตานํ อชฺชาปี นฺน สิทฺธตฺถสฺส
กตฺตพฺพกัจจํ อตฺถิ ปฺลลฺงกสฺสมิณฺหิ อาลยํ น วิชฺหตีติ ปฺริวิตฺกโก
อุทฺปาที ๑ สตฺถา ทเวตฺตานํ ปฺริวิตฺกํ ญตฺวา ตาสํ วิตฺกุก-
วูปสมตฺถํ เวหาสํ อพฺภุคฺคณฺตฺวา ยมกปาฎิหาริยํ ทสฺเสสิ ๑
มหาโพธิสมณฺฑเฑ หิ กตปาฎิหาริยญฺจ ฌาติสมากเม กต-
ปาฎิหาริยญฺจ ปาถิกปฺตฺตสมากเม (๑) กตปาฎิหาริยญฺจ สพฺพํ
กณฺฑมพฺรุกขมฺเเล กตยมกปาฎิหาริยสทิสํ อโหสิ ๑

เอวํ สตฺถา อิมินา ปาฎิหาริเยน ทเวตฺตานํ วิตฺกุกํ
วูปสมตฺวา ปฺลลฺงกโต อีสกํ ปาจิณฺนิสฺสิตเเต อุตฺตรทิสภาเก
จตฺวา อิมสฺมี วต เม ปฺลลฺงเก สพฺพญฺจตฺตํ ปฏฺวิทฺชนฺติ จตฺตาริ
อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสตฺสทสฺสญฺจ ปฺริตฺตานํ ปารมมฺิ นฺน พฺลาธิ(๑)-
กมฺมจฺจัน ปฺลลฺงกํ โพธิรุกฺขญฺจ อนิมิสเหสิ อุกฺขิหิ โอลอกฺยมาโน
สตฺตทาหํ วิตฺติณามสิ ตํ จานํ อนิมิสเจตฺถิยํ นาม ชาตํ ๑

อถ สตฺถา ปฺลลฺงกสฺส จ จิตฺตจฺจานสฺส จ อนฺตฺตรา
จงฺกมํ มาเปตฺวา ปฺรตฺถิมปจฺฉิมโต อายตเน (๔) รตนจงฺกเม
จงฺกมนฺโต สตฺตทาหํ วิตฺติณามสิ ตํ จานํ รตนจงฺกมเจตฺถิยํ นาม
ชาตํ ๑

จตฺตเถ ปน สตฺตทาเห โพธิโต ปจฺฉิมุตฺตรทิสภาเก
ทเวตฺตา รตนจฺจํ มาปยีสฺส ตตฺถ ภาควา ปฺลลฺงเกน นิสฺสิตฺวา

๑. ส. ย. ปาฎิกปฺตฺตสมากเม ๑ ๒ ม. กณฺฑมพ...

๓. ส. ย. ผลา ..... ๔. ม. อายเต ๑

อภิธมฺปิฎกั วิเสสโต เจตถ อนนฺตณยสมนฺตปฏฺจานั วิจินฺนโต
สตฺตาทั วิตฺตินาเมสิ ฯ อภิธมฺมิกา ปนาหุ รตนฆริ นาม
น สตฺตรตณมยิ เคหิ สตฺตณฺนั ปน ปกฺรณานั สมนฺตติฏฺจานั
รตนฆรณฺติ วุจฺจตีติ ฯ ยสฺมา ปเนตฺถ อุโภเปเต ปฺริยาเยน
ยฺชฺชนฺติ ตสฺมา อุภยมฺเปตฺติ กเหตุพฺพเมว ฯ ตโต ปฏฺจาย ปน
ตํ จานั รตนฆรเจตฺยิ นาม ชาตํ ฯ

เอวํ สตฺถา โพธิสฺมีเปเยว จตฺตาริ สตฺตาทานิ
วิตฺตินาเมตฺวา ปญฺจเม สตฺตาทเห โพธิรฺกฺขมฺมูลา เยน อชฺपाल-
นิโครุโร เตนฺอุปสงฺกมิ ตตฺรปิ ฆมฺมํ วิจินฺนโต วิมุตฺตिसฺุขญฺจ
ปฏฺฐิสฺเวทนฺโต นิสฺสีทิ ฯ

ตสฺมี สมนฺเย มาโร ปาปิมา เอตฺตกั กาลั อนฺุพฺนฺชนฺโต
โธตาราเปกฺโขปิ อิมสฺส น กิลฺยจิ ขลิตฺตํ อทฺทสฺ อตฺถกฺกนฺโต
ทานิเอส มม วสนฺติ โทมนสฺสปฺตฺโต มหามคฺเค นิสฺสีติวฺวา
โสพสฺ การณานิ จินฺเตนฺโต ภูมฺยิ โสพสฺ เลขา อากทฺฐิ
อหิ เอโส วิย ทานปารฺมี น ปุเรสฺี เตนฺมฺหิ อิมินา สทฺธิโส
น ชาโตติ เอกํ เลขํ อากทฺฐิ ฯ ตถา อหิ เอโส วิย
สฺีลปารฺมี ฯเปฯ เนกฺขมฺมปารฺมี ปญฺญาปารฺมี วิริยปารฺมี
ขณฺติปารฺมี สจฺจปารฺมี อธิฏฺจานปารฺมี เมตฺตปารฺมี อุเปกฺขา-
ปารฺมี น ปุเรสฺี เตนฺมฺหิ อิมินา สทฺธิโส น ชาโตติ ทสฺมํ
เลขํ อากทฺฐิ ฯ ตถา อหิ เอโส วิย อสฺาธารณฺสฺส อินฺทฺริย-

ปโรปรียตฺติถาณสฺส ปฏฺเวธาย อุปนฺนิตฺถยภูตฺตา ทส ปารมฺมิโย
น ปุเรสี เตนมฺหิ อิมินา สทฺธิโส น ชาโตติ เอกาทสฺมํ เลขํ
อากทฺฐมิฯ ตถา อหํ เอโส วิย อสฺสธารณสฺส อสฺสยานุ-
สยถาณสฺส ฯเปฯ มหากรุณาสมาปตฺติถาณสฺส ยมกปาฏิหาริย-
ถาณสฺส อนาวรณถาณสฺส สพฺพญตฺตถาณสฺส ปฏฺเวธาย
อุปนฺนิตฺถยภูตฺตา ทส ปารมฺมิโย น ปุเรสี เตนมฺหิ อิมินา สทฺธิโส
น ชาโตติ โสฬสํ เลขํ อากทฺฐมิฯ เอวํ มาโร อิมฺหิ การณฺเห
มหามคฺเค โสฬส เลขา อากทฺฐมิทฺวา นิสฺสีทิ ฯ

ตสฺมี จ สมเย ตณฺหา อรติ รคา จาติ ติสฺโส
มารชิตโร (๑) ปีตา โน น ปญฺญาติ กหํ นุ โข เอตฺรหิตี
โอโลกยมาณา ตํ โทมนสฺสปฺปตฺตํ ภูมिํ เลขมานํ นิสฺสินํ ทิสฺวา
ปีตุ สนฺตฺถิํ คนฺตุวาทสฺมา ตาต ตวํ ทุกฺขิ ทุมฺมโนติ
ปฺจุจฺฉิสฺสุฯ อมฺมา อยํ มหาสมฺโณ มยฺหํ วสํ อติกฺกนฺโต เอตฺตํ
กาลํ โอโลเกนฺโต โอตารมสฺส ทฏฺฐุํ นาสกฺขิ เตนมฺหิ ทุกฺขิ
ทุมฺมโนติฯ ยทิ เอวํ มา จินฺตยิตฺถ มยเมตํ อตฺตโน วเส
กทฺวา อาทาย อากมิตฺสสามาติ อหํสฺสุฯ น สกฺกา อมฺมา
เอส เณจि วเส กาคุํ อจลาเย สทฺธาย ปตฺติภูจฺจิตฺโต เอส
ปฺริโสติฯ ตาต มยํ อิตฺถิโย นาม อิทาเนว นํ รากปาสาทีหิ
พนฺธิทฺวา อานสฺสาม ตุมฺเห มา จินฺตยิตฺถาติ วทฺวา ภควนฺตํ
๑ ส. ส. ๑๕/๕๐๕/๑๘๑-๒ ฯ

อุปสงฺกมิตฺวา ปาทะเต สมนฺน ปริจาเรมาติ อหํสุ ฯ
ภควา เนว ตาสี วณฺเณ มนสิ อกาสิ น อกฺขิณี อุมฺมิเลตฺวา
โอบฺโลเกสิ อนฺนุตฺตเร อุปฺธิสฺงฺขเย วิมุตฺตยา วิเวกฺขุณฺณเวย อนฺน-
ภวนฺโตะ นิสีทิ ฯ

ปฺน มาระชิตโร อฺจฺจาวจา โข ปฺริสํนํ อธิปฺปายา
เกสฺลฺยจิ กุมาริกาสุ เปมํ โหติ เกสฺลฺยจิ ปจฺจวมเย จิตาสุ
เกสฺลฺยจิ มชฺฌิมวเย จิตาสุ เกสฺลฺยจิ ปจฺจิมวเย จิตาสุ ยนฺนฺน
มยํ นานปฺปกาเรหิ รุเปหิ ปฺโลเกตฺวา คณฺเอยฺยามาติ เอกเมกา
กุมาริกวณฺณาทิวเสน สกํ สกํ อตฺตภาวํ อภินิมฺมินิตฺวา
กุมาริกา อวิชาตา สกึ วิชาตา ทฺวิชาตา มชฺฌิมิตฺถิโย
มหิตฺถิโย จ หุตฺวา นกฺขตฺตํ ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปาทะเต สมนฺน
ปริจาเรมาติ อหํสุ ฯ ตมฺปิ ภควา น มนสากาสิ ยถา ตํ
อนฺนุตฺตเร อุปฺธิสฺงฺขเย วิมุตฺโต ฯ

เกจิ ปนาจริยา วทนฺติ ตา มหิตฺถิภาเวน อฺปกตฺตา
ทิสฺวา ภควา เอตา ขณฺฑทนฺตา ปฺลิตฺเตสา โหนฺตฺตฺติ อธิกฺุจาสีติ ฯ
ตํ น คเหตุพฺพิ ฯ น หิ ภควา เอวรูปํ อธิกฺุจํ อกาสิ ภควา
ปน อเปถ ตุมฺहे กึ ทิสฺวา เอวํ วายมถ เอวรูปํ นาม
อวิตฺราคาทินํ ปฺรโต กาคํ วฏฺฏติ ฯ ตถาคตฺตสฺส ปน ราโค
ปฺหิโน โทโส ปฺหิโน โมโห ปฺหิโนติ อตฺตโน กิเลสฺปฺปหานํ
อารพฺภ

ยสฺส ชิตฺตํ นาวชียติ
ชิตมยสฺส โน ยาทิ โภจิ โลเก
ตํ พุทฺธมณฺนตฺโวจริ
อปทํ เกน ปเทน เนยฺยสฺส ๑
ยสฺส ชาลีนี วิสตุตฺติกา
ตณฺหา นตฺถิ กุหิณฺจิ เนตเว
ตํ พุทฺธมณฺนตฺโวจริ
อปทํ เกน ปเทน เนยฺยสฺสธาติ(๑)

อิมมา ชมฺมปเท พุทฺธชวฺกฺเข เทว กถา วทฺนฺโต
ชมฺมํ เทเสสิ ๑ ตา สจฺจํ กิร โน ปิตา อโวจ อรทํ
สุคฺโต โลเก น ราเคน สุวานโยติอาทีนฺ(๒) วตฺวา ปิตุ สนฺตํ
อาคมีสุ ๑

ภควาปี ตตฺถเว สตุตฺตาหํ วิตฺตินาเมตฺวา ตโต มุจฺลินฺทมูลํ
อคมาสิ ๑ ตตฺถ สตุตฺตาหฺวทฺทลิกาย อูปฺปนฺนาย สีตาทิปฺปฏิ-
พาหนตฺถํ มุจฺลินฺทเทน นาม นาคฺราเชน สตุตฺทกฺขตฺถํ โภเคหิ
ปริกฺขิตฺโต อสมฺพาธาย คนฺธกฺกุญฺธิ วิหรนฺโต วิย วิมุตฺติสฺสํ
ปฺปฏิสฺสเวทียมาโน สตุตฺตาหํ วิตฺตินาเมตฺวา ราชายตฺนํ อูปฺสงฺกมิตฺวา
ตตฺถปี วิมุตฺติสฺสํ ปฺปฏิสฺสเวทียมาโนเยว สตุตฺตาหํ วิตฺตินาเมสิ ๑
เอตฺตาวตา สตุตฺ สตุตฺตาทานิ ปรีปฺญณฺยานิ ๑ เอตฺถนฺตเรเนว
๑ ขุ. ฐ. ๒๕/๒๔/๓๕ ๑ ๒ ส. ๑๕/๕๐๖/๑๘๒ ๑

มุขโชนัน น สรีรปฏิชคฺคณัน น อาหารกัจจิมโหสิ ฌาน-
สุขผลสุขเขเนว จ วิดีนาเมสิ ฯ

อถสฺส ตสฺมี สตฺตสฺตฺตาทมตฺถเก เอกฺขนปฺลฺลวาสติเม ทิวเส
ตตฺถ นิสินฺนสฺส มุขํ โชวิสุตฺตมิตฺติ จิตฺตํ อุตฺปาติ ฯ สกฺโก
เทวานมินฺโท อคทฺหริตฺถํ อหริตฺวา อทาสี สตฺถา ตํ ปรีกฺขฺยชฺช
เคนสฺส สรีรวลลฺลชฺช อโหสิ ฯ อถสฺส สกฺโกเยว นาคลตฺตา-
ทนฺตกฺกฺขจฺจ มุขโชนนทกฺกฺขจ อทาสี ฯ สตฺถา ตํ ทนฺตกฺกฺขจ
ชาทิตฺวา ว อนฺตตตฺตทโททเคน มุขํ โชวิทฺวา ตตฺถเวว ราชายตฺน-
มฺมุเต นิสิตฺติ ฯ

ตสฺมี สมเย ตปฺสฺสภคฺคิภา(๑) นาม เทว วาณิชา ปฺลฺลจฺจ
สกฺกฺสเทหิ อุกฺกถา ชนปฺทา มชฺฌิมเทสํ คจฺจนฺตา ปุพฺเพ
อตฺตโน ฌาติสาโลหิตาย เทวตฺาย สกฺกฺขานิ สนฺนินฺรุมฺภิตฺวา สตฺถ
อาหารสมฺปาทเน อุตฺตาสหิตา มนฺถจฺจ มรฺุปีณฺฑทิกฺกฺขจ อาทาย
ปฺกฺกฺคณฺหาตุ โน ภนฺเต ภควา อิมํ อาหารํ อนฺนํ
อุปาทายาติ สตฺถารํ อุปฺนಾಮตฺวา อฏฺฐิสฺสุ ฯ ภควา ปายาส-
ปฺกฺกฺคณฺหทิวเสเยว ปตฺตสฺส อนฺตรหิตตฺตา น โข ตถาคตา
หตฺถสฺส ปฺกฺกฺคณฺหนตฺติ กิมฺหิ นฺ โข อหํ ปฺกฺกฺคณฺหยฺยนฺติ
จินฺเตสิ ฯ อถสฺส จิตฺตํ ญตฺวา จตฺตฺติ ทิสฺสahi จตฺตาโร
มหาราชานอ อินฺทนีลมนฺนิเมเย ปตฺเต อุปฺนಾಮสฺสุ ภควา เต
๑. ส. ย. ตปฺสฺส ...

ปฏิภฺยิปิ ๑ ปุณ มุคฺควณฺณเสถมเย จตฺตาริ ปตฺเต อุปฺนาคเมสิ ๑
ภควา จตฺนุณฺนํปิ มหาราชานํ สทฺธานุรฺกฺษณฺตถาย จตฺตาริปี
ปตฺเต ปฏิภฺยิปิ อุปรุปริ จเปตฺวา เอโก โหตุติ อธิภฺยิปิ
จตฺตาริปี มุขวภูภฺยิปิ ปณฺณายมานเลขา หุตฺวา มชฺฌิมปฺปมาณน
เอกตฺตํ อุปกมฺมีสุ ๑ ภควา ตสฺมี ปจฺจกฺเข เสถมเย ปตฺเต
อาหาริ ปฏิภฺยิปิ ปรีภฺยิปิ อนฺนโมทนํ อกาสิ ๑ เต
เทว ภาตโร วาณิชา พุทฺธณฺจ ชมฺมณฺจ สรณฺ คณฺตฺวา
เทววาจิกา อุปาสกา อเหตุ ๑ อถ เนลฺลํ เอกํ โน ภนฺเต
ปริจฺจิตพฺพญฺจานํ เทธาติ วทนฺตํ ทกฺขิณฺหตฺถน อตฺตโน
สิลฺลํ ปฺรามลิตฺวา เกสธาตฺโย อทาสิ ๑ เต อตฺตโน นกร
ตา ธาตฺโย สุวณฺณสมฺมุคฺคสฺส อนฺโต ปกฺขิปิตฺวา เจตฺย
ปติภฺยิปิ ๑

สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปน ตโต วุญฺจาย ปุณ อชฺปาลนิกฺโรชเมว
คณฺตฺวา นิกฺโรชเมว นิสฺสิ ๑ อถสฺส ตตฺถ นิสฺสินฺนมตฺตสฺเสว
อตฺตนา อธิคฺคชมฺมสฺส กมฺภีรตํ ปจฺจเวกฺขนตฺตสฺส สพฺพพุทฺธานํ
อาจिณฺโณ กิจฺเณน อธิคฺโต โข มยฺยํ ชมฺโมติ ปเรลฺลํ
อเทเสตฺถกามตาการปฺปตฺโต วิตกฺโก อุทปาติ ๑ อถ โข พุทฺธมา
สหมฺปติ นสฺสติ วต โภ โลโก วินสฺสติ วต โภ โลโกติ
ทสฺหิ จกฺกวาพสฺสเสหิ สกฺกสุยฺมสนฺตฺตฺตนิมฺมานรติวสวตฺติ-
มหาพุทฺธมาโน อาทาย สตฺถุ สนฺตฺกํ อากณฺตฺวา เทเสตฺ

ภนฺเต ภควา ฌมฺมนฺตฺติอาทินา นเยน ฌมฺมเทสนํ อายาจิ ฯ

สตฺถา ตสฺส ปฏฺิณฺณํ ทตฺวา กสฺส นฺุ โข อหํ ปจฺมํ
ฌมฺมํ เทเสยฺยนฺฺติ จินฺเตนฺฺโต อาพาโร ปณฺฺทิตฺโต โส อิมํ ฌมฺมํ
จิปรูปํ อาชานิสฺสตีตฺติ จิตฺตํ อุปรปาเทตฺวา ปุณฺุ โอลฺโลเกนฺฺโต
ตสฺส สตฺตาหกาลงฺกตภาวํ ฌตฺวา อุทกํ อวชฺเชตี ฯ ตสฺสปี
อภินฺโทสกาลงฺกตภาวํ ฌตฺวา พหุปรการา โข เม ปณฺฺจวคฺคิยา
ภิกฺขุชฺติ ปณฺฺจวคฺคิเย อารพฺภ มนสิกตฺวา กหํ นฺุ โข
เต เอตฺรหิ วิหรนฺฺตีตฺติ อวชฺเชนฺฺโต พาราณสียํ อีสิปตเน
มิกทาเยตี ฌตฺวา กติปาหํ โพธิมณฺฺชสามนฺฺตยาเยว ปิณฺฺชทาย
จรณฺฺโต วิหริตฺวา อาสาพฺหิปุณฺฺณมายํ พาราณสี คณฺฺตฺวา
ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺเตสฺสามิตฺติ ปกฺขสฺส จาตุทฺทลียํ ปจฺจฺจสสมเย
ปจฺจฺจฺจราย ปภาตาย รตฺติยา กาลสฺเสว ปตฺตจิวรมาทาย
อฏฺฐจารสโยชนมคฺคํ ปฏฺิปนฺุโน อนฺฺตรามคฺเค อุปรกํ นาม อาชีวกํ
ทิสฺวา ตสฺส อตฺตโน พุทฺธภาวํ อัจฺจฺจิตฺวา ตํ ทิวสเมว
สายนฺุหสมเย อีสิปตนิ สมนฺุปรปฺปณฺิ ฯ

ปณฺฺจวคฺคิยา ตถาคตํ ทูรโตว อากจฺจนฺฺตํ ทิสฺวา อัย
อาวโส สมนฺุ โคตโม ปจฺจยพาทูลฺลทาย อวตฺติตฺวา ปริปุณฺฺณ-
กาโย ปิณฺฺดินฺุทฺริโย (๑) สุวณฺฺณวณฺุ โหตฺวา อากจฺจตี อิมสฺส
วณฺุทนาทีนํ น กริสฺสาม มหากุลปรปฺปสุโต โข ปเนส
๑ สฺ. ย. ปิณฺฺดินฺุทฺริโย ฯ

อาสนาภิกขุ อรหติ เตนสุส อาสนมตฺตํ ปญญาเปสฺสามาติ
กตฺติ อํกุสฺส ๑ ภควา สเทวกสุส โลกสุส จิตฺตอาจารย์ชานน-
สมตฺเถน ฌาณน กิ นุ โข อิม จินฺตยีสฺสูติ อวชฺเชตฺวา
จิตฺตํ อญฺญาตี อถ เตสฺส สพฺพเทวมนุสฺเสสฺส อโนทิสฺสกวเสน
ผรณสมตฺถํ เมตฺตจิตฺตํ สงฺฆิปิตฺวา โอทิสฺสกวเสน เมตฺตจิตฺเตน
ผริ ๑ เต ภควตา เมตฺตจิตฺเตน สมฺมุจฺจสา ตถาคเต อุปสงฺกมฺนฺเต
สกาย กตฺติกาย สณฺจาทฺตุ อสฺกโกนฺตา ปจฺจกฺคนฺตฺวา อภิ-
วาทนาทีนํ สพฺพกิจฺจานํ อํกุสฺส สมฺมาสมฺพุทฺธภาวํ ปนฺสฺส
อชานนฺตฺวา เกวลํ นามน จ อวฺโสวาทน จ สมฺมาจรีสุ ๑

อถ เน ภควา มา ภิกฺขเว ตถาคตฺตํ นามน จ
อวฺโสวาทน จ สมฺมาจรรถ ๑ อรหํ ภิกฺขเว ตถาคโต
สมฺมาสมฺพุทฺธโรติ อตฺตโน พุทฺธภาวํ ฌาเปตฺวา ปญฺญตฺตว-
รพฺพธาสนนํ นิสินฺโน อุตฺตราสาพฺพนกฺขตฺตโยเค วตฺตมานน
อญฺจารสฺหิ พุรฺหมโกภฺภีหิ ปริวฺโต ปญฺจวคฺคิยตฺเถเร อามนฺเตตฺวา
ติปริวฺตฺตํ ทฺวาทสาการํ ฌณณวิชมฺภนํ(๑) อนฺตฺตฺรํ ฌมฺมจกฺก-
ปฺปวตฺตนฺตฺตฺนตฺ(๒) เทเสสิ ๑ เตสฺส โกณฺทญฺญตฺเถโร เทสนานุสาเรน
ฌณฺณํ เปเสนฺโต สุตฺตปริโยसानน อญฺจารสฺหิ พุรฺหมโกภฺภีหิ สทฺธิ
โสตาปตฺตฺตฺสเล ปตฺติจฺจาสี ๑ สตฺถา ตตฺเถว วสฺสํ อุปคฺคนฺตฺวา
ปฺนทิวเส วปฺปตฺเถรํ โอิวทฺนฺโต วิหารเยเว นิสีหิ เสสา
๑ สฺตี. ย. สญฺญาณวิชมฺภนํ ๑ ๒ วิ. มหา. ๔/๑๓/๑๗ ๑

จตุตาโรปี ปิณฺฑาทาย จรีสุฯ วปฺปตฺเถโร ปุพฺพณฺเฑยว โสตาปตฺติ-
ผลํ ปาปุณฺนิฯ เอเตเนวฺปาเยน ปุณฺทิวเส ภทฺทิตฺยตฺเถรํ ปุณฺทิวเส
มหานามตฺเถรํ ปุณฺทิวเส อสฺสชิตฺเถรณฺติ สพฺเพ โสตาปตฺติผล
ปติฏฺฐาเปตฺวา ปณฺจมิยํ ปกฺขสฺส ปณฺจปี เถเร สนนฺิปาเตตฺวา
อนตฺตลกฺขณฺณสฺสตฺตฺนตฺติ (๑) เทเสสิ เทสฺนาปริโยसानเ ปณฺจปี เถรา
อรหตฺเต ปติฏฺฐหีสุฯ อถ สตฺถา ยสฺสสฺส กุลปฺตฺตสฺส อุปฺนิสฺสยํ
ทิสฺวา ตํ รตฺติภาเค นิพฺพิชฺชิตฺวา เกหํ ปหาย นิกฺขนฺตํ
เอหิ ยสาติ ปกฺโกสิตฺวา ตสฺมีเยว รตฺติภาเค โสตาปตฺติผล
ปุณฺทิวเส อรหตฺเต ปติฏฺฐาเปตฺวา อปเรปี ตสฺส สหายเก
จตุปฺปณฺณาสชเน เอหิกิขุปฺพพฺชชาย ปพฺพาเชตฺวา อรหตฺตํ
ปาเปสิฯ

เอวํ โลก เอกสฺมฺมจฺฉิยา อรหนฺเตสฺส ชาเตสฺส สตฺถา
วฏฺฐวสฺโส ปวาเรตฺวา จรธ ภิกฺขเว จาริกนฺติ สมฺมจฺฉิกิขุ
ทิสาสฺส เปเสตฺวา สยํ อรุเวถํ คจฺฉนฺนฺโต อนตฺตรามคฺเค
กปฺปาสิกวนสณฺเฑ เตสฺสภทฺทวคฺคิยกฺมาเร วินฺนสิฯ เตสฺส สพฺพ-
ปจฺฉิมโก โสตาปนฺโน สพฺพตฺตโม อนาคามี อโหสิฯ เตปี
สพฺเพ เอหิกิขุภาเวเนว ปพฺพาเชตฺวา ทิสาสฺส เปเสตฺวา อรุเวถํ
คณฺตฺวา อจฺฉนฺนฺตปฏฺฐิหาริยสฺสทฺธานิ ทสฺเสตฺวา อรุเวลกสฺส-
ปาทโย สหสฺสชฺชฎิลปริวเร เตภาตฺติกชฺชฎิเล วินฺนตฺวา เอหิกิขุ-
๑. วิ. มหา. ๔/๑๐-๒๐/๑๓-๒๖ฯ

ภาเวน ปพฺพาเชตฺวา คยาสีเส นิสีทาเปตฺวา อาทิตฺตปริยาช-
เทสนาย(๑) อรหตฺเต ปตฺติจฺญาเปตฺวา เตน อรหนตฺสหัสเสน ปรีวฺโต
พิมฺพิสาร์ธโย ทินฺนปฺปฏิญฺญํ โมเจสฺสามิตฺติ ราชคฺชนครูปจาเร
ลฺกฺขจิวฺนุชฺยานํ อคฺมาสิ ฯ ราชฯ อุชฺชยานปาลสฺส สนฺตিকা
สฺตถา อาคโธตฺติ สฺตฺวา ทฺวาทสนฺหุเตหิ พฺรหฺมณคฺคหปฺตฺติเกหิ
ปรีวฺโต สฺตถาริ อุปฺสงฺกมิตฺวา จกฺกวิจิตฺตเตสฺส สฺวณฺณปฺญฺญ-
วิตานํ วิช ปภาสฺมทฺชํ วิสฺสชฺเชนฺเตสฺส ตถาคตฺสฺส ปาทฺส
สิรสา นิปตฺติวฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสีทิตฺติ สทฺธิ ปริสาช ฯ

อถ โข เตสํ พฺรหฺมณคฺคหปฺตฺติกาณํ เอตทโหสิ กิ
นุ โข มหาสมฺโม อูรฺเวลกสฺสเป พฺรหฺมจริชฺชํ จรติ อุทาห
อูรฺเวลกสฺสโป มหาสมฺเมตฺติ ฯ ภควา เตสํ เจตฺสาเจโตปรี-
วิตกฺกมณฺเฑน อูรฺเวลกสฺสปี คากาย อชฺฌภาสิ

กิเมว ทิสฺวา อูรฺเวลวาสิ
ปหาสิ อคฺคิ กิสโกวทาโน
ปฺจุจฺจามิ ตํ กสฺสป เอตมตฺถํ
กถํ ปหิณฺตี ทว อคฺคิหุตฺตุนฺตี ฯ (๒)

เถโรปี ภควโต อธิปฺปาชํ วิทิตฺวา

รูเป จ สทฺเท จ อโถ รเส จ
กามิตฺถโย จาภิวทฺตติ ชณฺเฑน

๑. วิ. มหา. ๔/๕๕/๖๒ ฯ ๒. วิ. มหา. ๔/๕๗/๖๖ ฯ

เอตมฺ มลนฺตี อฺปรีสุ ญตฺวา

ตสฺมา น ยฺญฺเจ น หุเต อรณฺชิณฺตี(๑)

อิมิ คาลํ วตฺวา อตฺตโน สวากภาวปฺปกาสนตฺถิ ตถา-
คตฺสฺส ปาทปฺปิฏฺเจ สีลํ จเปตฺวา สตฺถา เม ภนฺเต ภควา
สวากโหมสมฺมิตฺติ วตฺวา เอกตาลํ ทฺวิตาลํ ติตาลนฺติ ยาว
สตฺตตตาลปฺปมาณํ สตฺตทกฺขตฺตํ เวหาลํ อพฺภุกฺคนตฺวา โอรุยฺห
ตถาคตฺถิ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทึ ๑ ตํ ปาฏฺหาริยํ ทิสฺวา
มหาชนฺโน อโห มหानุภาวาท พุทฺธา เอวณฺทึ ทามกตทิกฺกุจฺจโก
นาม อรหตฺติ มลฺลมาโน อรุเวลกสฺสโปปิ ทิกฺกุจฺจาลํ ภินฺทิตฺวา
ตถาคเตน ทมิโตตฺติ สตฺถุ คุณฺถถิเยว กเถสิ ๑ ภควา นานํ
อิทานิเยว อรุเวลกสฺสโป ทเมมิ อตีเตปิ เอส มยา ทมิโตตฺติ
วตฺวา อิมิสฺสา อญฺจุรปฺปตฺติยา มหानารทกสฺสปฺชาตกํ(๒) กเถตฺวา
จตฺตาริ สจฺจานิ ปกาเสสิ ๑ ราชา เอกาทสฺหิ นหฺเตหิ สทฺธิ
โสตาปตฺติผลฺล ปตฺติจฺจาสฺสิ เอกนหฺตํ อฺปาสกตฺตํ ปฏฺิเวเทสิ ๑
ราชา สตฺถุ สนฺตฺติเก นิสฺสินฺโนเยว ปญฺจ อสฺสาสเก ปเวเทตฺวา
สรณํ คนฺตฺวา สฺวาตนาถ นิมนฺเตตฺวา อญฺจุรายาสนา ภควนฺตํ
ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ปกฺกามิ ๑

ปฺนทิวเส เยหิ จ ภควา หิยฺโย ทิกฺกุจฺจโย เยหิ จ คทิกฺกุจฺจ
เต สพฺเพปิ ราชคฺหวาสิโน อญฺจุรารสโกฏฺธิสงฺฆา มนฺุสฺสา ตถาคตฺถิ
๑. วิ. มหา. ๔/๕๓/๖๖ ๑ ๒. พุ. ชา. ๒๘/๘๓๔/๒๕๒ ๑

ทฎฐกามา ปาโตว ราชคหโต ลฎฐิฉินุยุยานัน อคมัสสุ ฯ ตีคาวิโต
มคโค นปโปหสิ สกกลฎฐิฉินุยุยานัน นิรนตริ ผุฏฐิ อโหสิ ฯ
มหาชโน ทสพลสสุส รูปโสภคคปุตตติ อตตภาวิ ปสฺสนุโตปี
ติตฺตี กาคู นาสกขิ ฯ วณณภูมิ นามเสา ฯ เอวรูเปสฺสุ หิ
จानเสสุ ภควโต ลกขณานุพยุชชานาทีปเปทา สพฺพาปี
รูปกายสิริ วณณตพฺพา ฯ เอว รูปโสภคคปุตตติ ทสพลสสุ
สริริ ปสฺสมานน มหาชเนน นิรนตริ ผุฏฐิ อุยุยานน จ
คมนมคเค จ เอกภิกขุสฺสปี นิกขมโนกาโส นาโหสิ ฯ ตํ ทิวสํ
กิริ ภควโต ภตฺตํ ฉินฺนํ ภเวยฺย ตสฺมา ตํ มา อโหสิตี
สกกสฺส นิสินฺนาสนัน อุณฺหการิ ทสฺเสสิ โส อวชฺชมาโน
ตํ การณํ ฅตฺวา มาณวกวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา พุทฺธมฺม-
สงฺฆปฏฺธิสฺยตฺตา ฤติโย วทมาโน ทสพลสฺส ปฺรโต โอตริตฺวา
เทวานุภาเวน โอกาสิ กตฺวา

ทนฺโต ทนฺเตหิ สห ปฺราณชฎฺฐิเลหิ

วิปฺปมุตฺโต วิปฺปมุตฺเตหิ

สิงฺคีนิภฺขสฺวณฺโณ

ราชคหิ ปาวิสิ ภควา ฯ

มุตฺโต มุตฺเตหิ ฯเปฯ

ติณฺโณ ตินฺเณหิ ฯเปฯ

สนฺโต สนฺเตหิ ฯเปฯ

ราชคหิ ปาวิสิ ภควา ฯ

ทสวาโส ทสพโล

ทสธมฺมวิทฺท ทสภิ จุเปโต

โส ทสสตปริวารो

ราชคหํ ปาวีสึ ภควาติ(๑)

อิมานิ คาถานิ สตุถุ วณฺณํ วทมานโน ปุโรโต ปายาสึ ฯ
ตทา มหาชนโน มานวกสฺส รูปสิริํ ทิสฺวา อติวिय อภिरูโป
วตายํ มานวโก น โข ปน อมฺเหหิ ทิฏฺฐปฺพุโพติ จินฺเตตฺวา
กุโต อยํ มานวโก กสฺส วา อยนฺติ อาห ฯ ตํ สุตฺวา
मानโว

โย ธีโร สพฺพธิ ทนฺโต สฺพุโธ อปฺปฏิปฺกุคฺโค

อรหํ สุกฺโต โลเก ตสฺสํหาํ ปริจารโกติ(๒)

คาถมาห ฯ

สตุถา สกฺเคน กโตกาสิํ มคฺคิํ ปฏฺธิปชฺชิตฺวา ภิกฺขุ-
สทสฺสปริวฺโต ราชคหํ ปาวีสึ ฯ ราชชา พุทฺธปฺปมฺขสฺส สงฺฆสฺส
มหาทานํ ทตฺวา อหิํ ภนฺเต ตีณิ รตนานิ วินา วสิตุํ
น สกฺขิสฺสามิ เวลาย วา อเวลาย วา ภควโต สนฺตํ
อากมฺิสฺสามิ ลกฺขจิวฺนุชฺยานนฺจ นาม อติทฺูเร อิทํ ปน อมฺหากํ
เวพฺพวฺนุชฺยานํ นาทิทฺูริํ นจฺจาสนฺนํ คมนาคมนสมฺปนฺนํ พุทฺธารหํ
เสนาสนํ ฯ อิทํ เม ภนฺเต ภควา ปฏฺธิคฺคณฺหาตฺตติ สฺวณฺณ-
๑ วิ. มหา. ๔/๖๑/๖๕ ฯ ๒ วิ. มหา. ๔/๖๒/๗๐ ฯ

ภิงคารน ปุ่ปลคนุชวาสิตํ มณฺวณฺณํ อุทกมาทาย เวพฺวนุชฺยานํ
ปริจฺจชนฺโต ทสพลสฺส หตฺเถ อุทกํ ปาเตสิ ฯ ตสฺมี อาราม
ปฏิกุคฺคหิตะเว พุทฺธสาสนสฺส มุลานิ โอตินฺณานํติ มหาปจฺวี
กมฺปิ ฯ ชมฺพุทฺธิปตลสฺมิณฺหิ จเปตฺวา เวพฺวนํ อณฺณํ มหาปจฺวี
กมฺเปตฺวา คหิตเสนาสนํ นาม นตฺถิ ฯ ตมฺพปณฺณิที่เปปี
จเปตฺวา มหาวิหารํ อณฺณํ ปจฺวี กมฺเปตฺวา คหิตเสนาสนํ นาม
นตฺถิ ฯ สตฺถา เวพฺวนารามํ ปฏิกุคฺคเหตุวา รัถฺโธ อนุโมทนํ
กตฺวา อุกฺกุชฺยาสนา ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต เวพฺวนํ อคฺมาสิ ฯ

ตสฺมี โข ปน สมเย สาริปฺตฺโต จ โมคฺคัลลาโน จาติ
เทว ปริพฺพาชกา ราชกหํ อุปนิสฺสาย วิหรนฺติ อมตํ
ปริเยสมานา ฯ เตสุ สาริปฺตฺโต อสฺสชิตฺเถรํ ปิณฺฑาย ปวิฏฺฐํ
ทิสฺวา ปสนฺนจิตฺโต ปยิริปาสิตฺวา ये ชมฺมา เหตุปฺปภาวติ(๑)
อาทิกาลํ สุตฺวา โสตาปตฺติผล เปรฺติฏฺฐาย อตฺตโน สหายกสฺส
โมคฺคัลลานสฺสปี ตเมว คาลํ อภาสิ ฯ โสปี โสตาปตฺติผล
เปรฺติฏฺฐหิ ฯ เต อุโภปี สณฺชยฺ (๒) โอลเอกตฺวา อตฺตโน ปริสาย
สทฺธิ ภาควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชีสุ ฯ เตสุ โมคฺคัลลาโน สตฺถาเห
น อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ สาริปฺตฺโต อหฺตฺมาเสน ฯ อุโภปี เต สตฺถา
อคฺคสาวกฺกุชฺจาเน จเปสิ ฯ สาริปฺตฺตตฺเถเรน จ อรหตฺตํ
ปตฺตทิวเสเยว สนฺนิปาตํ อภาสิ ฯ

๑ วิ. มหา. ๔/๖๕/๗๔ ๒. ม. สณฺจยฺ ฯ

ตถาคเต ปน ตสุมิณญเณว เวพฺพวนุชฺชยานเ วิหรนฺเต
สุทฺโททนมหาราชา ปุตุโต กิร เม ฉพฺพสุตฺตานิ ทุกฺกรการิกํ
จริตฺวา ปรมภิสฺมุโพธิํ ปตฺวา ปวตฺตวารชฺมมจฺกโก ราชคหํ
อุปนิสฺสาย เวพฺพวนเ วิหรตีติ สุตฺวา อณฺณตรํ อมจฺจํ อามนฺเตสิ
เอहि ภณเ ตฺวํ ปุริสฺสทฺสฺสปริวารโ ราชคหํ คนฺตุวา มม
วจนเนน ปีตา เต สุทฺโททนมหาราชา ทฺฐจฺกาโมติ วตฺวา
มม ปุตุตํ คณฺหิตฺวา เอหิติ อาห ๑ โส เอวํ เทวาติ รณฺโณ
วจนํ สิริสา สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา ปุริสฺสทฺสฺสปริวารโ จิปรเมว
สฏฺฐิจิโยชนมคฺคํ คนฺตุวา ทสฺพลสฺส จตฺตฺปริสมชฺเณ นิสีทิตฺวา
ชฺมมฺเทศนาเวลายิ วิหาริ ปาวิสิ ๑ โส ติฏฺฐตฺตฺ ตาว รณฺญา
ปหิตฺสาสนนฺติ ปุริสฺปริยนฺเต จิโต สตฺถุ ชฺมมเทศนํ สุตฺวา
ยถาจิโตว สทฺธิํ ปุริสฺสทฺสฺสเสน อรหตฺตํ ปตฺวา ปพฺพชฺช
ยาจิ ๑ ภควา เอถ ภิกฺขุไวติ หตฺถิํ ปสาเรสิ สพฺเพ
ตงฺขณฺณญเณว อิทฺธิมยปตฺตจิวรรชรา สฏฺฐิจิวสฺสติกตฺเถรา วिय
อเหตุสิ ๑ อรหตฺตํ ปตฺตกาเลโต ปฏฺฐาย ปน อริยา นาม
มชฺชมตฺตาว โหนฺตีติ โส รณฺญา ปหิตฺสาสนํ ทสฺพลสฺส น
กเถสิ ๑ ราชา เนว คโต อากจฺจติ น สาสนํ สฺยยตีติ
เอहि ภณเ ตฺวํ กจฺจนาติ เอเตเนว นียาเมน อณฺณํ อมจฺจํ
เปเสสิ ๑ โสปี คนฺตุวา ปุริมฺนเยเนว สทฺธิํ ปุริสฺสาย อรหตฺตํ
ปตฺวา ตฺถนฺหิ อโหสิ ๑ ปุณ ราชา เอहि ภณเ ตฺวํ กจฺจ

คฺวํ กจฺจาทิ เอเตเนว นียาเมน อปเรปี สคฺต อมจฺเจ
เปเสสิ ฯ เต สพฺเพ นว ปุริสสหสฺสปริวารานว อมจฺจา
อคฺคตโน กิจฺจํ นิฏฺฐาเปตฺวา คฺคณฺหิฏฺฐตา ตตฺถเอว วิหริสฺสุ ฯ
ราชา สาสนมตฺตมฺปิ อหริตฺวา อจิกฺขนฺตุ อลภิตฺวา
จินฺเตสิ เอตฺตกาปี ชนา มยิ สีนหาภาเวน สาสนมตฺตมฺปิ
น ปจฺจาหริสฺสุ โโก นฺุ โข เม สาสนํ กริสฺสตีติ สพฺพํ
ราชพลฺลํ โอลเณนฺโต กาพฺุทายี อทุทสฺ ฯ โส กิร รมฺโณ
สพฺพตฺตสาคโก อพฺพนฺตริโก อติวिय วิสฺสาสิโก อมจฺโใจ
โพธิสคฺเตน สทฺธิ อเอกทิวเส ชาโต สหปฺสฺสุกัิพโก สหาโย ฯ
อถ นํ ราชานามนฺเตสิ ตาต กาพฺุทายิ อหํ มม ปฺุคฺตํ
ทญฺุจฺกาโม นวปุริสสหสฺสปริวารเณ (๑) นว อมจฺเจ เปเสสิ เตสฺ
เอโกปี อากนฺตฺวา สาสนมตฺตํ อโรเจนฺโต นาม นคฺคิ
ทฺุชฺชาโน โข ปน เม ชีวิตนฺตฺราโย ชีวมาโนเยวาทํ ปฺุคฺตํ
ทญฺุจฺกาโม สกฺขิสฺสสิ นฺุ โข เม ปฺุคฺตํ ทสฺเสตฺตุนฺติ ฯ สกฺขิสฺสสามิ
เทว สเจ ปฺุพฺพิชิตฺุ ลภิสฺสามิติ ฯ ตาต คฺวํ ปฺุพฺพิชิตฺุ วา
อปฺุพฺพิชิตฺุ วา มยฺหํ ปฺุคฺตํ ทสฺเสหิตี ฯ โส สาธฺุ เทวาทิ
รมฺโณ สาสนํ อาทาย ราชคหํ คนฺตฺวา สคฺคฺุ ชมฺมเทสนา-
เวลาย ปฺุริสปฺุริยนฺเต จิตฺุ ชมฺมํ สคฺคฺุวา สปริวารโ อรหคฺคฺุ
ปฺุคฺตฺวา เอหิกฺกฺุภาเวน ปฺุพฺพิชิตฺุวา วิหาสิ ฯ
๑. สี่. ...ปริวารเ ฯ

สตถา พุทฺโธ หุตฺวา ปจฺมํ อนฺโตวสุสํ อธิปตฺเน วสิตฺวา
วภูจฺวสุโส ปวารेतฺวา อรุเวถํ คนฺตุวา ตตฺถ ตโย มาเส
วสนฺโต เตภาทิกชฺฐิเถ วินตฺวา ภิกฺขุสหสฺสปริวารो ผุสฺสมาส-
ปฺปณฺณมายํ ราชคหํ คนฺตุวา เทว มาเส วสิ ฯ เอตฺตาวตา
พาราณสีโต นิภฺขนฺตสฺส ปณฺจ มาสา ชาตา สกโถ เหมนฺโต
อติภฺกนฺโต ฯ กาพฺุทายิตฺถเรสฺส อากตฺทิวสโต สตฺตภุจทิวสา
วีสิตฺตฺตา เถโร ผกฺกณฺมาสปฺปณฺณมายํ จินฺเตสิ อติภฺกนฺโตทานิ
เหมนฺโต วสนฺตสมโย อนฺุปฺโต มนฺุสเสหิ สสฺสาทีนํ อุทฺธริตฺวา
สมฺมุขสมฺมุขภุจฺจาเนหิ มคฺคา ทินฺนา หริตฺติณฺสณฺณนา ปจฺวี
สุปฺพิตา วนฺสณฺหา ปฏฺิพฺชนกฺขมา มคฺคา กาโล ทสฺพลสฺส
ฉาติสฺงคหํ กาคฺคฺคฺติ ฯ อถ ภกฺวณฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา

องฺคาริโน ทานํ ทฺมา ภทฺนเต

ผลฺลสิโน ฉทนํ วิปฺปหาย

เต อจฺจิมนฺโตว ปภาสยฺนติ

สมโย มหาวีร ภาคี รสฺสานํ(๑) ฯเปฯ

นาตีสิตํ นาตฺอุณฺหํ นาตฺพุภิกฺขจฺจาทกํ

สทฺทลา หริตา ภูมि เอส กาโล มหามฺุณีติ

สภุจิมตฺตฺตาหิ คาทาหิ ทสฺพลสฺส กฺลนฺครคฺมนวณฺณํ วณฺเณสิ ฯ

อถ นํ สตฺถา ที นฺุ โข อุทายิ มฐฺุรฺสฺสเรณ คมนวณฺณํ

๑ พุ. เถร. ๒๖/๓๗๐/๓๔๖ ฯ ที. ยู. ภคฺีรฺสฺสานํ ฯ

วณฺเณสีติ อห ๗ คุมฺหากํ ฆนฺเต ปิตา สุทฺโธทนมหาราชา
คฺมุเห ปสฺสิตฺตกาโม กโรธ ฉาตกานํ สงฺคหนฺติ ๗ สาธุ อุทายิ
กริสฺสามิ ฉาตกานํ สงฺคหํ ภิภฺขุสงฺฆสฺส อโรเจหิ คมฺยวคฺตํ
ปริปุเรสฺสนฺตีติ ๗ สาธุ ฆนฺเตติ เถโร เตสํ อโรเจสิ ๗

ภควา องฺกมคฺชวาสินํ กุลปฺตฺตานํ ทสฺหิ สหฺสฺเสหิ
กปิลวตฺตฺวาสินํ ทสฺหิ สหฺสฺเสหิตี สพฺเพเหว วิสฺติสหฺสฺเสหิ
จีณาสวภิกฺขุหิ ปริวุโต ราชคหา นิกฺขมิตฺวา ทิวเส ทิวเส
โยชนํ กจฺจติ ๗ ราชคหโต สภฺกฺจโยชนํ กปิลวตฺตํ ทวีหิ มาเสหิ
ปาปฺณิสฺสามิตี อตฺตริตจาริกํ ปกฺกามิ ๗ เถโรปี ภควโต
นิกฺขนฺตภาวํ รมฺโถ อโรเจสฺสามิตี เวหาสํ อพฺภุคฺคณฺตฺวา
รมฺโถ นิเวสเน ปาตฺตรโหสิ ๗ ราชา เถโร ทิสฺวา คฺกุฏจิตฺโต
มหารเห ปลลฺงฺเก นิสิตาเปตฺวา อตฺตโน ปฏฺยิทิตสฺส
นानคฺครสโภชนสฺส ปตฺตํ ปุเรตฺวา อทาสิ ๗ เถโร ปฏฺยาย
คมนาการํ ทสฺเสสิ ๗ นิสิติตฺวา ภูณฺช ตาตาทิ ๗ สตฺถ
สนฺตํกํ คณฺตฺวา ภูณฺชิสฺสามิ มหาราชาติ ๗ กหํ ปน ตาต
สตฺถาติ ๗ วิสฺติสหฺสฺสภิกฺขุปริวาโร คฺมุหากํ ทสฺสนตฺถาย จาริกํ
นิกฺขนฺโต มหาราชาติ ๗ ราชา คฺกุฏจมานโส อห คฺมุเห
อิมํ ปริภฺยชิตฺวา ยาว มม ปฺตฺโต อิมํ นครํ ปาปฺณาติ
ดาวสฺส อิตฺว ปิณฺฑปาตํ ปริหฺรธาติ ๗ เถโร อธิวาเสสิ ๗
ราชา เถโร ปริสิตฺวา ปตฺตํ คณฺชจฺจณฺเณน อุพฺพภฺกฺเขตฺวา

อุตุตมสฺส โภชนสฺส ปุเรตฺวา ตถาคตสฺส เทถาคิ เถรสฺส
หตฺเถ ปตฺติจฺจาเปตี ฯ เถโร สพฺเพสํ ปสฺสนฺตํนํเยว ปตฺตํ
อากาเส จิปิตฺวา สยมฺปิ เวหาลิ อพฺภุคฺคณฺตฺวา ปิณฺฑปาตํ
อาหริตฺวา สตฺถุ หตฺเถ จเปตี ฯ สตฺถา ตํ ปรีภุญฺชิ ฯ
เอเตเนว อุปาเยน เถโร ทิวเส ทิวเส ปิณฺฑปาตํ อหริ ฯ
สตฺถาปิ อนฺตรามคฺเค รณฺโถเยว ปิณฺฑปาตํ ปรีภุญฺชิ ฯ
เถโรปิ ภตฺตกิจฺจาวสานเณ ทิวเส ทิวเส อชฺช ภควา เอตฺตํ
อากโต อชฺชเอตฺตกนฺติ พุทฺธคฺคณฺปฏิสฺยตฺตาย จ กถาย
สกลํ ราชกฺุฬํ สตฺถุทสฺสนํ วินาเยว สตฺถริ สลฺยชาตปฺปสาทํ
อกาสิ ฯ เतेเนว นํ ภควา เอตฺตํคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ
ภิกฺขุณํ กุลปฺปสาทกานํ ยทิทํ กาทฺพทายีตี(๑) เอตฺตํคฺเค จเปตี ฯ
      สากียาปิ โข อนุปฺปตฺเต ภควติ อมฺหากํ ฉาติเสฏฺฐํ
ปสฺสิสฺสสามาติ สนนฺิปตฺติตฺวา ภควโต วสนฺภูจฺานํ วิมฺสมานา
นิโครธสฺสทุกสฺส อาราโม รมนฺนิโยติ สลฺลกฺุเขตฺวา ตตฺถ สพฺพิ
ปฺภิชฺคฺคณฺวิธึ กาทฺเรตฺวา คณฺธปฺปฬหตฺถา ปจฺจุคฺคมนํ กโรนฺตา
สพฺพาลงฺการปฺภิมณฺจฺิเต ทหฺรทหฺเร นาคฺรทาทเรจ จ นาคฺร-
ทาทริกาโย จ ปจฺมํ ปหิณฺสิ ตโต ราชกฺุมารเ จ ราชกฺุมาริกาโย
จ เตสํ อนนฺตรา สามี คณฺธปฺปฬาทิหิ ปุชฺยมาณา ภควนฺตํ
คเหตฺวา นิโครธรามเมว อคฺมึสฺสุ ฯ ตตฺถ ภควา วิสฺตีสหสฺส-
๑. อจฺ. เอก. ๒๐/๑๔๕/๓๒ ฯ

จีณาสวปริวโต ปลายตุตวรพุทฺธาสนเน นิสีทิฯ สากิยา นาม
มานชาติกา มานตุตทฺธา เต สิทฺธตุตถุมารโ อมฺเหหิ ทหฺรตโร
อมฺหากํ กนิฏฺโฐ ภาคินโยโย ปุตุโต นตุตติ จินฺเตตฺวา
ทหฺรทหฺเร ราชกุมารโ อาหิสฺสุมฺเห วนฺทถ มยฺ คุมฺหากํ
ปิฏฺฐิตโ นิสีทิสฺสามาติฯ เตสฺ เหว อวนฺทิตฺวา นิสินฺเนสฺ
ภควา เตสฺ อชฺฌาสยฺ โอลเกตฺวา น มํ ฌาตโย วนฺทนฺติ
หนฺท ทานิ เต วนฺทาเปสฺสามิตฺติ อภินฺญาปาทกํ จตุตถํ ฌานํ
สมาปชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐาย อากาสํ อพฺภุกฺคนฺตฺวา เตสฺ สีเส
ปาทปิสฺสํ โอลิรฺมานโ วิย คณฺทมพฺรฺกขฺมุเล ยมกปาฏิหาริยสทิสฺ
ปาฏิหาริยํ อกาสิฯ ราชา ตํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา อาห ภนฺเต
คุมฺหากํ ชาตทิวเส กาทเทวลิสฺส (๑) วนฺทนฺตํ อุปฺนิตานํ โว
ปาเท ปริวตเตตฺวา พฺราหฺมณฺสฺส มตฺถเก ปติฏฺฐิตเ ทิสฺวาปี
อหํ คุมฺหากํ ปาเท วนฺทํ อยฺ เม ปจฺมวนฺทนาฯ วปฺปมฺจฺกล-
ทิวเส จ ชมฺพฺจุฌายาย สิริสยเน นิปฺนฺนํ โว ชมฺพฺจุฌายาย
อปฺริวตฺตํ ทิสฺวาปี ปาเท วนฺทํ อยฺ เม ทุตฺติยวนฺทนาฯ
อิทานิ ปน อิมํ อทิฏฺฐปฺพุพฺพํ ปาฏิหาริยํ ทิสฺวาปี อหํ คุมฺหากํ
ปาเท วนฺทามิ อยฺ เม ตุตฺติยวนฺทนาติฯ รัถฺวา ปน วนฺทิตเ
ภควนฺตํ อวนฺทิตฺวา จาตุํ สมตฺโต นาม เอกสากิโยปี นาโหสิ
สพฺเพ วนฺทิสฺสเยวฯ

๑ ม. กาลเทวลิสฺสฯ

อติ ภควา ฌาตโย วนฺทาเปตฺวา อากาสโต โอตริตฺวา
ปญฺจตฺตาสเน นิสฺสีทึ ๗ นิสฺสินฺเน ภควติ สีขาปตฺโต ฌาติสมาคโม
อโหสิ สพฺเพ เอกกฺคจิตฺตา หุตฺวา นิสฺสีทิสฺสุ ๗ ตโต มหาเมโฆ
โปกฺขรวรสฺสํ วรสฺสึ ๗ ตมฺพวณฺณํ อุทกํ เหฏฺฐา วิรวนฺตํ คจฺฉติ
เตมิตฺตกาโมว เตเมติ อเตมิตฺตกาเมว สฺสรึเร เอกพินฺทุมตฺตมฺปิ
น ปตฺติ ๗ ตํ ทิสฺวา สพฺเพ อจฺฉริยพฺภุตฺตจิตฺตา ชาตา อโห
อจฺฉริยํ อโห อพฺภุตฺตนิ ๗ กถํ สมฺภูจฺจาเปตฺสํ ๗ สตฺถา น
อิทาเนว มยฺหํ ฌาติสมาคเม โปกฺขรวรสฺสํ วรสฺสตี อตีเตปิ
วรสฺสึตี อิมิสฺสา อญฺจุปฺปตฺติยา เวตฺสสนฺตรชาตกํ(๑) กเถสิ ๗ ฐมฺมกถํ
สฺสฺสฺวา สพฺเพ อญฺจาย วนฺทิตฺวา ปกฺกมฺมีสุ ๗ เอโกปี ราชา
วา ราชมหามตฺโต วา เสว อมฺหากํ ภิกฺขุ คณฺหาติ
วตฺวา กโต นาม นตฺถิ ๗

สตฺถา ปุณฺทิวเส วิสตีภิกฺขุสฺสสฺสปรวิฺโต กปิลวตฺถุ
ปิณฺฑาย ปาวีสิ ๗ ตํ น โกจิ คนฺตฺวา นิมนฺเตสิ น ปตฺติ
วา อคฺคเหสิ ๗ ภควา อินฺทขีเส จิโตว อวชฺเชสิ กถํ
นุ โข ปุพฺพพฺพุธา กุลนฺครे ปิณฺฑาย จริสฺสุ กิ อฺปปปฏิปาฏิยา
อิสฺสรชนานํ ฆรานิ อคฺมํสฺ อุทาหุ สฺปทานจาริกํ จริสฺสูติ ๗ ตโต
เอกพฺพุทฺสสฺสปี อฺปปปฏิปาฏิยา คมนํ อทิสฺวา มยาปี ทานิ
อยมเว เตสํ วิโส ปคฺคเหตุพฺโพ อายตี จ มม สวากา

๑ พุ. ชา. ๒๘/๕๔๗/๓๖๕ ๗

มมณฺเวย อนุสิกฺขนฺตา ปิณฺฑจจาริกวตฺตํ ปริปุเรสฺสนฺตํติ โกฏฺฐิย
นิวิฏฺฐเคหโต ปฏฺฐาย สปรทานํ ปิณฺฑทาย จริฯ อโยโย กิร
สิทฺฐตฺถกฺมาโร ปิณฺฑทาย จรตฺติ ทฺวิฏฺฐมิกตฺถมิกาทิสฺส ปาสาทิสฺส
สิหปณฺชริ วิวริตฺวา มหาชน ทสฺสนพฺยวโฏ อโหสิฯ

ราหุลมาตาปี เทวี อโยยปฺตฺโต กิร อิมสฺมีเยว นคเร
มหนฺเตน ราชานุกาเว สฺวณฺณสิวิกาทีหิ วิวริตฺวา อิทานิ
เกสมสฺสํ อโหเรตฺวา กาสายวตฺถนินฺวาสน โทปาลหตฺโต
ปิณฺฑทาย จรติ โสภติ นฺุ โขติ สิหปณฺชริ วิวริตฺวา
โอโลกยมาณา ภควนฺตํ นานาวิราคสมฺมุชฺชลาเย สริริปรูปกาย
นครวีธิโย อโภาเสตฺวา พฺยามปรูปกายปริกฺเขปสมฺมุพฺพหฺพหาย
อสิตฺตานพฺพณฺชนปรูปกาสิตาย ทวตฺตีสมาหาปฺริสทกฺขณปฏฺฐิมณฺฑิตาย
อโนปมาเย พุทฺธสิริยา วิโรจมานํ ทิสฺวา อุนฺหิสฺสโต ปฏฺฐาย
ยาว ปาทตฺลา

สินิทฺฐนํลมฺพุกฺกจิตฺเตโส
สุริยนิมฺมลตฺถากินฺลาโฏ
ยุตฺตตฺถกฺมทุกายตนาโส
ริสฺซาลวิกสิโต นรสิโหติ

เอวมาทิกาทิ ทสฺหิ นรสิหคธาหิ อภิตฺถวิตฺวา ตุมฺหากํ ปฺตฺโต
ปิณฺฑทาย จรตฺติ รณฺโณ อาโรเจสิฯ ราชานํ สํวิคฺคหทโย หตฺถเณ
สาฏฺกํ สณฺชเปนฺโต ตฺริตฺตฺริโต นิกฺขมิตฺวา เวเคน กนฺตฺวา ภควโต

ปุโรโต จตุวา อาห กิณฺณุ โข ภนฺเต อมฺเห ลชฺชาเปถ
กิมตฺถํ ปิณฺฑาทาย จรถ ก็ เอตฺตกานํ ภิกฺขุณฺํ น สกฺกา
ภตฺตํ ลทฺฐนฺติ สลฺลํ กริตฺถาติ ฯ วิสจาริตฺตเมตฺตํ มหาราช
อมฺหากนฺติ ฯ นนฺุ ภนฺเต อมฺหากํ วิโส นาม มหาสมฺมต-
ขตฺติยวิโส เอตฺถ จ เอกขตฺติโยปี ภิกฺขาจรโก นาม นตฺถิติ ฯ
อัย มหาราช ขตฺติยวิโส นาม ตว วิโส ฯ อมฺหากํ ปน
ทีปฺงโร โกณฺฑลฺโย ฯเปฯ กสฺสโปติ อัย พุทฺธวิโส นาม ฯ
เอเต จ อณฺเณ อนกสฺสสสงฺขา พุทฺธา ภิกฺขาจาเรเนว
ชีวิกํ กปฺเปสฺสนฺติ อนฺตรวีถียิ จิตฺว

อตุตฺถิภูเจ นปฺปมชฺเชยฺย ฌมฺมํ สุจริตฺตํ จเร

ฌมฺมจาริ สฺขํ เสติ อสฺมี โลกํ ปรมฺหิ จาติ(๑)

อิมิ คาทมาห คาทาปริโยसानเ รราชา โสตาปตฺติผลํ ปตฺติจฺจาสิ ฯ

ฌมฺมณฺจเร สุจริตฺตํ น นํ พุจฺจริตฺตํ จเร

ฌมฺมจาริ สฺขํ เสติ อสฺมี โลกํ ปรมฺหิ จาติ

อิมิ คาลํ สุตฺวา สกทาคามิผลํ ปตฺติจฺจาสิ มหาฌมฺมपाल-
ชาตกํ(๒) สุตฺวา อนาคามิผลํ ปตฺติจฺจาสิ มรณฺสมเย เสตจฺจตฺตสฺส

เหฏฺฐา สิริสยเน นิปฺนฺโนเยว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ ฯ อรณฺณ-

วาเสน ปธานานฺุโยคกิจฺจํ รณฺโณ นานโหสิ ฯ โส โสตาปตฺติผลํ

สจฺจิกตฺวาเยว ปน ภควโต ปตฺตํ กเหตฺวา สปริสํ ภควนฺตํ

๑ พุ. ธ. ๒๕/๒๓/๓๗ ฯ ๒ พุ. ชา. ๒๗/๑๔๑๐/๒๘๘ ฯ

มหาปาสาทำ อโรเปตฺวา ปณฺเฑน ขาทนฺเฑน โภชนฺเฑน
ปริวิสิ ฯ กตฺตกฺกฺจฺปริโยสานเณ สพฺพํ อิตฺถาคารํ อาคนฺตฺวา
ภควนฺตํ วนฺทํ จเปตฺวา ราหุลมาตฺรํ ฯ สา ปน กจฺจ
อฺยฺยปฺตฺตํ วนฺทาหิตํ ปริชเนน วุจฺจมานาปี สเจ มยฺหํ คุโณ
อตฺถิ สยเมว มม สนฺตํ อฺยฺยปฺตฺโต อากมิตฺสฺสติ อาคตเมว
นํ วนฺทิสฺสามิตฺติ วตฺวาน อคมาสิ ฯ

ภควา ราชานํ ปตฺตํ คาหาเปตฺวา ทฺวีหิ อคฺคสาวเกหิ
สทฺฐี ราชชิตาย สิริคพฺภํ คนฺตฺวา ราชชิตา ยถารูจิ
วนฺทมานา น กิณฺจํ วตฺตพฺพาติ วตฺวา ปณฺณตฺตาสเน
นีสิติ ฯ สา เวเคนาคนฺตฺวา โคปฺผเกสุ กเหตุวา ปาทปฺภุจฺจํ
ลีสํ ปรีวตฺเตตฺวา ยถาชฺฌาสยํ วนฺทํ ฯ ราชา ราชชิตาย
ภควติ สินหพฺพมานาทีคฺคณสมฺปตฺตี กเถสิ ฆนฺเต มม ชิตา
คฺคฺมุเหหิ กาสายานิ วตฺถานิ นีวาสิตานิตี สุตฺวา ตโต ปญฺจาย
กาสายวตฺถนินฺวตฺถา ชาตา คฺคฺมุหากํ เอกภตฺติกาว่า สุตฺวา
เอกภตฺติกาว่า ชาตา คฺคฺมุเหหิ มหาสยนสฺส ฉชฺชิตกาว่า สุตฺวา
ปญฺจิกามณฺจเกยว นีปนฺนา คฺคฺมุหากํ มาลาคนฺธาทีหิ วิรตกาว่า
ลตฺวา วิรตมาลา คนฺธาว ชาตา อตฺตโน ฌาตกาหิ มยํ
ปญฺจคฺคิสฺสามาติ สาสเน เปสิเตปี เตสุ เอกฌาตกมฺปิ น
โอโลเกสิ เอวํ คฺคณสมฺปนฺนา เม ฆนฺเต ชิตาติ ฯ อนจฺจริยํ
มหाराช อยํ อิทานิ ตยา รกฺขิมานา ราชชิตา ปรีปกฺเก

ฌาณ อุตตานิ รุกเขยฺย เอสา ปุพฺเพ อนารุกขา ปพฺพตปาเท
วิจรมานา อปริปกฺเกปี ฌาณ อุตตานิ รุกฺขิตฺติ วตฺวา
จนฺทกีนฺนรีชาตํ(๑) กเถตฺวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ

ปฺนทิวเส ปน นนฺทสฺส ราชกุมารสฺส อภิเสกเคหป-
ปเวสนวิวาหฺมจฺเจสฺส วตฺตมานสฺส ตสฺส เคหํ คนฺตฺวา กุมาริ
ปตฺตํ กาหาเปตฺวา ปพฺพาเชตฺกามิ มจฺจลํ วตฺวา อฏฺฐายาสนา
ปกฺกามิ ฯ ชนปทกฺลยาณี กุมาริ กจฺจนฺตํ ทิสฺวา ตฺวํ โข
อยฺยปฺตฺต อากจฺเจยฺยาสีตฺติ วตฺวา ลีวํ ปสาเรตฺวา โอโลเกสิ ฯ
โส ภควนฺตํ ปตฺตํ คณฺหเถตฺติ วตฺตํ อวิสหมานโน วิหาริเยว
อคมาสี ตํ อนิจฺจมานิเยว ภควา ปพฺพาเชสิ ฯ อิติ ภควา
กปิลวตฺถุ คนฺตฺวา ตตฺถิยทิวเส นนฺทํ ปพฺพาเชสิ ฯ

สฺสตฺตเม ทิวเส ราชุมมาตาปี กุมาริ อลงฺกริตฺวา ภควโต
สนฺตํ เปเสสิ ปสฺส ตาต เอตํ วิสตีสฺสสฺสสมณปริวฺตํ
สุวณฺณวณฺณํ พุรหฺมรูปวณฺณํ สมณํ อโย เต ปิตา เอตสฺส
มหนฺตา นิธโย อหสิฺสุ ตฺยสฺส นิกฺขมณกาลโต ปฏฺฐาย น
ปสฺสาม กจฺจ นํ ทายชฺช ยาจahi อหํ ตาต กุมาริ อภิเสกํ
ปตฺวา จกฺกวตฺตํ ภวิสฺสามิ ธเนน เม อตฺถิ ธนํ
เม เทหิ ฯ สามิโก หิ ปตฺโต ปิตฺตสนฺตกสฺสชาติ ฯ กุมาริ
จ ภควโต สนฺตํ คนฺตฺวา ว ปิตุ สิเนหํ ลภิตฺวา หฏฺฐจิตฺโต
๑. ขุ. ชา. ๒๓/๑๘๘๓/๓๖๘ ฯ

สุขา เต สมณ ฉายาติ วตฺวา อณฺณณจ พหุ อตฺตโน
อนฺรูปี วทฺนโต อฏฺฐาสิ ฯ ภควา กตภคฺตกิจฺโจ อนฺโมทน
วตฺวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ กุมารโบริ ทยชฺช เม สมณ
เทหิ ทยชฺช เม สมณ เทหิติ ภควนฺตํ อนฺพนฺธิ ฯ น ภควา
กุมาริ นีวตฺตาเปสิ ปรีชโนปี ภควตา สทฺธิ คจฺจนฺตํ นีวตฺเตตฺตํ
นาสกฺขิ ฯ อิติ โส ภควตา สทฺธิ อารามเมว อคฺมาสิ ฯ

ตโต ภควา จินฺเตสิ ยํ อโย ปิตฺตสนฺตํ ฐนํ อิจฺฉติ
ตํ วฏฺฏานฺนคฺตํ สวิฆาตํ หนฺทสฺส เม โพธิมณฺเฑ ปฏฺฐิตฺทํ
สคฺตวิธิ อริยธฺนํ เทมิ โลกคฺคตฺรทยชฺชสฺส นํ สามิกิ กโรมีติ
อายสฺมณฺตํ สาริปฺตฺตํ อามนฺเตสิ เตน หิ สาริปฺตฺตํ ราหุลํ
ปพฺพาเชหิติ ฯ เถโร ตํ ปพฺพาเชสิ ฯ ปพฺพชิตฺเต จ ปน กุมารเ
รณฺโณ อธิมคฺตํ ทฺกขํ อฺปฺปชฺชิตํ อธิวเสตฺถุ อสฺกโกนฺโต
ภควนฺตํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา สาธุ ฆนฺเต อโยมา ตาปาตฺตฺหิ
อนนฺนุณฺดาตํ ปฺตฺตํ น ปพฺพาเชยฺยฺนฺติ วริ ยาจิ ฯ ภควา
จ ตสฺส วริ ทตฺวา ปฺเนกทิวเส ราชนิเวสเน กตภคฺตกิจฺโจ
เอกมณฺตํ นิสินฺเนน รมฺณา ฆนฺเต ตฺมฺหากิ ทฺกกรการิกกาเล
เอกา เทวตา มํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา ปฺตฺโต เต กาลงฺกโตติ
อาห ตสฺสา วจฺนํ อสทฺทหนฺโต น มยฺหิ ปฺตฺโต สมโพธิ
อฺปฺปตฺวา กาลิ กโรตีติ ตํ ปฏฺิกฺขิปฺนฺติ วุตฺเต ตฺมฺเห อิทานิ
กิ สทฺทหิสฺสเถ ตฺมฺเห ปฺพเพปิ อฏฺฐิกานิ ทสฺเสตฺวา ปฺตฺโต

เต มโตติ วุตเต น สทฺทหิตถาติ อิมิสฺสา อฏฺฐุปฺตติยา
มหาชมฺมปาลชาตกํ กเถสิ กถาปริโยसानเ รราชา อนาคามีผล
ปติฏฺฐหิ ฯ

อติ ภควา ปิตฺรํ ตีสุ ผลสุ ปติฏฺฐาเปตฺวา ภิกขุ-
สงฺฆปริวฺโต ปุณฺเทว ราชคหํ คนฺตุวา สิตฺวเน วิหาสิ ฯ
ตสฺมี สมเย อนาถปิณฺฑโก กหปติ ปณฺจหิ สกฏฺฐเตหิ ภณฺฑํ
อาทาย ราชคหํ คนฺตุวา อตฺตโน ปิยสหายกสฺส เสฏฺฐิโน
เคหํ คนฺตุวา ตตฺถ พุทฺธสฺส ภควโต อุปฺปนฺนภาวํ สุตฺวา
พลวปจฺจุเส เทวตานุภาเวน วิวญฺเณ ทฺวาเรน สตุถาริ
อุปสงฺกมิตฺวา ชมฺมํ สุตฺวา โสตาปตฺติผล ปติฏฺฐาย ทฺติเย
ทิวเส พุทฺธปฺมุขสฺส สงฺฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา สาวตฺถิ
อาคมนตฺถาย สตฺถุ ปฏฺิณฺณํ คเหตุวา อนุตฺรามกฺเค ปณฺจ-
จตฺตาฬิโยชนญฺจानเ สตฺสหสฺสํ (๑) ทตฺวา โยชนิเก โยชนิเก
วิหาริ กาทฺเตวา เขตฺวณํ โกฏฺิสนฺดาเรน อฏฺฐารสฺหิ หิรณฺณ-
โกฏฺิหิ กิณฺติวา นวกมฺมํ ปฏฺฐเปสิ ฯ โส มชฺเฌ ทสฺพลสฺส
คนฺธกฺฎฺิ กาทฺเตสิ ตํ ปรีวาเรตฺวา อสิตฺติยา มหาเถรानํ ปาฏฺิเยกฺกํ
เอกสนฺนิเวสเน อาวาเส เอกกฺฎฺิกทฺวิกฺฎฺิกหํสฺวญฺญกฺทิมฺรสฺสสาลา-
มณฺฑปาทิวเสเน เสสเสนาสนานิ โปกฺขรณฺิจกฺมณฺรตฺติญฺจานทิ-
วาญฺจานานิ จาติ อฏฺฐารสโกฏฺิปริจฺจาเคน รณฺณิเย ญฺมิภาเค
๑. ส. ย. สตฺสหสฺสํ สตฺสหสฺสํ ฯ

มโนรมิ วิหาริ การตฺวา ทสพลสฺส อากมนตฺถาย ทฺติ ปาเหลสิ ฯ
สตุถา ตสฺส วณิ สตุถา มหาภิกฺขุสงฺฆปริวาริ ราชคหา
นิกฺขมิตฺวา อนฺุปฺพุเพน สาวตฺถินคฺริ ปาปุณฺิ ฯ

มหาเสฏฺฐิปี โข วิหารมहि สขฺเขตฺวา ตถาคตสฺส เขตวนิ
ปวิสนทิวเส ปฺตฺติ สพุพาลงฺการปฺฏิมนฺฑิติ กตุวา อลงฺกต-
ปฺฏิยตฺเตแหว ปฺลจฺหิ กุมารสเทหิ สทฺธิ เปเสสิ ฯ โส สปริวาริ
ปฺลจฺจวณฺณวตฺถสมฺมุขสถานิ ปฺลจฺ ฐชตานิ คเหตุวา ทสพลสฺส
ปฺรูโต อโหสิ เตสิ ปฺจฺนโต มหาสุภทฺทา จุฬสุภทฺทาติ เทว
เสฏฺฐิธีตโร ปฺลจฺหิ กุมาริกาสเทหิ สทฺธิ ปฺณณมฺเฏ คเหตุวา
นิกฺขมิสิ ตาสิ ปฺจฺนโต เสฏฺฐิภริยา สพุพาลงฺการปฺฏิมนฺฑิตา
ปฺลจฺหิ มาตฺคามสเทหิ สทฺธิ ปฺณณปาติโย คเหตุวา นิกฺขมิ
สพุเพสิ ปฺจฺนโต มหาเสฏฺฐิ อหตฺวตฺถนินฺวตฺโต อหตฺวตฺถนินฺวตฺเตแหว
ปฺลจฺหิ เสฏฺฐิสเทหิ สทฺธิ ภควนฺติ อพุทฺทคฺคณฺิ ฯ ภควา อิมิ
อุปาสกปริสิ ปฺรูโต กตุวา มหาภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต อตฺตโน
สริรปฺปภาย สุวณฺฺนรสเสกสิณฺณานิ วิย วณฺฺนตฺรานิ กุรฺมาโน
อนนฺฺตาย พุทฺธลึถาย (๑) อปริมาณาย (๒) พุทฺธสิริยา เขตวานวิหาริ
ปาวีสิ ฯ

อถ นิ อนาถปฺณฺฑิโก อาปฺุจฺหิ กถาหิ ภนฺเต อิมสฺมิ
วิหารเ ปฺฏิปฺชฺชามิติ ฯ เตน หิ คหปติ อิมิ วิหาริ
๑ สฺ. ย. พุทฺธลึพาย ฯ ๒ ย. อปฺปฏิมายน ฯ

อาคตนาคตสฺส จาคฺคทฺทิสสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปตฺติจฺญาเปหิตฺติ ฯ
สาธฺมฺม ฆนฺเตติ มหาเสฏฺฐิ สฺวณฺณภิกฺขุคาริ อาทาย ทสพลสฺส
หตฺเต อุทกํ ปาเตตฺวา อิมิ เชตวนวิหาริ อาคตนาคตสฺส
จาคฺคทฺทิสสฺส พุทฺธปฺปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทมฺมิตฺติ อทาสิ ฯ
สตุถา วิหาริ ปฏฺิคฺคเหตฺวา อนุโมทนํ กโรนฺโต

สีตํ อุณฺ्हํ ปฏฺิหนฺติ ตโต วาพฺมิกานิ จ

สิริสเป(๑) จ มกเส สิสิเร จาปิ วุฏฺฐิโย ฯ

ตโต วาตาทโป โฆโร สณฺชาโต ปฏฺิหณฺณติ

เลณฺคตฺถจ สฺขตฺถจ ฉายิตฺุ จ วิปสฺสิตฺุ ฯ

วิหารทานํ สงฺฆสฺส อคฺคํ พุทฺธเรน วณฺณิตฺุ

ตสฺมา หิ ปณฺจทฺโต โปโส สมฺปสฺสิ อตฺถมตฺตโน ฯ

วิหารเ การเย รรมเม วาสเยตฺถ พุทฺธสฺส

เตสํ อนุณฺจ ปานณฺจ วตฺถเสนาสนานิ จ ฯ

ทเทยฺย อุชฺฐเตสฺ วิปฺปสนฺเนน เจตสา

เต ตสฺส รมฺมิ เทเสนฺติ สพฺพทฺถุขาปฺนฺทนํ

ยํ โส รมฺมิ อธิณฺณาย ปรีนิพฺพาติ อนาสวฺตติ(๒)

วิหารานิสฺสํ กเถสิ ฯ อนาคตปิณฺจทฺโก ทุตฺยทิวสโต ปฏฺุจาย

วิหารมฺหิ อารภิ ฯ วิสาขาย วิหารมโห จตฺุหิ มาเสหิ

นิฏฺฐิตฺุ ฯ อนาคตปิณฺจทฺกสฺส ปน วิหารมโห นวหิ มาเสหิ

๑. ม. สิริสเป ฯ ม. สิริสเป ฯ

๒. วิ. จุล. ๗/๒๓๑/๑๒๑ ฯ

นิกฺุจาสี ๗ วิหารมเหปี อญฺจารเสว โกฏฺโย ปริจฺจาคํ อคมฺสุ ๗
อติ เอกสฺมีเยว วิหารเ จตฺตฺปนฺณาสโกฏฺติสงฺขํ ฐนํ ปริจฺจชิ ๗

อติเต ปน วิปฺสฺสิสฺส ภควโต กाले ปฺนพฺพสมฺมุติโต
นาม เสฏฺฐิ สฺวณฺณิกฺุจกาสนฺถาเรน กิณฺติวา ตสฺมีเยว จาเน
โยชนปฺปมาณํ สงฺฆารามํ การเสตี ๗

สิชิสฺส ปน ภควโต กाले สิริวฑฺฒเ นาม เสฏฺฐิ
สฺวณฺณผลาสนฺถาเรน กิณฺติวา ตสฺมีเยว จาเน ติกาวตฺตปฺปมาณํ
สงฺฆารามํ การเสตี ๗

เวสฺสภุสฺส ภควโต กाले โสตฺถิโย นาม เสฏฺฐิ
สฺวณฺณหตฺถิปทสนฺถาเรน กิณฺติวา ตสฺมีเยว จาเน อฑฺฒ-
โยชนปฺปมาณํ สงฺฆารามํ การเสตี ๗

กกุสนฺชสฺส ภควโต กाले อจฺจุโต นาม เสฏฺฐิ
สฺวณฺณิกฺุจกาสนฺถาเรน กิณฺติวา ตสฺมีเยว จาเน คาวตฺตปฺปมาณํ
สงฺฆารามํ การเสตี ๗

โกณาคมนสฺส ภควโต กาลे อุกฺุโค นาม เสฏฺฐิ
สฺวณฺณกจฺจปสนฺถาเรน กิณฺติวา ตสฺมีเยว จาเน อฑฺฒ-
คาวตฺตปฺปมาณํ สงฺฆารามํ การเสตี ๗

กสฺสปฺสฺส ภควโต กาลे สฺมจฺจโล นาม เสฏฺฐิ
สฺวณฺณยญฺุจิสนฺถาเรน กิณฺติวา ตสฺมีเยว จาเน โสพฺสกริสป-
ปมาณํ สงฺฆารามํ การเสตี ๗ อมฺหากํ ปน ภควโต กาลे

ขุททกนิกายกุกกเถ อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสิณี ๑) - หน้าที่ 174
เล่มที่ 42 นิตานกเถ หน้าที่ 174

อนาถปีณฺหิโก นาม เสฏฺฐิ กหาปณโกฏิสนฺธาเรน กิณฺติวา
ตสฺมีเยว จาเน อฏฺฐกริสปฺปมาณํ สงฺฆารามํ กาทเรสิ ฯ อิทํ
กิริ จานํ สพฺพพุทฺธานํ อวิชหิตฏฺฐจฺานเมว ฯ

อิติ มหาโพธิมณฺเฑ สพฺพญฺญตฺตปฺตฺติโต ยาว มหาปริ-
นิพฺพานมญฺจา ยสฺมี ยสฺมี จาเน ภควา วิหาสิ ฯ อิทํ
สนฺติเกนิตานํ นามาติ เวทิตพฺพํ ฯ

สนฺติเกนิตานกเถ นิฏฺฐิตา
นิตานกเถ นิฏฺฐิตา ฯ

พุทธอปทานวณณา (๑)

พุทธชวคควณณา

อปุณฺตรนิทานวณณา

อถ พุทธอปทานานิ สุณฺณถ สุตฺถมานสา

ตีสปรามิสฺมปฺปณฺณา ฐมฺมราชา อสงฺขิยาติ

เอตฺถ อถาติ อธิการนฺตรูปทสฺสนตฺเถ นิปาตปฺปํ วิภคฺติ-
ยฺตุตฺตายุตฺตนิปาตทวฺเยสุ วิภคฺติยฺตุตฺตนิปาตปฺปํ ฯ อถ วา

อธิการเ มงฺกเถ เจว นิปฺพนฺนตฺถวธารเณ

อนนฺตเรปคฺมเน(๒) อถสทฺโท ปวตฺตติ ฯ

ตถา หิ

อธิกิจฺจํ อธิญฺจानํ อธิอตุถํ วิภาสติ

เสฏฺฐเชฏฺฐจกฺภาเวเน อธิกาโร วิธียเตติ

วุตฺตตฺตตา พุทฺธานํ สมคฺตตีสปรามิฐมฺมานํ อธิกิจฺจโต เสฏฺฐ-
เชฏฺฐโต อธิการญฺเจเน อถสทฺเทเน ยฺตุตฺตมปทานานีติ ฯ ติวริโพธิ-
สคฺตตานํ ปุชามงฺกสทฺทาวโต ปุชชา จ ปุชเนยฺยานํ เอตํ มงฺก-
มุตฺตมนฺนํ วจนโต (๓) มงฺกสทฺทญฺเจเน อถสทฺเทเน ยฺตุตฺตมปทานานีติ ฯ

พุทฺธาทีนํ ภควนฺนฺตานํ สมปฺตติกิจฺจสฺส อรหตฺตมคฺเคน

นิปฺพนฺนโต นิปฺพนฺนญฺเจเน อถสทฺเทเน ยฺตุตฺตมปทานานีติ ฯ

๑ ม. เถราปทาน พุทฺชวคฺค ฯ ๒. สී. ย. อนนฺตเร จ คฺมเน ฯ

๓. บ. บ. ๒๕/๖/๓ ฯ

พุทฺธาทีนํ อรหตฺตมคฺคาทิกุสลโต อณฺณกุสลานํ อภาวโต
อวธารณญฺเณน นีवारณญฺเณน อถสทฺเทน ยุตฺตมปทานานีติ ฯ
ขุทฺทกปาสสงฺกหानนฺตรํ สงฺกหิตนฺติ อนนฺตรญฺเณน อถสทฺเทน
ยุตฺตมปทานานีติ ฯ อีโต ขุทฺทกปาสโต ปฏฺฐายาติ อปคฺมนญฺเณน
อถสทฺเทน ยุตฺตมปทานานีติ ฯ

พุทฺโธติ เอตฺถ พุชฺฌิตา สจฺจานีติ พุทฺโธ โโพเชโต
ปชฺชายาติ พุทฺโธ สพฺพพณฺณตฺตาย พุทฺโธ สพฺพทสฺสาวิตฺตาย พุทฺโธ
อนณฺณเนยฺยตฺตาย พุทฺโธ วิสฺวิตฺตาย พุทฺโธ จีณาสวสงฺขาเตน
พุทฺโธ นิรุปกฺกิลเสสสงฺขาเตน พุทฺโธ ปพฺพชฺชสาสงฺขาเตน พุทฺโธ
อหุตฺติญฺเณน พุทฺโธ ตณฺหาปทานญฺเณน พุทฺโธ เอกายนมคฺคํ
กโตติ พุทฺโธ เอโก อนนฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ
พุทฺโธ อพุทฺธิวิหตฺตตา พุทฺธิปฏฺฐิลาภา พุทฺโธ พุทฺธิ พุทฺธํ
โพโธติ อนตฺถนฺตรเมตฺตํ ฯ (๑) ยถา นีลาทิวณฺณโยคโต ปโฏฏ นีโล
ปโฏฏ รตฺโต ปโฏฏติ วุจฺจติ เอวํ พุทฺธคฺคณฺโยคโต พุทฺโธ ฯ
อถ วา โพธิติ วุจฺจติ จตฺตสุ มคฺเคสุ ฌาณํ เตน ฌาณน
สกลทฺธิยทฺตสทฺสสิเลสอาริกเณ เขเปตฺวา นิพฺพานาธิคฺมนโต
ฌาณํ โพธิติ วุจฺจติ ฯ เตน สมฺปยุตฺโต สมงฺคีปฺคฺคโล
พุทฺโธ ฯ เตเนว ฌาณน ปจฺเจกพุทฺโธปี สพฺพกิลเสส เขเปตฺวา
๑ สี. พุทฺโธ พุทฺธิ พุทฺธํ โพโธติ อตฺถนฺตรเมตฺตํ ฯ
ย. พุทฺโธ พุทฺธํ โพโธติ อตฺถนฺตรเมตฺตํ ฯ

นิพพานมริคจุนติ ฯ พุทธานัน ปน จตุสฺ อสงฺเขยฺยเยสฺ กปฺป-
สตสฺหสฺเสสฺ จ ปารมิโย ปุเรตุวา โปธิวณฺสฺสาธิคตฺตฺตา จ
อินฺทฺริยปโรปฺริยตฺตฺวณฺนมหากรุณาสมาปตฺติวณฺนยมกปาฏิหาริย-
วณฺสพฺพญฺญตฺตฺวณฺนอนาวรณอาสฺยานุสฺยาทีอสาธารณวณฺณานัน
สมธิคตฺตฺตา จ เอกายปี ฐมฺมเทสฺนาย อสงฺเขยฺยเยสฺตฺตฺนิกาเย
ฐมฺมามตฺติ ปายะตุวา นิพฺพานสฺส ปาปนโตะ จ ตเทว ฅาณัน
พุทฺธานเมวาริกภาวโตะ ตสฺเมว สมฺพุทฺธานัน อปทานัน การณัน
พุทฺธาปทานัน ฯ ตยฺหิ ทฺวริชฺ คุสฺลาคุสฺลวเสน ฯ ปจฺเจกพุทฺธา
ปน น ตถา กาคฺคฺ สมตฺถา อนฺนาทีปจฺจยทาเยกานัน(๑) สงฺคหํ
กโรนฺตฺวาปี

อิจฺฉิตฺติ ปตฺถิตฺติ ตฺยฺหิ จิปปฺเมว สมฺชฺฆตฺต
ปุเรนฺตฺตฺ จิตฺตสงฺกปฺปา จนนฺโท ปณฺณโรโส ยถา ฯ
อิจฺฉิตฺติ ปตฺถิตฺติ ตฺยฺหิ จิปปฺเมว สมฺชฺฆตฺต
ปุเรนฺตฺตฺ จิตฺตสงฺกปฺปา มณฺนิโชติโรโส ยถาติ(๒)

อิมาหิ ทฺวริชฺเยว คธาหิ ฐมฺมํ เทเสฺนฺติ ฯ เทเสฺนฺตฺวาปี
อสงฺเขยฺยเยสฺตฺตฺนิกาเย โโพเชตฺตํ น สกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
สพฺพญฺญพุทฺธสฺสทิสฺสา หุตุวา ปาฏิเยกฺกํ วิสฺสุ พุทฺธาติ ปจฺเจก-
พุทฺธา ฯ เตสฺส อปทานัน การณัน ปจฺเจกพุทฺธาปทานัน ฯ

๑. สී. สมตฺถาติ ปจฺจยทาเยกานัน ฯ ๒. สุมฺงฺกล. ๒/๘๘ ฯ

มโนรธ. ๑/๑๖๘ ฯ ฐมฺมปทฺฏจ ๒/๓๗ ฯ

จิรี จิตาติ เถราฯ อถ วา ถิรตฺรสีลาจารมพุทฺทวาทิกุณฺเหหิ
ยฺตุตฺตาติ เถราฯ อถ วา ถิรวรสีตสมาธิปญฺญาวิมุตฺติวิมุตฺติ-
ณานทสฺสนกุณฺเหหิ ยฺตุตฺตาติ เถราฯ อถ วา ถิรตฺรสงฺฆาต-
ปณฺีตานุตฺตรสนฺตินิพฺพานมธิคตาติ เถรา เถรานํ อปทานานิ
เถราปทานานิฯ ตถา ตาทิกุณฺเหหิ ยฺตุตฺตาติ เถรี เถรีนํ
อปทานานิ เถรีปทานานิฯ

เตสุ พุทฺธาปทานे ปญฺเจว อปทานานิ ปญฺเจว
สฺสุดนฺตาฯ เตนาหุ โปราณา

ปญฺเจว อปทานานิ ปญฺจ สฺสุดตานิ ยสฺส จ

อิทํ พุทฺธาปทานนฺติ ปจฺมํ อนุโลมโตติฯ

ปจฺเจกพุทฺธาปทานेปิ ปญฺเจว อปทานานิ ปญฺเจว
สฺสุดนฺตาฯ เตนาหุ โปราณา

ปญฺเจว อปทานานิ ปญฺจ สฺสุดตานิ ยสฺส จ

อิทํ ปจฺเจกพุทฺธาปทานนฺติ ทฺตฺติยํ อนุโลมโตติฯ

เถราปทานेสุ ทสาธิกปญฺจสตาปทานานิ วคฺคโต
เอกปญฺญาส วคฺคาฯ เตนาหุ โปราณา

ปญฺจสตาปทานานิ เอกปญฺญาส วคฺคโต

อิทํ เถราปทานนฺติ ตฺตฺติยํ อนุโลมโตติฯ

เถรีอปทานेสุ จตฺตาฬิสี อปทานานิ วคฺคโต จตฺโร
วคฺคาฯ เตนาหุ โปราณา

จตุตทาฬิํสปทานานิ จตุวคฺคานิ ยสฺส จ

อิทํ เถรีปทานนฺติ จตุตถํ อนุโลมโตติ ฯ

อปทานนฺติ เอตฺถ อปทานสทฺโท การณคฺคณอปคฺมน-
ปฏฺธิปาฏิอกฺโกสนาทีสุ ทิสฺสติ ฯ ตถา หิ เอส ขตฺติยานํ
อปทานํ พุราหุมนานํ อปทานนฺติอาทีสุ การณํ ทิสฺสติ
ขตฺติยานํ การณํ พุราหุมนานํ การณนฺติ อตฺโถ ฯ อุปาสกานํ
อปทานนฺติอาทีสุ คหณํ ทิสฺสติ สํ สุกฺกุจฺจ คหณนฺติ อตฺโถ ฯ
วาณิชนานํ อปทานํ สทฺธานํ อปทานนฺติอาทีสุ อปคฺมนํ ทิสฺสติ
ตโต ตโต เศลํ อปคฺมนนฺติ อตฺโถ ฯ ปิณฺฑปาติโก ภิกฺขุ
สปทานจรวเสน ปิณฺฑาย จรตีติอาทีสุ ปฏฺธิปาฏิยา ทิสฺสติ
ฆรปฏฺธิปาฏิยา จรตีติ อตฺโถ ฯ อปคตา อิมํ สามณฺเณว อปคตา
อิมํ พุราหุณฺณวติ อปทานนฺติอาทีสุ อุกฺโกสนนํ ทิสฺสติ อุกฺโกสนตี
ปริภาสตีติ อตฺโถ ฯ อิธ ปน การณํ ทิสฺสติ ฯ ตสฺมา พุทฺธานํ
อปทานานิ พุทฺธาปทานิ พุทฺธการณานีติ อตฺโถ ฯ คจฺจคา-
วาลุกฺกุปฺมานํ อนนฺเตสํ พุทฺธานํ ทานปารมิตาทิสฺสคฺคีสปารมิตา
การณนฺติ ทญฺจพฺพํ ฯ อถ อธิการาทีสุ ยุตฺตอปทานานิ
สุทฺธมานสา สุณฺณาถาติ สมฺพนฺโธ ฯ

ตตฺถ สุทฺธมานสาติ อรหตฺตมคฺคณาณนํ ทิยทุฏฺฐกิเล-
สทสฺสํ เขเปตฺวา จิตฺตจตา สุทฺธมานสา ปริสุทฺธจิตฺตา สุทฺธ-
หทยา ปญฺจสตา จีณาสวา อิมสฺมี ฆมฺมสภายเ สนฺนิสินฺนา

สุณณถ โอิหิตโสตา มนสิ กโรธาติ อตุโถ ๑

เอตถ ปน อปทานานิติ อวตฺวา ปจฺเจกพุทฺธาปทาน-
เถราปทานเถรีอปทานสุ วิชฺขมานะสุปี อถ พุทฺธาปทานานิติ
วจนํ ขนฺธมกกายตนาตฺสจฺจสงฺขารอนุสยยมเกสุ วิชฺขมานะสุปี
ปธานวเสน อาทิวเสน จ มฺลยมกนฺติ วจนํ วีย เตรส-
สงฺฆาติเสสเทวอนิยตตีสนิสฺสคฺคิเยสุ วิชฺขมานะสุปี ปธานวเสน
อาทิวเสน จ ปาราชิกกณฺโฑติ วจนํ วีย จ อิธาปี ปธาน-
วเสน อาทิวเสน จ วุตฺตนฺติ ทฏฺฐพฺพิ ๑

สมฺมาสมพุทฺธาปทานานิติ วุตฺตพฺเพ วณฺณาคโม ๑เป๑
ปญฺจวิธํ นินฺตฺตนฺติ นินฺตฺตินเยน วา เตสุ วุทฺธิโลปาคมวิการ-
วิปริตาเทสา จาติ สุตฺเตน วา ตติยตฺถวาทกสฺส สมฺมาติ
นิปาตปทสฺส สยฺสทตฺถวาทกสฺส สนฺติอุปสคฺคปทสฺส จ โลปี
กตฺวา กิตนฺตฺวาจิพุทฺธสทฺทเมว กเหตุวา คาถาพนฺธสุขตฺถํ
พุทฺธาปทานานิติ วุตฺตํ ๑ ตสฺมา สมฺมาสมพุทฺธาปทานานิติ
อตุโถ ๑

อิติ วิสุทธรชนวิลาสินียา อปทานกุกกถาย

อพฺภนฺตรนิทานวณฺณา นิฏฺฐิตา ๑

พุทฺธปาทานวณณา

อิทานิ อพฺพนฺตฺรนิทานนฺตฺรึ อปทานกุกกถึ กเถตุ-
กาโม

สฺปทานํ อปทานํ วิจิตรนยเทสนํ

ยํ ขุทฺทกนิกายสฺมี สงฺคายีสุ มหฺสโย

ตสฺส ทานิ อนฺุปรตฺโต อตฺถสํวณฺณนากุกโกโมติ

ตตฺถ ยํ อปทานํ ตาว สกถึ พุทฺธวจนํ เอกวิมฺตฺติรสฺนฺติ
วุตฺตตฺตา เอกเรเส สงฺคหํ กจฺจติ ฐมฺมวินยวเสน ทฺวิธาสงฺคเห
ฐมฺเม สงฺคหํ กจฺจติ ปจฺจมฺมชฺฌิมปจฺจิมพุทฺธวจนฺสุ มชฺฌิม-
พุทฺธวจนฺ สงฺคหํ กจฺจติ วินยภิฐมฺมสฺตฺตฺนตฺปิฏฺเฏสุ สฺตฺตฺนต-
ปิฏฺเฏ สงฺคหํ กจฺจติ ทีฆนิกายมชฺฌิมสํยุตฺตองฺกุตฺตรขุทฺทก-
นิกายฺสุ ปลฺลจฺสุ นิกายฺสุ ขุทฺทกนิกายฺ สงฺคหํ กจฺจติ สฺตฺตํ
เคยฺยํ เวยฺยากรณํ คาถา อุทานํ อิติวุตฺตกํ ชาตกํ อพฺภูตฐมฺมํ
เวทลฺลนฺติ นวสุ สตฺถุสฺสางฺเกสุ(๑) คาถาย สงฺคหิตํ ฯ

ทฺวาสิตี(๒) พุทฺธโต คณฺหิ เทวสฺสทฺธานิ ภิกฺขุโต

จตฺราสิตีสฺสทฺธานิ เย เม ฐมฺมา ปวตฺติโนติ

เอวํ วุตฺตจตฺราสิตีสฺสทฺสฐมฺมกฺขนฺเรสุ กติปยฐมฺมกฺขนฺธ-
สงฺคหิตํ โหตีติ ฯ

อิทานิ ตํ อปทานํ ทสฺเสนฺโต ตีสปารมิตฺตปฺปณฺณา

๑ ม. สฺสางฺเกสุ ฯ ๒ สී. ย. ทฺวาสิตี ฯ

ชมฺมราชา อสงฺขิยาติ อหาฯ ตตฺถ ทสปรามิตา ว ปจฺฉิม-
มชฺฉิมกุกกจฺวเสน ทสปรามิตสอุปปรามิตสปรมตฺถปรามินํ วเสน
สมตฺตีสปรามิฯ ตาหิ สํ สฺกฺกฺจฺจ ปุณฺณา สมฺปุณฺณา สมฺนฺนาคตา
สมฺงฺคิฏฺฐตา อชฺฌาปนฺนา สํยฺตฺตาคติ ตีสปรามิสฺมฺปุณฺณาฯ
สกลโลคตฺตยวาสิเน สตฺตนิกาเย เมตฺตากรุณามุทิตาอุเปกฺขา-
สงฺขาทาหิ จตฺตฺหิ พุรฺหมฺวิหารสฺมาปฺตฺตีหิ वा ผลสฺมาปฺตฺติ-
วิหารเน वा เอกจิตฺตภาเวเน ตโน จ กาเย รณฺเชนฺติ
อลฺลฺลฺยาเปนฺตีติ ราชานो ชมฺเมน ราชานो ชมฺมราชา อิตฺถมฺภูตา
พุทฺธาฯ ทสสฺตสฺสสฺสทสสฺสสฺสสฺสสฺสสฺสสฺสสฺสสฺสสฺสสฺสสฺสสฺสสฺสสฺสโกฏฺธิปโกฏฺธิ
โกฏฺธิปโกฏฺธินฺนุทฺตนินฺนุทฺตอกโขภิกฺกนิพินฺนุทฺตพุทฺถนिरพุทฺตอหฺอพฺพอฏฺฐ-
โสคนฺธิกอุปฺปลกฺกมฺพุณฺทริกปทุมกถานมฺหากถานอสฺงฺเขยฺยานํ วเสน
อสฺงฺขิยา สงฺขารหิตา ชมฺมราชาโน อตีตา วิคฺคา นิรฺุทฺธา
อพฺกตฺถํ กตาคิ อธิปฺปาโยฯ

เตสุ อตีตพุทฺเธสุ กตาคิการณฺจ อตฺตนา โพรสิสฺตตฺถเตน
จกฺกวตฺติรณฺณา หุตฺวา กตสมฺภารณฺจ อานนฺทตฺถเรเน ปุณฺโง
ภควา สมฺโพธิ พุทฺธเสฏฺฐจฺจานนฺติอาทิมฺหาฯ โภ อานนฺท
มม อปทานํ สุโณหิติ อธิปฺปาโยฯ อานนฺท อหํ ปุพฺเพ
โพธิสมฺภารปฺรุณฺกาเล จกฺกวตฺติราชา หุตฺวา เสฏฺฐจฺฉานํ
ปสฺสจฺฉานํ ปฏฺวิวิทฺธจฺจสฺจจฺฉานํ พุทฺธานํ สมฺโพธิ จตฺตจฺฉมฺคฺค-
ณานํ สพฺพณฺนตฺถณฺณานํ वा สิริสา อภิวาทเยติ สมฺพนฺโรฯ

สสงฆเม สาวกสงฆสมหิตะ โลกนายเก โลกเชฏฐะ พุทฺเธ ทสฺหิ
องฺคุลีหิ อุโภหิ หตฺถปฺปญฺเฐหิ นมสฺสิตฺวา วนฺทิตฺวา สิริสา สีสเนน
อภิวาทเย อาทเรน โถมนํ กตฺวา ปณามํ กโรมีติ อตฺถโ ๑

ยวตา พุทฺธเขตฺเตตฺถุติ ทสฺสทสฺสจกฺกวาเพสฺสุ พุทฺธเขตฺเตตฺถุ
อากาสญฺจา อากาสคตา ญมฺญฺจา ญมิตฺลคตา เวพฺพริยาทโย สตฺต
รตนา อสงฺขิยา สงฺขารหิตา ยวตา ยตฺตกา วิชฺชนฺติ ๑
ตานิ สพฺพานิ มนฺสา จิตฺเตน สมหาเร ตํ สฺกฺขฺจ จิตฺเตน (๑)
อธิญฺจหิตฺวา อหริสฺสามิติ อตฺถโ มม ปาสาทสฺส สามนฺดา
ราสี กโรมีติ อตฺถโ ๑

ตตฺถ รุปียญฺมียนฺติ ตสฺมี อนนฺกญฺมิมฺหิ ปาสาเท รุปียมฺย
รชตมฺย ญฺมี นิมนฺตฺนฺติ (๒) อตฺถโ ๑ อหิ รตนมฺย สตฺตฺหิ รตเนหิ
นิมนฺตํ อนนฺกสตฺตญฺมิกํ ปาสาทํ อุพฺพิทฺธํ อุคฺคตํ นภมฺุคฺคตํ
อากาเส โชตฺมานํ มาปฺยิณฺติ อตฺถโ ๑

ตเมว ปาสาทํ วณฺณนฺโต วิจิตฺตถมฺภนฺตฺยาทิมาย ๑
วิจิตฺเตหิ อนนฺเกหิ มสฺสารคฺคฺลาทิวณฺณนฺเทหิ ถมฺภนฺเทหิ อุสฺสาปิตํ
สฺกตํ สฺกฺขฺจ กตํ ลกฺขณฺยตฺตํ อาโรหปฺริณาหวเสน สฺกฺขฺจ
วิกตฺตํ อนนฺกโกภฺภิสฺสคฺคฺชนฺโตรณฺนิมนฺตฺตฺตา มหารหิ ๑ ปุณฺปิ กิ
วีสิญฺจํ กนฺกมยสงฺฆมาญฺญํ สุวณฺณนฺเทหิ กตฺตฺลาสงฺฆมาญฺญวเลยฺหิ ยตฺตํ
ตตฺถ อุสฺสาปิตํ โกณฺเตหิ จ ญตฺเตหิ จ มณฺจฺจิตํ โสภิตํ
๑ สී. ตํสฺสทฺธจฺจิตฺโต ๑ ๒ สී. ย. ญฺมี นิมนฺตฺตาติ ๑

ปาสาทนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

ปฺนปฺปี ปาสาทสฺเสว โสภํ วนฺณนฺโต ปจฺมา เวพฺพริยา
ภฺมิตฺตยาทิมฺมาห ฯ ตสฺส อเนกสตภฺมิปาสาทสฺส สฺภา อิกฺกฺจา
กนฺตฺตา มนาปฺปา อพฺภสฺมา วลาหกปฏฺฐสทิสฺสา วิมฺลฺลา นิมฺมลฺลา
เวพฺพริยมณฺนิมฺยา นีลวณฺณา ปจฺมา ภฺมฺมิ อโหสิตฺติ อตุโถ ฯ
ชลชนพินฺนปทุเมหิ อากิณฺณา สมจฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
กณฺจณภฺม

ตสฺสฺเสว ปาสาทสฺส กาจิ ภฺมฺมิ ปวาพฺพฺสา ปวาพโกฏฺฐาสา
ปวาพวณฺณา กาจิ ภฺมฺมิ โลหิตกฺกา โลหิตวณฺณา กาจิ ภฺมฺมิ
สฺภา มโนหฺรา อินฺทโคปกวณฺณาภา รสฺมฺมิโย นิจฺจรมานา
กาจิ ภฺมฺมิ ทส ทิสฺสา โอภาสตีตฺติ อตุโถ ฯ

ตสฺม
สฺววิกตฺตา สฺวญฺจ วิกตฺตา โกฏฺฐาสโต วิสฺสุ วิสฺสุ กตฺตา สีห-
ปญฺชฺรา สีหทฺวารฺรา จ ฯ จตุโร เวทิกาทิ จตุหิ เวทิกาวลเยหิ
ชาลควาญฺเหหิ จ มโนรฺมา มนอลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
คณฺฐทามา จ โอลมฺพนฺตีตฺติ อตุโถ ฯ

ตสฺม
กฺก
สฺวณฺณวณฺณา โลหิตกฺกา โลหิตกวณฺณา รตฺตวณฺณา โอทาทา
โอทาทวณฺณา เสตวณฺณา สฺวทฺฐกาพฺภา อมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺมฺม

ภูฏาคารวรุเปตา ภูฏาคารวเรหิ กณณิกภูฏาคารวเรหิ อุเปโต
สมนฺนาคโต โส ปาสาโทติ อตุโถ ๑

ตสฺมีเยว ปาสาเท โอลอกมยา อุทฺธมฺมุขา ปทุมมา
สุปฺปฬิตา ปทุมมา โสภนฺติ สีหพฺยคฺฆาทีหิ วาพมิกคณฺเหหิ จ
หังสโกถฺยจฺมยฺรธาทีปฺกฺขิสฺมุเหหิ จ โสภิตโต โส ปาสาโทติ อตุโถ ๑
อติอุจฺโจ หุตฺวา นภมฺคฺคตฺตฺตา นกฺขตฺตตฺตารกาหิ อากิณฺโณ
จฺนทฺสุเรหิ จฺนทฺสุริยฺรฺเปหิ จ มณฺฑลิตโต โส ปาสาโทติ
อตุโถ ๑

โส เอว จกฺกวตฺติสฺส ปาสาโท เหมชาเลน สุวณฺณชาเลน
สยฺนโน โสณฺณกิงฺกิกิณฺกายโต สุวณฺณกิงฺกิกิณฺกชาเลหิ ยฺโต
สมนฺนาคโตติ อตุโถ ๑ มโนรมา มนฺลฺลียนกา โสณฺณมาลา
สุวณฺณปฺปฺพนฺติโย วาตเวเคน วาตปฺปหาเรน ภูษนฺติ สทฺทํ
กโรนฺตีติ อตุโถ ๑

[๑]มณฺเชฏฺจกํ มณฺชิฏฺจวณฺณํ โลหิตกํ โลหิตวณฺณํ ปิตกํ
ปีตวณฺณํ หริปฺลฺขริ ชฺมฺโพนทฺสุวณฺณวณฺณํ ปฺลฺขรวณฺณณฺจ
ธํ นานารฺงฺเคหิ อนเเกหิ วณฺณเเกหิ สมฺปิตํ รณฺชิตํ ธํ
อุสฺสิตํ ตสฺมี ปาสาเท อุสฺสาปิตํ ๑ ธฺชมาลินีติ ลิงฺควิปฺลฺลาส-
วเสน วุตฺตํ ธฺชมาลาเยตฺโต โส ปาสาโทติ อตุโถ ๑

ตสฺมี ปาสาเท อตุถรณฺทาโย วณฺณนฺโต น น(๒)

๑ ยฺ. เอตฺถนฺตเร ตเมว ปาสาทํ ธฺชมาลินี ธฺชปฺนฺตฺนินิ กิ ภูตฺนฺติ ทิสฺสติ ๑

๒ ยฺ. นานา ๑

พหุคฺยาทิมหา ๑ ตตฺถ นํ ปาสาทํ พหุหิ (๑) อวิชฺชมานํ นาม
นตฺถิตฺติ อตฺถโธ ๑ นานาสนนวิจิตฺตา อนเนเกหิ อตฺถรณฺเหหิ วิจิตฺตา
โสภิตา มณฺจปฺปิจาทิสยนา อนเนกสตา อนเนกสตสฺสงฺขยา ก็ ภูตา
ผลิกา ผลิกมณฺนิมยา ผลิกาหิ กตา (๒) รัชตามยา รัชเตหิ กตา
มณฺนิมยา นีลมณฺนิหิ กตา โลหิตฺตงฺกา รัตตชาติมณฺนิหิ กตา มสาร-
คฺคฺลุมยา กพรวณฺณมณฺนิหิ กตา สณฺหกาสิกสนฺนตฺตา สณฺหเหหิ
สุขุเมหิ กาสิกวคฺคฺเถหิ อตฺถตฺตา ๑

ปาวูราติ ปาวูรณา กิทิสสา กมฺพลา โลมสุตฺเตหิ กตา
ทุกฺกุลา ทุกฺกุลปฺปฺเภหิ กตา จินา จินปฺปฺเภหิ กตา ปตฺตคฺคฺคฺณณา
ปตฺตคฺคฺคฺณเทเส ชาตปฺปฺเภหิ กตา ปณฺจํ ปณฺจทฺวณฺณณา
วิจิตฺตตฺถรณฺณํ อนเนเกหิ อตฺถรณฺเหหิ ปาวูรณฺเหหิ จ วิจิตฺตํ
สพฺพิ สยนํ มนสา จิตฺเตน อหํ ปญฺญเปสิเนตฺติ อตฺถโธ ๑

ตทเว ปาสาทํ วณฺณณฺโต ตาสฺ ตาเสวว ภูมีสุตฺติ
อาทิมหา ๑ ตตฺถ รัตนกฺกุณฺณลฺงฺกตฺตฺติ รัตนมยฺกฺกุณฺเหหิ รัตนกณฺณณิกาทิ
อลงฺกตํ โสภิตฺตฺติ อตฺถโธ ๑ มณฺนิเวโรจนา อุกฺกาติ เวโรจนมณฺนิหิ
รัตตมณฺนิหิ กตา อุกฺกา ทณฺฑปฺปทฺธิปา ๑ ธารยฺนตา สฺตฺติภฺจเรติ
อากาเส สฺกฺกุจฺจ ธารยฺนตา คณฺหนฺตา อนเนกสตฺชนา สฺกฺกุจฺจ
ตฺติภฺจนฺตฺติ อตฺถโธ ๑

๑. สී. ตตฺถ ยํ น ปาสาทํ ตํ น พหุ ๑ ย. ตตฺถ ยํ นํ ปาสาทํ นานา พาทฺติ ๑

๒. สී. ย. ผลิกมณฺนิหิ กตา ๑

ปุ่น ตเทว ปาสาทิ วณณโต โสภนุติ เอสิกาถมภาติ
อาทิมานะ ๑ ตตถ เอสิกาถมภา นาม นครทวารเ โสภนตุถาย
นิชาตา ถมภา(๑) สุภา อัญญา กณจนโตรณา สุวณณมยา
ชมุโพณฑา ชมุโพณฑสุวณณมยา จ สารมยา ขทิริรุกขสารมยา
จ รชตมยา จ โตรณา โสภนุติ เอสิกา จ โตรณา จ ตั ปาสาทิ
โสภยนุตีติ อตุโถ ๑

ตสุมิ ปาสาทเ สุวิกตดา อนเภา สนุธิ กวาณูหิ จ
อคุลเพหิ จ จิตติตา โสภิตา สนุธิปริกขेषา โสภยนุตีติ
อตุโถ อุกโตติ ตสส ปาสาทสส อุกอสุ ปสเสสสุ ปุณณฆภา
อนเภาหิ ปทุมเมหิ อนเภาหิ จ ออุปเลหิ สัยดา ปุณณา ตั
ปาสาทิ โสภยนุตีติ อตุโถ ๑

เอวั ปาสาทสส โสภิ วณณตวา รตนมยิ ปาสาทถจ
สกุการสมมานถจ ปกาเสนโต อตีเต สพพพุทเธ จาติ-
อาทิมานะ ๑

ตตถ อตีเตติ อติกุนเต วิคเต กาลเ ชาเต ภูเต
สสงฆเ สาวกสมุหสहितเ สพเพ โลกนายเก พุทเธ สภาเว
ปกติวณณน รุเปน สณจानน จ สสาวเก สาวกสहितเ
พุทเธ(๒) นิम्मินิตวา เยน ทวารน ปาสาทเ ปวิสิตพุโพ
โหติ เตน ทวารน ปวิสิตวา สสาวกา สพเพ พุทธา
๑ สี่. ยู. นิชาตอถมภา ๑ ๒ สี่. ยู. ปจเจกพุทเธ ๑

สพฺพโสณณมเย สกตสุวณณมเย ปีเจ นิสินฺนา อริยมณฺฑลทา
อริยสมฺมา อหฺสฺนฺติ อตุโถ ฯ

เอตฺรหิ วตฺตมาเน กาเล อนฺตฺตฺรา อุตฺตฺรวิรหิตา เย
จ พุทฺธา อตฺถิ สํวิชฺชนฺติ เต จ ปจฺเจกพุทฺเธ อนฺกสฺเต สยมฺภู
สยเมว ภูเต อณฺดาจิริยรหิตे อปฺราชิตे ขนฺธกิลเสภาสิสงฺขาร-
มจฺจุเทวปฺตฺตมาเรหิ อปฺราชิตे ชยมาปฺนฺเน สนฺตปฺเปสฺสินฺติ
อตุโถ ฯ ภาวนํ มยฺหํ ปาสาทํ อตีตกาเล จ วตฺตมาเนกาเล
จ สพฺเพ พุทฺธา สมารุหุ(๑) ตํ สฺกุจฺจ อารุหิสฺสูติ อตุโถ ฯ

เย ทิพฺพา ทิวิ ภาวา ทิพฺพา เทวโลเก ชาตา เย
จ พฺหุ กปฺปรุกฺขา อตฺถิ ฯ เย จ มานุสา มนุสฺเส ชาตา เย
จ พฺหุ กปฺปรุกฺขา อตฺถิ ตโต สพฺพิ ทุสฺสํ สสมาหนฺตฺวา(๒)
ตํ สฺกุจฺจ อหฺริตฺวา เตจิวฺรานิ กาเรตฺวา เต ปจฺเจกพุทฺเธ
ติจิวฺเรหิ อจฺฉาเทมิตฺติ สมฺพนฺ โห ฯ

เอวํ ติจิวฺเรหิ อจฺฉาเทตฺวา ปารุปาเปตฺวา เตสํ นิสินฺนानํ
ปจฺเจกพุทฺธานํ สมฺปนฺนํ มรฺุรํ ขชฺชํ ขาทิตพฺพิ ปฺวาทิ กิลฺจิ
มรฺุรํ โภชฺชํ ภูณฺชิตพฺพิ อหฺารณฺจ มรฺุรํ สายนียํ เลห
นียณฺจ สมฺปนฺนํ มรฺุรํ ปิวิตพฺพิ อญฺจปานณฺจ โภชนํ ภูณฺชิตพฺพิ
อหฺารณฺจ สฺเก สุนฺทฺเร มณฺนิมเย เสถมฺมเย ปตฺเต ตํ สฺกุจฺจ
ปฺุเรตฺวา อทาสิ ปฺฏิคฺคหาเปสฺสินฺติ อตุโถ ฯ
๑. สฺยา. สมารุหิ ฯ ๒. สฺยา. สสมาหนฺตา ฯ

สพฺเพ เต อริยมณฑลา สพฺเพ เต อริยสมฺมา ทิพฺพ-
จกฺขุสฺมา(๑) หุตฺวา มฺภูจฺาติ ทิพฺพจกฺขุสฺมจฺิโน หุตฺวา มฺภูจฺา
กิลเสหิ รหิตตฺตา สติภฺุจฺา โสภฺมานา จีวรสฺยฺตา ติจีวเรหิ
สมจฺคฺิภฺุตา มชฺุรสภฺุขราหิ จ เตเลน จ มชฺุผาณิเตหิ จ
ปรมนฺเนน อุตฺตเมน อนฺเนน จ มยา ตปฺปีตา อปฺปีตา
ปริปฺริตา อเหตฺุนฺติ อตุโถ ๑

เต เอวํ สนฺตปฺปีตา อริยมณฑลา รตนกพฺภํ สดฺตหิ
รตเนหิ นิรมิตลพฺภํ เกหํ ปวิสิตฺวา กุหาสยา กุหายํ สยฺมานา
เกสรีว เกสรสีหา อิว มหารมฺหิ สยเน อนกฺเขม มณฺเฑ
สีหเสยฺยมกปฺปฺยํ ยถา สีโห มิกราชา ทกฺขิณปสฺเสน สยนฺโต
ปาเท ปาหํ อจฺจาชาย ทกฺขิณหตฺถํ สีสุปฺชานํ กตฺวา วามหตฺถํ
อชฺุภํ จเปตฺวา วาลธี อนฺตรสตฺถิยํ กตฺวา นิจฺจโล สยติ เอวํ
เสยฺยํ กปฺปฺยํ กรีสุตฺติ อตุโถ ๑

เต เอวํ สีหเสยฺยํ กปฺเปตฺวา สมปฺชานา สติสมปฺชณฺ-
สมปฺนฺนาฯ สมภฺุจาย สํ สฺภฺุจฺุ อภฺุจฺุหิตฺวา สยเน ปลฺลลงฺกมาภฺุจฺุ
อฺุรพฺุทฺธาสนํ กรีสุตฺติ อตุโถ ๑

โคจฺริ สพฺพพฺุทฺธานนฺติ สพฺเพสํ อตีตนาถานํ พฺุทฺธานํ
โคจฺริ อารมฺมณฺภูตํ ฆานรติสมปฺปีตา ฆานรติยา สํ สฺภฺุจฺุ
อปฺปีตา สงฺคฺิภฺุตา อเหตฺุนฺติ อตุโถ อณฺเฑ ฐมฺมานิ เทเสนฺตีติ
๑ สฺยา. ทิพฺพจกฺขุวตฺถา ๑

เตสุ ปจฺเจกพุทฺเธสุ อญฺเณ เอกจฺเจ ชมฺเม เทเสนฺติ อญฺเณ
เอกจฺเจ อิทฺธิยา ปจฺมาทิจฺฌานกัปปาย กัสนฺติ รมฺนฺติ ฯ

อญฺเณ เอกจฺเจ อภิญฺญา ปญฺจ อภิญฺญาโย วสีภาวิตา
วสีกรัสี(๑) ปญฺจสุ อภิญฺญาสุ อาวชฺชนสมาปชฺชนวฏฺฐานอธฺฐาณ-
ปจฺจเวกฺขณสงฺฆาตาหิ ปญฺจวสีตาหิ วสีภาวํ อิตา คตา ปตฺตา
อภิญฺญาโย อปฺเปเนติ สมาปชฺชนฺติ ฯ อญฺเณ เอกจฺเจ อนน-
กสฺสสฺสโย วิกุพฺพนานิ เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา โหติ พุทฺธาปิ
หุตฺวา เอโก โหตีติ เอวมาทีนึ อิทฺธิวิกุพฺพนานิ วิกุพฺพนฺติ
กโรนฺตีติ อตฺถโธ ฯ

พุทฺธาปิ พุทฺเธติ เอวํ สนนฺิปตฺเตสุ ปจฺเจกพุทฺเธสุ
สพฺพญฺตฺตญฺยานุสฺส วิสยํ อารมฺมณญฺตํ ปญฺหิ พุทฺธาพุทฺเธ
ปฺจฺจณฺตีติ อตฺถโธ ฯ เต พุทฺธา อตฺถกมฺภีรตฺยา ยมฺภีรํ นินฺนํ
สุขมํ ฌานํ การณํ ปญฺญา ยวินิพฺุชฺฌเร วิเสเสน นีรวเสสโต
พฺุชฺฌนฺติ ฯ

ตทา มม ปาสาเท สนนฺิปตฺตา สาวกาปิ พุทฺเธ ปญฺหิ
ปฺจฺจณฺติ พุทฺธา สาวเก สิสฺเส ปญฺหิ ปฺจฺจณฺติ เต พุทฺธา
จ สาวกา จ อญฺณมญฺญํ ปญฺหิ ปฺจฺจณฺติวา อญฺณมญฺญํ
พฺุยากรอนฺติ วิสฺสชฺเชนฺติ ฯ

ปฺน เต สพฺเพ เอกโต ทสฺเสนโต พุทฺธา ปจฺเจกพุทฺธา
๑ ส. ย. วสั กรัสี ฯ

จาติอาทิมาห ๑ ตตฺถ พุทฺธา สมฺมาสมฺพุทฺธา ปจฺเจกพุทฺธา
จ สวากา จ สิสฺสา ปรีจารกา นิสฺสิตกา เอเต สพฺเพ
สกาย สกาย รติยา รมมานา สลฺลีนา มม ปาสาเท
อภิรมนฺตฺติ อตุโถ ๑

เอวํ ตสฺมี เวชยนฺตปาสาเท ปจฺเจกพุทฺธานํ อจาร-
สมฺปตฺตํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ อตฺตโน อานูภาวํ ทสฺเสนฺโต โส
ติโลกวิชัย จกฺกวดฺติราชา นตฺตา ติฏฺฐนฺตุ รตนาติอาทิมาห ๑
ตตฺถ รตนา สตฺตรตนมยา นตฺตา กณฺจนาวะพฺนฺติกา
สุวณฺณาเลหิ โอลมฺพิตา ติฏฺฐนฺตุ ๑ มุตฺตาชาลปรีกฺขิตฺตา
มุตฺตาชาเลหิ ปรีวาริตา สพฺเพ นตฺตา มม มตฺถเก มุทฺธนิ
ชาเรนฺตฺติ จินฺติตมตฺเตยว นตฺตา ปาตุฏฺฐา โหนฺตฺติ อตุโถ ๑

โสณฺณตารกจิตฺติตา สุวณฺณตารกาหิ ททฺทลฺลมานา เจล-
วิตานา ภาวนฺตุ นิพฺพตฺตนฺตุ ๑ วิจิตฺตา อนेกวณฺณา มลฺยวิตตา
ปฺปฺสฺปตฺตฺถา สพฺเพ อนेกวิตานา มตฺถเก นิสฺสึทฺทญฺจานสฺส
อุปรีภาเค ชาเรนฺตฺติ อตุโถ ๑

มลฺยทาเมหิ อนेกสฺสคฺนฺธปฺปฺสฺพทาเมหิ วิตตา ปรีกฺขณา
คฺนฺธทาเมหิ จนฺทนฺกฺกมตฺตราทิสฺสคฺนฺธทาเมหิ โสภิตา โปกฺขรณฺตี
สมฺพนฺโธ ๑ ทสฺสทาเมหิ ปตฺตฺตฺถจินาทอนคฺมทสฺสทาเมหิ
ปรีกฺขณา สตฺตรตนทาเมหิ ภูสิตา อลงฺกตา โปกฺขรณฺตี ๑
ปฺปฺสฺวาภิกฺขณา จมฺปกสฺพลโสคฺนฺธกาทิสฺสคฺนฺธปฺปฺสฺเพหิ อภิกฺขณา

สุกฺข วิจิตฺตา โสภิตา ปุณฺรปี ก็ ภูตา โปกฺขรณิ สุรภิกฺขุ-
สุคนฺเชหิ ภูสิตา วาสิตาฯ สมฺนุตโต คฺนฺชปฺลยจฺงคฺคตฺลงฺกตา
ปฺลยจฺหิ องฺคฺเลหิ ลิมฺปิตคฺนฺเชหิ อลงฺกตา เหมจฺฉนฺฉาติตา
สุวณฺณฉนฺเนหิ สุวณฺณวิตานฺเนหิ ฉาติตา ปาสาทสฺส จาตุทฺทิสา
โปกฺขรณฺนิโย ปทฺเมหิ จ อุปฺปเลหิ จ สุกฺข สนฺถตา ปตฺถญา
สุวณฺณรฺูเป สุวณฺณวณฺณา ขายนฺตุ ปทฺมเรณฺรชฺชคฺคตา
ปทฺมเรณฺฺหิ ฐลฺีหิ จ อากิณฺณา โปกฺขรณฺนิโย โสภนฺตฺตฺติ
อตฺโต ๑

มม เวชยนฺตปาสาทสฺส สมฺนุตโต ปาทปา จมฺปกาทโย
รฺุภา สพฺเพ ปุปฺพนฺตุ เอเต ปุปฺพรฺุภาฯ สยเมว ปุปฺผา
มฺุฉจิตฺวา วิคพิตฺวา คฺนฺตฺวา ภาวนํ โอิกิรฺุ โอิกิณฺณา
ปาสาทสฺส อฺุปริ กโรนฺตฺตฺติ อตฺโต ๑

ตตฺถ ตสฺมี มม เวชยนฺตปาสาทสฺส ลีขิโน มยฺุรา นจฺจนฺตุ
ทิพฺพหฺฺสา เทวตาหฺฺสา ปญฺชเร สทฺทํ กโรนฺตฺตฺติ กรวิกา จ
มรฺุรฺุสทฺทา โกกิตา คายนฺตฺติ คีตวากฺขิ กโรนฺตฺตฺติ อปฺเร อนฺตฺตา
จ ทิชฺสงฺฆา ปกฺขิโน สมฺมุหา ปาสาทสฺส สมฺนุตโต มรฺุรฺุรฺุ
รวนฺตฺตฺติ อตฺโต ๑

ปาสาทสฺส สมฺนุตโต สพฺพา อาตตฺตฺตฺตาทโย เภริโย
วชฺชนฺตฺติ หลฺณนฺตฺติ สพฺพา ตา อนฺกตฺนฺตฺติโย วิณฺา รสนฺตฺติ
สทฺทํ กโรนฺตฺตฺติ สพฺพา อนฺกปฺปการา สงฺคีตฺติโย ปาสาทสฺส

สมนุตโต วตตนต์ุ ปวตตนต์ุ กายนุตฺติ อตฺโต ๑

ยาวตา ยตฺตเก จานะ พุทฺธเขตตมฺหิ ทสฺสทสฺสิจฺจกฺวาเพ
ตโต ปเร จกฺกวาเพ โชติสมฺปนฺนา ปภาสมฺปนฺนา อจฺฉินฺนา
มหนฺตา สมนุตโต รตฺนามยา สตฺตฺหิ รตฺเนหิ กตา ขจिता
โธณฺณปลลฺงกา สุวณฺณปลลฺงกา ติจฺจจฺนตฺตุ ปาสาทสฺส สมนุตโต
ทีปฺรูกฺขา ปทีปฺชารณา เตลฺรูกฺขา ชลนฺตฺตุ ปทีเปหิ ปชฺชจฺนตฺตุ
ทสฺสทสฺสิปฺรมฺปฺรา ทสฺสทสฺสึนฺ ปฺรมฺปฺรา ทสฺสทสฺสึโย เอก-
ปชฺชโชตา เอกปทีปา วีย ภาวตฺตุ อชฺชโชนฺตฺตุติ อตฺโต ๑

นจฺฉกฺเคเตสุ เมกา คณฺนิกา นจฺฉิตฺติโย จ ลาสิกา มฺเขน
สทฺททการิกา จ ปาสาทสฺส สมนุตโต นจฺฉจฺนตฺตุ อจฺฉราคณา
เทวิตฺติสมฺมุหา นจฺฉจฺนตฺตุ นานารฺงกา อนกฺวณฺณนา นานารฺงค-
มณฺฑลา ปาสาทสฺส สมนุตโต นจฺฉจฺนตฺตุ ปทิสฺสจฺนตฺตุ ปากฺกฺวา
โหนตฺตุติ อตฺโต ๑

ตทา อหิ ตฺติโลกวิชัย นาม จกฺกวัตตฺติราชา หุตฺวา
สกลจกฺกวาเพ ทุมกฺเค รุกฺขกฺเค ปพฺพตฺตฺเค หิมวตฺตจกฺก-
วาพพฺพตฺตาทีนํ อคฺเค สีนฺรูปพฺพตฺตามุทฺธนิ จ สพฺพญฺจฺจนาเนสุ
วิจิตฺตํ อนกฺวณฺณวิจิตฺตํ ปญฺจวณฺณิกํ นีลปิตฺตาทีปญฺจวณฺณํ
สพฺพํ ฐชฺชํ อุตฺตสาเปมิตฺติ อตฺโต ๑

นรา โลกนฺตรา นรา จ นาคโลกโต นาคา จ
เทวโลกโต คนฺธพฺพา จ เทวา จ สพฺเพ อุเปนฺตฺตุ อุปลจฺฉนฺตฺตุ

อาโรจยุนฺติ อตุโถ ฯ

สพฺพโลกมฺหิ เย สตุตา อาหารนิสฺสิตา ชีวนฺติ เต
สพฺเพ สตุตา มนุญฺญํ โภชนํ สพฺพํ มม เจตสา มม
จิตฺเตน ลภนฺตุ มม ปุณฺณิทธิยา ลภนฺตุติ อตุโถ ฯ

มนสา ปสนฺเนน จิตฺเตน ยํ ทานํ มยา ทินฺนํ ตสฺมี
ทานे จิตฺเตน ปสาทํ อาวหี อุปฺปาเทสี ฯ สพฺพสมฺพุทฺธา
จ ปจฺเจกา ปฏฺเฏกา ชินสาวกา จ มยา จกฺกวตฺติรณฺณา
ปฺปชิตา ฯ

สุกฺเตน เตน กมฺเมเน สทฺทหิตฺวา กเตน กุสลกมฺเมเน
เจตนาปณฺธิหิ จ จิตฺเตน กตปตฺถนาหิ จ มานุสฺสึ เทหิ
มนุสฺสสฺสรีริ ชหิตฺวา ฉชฺเขตฺตฺวา อหิ ตาวตฺตีสิ เทวโลกํ อคฺจฺฉิ
อคมาสี สุตฺตปฺพุทฺโธ วิย ตคฺถ อุปฺปชฺชินฺติ อตุโถ ฯ

ตโต ติโลกวิชโย จกฺกวตฺติราชา กาลงฺกโต ตโต ปฏฺจาย
อากเต ทฺเว ภาเว เทว ชาติโย ปชานามิ เทวตฺเต เทวตฺตภาเว
มานุเส มนุสฺสตฺตภาเว จ ตโต ชาติทฺวยโต อญฺญํ คตฺตี
อญฺญํ อุปฺปตฺตี น ชานามิ น ปสฺสามิ(๑) มนสา จิตฺเตน
ปตฺถนาผลํ ปตฺถิตปตฺถนาผลนฺติ อตุโถ ฯ

เทวานํ อธิโก โหมีติ ยถิ เทเวสุ ชาโต आयวณฺณ-
พลเตเชหิ เทวานํ อธิโก เชฏฺโฐ เสฏฺโฐ อโหสิณฺติ อตุโถ ฯ
๑ สี่. น สรามิ ฯ

ยทิ มนุสฺเสสุ ชาโต ฯ มนุชาธิโป มนุสฺसानํ อธิปติ อีสฺสโร
ภวามิ ตถา ราชภูโต อติรุเปน (๑) รูปสมฺปตฺติยา จ ลกฺขณณ
อาโรหฺปริณาหาทิลกฺขณณ จ สมฺปนฺโน สมฺปฺณฺโณ อุปฺปนฺนุ-
ปนฺนภเว ปฺลฺลยา ย ปรมตฺถขานนปฺลฺลยา ย อสโม สมรฺหิโต
มยา สทฺธิโส โกจิ นตฺถิตฺติ อตฺโถ ฯ

มยา กตฺปฺลฺลสมฺภาราณ ปฺลฺลผเลน อุปฺปนฺนุปนฺนภเว
เสฏฺฐํ ปสฺสฺฐํ มรฺฐํ วิวิธํ อนกฺปฺปการํ โภชนณจ อนปฺปํ
พหุสฺตฺตรตณณจ วิวิชานิ อนกฺปฺปการานิ ปตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต-
วตฺถานิ จ นภา อากาสโต มํ มม สนฺตํ กิํ จิปปํ สีฆํ
อุเปนนฺติ อุปกจฺจนฺติ ฯ

ปจฺพยา ปจฺวิยา ปพฺพเต จ อากาเส จ อุทเท จ
วเน จ ยํ ยํ ยตฺถ ยตฺถ หตฺถํ ปสาเรมิ นิกฺขิปปามิ
ตโต ตโต ทิพฺพา ภกฺขา ทิพฺพา อาหารา มํ มม สนฺตํ กิํ
อุเปนนฺติ อุปกจฺจนฺติ ปาตุภวณฺตฺติ อตฺโถ ฯ ตถา ยถากมํ
สพฺเพ รตนา ฯ สพฺเพ จนฺทนาทโย คนฺธา ฯ สพฺเพ ยานา
วาหนา ฯ สพฺเพ จมฺปกนาคปฺนฺนาคาทโย มาลา ปุปฺผา ฯ
สพฺเพ อลงฺการา อภรณา ฯ สพฺพา ทิพฺพกณฺธา ฯ สพฺเพ
มธฺสฺกฺขรา ฯ สพฺเพ ปุปฺปาทโย ขชฺชา ขาทิตพฺพา มํ มม
สนฺตํ กิํ อุเปนนฺติ อุปกจฺจนฺติ ฯ

๑ ม. อภิรุเปน ฯ

สมุโพธิวรปตฺติยาติ อุตฺตมจตุมกฺคณาณปตฺติยา ปาปฺณ-
นตฺถายฯ มยา ยํ อุตฺตมทานํ กตํ ปุริตํ เตน อุตฺตมทานน
เสถสฺสงฺขาตํ ปพฺพตํ สกฺลํ เอกนินฺนาทํ กโรนฺโถ พหฺลํ คิริ (๑)
ปฺลูลํ โฆลํ คชฺเชนฺโถ สเทวกํ โลกํ สกฺลํ มนุสฺสเทวโลกํ
หาสนฺโถ โสมนสฺสปฺปตฺตํ กโรนฺโถ โลกํ สกฺลโลกตฺตเย
วิวญฺญจฺมโห พุทฺโธ อหํ ภวามิตี อตฺถโ ๑

ทิสฺวา ทสฺวิธา โลกเถติ จกฺกวทฺตโลเก ทสฺวิธา ทส-
โกฏฺฐาสา ทิสฺวา โหนฺติ ตตฺถ โกฏฺฐาเส ยายโต ยายนฺตสฺส
คจฺจนตฺตสฺส อนฺตํ นตฺถิติ อตฺถโ จกฺกวตฺตีกาเล ตสฺมี มยา
คตฺตคฺคฺชฺชานเ ทิสฺวาภาเ ว พุทฺธเชตฺตา พุทฺธวิสยา อสงฺจฺยิยา
สงฺขารหิตาฯ

ปภา ปกิตฺตติตาติ ตทา จกฺกวตฺตฺติราชกาเล มยฺหํ ปภา
จกฺกรตฺนมนฺริตนาทินํ ปภา อาโลกา ยมกา ชุคพฺยชฺคพา หุตฺวา
รฺสิวาทนา รฺสี มุญฺจมานา ปกิตฺตติตา ปากฺญา เอตฺถนฺตเร
ทสฺสทสฺสิจกฺกวทฺตนฺตเร รฺสิขาลํ รฺสิสมฺมํ อาโลโก วิปฺโล
พหฺตโร ภเว อโหสิตี อตฺถโ ๑

เอตฺตเถ โลกธามฺมฺหิติ ทสฺสทสฺสิจกฺกวทฺตฺตสฺส สพฺเพ ชนา
มํ ปสฺสนฺตุ ทกฺขณฺตฺติ อตฺถโ ๑ สพฺเพ เทวา ยาว พุทฺหม-
นิเวสนา(๑) ยาว พุทฺหมโลกา มํ อนฺวตฺตฺนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
๑. สฺยา. คิริ ๑ ๒. สฺยา. พุทฺหมนิเวสนํ ๑

วิสิฏฺฐมธฺนาเทนาติ วิสิฏฺฐเจน มธฺเรณ นาเทณ อมต-
เถริมาหฺนินฺติ อมตเถรี เทวทฺนุทฺธิ ปหฺรี เอตฺถนฺตฺเร เอตฺสฺมี
ทสฺสทสฺสิจฺจกฺวาพพฺกนฺตฺเร สพฺเพ ชนา มม มธฺรํ คิรํ สทฺทํ
สุณฺนตฺตฺ มนฺสิ กโรนฺตฺตฺ ๑

ธมฺมเมฆเณ วสฺสณฺเต ธมฺมเทสฺนามเยน นาเทณ ตพฺโพ-
หารปฺรมตฺตคฺมกฺริมธฺรสุขมตฺตวสฺเส วสฺสณฺเต วสฺสมาเน สมฺมา-
สมฺพุทฺธานุภาเวณ สพฺเพ ภิกฺขุภิกฺขุณีอาทโย อนาสวา นิกฺกิลฺเสา
โหนตฺตฺ ภาวฺตฺตฺ ๑ เยตฺถ ปจฺฉิมกา สตฺตาคิ เอตฺถ เอเตสุ
ราสิฏฺฐเตสุ จตฺตฺสฺ ปฺริสสฺตฺเตสุ เย สตฺตฺตา ปจฺฉิมกา คฺควเสณ
เหฏฺฐิมกา เต สพฺเพ โสตาปฺนฺนา ภาวฺตฺตฺติ อธิปฺปาโย ๑

ตทา ติโลกวิชยจฺกกวตฺติราชกาเล ทาทพฺพกํ ทาทพฺพ-
ยุตฺตํ ทานํ กตฺวา อเสสโต นิสฺเสเสน สีลํ สีลปารมี ปฺุเรตฺวา
เนกขมฺเม เนกขมฺมปารมิตาย ปารมี(๑) โกฏฺฐิ ปตฺวา
อุตฺตมํ สมฺโพธิํ จตฺตฺมคฺคณฺณํ ปตฺโต ภาวามิ ภเวยฺย ๑

ปณฺฑิตฺเต ปณฺณวณฺเต เมธาวิโน ปฺริปฺุจฺฉิตฺวา ก็ ภาเน
กตฺตพฺพํ ก็ น กตฺตพฺพํ ก็ กุสลํ ก็ อกุสลํ ก็ กตฺวา
สคฺคโมกฺขทฺวยสฺส ภาคิ โหตีติ ปฺุจฺฉิตฺวา เอวํ ปณฺณปารมี
ปฺุเรตฺวาติ อตฺโต ๑ กตฺวา วีริยมตฺตมนฺติ อุตฺตมํ เสฏฺฐํ
จानนฺิสชฺชาทิสฺสู อวิจฺฉินฺนํ วีริยํ กตฺวา วีริยปารมี ปฺุเรตฺวาติ
๑ สฺยา. เนกขมฺมปารมี ๑

อตุโธ ฯ สกถวิรุทฺชนเนหิ กตอนาทรธาธาสนาขนฺติยา ปารมี
โกฏฺฐิ คนฺตุวา ขนฺติปารมี ปุเรตฺวา อุตฺตมํ สมฺโพธิ อุตฺตมํ
สมฺพุทฺธคฺคํ ปตฺโต ภาวามิ ภเวยฺย ฯ

กตฺวา ทพฺพหฺมธฺมฺมจฺจานนฺติ มม สรรีชีวีเตสุ วินสฺสเนเตสุปี
ปฺลฺลวณฺณมโต น วิรมิสฺสามิตฺติ อจลวเสน ทพฺพํ อธิกฺขณฺนปารมี
กตฺวา สีเส ฉิขฺขมาเนปี มุสาวาทํ น กเถสุสามิตฺติ สจฺจ-
ปารมิตาย โกฏฺฐิ ปุริย ปุเรตฺวา สพฺเพ สตฺตา สุขี อโรคาติ
อาทินา เมตฺตาปารมิตาย โกฏฺฐิ ปตฺวา อุตฺตมํ สมฺโพธิ ปตฺโตติ
อตุโธ ฯ

สชีวกาชีวกวตฺถุนํ ลาภ จ เตสํ อลาภ จ กายิก-
เจตสิกฺกฺขเข เจว ตถา ทฺกฺเข จ สาทฺรชเนหิ กเต สมฺมาน
เจว โอมาน จ สพฺพตฺถ สมโก สมานมานโส อุกฺกขาปารมี
ปุเรตฺวา อุตฺตมํ สมฺโพธิ ปตฺโต ปาปุณฺณยฺยนฺติ อตุโธ ฯ

โกสชฺชํ กุสฺสิตภาวํ ภยโต ภยวเสน อปายทฺกฺกฺขภาคิตฺติ
ทิสฺวา ฌตฺวา อโกสชฺชํ อกุสฺสิตภาวํ อลีนวฺคฺคิตฺติ วิริยํ เขมโต
เขมวเสน นิพฺพานคามิตฺติ ทิสฺวา ฌตฺวา อารทฺธวิริยา โทถ
ภวตฺ ฯ เอสา พุทฺธานุสาสนี เอสา พุทฺธานํ อนุสิกฺขจฺจ ฯ

วิวาทํ ภยโต ทิสฺวาติ วิวาทํ กลหํ ภยโต ทิสฺวา
อปายภาคิตฺติ ทิสฺวา ฌตฺวา อวิวาทํ วิวาทโต วิรมณฺ
นิพฺพานปฺปตฺติตฺติ เขมโต ทิสฺวา ฌตฺวา สมคฺคา เอกคฺคจฺจิตฺตา

สขิลลา สติฎฐา เมตฺตยา ชุรคฺตยา โสภมาณา โหถาติ
อตุโถ ๑ เอสา กถา มนฺตนา (๒) อุทฺธิรณา พุทฺธานํ อนุสาสนี
โไอวาททานํ ๑

ปมาทํ จานนีสชฺชชาติสุ สติวิปฺปลาเสนา วิหรณฺํ ภยโต
นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฎฐาเนสุ ทุกฺขิตฺต
อปายาทิกมนฺนจาทิ ทิสฺวา ฌตฺวา อปฺปมาทํ สพฺพกิริยาสุ
สติยา วิหรณฺํ เขมโต วฑฺฒโต นิพฺพานสมฺปาปฺณนฺนติ ทิสฺวา
ปจฺจกฺขโต ฌตฺวา อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ สมฺมาทิฎฐิจิ สมฺมาสงฺกปฺโป
สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมฺนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวาयाโม
สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิติ อฏฺฐ อวยวํ สมฺมาสมฺโพธิยา มคฺคํ
อธิคมฺปาย์ ภาเวถ วฑฺฒเถถ มนฺสิ กโรถ เอสา กถา ภาสนา
อุทฺธิรณา พุทฺธานุสาสนี พุทฺธานํ อนุสติฎฐิติ อตุโถ ๑

สมาคตา พหุ พุทฺธาติ อเนกสฺตสฺสสฺสงฺขยา ปจฺเจก-
พุทฺธา สมาคตา ราสีฎฐตา สพฺพโส สพฺพปฺปกาเรนา อรหนฺตา
จ ชีณาสวา อเนกสฺตสฺสสา สมาคตา ราสีฎฐตา ๑ ตสฺมา
เต พุทฺเธ จ อรหนฺเต จ วนฺตฺมานา (๒) วนฺตฺนารเห นมฺสฺสถ
อํคปฺจจฺจกนฺนกฺกาเรนา นมฺสฺสถ วนฺตฺ ๑

เอวํ อิมินา มยา วุตฺตปฺปกาเรนา อจินฺตฺติยา จินฺตฺตํ
อสฺกฏฺเณยฺยา พุทฺธา พุทฺธชฺชมาติ พุทฺเธหิ เทสิตา จตฺตาโร
๑ สฺตี ... วณฺณา ๒. สฺยา. วนฺตฺมานา ๑

สติปฏฺจนา ๔เป๔ อฏฺจจฺโก มคฺโค ปณฺจกฺขนฺธา เหตุปจฺจโย
อารมฺมณปจฺจโยติอาทโย ธมฺมา พุทฺธานํ วา สภาวา
อจินฺตฺยา จินฺเตตฺตํ อสกฺกญฺเอยฺยา อจินฺตฺเย จินฺตฺวาวิสยาตฺกฺกนฺเต
ปสนฺนํ เทวมนุสฺसानํ วิปาโก เทวมนุสฺสสมฺปตฺตฺนินิพฺพาน-
สมฺปตฺตฺตฺตฺสขฺวาโต จินฺเตตฺตํ อสกฺกญฺเอยฺโย สขฺขยาตฺกฺกนฺโต โหติ
ภวติ ๕

อิติ เอตฺตฺวาตา จ ยถา อทฺธานคามิโน มคฺคํ โน
อาจิกฺขาติ ปฏฺจเณ วามํ มุณฺจิตฺวา ทกฺขิณํ คณฺหธาติ
วุตฺเต เตน มคฺเคน คามนิกฺมราชธานีสุ กตฺตพฺพกฺิจจํ
นิฏฺฐาเปตฺวา ปุณฺ มุณฺจิตฺน อปเรณ วามมคฺเคน คตาปี
คามนิกฺมาทิสฺส กตฺตพฺพกฺิจจํ นิฏฺฐาเปนฺติ เอวเมว พุทฺธาปทานํ
กุสลาปทานวเสน นิฏฺฐาเปตฺวา ตเทว อกุสลาปทานวเสน
วิตฺถารตฺตํ อิํ ปณฺหกมฺมํ

ทุกฺกรณฺจ อพฺกฺขนํ อพฺกฺขนํ ปุณาปรี
อพฺกฺขนํ สีลาเวโร สกฺลิกาปี จ เวทนา ๕
นาพาสิริ สตฺตจฺเจโท สีสทฺกฺขํ ยวขาทนํ
ปีฏฺฐิทฺกฺขมตฺตฺสโร อิเม อกุสลาการณาติ ๕

ตตฺถ ปจฺมปฺเอยฺห ทุกฺกรนฺติ ฉพฺพสุสานิ ทุกฺกรการิกา ๕
อดีตฺเต กตฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล โพธิสฺตฺโต โชติปาโล นาม
พฺราหฺมณฺมาณโว หุตฺวา นิพฺพตฺโต พฺราหฺมณฺชาตฺวเสน สาสเน

อปฺปสฺสนโน ตสฺส ภควโต ปีโถติกกมฺมนิสฺสนฺเทน กสฺสโป
ภควาติ สุตฺวา กุโธ มุณฺฑกสฺส สมณสฺส โโพธิ(๑) โโพธิ
ปรมฺมุตฺตภาติ อาห ๑ โส เตน กมฺมนิสฺสนฺเทน อเนกชาติ-
สเตสุ นรกาทีทุกฺขมฺนุภวิตฺวา ตสฺเสว ภควโต อนนฺตรํ เตเนว
ลทฺทพฺยากรณฺน กมฺเมน ชาตีสฺสาร์ เขเปตฺวา ปรีโยसानเ
เวสฺสนฺตรตฺตภาวํ ปตฺวา ตโต จูโต ตฺถิตฺถวเน นีพฺพตฺโต ๑
เทวตยาจเนน ตโต จวิตฺวา สกฺยกุลเ นีพฺพตฺโต ฅาณสฺส
ปรีปากตฺตา สกฺลชมฺพุทีปฺรชฺชํ ปหาย อโนมฺานทีตีเร สฺนินฺสีเต-
นาสินฺา สมกฺกุฏเกสฺกลาปํ จินฺนิตฺตฺวา พฺรหฺมฺนา อานีเต อิทฺธิมเย
กปฺปสฺส สณฺจานกาลเ ปทฺมคพฺเภ นีพฺพตฺเต อฏฺฐ ปรีกฺขาร
ปฏิกฺคเหตฺวา ปพฺพชิตฺวา โโพธิฅาณทสฺสนสฺส ตาว อปรีปกฺกตฺตา
พฺุทฺทภาวาย มคฺคามคฺคํ อชานิตฺวา ฉพฺพสฺสานิ อูรูเวลชนปเท
เอกาหารเอกาโลปเอกปฺกคฺคเอกมคฺคเอกาสนโกชนวเสน อฏฺฐิจมฺม-
นฺหารุเสสํ นิมฺมฺสรุชฺริเปตฺรฺอุปสทิสฺสรโร ปชานสฺสุตฺเต (๒) วุตฺตนเยเนว
ปชานํ มหาวีริยํ ทฺกฺกรการิกํ อกาสิ ๑ โส อิมํ ทฺกฺกรการิกํ
สมฺโพธิยา มคฺคํ น โหตีติ จินฺนเตตฺวา คามนิกมฺราชธานีสุ
ปณีตอาหารํ ปรีกฺกุชิตฺวา ปีณินฺทฺริโย ปรีปฺุณฺณทวตฺตีสมฺหา
ปรีสฺลกฺขโณ กเมน โโพธิมณฺฑมฺุปกนฺตฺวา ปญฺจ มาระ ชินิตฺวา
พฺุทฺโธ ชาโตติ ๑

๑ สี่. อัย ปาโจ นตฺถิ ๑ ๒ พุ. ส. ๒๕/๓๕๕/๔๐๘ ๑

อวจาหิ โชติปาโล สุกตํ กสฺสปี ตทา
กฺโตนฺ โโพธิ มุณฺฑสฺส โโพธิ ปรมทฺถลภา ฯ
เตน กมฺมวิปาเกน อจฺริ ทฺถกฺริ พหุ
ฉพฺพสฺसानุรฺเวลาโย ตโต โโพธิมปาปฺณิ ฯ
นาหิ เอเตน มกฺเคน ปาปฺณิ โโพธิมุตฺตมํ
กมฺมกฺเคน คเวสิสฺสํ ปุพฺพกมฺเมน วาริตฺ ฯ
ปฺลฺลยปาปปริกฺขิโณ สพฺพสนฺตาวชฺชิตฺ
อโสโก อนฺุปายาโส นิพฺพายิสฺสมนาสโวติ ฯ(๑)

ทฺถิตฺยปฺเลห อพฺกฺกขานนฺติ อภิ อกฺขานํ ปรีภาสณํ ฯ
อตีเต กิร โโพธิสฺสโต สฺพทฺถกฺเล ชาโต อปากโณ อปฺปสิทฺโธ
มฺนาพิ นาม รุตฺโต หุตฺวา ปฏฺิวสฺติ ตทา มหิทฺธิโก
มหานฺุภาโว สฺรฺภิ นาม ปจฺเจกพฺพฺโธ เกนจิ กรณฺิเยน ตสฺส
สมีปฺญฺจานํ ปาปฺณิ โส ตํ ทิสฺวาว ทฺถสฺสิโล ปาปฺชมฺโม
อโย สมนฺโณติอาทินา อพฺภาจิกฺขิ ฯ โส เตน อกฺุสฺลนฺิสฺสนฺเทน
นรกาทิสฺสุ อนेกวสฺสสทฺสฺसानิ ทฺถกฺขมฺนฺุภวิตฺวา อิมสฺมี ปจฺฉิม-
ตฺตภาเว ยทา ติตฺถิยา ปจฺมตฺริ ภควโต ตฺถิตฺถวเน วสนสมเย
จ ปากฺญา หุตฺวา สกฺลชนํ วญฺเจตฺวา ทฺวาสฏฺฐิจิทฺถุจฺโย ทีเปตฺวา
วิจฺรนฺติ ตทา ตฺถิตฺปฺุรา จวิตฺวา สกฺยราชกฺุเล นิพฺพตฺติตฺวา
กเมน พฺพฺโธ ชาโต ฯ ติตฺถิยา สฺริยฺคฺคฺมเน ขชฺโชปฺนกา วิย
๑. พุ. อป. ๓๒/๓๕๒/๔๗๔ ฯ

วิหตลาภสกุการา ภควติ อาฆาตํ พนฺธิตฺวา วิจรนฺติ ตสฺมี
สมเย ราชคหเสฏฺฐี กงฺคาย ชาลํ พนฺธิตฺวา กิถนฺโต
รตฺตจฺนฺทนณฺฏิกํ ทิสฺวา อมฺหากํ เกเห จนฺทนานิ พหฺนฺติ (๑)
อิมํ ภมํ อาโรเปตฺวา เตน ภมกาเรหิ ปตฺตํ ลิขาเปตฺวา
เวพฺพปรมฺปราย ลคฺเคตฺวา ये อิมํ ปตฺตํ อิทธิยา อากนฺตฺวา
คณฺหนฺติ เตสํ ภคฺติโก ภวิสฺสามิตี เกรี จราเปสิ ฯ

ตทา ติตฺถิยา นกฺขมฺหา ทานิ นกฺขมฺหา ทานีตี
มนฺเตตฺวา นิกคฺโข นากฺกปฺตฺโต สกปริตํ เอวมาน อหํ เวพฺพสมิปี
คนฺตฺวา อากาเส อุลลงฺกนาการิ กโรมิ ตุมฺहे นวทารมฺย
ปตฺตํ ปฏิจฺจ มา อิทธิ กโรถาติ มํ ขนฺเช กเหตุวา วาเรธาติ
เต ตถา คนฺตฺวา ตถา อกัสมฺ ฯ

ตทา ปิณฺโฑลภารทฺวาโซ จ โมคฺคฺลลาโน จ ติกาวฺเต
เสลปฺพพตฺมตฺถเก จตฺวา ปิณฺฑปาตคณฺหนฺตฺถาย จิวริ ปารุปนฺตา
ตํ โกลาหลํ สฺมุณฺสิ ฯ เตสฺ โมคฺคฺลลาโน ปิณฺโฑลภารทฺวาซ
ตฺว อากาเสน คนฺตฺวา ตํ ปตฺตํ คณฺหาหิตี อาห ฯ โส
ภนฺเต ตุมฺเหยว ภควตา อิทธิมนฺตานํ อคฺคฺกุจฺจานे จปีตา
ตุมฺเหว คณฺหาธาติ อาห ฯ ตถापि มया อาณตฺโต ตวเมว
คณฺหาหิตี อาณตฺโต อตฺตนา จิตฺ ติกาวฺตํ เสลปฺพพตฺ ปาทตเล
ลคฺเคตฺวา อุกฺขลिया ปิธานํ วย สกฺลราชคฺहनฺคริ ฉาเทสิ
๑ รตฺตจฺนฺทนานิ พหฺนฺตี (?) ฯ

ตทา นครวาสโน ผลิกปพุตเต อวุตฺตํ รตฺตสฺส
ปสฺส
ภิตฺตา สฺส
วิสุทฺตชฺเชตฺวา อิทธิยา คณฺตฺวา ตํ ปตฺตํ อคฺคเหสี ตทา
นครวาสโน มหาโกลาหลมกํสุ ฯ

ภควา เวฬุวนารามะ นิสินฺโน ตํ สทฺทํ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เอโส สทฺทโทติ อานนฺทํ ปุจฺฉิ ฯ ภารทฺวาเชน ฆนฺเต ปตฺตสฺส
คหิตตฺตา สนฺตฺตฺวา นครวาสโน อุกฺกฏฺฐิจิสทฺทมกํสุติ อห ฯ
ตทา ภควา อายตี ปฺรฺส
ภททาเปตฺวา(๑) อณฺชฺนฺปวิสนํ กตฺวา ภิกฺขุณฺโณ ทาเปสิ ทาเปตฺวา
จ ปน น ภิกฺขเว อิทธิวิกุพฺพนา กาทพฺพา โย กเรยฺย
อาปตฺติ ทฺวักฺกสฺส

ตโต ติตฺถิยา สมณฺเนน กิร โคตฺเมเนน สวากานํ สิกฺขาปทํ
ปญฺจตฺตํ เต จีวิทฺเตตฺตํ ตํ นาติกฺกมฺนฺติ มยฺ อิทธิปาฏิหาริยํ
กิริสฺสามาติ ตตฺถ ตตฺถ ราสีกฺกฺตา โกลาหลมกํสุ ฯ อถ ราชา
พิมฺพิสาโร ตํ สฺส
เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน ภควนฺตฺเมวมาห ติตฺถิยา ฆนฺเต อิทธิ-
ปาฏิหาริยํ กิริสฺสามาติ อุกฺกฏฺฐเสนฺตฺติ ฯ อหฺมปิ มหาราช
กิริสฺสามิติ ฯ นนฺ ฆนฺเต ภควตา สวากานํ สิกฺขาปทํ
๑ สี่. ภณฺชฺนาเปตฺวา ฯ

ปณฺณตฺตฺนฺติ ฯ ตเมว มหาราช ปุณฺณิสฺสามิ ตวฺยฺยานเ อมฺพ-
ผลาทีนฺิ ขาทฺนฺตฺานํ เอตฺตโก ทณฺโฑติ ทณฺฑํ จเปนฺโฑติ ตวาปี
เอกโฑ กตฺวา จเปสฺตีติ ฯ น มยฺหํ ฆนฺเต ทณฺโฑติ ฯ เอว
มหาราช น มยฺหํ สิกฺขาปทํ ปณฺณตฺตํ อตฺถีติ ฯ กตฺถ ฆนฺเต
ปาฎิหาริยํ ฆวิสฺสตีติ ฯ สาวตฺถิยา สมิเป กณฺทมฺพรฺกฺขมฺมุเล (๑)
มหาราชตีติ ฯ สาธุ ฆนฺเต ตํ ปสฺสิสฺสามาตีติ ฯ ตโฑติ ติตฺถิยา
กณฺทมฺพรฺกฺขมฺมุเล (๑) กิร ปาฎิหาริยํ ฆวิสฺสตีติ สฺตฺวา นครสฺส
สามนฺตฺา อมฺพรฺกฺเข เฆทาเปสฺสุ นาคฺรา มหาองฺกณฺฏจฺานเ
มณฺจาทิมณฺจํ อฏฺฐาทโย พนฺธิสฺสุ สกฺลชมฺพฺทีปวาสิโน ราสิฏฺฐา
ปฺรตฺถิมทิสายเมว ทฺวาทสโยชนานิ ผริตฺวา อฏฺฐิสฺสุ ฯ เสสทิสาสฺสุปี
ตทฺนฺรูเปนาการเณ สนฺนิปตฺีสิ ฯ

ภควาปี กาลเ สมฺปตฺเต อาสาพฺหิปฺณณฺมาสิยํ ปาโฑว
กตฺตพฺพกฺิจจํ นิฏฺฐาเปตฺวา ตํ จานํ กนฺตฺวา นิสฺสีทิ ตสมฺมี
ขณเ กณฺโฑ นาม อฺยฺยานปาโฑ กิปลฺลิกปฺญฺเ สฺสปกฺกํ อมฺพผลํ
ทิสฺวา สจฺาหํ อิมํ รณฺโโย ทเทยฺยํ กหาปณฺนาทิสารํ ลเกยฺยํ
ภควโฑ อฺปนฺนามิเต ปนฺ อិธโลกปฺรโลเกสฺสุ สมฺปตฺติ ฆวิสฺสตีติ
ภควโฑ อฺปนฺนามิสิ ฯ ภควา ตํ ปฏฺิกฺคเหตฺวา อานนฺทตฺถเริ
อาณาเปสิ อิมํ ผลํ มทฺทิตฺวา ปานํ เทหีติ ฯ เถโร ตถา
อกาสิ ฯ ภควา อมฺพรสฺสิ ปิวิตฺวา อมฺพฏฺฐี อฺยฺยานปาตฺส
๑. ม. กณฺทมฺพรฺกฺขมฺมุเล ฯ

ทตฺวา อิมํ โรเปหิตี อาห ๑ โส วาลุกํ วิยฺหิตฺวา ตํ
โรเปสี อานนฺทเตโร กุณฺฑิกาย อุกกํ อาสิญฺจิตฺตํ ฆณ
อมฺพงฺกุโร อุกฺกหิตฺวา มหาชนสฺส ปสฺสนตฺสเสว สาขาวิญฺญป-
ปฺปผลปลฺลวกริโต ปญฺฉายิตฺถ ๑ ปติตํ อมฺพผลํ ขาทนฺตา
สกลสมฺพุทฺธิปวาสิโน ขยํ ปาเปตฺถ นาสกฺขิสุ ๑

อถ ภควา ปุรตฺถิมจกฺกวาพโต ยาว ปจฺฉิมจกฺกวาพ
ตาว อิมสฺมึ จกฺกวาเพ มหาเมรุมฺพุทฺธนิ รตนจกฺกมํ มาเปตฺวา
อนกปริสาหิ สีหนาทํ นทาเปนฺโต ฐมฺมปทกฺกถายํ วุตฺตนเยน
มหาอิทฺธิปาฏิหาริยํ กตฺวา ติตฺถิเย มทฺทิตฺวา เต วิปฺปการํ
ปาเปตฺวา ปาฏิหาริยวสานเน ปุริมพุทฺธาจिณฺณวเสน ตาวตีสกฺวานํ
กนฺตฺวา ตตฺถ วสฺสํวฺกุโ จ นิรฺนตฺริ เตมาสิ อภิธมฺมํ เทเสตฺวา
มาตฺตปฺปมฺขานํ อนกเทวตानํ โสตาปตฺถิมคฺคาธคฺคมนํ กตฺวา
วฺกุจฺจวสฺโส เทโวโรหนํ กตฺวา อนกเทวพุรหฺมคณปริวฺโต
สงฺกสฺสปุรทวารํ โอริยฺห โลกานุกฺคหํ อกาสิ ๑ ตทา ภควโต
ลาภสฺสกาโร สมฺพุทฺธิปมฺชฺโฆตฺถรมาโน ปญฺจมหาคงฺคา วิย
อโหสิ ๑

อถ ติตฺถิยา ปริหีนลาภสฺสการา ทุกฺขิ ทุมฺมนา
ปตฺตกฺขนฺธา อโรมฺฆา นิสิทิสฺส ตทา เตสํ อฺปาสิกา
จิณฺจมาณวิกา นาม อติวิย รูปคฺคปฺปตฺตา เต ตถา นิสินฺเน
ทิสฺวา กิ ฆนฺเต เอวํทุกฺขิ ทุมฺมนา นิสินฺนาติ ปุจฺฉิ ๑

กั ปน ตุวั ภคินิ อปโปสสุกกาสิตี ฯ กั ภนฺเตติ ฯ ภคินิ
สมณฺสส โคตมฺสส อูปาทกาลโต ปุญฺจาย มยฺ หตลาภ-
สกุการา นครวาสิโน อมฺเห น กิณฺจิ มณฺเณตฺตีติ ฯ มยา
เอตฺถ กั กาทพฺพนฺติ ฯ ตยา สมณฺสส โคตมฺสส อวณฺณํ
อูปาทเหตุ วุญฺจตีติ ฯ สา น มยฺหิ ภาโรติ วตฺวา ตตฺถ
อฺสุสาหิ กโรนฺตี วิกาเล เขตฺวนวิหาริ คนฺตฺวา ติตฺถิยานิ
อฺปสฺสเย วตฺตฺวา ปาโต นครวาสินิ คนฺธาทีนึ คเหตุวา
ภควนฺตํ วนฺทนฺตฺถาย คมนสมเย เขตฺวนา วีย นิกฺขนฺตา
กตฺถ สยิตาติ ปุญฺจา กั ตุมฺหากิ มม สยิตฺถฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
วตฺวา ปกฺกามิ सा कमेन कञ्चनते काले पुञ्जिता
สมณฺณานํ โคตเมน เอกคนฺธกุญฺจึ สยิตฺวา นิกฺขนฺตาติ อาท ฯ
ตํ พาลปฺปฺชชฺชา สทฺทหีสฺสุ ปณฺฑิตา โสตาปนฺนาทโย น
สทฺทหีสฺสุ ฯ เอกทิวสํ सा तारुमन्थलं उतरे पन्थित्वा उप्रि
रत्तपङ्क्तिं प्रथित्वा कन्तुवा सराशिकाय प्रिसाय चम्म-
เทसनฺตฺถาย นิสินฺนํ ภควนฺตํ เอวมาห โภ สมณฺ ตุวั
चम्मं तेसेति सुय्हिं पुञ्जिञ्ज อูปฺปนฺนทารกคพฺกนิยา มยฺหิ
ลสฺสุนฺมริจาทีนึ น วิจาเรสีตี ฯ ตถาภาวํ ภคินิ ตฺวณฺเณว
ปชานาสि อหฺลจาติ ฯ सा एवमेव मेघुनसंसुकसम्यं त्वेव
ชานนฺติ न अणुलेति आह ฯ

ตสฺมี ขณฺเ สกฺกสฺส ปณฺฑกฺมพฺลสฺตีลาสนิ อฺณฺหาการิ

ทสเสสิ ฯ สกโก อวชฺเชนโต ตํ การณํ ฌตฺวา เทว
เทวปฺตเต อาณาเปสิ ตุมฺहेสุ เอโก มุสิกฺวณฺณํ มาเปตฺวา
ตสฺสา ทารุมณฺทลสฺส พนฺธนํ ฉินฺทตฺว เอโก วาตมณฺฑลํ
สมฺภูจฺจาเปตฺวา ปารุตฺปญฺญํ อุตฺถํ ขิปฺตฺตติ ฯ เต คนฺตฺวา ตถา
อํกํสุ ฯ ทารุมณฺฑลํ ปตฺมานํ ตสฺสา ปาทปฺปิฏฺฐิ ภิฺนฺทิตฺติ ฯ
ธมฺมสภายํ สนนฺิปตฺติตา ปุณฺธุชฺชนา สพฺเพ อเร ทฺวฺจฺจโจริ
ตฺวํ เอวรฺูปสฺส โลกคฺตฺยสามิโน เอวรฺูปี อพฺกฺกฺขานํ อกาสิตฺติ
อฺุฏฺฐหิตฺวา เอเกกมฺุฏฺฐิพฺหารํ ทตฺวา สภาย นฺิหรฺีสุ ทสฺสนา-
ตฺกฺกนฺตฺาย ปจฺวี วิวรมฺทาสิ ฯ ตสฺมี ขณฺเ อวีจฺโติ ชาลา
อฺุฏฺฐหิตฺวา กฺุททตฺติเกน รตฺตกมฺุพลฺเนว ตํ อจฺจฺทาเทตฺวา
อวีจฺมิหิ ปกฺขิปฺปี ภควโต ตาภสฺกฺกาโร อติเรกตโร อโหสิ ฯ
เตน วุตฺตํ

สพฺพาภิภุสฺส พุทฺธสฺส นนฺโท(๑) นามาสิ สาวโก
ตํ อพฺกฺกฺขาย นฺิรเย จิรํ สํสริตฺมฺยา ฯ
ทสฺวสฺสสทฺสฺสานิ นฺิรเย สํสริ จิรํ
มฺนุสฺสภาวํ ลพฺุฑฺธาหํ อพฺกฺกฺขานํ พหุํ ลภฺี ฯ
เตน กมฺุมาวเสเสน จิณฺจมาณฺวิกา มมํ
อพฺภาจิกฺขิ อญฺเตน ชนฺกายสฺส อคฺคโตตฺติ ฯ(๒)
ตฺตฺยปฺญฺเห อพฺกฺกฺขานนฺฺติ อภิ อกฺขานํ อกฺโกสณฺํ ฯ

๑ สฺตี. นนฺโท ฯ ๒. ขุ. อป. ๓๒/๓๕๒/๔๖๒ ฯ

อติเต กิร โพรตฺตโต อปากฺกชาติยฺ อูปฺปนโน มุนาฬิ นาม
ฐฺตโต หุตฺวา พุชฺชนสํสคฺคพเลน สุรภี นาม ปจฺเจกพุทฺธ
ทฺสฺสึโล ปาปฺชโม อัยฺ ภิกฺขุติ อกฺโกสฺสิ ฯ โส เตน อกฺสเลน
วจฺจิมฺเมน พฺหุณฺนิ วสฺสสทฺสฺทานิ นิริเย ปจฺจิตฺวา อิมสฺมี
ปจฺจิมตฺตภาเว ทสฺปารมิตาสํสทิทฺธิพเลน พุทฺโธ ชาโต ลาภคฺคย-
สคฺคปฺปโต อโหสิ ฯ ปุณฺ ติตฺถิยา อุตฺสาหชาตา กถํ นุ
โฆ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส อยสํ อูปฺปาเทสฺสามาติ ทฺกฺขี ทฺมมฺนา
นีสึทึสฺส ฯ ตทา สุนฺทรี นามเกา ปรีพฺพาชิกา เต อูปฺสงฺกมิตฺวา
วณฺทิตฺวา จิตา ตฺถนฺทฺเท กิณฺจิ อวทฺนเต ทิสฺวา กิ มยฺหํ
เทโสติ ปุจฺฉิ ฯ สมณฺเนน โคตเมน อมฺเห วิเหจฺยมาเน ตว
อฺปฺโปสฺสคฺคา วิหริสฺสสิ อิทํ ทว โทโสติ ฯ เอวมหํ(๑) ตตฺถ
กิ กิริสฺสามิติ ฯ ตว สมณฺสฺส โคตมฺสฺส อวณฺณํ อูปฺปาเทตฺ
สคฺขิสฺสสิติ ฯ สคฺขิสฺสามิ อຍฺยาติ วตฺวา ตโต ปญฺจาย
วฺตฺตนเยน ทิฏฺฐทิฏฺฐจันํ สมณฺเนน โคตเมน เอกคฺนฺชคฺคฺกฺขี
สยิตฺวา นิกฺขนฺตฺวาติ วตฺวา อกฺโกสฺสติ ปรีภาสฺติ ฯ ติตฺถิยาปิ
ปฺสฺสธ โภ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส กมฺมนฺติ อกฺโกสฺนฺติ
ปรีภาสฺนฺติ ฯ วฺตฺตญฺเหดํ

มุนาฬิ นามหํ ฐฺตโต ปุพฺเพ อณฺเณสาสุ ชาติสุ

ปจฺเจกพุทฺธํ สุรภี อพฺภาจิกฺขี อทฺสํกํ ฯ

๑ สึ. ย. เอวมหา ฯ

ขุททกนิกายภูจกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 211
เล่มที่ 42 พุทธปาทานวณณา หน้า 211

เตน กมฺมวิปาเกน นีรเย สัสรี จิร

พหู วสุสสหัสสานิ ทุกฺขิ เวเทสิ เวทนี ฯ

เตน กมฺมาวเสเสน อิธ ปจฺจิมเก ภเว

อพุกฺกขานํ มया ลทฺธิ์ สุนฺทริกาย การณาติ ฯ(๑)

จตุตฺตปฺปญฺห อพุกฺกขานํ อภิ วิเสเสน อกฺโกสนํ

ปริภาสนํ ฯ อตีเต กิร โปธิสตุโต พุราหฺมณฺกุเล อุปฺปนฺโน

พหุสฺสุโต พหุหิ สกฺกโต ปุชฺชิตฺโต ตาปสฺสปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา

หิมวฺนฺเต วนฺมุลผลาหาโร พหุมาณฺเว มนฺเต วาเจนฺโต วาสํ

กปฺเปสิ ฯ เอโก ปญฺจาภิญญาอภฺจฺจสฺมาปตฺติลาภิ ตาปโส ตสฺส

สนฺติกํ อคฺมาสิ ฯ โส ตํ ทิสฺวาว อิสุสาปฺกโต ตํ อทฺสํ

อิสึ กามภิกฺขิ กุหโก อโย อีสึติ อพุกฺกจิกฺขิ อตฺตโน

สิสุเส จ อาห อโย อีสึ เอวฺรุโป อนาจารโกติ ฯ เตปิ

ตเถว (๑) อกฺโกสิสุ ปริภาสิสุ ฯ โส เตน อกฺกุสลกมฺมวิปาเกน

วสุสสหัสสานิ นีรเย ทุกฺขมฺนุภวิตฺวา อิมสฺมี ปจฺจิมตฺตภาเวน

พทุโธ หุตฺวา ลากฺคยสคฺคปฺปตฺโต อากาเส ปุณฺณจฺนฺโท วิย

ปากโฏ ชาโต ฯ ตเถว ติตฺถิยา อพุกฺกขานเณนปิ อสนฺตุญฺจา

ปฺนฺปิ สุนฺทรียา อพุกฺกขานํ การเตวฺวา สุราชฺชเต ปกฺโกสา-

เปตฺวา ลยฺจํ ทตฺวา ตุมฺहे สุนฺทรี มาเรตฺวา เชตฺวาน-

ทฺวารสฺมีเป มาลากจวเรน ฉาเทถาติ อาณาเปสฺสุ ฯ เต ตถา

๑ พุ. อป. ๓๒/๓๕๒/๔๗๒ ฯ ๒. สึ. ตเมว ฯ

กรีสฺ ๗ ตโต ติตฺติยา สุนฺทรี น ปสฺสามาติ รณฺโณ
อาโรเจสฺ ๗ ราชา ปรีเยสธาติ อาห ๗ เต อตฺตนา ปาติตฺตญ-
จानโต คเหตุวา มณฺจกํ อาโรเปตฺวา รณฺโณ ทสฺเสตฺวา
ปสฺสธ โภ สมณสฺส โคตมสฺส สาวกานํ กมฺมนฺติ ภควโต
ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ สกฺลนคเร อวณฺณํ อุกฺโขเสนฺดา วิจรีสฺ ๗
สุนฺทรี อามกสฺसानเ อฏฺฏเก จเปสฺ ๗ ราชา สุนฺทรีมารเก
ปรีเยสธาติ อาณาเปตี ๗ ตทา ชฺชุตฺตา สุริ ปิวิตฺวา ตฺวํ
สุนฺทรี มาเรตี ตฺวํ มาเรตีติ กฺลหํ กรีสฺ ๗ ราชปฺริสา เต
ชฺชุตฺเต คเหตุวา รณฺโณ ทสฺเสสฺ ๗ ราชา ก็ ภณเ คฺมุเหหิ
สุนฺทรี มาริตาติ ๗ อาม เทวาติ ๗ เกหิ อาณตฺตาติ ๗
ติตฺติเยหิ เทวาติ ๗ ราชา ติตฺติเย อหฺราเปตฺวา พนฺชาเปตฺวา
คจฺจธ ภณเ พุทฺธสฺส อวณฺณตฺถาย อมฺเหหิ สยเมว สุนฺทรี
มาราปีตา ภควา ตสฺส สาวกา จ อการกาติ อุกฺโขเสธาติ
อาห ๗ เต ตถา อํสฺ ๗ สกฺลนครวาสิโน นิกฺกงฺขํ อหฺสฺ ๗
ราชา ติตฺติเย จ ชฺชุตฺเต จ มาราเปตฺวา ฉพฺพทาเปตี ๗ ตโต
ภควโต ภิกฺขุโยโส มตฺตตาย ลากสฺกกาโร วพฺพติ ๗ เตน วุตฺตํ
    พฺราหฺมโณ สุตฺวา อาสี อหํ สกฺกตปฺฐิโต
    มหาวเน ปญฺจสเต มนฺเต วาเจมิ มาณเว ๗
    ตตฺถาคโต อีสิ ภีโม ปญฺจาภิกฺขุโย มหิตฺธิโก
    ตญฺจาหํ อาคตํ ทิสฺวา อพฺภาจิกฺขี อหฺสํ ๗

ตโตหิ อวํ สีสเส กามโกถิ อัย อิติ
มยฺหฺมปี ภาสมานสฺส อฺนุโมทิสฺส มาณวา ฯ
ตโต มาณวกา สพฺเพ ภิกฺขมานา(๑) กุเล กุเล
มหาชนสฺส อหิสฺส กามโกถิ อัย อิติ ฯ
เตน กมฺมวิปาเกน ปญฺจภิกฺขุสตา อิม
อพฺภกฺขานํ ลภฺ์ สพฺเพ สุนฺทริกาย การณาติ ฯ(๒)

ปญฺจมฺปนฺนํ สิวาเวโชติ อหตฺตจิตฺโต สิลํ ปวิชฺฌิ ฯ
อตีเต กิร โปทิสฺสฺสฺสฺส จ กนิฏฺฐภาตา จ เอกปีตฺตปฺตฺตา
อหฺลฺ์ ฯ เต ปีตฺต อจฺเจยน ทาเส(๓) ปฏฺิจฺจ กฺลหํ กโรนฺตฺวา
อณฺณมณฺณํ วิรฺุทฺธา อหฺลฺฺ โปทิสฺสฺสฺสฺส อตฺตโน พฺลวภาเวน
กนิฏฺฐภาตรํ อชฺโฆตฺตฺตฺวา ตสฺสฺสฺสฺส ปาสาณํ ปวิชฺฌสิ ฯ
โส เตน กมฺมวิปาเกน นรกาทิสฺส อเนกวสฺสสฺสฺสฺส ทุกฺข-
มนฺนํวิตฺวา อิมสฺมี ปจฺฉิมตฺตภาเว พุทฺโธ ชาโต ฯ เทวทฺตฺโต
ราหุลกุมารสฺส มาตุโล ปุพฺเพ เสริวณฺชกาเล โปทิสฺสฺสฺสฺส
สทฺธิ วณฺชิโช อโหสิ เต เอกํ ปญฺญานคามํ ปตฺวา ตฺวํ
เอกวีถิ คณฺหาหิ อหฺมปี เอกวีถิ คณฺหามิติ เทวปี ปวิฏฺฐา ฯ
เตสฺส เทวทฺตฺตสฺส ปวิฏฺฐวีถิยํ ชินฺณเสฏฺฐีภริยา จ นตฺตา
จ เทวเยว อหฺลฺฺ เตสฺส มหนฺตํ สฺวณฺณถาลกํ มลคฺคหิตํ
ภาชนนฺตเร จปีตํ โหติ ตํ สฺวณฺณถาลกภาวํ อชานนฺตี อิมํ
๑ ม. ภิกฺขมานํ ฯ ๒ ข. อป. ๓๒/๓๕๒/๔๗๒ ฯ
๓ ส. ย. ธเน ทาเส จ ฯ

ถาลกั คเหตุวา ปิลนุชนั เทถาติ อห ๑ โส ตั คเหตุวา
สูจिया เลขั กขุติตุวา สุวณณถาลกภาวั ถตุวา โถกั
ทตุวา คณหิสฺสามิติ จินฺเตตุวา คโต ๑ อถ โโพธิสตุตติ
ทวารสมิปี อาคติ ทิสฺวา นตฺตา อยฺเย มยฺหิ กจฺฉปฺภู
ปิลนุชนั เทถาติ ๑ สว ตั ปกโกสาเปตุวา นิสีทาเปตุวา
ตั ถาลกั ทตุวา อิมิ คเหตุวา มยฺหิ นตฺตตาย กจฺฉปฺภู
ปิลนุชนั เทถาติ ๑ โโพธิสตุโต ตั คเหตุวา สุวณณถาลกภาวั
ถตุวา เตน วณฺจिताติ ถตุวา อตฺตโน ปติพฺพกาย ฐปิต-
อกฺกจหาปเณ อวเสสภณฺฑญจ ทตุวา กจฺฉปฺภู ปิลนุชนั
กุมาริกาย หตฺถे ปิลนุชาเปตุวา อคมาสิ ๑ โส วาณิไซ
ปฺนาคนตุวา ปฺจฺฉิ ๑ ตาต ตฺวํ น คณฺหิตถ มยฺหิ ปฺตุโต
อิทฺถจิทฺถจ ทตุวา ตั คเหตุวา คโตติ ๑ โส ตั สุตฺวา ว
หทฺเยน ฝาลิเตน วิย ชาวิทฺวา อนฺุพฺนธิ ๑ โโพธิสตุโต นาว
อารุยฺห ปกขนฺุทิ ๑ โส ติฏฺฐ มา ปลาโย มา ปลาโยติ
วตุวา นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตภเว ตั นาสฺตํ สมตฺโถ ภเวยฺยนฺุติ
ปฺตถนํ อกาสิ ๑

โส ปตฺถนาวเสน อนเเกสุ ชาติสตฺสหฺสเสสุ อณฺณมณฺณ
วิหเสตุวา อิมสมิ อตฺตภาเว สกฺยกุลเ นิพฺพตฺติตุวา กเมน
ภควติ สพฺพญญตฺติ ปตุวา ราชคเห วิหรนฺเต อนฺุรฺุทฺธาทีหิ
สทฺฐี ภควโต สนฺุติกั คนตุวา ปพฺพชิตฺวา ฆานลาภิ หตุวา

ปากโฏ ภควนุตฺ วริ ยาจิ ภนฺเต สพุโพ ภิกฺขุสงฺโฆ
ปิณฑปาติกาทีนึ เตรส ฐตฺถคานึ สมายิตฺตุ สกโล ภิกฺขุสงฺโฆ
มม ภาริ โหตุตฺติฯ ภควา น อานุชานึฯ เทวทตฺโต
เวริ พนฺธิตฺวา ปริหีนชฺฌาโน ภควนุตฺ มาเรตฺถกาโม เอกทิวลึ
เวการปพฺพตฺปาเท จิตฺตฺส ภควโต อฺปฺริ จิตฺโต ปพฺพตฺถุญฺญํ
ปวิทฺเธสิ ภควโต อานุภาเวน อปฺโร ปพฺพตฺถุญฺญํ ตํ ปตฺมานํ
สมปฺปฏิจฺฉึฯ เตสํ ฆณฺณเนน อญฺจิตฺตา ปปฺปิกฺกา อากนฺตฺวา
ภควโต ปาทปฺปิฏฺจิชฺฉิ ปฺหริฯ เตน วุตฺตํ

เวมาตฺถภาตฺริ ปุพฺเพ ชนฺเหตุ หนึ อหํ
ปฺกฺขิปี กิริทฺถุคฺคสฺมี สิตาย จ อปฺปีสึฯ
เตน กมฺมวิปาเกน เทวทตฺโต สิลํ จิปี

อญฺจฺจฺจํ ปีสึ ปาทม มม ปาสาณสฺกฺขรฺธาติฯ(๑)

นญฺจปฺเบห สกฺลิกาเวโรตฺติ สกฺลิกาย ฆณฺณนํฯ อตีเต
กิริ โพรสิตฺโต เอกสฺมี กุเล นิพฺพตฺโต ทฺรกาเล มหาวีถิชฺฉิ
กิปฺพมานิ วิถิชฺฉิ ปิณฑาย จรฺมานํ ปุจฺเจกพฺพุทฺธิ ทิสฺวา อัย
มฺมุทฺถโก สมโณ กุหึ คจฺจตฺตีติ ปาสาณสฺกฺลิกํ กเหตุวา ตสฺส
ปาทปฺปิฏฺจิชฺฉิ จิปีฯ ปาทปฺปิฏฺจิจมฺมํ ฉินฺทิตฺวา รุหิรี นิกฺขมิฯ โส
เตน ปาปกมฺเมน อนกฺวสฺสสฺสหาสนิ นิริเย มหาทฺถุขํ
อนุภวิตฺวา พุทฺธฺภูโตปี กมฺมปิโลตฺติกวเสน ปาทปฺปิฏฺจิชฺฉิ ปาสาณ-
๑ พุ. อป. ๓๒/๓๗๒/๔๗๒ฯ

สกลิกขณฺณเนน รุหิรฺรูปาทำ ลภี ฯ เตน วุคฺคํ

ปุเรหํ ทารโก หุตฺวา กิพฺพานิ มหาปเถ

ปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวาน มคฺเค สกลิกํ จิปี ฯ

เตน(๑) กมฺมวิปาเกน อิชฺ ปจฺฉิมเก ภเว

วคฺคํ มํ เทวทตฺโต อภิมาเร ปโยชยิตฺติ ฯ(๑)

สคฺคตมฺปนฺนุห นาวาสิริตี ธนฺปาโลโก หตฺถิ มารณฺตถาย
เปสิโต ฯ อตีเต กิร โภชิตฺตโต หตฺถิโคปโก หุตฺวา นิพฺพตฺโต
หตฺถิ อารุหฺห วิจฺรมาโน มหาปเถ ปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวา กุโต
อากจฺฉติ (๒) อัยฺ มุณฺฑโกติ อาทตฺตจิตฺโต ชิตฺธาโต หตฺถินา
อาสาเทสิ ฯ โส เตน กมฺเมน อปาเยสุ อนกฺวสฺสสฺสฺสฺสฺสํ
ทูกํ อนุภฺวิตฺวา ปจฺฉิมตฺตภาเว พุทฺโธ ชาโต ฯ เทวทตฺโต
อชาตสคฺคตฺตราชานํ สหายํ กตฺวา ตฺवं มหาราช ปิตฺรํ
จมาเตตฺวา ราชานํ โหหิ อหํ พุทฺธํ มาเรตฺวา พุทฺโธ
ภวิสฺสามิตฺติ สลฺลยาเปตฺวา เอกทิวสํ รณฺโณ อนุญฺญาตาย
หตฺถิสาลํ คนฺตฺวา เสว ตุมฺเห นาวาสิริํ โสพสฺสรามญฺเ
ปาเยตฺวา ภควโต ปิณฺฑทาย จรณฺเวลายํ เปเสถาติ หตฺถิโคปเก
อาณานิเปสิ ฯ สกฺลนฺครํ มหาโกลาหลํ อโหสิ พุทฺธนาเคน
หตฺถินาคสฺส ยฺพุทฺธํ ปสฺสิสฺสฺสามาติ อุกฺโต ราชวีถियํ มนฺจจาติ-
#๑. สพฺพตฺถ เตน กมฺมวิปาเกน พุทฺธภูตฺสฺส เม สโต ปวิทฺเชสิ
สิลํ ตตฺถ เทวทตฺโต วิมาญฺวาติ ฯ ๒. สพฺพตฺถ คจฺฉติ ฯ

มณฺจํ พนฺธิตฺวา ปาโถว สนฺนิปตฺตึสุ ฯ

ภควาปี กตสรีรปฏิชคฺคโน ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต ราชคหํ
ปิณฺฑาย ปาวิสี ตสฺมี ขณฺเฏ วุตฺตนิยาเมเนว นาพาคิริ
วิสุตฺตเชตฺถํ ฯ โส วิถีจจฺจราทโย วิธมนฺโต อากจฺฉติ ตทา
เอกา อิตฺถิ ทารกํ คเหตุวา วิถีโต วิถี คจฺฉติ หตฺถิ ตํ
อิตฺถิ ทิสฺวา อนฺุพนฺธิ ฯ ภควา นาพาคิริ น ตํ หนตฺถาย (๑)
เปสีโต อีธาจฺฉนาหิตี อาห ฯ โส ตํ สทฺทํ สุตฺวา
ภควนฺตานิโมโข ชาวิ ฯ ภควา อปริมาเนสุ จกฺกวาเพสุ
อนนตฺตเตสุ ฝรณฺนารหํ เมตฺตํ เอกสฺมีเยว นาพาคิริมฺหิ
ฝริ ฯ โส ภควโต เมตฺตตาย ฝุโณ นิพฺภโย หุตฺวา ภควโต
ปาทมูลเถ นิปตฺติ ฯ ภควา ตสฺส มตฺถเก หตฺถิ จเปสี ฯ
ตทา เทวพฺรหฺมาทโย อจฺฉริยพฺภุตฺตชาตฺถิจิตฺตา ปุปฺผปราคาทิหิ
ปุเชตฺถํ ฯ สกลนคเร ชณฺณกมตฺตา ชนฺราสโย อหฺลํ ฯ ราชา
ปจฺฉิมทฺวารे ชนฺานิ นคฺรวาสินํ โหณฺตุ ปุรตฺถิมทฺวารे ชนฺานิ
ราชภณฺฑาทาคาเร โหณฺตุติ เภรี จราเปสี ฯ สพฺเพ ตถา
กริสุ ฯ ตทา นาพาคิริ ชนฺปาโถ นาม อโหสี ฯ ภควา
เวพฺพวนารามํ อคฺมาสี ฯ เตน วุตฺตํ

หตฺถาโรโห ปุเร อาสี ปจฺเจกมฺุณิมนฺตมํ

ปิณฺฑาย วิจฺรณฺตํ ตํ อาสาเทสี คเชนหํ ฯ

๑ สี. ย. อตฺถาย ฯ

เตน กมฺมวิปาเกน ภนฺโต นาพาภิรี คโช

คิริพฺพเช ปุรวเร ทารุโณ สมฺปาคมิตี ฯ(๑)

อภฺจฺมปฺลเยห สตุจฺเจโทติ สตุเถน คณฺฑพาลนํ กุจฺจราย
สตุเถน เณโท ฯ อตีเต กิร โปธิสตุโต ปจฺจนฺตเทเส ราชา
อโหสิ โส ทุชฺชนสํสคฺควเสน ปจฺจนฺตเทเส วาสวเสน จ ชฺชุตโต
สาหสิโก เอกทิวสํ ขคฺคหตุโธ ปตฺติโกว นคเร วิจฺรณฺโต
นिरาปฺราเช ชเน ขคฺเคน ผาเลนฺโต อคฺมาติ ฯ โสเตน
ปาปกมฺมวิปาเกน พฺหุณี วสฺสสหฺสฺสานิ นิรเย ปจฺจิตฺวา
ติรจฺจนาทิสฺส ทุขฺขมนฺนุภวิตฺวา ปกฺกาวเสเสน ปจฺจิมตฺตภาเวน
พุทฺธภูโตปี เหฏฺฐา วุตฺตนเยน เทวตฺตเตน จิตฺตปาสาณ-
สคฺขลิกปฺหารเณ อุกฺกิตคณฺโท อโหสิ ฯ ชีวโก เมตฺตจิตฺเตน
ตํ คณฺฑํ ผาเลสิ ฯ เวรฺจิตฺตสฺส เทวตฺตสฺส รุหิรฺรูปาทกมฺมํ
อานนฺตริกํ อโหสิ เมตฺตจิตฺตสฺส ชีวกสฺส คณฺฑพาลนํ ปุณฺณเมว(๒)
อโหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ราชาหํ ปตฺติโก(๑) อาสิ สตุติยา ปุริเส(๔) หนิ

เตน กมฺมวิปาเกน นิรเย ปจฺจิสํ ภูถํ ฯ

กมฺมโน ตสฺส เสเสน อิทานิ สกถํ มม

ปาเท ฌวี ปกฺปเปสิ น หิ กมฺมํ วินสฺสตีติ ฯ (๕)

๑. ขุ. อป. ๓๒/๓๕๒/๔๗๒ ฯ ๒. ส. ปุณฺณกมฺมํ ฯ

๓. ม.ย. ปตฺติโก ฯ ๔. ม.ย. ปุริสํ ฯ ๕. ขุ. อป. ๓๒/๓๕๒/๔๗๓ ฯ

นวมปฺเภห สีสทุกฺขนฺติ สีสปาโห สีสเวทนาฯ อตีเต
กิริ โพรสิตฺโต เกวฏฺฏคามเม เกวฏฺฏโณ หุตฺวา นิพฺพตฺติฯ โส
เอกทิวสํ เกวฏฺฏปุริเสหิ สทฺธิ มจฺจมารณฺณจฺานํ คนฺตุวา
มจฺเจ มาเรเนเต ทิสฺวา ตตฺถ โสมนสฺสํ อุปฺปาเทสิ สหคตาปี
ตเถว โสมนสฺสํ อุปฺปาทยีสฺสุฯ โส เตน อกฺุสสลกมฺเมน
จตุรปาเย ทฺกขมนฺนุภิวิตฺวา อิมสฺมี ปจฺฉิมตฺตภาเว เตหิ ปุริเสหิ
สทฺธิ สกฺุยราชกุเล นิพฺพตฺติตฺวา กเมน พุทฺธตฺตํ ปตฺโตปี
สยํ สีสปาพธํ ปจฺฉนฺุภิสฺสิฯ เต เจ สกฺุยราชาโน ฅมฺมปทฺทฺจ-
กถายํ(๑) วุตฺตณฺเยน วิทฺฐทภสงฺคามเม สพฺเพ วินาสํ ปาปฺุณีสฺสุฯ
เตน วุตฺตํ

อหํ เกวฏฺฏคามสฺมี อหุํ เกวฏฺฏทวารโก

มจฺจเก ฆาติเต ทิสฺวา ชนฺยํ โสมนสฺสํกํฯ

เตน กมฺมวิปาเกน สีสทฺกฺุขํ อหุ มม

สพฺเพ สตฺตา(๒) จ หนฺลณีสฺสุ ยทา หนิ วิทฺฐท(๓)ภิสฺสิฯ(๔)

ทสมปฺเภห ยวชาทนนฺติ เวรณฺชายํ ยวตณฺุทฺลขาทหนํฯ

อตีเต กิริ โพรสิตฺโต อณฺุยตฺตรสฺมี กุเล นิพฺพตฺโต ชาติวเสน

จ อนฺุชพาลภาเวณ จ สฺุสฺสสฺส ภควโต สวเก มจฺจุนฺนปาเน

สาลีโกชนาทโย จ ภูณฺชมาเน ทิสฺวา อเร มฺุณฺทกสมณฺนา

๑ ฅมฺมปทฺทฺจ. ๑/๓๕๐ฯ ๒ ม. สกฺุกาฯ

๓. สี. ยฺ. วิทฺฐทภเณนฯ ม. วิทฺฐทภิฯ ๔. ยฺ. อป. ๓๒/๓๕๐/๔๓๓-๔ฯ

ยวฺ ขาทถ มา สาลิโกชนํ ภูณฺชถาติ อุกโกสิ ฯ โส เตน
อกุสลกมฺมวิปาเกน อนเนกวุสฺสสหัสฺสานิ จตุราปาเย ทุกฺข-
มนุภวิตุวา อิมสฺมี ปจฺฉิมตฺตภาเว กเมน พุทฺธตฺตํ ปตฺวา
โลกสงฺกหํ กโรนฺโต คามนิกมราชธานีสุ จริตุวา เอกสฺมี สมเย
เวรณฺชพฺุราหุณฺคคามสฺมีเป สาขาวิกฺขปฺสมปฺนํ ปุจฺฉิมนฺทรุกฺขมฺมุตฺติ
ปาปฺณิ ฯ เวรณฺชพฺุราหุณฺค ภาควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา อนเนก-
ปริยาเยน ภาควนฺตํ ชินิตฺุ อสฺกโกนฺโต โสตาปฺนโน หุตฺวา
ภนฺเต อีเชว วสุตฺถํ อุปคนฺตํ วฏฺฐิตฺติ อารโจะติ ฯ ภควา
ตฺถนฺทีกาเวน อธิวาเสติ ฯ อถ ปุณฺทิวสโต ปฏฺจาย มาโร
ปาปิมา สกฺลเวรณฺชพฺุราหุณฺคคามวาสินํ มาราวตฺตนํ อกาสิ ฯ
ปิณฺฑาย ปวิฏฺฐสฺส ภาควโต มาราวตฺตนวเสน เอโกปี กฏฺจฺจ-
ภิกฺขามตฺตํ ทาตา นาโหสิ ฯ ภควา ตฺถจฺฉปฺตฺโตว ภิกฺขุ-
สงฺฆปฺริวโต ปุณฺนาคจฺฉิ ฯ ตสฺมี เอวํ อากเต ตตฺถเวว นิฏฺฐา
อสุสฺวาณิชา ตํ ทิวสํ ทานํ ทตฺวา ตโต ปฏฺจาย ภาควนฺตํ
ปฺลยจฺสคภิกฺขุปฺริวาริํ นิมนฺเตตฺวา ปฺลยจฺนํ อสุสฺสคานํ สคฺตโต
วิภาคํ กตฺวา ยวํ โกฏฺฐเฏตฺวา ภิกฺขุณํ ปตฺเตสุ ปกฺกมฺีสุ ฯ
สกฺลสฺส สหสฺสจฺกกวาพฺเทวตา สุชาตาย ปายาสปจฺนทิวเส วิย
ทิพฺุโพชํ ปกฺกมฺีสุ ฯ ภควา ปฺริภฺุณฺชิ เอวํ เตมาสํ ยวํ ปฺริภฺุณฺชิ
เตมาสจฺเจเยน มาราวฏฺฐเน วิคเต ปวารณาทิวเส เวรณฺโช
พฺุราหุณฺค สริตุวา มหาสํเวคปฺตฺโต พุทฺธปฺปมฺุขสฺส ภิกฺขุ-

สงฆสฺส มหาทานํ ทตฺวา วนฺทิตฺวา ขมาเปตี ฯ เตน วุตฺตํ

ผุสฺสสฺสหา ปาวจเน สาวเก ปริภาสยี

ยํ ขาทถ ภูณฺชถ มาจ ภูณฺชถ สาลโย ฯ

เตน กมฺมวิปาเกน เตมาสํ ขาทิตํ ยํ

นิมนฺตฺโต พุราหุมนฺน เวรณฺชาขํ วสึ ตทาติ ฯ(๑)

เอกาทสมปฺเยห ปิณฺณิทุกฺขนฺติ ปิณฺณิอาพาโธ ฯ อตีเต กิร
โพธิสฺสโต คหปติฺกฺเถ นิพฺพตฺโต งามสมฺปนฺโน กิณฺจิรฺสฺสชาตุโก
อโหสิ ฯ เตน สมเยน เอโก มลฺลยฺทุทโยโธ สกฺลขมฺพุทฺธิเป
คามนิกฺมราชธานีสุ มลฺลยฺทุทฺเช วตฺตมานเ ปุริเส ปาเตตฺวา
ชยปฺปตฺโต กเมน โโพธิสฺสตฺสฺส วสนนฺครํ ปตฺวา ตสฺมิมฺปิ
ชเน ปาเตตฺวา คนฺตุมารฺทุโธ ฯ ตทา โโพธิสฺสโต มยฺหํ
วสนนฺฏฺจानเ เอส ชยํ ปตฺวา กจฺจนฺตีติ ตตฺถ นกร-
มณฺฑลฺมกมฺม อปฺโปฏฺเฏตฺวา อากจฺจนฺ มยา สทฺธิ ยฺชฺชณฺตีตฺวา
กจฺจนฺติ ฯ โส หสิตฺวา อหํ มหนฺเต ปุริเส ปาเตสิ
อัยฺ รสฺสชาตุโก วามนโก มม เอกหตฺถสฺสาปิ นปฺปโหตีติ
อปฺโปฏฺเฏตฺวา นทิตฺวา อากจฺจนฺติ ฯ เต อุโภปิ อณฺณมณฺณํ หตฺถํ
ปฺรามสีสุ โโพธิสฺสโต ตํ อุกฺขิปีตฺวา อากาเส ภูมิตฺวา ภูมียํ
ปาเตนฺโต ขนฺธภูจึ ภูนฺทิตฺวา ปาเตสิ ฯ สกฺลนฺครวาสิโน
อุกฺกภูจึ กโรนฺตา อปฺโปฏฺเฏตฺวา วตฺถาภรณาทิหิ โโพธิสฺสตฺตํ
๑ พุ. อป. ๓๒/๓๕๒/๔๗๔ ฯ

ปุเชลฺลํ ๑ โภธิสตฺโต ตํ มลฺลโยธํ อุชฺฐํ สยาเปตฺวา (๑) ขนฺธภูจฺฉิ
อุชฺฐํ กตฺวา กจฺจ อิตฺโต ปฏฺจาย เหวรฺฐปํ มา กโรสฺสตี
วตฺวา อุโยเชลฺลํ ๑ โส เตน กมฺมวิปาเกน นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตภาเว
สรีรสีสาทิ(๒)ทุกฺขมฺนุภวิตฺวา อิมสฺมํ ปจฺฉิมตฺตภาเว พุทฺธภูโตปิ
ปิฏฺจิสฺสชาติทุกฺขมฺนุภวิตฺวา ๑ ตสฺมา กทาจิ ปิฏฺจิสฺสชาติ อุปฺปนฺเน
สวริปฺตฺตโมกฺคผลฺลาเน อิตฺโต ปฏฺจาย ฐมฺมํ เทเสถาติ วตฺวา
สยํ สุกตจิวริ ปณฺณเปตฺวา สยติ กมฺมปิโลตฺติกํ นาม
พุทฺธฐมฺปิ น มุณฺจติ ๑ วุตฺตญฺเฬหํ

นิพฺพพุทฺเธ วตฺตมานมฺหิ มลฺลปฺตฺตํ นิเหจฺยิ

เตน กมฺมวิปาเกน ปิฏฺจิสฺสชาติ อหฺม มาติ ๑(๓)

ทฺวาทสมปญฺเฬห อตฺติสวโรติ โลหิตปฺกขฺนุทิกาวิเรจฺจํ ๑ อตฺติเต
กิริ โภธิสตฺโต คหปตฺติเกเล นิพฺพตฺโต เวชฺชกมฺเมน จีวิกํ
กปฺเปลฺลํ ๑ โส เอกํ เสฏฺฐิสฺสชาติ โรเคน วิจฺฉิตฺตํ (๔) ติกิจฺฉนฺโต
ภสฺสชฺฉํ กตฺวา ติกิจฺฉิตฺวา ตสฺส เทยฺยฐมฺมทานे ปมาทมาคมฺม
อปรํ โอสถํ ทตฺวา วมนวิเรจฺจํ อกาสิ ๑ เสฏฺฐิสฺสชาติ พุทฺธํ
อทาสิ ๑ โส เตน กมฺมวิปาเกน นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตภาเว โลหิต-
ปฺกขฺนุทิกาวาเรน วิจฺฉิตฺโต (๕) อโหสิ ๑ อิมสฺมิมฺปิ ปจฺฉิมตฺตภาเว
ปรินิพฺพานสมเย จฺนฺเทน กมฺमारปฺตฺเตน ปจฺฉิตฺตฺตมฺมทฺทวสฺส
๑. สฺ. ย. คาหาเปตฺวา ๑ ๒. สฺ. สรีรสีसानิ ๑
๓. บ. อป. ๓๒/๓๕๒/๔๗๒ ๑ ๔. สฺ. ปิพิตํ ๑ ๕. วิเรจฺจิตฺโต ๑

สกลจกกวาพเทวดาหิ ปกฺขิตฺตทิวโพเชน อหาเรน สห
ภุตฺตกฺขณเ โลหิตปกฺขนฺทิกาวิเรจัน อโหสิ ฯ โภกฺกิสตฺตสทฺสทานัน
หตฺถินัน (๑) พลั ขยมคมาสิ ฯ ภควา วิสาขปฺนุณฺณมายัน กุสินารายัน
ปรีนิพฺพานตฺถาย คจฺจนฺโต อนเนเกสุ จาเนสุ นิสินฺโต ปิปาสิตฺโต
ปานีโย ปิวิตฺวา มหาทฺกฺเขน กุสินารัน ปตฺวา ปจฺจุสสมเย
ปรีนิพฺพายิน ฯ กมฺมปีโลตฺถิก อวารูป โลกตฺตยสามิมปี น
วิชหตี ฯ เตน วุตฺตํ

ตฺถิกจฺจโก อหํ อาสิ เสฏฺฐีปฺตฺตํ วิเรจยิ

เตน กมฺมวิปาเกน โหตี ปกฺขนฺทิกามมาตี ฯ

เอวํ ชินฺโน วียากาสิ ภิกฺขุสงฺฆมฺสส อคฺคโต

สพฺพาทิณฺญาพลปฺตฺโต อนตฺตเต มหาสเรตี ฯ(๒)

เอวํ ปฏฺิณฺญาตปฺนฺหानัน มาตฺถิกจปฺนวเสน อกฺุสลาปทานัน

สมตฺตํ นาม โหตีตี วุตฺตํ อิตฺถิ สฺุทฺหนฺตี อิตฺถิ อิมินา ปกาเรน

เหฏฺฐจา วุตฺตนฺเยน ฯ สฺุทฺหนฺตี นิปาโต ปทปฺุรณฺตเถ อากโต ฯ

ภควา ภากฺขสมฺปฺนโน ปฺุริตปารมิมมหาสฺุโต

ภากฺขวา ภคฺควา ยุตฺโต ภเกหิ จ วิภตฺตวา

ภตฺตวา วนฺตคฺมโน ภเวสุ ภควา ตโตตี

เอวมาทิกฺขณฺยุตฺโต เทวาทิเทโว สกฺกาติสกฺโก พุรฺหฺมาตีพุรฺหฺมา

พุทฺธาตีพุทฺโธ โส มหาการุณฺนิโก ภควา อตฺตโน พุทฺธจริยิ

๑ สี. โภกฺกิสตฺตหตฺถินัน ฯ ๒. ขุ. อป. ๓๒/๓๕๒/๔๗๔ ฯ

พุทธการณั สมภาวยมาโน ปากัญญ์ กุรฺมาโน พุทธาปทานิย
นาม พุทธการณปกาสกั นาม ชมฺมปริยายั ชมฺมเทศนั สุตตํ
อภาสิตถ กเถสึติ ฯ

อิติ วิสุทธชนวิลาสินียา อปทานภูจกถาย
พุทฺธาปทานวณณา สมตฺตา ฯ

ปัจเจกพุทฺธาปทานวณณา

ตโต อนนฺตรั อปทานั สงฺกายนฺโต ปัจเจกพุทฺธาปทานั
อาวุโส อานนฺท ภาควตา กตฺถ ปณฺณตฺตฺนติ ปุณฺโง อถ
ปัจเจกพุทฺธาปทานั สุณฺนาถาติ อาห ฯ เตสั อปทานตฺถ
เหฏฺฐา วุตฺโตเยว ฯ

สุณฺนาถาติ วุตฺตปทํ อุปฺปตฺตฺนินิพฺพตฺตฺวเสน ปกาเสนฺโต
ตถาคตฺตํ เชตวเน วสนฺตฺนติอาทิมาห ฯ ตตฺถ เชตกฺุมารสุส
นามวเสน ตถาสณฺณิเต วิหารเ จตฺตฺหิ อิริยาปถวิหารเหิ
ทิพฺพพฺรหฺมอริยวิหารเหิ วา วสนฺตํ วิหรนฺตํ ยถา ปุริมกา
วิปฺสฺสีอาทโย พุทฺธา สมตฺตึสฺปารมิโย ปุเรตฺวา อากตา ตถา
อมฺหากมฺปิ ภควา อากโตติ ตถาคโต ฯ ตํ ตถาคตฺตํ เชตวเน
วสนฺตฺนติ สมฺพนฺโง ฯ เวเทหฺมนฺติ เวเทหฺรภูเจ ชาตา เวเทหิ
เวเทหิยา ปฺตฺโต เวเทหิปฺตฺโต ฯ โมนั วุจฺจติ ฌาณั เตน
อิโต คโต ปวตฺโตติ มุนิ ฯ เวเทหิปฺตฺโต จ โส มุนิ เจติ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 225

เวเทหิปุตฺตมฺณินฺติ วุตฺตพฺเพ วณฺณาคโมติอาทินา นิรุตฺตินเยน
อิการสฺส อตฺตํ ปุตฺตสทฺทสฺส จ โลปํ กตฺวา เวเทหมฺณินฺติ
วุตฺตํ ฯ เอตทกฺคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณฺํ สติมนฺตानํ
ชิตฺติมนฺตानํ คตฺติมนฺตानํ พหุสฺสุตฺตानํ อุปฺภุจกานํ ยทิตฺถํ
อานนฺโทติ (๑) เอตทกฺเค จปิโต อายสฺมา อานนฺโท นตฺจโค
นมนกายงฺโก อณฺชลิโก หุตฺวา ฆนฺเต ปจเจกพุทฺธา นาม
กิตฺติสา โหนฺตีสฺติ อปฺจุจฺฉิตฺติ สมฺพนฺนุโ ๑ เต ปจเจกพุทฺธา เกหิ
เหตุภิกฺ เกหิ การณฺเห ภวนฺติ อุปฺปชฺชนฺติ ฯ วีราติ ภควนฺตํ
อาลปฺติ ฯ

ตโต ปรี วิสฺสชฺชิตาการิ ทสฺเสนฺโต ตทาห สพฺพณฺณ-
วโร มเหสีติอาทิมาย ๑ สพฺพํ อตีตาทิกเกทํ หตฺถามลกํ วิย
ชานาตีติ สพฺพณฺณ สพฺพณฺณ จ โส วโร อุตฺตโม เจติ
สพฺพณฺณวโร ๑ มหนฺตํ สีลกฺขนฺธํ สมาริกฺขนฺธํ ปญฺญากฺขนฺธํ
วิมุตฺติกฺขนฺธํ มหนฺตํ วิมุตฺติฉานทสฺสนกฺขนฺธํ เอสติ กเวสตีติ
มเหสี ๑ อานนฺทภทฺทํ มรฺุเรนฺ สเรนฺ ตทา ตสฺมี ปฺจุจฺฉิตกาเล
อาห กเถสีติ สมฺพนฺนุโ ๑ โภ อานนฺท เย ปจเจกพุทฺธา
ปฺพุพฺพุทฺเธสฺสุ ปฺพุเพสฺสุ อตีตพุทฺเธสฺสุ กตาริการา กตปฺญณ-
สมฺภารา ชินฺสาสเนสฺสุ อลทฺธโมกฺขา อุปฺปตฺตนิพฺพานา เต
สพฺเพ ปจเจกพุทฺธา ชีรา อธิ อิมสฺมี โลเก สํเวคมฺเขน

เอกปฺกคฺคํ ปธานํ กตฺวา ปจฺเจกพุทฺธา ชาตาคิ อตฺโต ฯ
สุตฺติกฺขปฺลยฺวา สุญฺจฺติ กฺขปฺลยฺวา ฯ วินาปี พุทฺเธหิ พุทฺธานํ
โอบาทานุสาสนีหิ รหิตา อปี ปริตฺตเคนปี อปฺปมตฺตเคนปี
อารมฺมณฺเณน ปจฺเจกโพธิํ ปฏฺิ เอกกํ โพธิํ สมฺมาสมฺพุทฺธานนฺตรํ
โพธิํ อนฺุปาปฺณนฺติ ปฏฺิวิชฺณนฺติ ฯ

สพฺพมฺหิ โลกมฺหิ สกฺลสฺมี โลกตฺตเย มํ จเปตฺวา มํ
วิหาย ปจฺเจกพุทฺเธหิ สโมว สทิสฺโส เอว นตฺถิ เตสํ มหามฺุณินํ (๑)
ปจฺเจกพุทฺธานํ อิมํ วณฺณํ อิมํ คุณฺณํ ปเทสมตฺตํ สงฺเขปมตฺตํ
อหํ ตุมฺหากํ สาธุ สาธุกํ วกฺขามิ กเถสฺสามิติ อตฺโต ฯ

อนาจริยกา หุตฺวา สยเมว พุทฺธานํ อตฺตนา ว
ปฏฺิวิทฺธานํ อีสินํ อนฺุตเร มหาอิสินํ มชฺฐวชฺฐทํ ขุทฺทก-
มชฺฐปฺญฺลํ อิว สาธุณิ มชฺฐรานิ วากฺขานิ อุตฺทานวณฺณานิ อนฺุตฺตรํ
อฺุตฺตรวิรหิตํ เกสฺซํ โอสธํ นิพฺพานํ ปตฺถยฺนตฺตา อิจฺฉนฺตฺตา
สพฺเพ ตุมฺहे สฺุปฺสนฺนจิตฺตา สฺุปฺสนฺนมนฺนา สฺุณฺนาถ มนสิ
กโรถาคิ อตฺโต ฯ

ปจฺเจกพุทฺธานํ สมากตฺตานนฺติ ราสิญฺจฺตานํ อฺุปฺปนฺนํ
ปจฺเจกพุทฺธานํ ฯ อริญฺโง อฺุปริญฺโง ตฺครลฺลิจิ ยสฺสสฺสี สฺุทฺสฺสโน
ปียทฺสฺสี คนฺธาโร ปิณฺโฑทฺโต อฺุปาสโก นิโถ ตโถ สฺุตฺวา
ภาวิตฺตฺโต สฺุมฺโก สฺุโก เมถฺโถ อฺุญฺจโม สฺุเมโธ อนฺิโฆ
๑ สฺี. ยฺ. ปจฺเจกพุทฺธานํ มหามฺุณินํ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 227

สุทาโร (๑) หิงคุ หิงโค เทวชาลินโ อฏฺฐโก โกสโล สุพาหุ
อุปนมิโส เนมิโส สนฺตจิตฺโต สจฺโจ ตโถ วิโรช ปณฺหิตฺโต
กาโล อุปกาโล วิชิโต ชิโต องฺโก ปงฺโก คฺคฺคฺชฺชิตฺโต ปสฺสี
ชหี อุปธิ ทุกฺขมฺลํ อปราชิโต สรภงฺโก โลมหํโส อจฺจงฺคมาโย
อสิโต อนาสโว มโนมโย มานจฺฉิโท พนฺธุมา ตทาธิมฺตฺโต
วิมโล เกตุมา โกตุมฺพรงฺโก มาตงฺโก อริโย อจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
พฺยามโก สุมงฺคโล ทิพฺพิโล จาติอาทินํ ปจเจกพุทธสตานํ
ยานิ อปทานานิ ปรมฺปรี ปจเจกํ พฺยากรณานิ โย จ
อาทินโว ยญจ วิราควตฺถุ อนลฺลียนการณํ ยถา จ เยน
การณน โโพธิ อนุปาปฺณิสฺส จตฺตมกฺคณณํ ปจจกฺขํ กรีสฺส ฯ
สราควตฺถุสฺส
วิราคสณฺณิ วิรตฺตสณฺณวณฺโโต รตฺตมฺหิ โลกมฺหิ อลฺลียน-
สภาวโลก วิรตฺตจิตฺตา อนลฺลียนมมนา หิตฺวา ปปฺยเจติ ราโค
ปปฺยจํ โทโส ปปฺยจํ สพฺพกิเลสา ปปฺยจาติ ปปฺยจสงฺขาเต
กิเลส หิตฺวา ชย ฆนฺทิตานีติ (๒) ฆนฺทิตานิ ทฺวาสภฺจฺจฺจฺจฺจ
ชินิตฺวา ตเถว เตน การณน เอวํ โโพธิ อนุปาปฺณิสฺส
ปจเจกโพธิณณํ ปจจกฺขํ กรีสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส

สพฺเพสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส นิชาย ทณฺฑนฺติ ตชฺชนผลานวธพนฺธนํ
นิชาย จเปตฺวา เตสํ สพฺพสตฺตานํ อนฺตเร อณฺตริ กณฺจ
๑ ย. สฺสฺสฺสฺสฺส ๒ สฺยา. ชิตฆนฺทิตานีติ ฯ

เอกมปิ สตุตฺ อวิหะยํ อวิหะยณฺโต อทุกขาเปณฺโต เมตฺเตน
จิตฺเตน สพฺเพ สตุตา สุจิตา โหนฺตฺติ เมตฺตาสหคเตน
เจตฺตา หิตานุกมฺปิ หิตেন อนุกมฺปนสกาโวฯ อถ วา สพฺเพสุ
ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑนฺติ สพฺเพสุตฺติ สพฺเพน สพฺพิ สพฺพถา
สพฺพิ อเสถํ นิสฺเสถํ ปรียาทียนวจนเมตฺฯ ภูเตสุตฺติ ภูตา
วฺจฺจนฺติ ตสา จ ถาวรา จฯ เยถํ ตฺติณฺนา ตณฺหา
อปปฺหีนา เยสญจ ภยภะรวา อปปฺหีนา เต ตสาฯ กิ
การณา วฺจฺจนฺติ ตสา ตสนฺติ อุตฺตสนฺติ ปรีตสนฺติ
ภายนฺติ สนฺตาสํ อापชฺชนฺติ ตํ การณา วฺจฺจนฺติ ตสาฯ
เยถํ ตฺติณฺนา ตณฺหา ปหีนา เยสญจ ภยภะรวา ปหีนา
เต ถาวราฯ กิ การณา วฺจฺจนฺติ ถาวราฯ ธิรณฺติ น
ตสนฺติ น อุตฺตสนฺติ น ปรีตสนฺติ น ภายนฺติ น สนฺตาสํ
อापชฺชนฺติ ตํ การณา วฺจฺจนฺติ ถาวราฯ

ตโย ทณฺฑา กายทณฺโฑ วจิตฺทณฺโฑ มโนทณฺโฑติฯ
ตฺติวธิํ กายทฺจฺจริตํ กายทณฺโฑ จตฺตฺพิธิํ วจิตฺทฺจฺจริตํ วจิตฺทณฺโฑ
ตฺติวธิํ มโนทฺจฺจริตํ มโนทณฺโฑฯ สพฺเพสุ สกเลสุ ภูเตสุ สตุเตสุ
ตํ ตฺติวธิํ ทณฺฑํ นิธาย นิตฺหิตฺวา โอรุปรียิตฺวา สโมรุปรียิตฺวา
นิกฺขิปิตฺวา ปฏฺิปปสฺสมภะตฺวา หีสนตฺถํ อคเหตฺวาติ สพฺเพสุ
ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํฯ อวิหะยํ อญฺญตฺรมปิ เตสนฺติ เอกเมกมปิ
สตุตฺ ปาณินา วา เลทฺทฺทฺนา วา ทณฺฑเณ วา สตุเถน

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 229

วา อนนฺทฺยา วา รชชฺชฺยา วา อวิหฺเจยฺนฺโต สพฺเพปิ สตฺเต
ปาณินา วา เลชฺชฺชฺนา วา ทณฺเฑน วา สตฺเถน วา
อนนฺทฺยา วา รชชฺชฺยา วา อวิหฺเจยฺ อวิหฺเจยฺนฺโต อณฺุตรมฺปิ
เตสํ ๑ น ปุคฺคตฺมิจฺเจยฺย กุโธ สหายนฺติ นาคิ ปฏฺิกฺเขโป ๑
ปุคฺคตฺนฺติ จตฺตาริ ปุคฺคตา อตฺตรโช ปุคฺคโต เขตฺตโช ปุคฺคโต
ทินฺนโก อนฺเตวาสิโก ปุคฺคโต ๑ สหายนฺติ สหาโย วุจฺจติ
เยน สห อากมฺนํ ผาสฺส กมฺนํ ผาสฺส จานํ ผาสฺส นิสชฺชา
ผาสฺส อาลปนํ ผาสฺส สลลปนํ ผาสฺส สมฺลลปนํ ผาสฺส ๑ น
ปุคฺคตฺมิจฺเจยฺย กุโธ สหายนฺติ ปุคฺคตฺมฺปิ น อิจฺเจยฺย น
สาทิเยยฺย น ปตฺเตยฺย น ปิหฺเยยฺย นาภิขปฺเปยฺย กุโธ
มิตฺตํ วา สนฺทฺธิจฺฉํ วา สมฺภตฺตํ วา สหಾಯํ วา อิจฺเจยฺย
สาทิเยยฺย ปตฺเตยฺย ปิหฺเยยฺย อภิขปฺเปยฺยาคิ น ปุคฺคตฺมิจฺเจยฺย
กุโธ สหಾಯํ ๑ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ โส ปจเจกพุทฺโธ
ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก อหุติยญฺเฐน เอโก ตณฺหยา ปทานญฺเฐน(๑)
เอโก เอกนฺตฺวิตรราโคติ เอโก เอกนฺตฺวิตโทโสติ เอโก เอกนฺต-
วิทโมโหติ เอโก เอกนฺตฺนิกฺกิลโสติ เอโก เอกายนฺมคฺคํ คโตติ
เอโก เอโก อนฺุคฺตรํ ปจเจกสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ๑
กถิ โส ปจเจกสมฺพุทฺโธ ปพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ๑
โส หิ ปจเจกสมฺพุทฺโธ สพฺพํ จมฺราวาสปฺลิโพธิ จินฺนฺทิตฺวา
๑ สฺตี. ปทานน ๑

ปุตตทารปฺลิโพธิ์ ฉินฺทิตฺวา ฅาติปฺลิโพธิ์ มิตุตามจฺจปฺลิโพธิ์
สนฺนิธิปฺลิโพธิ์ ฉินฺทิตฺวา เกสมสฺสุ์ โอิหาเรตฺวา กาสายานิ
วตฺถานิ อจฺฉนาเทตฺวา อคารสฺมา นิภุมฺม อนคาริยํ ปฺพพฺชิตฺวา
อภิญจนภาวํ(๑) อฺปนฺนตฺวา เอโกว จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ
ปาเลติ ยเปติ ยาเปตีติ เอวํ โส ปจฺเจกสมฺพฺพุทฺโธ ปฺพพฺชชา-
สงฺขาเตน เอโก ฯ

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพฺพุทฺโธ อหฺมุติยฺญฺเจน เอโก ฯ โส
เอวํ ปฺพพฺชิตฺวา สฺมาโน เอโก อรณฺณวนปตฺถานิ ปนฺตานิ
เสนาสฺนานิ ปฺภฺวิเสวติ อปฺปสทฺทานิ อปฺปนิคฺโขสถานิ วิชนวาทานิ
มนุสฺสราหสฺเสยฺยกานิ ปฺภฺวิสฺลฺลานสารุปฺพานิ ฯ โส เอโก ติฏฺฐติ
เอโก กจฺฉนฺติ เอโก นิสฺสีทติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก คามํ
ปิณฺฑาย ปวิสฺติ เอโก ปฺภฺวิกฺกมฺติ เอโก รโห นิสฺสีทติ เอโก
จงฺกมฺติ เอโก จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ ยเปติ
ยาเปตีติ เอวํ โส อหฺมุติยฺญฺเจน เอโก ฯ

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพฺพุทฺโธ ตณฺหาชฺช ปทานฺญฺเจน เอโก ฯ
โส เอโก อหฺมุติโย อปฺปมตฺโต อาตปิ ปฺหิตตฺโต วิหฺรนฺโต
มหาปฺธานํ ปทหนฺโต มารํ สเสนกํ นมุจฺิ กณฺ्हํ ปมตฺตพฺนฺธุ
วิธเมตฺวา จ ตณฺหาชาลินี วิสฺริตํ วิสฺตฺตํ ปชฺหิ วิโนเชสิ
พฺยนฺตํ อกาสิ อนภาวํ คเมสิ ฯ

๑ สฺ. อภิญจนณวาลํ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณนา หน้า 231

ตณฺหาหุติโย ปุริโส ทีฆมทฺธาน สัสรํ
อิตุถภาวณฺณธภาวํ สัสรํ นาติวตฺตติ ฯ
เอตมาทีนํ ฌตฺวา ตณฺหํ ทุกฺขสฺส สมภวํ
วืตตโณห อนาทานโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ ฯ(๑)

เอวํ โส ปจเจกสมฺพุทฺโธ ตณฺหาหุ ปทานุญฺเจน เอโก ฯ

กถํ โส ปจเจกสมฺพุทฺโธ เอกนตฺวืตฺตราโคติ เอโก ฯ ราคสฺส
ปหีนตฺตา เอกนตฺวืตฺตราโคติ เอโก โทสสฺส ปหีนตฺตา เอกนต-
วืตโทโสติ เอโก โมหสฺส ปหีนตฺตา เอกนตฺวืตโมโหติ เอโก
กิลเสานํ ปหีนตฺตา เอกนตฺนิกฺกิลเสติ เอโก เอวํ โส
ปจเจกสมฺพุทฺโธ เอกนตฺวืตฺตราโคติ เอโก ฯ

กถํ โส ปจเจกสมฺพุทฺโธ เอกายนมคฺคํ คโตติ เอโก ฯ
เอกายนมคฺโค วุจฺจติ จตฺตาโร สติปฺภุจฺจนา จตฺตาโร
สมฺมปฺปชานา จตฺตาโร อิทธิปาทา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ
พลานิ สตฺต โภชณฺงคา อริโย อญฺจงฺกโก มคฺโค ฯ

เอกายนํ ชาตฺติขยฺนตฺตสฺสึ

มคฺคํ ปชานาติ หิตานุกมฺปิ

เอเตน มคฺเคน ตริสฺสุ ปุพฺเพ

ตริสฺสนฺติ เย จ ตรนฺติ โอมฺนฺติ ฯ(๒)

๑. พุ. อิติ. ๒๕/๑๕๓/๒๓๖ ฯ พุ. มหา. ๒๕/๘๕๑/๕๕๘ ฯ

๓. พุ. มหา. ๒๕/๘๕๑/๕๕๘ ฯ พุ. จุฬ. ๓๐/๕๕๕/๒๕๒ ฯ

เอวํ โส เอกายนํมคฺคํ คโตติ เอโก ฯ

กถํ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เอโก อนุตฺตรํ ปจฺเจกสมฺโพธิ
อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก โพธิ วุจฺจติ จตุสฺส มกฺุเคสฺส ฌาณํ ฯ (๑)
ปญฺญา ปญฺณินฺทริยํ ปญฺญาพลํ ฌมฺมวิจยสมฺโพชฌนฺโต วิมฺสา
วิปสฺสนา สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ เตน ปจฺเจก-
โพธิฌาณน สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ พุชฺฌิ สพฺเพ
สงฺขารา ทุกฺขาติ พุชฺฌิ สพฺเพ ฌมฺมา อนตฺตาติ พุชฺฌิ ฯ
อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขาราคิ พุชฺฌิ สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณนฺติ
พุชฺฌิ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺติ พุชฺฌิ นามรูปปจฺจยา
สพฺยาตฺตนนฺติ พุชฺฌิ สพฺยาตฺตนปจฺจยา ผสฺโสติ พุชฺฌิ
ผสฺสปจฺจยา เวทนาติ พุชฺฌิ เวทนาปจฺจยา ตณฺหาติ พุชฺฌิ
ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานนฺติ พุชฺฌิ อุปาทานปจฺจยา ภโวติ
พุชฺฌิ ภวปจฺจยา ชาตฺติติ พุชฺฌิ ชาติปจฺจยา ชรามรณนฺติ
พุชฺฌิ ฯ

อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธติ พุชฺฌิ สงฺขารนิโรธา
วิญฺญาณนิโรโธติ พุชฺฌิ ฯเปฯ ภวานิโรธา ชาตินิโรโธติ พุชฺฌิ
ชาตินิโรธา ชรามรณนิโรโธติ พุชฺฌิ ฯ อิทํ ทุกฺขนฺติ พุชฺฌิ
อัยํ ทุกฺขสมฺทโยติ พุชฺฌิ อัยํ ทุกฺขนิโรโธติ พุชฺฌิ อัยํ
ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิปทาติ พุชฺฌิ ฯ อิเม อาสวาติ พุชฺฌิ อัยํ
๑. บ. มหา. ๒๕/๘๕๑/๕๕๘ ฯ บ. จ. พ. ๓๐/๕๕๕/๒๕๒ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธานวณณา หน้า 233

อาสวสมุทโยติ พุชฌิ ๑เป๑ ปฏิปทาติ พุชฌิ ๑ อิเม ฌมมา
อภิณฺเวยยาติ พุชฌิ อิเม ฌมมา ปหาตพุพาติ พุชฌิ อิเม
ฌมมา สจฺจนิกาตพุพาติ พุชฌิ อิเม ฌมมา ภาเวตพุพาติ
พุชฌิ ๑ ฉนฺนํ สสฺสายตนาณํ สมุททยลฺลจ อตฺตงฺกมฺลจ อสฺสาทลฺลจ
อาทีนวลฺลจ นิสฺสรณลฺลจ พุชฌิ ปลฺลจฉนฺนํ อุปาทานกฺขณฺณานํ
สมุททยลฺลจ ๑เป๑ นิสฺสรณลฺลจ พุชฌิ จตฺตุนฺนํ มหาภูตानํ สมุททยลฺลจ
อตฺตงฺกมฺลจ อสฺสาทลฺลจ อาทีนวลฺลจ นิสฺสรณลฺลจ พุชฌิ ๑
ยํ กิณฺณจि สมุททยฌมฺมํ สพฺพนตํ นิโรธฌมฺมนฺติ พุชฌิ ๑

อถ วา ยํ พุชฌิตพฺพํ อนฺุพุชฌิตพฺพํ ปฏิพุชฌิตพฺพํ
สมฺพุชฌิตพฺพํ อธิกนฺตพฺพํ สสฺสิตพฺพํ สจฺจนิกาตพฺพํ สพฺพํ ตํ
เตน ปจเจกโพธิชาเนน พุชฌิ อนฺุพุชฌิ ปฏิพุชฌิ สมฺพุชฌิ
อธิกณฺณิ สสฺเสสฺสิ สจฺจจากาสีติ เอวํ โส ปจเจกสมฺพุทฺโธ เอโก
อนฺุตฺตรํ ปจเจกสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ๑

จเรติ อญฺฺจ จริยาโย(๑) อิริยาปถจริยา आयตनज्रिया
สตีจริยา สมาริจริยา ฌาณจริยา มกฺคจริยา ปตฺตีจริยา
โลกตฺถจริยา ๑ อิริยาปถจริยาติ จตฺตฺสุ อิริยาปถลฺลสุ ๑ आयตन-
จริยาติ ฉลฺลสุ อชฺชตฺตติกพาหิเรลฺลสุ आयตनेลฺลสุ ๑ สตีจริยาติ จตฺตฺสุ
สตีปญฺุจจาเนลฺลสุ ๑ สมาริจริยาติ จตฺตฺสุ ฌาเนลฺลสุ ๑ ฌาณจริยาติ
จตฺตฺสุ อริยสจฺเจลฺลสุ ๑ มกฺคจริยาติ จตฺตฺสุ อริยมกฺเคลฺลสุ ๑ ปตฺตีจริยาติ

๑ ขุ. จุฬ. ๓๐/๖๖๗/๓๒๒ ๑

จตุสฺ สามณฺณผลเสฺ ๑ โลกตถจฺริยาติ ตถาคเตสฺ อรหนฺเตสฺ
สมฺมาสมฺพุทฺเธสฺ ปเทสโต ปจฺเจกสมฺพุทฺเธสฺ ปเทสโต สาวเกสฺ ๑

อิริยาปถจฺริยา จ ปณฺธิสมฺปนฺนानํ อายตฺนจฺริยา จ
อินฺทฺริเยสฺ กุตฺตทวารานํ สติจฺริยา จ อปฺปมาทวิหารินํ
สมาธิจฺริยา จ อธิจิตฺตมฺนุชฺตฺตานํ ฌานจฺริยา จ พุทฺธิ-
สมฺปนฺนानํ มคฺคจฺริยา จ สมฺมาปฏฺิปนฺนानํ ปตฺติจฺริยา จ
อริคตผลานํ โลกตถจฺริยา จ ตถาคตานํ อรหนฺตานํ สมฺมา-
สมฺพุทฺธานํ ปเทสโต ปจฺเจกสมฺพุทฺธานํ ปเทสโต สาวกานํ
อิมา อฏฺฐ จฺริยาโย ๑

อปฺราปี อฏฺฐ จฺริยาโย อธิมฺจฺจนฺโต สทฺชาย จรติ
ปคฺคณฺหนฺโต วิริเยน จรติ อฺปฏฺฐเปฺนฺโต สติยา จรติ อวิกฺเขปํ
กโรนฺโต สมาธินา จรติ ปชานนฺโต ปญฺญาจ จรติ วิชานนฺโต
วิญฺญาณจฺริยาย จรติ ๑ เอวํ ปฏฺิปนฺนสฺส กุสลา ชมฺมา
อายาเปฺนฺตํ อายตฺนจฺริยาย จรติ ๑ เอวํ ปฏฺิปนฺโน วิเสสมฺธิ-
คจฺฉตฺติ วิเสสจฺริยาย จรติ ๑ อิมา อฏฺฐ จฺริยาโย ๑

อปฺราปี อฏฺฐ จฺริยาโย ทสฺสนจฺริยา จ สมฺมาทิฏฺฐิยา
อภินิโรปนจฺริยา จ สมฺมาสจฺกปฺปสฺส ปรีคฺคหจฺริยา จ
สมฺมาวาจาจฺริยา จ สมฺมูจฺจานจฺริยา จ สมฺมากมฺมฺนตฺสฺส โวทานจฺริยา
จ สมฺมาอาชีวะสฺส ปคฺคหจฺริยา จ สมฺมาวายมฺสฺส อฺปฏฺฐาน-
จฺริยา จ สมฺมาสติยา อวิกฺเขปจฺริยา จ สมฺมาสมาธิสฺส อิมา
อฏฺฐ จฺริยาโย ๑

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 235

ขุคฺควิสาณกปโปติ ยถา ขุคฺคสฺส นาม วิสาณํ เอกเมว
โหติ อหุติยฺ เอวเมว โส ปจเจกสมพฺพุทฺโธ ตกฺกปโป ตสฺสทิสो
ตปฺปฏิภาโก ฯ ยถา อติโลณํ วุจฺจติ โลณกปโป อติติตฺตํ
วุจฺจติ ติตฺตกปโป อติมธฺรํ วุจฺจติ มธฺรกปโป อติอฺณหํ วุจฺจติ
อคฺคิกปโป อติสีตํ วุจฺจติ หิมกปโป มหาอุทกฺกขนฺโธ วุจฺจติ
สมฺพุทฺทกปโป มหาภิณฺณาพลปฺตฺโต สวโก วุจฺจติ สตฺถ-
กปโปติ ฯ เอวเมว โส ปจเจกสมพฺพุทฺโธ ขุคฺควิสาณกปโป
ขุคฺควิสาณสทิสो ขุคฺควิสาณปฺปฏิภาโก เอโก อหุติโย มุตฺต-
พนฺธโน สมฺมา โลเก จรติ วิหฺรติ อิริยติ วตฺตติ ปาเลติ
ยเปติ ยาเปตีติ เอโก จเร ขุคฺควิสาณกปโป ฯ เตนาหุ
ปจเจกสมพฺพุทฺธา

สพฺเพสุ ภูเตสุ นิชาย ทณฺฑํ
อวิหฺรยํ อณฺณตฺรมปี เตสํ
น ปฺตฺตมิจฺเจยฺย กุโธ สหายํ
เอโก จเร ขุคฺควิสาณกปโป ฯ
สํสฺกฺกชาตสฺส ภวนฺติ เสฺนหา
เสฺนหนฺวຍํ ทกฺกขมิทํ ปโหติ
อาทินฺนํ เสฺนหฺมํ เปกฺกขมาโน
เอโก จเร ขุคฺควิสาณกปโป ฯ
มิตฺเต สฺหชฺเช อนฺนํมฺปมาโน
หาเปติ อตฺถํ ปฺปฏิพฺพุทฺจิตฺโต

พุทธทศนิกายภูจกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 236
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณา หน้า 236

เอตํ ภยํ สนนฺถเว เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป ๕
วโส วิสาโลว ยถา วิสตุโต
ปุตฺเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขา
วเส กพีโรว อสชฺชมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป ๕
มิโค อรณฺณมฺหิ ยถา อพฺพุโธ
เยนิจฺฉกํ คจฺฉติ โคจราย
วิญฺญู นโร เสริตํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป ๕
อามนฺตนา โหติ สหાયมชฺฉเณ
วาเส จ จาเน คมเน จาริกาย
อนภิชฺฉิตํ เสริตํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป ๕
จิทฺตทาทา รตี โหติ สหાયมชฺฉเณ
ปุตฺเตสุ เปมํ วิปฺพลยจ โหติ
ปียวิปฺปโยคํ วิชฺชิจฺฉมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปโป ๕
จาทุทฺทโทโส อปฺปฏฺฐิโฆ จ โหติ
สन्नฺตฺตฺสมาโน อิตฺริตเรน

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 237
เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 237

ปริสุตฺยานํ สหิตา อณฺมกั
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
ทฺสุตฺสงฺคหา ปพฺพชิตาปี เอเก
อโธ คหฺภูจฺจา ฆรรมาวสนฺดา
อโปโปตฺตฺสฺกุโก ปฺรปฺตฺเตตฺสฺ หุตฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
โอรฺโรปฺยิตฺวา คิหิพฺยณฺชนานิ (๑)
สณฺณินฺนปฺตฺโต ยถา โกวิพาโร
เฉตฺวาน วิโร คิหิพฺนฺชนานิ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
สเจ ลเถถ นิปกั สหายั
สทฺฐี จริ สาทฺฐฺวิหาริธีริ
อภิกฺขุยฺย สพฺพานิ ปริสุตฺยานิ
จเรยฺย เตนตฺตฺมโน สตีมา ฯ
โน เจ ลเถถ นิปกั สหายั
สทฺฐี จริ สาทฺฐฺวิหาริธีริ
ราชาว รกฺขัจฺ วิชิตฺ ปหาย
เอโก จเร มาตฺงฺครณฺเฆว นาโค ฯ
อทฺธา ปัสสาม สหายสมฺปทึ

๑. ม. คิหิพฺนฺชนานิ ฯ

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 238
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณา หน้า 238

เสฏฺฐา สฺมา เสวิตพุพา สหายา
เอเต อตฺถธา อนวชฺชโกชี
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานิ
กมฺมารปฺตฺเตน สฺนิกฺขิตานิ
สงฺฆมฺภูมฺมานานิ ทฺเว กฺขสฺมี
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
เอวํ ทฺฐิตฺเตน สฺหา มมสฺส
วาจาภิลาโป อภิสชฺชนา วา
เอตํ ภยฺมิ อายตฺตี เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
กามา หิ จิตฺตรา มรฺฐรา มโนรมา
วิรฺฐปฺฐเปน มเถนฺตฺติ จิตฺตฺติ
อาทินฺนํ กามคฺเชสฺสุ ทิสฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
อิตฺตี จ คณฺโฑ จ อุปฺพุทฺโหว จ
โรโค จ สลฺลยฺจ ภยฺยจ เมตฺติ
เอตํ ภยฺมิ กามคฺเชสฺสุ ทิสฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
สิตฺตฺยจ อุนฺนฺหยฺจ ขุทฺธิ ปิปาสฺสิ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 239

วาตาทเป ทํสสรีสเป จ
สพฺพานิเปตานิ อภิปุภวิตฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
นาโคว ยฺฐานิ วิวชฺชยิตฺวา
สณฺฆาตขนฺโธ ปทุมิ อฺุพาโร
ยถาภิรนฺตํ วิหริ อรณฺเณ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
อฏฺฐานตํ สงฺกณฺนิการตสฺส
ยํ ผสฺสเย สามยิกิ วิมุตฺตี
อาทิจฺจนฺธสฺส วโจ นิสम्म
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
ทิกฺขิจิวิสุกานิ อฺุปาติวตฺโต
ปตฺโต นิชามํ ปฏฺฐิตทฺฐมคฺโค
อฺุปฺปนฺนนาโณมฺหิ อนนฺถนเนยฺโย
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
นิตฺถโลลฺโลโป นิกฺกุโห นินฺปิปาโส
นินฺมกฺข นินฺทฺชนตฺกสาวโมโห
นินฺราสโย สพฺพโลเก ภวิตฺวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
ปาปํ สหายิ ปรีวชฺชเยถ

ขุททกนิกายกุกกตา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 240
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณา หน้า 240

อนตฺถทสฺสี วิสเม นิวิฏฺฐิ
สยํ น เสเว ปสฺสํ ปมตฺตํ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ๕
พหุสฺสํ ฆมฺมธริ ฆเชถ
मितฺตํ อุพาริ ปฏิกานวณฺตํ
อณฺญาช อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขํ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ๕
จิทฺทํ รัตติ กามสฺสขณฺจ โลก
อนลฺงฺกิริตฺวา อนเปกฺขมาโน
วิฏฺฐสฺสจฺจานา วิโรตฺ สจฺจวาที
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ๕
ปฺปตฺตลฺลจ ทาริ ปิตฺรณฺจ มาตริ
ธณานิ ฆณฺณานิ จ พนฺชวานิ
หิตฺวาน กามานิ ยโถธิกานิ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ๕
สฺงฺโก เอโส ปฺริตฺตเมตฺถ โสขุยํ
อปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมเวตฺถ ภิยฺโย
คโป เอโส อิติ ฌตฺวา มติมา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ๕
สนฺทาลยิตฺวาน สํโยชนานิ
ชาลํว เกตฺวา สลิตมฺพฺจาริ

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณฺณา หน้า 241

อคฺคิ ว ทพฺพํ อนินฺวตฺตมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสากฺกปโป ฯ
 โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล
 กุตฺตินฺทริโย รกฺขิตฺมานสาโน
 อนวสุสุโต อปริทฺยหฺมาโน
 เอโก จเร ขคฺควิสากฺกปโป ฯ
 โอิหารยิตฺวา กิหิพฺยณฺชนานิ
 สณฺณนฺปตฺโต ยถา ปาริฉตฺโต
 กาสายวตฺโต อภินิกฺขมิตฺวา
 เอโก จเร ขคฺควิสากฺกปโป ฯ
 รเสสุ เเศรษฐ์ อการฺ(๑) อโลโล
 อนนฺยโปสี สปทานจารี
 กุเล กุเล อปฺปฏิพทฺธจิตฺโต
 เอโก จเร ขคฺควิสากฺกปโป ฯ
 ปหาย ปญฺจาวรณานิ เจตโส
 อุกฺกิลเส พฺยปฺนุชฺช สพฺเพ
 อนิสฺสีโต เณชฺช สินฺหนฺโทสํ
 เอโก จเร ขคฺควิสากฺกปโป ฯ
 วิปฏิจิกตฺวาน สุขณฺจ ทุกฺโข
 ปุพฺเพว โสมนฺสฺสโทมนฺสฺสํ

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 242
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณา หน้า 242

ลทฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสุทฺธิ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
อารทฺธวีริโย ปรมตฺถปตฺติยา
อสิณจิตฺโต อุกฺสิตฺตฺตฺติ
ทพฺพฺหนิกฺกโม ทามพฺลฺลูปฺนโน
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
ปฏฺิสลฺลนํ ฌานมริณฺจมาโน
ธมฺเมสุ นิจฺจํ อนฺุธมฺมจารี
อาทินฺวํ สมฺมสิตา ภเวสุ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
ตณฺุหฺกขฺยํ ปตฺถยมฺปฺมตฺโต
อนพฺมุโค สุตฺวา สตีมา
สงฺขตธมฺโม นียโต ปธานวา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
สีโหว สทฺเทสุ อสนฺุตสนฺุโต
วาโตว ชาลฺมฺหิ อสชฺชมาโน
ปทฺมว โดเยน อสิมฺปมาโน
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
สีโห ยถา ทาจฺพลี ปสฺยห
ราชา มิคานํ อภิภฺยฺย จารี

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 243

เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณฺถิ วิมุตฺตํ
อาเสวมาโน มุทิตถจ กาลे
สพฺเพน โลเกน อวิรุชฺฌมาโน
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
รากลจ โทสลจ ปหาย โมหํ
สนุทาลยิตฺวาน ตํโยชนานิ
อสนตฺตํ ชีวิตสงฺขมฺหิ
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป ฯ
ภษนฺติ เสวนฺติ จ การณตฺถา
นิกุการณา ทุลลภา อชฺช มิตฺตา
อตฺตตฺถปญฺญา อสุจิมฺนุสฺสา
เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ฯ

ตตฺถ สพฺเพสุ ภูเตสุติ ขคฺคฺวิสาณปจเจกพุทธาปทาน-
สฺส ตฺตํ ฯ กา อุปฺปตฺติ สพฺพสฺสฺตฺตานํ จตฺตพฺพิธา อุปฺปตฺติ
อตฺตชฺฌมาสยโต พรชฌมาสยโต อฏฺฐูปฺปตฺติโต ปุจฺจาวลิตฺติ ฯ
ตตฺถ ขคฺคฺวิสาณสฺสฺตฺสฺส อวิเสเสน ปุจฺจาวลิตฺติ อุปฺปตฺติ ฯ
วิเสเสน ปน ยสฺมา เอตฺถ กาจิ คาลา เตน เตน
ปจเจกพุทธเรน ปุฏฺฐเณ วุตฺตา กาจิ อปฺภูเณ อตฺตนา

อริคตมคฺคนยานุรูปฺ อุตานํเยว อุตานนฺเตน ตสฺมา กายจิ
คากาย ปุจฺฉาวสิโต กายจิ อตฺตชฺฆาตโย อูปฺปตฺติ ฯ ตตฺถ
ยา อัย อวิเสเสน ปุจฺฉาวสิโต อูปฺปตฺติ สว อาทิตฺ ปฏฺติ
เอวํ เวทิตพฺพา

เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถึยฺ วิหริติ อถ โข อายสฺมโต
อานนฺทสฺส รโหคตสฺส ปฏฺิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตฺโต ปริวิตกฺโก
อูทปาที พุทฺธานํ ปตฺถนา จ อภินิหารโ จ ทิสฺสตี ตถา
สวากานํ ปจฺเจกพุทฺธานํ น ทิสฺสตี ยนฺนุนาหํ ภควนฺตํ
อูปรสํกมิตฺวา ปุจฺฉเยยฺยนฺติ ฯ โส ปฏฺิสลฺลานา วุฏฺฐิจิตฺตํ ยถากุเมน
เอตมตฺถํ ปุจฺฉิ ฯ อถสฺส ภควา ปุพฺพโยคาวจรสฺสตฺตํ อภาสิ
ปญฺจิเม อานนฺท อานิสฺสา ปุพฺพโยคาวจเร ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม
ปฏฺิกจฺเจว อณฺเณ อาราเชตี ฯ โน เจ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม ปฏฺิกจฺเจว
อณฺเณ อาราเชตี อถ มรณฺกาลเ อณฺเณ อาราเชตี ฯ อถ
เทวปฺปฺโต สมานเ อณฺเณ อาราเชตี ฯ อถ พุทฺธานํ สมฺมุขีภาเว
จิปฺปภาณฺโณ โหตี ฯ อถ ปจฺฉิเม กาลเ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ
โหตีตี ฯ

เอวํ วตฺวา ปุณฺ อหา ปจฺเจกสมฺพุทฺธา นาม อานนฺท
อภินิหารสมฺปนฺนา ปุพฺพโยคาวจรา โหนตี ตสฺมา ปจฺเจก-
พุทฺธพุทฺธสวากานํ สพฺเพสํ ปตฺถนา จ อภินิหารโ จ
อิจฺฉิตพฺโพตี ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 245

โส อահ พุทธานํ ภนฺเต ปตฺถนา กิฺว จิฺริ

วฏฺฐตีติ ฯ พุทธานํ อานนฺท เภจฺฉิมปริจฺเจเทน จตฺตาริ
อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสฺตสฺสสฺสจฺจ มชฺฉิมปริจฺเจเทน อฏฺฐ
อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสฺตสฺสสฺสจฺจ อฺปริมปริจฺเจเทน โสฬส
อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสฺตสฺสสฺสจฺจ ฯ เอเต จ เกทา ปญฺญาธิก-
สทฺธาธิกวิริยาธิกานํ วเสน ฉาตพฺพา ฯ ปญฺญาธิกานํ หิ
สทฺธา มนฺทา โหติ ปญฺญา ติกฺขา ฯ สทฺธาธิกานํ ปญฺญา
มชฺฉิมา โหติ สทฺธา ติกฺขา ฯ วิริยาธิกานํ สทฺธา ปญฺญา
มนฺทา โหติ วิริยํ ติกฺขณฺติ ฯ อปฺปตฺวา ปน จตฺตาริ
อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสฺตสฺสสฺสจฺจ ทิวเส ทิวเส เวสฺสนฺตรทาน-
สทิสํ ทานํ เทนฺโตปิ ตทฺนฺรูเป สีลาทิปารมิชฺชเม อจฺฉินฺนฺโตปิ
อนฺตรา พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ เนตํ จานํ วิชฺชติ ฯ กสฺมา ฯ
ฉาณํ คพฺภํ น คณฺหาติ เวปฺปุลฺลํ นาปชฺชติ ปรีปากํ น
คจฺฉตีติ ฯ ยถา นาม ติมาสจฺจมาสฺสปญฺจมาสจฺจเยน นิปฺพชฺชนกํ
สสฺสํ ตํ ตํ กาลิํ อปฺปตฺวา ทิวเส ทิวเส สตกฺขตฺตํ
สทฺสสฺสกฺขตฺตํ เกพฺยาณฺโตปิ อฺทเกน สฺสิยจฺฉนฺโตปิ อนฺตรา
ปกฺเขน วา มาเสน วา นิปฺพเวสฺสตีติ เนตํ จานํ
วิชฺชติ ฯ กสฺมา สสฺสํ คพฺภํ น คณฺหาติ เวปฺปุลฺลํ
นาปชฺชติ ปรีปากํ น คจฺฉตีติ ฯ เอวเมวํ อปฺปตฺวา จตฺตาริ
อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสฺตสฺสสฺสจฺจ อนฺตรา พุทฺโธ ภวิสฺสตีติ

เนตฺติ จานํ วิชฺชติ ฯ ตสฺมา ยถาวุตฺตเมว กาลํ ปารมิปฺปฺรณํ
กตฺตพฺพิ ฌานปริปากตฺตถาย ฯ เอตฺตเกนาปี จ กาลเณ พุทฺธตฺตํ
ปตฺตยโต อภินิหารกรเณ อฏฺฐ สมฺปตฺติโย อิจฺฉิตฺตพฺพา ฯ อยฺยหิ
มนุสฺสตฺตํ ลิงฺกสมฺปตฺติ เหตุ สตฺถารทสฺสนํ
ปพฺพชฺชา कुณสมฺปตฺติ อธิกาโร จ นฺนททา
อฏฺฐมฺมสโมชานา อภินิหารโร สมิชฺชติ ฯ(๑)
อภินิหารโรติ มฺลปณฺนิชานสฺเสตํ อธิวจันํ ฯ ตตฺถ มนุสฺสตฺตนฺติ
มนุสฺสชาติ ฯ อยฺยตฺตร หิ มนุสฺสชาติยา อวเสสชาติสฺสุ เทวชาติ-
ยมฺปิ จิตฺตสฺส ปณฺธิ น อิชฺชติ (๒) ตตฺถ จิตฺเตน ปน พุทฺธตฺตํ
ปตฺตยนฺนเตน ทานาทินิ ปุณฺณกมฺมานิ กตฺวา มนุสฺสตฺตํเยว
ปตฺตเถตพฺพิ ตตฺถ จตฺวา ปณฺธิ กาทพฺโพ ฯ เหวลฺลหิ สมิชฺชติ ฯ
ลิงฺกสมฺปตฺติตี ปุริสกาโว ฯ มาตฺตคามนุสฺสกอุภโตพฺยลฺลชนกานลฺลหิ
มนุสฺสชาติยํ จิตฺตานมฺปิ ปณฺธิ น อิชฺชติ ตตฺถ จิตฺเตน ปน
พุทฺธตฺตํ ปตฺตยนฺนเตน ทานาทินิ ปุณฺณกมฺมานิ กตฺวา ปุริส-
กาโวเยว ปตฺตเถตพฺโพ ตตฺถ จตฺวา ปณฺธิ กาทพฺโพ ฯ เหวลฺลหิ
สมิชฺชติ ฯ เหตุติ อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยสมฺปตฺติ ฯ โย หิ ตสฺมี
อตฺตภาเว วายมนฺโต อรหตฺตํ ปาปฺปณฺธิตฺตํ สมตฺตโต ตสฺส ปณฺธิ
สมิชฺชติ โน อิตฺรสฺส ยถา สฺสเมชฺชปณฺธิตฺตสฺส ฯ โส หิ ทีปฺงกร-
ปาทมฺลเ ปพฺพชิตฺวา เตนตฺตภาเวเน อรหตฺตํ ปาปฺปณฺธิตฺตํ สมตฺตโต
๑ พุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๒๒ ฯ ๒ สฺ. น สฺมิชฺชติ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 247

อโหสิ ฯ สตุถารทสุสนนฺติ พุทฺธานํ สมมุขาทสุสนํ ฯ เอวณฺหิ
อิชฺฌติ โน อณฺณถา ยถา สุเมธปณฺฑิตสุตฺต ฯ โส หิ ทีปงฺกริ
สมมุขา ทิสฺวา ปณฺธิรึ อกาสิ ฯ ปพฺพชฺชาติ อนคาริยาโว ฯ
โส จ โข สาสเน วา กมฺมวาทิกิริยวาทิตาปสปริพฺพาชก-
นิกาเย วา วฏฺฏติ ยถา สุเมธปณฺฑิตสุตฺต ฯ โส หิ สุเมธ
นาม ตาปโส หุตฺวา ปณฺธิรึ อกาสิ ฯ คุณสมฺปตฺตํ ฌานาติ-
คุณปฏิลาโภ ฯ ปพฺพชิตสุตฺตํ หิ คุณสมฺปนฺนสฺเสว อิชฺฌติ โน
อิตรสุตฺต ยถา สุเมธปณฺฑิตสุตฺต ฯ โส หิ ปญฺจาภิญฺโญ จ
อภฺจสฺมาปตฺติตาภิ จ หุตฺวา ปณฺธิเรสิ ฯ อธิกาโรติ อธิกาโร
ปริจฺจาโคติ อตฺโถ ฯ ชีวิตาทีปริจฺจาคณฺหิ กตฺวา ปณฺททโตเยว
อิชฺฌติ โน อิตรสุตฺต ยถา สุเมธปณฺฑิตสุตฺต ฯ โส หิ

อภฺกมิตฺวาน มํ พุทฺโธ สห สิสฺเสหิ กจฺจตุ
มา นํ กลเล อภฺกมิตฺถ หิตาย เม ภวิสฺสตีติ ฯ(๑)

เอวํ อตฺตปริจฺจาคํ กตฺวา ปณฺธิเรสิ ฯ

ฉนฺทตาคี กตฺตฺกมฺยตา ฯ สว ยสุตฺต พลวตี โหติ ตสุต
อิชฺฌติ ปณฺธิรึ ฯ สว จ สเจ โภจิ วเทยฺย โภ จตฺตาริ
อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสตฺตสฺสยจฺจ นฺริเย ปจฺจิตฺวา พุทฺธตฺตํ
อิจฺจตีติ ฯ ตํ สุตฺวา โย อหนฺติ วตฺตํ อุตฺสหติ ตสุต
พลวตีติ เวทิตฺพุพา ฯ ตถา ยถิ โภจิ วเทยฺย โภ สกถ-

๑. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๒๑ ฯ

จกุกวฬั วีตจจิกานัน องคารานัน ปุริ อกุกมิตฺวา พุทฺธตฺตํ
อิจฺจนฺติ โโก สกถจกุกวฬั สตฺตฺติสุเลหิ อากิณฺณํ อกุกมนฺโต
อติกุกมิตฺวา พุทฺธตฺตํ อิจฺจนฺติ โโก สกถจกุกวฬั สมตฺตฺตํ
อูกทปฺณณํ อุตฺตริตฺวา พุทฺธตฺตํ อิจฺจนฺติ โโก สกถจกุกวฬั
นिरฺนฺตรํ เวพฺพุกุมพสฺสณฺณํ มทฺทนฺโต อติกุกมิตฺวา พุทฺธตฺตํ
อิจฺจนฺตีติ ตํ สุตฺวา โย อหนฺติ วตฺถุ อุตฺสฺหติ ตสฺส พลวตีติ
เวทิตพฺพาฯ เอรูเปณ จ กตฺตुकมฺยตามนฺเทน สมฺนฺนาคโต
สุเมธปณฺฑิโต ปณฺเฑสีติฯ

เอวํ สมิทฺธาภินิหาโร จ โพธิสฺสโต อิมานิ อฏฺฐารส
อกพพฺภูจฺานานิ น อฺุเปติฯ โส หิ ตโต ปภฺุติ น ชจฺจนฺโธ
โหติ น ชจฺจปฺริโร (๑) น อุมฺมตฺตโก น เอพฺมุโค น ปิจฺสปฺปิ
น มิลกฺเขสุ อฺุปฺปชฺชติ น ทาสฺยา กุจฺฉิมฺหิ นินฺพพฺตฺตติ น
นียตฺมิจฺฉาทิกฺุจฺโก โหติ นาสฺส ลิงฺคํ ปรีวตฺตติ น ปญฺจา-
นนฺตรียกมฺมานิ กโรติ น กุฏฺุจฺิ โหติ น ตีรจฺฉานโยนฺนียํ
วฏฺุฏฺุทโต ปจฺฉิมตฺตภาโว หตฺถิโต อธิกตฺตภาโว โหติ น
ชฺุปฺปิปาสิกนฺิฉมามตฺตฺนฺิหิกเปเตสุ อฺุปฺปชฺชติ น กาลกณฺุจิกาสฺเรสุ
น อวิจฺฉินฺเรเย น โลกนฺุตรีกเส อฺุปฺปชฺชติฯ กามาวจฺเรสุ ปน
น มาโร โหติ รุปาवจฺเรสุ น อสฺสณฺิภเว น สฺุทฺธาवासฺสุ
อฺุปฺปชฺชติ น อรูปกเวสุ น อณฺุณํ จกุกวฬั สงฺกมฺติฯ

๑ ม. ชจฺจปฺริโรฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 249

ยา จิมา อุตฺสาโห จ อุมฺมงฺโก จ อวตฺถานณฺจ หิตฺจริยา
จาติ จตฺสฺโส พุทฺธภูมฺโย ตาหิ สมฺนฺนาคโต โหติ ฯ ตตฺถ
อุตฺสาโห วีริยํ วุตฺตํ อุมฺมงฺโก ปญฺญา ปวฺจจติ
อวตฺถานํ อธิจฺจํ หิตฺจริยา เมตฺตาภาวนาติ
เวทิตฺตพฺพา ฯ

เย จ อิมํ เนกขมฺมชฺฌาตโย ปวีเวกชฺฌาตโย อโลภชฺฌา-
ตโย อโทสชฺฌาตโย อโมหชฺฌาตโย นิสฺสรณชฺฌาตโยติ จ
อชฺฌาตยา โปธิปริปายสฺส สํวตฺตุนฺติ เยหิ สมฺนฺนาคตตฺตา
เนกขมฺมาตยา(๑) จ โปธิสฺตฺตา กามสฺสุ โทสทสฺสาวิโน ปวีเวกชฺฌา-
ตยา จ โปธิสฺตฺตา สงฺกณฺณิกายสฺส โทสทสฺสาวิโน อโลภชฺฌาตยา
จ โปธิสฺตฺตา โลภสฺส โทสทสฺสาวิโน อโทสชฺฌาตยา จ โปธิ-
สฺตฺตา โทเส โทสทสฺสาวิโน อโมหชฺฌาตยา จ โปธิสฺตฺตา
โมहे โทสทสฺสาวิโน นิสฺสรณชฺฌาตยา จ โปธิสฺตฺตา สพฺพ-
ภเวสฺสุ โทสทสฺสาวิโนติ วุจฺจนฺติ เตหิ จ สมฺนฺนาคโต โหติ ฯ

ปจเจกพุทฺธานํ ปน กิวกิ ว จิริ ปตฺถนา วญฺญตฺติติ ฯ
ปจเจกพุทฺธานํ เทว อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสฺตสฺสทสฺสจ ตโต โอรํ
น สกฺกา ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนเวตฺถ การณํ เวทิตฺตพฺพิ ฯ
เอตฺตเคนาปี จ กาลเณ ปจเจกพุทฺธตฺตํ ปตฺถยโต อภินิหารกรณเณ
ปญฺจ สมฺปตฺติโย อิจฺฉิตฺตพฺพา ฯ เตสฺสยหิ

๑. ม. เนกขมฺมชฺฌาตยา ฯ

มนุสฺสตุตฺถํ ลิงฺกสมฺปตฺติ วิคตาสวทสฺสนํ
อธิกาโร จ ฉนฺทตา เอเต อภินิหารการณา ฯ
ตตฺถ วิคตาสวทสฺสนนฺติ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธพุทฺธสาวกานํ
ยสฺส กสฺสจि ทสฺสนนฺติ อตุโถ ฯ เสถํ วุตฺตนยเมว ฯ
อถ สาวกานํ ปตฺถนา กิตฺตํ วัฏฺฐิตฺติ ทฺวินนํ
อคฺคสาวกานํ เอกํ อสงฺเขยฺยํ กปฺปสฺตสฺสทสฺสญจ อสีติมหา-
สาวกานํ กปฺปสฺตสฺสทสฺสเมว ฯ ตถา พุทฺธสฺส มาตาปิตฺูนํ
อุปฺภูจกถสฺส ปุตฺตสฺส จาติ ตโต โอรํ น สกฺกา ตตฺถ
การณํ วุตฺตนยเมว ฯ อิมํ ปน สพฺเพสมฺปิ อธิกาโร จ
ฉนฺทตฺติ ทฺวํกสมฺนฺนาคโตเยว อภินิหารโร โหติ ฯ
เอวํ อิมาย ปตฺถนาย อิมินา จ อภินิหารเณน ยถา-
วุตฺตปฺปเกทํ กาลิํ ปารมิโย ปุเรตฺวา พุทฺธา โลเก อุปฺปชฺชนฺตา
ขตฺติยกุลे วา พฺราหฺมณฺกุลे วา อุปฺปชฺชนฺติ ปจฺเจกพุทฺธา
ขตฺติยพฺราหฺมณฺคหฺปติกุลานํ อณฺฺตรสฺมี อคฺคสาวกา ปน พุทฺธา
วिय ขตฺติยพฺราหฺมณฺกุลเสว ฯ สพฺพพุทฺธา สํวฏฺฐมาเน กปฺเป
น อุปฺปชฺชนฺติ วิวฏฺฐมาเน กปฺเป อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ตถา ปจฺเจก-
พุทฺธา ฯ เต ปน พุทฺธานํ อุปฺปชฺชนกาเล น อุปฺปชฺชนฺติ ฯ
พุทฺธา สยญจ พุชฺฌนฺติ ปเร จ โโพเชนฺติ ฯ ปจฺเจกพุทฺธา
สยเมว พุชฺฌนฺติ น ปเร โโพเชนฺติ ฯ อตฺถรสมेव ปฏฺวิชฺฌนฺติ ฯ
น ฌมฺมรลํ ฯ น หิ เต โลกุตฺตรฌมํ ปณฺณตฺตี อาริเปตฺวา

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธานวณณา หน้า 251

เทเสตุ สกุโกนฺติ มุเคน ทิฏฺฐสฺปิโน วีย วนจรเกน นคร
สายิตพฺยณฺชนโรโส วีย จ เนลฺล ฐมฺมาภิสฺมโย โหติ ฯ สพฺพิ
อิทฺฐิสฺมาปฺตติปฺภิสฺมภิทาปเกทํ ปาปฺปนฺติ คุณฺวิสิฏฺฐตาย พุทฺธานํ
เหฏฺฐา สวากานํ อุปริ โหนฺติ น อณฺเณ ปพฺพาเชตฺวา
อาภิสฺมาจาริกํ สิกฺขาเปนฺติ จิตฺตสฺสเลโจ กาทพุโพ โวसानํ
นาปชฺชิตพฺพนฺติ อิมินา อุทฺเทเสน อุโปสถํ กโรนฺติ อชฺช
อุโปสโถติ วจนมตฺเตน วา อุโปสถํ กโรนฺตา จ คนฺธมาทเน
มณฺชฺสกรุกฺขมฺเณ รตนมาเพ สนฺนํปิตฺตฺวา กโรนฺตีติ ฯ

เอวํ ภควา อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจเจกพุทฺธานํ
สพฺพาการปริปุริ ปตฺถนณฺจ อภินิหารณฺจ กเถตฺวา อิทานิ
อิมาย ปตฺถนาย อิมินา จ อภินิหารเนน สมฺมทาคเต เต เต
ปจเจกพุทฺธ เกถตุํ สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑนฺติ อาทินา
นเยน อิมํ ขคฺคฺวิสาณฺสฺสตุตฺตํ อภาสิ ฯ อยํ ตาว อวิเสเสน
ปฺจุจฺจาวสิโต ขคฺคฺวิสาณฺสฺสตุตฺตสฺส อุปฺปตฺติ ฯ

อิทานิ วิเสเสน วตฺตพฺพา ฯ ตตฺถ อิมิสฺสา ตาว
คากาย เอวํ อุปฺปตฺติ เวทิตพฺพา

อัย กิร ปจเจกพุทฺโธ ปจเจกโพธิสฺสตุตฺถมฺมี โอคาทนฺโต
เทว อสงฺเขยฺยานิ กปฺปสฺตสฺสทสฺสณฺจ ปารมฺมโย ปฺุเรตฺวา
กสฺสปฺสฺส ภควโต สาสเน ปพฺพชิตฺวา อารณฺณิโก หุตฺวา
คตฺตปฺจจาคตฺตตุตฺตํ ปฺุเรนฺโต สมณฺธมฺมํ อภาสิ ฯ เอตํ กิร วตฺตํ

อปริปุเรตฺวา ปจฺเจกโพธิ์ ปาปุณฺนโต นาม นตฺถิฯ กิ ปเนตฺ
คตฺปจฺจาคตฺวตฺตํ นาม หรณฺปจฺจาหฺรณฺนตฺติฯ ตํ ยถา วิภูตํ
โหติ ตถา กถสฺสามฯ

อิธ เอกฺจฺโจ ภิกฺขุ หฺรติ น ปจฺจาหฺรติ เอกฺจฺโจ
ปจฺจาหฺรติ น หฺรติ เอกฺจฺโจ เนว หฺรติ น ปจฺจาหฺรติ
เอกฺจฺโจ หฺรติ จ ปจฺจาหฺรติ จฯ ตตฺถ โย ภิกฺขุ ปเคว
วฺภูจาย เจตฺยงฺกณฺโพนฺธิยงฺกณฺวตฺตํ กตฺวา โพนฺธิรฺกฺเข อุทกํ
อาสิณฺจิตฺวา ปานียฆฺภูํ ปุเรตฺวา ปานียมาเพ จเปตฺวา อจฺริย-
วตฺตํ อุชฺฌมายวตฺตํ กตฺวา เทวอสิตฺติ ขนฺธกวตฺตานิ จ จุทฺทส
มหาวตฺตานิ สมากาย วตฺตติฯ โส สรฺริปริกมฺมํ กตฺวา
เสนาสนํ ปวิสิตฺวา ยาว ภิกฺขาจารเวลา ตาว วิวิตฺตาสเน
วิตินาเมตฺวา เวลํ ฌตฺวา นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา
อุตฺตราสงฺกํ กตฺวา สงฺฆาภูมึ ขนฺธเร กริตฺวา ปตฺตํ อํเส
อาลกฺเคตฺวา กมฺมภูจันํ มนสิกรโณโต เจตฺยงฺกณฺ คณฺตฺวา
เจตฺยญจ โพนฺธิญจ วนฺทิตฺวา คามสมีเป จิวริ ปารุปีตฺวา ปตฺตํ
อาทาย คามํ ปิณฺฑทาย ปวิสติฯ เอวํ ปวิภูจฺโจ จ ลากิ
ภิกฺขุ ปุณฺณวา อุปาสเกหิ สกฺกโต ครุกโต อุปฺภูจากฺกุเล วา
ปฏิกฺกมฺนสาลาย์ วา ปฏิกฺกมิตฺวา อุปาสเกหิ ตํ ตํ ปญฺหิ
ปุจฺฉิยมาโน เตสํ ปญฺหวิสุสฺซชฺเชนเนน ฌมฺมเทสนาวิกฺเขเปเน จ
ตํ มนสิการํ ฉนฺทฺเขตฺวา นิกฺขมตฺติ วิหาริ อากโตปิ ภิกฺขุหิ

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 253

ปณฺหํ ปุณฺโง โกเถติ ฐมฺมํ ภณฺตี ตํ ตํ พุยาปารณฺจ
อาปชฺชติ ฯ ปจฺจกตฺตมฺปิ ปุริมยามมฺปิ มชฺฌิมยามมฺปิ เอวํ
ภิกฺขุหิ สทฺธี ปปณฺเจตฺวา กายทฺถุจฺจุลาภิกฺกโต ปจฺฉิมยามมฺปิ
สยติ เนว กมฺมกฺกฺขณํ มนฺสิ กโรติ ฯ อยํ วุจฺจติ ھرติ
น ปจฺจาหฺรตีติ ฯ

โย ปน พุยาธิพฺหุโล โหติ กฺกตฺตาหาโร ปจฺจฺจสสมเย
น สมฺมา ปริณฺมตี ปเคว วุจฺจาย ยถาวุตฺตํ วตฺตํ กาคฺคํ
น สกฺโกติ กมฺมกฺกฺขณํ วา มนฺสิกาคฺคํ อณฺณทตฺถุ ยาคฺคํ วา
ขชฺชกํ วา เกสชฺชํ วา ภตฺตํ วา ปตฺถยมาโน กาลสุเสว
ปตฺตจิวฺรมาทาย คามํ ปวิสฺตี ตตฺถุ ยาคฺคํ วา ขชฺชกํ วา
เกสชฺชํ วา ภตฺตํ วา ลทฺธา ปตฺตํ นีหฺริตฺวา ภตฺตกิจฺจํ
นิจฺจฺจาเปตฺวา ปณฺณตฺตาสเน นิสินฺโน กมฺมกฺกฺขณํ มนฺสิ กริตฺวา
วิเสสํ ปตฺวา วา อปตฺวา วา วิหาริ อากฺขนฺตฺวา เตเนว
มนฺสิกาเรน วิหฺรตี ฯ อยํ วุจฺจติ ปจฺจาหฺรตี น ھرตีติ ฯ
เอทิสฺสา หิ ภิกฺขุ ยาคฺคํ ปิวิตฺวา วิปฺสฺสนํ วทฺธเมตฺวา พุทฺธ-
สาสเน อรหฺตฺตํ ปตฺตา คณฺนปถิ วิตฺติวตฺตา สีหพฺพิเปยเว
เตสุ เตสุ คามฺเมสุ อาสนฺสาทายิ ตํ อาสนํ นตฺถิ ยตฺถ
ภิกฺขุ นิสินฺนา ยาคฺคํ ปิวิตฺวา อรหฺตฺตํ อปฺปตฺตา ฯ

โย ปน ปมาทวิหาริ โหติ นิกฺขิตฺตธฺโร สพฺพ-
วตฺตานิ ภินฺนิตฺวา ปณฺจวิธเจโตขิลวินิพฺนฺชนพฺพุทฺธจิตฺโต วิหฺรณฺโต

กมฺมกฺุจฺจานมนสิการมนนุยุตฺโต คามํ ปิณฺฑทาย ปวิสิตฺวา คิหิหิ
สทฺฐี กถาปฺปญฺเจน ปฺปญฺจิตฺโต ตฺวจฺฉโกว นิกฺขมตฺติ ฯ อธิ
วฺจฺจติ เนว หรตฺติ น ปจฺจาหฺรตฺตีติ ฯ

โย ปน ปเคว วฺกฺุจฺจาย ปฺริมฺนเยเนว สพฺพตฺตานิ
ปฺริปฺเรตฺวา ยาว ภิกฺขุจาจรเวลา ตาว ปฺลลํกํ อากฺุชิตฺวา
กมฺมกฺุจฺจานํ มนสิ กโรตฺติ ฯ กมฺมกฺุจฺจานํ นาม ทฺวริชฺ สพฺพตฺตกถฺจ
ปาริหาริยญฺจ ฯ ตตฺถ สพฺพตฺตกํ นาม เมตฺตา จ มรณานุสฺสตี
จ ฯ ตถฺหิ สพฺพตฺต อตฺถยิตฺพํ อิจฺฉิตฺพฺพนฺติ สพฺพตฺตกนฺตี
วฺจฺจติ ฯ เมตฺตา นาม อาวาสาทิสฺส สพฺพตฺต อิจฺฉิตฺพฺพา ฯ
อวาเสสฺส หิ เมตฺตาวิหารี ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารินํ ปิโย โหติ
มฺนาไปฺ เตน ฆาสุ อสงฺฆญฺโจะ วิหฺรตฺติ ฯ เทวตาสุ เมตฺตาวิหารี
เทวตานิ รกฺขิตฺโคปิโต สฺขํ วิหฺรตฺติ ฯ ราชฺราชมหามตฺตาทิสฺส
เมตฺตาวิหารี เตหิ มฺมายิโต สฺขํ วิหฺรตฺติ ฯ คามนิกฺมาทิสฺส
เมตฺตาวิหารี สพฺพตฺต ภิกฺขาจรียาทิสฺส มนฺุเสหิ สกฺกโต ครฺกฺกโต
สฺขํ วิหฺรตฺติ ฯ มรณานุสฺสตีภาวนาย ชีวิตฺนิกนฺตี ปฺหาย
อปฺปมตฺโต วิหฺรตฺติ ฯ

ยํ ปน สทา ปฺริหฺรตฺพํ จริยานุญฺเจเนว คหิตํ ฯ ตํ ทสาสุภ-
กสิณานุสฺสตีสุ อถฺยตฺร จตฺุชาตฺวตฺถานเมว วา ตํ สทา
ปฺริหฺรตฺพโต รกฺขิตฺพฺพโต ภาเวตฺพฺพโต จ ปาริหาริยนฺติ
วฺจฺจติ มฺลทกมฺมกฺุจฺจานนฺตีปิ ตเทว ฯ อตฺถกามา หิ กฺุลปฺตฺตา

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 255

สาสเน ปพฺพชิตฺวา ทสปี วิสมปี ตีสมปี จตฺตาลีสมปี
ปณฺณาสมปี สตมปี เอกโต วสนฺตา กตฺติกวตฺตํ กตฺวา วิหรนฺติ
อาวุโส คฺมุเห น อธิญฺญา น ภยญฺญา น จีวิกาปกตา
ปพฺพชิตา ทุกฺขา มุจฺจิตฺตูกามา ปเนตฺถ ปพฺพชิตาฯ ตสฺมา
คฺมเน อุปฺปนฺนิกิเลเส คฺมเนเยว นิกฺคณฺหถ จาเน นิสฺชชาย
สยเน อุปฺปนฺนิกิเลเส สยเนเยว นิกฺคณฺหถาติ ฯ

เต เอวํ กตฺติกวตฺตํ กตฺวา ภิกฺขาจารี คจฺจนฺตา
อทฺตมอฺสภอฺสภอทฺตมคาวุตคาวุตตนฺตเรสุ ปาสาณา โหนฺติ ตาย
สณฺณาย กมฺมญฺจานํ มนสิโกโรนฺตาว คจฺจนฺติฯ สเจ กสฺสจ
คฺมเน กิเลโส อุปฺปชฺชติ โส ตตฺถเอว นํ นิกฺคณฺหาติฯ ตถา
อสภโกนฺโต ติฏฺฐติ อถสฺส ปจฺจโต อากจฺจนฺโตปี ติฏฺฐติฯ
โส อยํ ภิกฺขุ ตฺยหํ อุปฺปนฺนํ วิตกฺกํ ชานาติ อนนฺนจฺจวิกํ
เต เอตนฺติ อตฺตानํ ปฏฺิโจเทตฺวา วิปฺสฺสนํ วทฺตฺเตตฺวา
ตตฺถเอว อริยญฺมึ โอกกมฺติฯ ตถา อสภโกนฺโต นิสฺสีทติฯ
อถสฺส ปจฺจโต อากจฺจนฺโตปี นิสฺสีทิตฺติ โสเยว นโยฯ อริยญฺมึ
โอกกมิตฺตํ อสภโกนฺโตปี ตํ กิเลสํ วิทฺขมฺภเตตฺวา กมฺมญฺจานํ มนสิ-
โกโรนฺโตว คจฺจติ น กมฺมญฺจานวิปฺปยุตฺเตน จิตฺเตน ปาทำ
อุทฺตรติฯ อุทฺตรติ เจ ปฏฺินิวตฺตติตฺวา ปุริมปเทสเยว ติฏฺฐติฯ
อาลินฺทกฺวาสิ มหาสุสฺสเทวตฺเถโร วีย ฯ

โส กิร เอกฺกนวิสตีวสุสานิ คตฺปจฺจาจากตฺวตฺตํ ปุเรนฺโต

เอว วิหาสิ ฯ มนุสฺสาปี สฺหิ อนุตฺรามคฺเค กสนฺตา จ วปฺนฺตา
จ มทฺทนฺตา จ กมฺมานิ กโรนฺตา จ เถโร ตถา คจฺจนฺตํ
ทิสฺวา อโย เถโร ปฺนปฺปฺนํ นีวตฺติตฺวา คจฺจติ กิ นฺ โข
มคฺคภูโฬห อุทาหุ กิณฺจि ปมฺภูจฺติ สมนฺตลปฺนฺติ ฯ โส ตํ
อนาทิยิตฺวา กมฺมกฺุจฺจานยฺตุเตน จิตฺเตเนว สมนฺตมฺมํ กโรนฺโต
วิสตฺิวสฺสพฺกนฺตเร อรหฺตํ ปาปฺณิ ฯ อรหฺตปตฺตทิวเสยวสฺส
จกฺกมนโกภฺยิ อธิวตฺตา เทวตา องฺคฺลฺลิตฺติ ทิปฺปี อฺุชฺชาเลตฺวา
อฺุจฺจาสิ จตฺตาโรปี มหาราชาโน สกฺโก จ เทวานมินฺโท
พฺรหฺมา จ สหฺมปฺติ อฺุปฺกฺุจฺจัน อากมฺีสุ ฯ ตลฺลจ โสภาสี
ทิสฺวา วนฺวาสิ มหาติสฺสฺสเถโร ตํ ทฺุคฺยทิวเส ปฺุจฺฉิ ปรตฺติภาเค
อายสฺสมโต สนฺตฺติเก โสภาสี อโหสิ กิ โสติ ฯ เถโร วิกฺุเขปํ
กโรนฺโต โสภาสี นาม ทิปฺโปภาสีปี โหติ มณฺโณภาสีปีติ
เอวมาทิมาย ฯ โส ปฺุจฺฉิฉาเทถ ตฺุมฺเหติ นีพฺพุโธ (๑) อามาติ
ปฺุจฺฉานิตฺวา อารโจะสิ ฯ

กาพาลฺลิมณฺฑปฺวาสิ มหานาคตฺเถโร วิย จ ฯ โสปี กิร
คตฺปจฺจากตฺวตฺตํ ปฺุเรนฺโต ปจฺมํ ตาว ภควโต มหาปฺธานํ
ปฺุเชสฺสามิตฺติ สตฺต วสฺसानิ จานจกฺกมเมว อธิจฺจาสิ ปฺุน
โสพส วสฺसानิ คตฺปจฺจากตฺวตฺตํ ปฺุเรตฺวา อรหฺตํ ปาปฺณิ ฯ
เอวํ กมฺมกฺุจฺจานมนฺยฺตุตฺตจิตฺเตเนว ปาํ อฺุทฺทฺรนฺโต วิปฺปยฺตุเตน
๑ สฺ. ยฺ. โจทิตฺโต ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 257

จิตฺเตน อุทฺธเถ ปฏินิวตฺตุนฺโต คามสมีปฺ คนฺตฺวา คาวี
นฺ โข ปพฺพชฺโติ นฺ โชติ อาสฺงกนียปฺปะเทเส จตฺวา สงฺฆาภี
ปารุปีตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา คามทฺวารํ ปตฺวา กจฺจนฺตรโธ
อุทกํ คเหตฺวา คณฺฑุสํ กตฺวา คามํ ปวิสฺติ ภิกฺขํ วา
ทาตุํ วนฺทิตฺตํ วา อุปคเต มนุสฺเส ทีฆายุกา โหถาติ
วจนมตฺเตนาปี มา เม กมฺมกฺุจฺจานวิกฺเขโป อโหสิตี ๑ สเจ
ปน นํ อชฺช ฆนฺเต ที สตฺตมี อุทาทุ อฏฺฐมีติ ทิวสํ
ปฺจจฺจนฺติ อุทกํ คิลิตฺวา อาโรเจติ ๑ สเจ ทิวสปฺจจฺจนกา น
โหนติ นิกฺขมฺนเวลายํ คามทฺวารเ นิกฺกุจฺจิตฺวาว ยาทิ ๑

สีหพทีเป กลมฺพตฺติตฺถวิหารเ วสฺสูปคตา ปญฺญาส ภิกฺขุ
วีย จ ๑ เต กิร วสฺสูปนายิกอุโปสถทิวเส กตฺถิวกตฺตํ อํกํสุ
อรหตฺตํ อปฺปตฺวา น อญฺญมญฺญํ อาลปิสฺสามาติ ๑ คามํ
จ ปิณฺฑาย ปวิสฺนฺตา คามทฺวารเ อุทกคณฺฑุสํ กตฺวา ปวิสฺสีสุ
ทิวเส ปฺจจฺจิตเ อุทกํ คิลิตฺวา อาโรเจสุ อฺปฺจจฺจิตเ คามทฺวารเ
นิกฺกุจฺจิตฺวา วิหารํ อากมฺิสฺสุ ๑ ตตฺถ มนุสฺสา นิกฺกุจฺจกฺุจฺจานํ
ทิสฺวา ชานีสฺสุ อชฺช เอโก อากโต อชฺช เทวติ ๑ เอวญจ
จินฺเตสุ ที นฺ โข เอเต อมฺเหหเว สทฺธิ น สลฺลปฺนฺติ
อุทาทุ อญฺญมญฺญมฺปิ ๑ ยทิ อญฺญมญฺญมฺปิ น สลฺลปฺนฺติ
อทฺธา วิวาทชาตา ภวิสฺสนฺติ หนฺนท เนสํ อญฺญมญฺญํ
ขมาเปสฺสามาติ ๑ สพฺเพ วิหารํ อคมฺิสฺสุ ๑ ตตฺถ ปญฺญาสาย

ภิกฺขุสุ วสุสํ อูปคเตสุ เทว ภิกฺขุ เอโกกาเส นาทุทสํสุ ฯ
ตโต เตสุ โย จกฺขุมา ปุริโส โส เอวมาห น โภ
กลหการกานํ วสโนกาโส อีทิสो โหติ สฺสมมุญฺจํ เจตियงฺกณํ
โพธิยงฺกณํ สุนิกฺขิตฺตา สมนฺชชฺชนิโย สุปฺภุจปีตํ ปานियปริโกชนิ-
ยนฺติ เต ตโต นีวตฺตา ฯ เตปี ภิกฺขุ อนฺโตวสุเสเยว
วิปสฺสนํ วทฺเตตฺวา อรหตฺตํ ปตฺวา มหาปวารณาย วิสุทฺธิ-
ปวารณํ ปวาเรสุ ฯ

เอวํ กาทวลฺลิมณฺฑปวาสี महानาคตฺเถโร วिय กลมฺพตฺติตฺถ-
วิหารเ วสุสฺูปคตา ภิกฺขุ วिय จ กम्मฺภูจฺจानยฺยตฺเตเนว จิตฺเตน
ปาทำ อุตฺตรนฺโต कामสมีปี คนฺตฺวา อุตฺกคณฺฑุสํ กตฺวา
วีถियो สลฺลกฺเขตฺวา ยตฺถ สุราโสณฺฑชฺตฺตาทโย กลหการกา
จณฺฑทตฺถอิสฺสาทโย वा นคฺธิ ตํ วีถी ปฺภิปฺชชฺติ ฯ ตตฺถ
จ ปิณฺฑาย จรนฺโต น ตฺริตฺตฺริโต ชเวน คจฺฉติ ชวน-
ปิณฺฑปาตฺติกฺขตฺตํ นาม นคฺธิ ฯ วิสมग्ghiภาคปฺปตฺตํ ปน
อฺทกกริตสฺกग्ghiมิว นิจฺจโล หุตฺวา คจฺฉติ ฯ อนฺนํริ ปวิग्ghiโ
จ ทาทูกาหมํ वा อาทูกาหมํ वा สลฺลกฺเขตฺตํ ตทนฺนรูปํ กาลํ
อาคเมนฺโต ภิกฺขํ คเหตุวา ปติรฺูปे โเอกาเส นิสีทิตฺวา
กम्मฺภูจฺจानํ मनสิกโรนฺโต อาหารे ปฺภิกฺกฺกฺกฺสณฺณํ อฺปฺภุจเปตฺวา
อฺกฺขพฺภุชชวณฺณาเลปนปฺตฺตมํสุปฺมาวเสน ปจฺจเวกฺขนฺโต อฺกฺขจฺจ-
สมนฺนาคตฺติ อาหารํ อาหารติ เนว ทวาย น มทาย ฯเปฯ

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 259

ภุตฺตาวี จ อุทกกิจฺจํ กตฺวา มุหุตฺตํ ภุตฺตกิลมถิ วิโนเทตฺวา
ยถา ปุเรภุตฺตํ เอวํ ปจฺจนาภุตฺตํ ปุริมยามํ ปจฺฉิมยามณฺจ
กมฺมฏฺฐานํ มนสิ กโรติ ฯ อยํ วุจฺจติ หรติ จ ปจฺจาหริ
จาติ ฯ เอวเมตํ หรณฺปจฺจาหริณํ คตฺปจฺจาจากตฺวตฺตุนฺติ วุจฺจติ ฯ

เอตํ ปุเรนฺโต ยถิ อุปนิสฺสยสมฺปนฺโน โหติ ปจฺมวเยเอว
อรหตฺตํ ปาปฺณาติ ฯ โน เจ ปจฺมวเย ปาปฺณาติ อถ มชฺฉิมวเย
ปาปฺณาติ ฯ โน เจ มชฺฉิมวเย ปาปฺณาติ อถ มรณฺสมเย
ปาปฺณาติ ฯ โน เจ มรณฺสมเย ปาปฺณาติ อถ เทวปฺตฺโต
หุตฺวา ปาปฺณาติ ฯ โน เจ เทวปฺตฺโต หุตฺวา ปาปฺณาติ
อถ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ หุตฺวา ปรีนิพฺพาติ ฯ โน เจ ปจฺเจก-
สมฺพุทฺโธ หุตฺวา ปรีนิพฺพาติ อถ พุทฺธานํ สมฺมุขิภาเว
จิปฺปาภิชฺโช โหติ เสยฺยถาปิ เถโร พahiโย มหาปญฺโญ वा
โหติ เสยฺยถาปิ เถโร สารีปฺตฺโตติ ฯ

อัยํ ปจฺเจกโพธิสฺตฺโต กสฺสปสฺส ภควโต สาสเน ปพุทฺชิตฺวา
อารณฺณิโก หุตฺวา วิสฺติ วสฺสสหฺสฺसानิ เอตํ คตฺปจฺจาจากตฺวตฺตํ
ปุเรตฺวา กาลิ กตฺวา กามาวจรเทวโลเก อุปฺปชฺชิ ฯ ตโต
จวิตฺวา พาราณสีรณฺโฆ อคฺคฺมहेลียา กุจฺฉิมฺหิ ปฏฺฐิสฺนฺธี
อคฺคฺมहेลียา กุสฺลา อิตฺถิโย ตทเหว คพฺภสณฺฺจานํ ชานนฺติ
สา จ ตาสิ อณฺฺยตรา ตสฺมา เอสาปิ ตํ คพฺภปฺตฺติฏฺฐานํ
รณฺโฆ นิเวเทสิ ฯ ฌมฺมตา เอสา ยิ ปุณฺณวณฺเต สตฺเต

คพฺเภ อุปฺปนฺเน มาตุคามิ คพฺภปฺริหาริ ลภฺติ ฯ ตสฺมา ราชา
ตสฺสา คพฺภปฺริหาริ อทาสิ ฯ สทา ตโต ปภฺวติ นาจฺจุนฺหิ
กิลฺยจิ อชฺโฆหริตุํ ลภฺติ นาทิสฺสํ นาจฺจมฺพิลิํ นาทิลอนฺนิ
นาคิกฺกุกํ นาคิตฺตฺตํ ฯ อจฺจุนฺเห หิ มาตรา อชฺโฆหฺนฺเ
คพฺภสฺส โลหฺกมฺภิวาโส วีย โหติ อติสฺสึเต โลกนฺตริกฺวาโส
วีย อจฺจมฺพิลิํโลกนฺกฺกุกิตฺตฺตเกสฺสุ ภฺตฺเตสฺสุ สฺตฺเถเน พฺวาเลตฺวา
อมฺพิลาทิหิ สิตฺตานิ วีย ทารกฺสฺส องฺกานิ ติพฺพเวทนานิ
โหนฺติ ฯ อติจฺงมฺนภฺจฺจานนิตฺชชฺชยนโตปิ นํ นีวาเรนฺติ กุจฺฉิ-
คตฺสฺส สลฺยจฺฉนทฺกขํ มา อโหสิตี ฯ มฺกฺกตฺถรณฺตฺถตฺตาย ภฺมียา
จฺงมฺนาทีนํ มตฺตาย กาคฺคํ ลภฺติ วณฺณคฺนฺชาทิสฺมปฺนํ สาทํ
สปฺปายํ อนฺนปानํ ภฺลฺลชฺฉิตฺตํ ลภฺติ ฯ ปฺริคฺคเหตฺวาว นํ
จฺงมฺมาเปนฺติ นิสฺสิทาเปนฺติ วุจฺจาเปนฺติ ฯ

สทา เอวํ ปฺริหฺริยมาณา คพฺภปฺริปากกาเล สฺสูติจฺฉริ
ปฺริสิตฺวา ปจฺจฺจสฺสมเย ปฺคฺคตฺติ วิชายิ ปกฺกเตลมทฺทิตฺตมโนสฺสิลา-
ปฺปิณฺทิสทิสฺสํ ชลฺยปฺปฺลฺยลภฺกขณฺนเปตฺติ ฯ ตโต นํ ปฺลยฺจมทิวเส
อลงฺกตปฺปฺภยฺคตฺติ รณฺโถ พฺสฺเสสฺสุ ราชา ตฺถุจฺโจ ฉสฺภฺจฺฉิยา ชาตีหิ
อุปฺภฺจฺจาเปสิ ฯ โส สพฺพสฺมปฺคฺคตีหิ วทฺตฺตมาโน นจฺริสฺเสว วิญฺญุตฺติ
ปาปฺปณฺนิ ฯ โส พสฺวสฺสทฺเทสิทํ นํ ราชา รชฺเชน อภิสฺสิญฺจิ
วิวิธนาฏฺกาหิ จ อุปฺภฺจฺจาเปสิ ฯ อภิสฺสิตโต ราชปฺคฺคโต รชฺชํ
การสิ นามเน พฺรหฺมทฺตโต สกฺลชฺมพฺพิเป วิสฺตียา นคร-

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธอปทานวณณา หน้า 261

สหัสเสสุ ฯ ชมพูทีเป กิร ปุพเพ จตุราสี่ติ นครสทสทสสถานิ
อहेลฺลํ ตานิ ปริหายนฺตานิ สฏฺฐิ อहेลฺลํ ตโต ปริหายนฺตานิ
จตุตาลีลํ สพฺพปริหายนกาลे ปน วิสตีสทสสถานิ โหนฺติ ฯ
อยณฺจ พุรหฺมทตฺโต สพฺพปริหายนกาลे อุปฺปชฺชิ เตนสฺส
วิสตี นครสทสสถานิ อहेลฺลํ วิสตี ปาสาทสทสสถานิ วิสตี
หตฺถิสทสสถานิ วิสตี อสฺสทสทสสถานิ วิสตี รตสทสสถานิ วิสตี
ปตฺติสทสสถานิ วิสตี อิตฺถิสทสสถานิ โอโรธา จ นาฏกิตฺถิโย
จ วิสตี อมจฺจสทสสถานิ ฯ

โส มหารชฺชํ การยมาโนเขว กสิณฺปริกมฺมํ กตฺวา ปณฺจ
อภิญฺญาโย อฏฺฐ สฺมาปตฺติโย จ นิพฺพตฺเตสิ ฯ ยสฺมา ปน
อภิสิตฺตตรณฺณา นาม อวสฺสํ อฏฺฐกฺรณฺเ (๑) นิสิตฺตพฺพิ ตสฺมา
เอกทิวสํ ปเลว ปาตฺราลํ ภูณฺชิตฺวา วินิจฺจนฺยฏฺฐาเน นิสิตฺติ ฯ
ตตฺถ อจฺจาสทฺทมหาสทฺทํ อํสฺสุ โส อัย สทฺโท สฺมาปตฺติยา
อุปกฺกิลเโสติ ปาสาทตลฺลํ อภิรฺุหิตฺวา สฺมาปตฺตี อุปฺเปมิตฺติ
นิสินฺโน นาสกฺขิ อุปฺเปตฺตุ รชฺชวิกฺเขเปน สฺมาปตฺติ ปริหีนา ฯ
ตโต จินฺเตสิ กิํ รชฺชํ วริ อุตฺทาหุ สฺมณฺชฺมโมติ ฯ ตโต
รชฺชสฺสํ ปริตฺตํ อนเกาทีนํ สฺมณฺชฺมมฺสฺสํ ปน วิปฺลํ
อนเกาณิสฺสํ อุตฺตมปฺริเสหิ เสวิตฺถยาติ ญตฺวา อณฺณตฺริ อมจฺจ
อาณาเปสิ อิมํ รชฺชํ ฐมฺเมน สฺเมน อนฺุสาส มา โย
๑ สพฺพตฺถ อธิกรณฺวินิจฺจนฺเย ฯ

อธมมการิ การเสีติ สพพิ ตสฺส นียาเตตฺวา ปาสาทิ
อภิริหิตฺวา สมาปตฺติสฺสเชน วิตินาเมสิ น โภจิ อุปสงฺกมิตฺตุ
ลภติ อณฺฺณตฺร มุขโชนทนต์กฺกุสทหายภกตฺตนีหารกาทีหิ ฯ
ตโต อทฺฐมาสมตฺเต วิตีกฺกมนฺเต มहेสิ ปุจฺฉิ ราชา
อุยฺยานคมนพทสฺสนนาฏกาทีสุ กตฺถจิ น ทิสฺสติ กุหิ
คโตติ ฯ ตสฺสา ตมตฺถิ อารโจะสิ ฯ सा ओमज्जसु पाहेसि
रञ्जे प्रज्जिते ओमपी प्रज्जिता होमि हेतु मया सत्थि
संवालि कप्लेत्तुति । सो ओमो कण्ठे गेहेत्वा अस्वनीयमेतन्नु
प्रज्जिषीपी । सा पुनपी त्वत्तदिकथत्तु पेसेत्वा अनिज्जमानं
सन्नत्तञ्जापेलियथि न गโรसि ज्ञानापि तं जावमि ।
शिवितापी तं वोरोपेमिति । सो गितो मात्तुकाโม नाम
त्वप्पन्नิจ्जโย कथाजि ओमपी कारापेय्यादि । ऐकत्वित् रโ
कन्त्वा ताय सत्थि सिริสยने संवालि कप्लेत्ति । सा पुण्णवति
सुखसम्पत्तसा सो तसฺसा सम्पत्तसฺसराकेन रत्तโต तत्तถ अगिक्खन्नि
सङ्कित्तसङ्कित्तो अकมาสิ अनुक्कमेन अत्तन्नो ञ्जसामीโก विय
निप्पत्तिสङ्को प्रविसिच्चमारुत्तो ।

ตโต ราชมนุสฺसा ตं ปวत्ति रणฺโणे อารโจะสิ ราช
น สत्तทหติ ฯ ทุตติยมฺปิ ตตติยมฺปิ อารโจะสิ ตโต ราชานิสฺสิน
สยเมว ทิสฺวา สพเพ ओमजे सन्नपितापेत्वा อารजेसि ।
เต อयं ราชापराधिको हत्तज्जेत्तอ रहति पात्तज्जेत्तอ रहति

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 263

ยาว สุเล อุตฺตาสัน ตาว สพุพกมฺมการณานิ นิทฺทิสึสุ ฯ
ราชา เอตฺตสฺส วรพฺนุชนตาพเน มยฺหิ วิหึสา อุปฺปชฺเชยฺย
ชีวิตา โอรุเปเน ปาณาติปาโต ภเวยฺย ชนฺหเรณ อทินฺนาทานํ
ภเวยฺย อลํ เอรูเปหิ กเตหิ อิมํ มม รชฺชา นิกฺกทฺตเถถาติ
อาห ฯ อมจฺจา ตํ นิพฺพิสฺยํ อํสุ ฯ โส อตฺตโน ชนฺสารณฺจ
ปฺุตตทารณฺจ กเหตุวา ปรวิสฺยํ อคฺมาสิ ฯ ตตฺถ ราชา สุตฺวา
กึ อากฺโตสึติ ปุจฺฉิ ฯ เทว อิจฺฉามิ ตํ อุปฺภูจฺจาตฺนฺติ ฯ โส
ตํ สมฺปฏฺิจฺฉิ ฯ อมจฺโจ กติปาหจฺเจเนน ลทฺทวิสุสาโส ตํ ราชานํ
เอตทโวจ มหาราช อมกฺขิกํ มञฺชํ ปสฺสามิ ตํ ขาทนฺโต
นคฺถึติ ฯ ราชา กึ เอตํ อุปฺปณฺเฑตฺถกาโม ภณฺตีติ น
สุณฺหาติ ฯ โส อนฺตรํ ลภิตฺวา ปุณฺปี สฺกุจฺจตรํ วนฺณเฑตฺวา
อโวจ ฯ ราชา กึ เอตฺนฺติ ปุจฺฉิ ฯ พาราณสีรชฺชํ เทวาทิ ฯ
ราชา กึ มํ เนตฺวา มาเรตฺถกาโมสึติ อาห ฯ โส มา
เทว เอวํ อวจ ยทิ น สทฺทหฺสิ มนฺุสฺเส เปเสหึติ ฯ โส
มนฺุสฺเส เปเสสิ เต คนฺตฺวา โคปุริ ขณฺติวฺวา รณฺโณ
สยฺนฆเร อุกฺกหึสุ ฯ

ราชา ทิสฺวา กิสฺส อากตฺตเถถาติ ปุจฺฉิ ฯ โจรา
มยฺ มหาราชาติ ฯ ราชา เตสึ ฐนํ ทาเปตฺวา มา ปุณ
เอวํ อกตฺเถถาติ โอรุทิตฺวา วิสุทฺทชฺเชสิ ฯ เต อากนฺตฺวา ตสฺส
रणฺโณ อโรเจสฺสุ ฯ โส ปุณฺปี ทวตฺติกฺขตฺตุํ ตเถว วิมฺสิตฺวา

สีลวา ราชาคิ จตุรงฺคินี เสนํ สนนฺยหิตฺวา สีมฺนฺตเร เอกํ
นคฺริ อูปคฺมมฺ ตตฺถ อมจฺจสฺส ปาเหสิ นคฺริ วา เม เทหิ
ยฺพฺหิ วาติฯ โส พุรฺหมตฺตสฺส รณฺโณ ตมตฺถํ อารโจะปเส
อาณาเปตฺว เทโว ก็ ยฺชฺฌามิ อฺทาหุ นคฺริ เทมีติฯ ราชาน
น ยฺชฺฌิตพฺพิ นคฺริ ทตฺวา อิธาคจฺจฺจติ เปเสสิฯ โส
ตถา อกาสิฯ ปฏฺิราชาปี ตํ นคฺริ คเหตฺวา อวเสสนคเรตฺสปี
ตเถว พฺุติ เปเสสิฯ เตปี อมจฺจา ตเถว พุรฺหมตฺตสฺส
อารโจะตฺวา เตน น ยฺชฺฌิตพฺพิ อิธาคนฺตพฺพนฺติ วุตฺตา
พารานฺตี อาคมฺสฺสุฯ

ตโต อมจฺจา พุรฺหมตฺตํ อหํสฺสุ มหาราช เตน
สห ยฺชฺฌามาคิฯ ราชาน มม ปาณาติปาโต ภวิสฺสตีติ
วาเรสิฯ อมจฺจา มยฺ มหาราช ตํ ชิวคฺคาหํ คเหตฺวา
อิเชว อาเนสฺสามาคิ นานาอฺปาเยหิ ราชานํ สญฺญาเปตฺวา
เอหิ มหาราชาคิ คนฺตุมารทฺธาฯ ราชาน สจฺจ สตฺตมารณป-
ปฺพรณฺวิลุมฺปนกมฺมํ น กโรถ คจฺจฺจามีติ ภณฺติฯ อมจฺจา
น เทว กโรม ภยํ ทสฺเสตฺวา ปลาเปมาติ จตุรงฺคินี
เสนํ สนนฺยหิตฺวา ฆณฺเฐสฺสุ ทีเป ปกฺขิปีตฺวา รตฺตี คจฺจฺจีสฺสุฯ
ปฏฺิราชา ตํ ทิวสํ พารานฺตีสมีเป นคฺริ คเหตฺวา อิทานิ
กิณฺติ รตฺตี สนนฺนาหํ โมจาเปตฺวา ปมตฺโต นินฺทํ โอกฺกมิ
สทฺฐี พลกาเยนฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 265

ตโต อมจจา พุรหุมทตฺตราชานํ อาทาย ปฏฺริณฺโณ
ขนฺธาวารํ คนฺธวา สพฺพมฺเณหิ ทีเป นีหฺราเปตฺวา เอกปชฺโชตํ
กตฺวา อุกฺกฏฺฐิ อํกุสฺสํ ปฏฺริณฺโณ อมจฺโจ มหาพลกายํ
ทิสฺวา ภีโต อตฺตโน ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา อุกฺกุเจหิ อมกฺขิกํ
มธฺุ ขาทาหิตี มหาสทฺทํ อกาสิฯ ตถา ทฺติโยปี ตติโยปีฯ
ปฏฺริราชา เตน สทฺเทน ปฏฺธิพฺุชฺฉิตฺวา ภยํ สนฺตาสํ
อาปชฺชิฯ อุกฺกฏฺฐิสฺตานิ ปวตฺตีสุฯ โส ปรวจฺนํ สทฺทหิตฺวา
อมิตฺตหตฺถํ ปตฺโตมฺหิตี สพฺพปรตฺตี ตํ ตํ วิปฺปลปีตฺวา ทฺุติยทิวเส
ธมฺมิโก ราชา อุปโรธํ น กรเยย คนฺธวา ขมาเปมีตี
จินฺเตตฺวา ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา ชณฺณเกหิ ปตฺติฏฺฐหิตฺวา ขม
มหาราช มยฺหํ อปฺราชนฺติ อาหฯ ราชา ตํ โอวทิตฺวา
อุกฺกุเจหิ ขมามี เตติ อาหฯ โส ฤษฺญา เอวํ วุตฺตมตฺเตยว
ปรมสฺสาสปฺตโต อโหสิ พาราณสิรฺลโณ สมิเปยว ชนปเท
รชฺชํ ลภิฯ เต อณฺณมณฺณํ สหายกา อहेสิฯ

อถ พุรหุมทตฺโต เทวปี เสนา สมฺโมทมาณา เอกโต
จิตา ทิสฺวา มเมวกสฺส จิตฺตานุรฺกขณาย อสฺมี มหาชนกาเย
ขุทฺทกมกฺขิกาย ปิวนมตฺตมฺปิ โลหิตพิณฺฑุ น อุปฺปนฺนํ อโห
สาธฺุ อโห สฺกุฏฺฐํ สพฺเพ สตฺตา สฺขิตา โหนฺตุ อเวรา โหนฺตุ
อพฺยาปชฺชา โหนฺตุติ เมตฺตาณานํ อุปฺปาเทตฺวา ตเทว ปาทกํ
กตฺวา สงฺขारे สมฺมสฺสิตฺวา ปจเจกโพธิณฺณํ สจฺฉิกตฺวา สยมฺภุตํ

ปาปฺณิ ฯ ตํ มคฺคผลสุเขน สุขิตํ หตฺถิกขนฺฺเช นิสินฺฺนํ อมจฺจา
ปณฺิปาตํ กตฺวา อหํสุ ยานกาโล มหาราช วิชิตพลกายสุส
สกุกาโร กาทพุโพ ปราชิตพลกายสุส ภตฺตปริพุโย ทาทพุโพติ ฯ
โส อห นานํ ภณ ราชฯ ปจฺเจกพุทฺโธ นามาหนฺติ ฯ กิ
เทโว ภณฺติ น เอทิสฯ ปจฺเจกพุทฺธา โหนฺตีติ ฯ กิทิสฯ
ภณ ปจฺเจกพุทฺธาติ ปจฺเจกพุทฺธา นาม ทวฺงคฺลเกสมสฺสุ
อภฺจปริกฺขารยฺตุตา ภวนฺตีติ ฯ โส ทกฺขิณฺหตฺถเณ สิลฺลํ ปรามสิ
ตาวเทว กิหิสิํกํ อนฺตรธาฯ ปพฺพชิตเวโส ปาตฺรโหสิ ฯ
ทวฺงคฺลเกสมสฺสุ อภฺจปริกฺขารสมนฺนาคโต วสฺสสติกตฺถเรสทิส
อโหสิ ฯ โส จตฺตถขฺมานํ สมาเป็นชิตฺวา หตฺถิกขนฺฺชโต เวหาสิ
อพฺภุคฺคณฺฺตฺวา ปทุมปฺปุเพ นิสิทิ ฯ อมจฺจา วนฺฺทิตฺวา กิ
ภนฺเต กมฺมภฺจณํ กถํ อธิคโตสิติ ปุจฺฉิสฺสุ ฯ โส ยโต อสฺส
เมตฺตามานกมฺมภฺจณํ อโหสิ ตถจ วิปฺสฺสนํ วิปฺสฺสิตฺวา อธิคโต
ตสฺมา ตมตฺถํ ทสฺเสนฺฺโต อุทานคาถญจ พฺยากรณคาถญจ
อิมฺเวย คากํ อภาสิ สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฺทนฺฺติ ฯ
ตตฺถ สพฺเพสุติ อนวเสเสสุ ฯ ภูเตสุติ สตฺเตสุ ฯ
อยเมตฺถ สงฺเขโป วิตุถารํ ปน รตนฺฺตฺตวณฺณนํ วกฺขาม ฯ
นิธายาติ นิกฺขิปีตฺวา ฯ ทณฺฺทนฺฺติ กายวจิมฺโนทณฺฺทํ กาย-
ทฺุจฺจริตาทีนเมตํ อธิวณฺํ ฯ กายทฺุจฺจริตํ หิ ทณฺฺทยตีติ ทณฺฺทํ
พาเชติ อนนยพฺยสนํ ปาเปตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ เอวํ วจิทฺุจฺจริตํ

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 267

มโนทฺวจฺจริตฺตจฺจ ๑ ปฺหฺรณทฺทโฆ เอว วา ทฺทโฆ ตํ นิธายาติปี
วฺตุตฺตํ โหติ ๑ อวิหฺเรชนฺติ อวิหฺเรชนฺโต ๑ อณฺุตรมฺปีติ ยงฺกิลฺลจฺ
เอกมฺปี ๑ เตสฺสนฺติ เตสฺส สพฺพทฺฏทานํ ๑ น ปฺตุตฺตมิจฺเจยฺยติ
อฺตรโฆ เขตฺตโฆ ทินฺนโก อนฺุเตวาสิโกติ อิมฺสุ จฺจฺจฺจ ปฺตุเตสฺ
ยํ กิลฺลจฺจ ปฺตุตฺตํ น อิจฺเจยฺย ๑ กฺุโธ สหายนฺติ สหายํ ปน
อิจฺเจยฺยติ กฺุโธ เอว เอตํ ๑

เอโกติ ปฺพพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก อทฺุติยญฺเฐน เอโก
ตฺทฺทหาย ปฺทานญฺเฐน เอโก เอกนฺุตฺวิคฺตฺกิลฺโสติ เอโก เอโก
ปจฺเจกสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ๑ สมณฺสทฺสฺสสาปี หิ
มชฺเฒ วตฺตมาโน กิหิสิโยชนฺสฺส ฉินฺนตฺตา เอโก เอวํ
ปฺพพฺพชฺชาสงฺขาเตน เอโก ๑ เอโก ตฺิฏฺฐติ เอโก กจฺจฺจติ เอโก
นีสิตฺติ เอโก เสยฺยํ กปฺเปติ เอโก อิริยติ วตฺตตฺติติ เอวํ
อทฺุติยญฺเฐน เอโก ๑

ตฺทฺทหาทฺุติโย ปฺริโส ทิฉมทฺุธานสํสรํ
อิตฺถภาวณฺุณณภาวํ สํสรํ นาติวตฺตติ ๑
เอตมาทินํ ฅตฺวา ตฺทฺทหํ ทฺุทฺทชฺส สมฺภวํ
วิตตโณห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปฺริพฺพเชติ ๑(๑)

เอวํ ตฺทฺทหาปทานตฺเถน เอโก ๑ สพฺพกิลฺลสฺส ปหีนฺา
อฺจฺฉินฺนมฺูลา ตาลาวตฺถกฺตา อนภาวํกตา आयตี อนฺุปฺปาท-
๑ พุ. อิติ. ๒๕/๑๕๓/๒๓๖ ๑ พุ. มหา. ๒๕/๘๕๑/๕๕๘ ๑
พุ. จุฬ. ๓๐/๕๕๕/๒๕๑/๓๒๐ ๑

ธมฺมาติ เอวํ เอกนตฺตวิคตฺติเลโสติ เอโก ๑ อนาจริยโก หุตฺวา
สยมฺภุ สามเษว ปจฺเจกสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอวํ เอโก
ปจฺเจกสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธติ เอโก ๑

จเรติ ยา อีมา อภฺจ จริยาโย ๑ เสยฺยถิทํ ปณฺธิ-
สมฺปนฺนํ จตฺตฺส อิริยาปถสฺส อิริยาปถจริยา อินฺทฺริเยสฺส
คฺคตฺตทวารานํ นสฺส อชฺฉตฺติกายตเนสฺส आयตฺนจริยา อปฺปมาท-
วิหารินํ จตฺตฺส สติปญฺ्ञาเนสฺส สติจริยา อธิจิตฺตมฺนุยฺยตฺตํ จตฺตฺส
ฉาเนสฺส สสมาธิจริยา พุทฺธิสมฺปนฺนํ จตฺตฺส อริยสจฺเจสฺส
ฉาณจริยา สมฺมาปฏฺิปนฺนํ จตฺตฺส อริยสจฺเจสฺส มคฺคจริยา
อธิคตฺตผลานํ จตฺตฺส สามณฺณผลสฺส ปคฺคติจริยา ตินฺณํ พุทฺธานํ
สพฺพสคฺเตสฺส โลกคฺคตฺตจริยา ตตฺถ ปเทสโต ปจฺเจกพุทฺธพุทฺธ-
สาวกานนฺติ ๑ ยถาห จริยาติ อภฺจ จริยาโย อิริยาปถจริยาติ(๑)
วิทฺถาโร ๑ ตาหิ จริยาหิ สมฺนฺนาคโต ภเวยฺยติ อตฺถโถ ๑
อถ วา ยา อีมา อธิมฺจฺจนฺโต สทฺธาย จรติ ปคฺคณฺหนฺโต
วีริเยน จรติ อฺปญฺ्ञนฺหนฺโต สติยา จรติ อวิกฺขิตฺโต สสมาธินา
จรติ ปชานนฺโต ปญฺญาเยน จรติ วิชานนฺโต วิญฺญาเณน จรติ
เอวํ ปฏฺิปนฺนสฺส กุสลา ธมฺมา आयตฺนตฺติติ आयตฺนจริยาเย
จรติ เอวํ ปฏฺิปนฺโน วิเสสํ อธิคจฺฉตฺติ วิเสสจริยาเย จรตฺติ(๒)
เอวํ อปรายํ อภฺจ จริยาโย วุตฺตา ตาหิปี สมฺนฺนาคโต
๑ พุ. ปฏฺิ. ๓๑/๔๔๕/๓๒๕ ๑ ๒ พุ. ปฏฺิ. ๓๑/๗๑๖/๖๑๖ ๑

เล่มที่ 42 ปุจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 269

ภเวยฺยาติ อตุโถ ฯ ขคฺคฺวิสาณกปโปติ เอตฺถ ขคฺคฺวิสาณํ นาม
ขคฺคฺมิกสิงคํ ฯ กปฺปสทฺทสฺส อตฺถํ วิตุถารโต มงฺคฺลสฺสฺส-
วณณนํ ปกาตยิสฺสาม อธิ ปนํยํ สตฺถกปฺเปน วต โภ
กิริ สวเกน สทฺธิ มนฺตยมานาติ (๑) เอวมาทิสฺสู วีย ปฏฺิภาโก
เวทิตฺพุโพ ฯ ขคฺคฺวิสาณกปโปติ ขคฺคฺวิสาณสทฺธิสฺสตี วุตฺตํ โหติ ฯ
อํยํ ตาเวตฺถ ปทฺโต อตฺถวณณา ฯ

อธิปฺปายานุสนฺธิโต ปน เอวํ เวทิตฺพุโพ ยวํยํ
วุตฺตปฺปกาโร ทณฺโฆ ภูเตสฺสู ปวตฺตยมาโน อหิตฺโต โหติ ตํ
เตสฺสู อปฺปวตฺตเนน ตปฺปฏฺิปกฺขภูตาย เมตฺตตาย ปฺรหิตฺตปสฺสฺหาเรน
จ สพฺเพสฺสู ภูเตสฺสู นิธาย ทณฺฑํ นินฺทิตทณฺฑตฺตา เอว จ
ยถา อนินฺทิตทณฺฑา สตฺตา ภูตานิ ทณฺฑเณน วา สตฺเถน
วา ปาณินา วา เลขฺทฺตนา วา วิหฺเรยฺยนฺติ ตถา อวิหฺเรยฺยํ
อณฺฺยตรมฺปิ เตสฺสํ อิมํ เมตฺตาทกมฺมภูจฺจานมาคมฺม ยเทว ตตฺถ
เวทนาคตํ สญฺญาสงฺขารวิญฺญาณคตํ ตณฺจ ตทฺนุสฺสारेเนว
ตทณฺจ สงฺขารคตํ วิปฺสฺสิคฺวา อิมํ ปุจเจกโพธิ อธิคฺโตมฺหิตฺติ
อํยํ ตาว อธิปฺปายํ ฯ

อํยํ ปน อานุสนฺธิ เอวํ วุตฺเต เต อมจฺจา อหิสฺสู
อิทานิ ภูเต กุหิ คจฺจณฺธาติ ฯ ตโต เตน ปุพฺเพ ปุจเจกพุทฺธา
กตฺถ วสนฺตีติ อวชฺเชตฺวา ญตฺวา คณฺฐมาทนปฺพุพฺเพติ วุตฺเต
๑. ม. ม. ๑๒/๓๐๐/๒๕๗ ฯ

ขุททกนิกายภุจกถา อปทานวณณา (วิสุทธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 270
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณา หน้า 270

ปฺน อหํสุ อมฺเห ทานิ ฆนฺเต ปชฺหถ น อิจฺฉถาติ ฯ
อถ ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ อห น ปุตฺตมิจฺเจยฺยาติ สพุทฺธิ ฯ
ตตฺรธาธิปฺปาโย อหํ อิทานิ อตฺรธาทีสุ ยํ กิณฺจิจิ ปุตฺตมฺปิ น
อิจฺเจยฺยํ กุโธ ปน ตุมฺหาทีสิ สหายํ ตสฺมา ตุมฺเหสุปี
โย มยา สทฺธี ฆนฺตุํ มาทีโส วา โหตุํ อิจฺฉติ โส เอโก
จเร ฆคฺควิสาณกปฺโป ฯ อถ วา เตหิ อมฺเห ทานิ ฆนฺเต
ปชฺหถ น อิจฺฉถาติ วุตฺเต โส ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ น ปุตฺต-
มิจฺเจยฺย กุโธ สหายนฺติ วตฺวา อตฺตโน ยถาวุตฺเตนตฺเถน
เอกจริยาย ฆณฺํ ทีสุวา ปมฺพทีโต ปีตีโสมนสฺสธาโต อิมํ
อุทานํ อุทานนฺติ เอโก จเร ฆคฺควิสาณกปฺโปติ ฯ เอวํ
วตฺวา เปกฺขมานสฺเสว มหาชนสฺส อากาเส อุปฺปตฺติว
คณฺฐมาทนํ อคฺมาสิ ฯ

คณฺฐมาทโน นาม หิมวติ จุฬกาฬปฺพุทฺธํ มหากาฬ-
ปฺพุทฺธํ นาคปฺลิเวจฺฉนํ ฆนฺทคฺพภํ สุริยคฺพภํ สุวณฺณปฺสุลํ
หิมวตฺตปฺพุทฺธนฺติ สตฺตปฺพุทฺเต อติกฺกมฺม โหติ ฯ ตตฺถ
นนฺทมูลกํ นาม ปฺพุทฺธารํ ปจฺเจกพุทฺธานํ วสโนกาโส ติสฺโส
จ ฆุหาโย สุวณฺณฆุหา มณฺนิฆุหา รชตฆุหาติ ฯ ตตฺถ
มณฺนิฆุหาทฺวาเร มณฺชฺชสโก นาม รุกฺโข โยชนํ อุพฺเพเรน โยชนํ
วิตฺถาเรน ฯ โส ยตฺตกาณิ อุทเท วา ถเล วา ปุปฺผานิ
สพฺพานิ ตานิ ปุปฺผยติ วิเสเสน ปจฺเจกพุทฺธาคมนทิวเส ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 271

ตสฺสุปริโต สพุพรตนาโโพ โหติ ฯ ตตฺถ สมมชฺชนกฺวาโต กจฺวริ
จฺจเทติ สมกรณฺวาโต สพุพรตนาฆวาลุกํ สมนํ กโรติ สิญฺจนก-
วาโต อนนตตฺตทโหโต อาเนตฺวา อุทกํ สิญฺจติ สฺสคนฺธกรณฺวาโต
หิมวนตฺโต สพุเพสํ สฺสคนฺธรฺกฺขานํ คนฺธเช อาเนติ โอยินกฺวาโต
ปฺปฺพฺพานิ โอยินิตฺวา ปาเตติ สนฺนถรฺกฺวาโต สพุพตฺถ สนฺนถริ ฯ
สทา สฺสปลฺลตฺตนาเนว เจตฺถ อาสนานิ โหนฺติ เยสุ ปจเจก-
พุทฺธรฺูปาททิวเส อุโปสถทิวเส จ สพุเพ ปจเจกพุทฺธา
สนฺนนิปติตฺวา นิสิตฺนฺติ ฯ อยํ ตตฺถ ปกฺติ ฯ อยํ ปจเจกพุทฺโธ
ตตฺถ คนฺตฺวา ปลฺลตฺตนาสเน นิสิตฺติ ฯ ตโต สเจ ตสฺมี
กาเล อณฺเณปี ปจเจกพุทฺธา สํวิชฺชนฺติ เตปี ตํ ขณฺเณว
สนฺนนิปติตฺวา ปลฺลตฺตนาสเนสุ นิสิตฺนฺติ ฯ นิสิตฺติตฺวา จ กิญฺจิ
เทว สฺมาปตฺตี สฺมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหนฺติ ตโต สงฺฆตฺถโร
อรุณาคตฺปจเจกพุทฺธํ สพุเพสํ อนฺนโมทนตฺถาย กถมธิคตฺนฺติ
เอวํ กมฺมฏฺฐานํ ปุจฺจติ ตทาปี โส ตเมว อตฺตโน อุทาน-
พุยากรณฺคาคํ ภาสฺติ ฯ ปฺน ภาควาปี อายสฺมตา อานนฺเทน
ปฺนฺนุโ จ ตเมว คาคํ ภาสฺติ ฯ อานนฺโทปี สงฺคีตฺยนฺติ เอวํ
เอเกกา คาคา ปจเจกสฺมโพรธิอภิสมฺพุทฺธฏฺฐานเณ มณฺชฺสกมาเพ
อานนฺเทน ปุจฺจิตกาเล สงฺคีตฺยนฺติ จตฺกขตฺตํ ภาสิตา โหตีติ ฯ

ปจฺมคาคาวณฺณา นิฏฺฐิตา

สํสคฺคคาถาวณณา(๑)

สํสคฺคชาตสฺสชาติ คาถา กา อุปฺปตฺติ อยมฺปิ ปจฺเจก-
โพธิสฺสโต กสฺสปสฺส ภควโต สาสเน วิสฺติ วสฺสสหฺสฺसानิ
ปฺริมนเยเนว สมณฺชมฺมํ กโรนฺโต กสิณฺปริกมฺมํ กตฺวา ปจฺมํ
ฉานํ นิพฺพตฺเตตฺวา นามรूपํ ววตฺถเปตฺวา ลกฺขณสมฺมสนํ
กตฺวา อริยมคฺคํ อนนฺธิคมฺมพฺรหฺมโลเก นิพฺพตฺติ ฯ โส ตโต
จฺจโต พาราณสีรณฺโณ อคฺคมเหสียา กุจฺฉิมฺหิ อุปฺปชฺชิตฺวา
ปฺริมนเยเนว วทฺถมาโน ยโต ปภฺวติ อโย อิตฺถิ อโย ปฺริโสติ
วิเสสํ อณฺณาสี ตทฺฐปาทาย อิตฺถินํ หตฺถे น รมฺติ อุจฺฉาท-
นฺนหาปนมนฺจนาทิมตฺตมฺปิ น สาทิยติ ฯ ตํ ปฺริสา เอว โปเสนฺติ
ถณฺณปายนกาเล ชาติโย กณฺจกํ ปฏฺิณฺณจิตฺวา ปฺริสเวเสน
ถณฺณํ ปาเยนฺติ ฯ โส อิตฺถินํ คนฺธํ ฆายิตฺวา สทฺทํ วา
สุตฺวา โรทติ วิณฺณตฺตํ ปตฺโตปิ อิตฺถิโย ปสฺสิตฺตํ น อิจฺฉติ ฯ
เตน ตํ อนิตฺถิกนฺโธเตวว สณฺชานีสฺสุ ฯ ตสฺมี โสพสวสฺสุทฺเทสิเก
ชาเต ราชา กุลวํสํ สณฺจเปสฺสามิตี นานากุเลหิ ตสฺส
อนฺรูปา กณฺณายो อาเนตฺวา อณฺณตฺรํ อมจฺจํ อาณาเปสิ
กุมารํ รมาเปหิตี ฯ อมจฺจโ จ อุปาเยน ตํ รมาเปตฺกาโม ตสฺส
อวิทฺเฐ สานฺธิปาการํ ปฺริกฺขิปาเปตฺวา นาฏกานิ ปโยชาเปสิ ฯ
กฺุมาโร คีตฺวาทิตสทฺทํ สุตฺวา กสฺเสโส สทฺโทติ อาห ฯ
๑ ม. อโย ปาโธ นตฺถิ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 273

อมจโโจ ตเวโส เทว นาฏกิตฺถินํ สทฺโท ปุณฺณวนฺตานิ อีทิสานิ
นาฏกานิ โหนฺติ อภิรม เทว มหาปุณฺโบลี ตฺวนฺติ อาห ฯ
กุมารโ อมจํ ทนฺเตน ตาพาเปตฺวา นิกฺกทฺตฺวาเปตี ฯ โส รณฺโณ
อาโรเจตี ฯ ราชา กุมารสฺส มาตรา สห คนฺตฺวา กุมาริ
ขมาเปตฺวา ปุณ อมจํ อาณาเปตี ฯ กุมารโ เตหิ อติ-
นิปปีฬิยมาโน เสฏฺฐสฺสวณฺณํ ทตฺวา สฺวณฺณการ อาณาเปตี
สุนฺทร อิตฺถิรूपิ กโรถาติ ฯ เต วิสฺสกมฺมฺนา นิมฺमितสทิส
สพฺพาลงฺการวิภูสิติ อิตฺถิรूपิ กริตฺวา ทสฺเสตฺถุ ฯ กุมารโ ทิสฺวา
วิมฺหเยน สีสํ จาเลตฺวา มาตาปิตฺตฺนํ เปเสตี ยทิ อีทิสี
อิตฺถี ลภิสฺสามิ คณฺหิสฺสามิติ ฯ มาตาปิตโร อมฺหากํ ปุตฺโต
มหาปุณฺโบลี อวสฺสํ เตน สหกตปุณฺณฺวา กาจิ ทาริกา โลเก
อุปฺปนฺนา ภวิสฺสตีติ ตํ สฺวณฺณรूपิ รตฺถิ อาโรเปตฺวา อมจฺจानํ
อุปฺเปตฺถุ กจฺจณ อีทิสี ทาริกํ คเวสธาติ ฯ เต ตํ กहेตฺวา
โสฬสมหาชนปเท วิจฺรนฺตา ตํ ตํ คามํ คนฺตฺวา อุทกติตฺถาทีสุ
ยตฺถ ยตฺถ ชนสมฺมุหํ ปสฺสนฺติ ตตฺถ ตตฺถ เทวตํ วิย
สฺวณฺณรूपิ จเปตฺวา นานาปุปฺพตฺถาลงฺการเหหิ ปุชฺช กตฺวา
วิตานํ พนฺธิตฺวา เอกมฺนตํ ติฏฺฐนฺติ ยทิ เกนจิเอวรูปา
ทิฏฺฐปุพฺพา ภวิสฺสตี โส ถถิ สมฺภูจฺจาเปสฺสตีติ ฯ เอเตนฺปาเยน
อณฺณตฺร มทฺทรภูจฺจา สพฺพชนปเท อาหิณฺหิตฺวา ตํ ขุทฺทก-
รภูจฺจนฺติ อวมณฺณมานา ตตฺถ ปจฺมํ อคนฺตฺวา นีวตฺถีสฺสุ ฯ

ตโต เนลลํ เอตทโหสิ มทฺทฏฺฐมปิ ตาว กจฺณาม
มา โน พาราณสี ปวิฏฺฐเจปิ ราชา ปุณ เปเสลลิตฺติ มทฺทฏฺฐเจ
สาคลนคฺคํ อคัมมสุฯ สาคลนคเร จ มทฺทโว นาม ราชา
ตสฺส ชีตา โสฬสวสฺสทฺเทสิกา อภิรูปา อโหสิฯ ตสฺสา
วณฺณทาสีโย นุหาโนทกตฺถาย ติตถํ กจฺณนฺตฺติฯ ตตฺถ อมจฺเจหิ
จปีตํ ตํ สุวณฺณรูปํ ทูรโตว ทิสฺวา อมฺเห อุทกตฺถาย
เปเสตฺวา ราชปฺตฺติ สยเมว อากตฺตติ ภูณนฺตฺติโย สมิปํ กนฺตฺวา
นายํ สามินี อมฺหากํ สามินี อโธ อภิรูปตราติ อหํสุฯ
อมจฺจา ตํ สุตฺวา ราชานํ อุปสงกมิตฺวา อนฺรุเปณ นเยน
ทาริกํ ยาจิสฺสุ โสปี อทาสีฯ เต พาราณสีรณฺโณ ปาเหลํ
ลทฺธา เทว กุมาริกา สามิ อากจฺจถ อุทาหุ อมฺเหว
อาเนมาติฯ โส มยิ อากจฺจนฺเต ชนปทปีพา ภวิสฺสติ
ตุมฺเหว นํ อาเนถาติ เปเสลลิตฺติฯ

อมจฺจาปี ทาริกํ (๑) คเหตุวา นครา นิกฺขมิตฺวา กุมารสฺส
ปาเหลํ ลทฺธา สุวณฺณรูปสทิสฺสา กุมาริกาติฯ กุมารो
สุตฺวา ว ราชเณน อภิภูโต ปจฺมชฺฌานา ปรีหาโยฯ โส
ทฺตปรมฺปราย เปเสลลิตฺติ ลีฆํ อาเนถ ลีฆํ อาเนถาติฯ เต
สพฺพตฺถ เอกเรตฺติวาเสน พาราณสี ปตฺวา พหิณคเร จิตา
รณฺโณ เปเสลลิตฺติ อชฺเชว ปวิสิตฺตพฺพํ โนติฯ ราชา เสฏฺฐกฺกถา
๑ ย. ตํ ทาริกํฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 275

อานีตา ทาริกา มงฺคลกิริยิ กตุวา มหาสกุกาเรน ปเวเสสุสาม
อุยฺยานันฺ ตาว นันฺ เนถาติ อหา ฯ เต ตถา อํสิ ฯ สา
อจฺจนฺตสุขุมาลา กุมาริกา ยานุกุมาเณน อุพฺพาพฺพา อทฺธาน-
ปริสฺสเมน อุปฺปนฺนวัตโรคา มิลาตมालา วิย หุตฺวา รตฺติภาเค
กาลมกาสิ ฯ อมจฺจา สกุการา ปรีกฺกฺจฺมหาติ ปรีเทวีสุ ฯ
ราชา จ นาครา จ กุลวํโส วินฺนฺุจฺติ ปรีเทวีสุ ฯ สกฺลนฺคริ
โกลาหฺลํ อโหสิ ฯ กุมารสฺส สฺตมตฺเตเยว มหาโสโก อุทฺปาติ ฯ
ตโต กุมาริโร โสกสฺส มฺลํ ขนฺติ อารทฺุโ ฯ โส เอว
จินฺเตสิ อัย โสโก นาม น อชาตสฺส โหติ ชาตสฺส
ปน โหติ ฯ ตสฺมา ชาตี ปฺกฺกฺจ โสโก ชาติ ปน ก็
ปฺกฺกฺจฺจาติ ฯ ภาวํ ปฺกฺกฺจฺจ ชาตีติ ฯ เอวํ ปุพฺพภาวานานุภาเว
โยนิโส มนสิกรโรนฺุโต อนฺุโลมปฺกฺกฺโลมํ ปฺกฺกฺจฺสมฺปฺปาทํ ทิสฺวา
ปนฺ อนฺุโลมญฺจ สงฺขาเร สมฺมสนฺุโต ตตฺถเอว นิสินฺุโน ปจเจก-
สมฺโพธิ สจฺจกาสิ ฯ อมจฺจา ตํ มกฺกผลสุเขน สุขิตํ สนฺุติณฺุทริยิ
สนฺุตมานสิ นิสินฺุนํ ทิสฺวา ปณฺิปาตํ กตุวา อหํสิ มา
โสจิ เทว มหฺนฺุโต ชมฺพุทฺธิโป อญฺญํ ตโต สฺนฺุทฺตรํ กญฺญํ
อานสฺสามาติ ฯ โส อหา น โสจามิ นิสฺุโสโก ปจเจกพุทฺุ
อหนฺุติ ฯ อิตฺ ปรี สพฺพิ วุตฺตปฺริมคาถาสทิสเมว จเปตฺวา
คาวณฺณนํ ฯ

คาวณฺณณา ปน เอว เวทิตฺพุพา ฯ

ลัศฺคฺกชาตสฺสชาติ ชาตลัศฺคฺคสฺส ฯ ตตฺถ ทสฺสนสฺสนกาย-
สมฺมุตฺตปนสมฺโภคลัศฺคฺควเสณ ปญฺจวิโร ลัศฺคฺโค ฯ ตตฺถ อญฺญ-
มณฺเฑ ทิสฺวา จกฺขุวิญญาณวิถิวเสณ อุปฺปนฺนราโค ทสฺสน-
ลัศฺคฺโค นาม ฯ ตตฺถ สีหพทีเป กาททีฆวปี คามे ปิณฺฑทาย
จรณฺตํ กลฺยาณวิหารวาสีทีฆภาณกทหฺรภิกฺขุํ ทิสฺวา ปฎิพฺพช-
จิตฺตา เกนจิ อุปาเยน ตํ อลภิตฺวา กาลงฺกตา กุญฺมฺพิชิตฺตา
จ ตสฺสา นิวาสนโฌพฺพณฺท์ ทิสฺวา เอวรูปํ วตฺถิ ธารินิยา
นาม สทฺธิ ลัวาลํ นาลภินฺติ พลิตททโย กาลงฺกโต โสเอว
ทหโร จ นิตฺสฺสนํ ฯ

ปรเอหิ ปน กถิยมาณํ รูปาทิสฺมปฺตตี อตฺตนา วา
หสิตฺตปิตฺติตสทฺทํ สุตฺวา โสตฺวิญญาณวิถิวเสณ อุปฺปนฺนราโค
สฺสนลัศฺคฺโค นาม ฯ ตตฺตราปี คิริคามวาสิกมฺมารชิตาย ปญฺจหิ
กุมาริกาหิ สทฺธิ ปทุมฺสฺสรํ คนฺตุวา นฺหาตฺวา มาลํ
อาโรเปตฺวา อุจฺจาสทฺเทน คายนฺติยา สทฺทํ สุตฺวา อากาเสณ
คจฺจนฺโต กามราเคน วิเสสา ปรีหายิตฺวา พฺยสนํ ปตฺโต
ปญฺจคฺคพฺเลณวาสี ติสฺสทหโร นิตฺสฺสนํ ฯ

อญฺญมณฺเฑ องฺคปฺรามสเนน อุปฺปนฺนราโค กายลัศฺคฺโค
นาม ฯ ฐมฺมภาสฺนทหฺรภิกฺขุ จ ราชชิตา เจตฺถ นิตฺสฺสนํ ฯ
มหาวิหารเอ กิร ทหฺรภิกฺขุ ฐมฺมํ ภาสตี ฯ ตตฺถ มหาชน
อากโต ราชปิ อคฺคมहेสิยา ราชชิตาย จ สทฺธิ อคฺมาสิ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 277

ตโต ราชธิตาย ตสฺส รูปญจ สรณฺจ อากมฺม พลวราโค
อุปฺปนฺโน ตสฺส ทหฺรสุตฺตปิ ฯ ตํ ทิสฺวา ราชฯ สลฺลกุเขตฺวา
สาณฺธิปาการณฺ ปริกฺขิปาเปสฺสิ ฯ เต อณฺณมณฺณํ ปรามสฺสิตฺวา
อาลิจฺจิสฺสุ ฯ ปฺน สาณฺธิปาการํ อปเนตฺวา ปสฺสนฺตาทฺเวปิ
กาลงฺกเตเยว อทฺทลฺลิสฺสูติ ฯ

อณฺณมณฺณํ อาลปนสมฺมูลปนวเสน อุปฺปนฺนราโค ปน
สมฺมูลปนลฺลิสฺสโค นาม ฯ กิกฺขุ กิกฺขุณีหิ สทฺธิ ปรีโถกกรณฺ
อุปฺปนฺนราโค สมฺโปกลลฺลิสฺสโค นาม ฯ ทฺวิสฺสุปิ เอเตสุ ปาราชฺ-
กปฺปตฺโต กิกฺขุ จ กิกฺขุณี จ นิสฺสนฺติ ฯ มริจวณฺณินามมหา-
วิหารมเห กิร ทฺวจฺจคามณฺโณภยราชฯ มหาทานํ ปฏฺิยาเทตฺวา
อุกฺโกตฺสงฺฆํ ปรีวิสฺสติ ฯ ตตฺถ อุณฺหนฺยาคฺญา ทินฺนํย สงฺฆนวก-
สามณฺเริ อนาธารกสฺส สงฺฆนวกสฺส สามณฺเรสฺส ทนฺตวลยํ
ทตฺวา สมฺมูลปนมกาสฺสิ ฯ เต อุโภปิ อุปสมฺปชฺชิตฺวา สณฺุจิวสฺสา
หุตฺวา ปรีตีริ คตา อณฺณมณฺณํ สมฺมูลปนเนน ปุพฺพสณฺณํ
ปฏฺิลกิตฺวา ตาวเทว สลฺลชาตฺสึเนหา สิกฺขาปทํ วิตฺติกมิตฺวา
ปาราชฺิกา อหฺเสนฺติ ฯ

เอวํ ปญฺจวิเช ลฺลิสฺสเค เยน เกนจึ ลฺลิสฺสเคน ชาตลฺลิสฺสคฺส
ภวติ เสนโห ปุริมฺรคปจฺโย พลวราโค อุปฺปชฺชติ ฯ ตโต
เสนฺหนฺยํ ทฺกฺขมิตํ ปโหติ ตเมว เสนหํ อนฺนคจฺจนฺตํ
สนฺทิกฺกจิกสมฺปรายิกํ โสภปรีเทวาทินานปฺปการกํ อิทํ ทฺกฺขํ

ปโหติ ปภวติ ชายติ ฯ

อปเร อารมฺมเณ จิตฺตสฺส โวสฺสคฺโค สํสฺสคฺโคติ ภณฺนติ ฯ
ตโต เสฺนโห เสฺนหฺนุทฺถมิทฺถติ ฯ เอวมตฺถปฺปเกทํ อิมํ อจฺจตฺม-
คาคํ วตฺวา โส ปจฺเจกพุทฺโธ อาห สฺวายํ ยมิทํ เสฺนหฺนุยํ
โสกาทิตฺถุขํ ปโหติ ตเมว เสฺนหํ อนุคตสฺส ทฺถขสฺส มฺถํ
ชนนฺโต ปจฺเจกโพธิ อธิคฺโคติ ฯ

เอวํ วุตฺเต เต อมจฺจา อาหํสุ อมฺเหหิ ทานิ ภนฺเต
กิ กตฺตพฺพนฺติ ฯ ตโต โส อาห ตฺมฺเห วา อณฺณตโร วา
อิมมฺหา ทฺถขา มจฺจิจฺจกาโม โส สพฺโพปิ อาทินํ เสฺนหฺนุ
เปกฺขมาโน เอโก จเร ขกฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ เอตฺถ จ ยํ ตํ
เสฺนหฺนุยํ ทฺถขมิทํ ปโหติ วุตฺติ ตเทว สนฺธาย อาทินํ
เสฺนหฺนุ เปกฺขมาโนติ อิทํ วุตฺตฺนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ อถ วา
ยถาวุตฺเตน สํสฺสเคน สํสฺสคฺชาตสฺส ภวติ เสฺนโห เสฺนหฺนุยํ
ทฺถขมิทํ ปโหติ เอวํ ยถาภูตํ อาทินํ เสฺนหฺนุ เปกฺขมาโน
อหฺมธฺคโคติ เอวํ สมฺพนฺธิตฺวา จตฺตฺถปฺปาโท ปุพฺเพ วุตฺตฺนฺเยเนว
เสฺนหฺนุเสน วุตฺโตติ เวทิตพฺโพ ฯ ตโต ปรี สพฺพิ ปุริมกาถาย
วุตฺตสทิสเมวาทิ ฯ

สํสฺสคฺคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

มิตตสุหัชชกาถา(๑)

มิตเต สุหัชชติ กา อุปฺปตฺติฯ อัยฺ ปจฺเจกโพธิสฺสโต
ปฺริมคากาย วุตฺตนเยเนว อุปฺปชฺชิตฺวา พาราณสียิ รชฺชํ
กาเรนฺโต ปจฺมชฺฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ก็ สมณธมฺโม วโร
รชฺชํ วรรณฺติ วิมฺบิตฺวา อมฺจจฺานํ รชฺชํ นิยฺยาเตตฺวา สมณ-
ธมฺมํ อภาสิฯ อมฺจจา ธมฺเมน สเมน กโรธฺวาติ วุตฺตาปี
ลลชฺชํ คเหตุวฺวา อธมฺเมน กโรนฺติฯ เต ลลชฺชํ คเหตุวฺวา สามิเก
ปฺราชนฺตา เอกทา อลฺลตฺริ ราชวฺลลภํ ปฺราเชลฺลํฯ โส
รณฺโณ ฆตฺตการเกหิ สทฺธิํ ปวิสิตฺวา สพฺพํ อาโรเจสิฯ
ราชา ทฺุคฺยทิวเส สยํ วินิจฺฉยญฺจฺานํ อคฺมาสิฯ ตโต มหาชนา
อมฺจจา เทว สามิเก อสามิเก กโรนฺตฺติ อจฺจาสทฺทํ กโรนฺตา
มหาชฺทฺธิํ วยิ อภิสฺสุฯ อถ ราชานํ วินิจฺฉยญฺจฺานานํ วุญฺจาย
ปาสาทํ อภिरุหิตฺวา สฺมาปตฺตี อปฺเปตฺตุํ นิสินฺโน เตน สทฺเทน
วิกฺขิตฺตจิตฺโต น สกฺโกติ อปฺเปตฺตุํฯ โส ก็ เม รชฺเชน
สมณธมฺโม วรรณฺติ รชฺชสฺสชฺชํ ปฺหาย ปฺน สฺมาปตฺตี นิพฺพตฺเตตฺวา
ปฺพเพ วุตฺตนเยเนว วิปฺสฺสิตฺวา ปจฺเจกสมฺโพธิํ สจฺฉากาสิฯ
กมฺมญฺจฺานณฺจ ปฺุจฺฉิตฺโต อิมํ คาคํ อภาสิฯ

ตตฺถ เมตฺตายนวเสน มิตฺตาฯ สุหทยภาเวน สุหัชชาฯ
เกจิ เอกนฺตहितกามตฺยา มิตฺตาว โหนฺติ น สุหัชชาฯ
๑ ม. อัยฺ ปาโจ นตฺถิฯ

เกจิ คมนาคมนัญจานนีสชชาสมุลาปาทีสุ หทยสุชชนเนน (๑)
สุหชชาว โหนฺติ น มิตฺตาฯ เกจิ ตทฺถยวเสน สุหชชา
เจว มิตฺตา จ โหนฺติฯ เต ทูริชา อคาริยา จ อนคาริยา
จฯ ตตฺถ อคาริยา ติวริชา โหนฺติ อุปกาโร สมานสุขทุกฺโข
อนุกมฺปกฺโกติฯ อนคาริยา วิเสเสน อตฺถกฺขายีโน เอวฯ เต จตฺถิ
องฺเกหิ สมนฺนาคตา โหนฺติฯ

ยถาห จตฺถิ โข คหปติปฺตฺต จานเนหิ อุปกาโร มิตฺโต
สุหโท เวทิตพฺโพฯ ปมตฺตํ รกฺขติ ปมตฺตสฺส สापเตยฺย
รกฺขติ ภิตสฺส สรณํ โหติ อุปฺปนฺเนสุ กิจจกรณฺเยสุ ตทฺทิกฺคณฺ
โภกํ อนุปฺปะเทติฯ(๒)

ตถา จตฺถิ โข คหปติปฺตฺต จานเนหิ สมานสุขทุกฺโข
มิตฺโต สุหโท เวทิตพฺโพฯ คฺขุหฺมสฺส อาจิกฺขติ คฺขุหฺมสฺส
ปริกฺขหติ อาปทาสุ น วิชหติ ชีวิตฺปิสุส อตฺถาย ปริจฺจตฺตํ
โหติฯ(๑)

ตถา จตฺถิ โข คหปติปฺตฺต จานเนหิ อนุกมฺปกฺโก มิตฺโต
สุหโท เวทิตพฺโพฯ อภเวนสฺส น นนฺทติ ภเวนสฺส นนฺทติ
อวณฺณํ ภณฺมานํ นิวาเรติ วณฺณํ ภณฺมานํ ปัสฺสตีฯ(๑)

ตถา จตฺถิ โข คหปติปฺตฺต จานเนหิ อตฺถกฺขายี มิตฺโต
สุหโท เวทิตพฺโพฯ ปาปา นิวาเรติ กลฺยาณฺเน นิเวเสติ อสฺสุตฺตํ
๑. สී. สุขวเสน สุขชนเนนฯ

๒ ที. ปา. ๑๑/๑๕๓/๒๐๑ฯ ๓ ที. ปา. ๑๑/๑๕๖/๒๐๒ฯ

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 281

สาเวติ สกฺกสฺส มคฺคํ อจฺจุชฺชิตฺติ ฯ

เตสฺวอิ อคาริยา อธิปฺเปตา อตฺถโต ปน สพุเพปิ
ยฺชฺชนฺติ ฯ เต มิตฺเต สุหฺชเช อนฺนํปมาโนติ อนฺนํยมาโน
เตสํ สฺขํ อุปฺสํหริตฺตกาโม ทฺกฺขํ อปฺหริตฺตกาโม จ ฯ

หาเปติ อตฺถนฺติ ทิฏฺฐธมฺมิกสมฺปฺรายิกปรมตฺถวเสน ติวริชฺ
ตถา อตฺตตฺถปฺรตฺถอญฺยตฺถวเสนาปิ ติวริชฺ อตฺถํ ลทฺฐวินาสเนน
อลทฺธานุปฺปาทเนนาติ ทฺวิธาปิ หาเปติ วินาเสติ ฯ ปฏฺิพฺพุทฺ-
จิตฺโตติ อหํ อิมํ วินา น ชีวามิเอส เม คติ เอส เม
ปฺรายนฺติ เอวํ อตฺถานํ นิเจ จาเน จเปนฺโตปิ ปฏฺิพฺพุทฺจิตฺโต
โหติ ฯ อิมํ มํ วินา น ชีวนฺติ อหํ เตสํ คติ อหํ เตสํ
ปฺรายนฺติ เอวํ อตฺถานํ อจฺเจ จาเน จเปนฺโตปิ ปฏฺิพฺพุทฺ-
จิตฺโต โหติ ฯ อิธ ปน เอวํ ปฏฺิพฺพุทฺจิตฺโต อธิปฺเปโต ฯ
เอตํ ภยฺนฺติ เอตํ อตฺถหาปนภยํ อตฺถโน สฺมาปฺตฺติหานี
สนฺธายาห ฯ สนฺถเวติ ติวริชฺ สนฺถโว ตณฺหาทิกฺกุจิมิตฺต-
สนฺถวเสน ฯ ตตฺถ อญฺฺจสคฺปเกทาปิ ตณฺหา ตณฺหาสนฺถโว
ทฺวาสนฺถิกเกทาปิ ทิกฺกุจิมิตฺตสนฺถโว ปฏฺิพฺพุทฺจิตฺตตาย มิตฺตานุ-
กมฺปนา มิตฺตสนฺถโว ฯ เตสฺส โส อิธ อธิปฺเปโต ฯ เตน
หิสฺส สฺมาปฺตฺติ ปรีหีนา ฯ เตนหา เอตํ ภยํ สนฺถเว
เปกฺขมาโน อหํ อธิคฺโตติ ฯ เตสํ วุตฺตสทิสเมวาติ ฯ

มิตฺตสุหฺชชกาถาวณณา นิฏฺิจิตา ฯ

วิสกุกพีรคาถาวณณา

วิโส วิสาโลติ กา อุปฺปตฺติฯ ปุพฺเพ กิร กสฺสปลฺส
ภควโต สาสเน ตโย ปจฺเจกโพธิสฺส ตตา ปพฺพชิตฺวา วิสฺติ
วสฺสสทฺสฺสทฺสฺส คตฺตปจฺจกตฺตวตฺตํ ปุเรตฺวา เทวโลเก อุปฺปนฺนาฯ
ตโต จวิตฺวา เตสํ เชฏฺฐโก พาราณสีราชกุเล นิพฺพตฺโต อิตเร
เทว ปจฺจนฺตราชกุเลสุฯ เต อุโภปี กมฺมฏฺฐานํ อุกฺกเหตุวา
รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา อนุกฺกเมเน ปจฺเจกพฺพุธา หุตฺวา
นนฺทมูลกปฺพุทฺธาเร วสนฺตา เอกทิวสํ สฺมาปฺตฺติโต วุฏฺฐาย มยฺ
ยี กมฺมํ กตฺวา อิมํ โลกุตฺตรสฺสํ อนฺอุปฺปตฺตาทิ อวชฺเชตฺวา
ปจฺจเวกฺขมาณา กสฺสปลฺพุทฺธกาเล อตฺตโน อตฺตโน จริยํ
อทฺทสฺสํฯ ตโต ตติโย กุหิณฺติ อวชฺเชนฺตา พาราณสีรชฺชํ
กาเรนฺตํ ทิสฺวา ตสฺส กุณฺเณ สริตฺวา โส ปกฺตียาว อปฺปิจฺจตา-
ทิกฺุณฺสมนฺนาคโต โหติ อมฺหากัมฺเยว โอิวาทโก วตฺวา
วจนฺกฺขโม ปาปฺครหิ หนฺท นํ อารมฺมณํ ทสฺเสตฺวา
อาโรเจมาติ โือกาสํ คเวสนฺตา ตํ เอกทิวสํ สพฺพาลงฺการ-
วิภูสิตํ อุตฺถานํ คจฺจนฺตํ ทิสฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา อุตฺถาน-
ทฺวารे เวพฺพุกฺมพฺมุเล อฏฺฐจฺสุฯ มหาชนฺโน อตฺตโต (๑) ราชทสฺสเนน
ราชานํ อุลฺโลเกติฯ ตโต ราชานํ อตฺถิ นุ โข โกจิ
มม ทสฺสเน พฺยาปาริ น กโรตฺติติ โอลเณนฺโต ปจฺเจกพฺพุเท
๑. ย. อตฺตโน ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 283

อททกฺขิ ฯ สห ทสฺสเนเนว จสฺส เตสฺส สีนโห อุปฺปชฺชิ ฯ โส
หตฺถิกฺขนฺธา โอรุหฺ สนฺเตน อาจาเรน อุปฺสงฺกมิตฺวา ฆนฺเต
กั นาม ตุมฺเหติ ปุจฺฉิ ฯ เต มยฺ มหาราช อสชฺชมานา
นามาติ อาหํสฺ ฯ ฆนฺเต อสชฺชมานาติ เอตสฺส โก อตฺถโถติ ฯ
อลกฺคนตฺโต มหาราชาทิ ฯ ตโต เวพฺพกฺมฺพํ ทสฺเสตฺวา อาหํสฺ
เสยฺยถาปี มหาราช อิมํ เวพฺพกฺมฺพํ สพฺพโส มฺลขนฺธ-
สาขานฺสาขานิ สํสิพฺพิตฺวา จิตฺ อสิหตฺโต ปฺริโส มฺลเ ฉตฺวา
อาวิณฺณฺโต น สกฺกณฺเยยฺ อุตฺทริตฺตํ เอวเมว ตฺวํ อนฺโต
จ พหิ ชฎาย ชฎิโต อาสตฺตวิสตฺโต ตตฺถ วิลคฺโค ฯ
เสยฺยถาปี วา ปนสฺส เวมชฺชคฺโคตีปี อยํ วัสทฺพีโร อสทฺชาต-
สาขตฺตา เกนจิ อลคฺโคว จิโต สกฺกา จ ปน อคฺเค วา
มฺลเ วา ฉตฺวา อุตฺทริตฺตํ เอวเมว มยฺ กตฺถจิ อสชฺชมานา
สพฺพา ทิสสา คจฺจนาติ ตาวเทว จตฺตถชฺชานํ สมาเป็นฺชิตฺวา
ปสฺสโต เอว รมฺโถ อากาเสน นนฺทมฺลคฺคปฺพการํ อคฺมฺสฺ ฯ
ตโต ราชา จินฺเตสิ กทา นฺ โข อหฺมฺปิ เอวํ อสชฺชมาโน
ภเวยฺยนฺติ ตตฺถเอว จิโต วิปสฺสนฺโต ปจเจกโพธิํ สจฺจกาถาสิ ฯ
ปฺริมนเยเนว กมฺมฏฺจานํ ปุจฺฉิโต อิมํ คาทิ อภาสิ ฯ

ตตฺถ วัสตี เวพฺพ ฯ วิสาโลติ วิตฺถิณฺโณ ฯ วกาโร
อวธารณตฺโต เอวกาโร วา อยํ สนฺธิวเสน เอตฺถ เอกาโร
นฏฺโฐจ ฯ ตสฺส ปฺรปเทน สมฺพนฺโร ฯ ตํ ปจฺจนา โยเชสฺสาม ฯ

ยถาติ ปฏิกขาเต ฯ วิสตุโตติ ลลฺโก ชฏฺโฏโต สํสิพฺพิโต ฯ ปุตุเตสุ
ทาเรสุ จาติ ปุตุตฺตํกริยาสุ ฯ ยา อเปกฺขาติ ยา ตณฺหา
โย สิเนโห ฯ วัสกฺกพีโรว (๑) อสชฺชมาโนติ วัสกฺกพีโร วิย
อลลฺกมาโน ฯ ก็ วุตฺตํ โหติ ยถา วัสโส วิสาโล วิสตุโตเอว
โหติ ปุตุเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขา สปิ เอวํ ตานิ
วตฺตุนิ สํสิพฺพิตฺวา จิตฺตฺตา วิสตุตาเอว ฯ สุวาหํ ตาย
อเปกฺขาย อเปกฺขวา วิสาโล วัสโส วิย วิสตุโตติ เอวํ
อเปกฺขาย อาทินํ วิสุวา ตํ อเปกฺขํ มลฺลณณน นินฺทนฺโต
อโย วัสกฺกพีโรว รูปาทิสฺสุ วา ลภาทิสฺสุ วา กามภาทิสฺสุ วา
ทิจฺจาทิสฺสุ วา ตณฺหามานทิจฺจิวเสน อสชฺชมาโน ปจฺเจกโพธิ
อธฺคิโตติ ฯ เสสํ ปุริมฺนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ

วัสกฺกพีรคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

มิโคอรณฺณคาถาวณณา

มิโค อรณฺณมฺหิตี กา อฺปปตฺติ เอโก กิร ภิกฺขุ
กสฺสปฺสส ภควโต สาสเน โยคาวจโร กาลํ กตุวา พาราณสิยํ
เสฏฺฐิจฺจุเล อฺปปนฺโน อจฺจเม มหทฺชเน มหาโภเก โส สฺสกโค
อโหสิ ตโต ปฺรทาริโก หุตฺวา กาลงฺกโต นีรเย นีพฺพตฺโต
ตตฺถ ปจฺจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน เสฏฺฐิจฺจกริยาย กุจฺฉิมฺหิ อิตฺถิ
๑ สฺยา. วัสเส กพีโรว ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 285

หุตฺวา ปฏิสนฺธิ คณฺหิ ฯ นิริยโต อากตานิ สุตตานิ คตฺตานิ
อญฺหานิ โหนฺติ ฯ เตนฺ เสฏฺฐิภริยา ทฺยหฺมาเนน อุทฺเรน
กิจฺเณน กสิเรน ตํ คพฺภํ ฐาเรตฺวา กาลेณ ทาริกํ วิชายิ ฯ
สา ชาตทิวสโต ปภฺติ มาตาปิตฺตฺนํ เสสพฺนฺธฺปริชานนญจ
เทสฺสา อโหสิ ฯ วยฺยปฺตฺตา จ ยมฺหิ กุเล ทินฺนา ตตฺถาปิ
สามิกสฺสสุสฺสุรานิ เทสฺสาว อโหสิ อปฺปิยา อมฺนาปา ฯ อถ
นภฺยตฺเต โฆสิเต เสฏฺฐิปฺตฺโต ตาย สทฺธิ กิพฺติ อฺนิจฺฉนฺโต
เวสิ อานตฺวา กิพฺติ ฯ सा ตํ ทาสिन् สนฺติกา สุตฺวา
เสฏฺฐิปฺตฺตํ อุปสงกมิตฺวา นานปฺปกारेหิ อฺนฺนยิตฺวา จ อหา
อฺยฺยปฺตฺตํ อิตฺถิ นาม สเจปิ ทสฺนฺนํ ราชฺชนํ กนิฏฺฐา โหติ
จกฺกวตฺติโน वा ธีตา ตถาปิ สามิกสฺส เปสฺนกรฺวา โหติ ฯ
สามิกे อนาลปฺนฺเต สฺสฺเส อารोปีตา วิย ทฺกฺขํ ปฏิสฺสเวเทติ ฯ
สเจ อหํ อฺนุคฺคหฺรหา อฺนุคฺคเหตฺพฺพา โน เจ วิสฺสชฺเช-
ตฺพฺพา ฯ อตฺตโน ฌาติกฺุพฺ คมิสฺสามิติ ฯ เสฏฺฐิปฺตฺโต โหตุ
ภทฺเท มา โสจि กิลนสชฺชา โหหิ นภฺยตฺตํ กิพฺิสฺสามาติ
อาห ฯ เสฏฺฐิธีตา ตาวตฺตเกน สลฺลาปมตฺเตน อฺสฺสาหฺชาตา
เสว นภฺยตฺตํ กิพฺิสฺสามิติ พหุํ ชชฺชโกชฺชํ ปฏฺิยาเทติ ฯ
เสฏฺฐิปฺตฺโต ทฺุติยทิวเส อนาโรเจตฺวา ว กิลนญฺจानํ คโต ฯ
สา อิทานิ เปสฺสฺสตี อิทานิ เปสฺสฺสตีตี มคฺคํ โอโลเกนฺตี
นินฺนนา อฺสฺสุริ ทิสฺวา มนฺุสฺเส เปสฺสิ ฯ เต ปจฺจาคนฺตฺวา

เสฏฺฐิปุตุโต คโตติ อาโรเจสิ ฯ สา ตํ สพุฬฺ ปรุฎิยาทิตํ อาทาย
ยานํ อภิริหิตฺวา อุตฺตยานํ คนฺตุ อารทฺธา ฯ

อถ นนฺทมูลกปฺพุทฺทาเร ปจฺเจกสมฺพุทฺโธ สตฺตเม ทิวเส
นิโรธา วุฏฺฐาย นาคลดาทนฺตกฏฺฐํ ขาทิตฺวา อนฺตตฺตทเห
มุขํ โชวิตฺวา กตฺถ อชฺช ภิกฺขํ จริสฺสามาติ อวชฺเชนฺโต
ตํ เสฏฺฐิธีตฺริ ทิสฺวา มยิ อิมิสฺสา สทฺธาการิ การตฺวา
ตํ กมฺมํ ปริกฺขยิ กมิสฺสตีติ ฉตฺวา ปฺพุทฺทาสมิเป สฏฺฐิ-
โยชนมนฺโนสฺสิตาตฺเต จตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย อภิญฺญาปาทกํ ฉานํ
สมาปชฺชิตฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา ตสฺสา ปฏฺฐิเปถ โอรุยฺห
พาราณสี อภิมุโข อคมาสิ ฯ ตํ ทิสฺวาว ทาสฺโย เสฏฺฐิธีตฺาย
อาโรเจสิ ฯ สา ยานา โอรุยฺห สกฺกจฺจํ วนฺทิตฺวา ปตฺตํ
สพุฬฺรสมฺปนฺเนน ขาทนิเยน โภชนนิเยน ปฺพุเรตฺวา ปทุมปฺปุเณ
ปฏฺฐิจฺฉาเทตฺวา เหฏฺฐาปิ ปทุมปฺปุฬิ กตฺวา ปฺปุฬฺกลาปิ หตฺเถน
คเหตฺวา ปจฺเจกพุทฺธสฺส หตฺเถ ปตฺตํ ทตฺวา วนฺทิตฺวา
ปฺปุฬฺกลาปฺหตฺถา ปตฺถนํ อกาสิ ฆนฺเต ยถา อิํ ปฺปุฬิ
เอวาทิ ยตฺถ ยตฺถ อุปฺปชฺชามิ ตตฺถ ตตฺถ มหาชนสฺส ปิยา
ภเวยฺย มนาปาติ ฯ เอว ปตฺถตฺวา ทุตฺติยมฺปิ ปตฺถเถสิ ฆนฺเต
ทุกฺโข คพุทฺทวาโส ตํ อนฺุปคฺมม ปทุมปฺปุเฬ เอว ปฏฺฐิสฺนฺธิ
ภเวยฺยชาติ ฯ ตตฺติยมฺปิ ปตฺถเถสิ ฆนฺเต เชคฺคฺจฺโณ มาตฺคาโม จกฺก-
วตฺตฺติธีตฺวาปี ปรวสฺสิ คจฺฉติ ฯ ตสฺมา อหิ อิตฺถิภาวํ อนฺุปคฺมม

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 287

ปรีโส ภเวยฺยนฺติ ฯ จตุตถมฺปิ ปตฺเถสิ ฆนฺเต อิมํ สํสารทฺกขํ
อติกกมฺม ปรีโยसानเ ตุมฺเหหิ ปตฺตํ อมตํ ปาปุณฺเยยฺนฺติ ฯ
เอวํ จตุโร ปณฺธิ กตฺวา ตํ ปทุมปฺปุผกฺลาปํ ปุเชตฺวา ปญฺจ-
ปติญฺจิตฺน วนฺทิตฺวา ปุปฺผสทฺทิสฺโส เอว เม คนฺโห เจว วณฺโณ
จ โหตุติ อิมํ ปญฺจมํ ปณฺธิ อกาสิ ฯ

ตโต ปจเจกพุทธุโห ปตฺตตฺถจ ปุปฺผกฺลาปญฺจ กเหตุวา
อากาเส จตฺวา

อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตฺยหํ   จิปรฺปเมว สมฺชฺฉตฺ
สพฺเพ ปุเรนฺตุ สงฺกปฺปา   จนฺโท ปณฺณรฺโส ยถาติ

อิมาย คาถาย เสฏฺฐิฉีตฺยา อนฺนโมทนํ กตฺวา เสฏฺฐิฉีตา
มํ กจฺฉนฺตํ ปสฺสตุติ อธิญฺจหิตฺวา อากาเสน นนฺทมฺลท-
ปพฺภารํ อคฺมาสิ ฯ เสฏฺฐิฉีตฺยา ตํ ปสฺสนฺตฺยา มหตี ปิติ
อุปฺปชฺชติ ฯ ฆานฺตเร กตํ อกฺสลํ กมฺมํ อนฺนกาสฺตฺยา ปริกฺขิณฺ
จิญฺจมฺพิลโรตตมฺพโลหฺภาชนมิว สฺสุทฺธา ชาตา ฯ ตาวทฺเวสฺสา
ปติกุเล ฉาติกุเล จ สพฺโพ ชโน ตฺถุโห ฯ กิ กโรมาติ
ปิยวณฺณานิ จ ปณฺณาการานิ จ เปเสสิ ฯ สามิโกปี มนฺุสฺเส
เปเสสิ เสฏฺฐิฉีตฺริ สีนํ อานถ อหํ วิสฺสริตฺวา อฺยฺยานํ
อากโตติ ฯ ตโต ปภฺวติ จ นํ อฺเร วิลิตฺตจฺนฺทนํ วิย อามฺตฺต-
มฺตฺตาทาหารํ วิย ปุปฺผมาลา วิย จ ปิยฺยานฺโต ปรีหริ ฯ ส
ตตฺถ ขาวตฺยาภํ อิสฺสรียภิกฺขุตฺตฺสฺขํ อนฺนภฺวิตฺวา กาลํ กตฺวา

ปฐกาเวณ เทวโลก ปทุมปุปฺผ อูปฺปชฺชิตฺ ๑ โส เทวปุตฺโต
คจฺจนฺโตปิ ปทุมปุปฺผคพฺเพ เอว คจฺจติ ติฏฺฐนฺโตปิ นิสิตฺนฺโตปิ
สยนฺโตปิ ปทุมปุปฺผคพฺเพยว สยติ ๑ มหาปทุมเทวปุตฺโตติ จ
นํ โวรหฺรีสุ ๑ เอว โส เตน อิทฺธานุภาเวณ อนฺุโลมปฏฺิโถมํ
จเทวโลก เอว สํสรติ ๑

เตน จ สมเยน พาราณสีรณฺุโล เวสิติ อิตฺติสทฺสทานิ
โหนติ ๑ ตาสฺ เอกาปิ ปุตฺตํ น ลกฺติ ๑ อมจฺจา ราชานํ
วิณฺญาเปสฺสุ เทว กุลวํสานุपालโก ปุตฺโต อิจฺฉิตฺพุโพ อตฺรเช
อวิชฺชมานเณ เขตฺตชฺชปี กุลวํสโร โหติติ ๑ อถ ราชา จเปตฺวา
มเหสี อวเสสา อิตฺติโย สตฺตาทํ ชมฺมนาฏกํ กโรถาติ ยถา-
กามํ พหิ จราเปสิ ตถาปิ ปุตฺตํ นาลตฺถ ๑ ปฺน อมจฺจา
อาหํสุ มหาราช มเหสี นาม ปฺนฺณเณน จ ปฺนฺณาย จ
สพฺพอิตฺถินํ อคฺคา อปฺเปว นาม เทโว มเหสียา กุจฺฉิมฺหิ
ปุตฺตํ ลภฺยยาติ ๑ ราชา มเหสียา เอตฺมตฺถํ อาโรเจสิ ๑
สา อาห มหาราช ยา อิตฺถิ สึลวตี สจฺจวาทีนํ สา
ปุตฺตํ ลภฺยย หิโรตฺตปฺปรหิตาย กุโธ ปุตฺโตติ ปาสาทํ
อภฺริหิตฺวา ปฺนฺจ สึลานํ สมาทิยิตฺวา ปฺนฺปฺนํ อวชฺเชสิ
สึลวตฺติยา ราชธิตาย ปฺนฺจ สึลานํ อวชฺเชนฺตฺติยา ปุตฺต-
ปตฺถนาจิตฺเต อูปฺนฺนมตฺเต สกฺกสฺส อาสนํ สจฺจมฺปิ ๑

อถ สกฺโก อวชฺเชนฺโต เอตฺมตฺถํ วิทิตฺวา สึลวตฺติยา

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 289

ราชธิตาย ปุตุตวริ เทมีติ อากาเสนาคนตุวา เทเวีย สมมุเข
จิโต ก็ วเรสิ เทวีติ ฯ ปุตุตฺ มหาราชาติ ฯ ทมฺมิ เต เทวี
ปุตุตฺ มา จินฺตยิตฺติ วตุวา เทวโลกํ คนตุวา อตฺถิ นุ
โฆ เอตฺถ จินฺตยูกฺติ อวาชฺเชนฺโต อัย มหาปทุมโม อุปริ
เทวโลกํ คนตุกาโม จ ภวิสฺสตีติ ญตุวา ตสฺส วิมานํ คนตุวา
ตาท มหาปทุม มนุสฺสโลกํ กจฺฉาหิตฺติ ยาจิ ฯ โส มา
เอวํ มหาราช ภณฺ เขจฺจุจฺฉิโต(๑) มนุสฺสโลโกติ ฯ ตาท ตวํ
มนุสฺสโลเก ปุณฺณํ กตุวา อิธฺฐปฺปนฺโน ตตฺถเว จตุวา ปารมีโย
ปุเรตพุพา กจฺฉ ตาตาทิ ฯ ทุกฺโข มหาราช กพฺภวาโส น
สกุโกมิ ตตฺถ วสฺตุนฺนติ ฯ ตาท เต กพฺภวาโส นตฺถิ ตถา
หิ ตวํ กมฺมกาสิ ยถา ปทุมกพฺภเวว นิพฺพตฺติสฺสตี กจฺฉ
ตาตาทิ ปุณฺปฺปนํ วุจฺจมาโน อธิวาเสสิ ฯ

โส เทวโลกา จวิตฺวา พาราณสิरणฺโณ อุกฺขยานเ สฺลา-
ปญฺญโปกฺขรณฺธิยํ ปทุมกพฺภเว นิพฺพตฺโต ฯ ตถจ รตฺตี ปจฺจฺฐสมเย
มเหสี สฺปิณฺนเตน วิสฺตฺติอฺตฺถิสฺสทฺสปริวฺตฺตา อุกฺขยานํ คนตุวา
สฺลาปญฺญโปกฺขรณฺธิยํ ปทุมกพฺภเว ปุตุตฺ ลทฺธา วิย อโหสิ ฯ
สา ปภาตย รตฺติยา สฺลानิ รกฺขมานา ตตฺถ คนตุวา
เอกํ ปทุมปฺปฬํ อทฺทส ตํ เนว ตีเร โหติ น กมฺภีเร ฯ สห
ทสฺสเนนเว จสฺสา ตตฺถ ปุตุตฺติเนโห อุปฺปชฺชิ ฯ สา สยฺเอา
๑ สฺ. ย. เขจฺจุจฺฉิโต ฯ

โอดริตฺวา ตํ ปุเปฬิ อคฺคเหสิ ปุเปฬ กหิตมตฺเตยฺว ปตฺตานิ
วิกสิสุ ฯ ตตฺถ สุวณฺณปฏิมิ วยิ ทารกํ อทฺทส ทิสฺวา ว
ปฺตุโต เม ลทฺโธติ สทฺทํ นิจฺจารสิ ฯ มหาชนो สาธุการ-
สทฺธานิ ปวตฺเตสิ ฯ รณฺโณ จ เปเสสิ ฯ ราชา สุตฺวา กตฺถ
ลทฺโธติ ปุจฺฉิตฺวา ลทฺโธกาถิ สุตฺวา อุตฺตยานณฺจ โปกฺขรณฺธิ
ปทุมณฺจ อมหากิเยว ตสฺมา อมหากิ เขตฺเต ชาตตฺตา เขตฺตไซ
นามายิ ปฺตุโตติ วตฺวา นคริ ปเวเสตฺวา วิสตีสทฺสอิตฺถิโย
ชาติกิจฺจํ การสิ ฯ ยา ยา กุมารสฺส รุจิ ญตฺวา ปตฺถิตํ
ปตฺถิตํ(๑) ขาทนฺธิ ขาทาเปติ สาสฺ สทฺสํ ลภติ ฯ
สทฺทพาราณสี จลิตา สทฺโโป ชโน กุมารสฺส ปณฺณาการ-
สทฺธานิ เปเสสิ ฯ กุมาโร ตํ ตํ อติเนตฺวา อิมิ ขาท
อิมิ ภูณฺชาติ วุจฺจมานो โภชนน อพฺพาโพห อุกฺกณฺจิตो
หุตฺวา โคปรทฺวาริ คนฺตฺวา ลาขาคุพฺเพน กิพฺติ ฯ

ตทา อลฺลตโร ปจฺเจกพฺุทฺโธ พาราณสี นิสฺสาย
อิสิปตฺเน วสติ โส กาลสฺเสว วุฏฺจาย เสนาสนวตฺตสรฺริ-
ปริกมฺมมนสิการาทีนํ สทฺทกิจฺจานํ กตฺวา ปฏิสลฺลานา วุฏฺจितो
อชฺช กตฺถ ภิกฺขุํ คเหสฺสามิติ อวชฺเชนฺโต กุมารสฺส สมฺปตฺตี
ทิสฺวา เอส ปุพฺเพ กิ กมฺมํ กรีติ วิมฺสนฺโต มาทิสฺส
ปิณฺฑปาตํ ทตฺวา จตฺสฺโส ปตฺถนา ปตฺถสิ ตตฺถ ติสฺโส
๑ ส. ปณฺตี ปณฺตี ฯ

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 291

สีทฺฐา เอกา ดาว น สีชฺฉติ ตสฺส อุปาเยน อารมฺมณํ
ทสฺเสมีติ ภิกฺขุจาจรวเสน กุมารสฺส สนฺตํ อคฺมาสี ฯ กุมารโ
คํ ทิสฺวา สมณ มา อธิ อากฺขฺหิ อิมํ หิ ตมฺปิ อิมํ
ขาท อิมํ ภูณฺชาติ วทฺยฺยฺนฺติ อาห ฯ โส เอกวจนเนว
ตโต นีวตฺติตฺวา อตฺตโน เสนาสนํ อคฺมาสี ฯ กุมารโ ปริชนํ
อาห อยํ สมโณ มยา วุตฺตมตฺโตว นีวตฺโต กุทฺโธ น
โฆ มมฺมาติ ฯ โส เตหิ ปพฺพชิตา นาม น โภชปฺรายณา
โหนติ ปเรน ปสนฺนมนเนน ยํ ทินฺนํ เตน ยาเปนฺตีติ
วฺจฺจมาโนปิ ทุฏฺโฐ(๑) เอวรฺูโป นาม สมโณ ขมาเปสฺสามิ
นฺนฺติ มาตาปิตฺตุนํ อาโรเจตฺวา หตฺถิ อภิรฺูหิตฺวา มหตา
ราชานุกาเวน อธิปตฺนํ คนฺดฺวา มิกฺขุถํ ทิสฺวา ปฺจฺจฺหิ
กีนฺนามเตติ ฯ เอเต สามิ มิกา นามมาติ ฯ เอเตสํ อิมํ
ขาทอ อิมํ ภูณฺชถ อิมํ สายถาติ วตฺวา ปฺภฺิชคฺคนฺดา
อตฺถิตฺติ ฯ นตฺถิ สามิ ยตฺถ ติโณทกํ สฺลภํ ตตฺถ วสนฺตีติ ฯ
กุมารโ ขถา อิมํ อรฺกฺขิขฺมานาว ยตฺถ อิจฺฉนฺติ
ตตฺถ วสนฺติ กทา นฺ โฆ อหฺมฺปิ เอวํ วเสยฺยฺนฺติ เอตํ
อารมฺมณํ อคฺคเหสี ฯ ปจฺเจกพุทฺโธปี ตสฺส อากมฺนํ ญตฺวา
เสนาสนมคฺคญจ จงฺกมณญจ สมฺมชฺชิตฺวา มภูจฺจํ กตฺวา
เอกทฺวตฺติกฺขตฺตํ จงฺกมิตฺวา ปทนิกฺเขปํ ทสฺเสตฺวา ทิวาวิหาโร-
๑ สී. ฐฺโฐ เอวํ สมโณ ฯ

กาสณฺจ ปณฺณสาสณฺจ สมนฺนชฺชิตฺวา มฏฺฐํ กตฺวา ปวิสณฺนปท-
นิกฺเขปํ ทสฺเสตฺวา นิกฺขมนฺนปทนิกฺเขปํ อทสฺเสตฺวา อณฺณตฺร
อคมมาสี ฯ กุมารโ ๑ ตตฺถ คนฺตฺวา ตํ ปเทสํ สมนฺนชฺชิตฺวา
มฏฺฐกตํ ทิสฺวา วสตี มณฺเณ เอตฺถ โส ปจฺเจกพุทฺโธติ
ปริชเนน ภาสิตํ สุตฺวา อาห ปาโตนํ โส สมนฺโณ ทสฺสตี
อิทานิ หตฺถิอสุสาทีหิ อตฺตโน โอกาถํ อกฺกนฺตํ ทิสฺวา
สุฏฺฐจฺจํ ทสฺสเสยฺย อีเชว ตุมฺเห ติฏฺฐถาตี หตฺถิกฺกขณฺธา
โอรุยฺห เอกโกว เสนาสนํ ปวิฏฺโฐ วจฺจตีเสน สฺสสมฺมฏฺโฐกาเส
ปทนิกฺเขปํ ทิสฺวา โส ทานายํ สมนฺโณ เอตฺถ จงฺกมนฺนโต
น วณฺชิชาทิกมฺมํ (๑) จินฺเตสิ อทฺธายํ อตฺตโน หิตเมว จินฺเตสิ
มณฺเณตี ปสนฺนมานโส จงฺกมํ อภิรุหิตฺวา ทูริกตฺปฏฺฐิตฺกโก
คนฺตฺวา ปาสาณผลเก นิสีทิตฺวา สลฺยชาตเอกฺกโก (๒) หุตฺวา
ปณฺณสาถํ ปวิสิตฺวา วิปสฺสนฺโต ปจฺเจกโพธิณฺณํ อธิคนฺตฺวา
ปุริมฺนเยเนว ปุโรหิตฺน กมฺมฏฺฐานํ ปุจฺฉิตฺถ คคนฺตเล นิสินฺโน
อิมํ คาถมภาสี ฯ

ตตฺถ มิคโคติ เทว มิกา เอณฺนิมิโค (๓) จ ปสทมิโค จ ฯ
อปปี จ สพุเพสํ อารณฺณิกานํ จตฺตูปฺปทานํ เอตํ อธิวจฺนํ ฯ
อิธ ปน ปสทมิโค อธิปฺเปโตติ วทนฺติ ฯ อรณฺณมฺหิตี
คามณฺจ คามุปจารณฺจ จเปตฺวา อวเสสํ อรณฺณํ อิธ ปน
๑. ย. เวชฺชาทิกมฺมํ ฯ ๒ สี. ย. สลฺยชาตปีติปาโมชฺโซ เอโก ฯ
๓. สี. ย. ตินฺนิมิโค ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 293

อุยยานัน อธิปเปตัง ตสฺมา อุยยานมฺหิตี วุตฺตํ โหติ ฯ ยถาติ
ปฏิกฺกาเ ฯ อพทฺุโหติ รชฺชุนฺนนาทีหิ อพทฺุโห เอเตน วิสฺสตุล-
จริยํ ทีเปติ ฯ เยนิจฺฉกํ คจฺฉติ โคจฺจรายาติ เยน เยน ทิสสา-
ภาเคน คณฺตุมิจฺฉติ เตน เตน ทิสสาภาเคน โคจฺจราย คจฺฉติ ฯ
วุตฺตมฺปิ เจตํ ภควตา เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อารญฺญโก มิโค
อรญฺญเ ปวเน จรมาโน วิสฺสตุโถ คจฺฉติ วิสฺสตุโถ ติฏฺฐติ
วิสฺสตุโถ นิสีทติ วิสฺสตุโถ เสยฺยํ กปฺเปติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ
อนาปาถคโต ภิกฺขเว ลุทฺทสฺส เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ
วิวิจฺเจว กามเหที ฯป ฯ ปจฺมํ ฉานันฺ อุปสมฺปชฺช วิหริตี ฯ
อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนฺตมกาสี มาริ อปทํ วริตฺวา
मारจฺกฺขุ อทสฺสนัน คโต ปาปีมโตติ วิตฺถาโร ฯ

เสริตฺนฺติ สจฺฉนฺนทวุตฺติตฺตํ อปรายตฺตกตฺตํ (๑) วา ฯ

อิทํ วุตฺตํ โหติ ยถา มิโค อรญฺญมฺหิ อพทฺุโห เยนิจฺฉกํ
คจฺฉติ โคจฺจราย ตถา กทา นฺุ โข อหฺมฺปิ ตณฺหาพฺนฺชนัน
ฉินฺนทิตฺวา เอวํ คจฺฉเยยฺยนฺติ ฯ วิญฺญู ปณฺฑิโต นโร เสริตฺ
เปกฺขมาโน เอโก จเรตี ฯ

มิโคอรญฺญคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

---

๑ สี. อปรายตฺตกตฺตํ ฯ ยู. อปรายตฺตกํ ฯ

อามนุตนาคาถาวณณา

อามนุตนา โหตีติ กา อุปฺปตฺติ พาราณสีรณฺโณ กิร
มหาอุปฺภูจฺจานสมฺเย อมฺจฺจา อุปฺสงฺกมฺมีสุฯ เตสุ เอโก อมฺจฺโจ
เทว โสตพฺพํ อตฺถิติ เอกมฺนตฺ คมนํ ยาจิ โส อฺภูจฺจาตนา
อคมฺาสิฯ ปฺนฺ เอโก มหาอุปฺภูจฺจานเน นิสินฺนํ ยาจิ เอโก
หตฺถิกฺขณฺเช นิสินฺนํ เอโก อตฺสปีฏฺจฺยํ นิสินฺนํ เอโก สุวณฺณรเถ
นิสินฺนํ เอโก ลีวีกาย นิสิตฺตฺวา อฺยฺยานํ กจฺจนฺตํ ยาจิฯ ราชา
ตโต โอรฺหิตฺวา อคมฺาสิฯ อปโร ชนปฺทจาริกํ กจฺจนฺตํ
ยาจิ ตตฺสปี วจนํ สุตฺวา หตฺถิกฺขณฺชโต โอรฺยฺหเอกมฺนตํ
อคมฺาสิฯ เอวํ โส เตหิ นีพฺพินฺโน หุตฺวา ปฺพพฺชิฯ อมฺจฺจา
อิสฺสรียเณ วทฺฒนฺติฯ เตสุ เอโก คนฺตฺวา ราชานํ อห
อสุกํ นาม มหาราช ชนปฺทํ มยฺหํ เทหิตฺติฯ ราชา ตํ
อิตฺถนฺนาโม ภูฏชตีติ ภาตฺติฯ โส รณฺโณ วจนํ อนาถียิตฺวา
กจฺจามหํ ตํ ชนปฺทํ กเหตุวา ภูฏชามีติ ตตฺถ คนฺตฺวา
กถหํ กตฺวา ปฺนฺ อฺโกปี รณฺโณ สนฺตีกํ อากนฺตฺวา
อณฺณมณฺณสฺส โทสํ อารฺเจนฺติฯ (๑) ราชา น สกฺกา อิม
โตเสตฺถนฺติ เตสํ โลเก อาทิณฺวํ ทิสฺวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจกโพธิ
สจฺจกาถาสิฯ โส ปฺริมฺนเณน อิมํ อฺุทานํ อภาสิฯ

ตตฺสตุโถ สหાયมฺชเณ จิตฺสฺส ทิวาเสยฺยสงฺขาเต วาเส

๑ ลี. อารฺเปนฺติฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 295

จ มหาอุปลุกฺกานสงฺฆาเต จาเน จ อุชฺฌยานคมนสงฺฆาเต คมนเน
จ ชนปทจาริกสงฺฆาตาย จาริกาย จ อิหํ เม สฺสณ อิหํ
เม เทหิตีอาทินา นเยน ตถา ตถา อามนฺตนา โหติ ตสฺมา
อิหํ ตตฺถ นีพฺพิชฺชิตฺวา ยายํ อริยชนเสวิตา อนเกานิสฺสสา
เอกนตฺตสฺสา เอวํ สนฺเตปี โลภาภิกฺขุเตหิ สพฺพกาปฺริเสหิ
อนภิปตฺตติตา ปพฺพชฺชา ตํ อนภิชฺฌิตํ ปเรสํ อวสวตฺตเนน
ภพฺพปฺกฺคฺลวเสน(๑) เสริตฺตจฺ เปกฺขมาโน วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา
อนุกฺกเมเน ปจเจกโพธิ์ อธิคฺโตสฺมิ ฯ เสสํ วุตฺตณฺยเมวาทิ ฯ
อามนฺตนาคาวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

จิขุทฺธารตฺติคาวณฺณนา

จิขุทฺธา รตฺติติ กา อุปลฺตฺติ ฯ พาราณสียํ กิร
เอกปฺตฺตคพฺรหฺมทตฺโต นาม ราชา อโหสิ ฯ โส ตสฺส เอก-
ปฺตฺตโก ปิโย อโหสิ มนาโป ปาณสโม ราชา สพฺพอิริยา-
ปเถสุ ปฺตฺตกํ คเหตุวาว วตฺตติ ฯ โส เอกทิวสํ อุชฺฌานํ
คจฺจนฺโต ตํ จเปตฺวา คโต กุมาโรปี ตํ ทิวสํเยว อุปลฺนเนน
พฺยาธินา มโต ฯ อมจฺจา ปฺตฺตสฺสึเนเนน รณฺโถ หทยมฺปิ
ฝลเยยฺยติ อนาโรเจตฺวาว นํ ฌาเปสฺสุ ฯ ราชา อุชฺฌาเน
สุรามเทเน มตฺโต ปฺตฺตํ เนว สรติ ตถา ทฺตฺติยทิวเสปี
๑. สึ. ฌมมปฺกฺคฺลวเสน ยฺ. อคฺคปฺกฺคฺลวเสน ฯ

นุหानโกชนเวลาสุฯ อถ ภูตฺตาวี นิสินฺโน สริตฺวา ปุตฺตํ
เม อาเนถาติ อาหฯ ตสฺส อนฺรูเปน วิชานน ตํ ปวตฺตี
อาโรเจสุฯ ตโต โสกาภิกฺขโต นิสินฺโน เอว โยนิโส มนสาเกติ
อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อูปฺชชตีติฯ
เอว อนุกฺกเมน อนฺโลมปฺภฺมิโลมํ ปฺภฺจจ สมฺปาทำ สมฺมสนฺโต
ปฺจเจกสมฺโพธิ สจฺจกาเกติฯ เสถํ ตํสฺสคฺคาถาวณณายํ
วุตฺตสฺทิสเมว จเปตฺวา คาถายตฺถวณณนํฯ

อตฺถวณณา ปน จิตฺตาทิ กิลนาฯ สา ทูวิชา
โหติ กายิกา จ วาจสิกา จฯ ตตฺถ กายิกา นาม หตฺถิหิปี
กิลนฺติ อสฺเสหิปี ปรเถหิปี ฐนฺุหิปี ธรฺุหิปีติ เอวมาทิฯ วาจสิกา
นาม คีตํ สีโลกภณนํ มุขเกริอาลมฺพรเกริติ เอวมาทิฯ รัตติ
ปฺลยจกามคฺคณฺรติฯ วิปฺลนฺติ ยาว อญฺฺจิมิณฺชํ อาหจฺจ จานน
สกลตฺตภาวพฺยาปกํฯ เสถํ ปากฺกเมวฯ อนฺุสนฺธิโยชนาปี เจตฺถ
ตํสฺสคฺคาถาย วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพา ตโต ปฺรยจ สพฺพํฯ

จิตฺตาทิคาคาถาวณณา นิฏฺฐิตาฯ

จาคุทฺทิสคาถาวณณา

จาคุทฺทิสโต กา อุปฺปตฺติ ปุพฺเพ กิร กสฺสปสฺส
ภควโต สาสเน ปญฺจ ปจฺเจกโพธิสฺสตา ปพฺพชิตฺวา วิสฺติ
วสฺสสหฺสฺสานิ คตฺปจฺจจากตฺวตฺตํ ปุเรตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺตา ฯ
ตโต จวิตฺวา เตสํ เชฏฺฐโก พาราณสีราชา อโหสิ เสสา
ปากติกราชาโน ฯ เต จตฺตารอฺปิ กมฺมฏฺฐานํ อุกฺคณฺหิตฺวา
รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา อนุกฺกเมเน ปจฺเจกพฺทฺธา หุตฺวา
นนฺทมูลกปฺพฺภาเร วสนฺตา เอกทิวสํ สฺมาปตฺติโต วุฏฺฐาย
วิสฺสกพิรคาถายํ วุตฺตนเยเนว อตฺตโน กมฺมณฺจ สหายณฺจ
อวชฺเชตฺวา ฌตฺวา พาราณสีรณฺโณ อุปาเยเน อารมฺมณฺ
ทสฺเสตฺถํ โอกาสํ คเวสนฺติ ฯ โส จ ราชา ติกฺขตฺตํ ปรตฺติยา
อุพฺพิชฺชติ ภิโต วิสฺสรํ กโรติ มหาตเล (๑) ชาวติ ฯ ปุโรหิตฺเณ
กาลสฺเสว วุฏฺฐาย สุขเสยฺยํ ปุจฺฉิตฺโตปิ กุโต เม อจฺริย
สุขนฺติ สพฺพํ ตํ ปวตฺตี อโรเจสิ ฯ ปุโรหิตฺโตปิ อโย โรโค
น สกฺกา เยเน เกนจิ อุทฺธํ วิเรจนาทินา เกสชฺชกมฺเมเน
วิเนตฺถํ มยฺหํ ปน ขาทนฺนุปาโย อุปฺปนฺโนติ จินฺเตตฺวา
รชฺชหานิชีวิตฺนตฺตรายาทินํ ปุพฺพนิมิตฺตํ เอตํ มหาราชาติ ราชาณํ
สุฏฺฐตฺถํ อุพฺเพเชตฺวา ตสฺส วุปฺสมนตฺถํ เอตฺตเก จ เอตฺตเก
จ หตฺถิลิสฺสรถาทโย หิรณฺยสฺวณฺณณฺจ ทกฺขิณฺ ทตฺวา ยณฺโณ
๑ ยู. มหาปถิ ฯ

ยชิตพุโฑติ ยณฺณยชน สมาทเปสิ ฯ

ตโต ปจฺเจกพุทฺธา อนกกานิ ปาณสหัสสานิ ยณฺณตุถาย
สมปฺปิณฺฑิตยมานานิ ทิสฺวา เอกสมฺมึ กมฺเม กเต พุพุโฑธเนยฺโย
ภวิสฺสติ หนฺท นํ ปฏิกจฺเจว คนฺตุวา เปกฺขามาติ วัสกุกพีร-
กาถายํ วุตฺตนยฺเนน อาคนฺตุวา ปิณฺฑทาย จรฺมานา ราชงฺกณฺ
ปฏฺธิปาฏฺฐิยา อคมฺมสุ ฯ ราชฯ สึหปฺลชเร จิตฺโต ราชงฺกณฺ
โอโลกยมาโน เต อทฺทกฺขิ สห ทสฺสเนเนว จสฺส สิเนโห
อุปฺปชฺชิ ฯ ตโต เต ปกฺโกสาเปตฺวา อากาสตเล ปฺลยตฺตตาสเน
นีสึทาเปตฺวา สกฺกจฺจํ โภเชตฺวา กตภคฺคตฺกจฺเจ เก คฺคุมฺเหติ
ปฺจฺจฺฉิ ฯ มยฺม มหาราช จาตฺตทฺทิสฺสา นามาติ ฯ ภนฺเต
จาตฺตทฺทิสฺสาคิ อิมสฺส โโก อตฺโถติ ฯ จตฺตฺส ทิสฺสาสุ กตฺถจฺ
กฺโตจฺ ภยฺม วา จิตฺตฺตฺตราโส วา อมฺหากํ นตฺถิ มหาราชาติ ฯ
ภนฺเต คฺคุมฺหากํ ตํ ภยฺม ก็ การณฯ น โหตีติ ฯ มยฺม
มหาราช เมตฺตํ ภาเวมฺ กรุณฺมึ ภาเวมฺ มุทิตํ ภาเวม
อุเปกฺขํ ภาเวม ฯ เตน โน ตํ ภยฺม น โหตีติ วตฺวา
อุฏฺฐายาสนา อตฺตโน วสนฺภูจฺจัน อคมฺมสุ ฯ

ตโต ราชฯ จินฺเตสิ อิเม สมณฯ เมตฺตาทิภาวนาย
ภยฺม น โหตีติ ภณฺนติ พุราหฺมณฯ ปน อนกสหัสสปาณวริ
วณฺณยฺนติ เกสฺสึ นฺ โข วจฺนํ สจฺจจฺนติ ฯ อถสฺส เอตทโหสิ
สมณฯ สฺสทฺเชน อสฺสทฺธิ โชรฺวณฺติ พุราหฺมณฯ ปน อสฺสทฺเชน

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 299

อสุทฺธิ ๑ น สกกา โข ปน อสุทฺเธน อสุทฺธิ โชวิตฺตุ
ปพฺพชิตานํ เอว วจันํ สจฺจนฺติ ๑ โส สพฺเพ สตุตา สฺสูติ
โหนตฺตติอาทินา นเยน เมตฺตาทโย จตฺตารอปี พุรหุมวิหาร
ภาเวตฺวา หิตฺพรณฺเณน จิตฺเตน อมจฺเจ อาณาเปสี สพฺเพ
ปาณฺเณ มุญฺจถ สีตานิ ปานียานิ ปิวนฺตฺ หริตานิ ตินานิ
ขาทนฺตฺ สีโต จ วาโต เตสํ อูปวายตฺตติ ๑ เต ตถา อํกํสุ ๑

ตโต ราชา กลฺยาณมิตฺตานํ วจเนน ปาปกมฺมโต
มฺตุโตมฺหิตฺติ ตตฺถเวว นิสินฺโน วิปฺสฺสิตฺวา ปจเจกโพธิ
สจฺฉากาสี ๑ อมจฺเจหิ จ โภชนเวลายํ ภูณฺช มหาราช
กาโลติ วุตฺเต นาทํ ราชาคิ ปุริมฺนเยเนว สพฺพิ วตฺวา
อิมํ อุทานพฺยากรณฺคถํ อภาสี ๑

ตตฺถ จาตฺพุทฺธิโสติ จตฺตฺสฺ ทิสาสฺ ยถาสฺขวิหารี เอกํ
ทิสํ ฝริตฺวา วิหริตฺติอาทินา วา นเยน พุรหุมวิหาร-
ภาวนาย ฝริตา จตฺตฺโส ทิสา อสุตฺ สนฺตฺติ จาตฺพุทฺธิโส ๑
ตาสฺ จตฺตฺสฺ ทิสาสฺ กตฺถจิ สตุเต วา สงฺขารเ วา ภเยน
น ปฏฺิหนตฺติ อปฺปฏิโฆ ๑ สนฺตฺสฺสมาโนติ ทฺวาทสฺวิธฺสฺ
สนฺโตสฺสฺส วเสน สนฺตฺสฺสโก จ ๑ อิตฺริตฺเรนาติ อฺจฺจาวเจน
ปจฺเจเนน ๑ ปฺริสฺสยานํ สหิตา อณฺมกฺติ เอตฺถ ปฺริสฺสยฺนฺติ
กายจิตฺตานิ ปฺริหาเปนฺติ วา เตสํ สมฺปตฺตี ตานิ วา ปฺริจ
สยฺนฺตฺติ ปฺริสฺสยา พาหิรานํ สีหพฺยคฺขมาทินํ อพฺพนฺตรานญจ

กามจฺจนฺทาทีนํ กายจิตฺตูปทฺทวํ เอตํ อธิวจฺนํ ฯ เต ปริสุตฺตเย
อธิวาสนขณฺดูติยา จ วิริยาทีหิ ฌมฺเมหิ จ สหตีติ ปริสุตฺตยานํ
สหิตา ฯ ถทฺฐภาวกรภยาภาเวน อณฺมภี ฯ กิ วุตฺตํ โหติ ยถา
เต จตฺตารो สมณฺา เอวํ อิตฺริตเรณ ปจฺเจยน สนฺตฺสฺสมาโน
เอตถ ปฏิปตฺติปทฺฐาเน สนฺโตเส จิโต จจฺจฺสุ ทิสาสฺ เมตฺตาทิภาวนาย
จาตฺตทฺทิสอ สตฺตสงฺขาเรสุ ปฏิหนนฺภยาภาเวน อปฺปฏิโฆ จ
โหติ ฯ โส จาตฺตทฺทิสตฺตา วุตฺตปฺปการานํ ปริสุตฺตยานํ สหิตา
อปฺปฏิฆตฺตา อณฺมภี จ โหตีติ เอวํ ปฏิปตฺติคฺคณฺํ ทิสฺวา
โยนิโส ปฏิปชฺชิตฺวา ปจฺเจกโพธิ อธิคฺโตมฺหิตี ฯ อถ วา เต
สมณฺา วิย สนฺตฺสฺสมาโน อิตฺริตเรณ วุตฺตนเยน จาตฺตทฺทิสอ
โหตีติ ฌตฺวา เอวํ จาตฺตทฺทิสภาวํ ปตฺถยฺนฺโต โยนิโส
ปฏิปชฺชิตฺวา อธิคฺโตมฺหิตี ฯ ตสฺมา อญฺโฌปี อีหิสํ ฌานํ
ปตฺถยฺนฺโต จาตฺตทฺทิสตฺาย ปริสุตฺตยานํ สหิตา อปฺปฏิฆตฺตาย จ
อณฺมภี หุตฺวา เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ฯ เสถํ วุตฺตนย-
เมวาทิ ฯ

จาตฺตทฺทิสภาวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

ทฺสสงฺคหคทาณณนา

ทฺสสงฺคหคทา กอ อุปฺปตฺติ พาราณสีรณฺโณ กิร
อคฺคฺมเหสี กาลมกาสี ฯ ตโต วิตฺตวตฺเตสฺส โสภทิวเสสฺส เอกทิวสํ
อมจฺจา ราชนํ นาม เตสฺส เตสฺส กิจฺเจสฺส อคฺคฺมเหสี อวสฺสํ
อิจฺฉิตพฺพา สาธุ เทโว อณฺณมฺปิ เทวี อานนฺตฺติ ยาจิสฺส ฯ
ราชา เตน หิ ภณฺเณ ชานาถาติ อาท ฯ เต ปริเยสนฺตฺตา
สามนฺตรชฺเช ราชา มโต ตสฺส เทวี รชฺชํ อณฺุสาสติ สา
จ คพฺภินิ อโหสิ อมจฺจา อัย รณฺโณ อณฺุรูปาติ ญตฺวา ตํ
ยาจิสฺส ฯ สา คพฺภินิ นาม มณฺุสฺसानํ อมฺนาปา โหติ ฯ
สเจ อากเมถ ยาว วิชามิ เอวํ สาธุ ฯ โน เจ อณฺณํ
ปริเยสถาติ อาท ฯ เต รณฺโณปิ เอตมตฺถํ อารโจะสฺสํ ฯ ราชา
คพฺภินิปี โหตุ อานนฺตาติ อาท ฯ เต อานนฺสํ ฯ ราชา ตํ
อภิสินฺจิตฺวา สพฺพิ มहेสิยา โภกํ อทาสิ ตสฺสา ปริชนานณฺจ
นानาวิเชหิ ปณฺณากาเรหิ สงฺคณฺหคทา ฯ สา กาลนฺ ปุตฺตํ
วิชายิ ฯ ราชา ตํ อตฺตโน ปุตฺตํ วิย สพฺพิริยาปเถสฺส องฺเก
จ อูเร จ กตฺวา วิหริติ ฯ ตทา เทวียา ปริชฺนา จินฺเตสฺสํ
ราชา อติวีย สงฺคณฺหคทา กุมारे อติวิสฺสาสํ กโรติ (๑) หนฺท
นํ ปริภินฺทิสฺสามาติ ฯ
๑ สี. สงฺคณฺหคทา กุมารํ อวิสฺสาสนิยานิ ราชนทฺยานิ ฯ
สุตฺตนิปาเต สงฺคณฺหคทา กุมารํ อติวิสฺสาสนิยานิ ราชนทฺยานิ ฯ

ตโต กุมาริ อหิสฺสฺสํ ตฺวํ ตาต อมฺหากํ รมฺโณ
ปฺตฺโต น อิมฺสฺส รมฺโณ ปฺตฺโต ฯ มา เอตฺถ วิสุตาสิ
อาปฺชฺชิตฺติ ฯ อถ กุมาริ เอหิ ปฺตฺตาติ รมฺณา วุจฺจมาโนปิ
หตฺถเณ อากทฺถิมฺมาโนปิ ปฺพุเพ วิย ราชานํ น อลฺลียติ ฯ
ราชา ก็ การณฺนติ วิมฺสนฺโต ตํ ปวตฺตี ฌตฺวา เอเต
มยา สงฺกหิตาปิ ปฏิกฺกวลฺลวตฺติโน เอวาติ นิพฺพิชฺชิตฺวา รชฺชํ
ปฺहाย ปฺพุชฺชิตฺโต ฯ ราชา ปฺพุชฺชิตฺโตติ อมจฺจปฺริชฺนาปิ พฺหุ
ปฺพุชฺชิสฺสฺสํ สปฺริชฺโน ราชา ปฺพุชฺชิตฺโตปิ มนุสฺสสา ปณฺเฑ
ปจฺจเย อุปเนนฺติ ราชา ปณฺเฑ ปจฺจเย ยถาวุทฺถํ ทาเปตี ฯ
ตตฺถ เย สุนฺหริ ลภนฺติ เต ตฺสฺสฺสนฺติ ฯ อิตเร อฺชฺฌายนฺติ
มยํ ปฺริเวณาทีนํ สมฺมชฺชนฺตา สพฺพกิจฺจანი กโรนฺติ ลฺลภตฺตํ
ชฺฌนฺตฺถจฺจ ลภามาตี ฯ โส ตมฺปิ ฌตฺวา อิมฺเ ยถาวุทฺถํ
ทียมานาปิ อฺชฺฌายนฺติ อโห ทฺสฺสฺสงฺกหา ปฺริสาดิ ปตฺตจิวร-
มาทาย เอโกว อรณฺณํ ปฺวิสิตฺวา วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา
ปจฺจเอกโพธิํ สจฺจนาทาสิ ฯ ตตฺถ อากเตหิ จ กมฺมกฺุจฺจานํ
ปฺุจฺจิตฺโต อิมํ คาทมฺภาสิ ฯ सा อตฺถโต ปากฺกฺา เอว ฯ อยํ
ปน โยชฺณา ทฺสฺสฺสงฺกหา ปฺพุชฺชิตาปิ เอเก ये อสนฺโตสากิ-
กฺุตา ตถาวิธา เอว จ อโถ กหฺกฺุจา ฃมฺรมาวสนฺตา ฯ เอตาหํ
ทฺสฺสฺสงฺกหาวิ ชฺคฺุจฺจนฺโต วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา อธิคฺโตติ ฯ
เสถํ ปฺริมนเยเนว เวทิตฺพฺพนฺติ ฯ

ทฺสฺสฺสงฺกหาถาวณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

โกวิพารคาถาวณณา

โอโรปยิตฺวาติ กา อุปฺปตฺติ พาราณสียํ กิร จาคู-
มาสิกพรหมมฺหตฺโต นาม ราชา คิมฺหานํ ปจฺเจ มาเส อุตฺตยานํ
คโต ๗ ตตฺถ รมณียเ ภุมิภาเค นีลมนปตฺตสณฺณนํ โก
วิพารรูกํ ทิสฺวา โกวิพารมฺมูเล มม สยนํ ปณฺญาเปถาติ
วตฺวา อุตฺตยานเ กิพิตฺวา สายนฺหสมยํ ตตฺถ เสยฺยํ กปฺเปสิ ๗
ปฺน คิมฺหานํ มชฺฌิมเ มาเส อุตฺตยานํ คโต ตทา โกวิพาโร
ปฺปฺพิโต โหติ ตทาปี ตเถว อกาสิ ๗ ปฺนปี คิมฺหานํ ปจฺฉิมเ
มาเส คโต ตทา โกวิพาโร สณฺณินฺนปตฺโต(๑) สุกฺขรูกฺโข วีย
โหติ ตทาปี ราชา อทิสฺวาว ตํ รูกํ ปุพฺพปฺริจเยน ตตฺถ
เสยฺยํ อาณาเปสิ ๗ อมจฺจา ชานนฺตทาปี รมฺโถ อาณตฺติยา
ตตฺถ สยนํ ปณฺญาเปสิ ๗ โส อุตฺตยานเ กิพิตฺวา สายนฺหสมเย
ตตฺถ เสยฺยํ กปฺเปนฺโต ตํ รูกํ ทิสฺวา อเร อยํ ปุพฺเพ
สณฺณินฺนปตฺโต มณฺิมโย วีย อภิรูปทสฺสโน อโหสิ ๗ ตโต
มณฺิณฺนสาขนฺตเร จปีตปฺวาพงฺกฺรตฺติเสหิ ปฺปฺเพหิ สสฺสิริก-
ทสฺสโน อโหสิ มุตฺตชาลสทิสฺวาลิกากิณฺโณ จสฺส เหนฺจฺจฺญมิ-
ภาโค พนฺธนา ปวตฺตปฺปฺสณฺณนฺโน รตฺตกมฺพลสฺนถโต วีย
อโหสิ โส นามชฺช สุกฺขรูกฺโข วีย สาขามตฺตาวเสโส จโต
อโห ชราย อุปฺหโต โกวิพาโรติ จินฺเตตฺวา อนฺุปาทินฺนมฺปี
๑ สฺ. สฺสินปตฺโต ๗

ตาย ชราย หลยติ กิมงคฺ ปน อุปาทินฺนุนฺติ อนิจฺจสยฺฉ
ปฏฺฐิตฺถิ ฯ ตทฺนุสฺสเรเนว สพฺพสงฺขารे ทุกฺขโต อนตฺตโต จ
วิปฺสฺสนฺโตว อโห วตฺตทมฺปิ สยฺฉินฺนปฺตฺโต โกวิพาโร วिय
อปคตคิหิพฺยชฺชโน ภเวยฺยุนฺติ ปตฺถยมาโน อนฺนุปฺพเพน ตสฺมี
สยฺนตเต ทกฺขิณฺเนน ปสฺสเสน นิปฺนฺโนเยว วิปฺสฺสิตฺวา ปจฺเจก-
โพธิ์ สจฺฉนาคาสี ฯ ตโต คมฺนกาเต อมจฺเจหิ กาลो เทว
คณฺตุนฺติ วุตฺเต นานํ ราชาคิอาทีนํ วตฺวา ปุริมฺนเยเนว
อิมํ คถมฺภาสิ ฯ

ตตฺถ โอโรปยิตฺวาติ อปเนตฺวา ฯ คิหิพฺยชฺชนานีติ เกส-
มสฺสอุททาตวตฺถาลงฺการมาลาคณฺชวิเลปนปฺตฺตทารทาสีทาสาทินี ฯ
เอตานิ คิหิภาวํ พฺยชฺชยฺยุนฺติ ตสฺมา คิหิพฺยชฺชนานีติ วุจฺจนฺติ ฯ
สยฺฉินฺนปฺตฺโตติ ปตฺติตฺตฺโต ฯ เจตฺวานาติ มกฺกณฺวาณน
ฉินฺนิตฺตฺวา ฯ วิโรติ มกฺกวีริเยน สมฺนุนาคโต ฯ คิหิพฺนฺชนานีติ
กามพฺนฺชนานี ฯ กามา หิ คิหิณํ พฺนฺชนานี ฯ อยํ ตาว
ปทตฺโต ฯ อยํ ปน อธิปฺปาโย อโห วตฺตทมฺปิ โอโรปยิตฺวา
คิหิพฺยชฺชนานี สยฺฉินฺนปฺตฺโต ยถา โกวิพาโร ภเวยฺยุนฺติ เอวํ
จินฺตยมาโน วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา อธิคโตติ ฯ เสสํ ปุริมฺนเยเนว
เวทิตฺพฺพุนฺติ ฯ

โกวิพารคถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปจฺจมวคฺโค นิฏฺฐิตो ฯ

สหยาถาวณณา

สเจ ลเถถาติ กา อุปฺปตฺติ ปุพฺเพ กิร กสฺสปลฺส
ภควโต สาสเน เทว ปจฺเจกโพธิสฺสตา ปพฺพชิตฺวา วิสตี
วสฺสสหฺสฺสานิ คตฺตปจฺจกตฺตวตฺตํ ปุเรตฺวา เทวโลเก อุปฺปนฺนา
ตโต จิตฺวา เตสํ เชฏฺฐโก พาราณสีรณฺโณ ปฺตฺโต กนิฏฺโจ
ปุโรหิตสฺส ปฺตฺโต อโหสิ ฯ เต เอกทิวสฺสเยว ปฏฺฐิสฺสญฺญี คเหตุวา
เอกทิวสเมว มาตุ กุจฺฉิตโต นิกฺขมิตฺวา สหปฺสฺสูกิพฺภา สหยาถา
อเหตุฯ ปุโรหิตปฺตฺโต ปณฺณวา อโหสิ โส ราชปฺตฺตํ อาห
สมมฺม ตวํ ตว ปิตฺโน อจฺจเยน รชฺชํ ลภิสฺสตี อหํ ปุโรหิตกฺ-
จฺฉานํ สฺสติกฺขิตฺเตน จ รชฺชํ อนุสาสิคฺคํ สกฺกา เอหิ สิปฺปํ
อุคฺคณฺ्हิสฺสามาตี ฯ ตโต อุโภปิ ยณฺโณปจิตฺตา(๑) หุตฺวา
คามนิกฺมาทิสฺส ภิภฺขํ จรมาณา ปจฺจนฺตชนปทคามํ คตาฯ
ตณฺจ คามํ ปณฺจ ปจฺเจกพฺพุธา ภิภฺขาจารเวลาย ปวิสฺสึฯ
ตคฺคถ มนฺุสฺสา ปจฺเจกพฺพุเช ทิสฺวา อุสฺสาหฺซาตา อาสนานิ
ปณฺณวาเปตฺวา ปณฺฑิตํ ขาทนฺิยํ วา โภชนนฺิยํ วา อุปฺนาเมตฺวา
ปุเชนฺติฯ เตสํ เอตทโหสิ อมฺเหหิ สทิสฺสา อุจฺจากฺกุลิกา นาม
นคฺคถิ อปี จ ปนฺิเม มนฺุสฺสา ยทฺธิ อิจฺฉนฺติ อมฺหากํ ภิภฺขํ
เทนฺติ ยทฺธิ นิจฺฉนฺติ น เทนฺติ อิมสฺสํ ปน ปพฺพชิตานํ
เอวรูปํ สกฺกาโร กโรนฺติ อทฺธา เอเต กิลฺลิจิ สิปฺปํ ชานนฺติ
๑ สฺสิ. ยณฺโณปวิตกณฺจฺจา ยฺ. ยณฺโณปวิตาฯ
สฺสคฺคตฺตนิปาเต ปพฺโพปจิตกมฺมาฯ

หนุท เนลฺลํ สนฺตฺติเก สิปฺปํ อุกฺกณฺหามาติ ฯ เต มนุสฺเสสุ
ปฏิกฺกนฺเตสุ โอกาสํ ลภิตฺวา ยํ ภนฺเต ตุมฺहे สิปฺปํ ชานาถ
ตํ อมฺเหหิ สิกฺขาเปถาติ ยาจิสุ ฯ ปจฺเจกพุทฺธา น สกฺกา
อปฺพุชฺชิตฺน สิกฺขิตฺตุนฺติ อาหํสุ ฯ เต ปฺพุชฺชํ ยาจิตฺวา
ปฺพุชฺชิสฺสุ ฯ ตโต เนลฺลํ ปจฺเจกพุทฺธา เอวํ โว นิวาเสตพฺพํ
เอวํ ปารุปีตพฺพนฺติอาทินา นเยน อาภิสมาจาริกํ อาจิกฺขิตฺวา
อิมสฺส สิปฺปสฺส เอภีภาวาทิรติ นิปฺพตฺติ ตสฺมา เอเกเนว
นีสิตฺตพฺพํ เอเกน จงฺกมิตพฺพํ เอเกน จาตพฺพํ เอเกน
สยิตพฺพนฺติ ปาฏฺิเยกํ ปณฺณสาถํ อทํสุ ตโต เต อตฺตโน
อตฺตโน ปณฺณสาถํ ปวิสิตฺวา นีสิตฺสุ ฯ ปุโรหิตปฺตุโต นิสินฺน-
กาลโต ปภฺตฺติ จิตฺตสมาธานํ ลทฺธา ฌานํ ปฏฺิถิ ฯ ราช-
ปฺตุโต มฺหุตฺเตเนว อุกฺกณฺจฺโต ตสฺส สนฺตฺติกํ อากโต ฯ โส
ตํ ทิสฺวา ก็ สมฺมาติ ปุจฺฉิ ฯ อุกฺกณฺจฺโตมฺหิตี อาห ฯ
เตน हि อธิ นีสิตาติ ฯ โส ตตฺถ มฺหุตฺตํ นีสิตฺวา อาห
อิมสฺส กิร สมฺม สิปฺปสฺส เอภีภาวาทิรติ นิปฺพตฺติตี ฯ
ปุโรหิตปฺตุโต เอวํ สมฺม เตน हि ตวํ อตฺตโน นิสินฺนโนกาถํเอว
คจฺจ อุกฺกณฺหิสฺสามิ อิมสฺส สิปฺปสฺส นิปฺพตฺตินฺติ อาห ฯ
โส คนฺตฺวา ปุณฺปี มฺหุตฺตเกเนว อุกฺกณฺจฺโต ปุริมฺนเยเนว
ติกฺขตฺตํ อากโต ฯ

ตโต นํ ปุโรหิตปฺตุโต ตเถว อฺยุโยเชตฺวา ตสฺมี คเต

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 307

จินฺเตสิ อัย อุตฺตโน จ กมฺมํ หาเปติ มม จ อธิภาณิณํ
อากจฺจตีติ ฯ โส ปณฺณสาธโต นิภุมมํ อรณฺณํ ปวิฏฺโฐ ฯ
อิตโร อุตฺตโน ปณฺณสาธายะ นิสินฺโน ปุณฺปิ มุหุตฺตเกนเว
อุกกณฺจโธ ตสฺส สนฺตํ อากนฺตฺวา อิตฺโต จิตฺโต จ มคฺคนฺโตปิ(๑)
ตํ อทิสฺวา จินฺเตสิ โย คหฺภูจกาเถ ปณฺณาการิ อาทาย
อากโตปิ มํ ทฏฺฐํ น ลภติ โส ทานิ มยิ อากเต ทสฺสนมฺปิ
อทาตุกาโม อปกฺกมิ อโห อเร จิตฺตํ น ลชฺชสิ ยํ มํ
จตุกฺขตฺตํ อธิเนสิ น โส ทานิ เต วเส วตฺติสฺสามิ อณฺณทตฺตํ
ตํเยว มม วเส วตฺตาเปสฺสามิติ อุตฺตโน เสนาสนํ ปวิสิตฺวา
วิปสฺสนํ อารภิตฺวา ปจฺเจกโพธิํ สจฺฉิกตฺวา อากาเสน นนฺท-
มูลกปฺพุทฺธาโร อคฺมาสิ ฯ อิตโรปิ อรณฺณํ ปวิสิตฺวา วิปสฺสนํ
อารภิตฺวา ปจฺเจกโพธิํ สจฺฉิกตฺวา ตตฺถเวว อคฺมาสิ ฯ เต
อุโภปิ มโนสิลาตเล นิสิตฺตฺวา ปาฏฺฐิเยกํ อิมํ อุทานคาลาโย
อภาสีสุ ฯ

ตตฺถ นิปกนฺตํ ปกฺคินิปกํ (๒) ปณฺทิตํ กสิณปริกมฺมาทิ-
กุสลํ ฯ สาธุวิหารินฺตํ อปฺปนาวิหาเรณ วา อุปฺจาเรณ วา
สมนฺนาคตํ ฯ ธีรนฺตํ ธีตฺตสมฺปนฺนํ ฯ ตตฺถ นิปกตฺเตน ธีตฺ-
ตสมฺปทา วุตฺตา ฯ อิทํ ปน ธีตฺตสมฺปนฺนเมวาทิ อตฺถโถ ฯ ธีตฺ-
นาม อสิถิลปรกฺกมฺตา กามํ ตโจ จ นฺหารุ จาติ เอว
๑ ย. จงฺกมฺนฺโตปิ ฯ ๒. ส. ปกฺคินิปนฺนํ ฯ

ปวตฺตวีริยสุเสตฺต อธิวจันฺ ๗ อปี จ ธิกฺกตปาโปติปี ธีโร ๗
ราชา ว รฏฺจํ วิชิตํ ปหายาติ ยถา ปกตฺติราชา วิชิตํ รฏฺจํ
อนตฺถาวหนฺติ ฌตฺวา รชฺชํ ปหาย เอโก จรติ เอวํ พาล-
สหายํ ปหาย เอโก จเร ๗ อถ วา ราชาว รฏฺจฺนฺติ ยถา
สุตฺโตโม ราชา รฏฺจํ วิชิตํ ปหาย เอโก จริ ยถา จ
มหาชนโก ราชา เอวํ เอโก จริติ อยมฺปิ ตสฺส อตฺถิ ๗
เสตํ วุตฺตานุสारेณ สกฺกา ชานิตฺนฺติ น วิตฺถาริตฺนฺติ ๗
สหายคาวณณณา นิฏฺฐิตา ๗

อทฺธาปัสสาคาวณณณา

อทฺธา ปัสสามาติ อิมิสฺสา คายา ยาว อากาสตเล
ปญฺจตฺตาสเน ปจฺเจกพุทฺธานํ นิสชฺชา ตาว จาตฺตทฺทิสคากาย
อุปฺปตฺติสทิสสา เอว อุปฺปตฺติ ๗ อัย ปน วิเสโส
ยถา โส ราชา รตฺติยา ติกฺขตฺตํ อุปฺปชฺชิ น ตถา
อัย เนวสฺส ยลฺโล ปจฺจฺภูจฺจโตะ อโหสิ ๗ โส อากาสตเล
ปญฺจตฺเตสฺส อาสเนสฺส ปจฺเจกพุทฺเธ นิสฺสทาเปตฺวา เก คฺมุเหติ
ปฺุจฺฉิ ๗ มยฺ มหาราช อนวชฺชโกชฺชิโน นามาติ ๗ ฆนฺเต
อนวชฺชโกชฺชิโนติ อิมสฺส โโก อตฺถิ ๗ สุนฺทรํ วา อสุนฺทรํ
วา ลทฺธา นิพฺพิการา ภูณฺชาม มหาราชาติ ตํ สุตฺวา
รณฺโณ เอตทโหสิ ยนฺนุนาหิ อิเม อุปฺปริกฺเขยฺย เอทิสา

เล่มที่ 42 ปุจฉาปุจฉาอปทานวณณา หน้า 309

วา โน วาติ ฯ ตํ ทิวสํ กณชาเคน พิลงฺกหฺตฺติเยน ปรีวีสึ ฯ
ตํ ปุจฉาปุจฉา อมตํ วีย นินฺพิการา ภูณฺชึสุ ฯ ราชา อิเม
ปฏฺฐิตฺตตฺตา เอกทิวสํ นินฺพิการา โหนฺตฺติ ปฺน เสฺว
ชานิสฺสามิตฺติ สุวาตนาเย นิมฺนเตสึ ฯ ทฺตฺติยทิวเสปฺปี ตเถวากาสึ ฯ
เตปฺปี ตเถว ปรีภูณฺชึสุ ฯ

อถ ราชา สุนฺทรํ ทตฺวา วิมฺลิสฺสามิตฺติ ปฺนปฺปี
นิมฺนเตตฺวา เทว ทิวเส มหาสกฺกาโร กตฺวา ปณฺเฑน
อติวิจิเตฺรณ ขาทนฺเยน โภชนเยน ปรีวีสึ เตปฺปี ตเถว
นินฺพิการา ปรีภูณฺชิตฺวา รมฺโถ มงฺคลํ วตฺวา ปกฺกมฺมึสุ
ราชา อจฺริปกฺกนเตสุ เตสุ อนวชฺชโภชิโน เอเต อโห
วตาหฺมปฺปี อนวชฺชโภชิ ภาเวยฺยนฺตฺติ จินฺเตตฺวา มหาชฺชํ ปหาย
ปพฺพชฺชํ สมหาเย วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา ปุจฉาปุจฉา หุตฺวา
มณฺชฺชสกรฺกขมฺมฺเล ปุจฉาปุจฉานํ มชฺเชน อตฺตโน อารมฺมณฺ
วิภาเวนฺโต อิมํ คาถมภาสึ ฯ สา ปทฺตฺถโต อุตฺตนาเมว ฯ
เกวลํ ปน สหายสมฺปทฺนฺตฺติ เอตฺถ อเสเขหิ สึลาทิกฺขนฺเรหิ
สมฺปฺนฺนา สหายา เอว สหายสมฺปทาติ เวทิตฺตฺวา ฯ

อัย ปเนตฺถ โยชฺนา ยา อัย วุตฺตา สหายสมฺปทา
ตํ สหายสมฺปทํ อทฺธา ปสฺสาม เอกํเสเนว โถเมมาติ วุตฺตํ
โหติ ฯ กถํ เสฏฺฐา สมา เสวิตฺตฺวา สหายาติ ฯ กสฺมา
อตฺตโน สึลาทึหิ เสฏฺฐเจ เสวมาณฺสฺส สึลาทโย ฐมฺมา

อนุปฺปนา อุปฺปชฺชนฺติ อุปฺปนา จ วุฑฺธิ วิรุฬฺหี เวปฺลฺลํ
ปาปฺพนฺติ ฯ สเม เสวมานสฺส อญฺณมญฺญํ สาธารณฺน
กุกฺกจฺจสฺส วิโนทเนน จ ลทฺธา น ปริหายนฺติ ฯ เอเต
ปฺน สหายเก เสฏฺฐเจ จ สเม จ อลทฺธา กุหนาทิมิจฺฉาชีวั
ปฺหาย ชมฺเมน สเมน อุปฺปนฺนํ โภชนํ ญฺญชฺชฺชโตะ ตตฺถ จ
ปฏฺิฆานฺนญํ อนุปฺปาเทนฺโตะ อนวชฺชโภจี หุตฺวา อตฺถกาโม
กฺลปฺตฺโตะ เอโก จเร ขกฺกวิสาณกปโป ฯ อหฺมปิ เอวั จรฺนฺโตะ
อิมํ สมฺปตฺตี อธิคฺโตมฺหิตี ฯ

อทฺธาปสํสาคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สุวรรณวลยกาถาวณณา

ทิสฺวา สุวณฺณสฺสชาติ กา อุปฺปตฺติ อญฺตโร กิร
พาราณสียํ ราชา คิมฺหสมเย ทิวาเสยฺยํ อุปฺคโต อโหสิ สนฺติเก
จสฺส วณฺณทาสี โคลีตจฺนุทฺนํ ปีสติ ฯ ตสฺสา เอกพาทาย เอกํ
สุวรรณวลยํ เอกพาทาย เทว ฯ ตานิ สงฺฆญฺญนฺติ อิตฺรํ น
สงฺฆญฺญติ ฯ ราชา ตํ ทิสฺวา เอวเมว คณฺวาเส สงฺฆญฺญา
เอกวาเส อสงฺฆญฺญาติ จินฺเตตฺวา ปุณฺปุณฺนํ ทาสี โอลเกสิ ฯ
เตน จ สมเยน สพฺพาลงฺการวิภูสิตา เทวี ตํ พิชฺชนฺตี
จิตฺตา โหติ सा वण्णतาสिया ปฏฺิพทฺชจิตฺโต มญฺญे ราชати
จินฺเตตฺวา ตํ ทาสี อญฺจาเปตฺวา สยเมว ปีสิตุมารทฺธา ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 311

อดสฺสา จ อุโภสฺ พาทาสฺ อนนเก สฺวณฺณวลยา เต สงฺฆมฺภู-
ยฺนฺดา มหาสทฺทฺ ชนยีสฺ ๑ ราชา อดิสฺกุจฺจตรฺ นิพฺพินฺโท
ทกฺขิมปฺสฺเสน นิปฺนฺโนเยว วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา ปจเจกโพธิํ
สจฺจกาสิ ๑ ตํ อนฺนุตฺตรสฺสฺเชน สฺวจิตํ นิปฺนฺนํ จนฺทนฺตฺถา
เทวี อุปฺสงฺกมิตฺวา อาลิมฺปามี มหาราชาติ อห ๑ โส
อเปหิ มา อาลิมฺปามีติ อห ๑ สฺวา กิสฺส มหาราชาติ ๑ โส
นาหํ ราชาติ ๑ เอวเมเตสํ กถาสฺลลาปํ สฺตฺวา อมจฺจา
อุปฺสงฺกมิตฺสฺ เตหิปี มหาราชาเวทน อาลปีโต นาหํ ภณฺ ราชาติ
อห ๑ เสสํ ปจฺมคฺคาถาย วุตฺตสฺทิสฺเมว ๑

อัย ปน กถาวณฺณา ตตฺถ ทิสฺวาติ โอลเกตฺวา ๑
สฺวณฺณสฺสาติ กณฺจนฺสฺส ๑ วलयานิตฺติ ปาฐเสโส ๑ สฺวาเสสฺปทฺโต
หิ อัย อดฺโถ ๑ ปกฺสฺสรานิตฺติ ปภาสนฺสีลานิ ชฺติมฺนฺตานิตฺติ
วุตฺตํ โหติ ๑ เสสํ อุตฺตานปทฺตฺถเมว ๑ อัย ปน โยชฺนา
ทิสฺวา กฺขสฺมี สฺวณฺณสฺส วलयานิ คณฺวาเส สติ สงฺฆมฺภูณฺนา
เอกฺวาเส อสงฺฆมฺภูณฺนาติ เอวํ จินฺตฺเตตฺวา วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา
อริคฺโตมฺหิตฺติ ๑ เสสํ สฺววิญฺญฺเยยฺยเมวาทิ ๑

สฺวณฺณวลยคฺคาถาวณฺณา นิฏฺฐิตา ๑

อายุตฺถิกยคาถาวณณา

เอวํ ทฺตฺติเยนาติ กา อุปฺปตฺตติ อญฺญตโร กิร พาราณสี-
ราชา ททโรว ปพฺพชิตฺตกาโม อมจฺเจ อาณาเปสิ เทวี คเหตุวา
รชฺชํ ปริหรต อหํ ปพฺพชิตฺตสํมิตฺติฯ อมจฺจา มหาราช อราชกั
รชฺชํ อมฺเหหิ น สกฺกา รกฺขิตฺตุ สํมณฺตราชาโน อากมฺม
วิลุมฺปิสฺสนฺติ ยาว เอโกปิ ปฺตฺโต อุปฺปชฺชติ ตาว อากเมหิตฺติ
สญฺญาเปสิฯ มุทฺติจฺตฺโต ราชา อธิวาเสสิฯ อถ เทวี คพฺภั
คณฺหิฯ ราชา ปฺน เต อาณาเปสิ เทวี คพฺภินิ ปฺตฺตํ
ชาตํ รชฺเช อภิสฺสิญฺจิตฺวา รชฺชํ ปริหรต อหํ ปพฺพชิตฺตสํมิตฺติฯ
อมจฺจา ทฺชฺชานํ มหาราช เอตํ ยํ เทวี ปฺตฺตํ วา วิชํยิสฺสตี
ชิตฺตรํ วาติ ตาว วิชํยนกํลํ อากเมหิตฺติ ปฺนปิ ราชานํ
สญฺญาเปสิฯ อถ सा ปฺตฺตํ วิชํยิฯ ตทาปิ ราชา
ตเถว อมจฺเจ อาณาเปสิ อมจฺจา ปฺนปิ ราชานํ อากเมหิ
มหาราช ยาว ปฺภีพลโธ โหตฺติติ พฺหุหิ การณฺเหหิ สญฺญา-
เปสิฯ ตโต กุมारे ปฺภีพลโธ ชาเต อมจฺเจ สนนฺิปาตาเปตฺวา
ปฺภีพลโธ ทานิ อยํ ตํ รชฺเช อภิสฺสิญฺจิตฺวา ปฺภีปฺชฺชถาติ
อมจฺจํนํ โโอกาสํ อทตฺวา อนฺตฺราปณฺโต กาสายวตฺถาทโย
สพฺพปริกฺขारे อหฺราเปตฺวา อนฺเตปฺนเร เอว ปพฺพชิตฺวา
มหาชนโก วิย นิกฺขมิตฺวา คโต สพฺพปฺริชโน นานปฺปการํ
ปฺริเทวมาโน ราชานํ อนฺุพฺนุธิฯ โส ราชา ยาว อตฺตโน

เล่มที่ 42 ปุจฉาพุทธาปทานวณณา หน้า 313

รชชสีมา ตาว คนุตฺวา กตฺตรทณฺเฑน เลขํ อากทฺตฺติตฺวา
อัยฺ เลขา นาตฺกุกมิตฺพุพาติ อห ๑ มหาชนฺ เลขาย สีลํ
กตฺวา กุณฺมียํ นิปนฺโนนํ ปรีเทวมาโนนํ ตฺยหํ ทานํ ตาต
รณฺโณ อาณา กิํ กริสฺสตีติ กุมารํ เลขํ อตฺกุกมาเปลิ ๑
กุมารโ ร ตาต ตาตาติ ชาวิทฺวา ราชานํ สมฺปาปฺณิ ๑
ราชา กุมารํ ทิสฺวา เอตํ มหาชนํ ปรีหรนฺโต รชชํ
การเสี กิํ ทานํ เอกํ ทารกํ ปรีหริตฺตํ น สกฺขิสฺสสนฺติ
กุมารํ คเหตุวา อรณฺธํ ปวิญฺโจะ ตตฺถ ปุพฺพปุฉกพุทฺเธหิ
วสิตฺตปณฺณสาถํ ทิสฺวา วาถํ กปฺเปลิ สทฺธิํ ปุตฺเตน ๑

ตโต กุมารโ ร รสยนาทิสฺส กตฺปรีจโย ตินฺสนฺนารเก วา
รชชฺมณฺจเก วา(๑) สยมาโน โรทติ ๑ สีตฺวาตาทีหิ สฺมุญฺโจะ
สมาโน สีตํ ตาต อุนฺหํ ตาต มกสา ตาต ทํสนฺติ ๑
ฉาโตมฺหิ ตาต ปิปาสิโตมฺหิ ตาตาติ วทติ ๑ ราชา ตํ
สญฺญาเปนฺโตเยว รตฺตี วิดีนาเมสิ ๑ ทิวาปีสฺส ปิณฺฑาย
จริตฺวา ภคฺตํ อุปนาเมสิ กุมารโ ร มิสฺสภคฺตํ กงฺควรรก-
มุกฺคาทิตฺพหุถํ อจฺฉาเทนฺตมฺปิ ตํ ชิมฺจฉาวเสน ญฺญชฺมาโน
กตฺติปาหจฺเยน อุนฺเฬ จปีตปฺทุมํ วิย มัลลยิ ๑ ราชา ปน
ปฏฺิสงฺขานพฺเลน นิพฺพิกาโร ญฺญชฺติ ๑ ตโต โส กุมารํ
สญฺญาเปนฺโต อห นคเร ตาต ปณฺีตาหาโร ลพฺภติ ตตฺถ
คจฺฉามาติ ๑ กุมารโ ร อาม ตาตาติ ๑ ตโต นํ ปุรฺกชฺตฺวา

อาคตมกุเคนเว นีวตฺติ ฯ กุมารมาตาปี เทวี น ทานี ราชา
กุมาริ คณฺหิตฺวา อรณฺเณ จิริ วสิสฺสตี กติปาเหเนว
นีวตฺติสฺสตีตี จินฺเตตฺวา รณฺเณ กตฺตรทณฺเฑน ลิจิตฺกฺจฺจฺจฺจ
วตี (๑) การาเปตฺวา วาสํ กปฺเปตี ฯ ราชา ตสฺสา วติยา
อวิทุเร จตฺวา เอตฺถ เต ตาต มาตา นิสินฺนา กจฺฉาหิตี
เปเสตี ฯ ยาว โส ตํ จานํ ปาปฺณาตี ตาว อุทิกฺขณฺโต
อฺกฺจฺจฺจฺจ มา เหว นํ โกจิ วิเหเจยฺยตี ฯ กุมาริ มาตุ
สนฺตีกํ ชาวนฺโต อคมาตี ฯ

อารกฺขปฺริสา กุมาริ อากจฺฉนฺตํ ทิสฺวา เทวียา
อาโรเจตี ฯ เทวี วิสตีนาฏกิตฺติสทสฺสปริวตา ปจฺจกฺกนฺตฺวา
ปฏิกฺกเหตี ฯ รณฺโณ จ ปวตฺตี ปฺจฺฉิ ฯ ปจฺฉโต อากจฺฉตีตี
สฺจฺจฺจ มนฺุสฺเส เปเสตี ฯ ราชาปี ตาวเทว สกฺวสนฺกฺจฺจ
อคมาตี ฯ มนฺุสฺสา รชานํ อทิสฺวา นีวตฺตีสุ ฯ ตโต เทวี
นिरาสา หุตฺวา ปฺคตฺตํ กเหตฺวา นกริ คนฺตฺวา รชเช
อภิสินฺนิจิ ฯ ราชาปี อตฺตโน วสนฺกฺจฺจ นิสินฺโน วิปฺสฺสิตฺวา
ปจฺเจกโพธิ ปตฺวา มลฺลชฺชกรฺกฺกมฺเเล ปจฺเจกพฺพุชานํ มชฺเณ
อิมิ อฺทฺทานคาถํ อภาตี ฯ सा अत्ततो अत्ताना एव ฯ

อัย ปเนตฺถาธิปฺปาโย ยวายิ เอเกน พฺุติเยน กุมารเณ
สีตฺถนฺทาทีหิ นีเวเทนฺเตน สหฺวาเสน ตํ สณฺเณเปเนตฺสฺส มม
๑ สี่. กุตฺตี ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 315

วาจาภิตาโป ตสฺมี สีนหฺวเสน อภิสชฺชนา วา ชาตาฯ สจาหํ
อิมํ น ปริจฺจขามิ ตโต อายตฺมิปิ ตเถว เหตฺสฺติ ยถา
อิทานิ เอวํ ทฺตฺติเยน สห มมสฺส วาจาภิตาโป อภิสชฺชนา
วาฯ อุภยเมตํ อนฺตรายกัรํ วิเสสาธคฺคมสฺสชาติ เอตํ ภยํ
อายตฺตี เปกฺขมาโน ตํ ฉทฺเตตฺตฺวา โยนิโส ปฏิปชฺชิตฺวา
ปจเจกโพธิมชฺชคฺคโตมฺหิตีฯ เสสํ วุตฺตณฺยเมวาทิฯ
อายตฺติภยคาถาวณณา นิฏฺฐิตาฯ

กามคาถาวณณา(๒)

กามา หิ จิตฺราติ กา อฺปฺปตฺติ พาราณสิยํ กิร
เสฏฺฐิจิปฺตโต ททโรว เสฏฺฐิจิฏฺฐจันํ ลภิ ตสฺส ตินฺณํ อฺจฺฉนํ
อนฺจฺฉนวิกา ตโย ปาสาทา อเหตุฯ โส สพฺพสมฺปตฺตีหิ
เทวกฺมาโร วีย ปริจาเรติฯ อถ โส ททโรว สฺมาโน
ปพฺพชิสฺสสามิตฺติ มาตาปิตโร อานฺจฺฉนิตฺติฯ โส ตเถว นิพฺพชฺชติฯ
ปฺนฺนํ นํ มาตาปิตโร ตฺวํ ตาต สฺขุมมาโล ทฺกกรฺรา ปพฺพชฺชชา
ชฺชราราย อฺปฺริ จงฺกมฺนสฺสทิสฺสชาติ นานปฺปกारेหิ นิวาเรนฺติฯ
โส ตเถว นิพฺพชฺชติฯ เต จินฺนเตสฺสุ สจายํ ปพฺพชฺชติ อมฺหากํ
โทมฺนสฺสํ โหติฯ สเจ นํ นิวาเรม เอตฺสฺส โทมฺนสฺสํ โหติฯ
อปี จ อมฺหากํ โทมฺนสฺสํ โหตุ มา จ เอตฺสฺสชาติ อนฺชานีสฺสุฯ
ตโต โส สพฺพํ ปริชฺฉนํ ปริเทวมานํ อนาถียิตฺวา อธิปตฺนํ

คนุตฺวา ปจฺเจกพุทฺธานํ สนฺตฺเก ปพฺพชฺช ๑ ตสฺส อุพารเสนาสนํ
น ปาปฺณาติ มลฺลจเก ตณฺณิกํ อตฺถริตฺวา สย ๑ โส วรรสยเน
กตปริจโย สพฺพรตฺตี อติทฺกฺขิโต อโหสิ ๑ ปภาเต สรฺรปริ-
กมฺมํ กตฺวา ปตฺตจฺจิวรมาทาย ปจฺเจกพุทฺเธหิ สทฺธิํ ปิณฺฑทาย
ปาวิสิ ๑ ตตฺถ วุทฺธมา อคฺคาสนนฺจ อคฺคปิณฺฑทนฺจ ลกฺขณฺติ
นวกา ยํ กิณฺฑจฺเทว อาสนนฺจํ โภชนนฺจ ๑ โส เตนฺ ลฺลข-
โภชนนฺนาปี อติทฺกฺขิโต อโหสิ ๑ โส กติปาหฺเยว กิโส
ทฺพพฺณโณ หุตฺวา นิพฺพิชฺช ๑ ยถา ตํ อปฺริปกฺกเกเต สมน-
ธมฺเม ๑ ตโต มาตาปีตฺนํ ทฺตํ เปเสตฺวา อุปฺปพฺพชฺช ๑ โส
กติปาหฺเยว พลํ คเหตุวา ปฺนปี ปพฺพชฺชิตฺกาโม อโหสิ ตโต
ทฺคฺยมฺปิ ปพฺพชฺชิตฺวา ปฺนปี อุปฺปพฺพชฺช ๑ ตติยวเร ปฺน
ปพฺพชฺชิตฺวา สมนฺมา ปฺนปีโน วิปฺสฺสิตฺวา ปจฺเจกโพธิํ สจฺฉนฺกิตฺวา
อิมํ อุทฺธานคถํ วตฺวา ปฺน ปจฺเจกพุทฺธานํ มชฺฌเณ อิมเมว
พฺยากรณคถมฺปิ อภาสิ ๑

ตตฺถ กามาติ เทว กามา วตฺตุกาโม จ กิเลสกาโม
จ ๑ ตตฺถ วตฺตุกาโม นาม ปิยฺรูปาทิอารมฺมณธมฺโม (๑) กิเลสกาโม
นาม สพุโพ รากปฺปเกโท ๑ อิธ ปน วตฺตุกาโม อธิปฺเปโต ๑
รูปาทิอเนกปฺปการวเสน จิตฺรา ๑ โลกสฺสาทวเสน มธฺรา ๑
พาลปฺลฺลชฺชนานํ มนํ รมาเปนฺตฺติ มโนรมา ๑ วิรูปฺรูเปนาติ
๑ สฺตี. มนาปิยฺรูปาทิ ๑

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 317

วิวิเรน รุเปน อนเนกวิเรน สภาเวนาติ วุตฺตํ โหติ ฯ เต
หิ รุปาทิวเสน จิตฺรา รุปาทีสุปี นีลาทิวเสน วิวิธรุปา ฯ
เอวํ เตน เตน วิรูปรุเปน ตถา ตถา อสุสาทํ ทสฺเสตฺวา
มถฺเนติ จิตฺตํ ปพฺพชฺชชย อภิรมิตฺตํ น เทนตีติ ฯ เสสเมตฺถ
ปากฺกเมว นิคมนมฺปิ ทฺวีหิ ตีหิ วา ปเทหิ โยเชตฺวา
ปฺริมกาถาสฺ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติ ฯ

กามกาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

อิตฺติกาถาวณณา

อิตฺติ จาติ กา อุปฺปตฺติ พาราณสียํ กิร รณฺโณ
คณฺโฑ อุทฺปาที พาวุหา เวทนา วฑฺฒนฺติ เวชฺชา
สตฺถกมฺเมน วินา ผาสฺ น โหตีติ ภณฺนฺติ ฯ ราชา เตสํ
อภยํ ทตฺวา สตฺถกมฺมํ การาเปตี ฯ เต ตํ ผาเลตฺวา
ปฺพพฺโลหิตํ นีหริตฺวา นีเวทนํ กตฺวา วณฺํ ปีโลติเกน
พนฺธิสฺ ฯ ลฺลุมฺสาหารสฺ (๑) จ นํ สมฺมา โอวทีสฺ ฯ ราชา
ลฺลุมฺโกชเนน กิสฺสรีโร อโหสิ คณฺโฑ จสฺส มัลลยิ ฯ โส
ผาสฺกสณฺณิ หุตฺวา สนิทฺธาหารํ ภูณฺชิ เตน สณฺชาตพฺโล
วิสเยยว ปฏฺฐิเสว ตสฺส คณฺโฑ ปฺริมสกาถเมว สมฺปาปฺณิ ฯ
เอวํ ยาว ติกฺขตฺตํ สตฺถกมฺมํ การาเปตฺวา เวชฺเชหิ ปฺริวชฺชิโต
๑. สี่. ยู. อาหารจาเรสุ จ ฯ

นิพฺพิทิตฺวา มหารชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา
วิปสฺสนํ อารภิตฺวา สตฺตหิ วสุเสหิ ปจฺเจกโพธิํ สจฺฉนิตฺวา
อิมํ อุทานคถํ ภาสิตฺวา นนฺทมฺมูลกปฺพการํ อคฺมาสิ ฯ

ตตฺถ เอตฺติ อีติ อคฺนตฺถกานํ อกฺุสสภาคินํ พฺยสนฺเหตุํ
เอตํ อธิวจฺนํ ฯ ตสฺมา กามคฺคณาปี เอเต อนนฺกพฺยสนาวหฺภูเจน
อนตฺถานํ สนนฺิปาตฺถุเจน จ อีติ ฯ คณฺโฑปี อสฺสุจํ ปคฺขมฺรติ
อุทฺธมฺมาตปฺริปกฺกปฺริภินฺโน โหติ ฯ ตสฺมา เอเต กิเลสาสุจฺ-
ปคฺขมฺรณโต อุปฺปาทชฺรารงฺเกหิ อุทฺธมฺมาตปฺริปกฺกปฺริภินฺนภาวโต
จ คณฺโฑ ฯ อุปฺททวตฺติติ อุปฺททโว อนตฺถํ ชนฺนโต อภิภาวติ
อชฺโฆตฺถตฺตติ อตฺถโต รากคณฺฑาทินเมตฺตมธิวจฺนํ ฯ ตสฺมา
กามคฺคณาเปเต อวิทิตฺตนิพฺพานตฺถาวหเหตุตฺถาย สพฺพอุปฺททวกมฺม-
ปฺริวตฺถตฺถาย จ อุปฺททโว ฯ ยสฺมา ปเนเต กิเลสาสุรภาวํ
ชนฺนตา สีสฺสงฺขาตํ อาโรคฺยํ โลลฺอุปฺปํ วา อุปฺปาเทนฺตา
ปากตฺติกเมว อาโรคฺยํ วิลฺลุมฺปนฺติ ตสฺมา อิมินา อาโรคฺย-
วิลฺลุมฺปนฺนุเจน โรโค ฯ อพฺภนฺตฺรณฺนุปฺวิภูจฺญุเจน ปนฺ อนฺโต-
ตฺถนฺนุเจน จ ทฺพนฺนีหฺรณฺณียฺญุเจน จ สลฺลํ ฯ ทิฏฺฐชฺรมฺมิก-
สมฺปฺรรายิกภยวหนโต ภยํ เม เอตฺนฺติ เมตํ ฯ เสสเมตฺถ
ปากฺกเมว ฯ นิคมนมฺปิ วุตฺตนเยเนว เวทิตฺตพฺพนฺติ ฯ

อิตฺถิกาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สีตาลูกกาถาวณณา

สีตลจชาติ กา อุปฺปตฺติ พาราณสียิ กิร สีตาลูก-
พฺรหฺมทตฺโต นาม ราชา อโหสิ ฯ โส ปพฺพชิตฺวา อรญฺเ
ติณฺฏิกาย วิหริติ ฯ ตสฺมิณฺจ ปเทเส สีเต สีตํ อุณฺเห
อุณฺเหมว โหติ อพฺโภกาสตฺตา ปเทสสฺส ฯ โคจรคามे ภิกฺขา
ยาวทตฺถํ น ลพฺภติ ปาณียมฺปิ ทุลลภํ วาตาตปํ สทริสฺสปาปี(๒)
พาเรนฺติ ฯ ตสฺส เอตทโหสิ อิตฺโต อทฺตโยชนมตฺเต สมฺปนฺโน
ปเทโส ตตฺถ สพฺเพปิ เอเต ปริสฺสยา นตฺถิ ยนฺนุนาหํ ตตฺถ
กจฺเจยฺย ฆาสูกํ วิหรนฺเตน สกฺกา สุขมฺชिकนฺตฺนฺติ ฯ ตสฺส
ปฺนุ อโหสิ ปพฺพชิตา นาม น ปจฺจยภิกฺขุชา โหนฺติ เอวรूपิ
จ จิตฺตํ อตฺตโน วเส วตฺตาเปนฺติ น จิตฺตสฺส วเส วตฺตนฺติ
นาหํ คมิสฺสामीติ เอวํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา น อคมาสิ ฯ เอวํ
ยาวตฺตियํ อุปฺปนฺนจิตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา นีวตฺเตสิ ฯ ตโต ตตฺถเอว
สตฺต วสฺसानิ วสิตฺวา สมฺมา ปฏฺิพฺชฺชมาโน ปจฺเจกโพธิ
สจฺฉิกิตฺวา อิมํ อุทานคาถํ ภาสิตฺวา นนฺทมูลกปพฺภาริ
อคมาสิ ฯ

ตตฺถ สีตลจชาติ สีตํ ทฺวิริ อพฺภนฺตรธาตฺถุโขภปจฺจยณฺจ
พาหิรธาตฺถุโขภปจฺจยณฺจ ตถา อุณฺหมปิ ฯ ทํสาติ ปิงฺกล-
มกฺขิกา ฯ สิริสฺปาติ(๑) เย เกจิ ทิมฺชาติกา สรณฺตา กจฺฉนฺติ ฯ
๑. ม. สิริสฺปา ฯ

เสถ ปากฏเมว ฯ นิคมนมุปี วุตฺตฺนเยเนว เวทิตฺตฺพฺพนฺติ ฯ
สีตาลูกคากาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

นาคคากาวณณา

นาโควาติ กา อุปฺปตฺติ พาราณสียํ กิร อณฺเฑตโร
ราชา วิสฺติ วสุตานิ รชฺชํ การตฺวา กาลํ กโต นิรเย
วิสฺติ วสุตานิ เอว ปจฺจิตฺวา หิมวฺนตฺตฺปเทเส หตฺถิโยนิยํ
อุปฺปชฺชิตฺวา สลฺลชวตฺกขฺนุโธ ปทุมวณฺณสกลสรีโร อุพาโร
ยฺยูตฺติ มหानาโค อโหสิ ฯ ตสฺส โอบกฺโขภกฺคฺคฺสาขางฺคานิ
หตฺถิฉาปาว ขาทนฺติ โอคฺคาหเปปี นํ หตฺถิโนโย กทฺทเมน
วิลิมฺปิสุ สพฺพํ ปาลีเลยฺยกนาทฺสเสว อโหสิ ฯ โส ยฺยูธา
นิพฺพิชฺชิตฺวา ปกฺกามิ ฯ ตโต นํ ปทานุสาเรณ ยฺยูธา
อนฺุพฺพนฺชฺชิตฺติ เอว ยาวตฺติยํ ปกฺกนฺตฺมุปี อนฺุพฺพนฺธิสฺสเยว ฯ ตโต
จินฺเตสิ อิทานิ มยฺหํ นตฺตโก พาราณสียํ รชฺชํ การเต
ยฺยณฺุณนาหํ อตฺตโน ปฺุริมชาตฺติยา อุยฺยานํ กจฺเจยฺยํ ฯ ตตฺร
โส มํ รกฺขิสฺสตีติ ฯ ตโต รตฺติยํ นิตฺทฺทฺปกเต ยฺยูเถ ยฺยูถํ
ปหาย ตเมว อุยฺยานํ ปาวิสฺติ ฯ อุยฺยานปาโล ทิสฺวา รณฺโณ
อาโรเจสิ ราชา หตฺถี กเสสฺสามิตี เสนาย ปรีวารสฺสิ ฯ
หตฺถี ราชานเมว อภิมุโข กจฺจติ ราชา มํ อภิมุโข เอตีติ
ขุรปฺปี สนฺุณยฺหิตฺวา อญฺุจาสิ ฯ ตโต หตฺถี วิชฺฌเยยฺยาปี

มัม เอโสติ มานุสสิกาย วาจา ย พุรหุมทตต มา มัม วิชฌ
อหัม เต อยโยโกติ อาห ๗ ราชา ก็ ภณสีติ สพุพ
ปจฺจติ ๗ หตฺถิปี รชเช จ นรเก จ หตฺถิโยนิยญจ ปวตฺตี
สพุพ อาโรเจสี ๗ ราชา สุนฺทริ มา ภายิ มา กณฺจि
ภิสาเปหิตี หตฺถิโน วณฺญญจ อารกฺขเก จ หตฺถิภณฺเต จ
อุปฺภูจจาเปสี ๗

อถกทิวสํ ราชา หตฺถิกฺขนฺชวรคโต อยํ วิสตี วสุธานี
รชฺชํ การเตว นิริเย ปจฺจิตฺวา ปกฺกาวเสเสน ติริจฺฉานโยนิย
อุปฺปนฺโน ตตฺถาปี คณสฺวาสสงมฺมณฺณํ อสหนฺโต อิชาคโตสิ
อโห ทุกโขว คณสฺวาโส เอกิภาโว เอว ปน สฺโขติ จินฺเตตฺวา
ตตฺถเวว วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา ปจฺเจกโพธิ สจฺฉากาสิ ๗ ตํ
โลกุตฺตรสุเขน สฺขิตํ อมจฺจา อุปฺสงฺกมิตฺวา ปณฺปิชาติ กตฺวา
ยานกาโล มหาราชาติ อาหํสุ ๗ ตโต นาหํ ราชาติ วตฺวา
ปุริมฺนเยเนว อิมํ คาลมภาสิ ๗ สา ปทตฺถโต ปากฺกฺวา เอว ๗

อยํ ปเนตฺถ อธิปฺพายโยชนา सा ज्ञो यत्तुदिवसेन
น อนุสฺสวเสน ๗ ยถา อयํ หตฺถิ อริยกนฺเตสุ สีเลสุ
ทนฺตตฺตา อทนฺตญฺมิ นาคจฺจตีติ वा स्त्रीरमहनฺตตาย वा
นาโค เอวํ กุทาสฺสุ นามาหฺมปิ อริยกนฺเตสุ สีเลสุ ทนฺตตฺตา
อทนฺตญฺมิ นาคมเนน อาคฺมกรเนน ปฺน อิตฺถตฺตํ อนาคมเนน
จ कुณस्त्रीरमहनฺตตาย वा नाको भवेय्य ๗ यथा ज्ञेस युधानิ

วิวชฺชยิตฺวา เอกจริยสุเขน ยถาภิรนฺตํ วิหริ อรณฺเณ เอโก
จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป กุทาสฺสุ นามามหฺปิ เอวํ คณฺ
วิวชฺเชตฺวา เอกวิหารสุเขน ยถาภิรนฺตํ วิหริ อรณฺเณ อตฺตโน
ยถา ยถา สุขํ ตถา ตถา ยตฺตกํ วา อิจฺฉามิ ตตฺตกํ
อรณฺเณ นินฺวสํ เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณกปโป เอโก จเรยฺยนฺติ
อตฺตโถ ๑ ยถา เจส สฺสณฺจิตกฺขนฺธมหนฺตตาย สลฺยชาตกฺขนฺโ
กุทาสฺสุ นามามหฺปิ เอวํ อเสขสฺสีตกฺขนฺธมหนฺตตาย สลฺยชาตกฺ-
ขนฺโธ ภาเวยฺย ๑ ยถา เจส ปทุมสฺทิสคตฺตตาย วา ปทุมกฺุเล
อุปฺปนฺนตาย วา ปทุมํ กุทาสฺสุ นามามหฺปิ เอวํ ปทุม-
สฺทิสอุชฺคตาย วา อริยชาติปทุมํ อุปฺปนฺนตาย วา ปทุมํ
ภาเวยฺย ๑ ยถา เจส ถามพลาทีหิ อุพาโร กุทาสฺสุ นามามหฺปิ
เอวํ ปริสุทฺธกายสมาจารตาทีหิ สีสสมาธิ นินฺพฺเพธิกปญฺญาทีหิ
วา อุพาโร ภาเวยฺยนฺติ ๑ เอวํ จินฺเตนฺโต วิปฺสฺสนํ อารภิตฺวา
ปจฺเจกโพธิ อธิคฺโตมฺหิตี ๑

นาคคาวณณณา นิฏฺฐิตา ๑

อฏฺฐานคาวณณณา

อฏฺฐาน ตนฺติ กา อุปฺปตฺติ พาราณสิรณฺโณ กิร
ปฺตฺโต ททโร เอว สมานิ ปพฺพชิตฺกาโม มาตาปิตโร ยาจิ
มาตาปิตโร นํ นินฺวาเรนฺติ ๑ โส นินฺวาริยมาโนปิ นินฺพฺนฺชติเยว
ปพฺพชิตฺสสามิตี ๑ ตโต ปุพฺเพ วุตฺตเสฏฺฐิปฺตฺตํ วิย สพฺพํ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 323

วตฺวา อนุชานีสฺสุ ฯ ปพฺพชิตฺวา จ อุยฺยานเนยฺเว วสิตฺพุพนฺติ
ปฏฺิจานาเปสฺสุ โส ตถา อกาสิ ฯ ตสฺส มาตา ปาโต ว
วีสิตฺสทสฺสนาฏฺกิตฺติปริวฺตฺตา อุยฺยานํ คนฺตฺวา ปฺตฺตํ ยาคฺุ
ปายตฺวา อนุตฺตรา ขชฺชกาทีนึ จ ขาทาเปตฺวา ยาว
มชฺฌนฺนํหิกสมฺยา เตน สทฺธิ สมฺมุลลปีตฺวา นกรํ ปวิสฺติ ฯ
ปีตาปี มชฺฌนฺนํหิเก อากนฺตฺวา ตํ โภเชตฺวา อตฺตนาปี ภูณฺชิตฺวา
ทิวสํ เตน สทฺธิ สมฺมุลลปีตฺวา สายนฺนุหสมฺยํ ปฏฺิจกฺคนก-
ปุริเส จเปตฺวา นกรํ ปวิสฺติ ฯ โส เอวํ รตฺตินฺนํทิวํ อวิวิตฺโต
วิหฺรติ ฯ

เตน โข ปน สมฺเยน อาทิจฺจพนฺธฺ นาม ปจเจก-
พุทฺโธ นนฺทมฺมุลกปฺพุทฺธาเร วิหฺรติ ฯ โส อวาชฺเชนฺโต ตํ อทฺทส
อํยํ กุมาริ ปพฺพชิตฺุ อสฺกขิ ชฺฌํ ฉินฺทิตฺุ น สกฺโกตฺตีติ ฯ
ตโต ปรี อวาชฺชิ อตฺตโน ฌมฺมตฺยา นีพฺพิชฺชิสฺสตี นุ
โฆ โนติ ฯ อถ ฌมฺมตฺยา นีพฺพิทฺนฺโต อติจิริ ภาวิสฺสตีติ
ถตฺวา ตสฺส อารมฺมณฺํ ทสฺเสสฺสสามีติ ปุริมนฺเยน มโนสิลาตลโต
อากนฺตฺวา อุยฺยานเน อฏฺฐาสิ ฯ ราชปฺริสา ทิสฺวา ปจเจกพุทฺโธ
อากโต มหाराชาติ อาโรเจสิ ฯ ราชา อิทานึ เม ปฺตฺโต
ปจเจกพุทฺเธน สทฺธิ อนุกฺกณฺจโต วสิสฺสตีติ ปมฺุทิตมโน หุตฺวา
ปจเจกพุทฺธํ สกฺกจฺจํ อุปฏฺฐหิตฺวา ตตฺถเว วาสึ ยาจิตฺวา
ปณฺณสาลาทิวาวิหารจฺจกมาทิสพฺพิ กาทเรตฺวา วาเสสิ ฯ โส
๑. ม. มชฺฌนฺนํหิกสมฺยา ฯ ๒. ม. มชฺฌนฺนํหิเก ฯ ๓. ม. สายนฺนุหสมฺยํ ฯ

ตตฺถ วสนฺโต เอกทิวสํ โอกาสํ ลภิตฺวา กุมารํ ปุจฺฉิ โกลิ
ตฺวณฺติ ฯ อหํ ปพฺพชฺชิตฺติ ฯ ปพฺพชฺชิตา นาม น อีทิสา
โหนตฺตีติ ฯ อถ ภนฺเต กีทิสา โหนตฺติ กิ มยฺหํ อนนฺจฺฉวิกนฺติ
วฺตุเต ตฺวํ อตฺตโน อนนฺจฺฉวิกํ น เปกฺขสิ นนฺเต มาตา
วีสตีสหสฺสิตฺถิหิ สทฺธี ปุพฺพณฺหสมเย อากฺขณฺตี อุตฺถยานํ
อวิวิตฺตํ กโรติ ปิตา จสฺส มหตา พลกายน สายนฺหสมเย
ชกฺคนกปริสา สกฺลํ รตฺตี ปพฺพชฺชิตา นาม ตว สทิสาน
โหนตฺติ อีทิสาน ปน โหนตฺตีติ ตตฺถ จิตฺสฺเสว อิทฺธิยา หิมวฺนฺเต
อณฺณตฺริ วิหารํ ทสฺเสสิ ฯ โส ตตฺถ ปจฺเจกพฺพุเช อาลมฺพนผลกํ
นิสฺสาย จิตฺเต จ จงฺกมฺนฺเต จ รชนกมฺมฺสฺจิกมฺมาทีนํ กโรนฺเต
จ ทิสฺวา อาห ตฺมฺเห อีช นากจฺฉถ ปพฺพชฺชชา จ
ตฺมฺเหหิ อนฺณณฺดาตฺติ ฯ อาม ปพฺพชฺชชา อนฺณณฺดาตา ปพฺพชฺชิต-
กาลโต ปฏฺจาย สมณานาม อตฺตโน นิสฺสรณํ กาคฺ์ ปเทสญจ
อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ คนฺตุํ ลภนฺติ เอตฺตกัว วฏฺฏตฺตีติ วตฺวา อากาเส
จตฺวา อฏฺฐานํ ตํ สงฺคณฺนิการตฺสฺส ยํ ผสฺสเย สามยิกํ วิมฺตฺตินฺนฺติ
อิมํ อุปทฺตคาคํ วตฺวา ทิสฺสมาโนเยว อากาเสน นนฺทมฺลก-
ปพฺพชฺชารํ อคฺมาสิ ฯ เอวํ คเต ปจฺเจกพฺพุเช โส อตฺตโน
ปณฺณสาถํ ปวิสิตฺวา นิปชฺชติ ฯ อารกฺขปฺุริโสปี สยิตฺถ กุมารो
อิทานํ กุหิ กมฺสฺสตีติ ปมตฺโต นินฺทํ โอกฺกมฺมิ ฯ โส ตสฺส
ปมตฺตภาวํ ญตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย อรณฺณํ ปาวีสิ ฯ ตตร

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 325

จ จิตฺ วิปสฺสนํ อารภิตฺวา ปจฺเจกโพธิํ สจฺฉิกตฺวา ปจฺเจก-
พุทฺธญาณํ กโต ๑ ตตฺร จ กถมชฺชิตฺตฺนฺติ ปุจฺฉิตฺ อาทิจฺจ-
พนฺธฺนา วุตฺตํ อุปฺพทฺตคาคํ ปริปุณฺณํ กตฺวา อภาสิ ๑

ตสฺสสตฺโถ อญฺ्ञานํ ตฺนฺติ อญฺ्ञานํ ตํ อการณํ ตฺนฺติ
วุตฺตํ โหติ ๑ อนฺนาสิกลโโป กโต อริยสจฺจํ ทสฺสนนฺติ-
อาทิสฺสู วีย ๑ สงฺกมฺมการตสฺสชาติ คณฺนาภีรตสฺส ๑ ยนฺติ การณ-
วจนเมตํ ยํ หิริยติ หิริยิตฺตพฺเพนาทิสฺสู วีย ๑ ผลสฺสเยติ
อชฺคจฺเจ ๑ สามยิกํ วิมุตฺตินฺติ โลกียสฺมาปตฺตี ๑ สาทิ
อปฺปิตปฺปิตสฺมเยเอว ปจฺจตฺตเกหิ วิมฺจจนโต สามยิกา วิมุตฺตตี
วฺจจติ ๑ ตํ สามยิกํ วิมุตฺตี ๑ อญฺ्ञานํ ตํ น ตํ การณํ
วิชฺชติ สงฺกมฺมการตสฺส เยน การณฺน วิมุตฺตี ผลสฺสเย อิติ
เอตํ อาทิจฺจพนฺธฺสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส วโจ นิสฺมมฺ สงฺกมฺมการตี
ปทาย โยนิโส ปฏฺิพชฺชนฺโต อชฺคโตมฺหิตี อาท ๑ เสสํ วุตฺตนย-
เมวาทิ ๑

อญฺ्ञานกาถาวณณา นิฏฺฐิตา ๑

ทฺติยวคฺโค(๑) นิฏฺฐิต ๑

---

๑. ปาติยา นตฺถิ ๑

ทิวฐิวิสุกคาถาวณณา

ทิวฐิวิสุกานิติ กา อุปฺปตฺติ อณฺณตโร กิร พาราณสี-
ราชา รโหคโต จินฺเตสิ ยถา สีตาทีนํ ปฏฺฐิมาตกานิ อุณฺหาทีนํ
อตุถิ อตุถิ นุ โข เอวํ วณฺณูปฏฺฐิมาตกํ วิวณฺณํ โนติ ฯ โส
อมฺจเจ ปุจฺฉิ วิวณฺณํ ชานาถาติ ฯ เต ชานาม มหาราชาติ
อาหํสุ ฯ ราชา กิ ตนฺติ ฯ ตโต อนฺตวา โลโกติ อาทีนา
นเยน สฺสสฺตฺจเจทํ กเถลฺลํ ฯ ราชา อิมํ น ชานนฺติ สพฺเพปิเม
ทิวฐิจตฺติกาติ สยเมว เตลฺลํ วิโลมตฺตฺจ อยฺตฺตตฺตฺจ ทิสฺวา
วณฺณูปฏฺฐิมาตกํ วิวณฺณํ อตุถิ ตํ กเวสิตฺตพฺพนฺติ จินฺเตตฺตวา รชฺชํ
ปฺหาย ปพฺพชิตฺตวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจกโพธิ สจฺฉนากาสิ ฯ
อิมฺลฺจ อุทานคาถํ อภาสิ ปจฺเจกพฺุชานํ มชฺเฌ พุยากรณ-
คาถลฺจ ฯ

ตสฺสสฺสโต ทิวฐิวิสุกานิติ ทฺวาสณฺณทิวฐิจตฺตานิ ฯ ตานิ หิ
มคฺคสมฺมาทิวฐิยา วิสุกณฺเณ วิชฺฉนณฺเณ วิโลมณฺเณ จ
วิสุกานิ เอวํ ทิวฐิยา วิสุกานิ ทิวฐิ เอว วา วิสุกานิ ทิวฐิ-
วิสุกานิ ฯ(๑) อุปฺปตฺตฺวโตติ ทสฺสนมคฺเคน อติกฺกนฺโต ฯ ปตฺโต
นियามนฺติ อวินิปาตฺตมฺมตฺตาย สมฺโพธิปฺรายณฺตฺตาย จ นียตฺถาวํ
อธิคโต สมฺมตฺตฺนियามสฺงฺขาตํ วา ปจฺฉมมคฺคนฺติ ฯ เอตฺตฺตฺตฺตฺตา
ปจฺฉมมคฺคกิจฺจนิปฺพตฺติ จ ตสฺส ปฏฺฐิลาโก จ วุตฺโต ฯ อิทานิ
๑ สී. วิสุกานิติ ทิวฐิ เอว วา วิสุกานิติ ทิวฐิวิสุกานิ ฯ

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 327

ปฏิททฺทมคฺโคติ อิมินา เสตมคฺคปฏิทาภํ ทสฺเสติ ฯ อุปฺปนฺน-
ฉาโณมฺหิตฺติ อุปฺปนฺนปจฺเจกโพธิฉาโณ อมฺหิ ฯ เอเตน ผลํ
ทสฺเสติ ฯ อนนฺดณนฺยโยติ อนนฺดณนฺยโยติ อิทํ สจฺจนฺตฺติ น เนตพุทฺโธ ฯ
เอเตน สยมฺภุตํ ทสฺเสติ ปตฺเต วา ปจฺเจกโพธิฉาโณ อนนฺด-
ณนฺยตฺตย อภาวา สยวสฺสิตํ ฯ สมถวิปสฺสนาย วา(๑) ทิฏฺฐิ-
วิสุทฺธานิ อุปฺปาทิวจฺจโธ อาทิมคฺเคน นียามิ ปตฺโต เสเสหิ ปฏิ-
ททฺทมคฺโค ผลฉาณน อุปฺปนฺนฉาโณ ตํ สพฺพิ อตฺตนา ว
อชฺคโคติ อนนฺดณนฺยโยติ ฯ เสสิ วุตฺตณนฺยเนว เวทิตพุทฺพนฺติ ฯ
ทิฏฺฐิวิสุทฺทกาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

นิลโลลุปคาถาวณณา

นิลโลลุปฺปติ กา อุปฺปตฺติ พาราณสีรณฺโณ กิร สุทฺโธ
อนฺตรภคฺคํ ปจิตฺวา อุปฺปนาเมสิ มนฺดณทสฺสนํ สาทุรลํ อปฺเปว
นาม เม ราชา ชนมนฺนุปฺปาเทยฺยาติ ฯ ตํ รณฺโณ กนฺเชเนว
โกตฺตคฺคมฺยตํ ชเนสิ มฺเข เขฬฺ อุปฺปาทฺติ ฯ ปรมกพฺเพ ปน
มฺเข ปกฺขิตฺตมตฺเต สตฺตรสทฺธนิสทฺธานิ อมเตเนว สฺมุตฺตานิ
อเหตุสิ ฯ สุทฺโธ อิทานิ เม ทสฺสตี อิทานิ เม ทสฺสตีติ
จินฺเตสิ ฯ ราชานิ สกฺการารโห สุทฺโธติ จินฺเตสิ รลํ สยิตฺวา
ปน สกฺกโรนฺตํ มํ ปาปโก กิตฺติสทฺโธ อพฺภคฺคจฺเจยฺย โลโล
๑ สฺวี. วิปสฺสนาย ฯ

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 328

อัย ราชา รสครุโกติ น กิณฺจิ อภณฺนิ ฯ เอวํ ยาว โภชน-
ปริโยสานํ ตาว สฺวโท อิทานิ ทสฺสตี อิทานิ ทสฺสตีตี
จินฺเตสิ ฯ ราชาปี อวณฺณภเยน น กิณฺจิ อภณฺนิ ฯ ตโต
สฺวโท นตฺถิ มณฺเณ อิมสฺส รณฺโณ ชิวหาวิณฺญาณนฺติ ฯ
ทฺถิติวเส อสาทุรํ อูปนาเมสิ ฯ ราชา ภูณฺชนฺโต นิกฺคหารโห (๑)
วต โภ อชฺช สฺวโทตี ชานนฺโตปี ปุพฺเพ วีย ปจฺเจกฺขิตฺวา
อวณฺณภเยน น กิณฺจิ อภณฺนิ ฯ ตโต สฺวโท ราชาเนว
สนฺนุทฺริ นาสฺนุทฺริ ชานาตีตี จินฺเตตฺวา สพฺพิ ปริพฺภยํ
อตุตฺตนา ว กเหตุวา กิณฺจิทเว ปจฺจิตฺวา รณฺโณ เทติ ฯ ราชา
อโห วต โลโก(๒) อหํ นาม วิสตี นครสทฺสฺสานิ ภูณฺชนฺโต
อิมสฺส โลเกน ฆตฺตมตฺตมปี น ลภามิตี นิพฺพิชฺชิตฺวา รชฺชํ
ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจกโพรธี สจฺจกาสิ ฯ
ปุริมฺนเยเนว อิมํ คาคํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ นิลฺโลลฺลูปฺตี อโลลฺลูปฺ ฯ โย หิ รสตณฺหาภิกฺขุโต
โหตี โส ภูสิ ลฺลูปฺตี ปุณฺปุณฺนิ ลฺลูปฺตี เตน โลลฺลูปฺตี
วฺจจตี ฯ ตสฺมา เอส ตํ ปฏิกฺขิปนฺโต นิลฺโลลฺลูปฺตี อาห ฯ
นิกฺกุโหตี เอตฺถ กิณฺจาปี ยสฺส ติวริ กุหนวตฺถ นตฺถิ โส
นิกฺกุโหตี วฺจจตี ฯ อิมิสฺสา ปน คาถาย มนฺนุณฺณโภชนาทีสุ
วิมฺหยมฺนาปชฺชนโต นิกฺกุโหตี อยมธิปฺปาโย ฯ นิปฺปิปาโสตี เอตฺถ
ปาตุมิจฺจา ปิปาสา ตสฺสา อภาเวน นิปฺปิปาโส สาทุรฺสโลเกน
๑. สี่. ตชฺชนนิกฺคหารโห ฯ ๒. สี่. ชนโลโก ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 329

โกตฺตกมฺยตาวิริหิตฺติ อตฺถโ ๑ นิมฺมกฺโขติ เอตฺถ ปฺรคฺชนวินาสน-
ลกฺขโณ มกฺโข ตสฺส อภาเวน นิมฺมกฺโข ๑ อตฺตโน คิหิกาลे
สูทสฺส คฺคณมกฺขนภาวํ สนฺธายาห ๑ นิทฺชนตฺตสวโมโหติ
เอตฺถ รากาทยो ตโย กายทฺวจฺริตาทีนํ จ ตีณฺตี ฉ ชมฺมา
ยถาสมฺภวํ อปฺปสนฺนญฺเณน สกฺภาวํ วิชหาเปตฺวา ปฺรภาวํ
คณฺหาปนญฺเณน กสฺญญฺเณน จ กสวาวติ เวทิตฺพุพา ๑ ยถาห
ตตฺถ กตเม ตโย กสวาว รากกสวาว โทสกสวาว
โมหกสวาว อีเม ตโย กสวาว ตตฺถ กตเม อปฺเรปี ตโย
กสวาว กายกสวาว วจิกสวาว มโนกสวาวติ ๑

เตสุ โมหํ ฐเปตฺวา ปณฺจนํ กสวานํ เตสญฺจ สพุเพสํ
มฺลลญฺตสฺส โมหสฺส นิทฺชนตตฺตา นิทฺชนตสวโมโห ๑
ติณฺณํ เอว วา กายวจิมโนกสวานํ โมหสฺส จ นิทฺชนตตฺตา
นิทฺชนตสวโมโห ๑ อิตเรสุ นิลฺโลลฺอุปตาทีหิ รากกสวาสฺส
นิมฺมกฺขตาย โทสกสวาสฺส นิทฺชนตภาโว สิทฺโธ เอว ๑ นีราสโยติ
นิตฺตโณห ๑ สพุพลเก ภวิตฺวาติ สกฺลโลเก ตีสุ ภเวสุ
ทฺวาทสฺส วา อายตเนสุ ภววิภวตณฺหาวิริหิตฺ หุตฺวาติ
อตฺถโ ๑ เสสํ วุตฺตเนยเนว เวทิตฺพุพิ ๑ อถ วา ตโยปี ปาทะ
วตฺวา เอโก จเรติ เอโก จริตุํ สกฺกญฺเณยยาติ เอวมฺเปตฺถ
สมฺพนฺโธ กาทพุโพ ๑

นิลฺโลลฺอุปคตาถวณณา นิญฺจिता ๑

ปาปสหายคาถาวณณา

ปาป สหายนุติ กา อุปฺปตฺติ พาราณสียิ กิร อณฺณตโร
ราชา มหัจจราชานุกาเวน นคริ ปทกฺขิณฺณิ กโรนฺโต มนุสฺเส
โกฏฺฐาคารโต ปฺราณธณฺวาทีนํ พหิทฺธา นีหฺรนฺเต ทิสฺวา
กี ภณฺเน อิทฺนุติ อมจฺเจ ปฺจฺจฺจํ อมจฺจา อิทานํ มหาราช
นวธณฺวาทีนํ อุปฺปชฺชิสฺสนฺติ เตสํ โอภาสํ กาคฺคํ อิมํ มนุสฺสา
ปฺราณธณฺวาทีนํ ฉทฺเทนฺตฺติ อหํสฺสํ ราชานํ กี ภณฺเน
อิตฺถาคารพลาทายาทินํ วตฺตํ ปฺริปฺณณฺนุติ อหํ ๑ อาม มหาราช
ปฺริปฺณณฺนุติ ๑ เตนํ หิ ภณฺเน ทานสาถิ การถถ ทานํ ทสฺสามิ
มา อิมานํ ธณฺวานํ อนฺุปรการานํ วินสฺสนฺตฺตฺติ ๑ ตโต นํ
อณฺณตโร ทิฏฺฐจฺจิตฺติโก อมจฺโจ มหาราช นตฺถิ ทินฺนุติ
อารพฺภ ยาว พาลธจ ปณฺฑิตธจ สนฺธาวิตฺวา สํสริตฺวา
ทูกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺตฺติ วตฺวา นีวเรสฺสิ ๑ ราชานํ ทุตฺติมฺปิ
ตตฺติมฺปิ โกฏฺฐาคารธ วิลุมฺปนฺเต ทิสฺวา ตเถว อาณานิเปสฺสิ ๑
โสปี ตตฺติมฺปิ นํ มหาราช ทตฺต
อาทีนํ วตฺวา นีวเรสฺสิ ๑ โส อเร อหํ อตฺตโน สนฺตกมฺปิ
น ลภานํ ทาคฺคํ กี เม อิมหิ ปาปสหายธิตฺติ นีพฺพิณฺโน
รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจกโพธิํ สจฺจนาทาสิ ๑
ตณฺจ ปาปสหายํ ครนฺนฺโต อิมํ อุทานคาถมาห ๑

ตสฺสายํ สงฺเขปตฺโต ยวายํ ทสฺวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ปาปทิกฺกุชฺชียา

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 331

สมนฺนาคตตฺตา ปาโป ปเรสมฺปิ อนตฺถิ ปสฺสตีติ อนตฺถทสฺสี
กายทฺวจริตาทิมฺหิ จ วิสเม นิวิฏฺโง ตํ อตฺถกาโม กฺลปฺตุโต
ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ อนตฺถทสฺสี วิสเม นิวิฏฺจํ ฯ สยํ
น เสเวติ อตฺถโน วเสน ตํ น เสเวยฺย ฯ ยทิ ปน ปฺรสุส
วโส โหติ ก็ สกฺกา กาคฺนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ ปสฺสฺนฺติ ปสฺสํ
ทิกฺขิจิวเสน ตตฺถ ตตฺถ ลกฺขณฺติ อตฺโถ ฯ ปมตฺถนฺติ กามคฺเชสุ
ไวสฺสฏฺฐจิตฺตํ กุสฺลภาวนารหิตํ วา ฯ ตํ เอวรูปํ สหายํ น
เสเว น ภเช น ปยิริปาเส อณฺณทตฺถุ เอโก จเร ขกฺค-
วิสาณกปโปติ ฯ

ปาปสหายคาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

พหุสฺสุตคาวณณา

พหุสฺสุตฺนฺติ กา อฺปปตฺติ ปุพฺเพ กิร กสฺสปสฺส ภควโต
สาสเน อฏฺฐ ปจเจกโพธิสฺตฺตา ปพฺพชิตฺวา คตปจฺจาคตฺตํ
ปุเรตฺวา เทวโลเก อฺปปนฺนาติอาทิ สพฺพิ อนวชฺชโกชีกาถาย
วุตฺตสทิสเมว ฯ

อัย ปน วิเสโส ปจเจกพุทฺเธ นิสีทาเปตฺวา ราชา
อาห เก ตุมฺเหติ ฯ เต อาหํสุ มยํ มหาราช พหุสฺสุตฺตา
นามาติ ฯ ราชา อหํ สุตฺตพฺรหฺมทตฺโต นาม สฺเตน ติตฺตี
น คจฺฉามิ หนฺนท เนลํ สนฺติเก วิจิตฺรณยธมฺมเทสนํ โสสฺสามิติ

อตุตมโน ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา ปรีวิสิตฺวา ภตฺตกิจฺจปรีโยसानเ
สงฺฆตฺเถรสฺส สฺนฺตฺเก นิสิตฺติตฺวา ชฺมมกถํ ฆนฺเต กเถถาติ
อาห ๑ โส สฺขิตฺโต โหตุ มหาราช รากกฺขโย โหตุติ วตฺวา
อฺภูจฺติโต ๑ ราชฯ อัย น พหุสฺสุโต ทฺติโย พหุสฺสุโต ภวิสฺสตี
เสว ตสฺส วิจิตฺรชฺมมเทสนํ โสสฺสามิตฺติ สฺวาตนาถ นิมนฺเตสิ ๑
เอวํ ยาว สพฺเพสํ ปฏฺธิปาฏฺฐิ กจฺฉตี ตาว นิมนฺเตสิ เต
สพฺเพปิ โทสกฺขโย โหตุ โมหกฺขโย กตฺติกฺขโย ภวกฺขโย
วฏฺฏกฺขโย อฺปรกฺขโย ตณฺหกฺขโย โหตุติ เอวํ เอเกกปทํ
วิเสเสตฺวาเสสํ ปจฺมสทิสเมว วตฺวา อฺภูจฺหีสฺสุ ๑

ตโต ราชฯ อิเม พหุสฺสุตา มยฺนฺติ ฆณฺนฺติ น จ
เตสํ วิจิตฺรกถา กิเมเตหิ วุตฺตฺนฺติ เตสํ วจนฺตถํ อฺปฺปรกฺขิตฺต-
มารทฺโข ๑ อถ รากกฺขโย โหตุติ อฺปฺปรกฺขนฺโต ราชฯ
จฺฉิณฺเ ทอโสปี โมโฮปี อลฺลตฺรณฺตเรปี กิเลสา ชีณา โหนฺตฺตีติ
ตตฺวา อตุตมโน อโหสิ นิปฺปรียายพหุสฺสุตา อิเม สมณฯ ๑
ยถาปี หิ ปฺริเสน มหาปจฺวี วา อากาสํ วา องฺคุลียา
นิทฺทิสนฺเตน น องฺคุลิมตฺโตว ปเทโส นิทฺทิกฺกุโ จ โหติ ๑
อปี จ โข ปน สกถปจฺวี อากาสา เอว นิทฺทิกฺกุจฯ โหนฺติ ๑
เอวํ อิเมหิ เอเกกํ อตฺถํ นิทฺทิสนฺเตหิ อปฺริมาณา อตฺถา
นิทฺทิกฺกุจฯ โหนฺตฺตีติ ๑ ตโต โส กุทาสฺสุ นามามหฺมปี เอวํ
พหุสฺสุโต ภวิสฺสามิตฺติ ตถารูปํ พหุสฺสุตภาวํ ปตฺเถนฺโต รชฺชํ
ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจกโพธิํ สจฺฉนฺกตฺวา อิมํ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 333

อุทานคาถมภาสี ฯ

ตตุถายํ สงฺเขปโต โป พหุสฺสตนฺติ ทฺวิโร พหุสฺสโต ตีสุ
ปิฏเกสุ อตฺถโต นิจฺโถ (๑) ปริยตฺติพหุสฺสโต จ มคฺคผลวิชฺชา-
ภินฺญาปฏฺิเวธโก(๒) ปฏฺิเวธพหุสฺสโต จ ฯ อากตาคโม ฌมฺมธโร ฯ
อุพารหิ ปน กายวจิมโนกมฺเมหิ สมนฺนาคโต อุพารो ฯ
ยฺตุตปฏฺิภาโน จ มุตฺตปฏฺิภาโน จ ยฺตุตมุตฺตปฏฺิภาโน จ
ปฏฺิภาโนวา ฯ ปริยตฺติปริปฺจฺจฉริคมวเสน วา ติวโร ปฏฺิภาโนวา
เวทิตฺตพฺโพ ฯ ยสฺส หิ ปริยตฺติ ปฏฺิภาติ โส ปริยตฺติปฏฺิ-
ภาโนวา ฯ ยสฺส อตฺถณฺจ ฉานณฺจ ลกฺขณณฺจ จานาญฺจानณฺจ
ปริปฺจฺจณฺตสฺส ปริปฺจฺจมา ปฏฺิภาติ โส ปริปฺจฺจมาปฏฺิภาโนวา ฯ
ยสฺส มคฺคาทโย ปฏฺิวิทฺธา โหนฺติ โส อธิคมปฏฺิภาโนวา ฯ
ตํ เอวรूपํ พหุสฺสํ ฌมฺมธโร ภเชถ มิตฺตํ อุพารํ ปฏฺิ-
ภาโนวณฺตํ ฯ ตโต ตสฺसानุภาเวน อตฺตตฺถปรตฺถอฺกฺยตฺถเกทโต
วา ทิฏฺฐชรมฺมิทสมฺปรายิกปรมตฺถเกทโต วา อนกปฺปการานิ
อณฺญา ย อตฺถานิ ตโต อโหสี นฺ โข อหํ อตีตมทฺธา-
นฺนตฺติอาทิสฺ (๓) กงฺขาญฺจานิเยสุ วิเนยฺย กงฺขํ วิจิจฺจํ วิเนตฺวา
วินาสตฺวา เอวํ กตสพฺพกิจฺโจ เอโก จเร ชคฺควิสาน-
กปฺโปติ ฯ

พหุสฺสุตคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

๑ ตี. นิจฺโถ ฯ ๒ ตี. มคฺคผลวิชฺชาภินฺญานํ ปฏฺิวิทฺตฺตา ฯ

๓ ม.ม. ๑๒/๑๒/๑๔ ฯ ตี. นี. ๑๖/๖๓/๓๑ ฯ

วิสุทธิฐานคาถาวณณา

จิฑุฑุฑุ รตินุติ กา อุปฺปตฺติ พาราณสียฺย กิร วิภูตก-
พฺรหฺมทตฺโต นาม ราชา ปาโถว ยาคู วา ภตฺตํ วา
ภุชิตฺวา นานาวิธวิภูสเนหิ อตฺตานิ วิภูสาเปตฺวา มหา-
อาทาเส สกถํ สรีริ ทิสฺวา ยํ น อิจฺฉติ ตํ อปเนตฺวา
อณฺเณน วิภูสเนน วิภูสาเปติ ฯ ตสฺส เอกทิวสํ เอวํ กโรนฺตสฺส
ภตฺตเวลา มชฺฌนฺทิกา สมปฺตตา ฯ วิปฺปกตฺวิภูสิโถว พุสฺส-
ปฺภุญฺเณ สีสํ เวเจตฺวา ภุชิตฺวา ทิวาเสยฺยํ อุปฺกณฺธิ ฯ ปฺนปี
อุฏฺฐหิตฺวา ตเถว กโรโต สุริโย โอคฺคโต ฯ เอวํ พุตฺติยทิวเสปี
ตตฺติยทิวเสปี ฯ อตฺสฺส เอวํ มณฺฑนปฺปสฺสฺส ปิฏฺฐิโรโค อุทฺปาทิ
ตสฺส เอตทโทสี อโห เร อหํ สพฺพถาเมน วิภูสนฺโตปี
อิมสฺมี กปฺปกเ วิภูสเน อสนฺตฺภูโจ โลกํ อุปฺปาเทสี โลก
จ นามเส อปายกมนิโย ฐมฺโม หนฺทาหํ โลกํ นิกฺคณฺหามิติ
รหฺสฺสํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจกโพธิ สจฺฉิกตฺวา
อิมํ อุทฺธานคาถํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ จิฑุฑุฑุ จ รติ จ ปฺพเพ วุตฺตา ว ฯ กาม-
สุขนฺติ วตฺถุกามสุขํ ฯ วตฺถุกามาปี หิ สุขสฺส วิสยาทิ-
ภาเวน สุขนฺติ วุจฺจนฺติ ฯ ยถาห อตฺถิ ฐปฺปี สุขํ สุขานุ-
ปตฺติตฺนฺติ ฯ(๑) เอวเมตํ จิฑุฑุฑุ รติ กามสุขญฺจ อิมสฺมี โอกาสโลก
๑. ส.ข. ๑๓/๑๓๒/๘๗ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 335

อนลงกริตฺวาติ อลงนฺติ อกตฺวา เอตํ ตปฺปกนฺติ วา สารกฺตฺนฺติ
วา เอวํ อคฺคเหตุวา ฯ อนเปกฺขมาโนติ เตน อนลงกรณ
อนเปกฺขนสีโล อปีหาลุโก นิตฺตโณหฺ ฯ วิสฺสุจฺจนา วิโร
ตฺจจวาทิตฺติ ตตฺถ วิสฺสุตา ทฺวิธา อคาริกวิสฺสุตา จ อนคาริกวิสฺสุตา
จ ฯ สากฺกเวจนมาลาคนฺธาทีวิสฺสุตา อคาริกวิสฺสุตา นาม ฯ
ปตฺตมณฺฑนาทีวิสฺสุตา อนคาริกวิสฺสุตา ฯ วิสฺสุตา เอว วิสฺสุจฺจนํ
ตสฺมา วิสฺสุจฺจนา ตฺวิธาย วิโรติยา วิโรติ ฯ อวิตถวจนโต
ตฺจจวาทิตฺติ เอวมตฺโต ทฺจจพุโป ฯ

วิสฺสุจฺจนาคถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปตฺตทวารคถาวณณา

ปตฺตตฺถจ ทารนฺติ กา อูปตฺตติ ฯ พาราณสียํ กิร
รณฺโณ ปตฺโต ทหฺรกาเลเยว อภิสิตฺโต รชฺชํ กาทเรสิ ฯ โส
ปจฺมคถาย วุตฺตปจเจกโพธิสฺสโต วิย รชฺชสิริ อนุภวฺนโต
เอกทิวสํ จินฺเตสิ อหํ รชฺชํ กาทเรนโต พหฺนํ ทฺกขํ กโรมิ
กึ เม เอกภตฺตตฺถาย อิมินา ปาเปน หนฺท สฺขมฺปฺปาเทมิตฺติ
รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปสฺสนโต ปจเจกโพธิ สจฺจิกตฺวา
อิมํ อุตานคถํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ ฐนानीติ มุตฺตามณิเวปุริยสงฺขสีลาปวาพรชต-
ชาตฺรปาทินี รตนานี ฯ ฐณानीติ สาลิวีหิยวโคธุมกงฺควรก-

กฺุทฺฐสกปฺเปทานิ สตฺต เสสาปรณฺณานิ จ ๑ พนฺธวานีติ
ฉาติพนฺธฺโคตฺตพนฺธฺมิตฺตพนฺธฺสิปฺพนฺธฺวเสน จตฺตพฺพิชพนฺธฺเว ๑
ยโถธิกานีติ สกฺสกโอิฐวเสน จิตานิเยว ๑ เสสิ ฐตฺตณฺยเมวาทิ ๑
ปฺตฺตทวารคาถาวณณนา นิฏฺฐิตา ๑

สงฺคคาถาวณณนา

สงฺโค เอโสติ กา อุปฺตฺติ พาราณสีขิ กิร ปาทโลล-
พฺรหฺมทตฺโต นาม ราชา อโหสิ ๑ โส ปาโตว ยาคฺุวา
ภตฺตฺ วา ภูชิตฺวา ตีสฺ ปาสาเทสุ ติวิธานิ นาฏกานิ
ปฺสฺสตี ๑ ติวิธา นาม นาฏกา ปฺพพฺราชโต อากตฺ อนนฺตร-
ราชโต อากตฺ อตฺตโน กาลे อุฏฺฐิตนฺติ ๑ โส เอกทิวสฺ
ปาโตว ทหรนาฏกปาสาทิ คโต ตา นาฏกิตฺติโย ราชานํ
รมาเปสฺสามาติ สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส อจฺจรายो วिय
อติมนโหรํ นจฺจกิตฺวาทิตฺ ปโยเชสิ ๑ ราชา อนจฺจริยเมตํ
ทหรานนฺติ อสนฺตฺฏฺโจ หุตฺวา มชฺฉิมฺมนาฏกปาสาทิ คโต ๑ ตาปี
นาฏกิตฺติโย ตเถว อํสิ ๑ โส ตตฺถปี ตเถว อสนฺตฺฏฺโจ หุตฺวา
มหลฺลกนาฏกปาสาทิ คโต ตาปี ตเถว อํสิ ๑ ราชา เทว
ตโย ราชปฺริวฏฺฏฺเอ อตีตานิ ตาสิ มหลฺลกภาเวน อุฏฺฐิกิตฺน-
สทิสฺ นจฺจํ ทิสฺวา คีตฺถจ อมธฺริ สุตฺวา ปฺนเทว ทหรนาฏก-
ปาสาทิ ปฺน มชฺฉิมฺมนาฏกปาสาทินฺติ เอวมฺปิ วิจฺริตฺวา กตฺถจิ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 337

อสนตุญโโจ จินเตสิ อีมา นาฏกิตฺติโย สกุกิ เทวานมินฺท
อจฺจราโย วีย มํ รมมาเปตฺตกาма สพุพถาเมน นจฺจคีตวาทิตํ
ปโยเชตฺตํ ๑ สุวาหิ กตฺตจฺจ อสนตุญโโจ โลกิ วทฺตเมมิ ๑ โลกิ
จ นามเส อปายคมนีโย ฐมโม หนฺทาหิ โลกิ นิคฺคณฺหามีติ
รชฺชํ ปหาย ปพุพชิตฺวา วิปสฺสนโต ปจเจกโพธิํ สจฺจจิตฺวา
อิมิ อุตฺทานคถํ อภาสิ ๑

ตสฺสสตฺโต สงฺโค เอโสติ อตฺตโน อุปฺภอกิ นินฺทิตฺติ ๑ โส
หิ สชฺชนฺติ ตตฺถ ปาณินิ กทฺทเม ปวิญฺโโจ หตฺถิ วียาติ
สงฺโค ๑ ปริตฺตเมตฺถ สชฺชยนฺติ เอตฺถ ปญฺจกามคฺคฺคฺคฺคฺค
วิปริตสญฺญา ย อุปฺปาเทตพุพโต กามาจรรฆมฺปริยาปนฺนโต วา
ลามกฺกุเรน โสชฺชํ ปริตฺตํ วิชฺชูปฺปาย โอภาสิตนจฺจทสฺสนสุชฺ
อิว อิตฺตํ ตาวกาลีกนฺติ วุตฺตํ โหติ ๑ อุปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมเวตฺถ
ภิกฺขุโยติ เอตฺถ จ ยฺวายิ ยํ โข ภิกฺขเว อิมิ ปญฺจ
กามคฺค
อสฺสาโทติ(๑) วุตฺโต โส ยมิทํ โกจ ภิกฺขเว กามานํ อาทินโว
อิธ ภิกฺขเว กุสฺสโต เยน สิปฺปญฺจนาเนน ชีวิกิ กปฺเปติ ยทิ
มฺพุทฺทาย ยทิ คณฺณายาติ เอวมาทินา(๒) นเยเนตฺถ ทุกฺขํ วุตฺตํ
ตํ อุปฺนิธาย อุปฺโป อุตฺกพิณฺนุทฺโต โหติ อถ โข ทุกฺขเมว
ภิกฺขุโย พหุ จตฺตฺส สมนฺนุทฺเตสุ อุตฺกสทิสํ โหติ ๑ เตน วุตฺตํ

๑ ม. ม. ๑๒/๑๕๗/๑๖๕ ๑ ๒. ม. ม. ๑๒/๑๕๘/๑๖๕ ๑

อปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมเวตฺถ กิโยโยติ ฯ กโป เอโสติ อสฺสาทํ
ทสฺเสตฺวา อากทฺตฺนเวนฺน พฬิโส วิย เอโส ยทิตฺถ ปญฺจ-
กามคฺคณา ฯ อิติ ฅตฺวา มติมาติ เอวํ ชานิตฺวา พุทฺธิมา
ปญฺชิตฺโต ปุริโส สพฺพเมตฺถ ปหาย เอโก จเร ขคฺคฺวิสาณ-
กปฺโปติ ฯ

สงฺกคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สนฺทาลคาถาวณณา

สนฺทาลยิตฺวานาติ กา อฺปฺปตฺติ ฯ พาราณสียํ กิร
อนิวตฺตพฺรหฺมทตฺโต นาม ราชา อโหสิ ฯ โส สงฺคามํ
โอดีณฺโณ อชินิตฺวา อณฺณํ วา กิจจํ อารทฺโธ อนิฏฺฐเปตฺวา
น นิวตฺตติ ตสฺมา นํ เอวํ สลฺขหานีสุ ฯ โส เอกทิวสํ
อฺยฺยานํ กจฺจติ ฯ

เตน จ สมเยน ทวทาโห อฏฺฐาสิ โส อคฺคิ สุกฺขานิ
เจว หริตานิ จ ตินาทีนํ ทหนฺโต อนิวตฺตมาโน เอว กจฺจติ ฯ
ราชา ตํ ทิสฺวา ตปฺปฏฺฐากนนิมิตฺตํ อฺปฺปาทสิ ฯ ยถายํ
ทวทาโห เอวเมว เอกาทสฺวิโธ อคฺคิ สพฺเพ สคฺเต ทหนฺโต
อนิวตฺตมาโน กจฺจติ มหาทุกฺขํ อฺปฺปาทนฺโต กุทาสุสุ
นามาหฺมปิ อิมสฺส ทุกฺขสฺส นิวตฺตนตฺถํ อยํ อคฺคิ วิย อริย-
มคฺคณานคฺคินา กิเลสํ ทหนฺโต อนิวตฺตมาโน กจฺเจยฺยนฺติ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 339

ตโต มหุตฺตํ คนฺตุวา เกวญฺเญ อทุทส นทึยฺ มจฺเณ
คณฺหนฺเตฯ เสํ ชาลนฺตเร ปวิญฺโจ เอโก มหามจฺโณ ชาลํ
เกตุวา ปลาโยฯ เต มจฺโณ ชาลํ เกตุวา คโตติ สทฺทมกํสุฯ
ราชา ตมฺปิ วจันํ สุตฺวา ตปฺปฏิภาคนิมิตฺตํ อุปฺปาเทสิ
กฺุทาสฺสุ นามามฺปิ อริยมคฺคณาณฺน ตณฺหาทิกฺุชฺชาลํ เกตุวา
อสชฺชมาโน กจฺเจยฺยนฺติฯ โส รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนํ
อารภิตฺวา ปจเจกโพธิํ สจฺฉนากาสิ อิมณฺจ อุทานคาถมภาสิฯ

ตสฺสา ทฺุติยปาเท ชาลนฺติ สุตฺตมยํ วุจฺจติฯ อมฺพุติ
อุทกํ ตตฺถ จรตีติ อมฺพุจาริํ มจฺฉสฺเสตํ อธิวจันํฯ สลิเล
อมฺพุจาริํ สลิทมฺพุจาริํฯ ตสฺมี นทิสลิเล ชาลํ เกตุวา คต-
อมฺพุจาริํ วาติ วุตฺตํ โหติฯ ตติยปาเท ททฺฒนฺติ ททฺฒญฺจันํ
วุจฺจติฯ ยถา อคฺคิ ททฺฒญฺจันํ ปฺน น นีวตฺตติ น ตตฺถ
ภิกฺุโย อากจฺฉติ เอวํ มคฺคณาณคฺคินา ททฺฒกามคฺฉญฺจันํ
อนีวตฺตมาโน ตตฺถ ภิกฺุโย อนาคจฺฉนฺโตติ วุตฺตํ โหติฯ เสํ
วุตฺตนยเมวาทิฯ

สนฺทาลคาถาวณณา นิฏฺุจิตาฯ

โอกุขิตตจกขุคาถาวณณา

โอกุขิตตจกขุติ กา อุปฺปตฺติ ฯ พาราณสียํ กิร
จกขุโลลพฺรหฺมทตฺโต นาม ราชา ปาทโลลพฺรหฺมทตฺโต วีย
นาฏกทสฺสนํ อนุยฺตฺโต โหติ ฯ อัย ปน วิเสโส
โส อสนตุฏฺโฐ ตตฺถ ตตฺถ กจฺจติ อัย ตํ ตํ นาฏกํ ทิสฺวา
อตีว อภินนฺทิตฺวา นาฏกทสฺสนปฺริวตฺตเนน ตณฺหํ วทฺธเมนฺโต
วิจฺรติ ฯ โส กิร นาฏกทสฺสนตฺถํ อากตฺถํ อณฺณตฺรํ กุฏฺฐมฺพิภกรีย
ทิสฺวา รากํ อุปฺปาเทสิ ฯ ตโต สํเวถํ อปชฺชิตฺวา ปน
อเร อหํ อิมํ ตณฺหํ วทฺธเมนฺโต อปายปฺริปฺรโก ภวิสฺสามิ
หนฺท นํ นิกฺคณฺหามิตี ปพฺพชิตฺวา วิปฺสสนฺโต ปจฺเจกโพธิ
สจฺฉิกตฺวา อตฺตโน ปฺริมปฺฏิปตฺตี กรหนฺโต ตปฺปฏิปกฺขคฺคณฺทิปิกํ
อิมํ อุทานกาถํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ โอกุขิตตจกขุติ เภฏจาขิตตจกขุ สตฺตคีวฏฺฐิกา ฉ
ปฺฏิปาฎิยา จเปตฺวา ปฺริวชฺชนกเหตุพฺพทสฺสนตฺถํ ยุกมตฺถํ
เปกฺขมาโนติ วุตฺถํ โหติ ฯ น ตฺถ หนฺกฏฺฐิณา หทยฏฺฐี
สงฺฆมฺภูเณนฺโต ฯ เอวํ หิ โอกุขิตตจกขุตา น สมณฺสารถฺอุปฺปา
โหติ ฯ

น จ ปาทโลลโลติ เอกสฺส ทฺติโย ทฺวินฺนํ ตติโยติ
เอวํ คณฺมชฺฉมํ ปฺริสิตฺตุคามตฺตาย กณฺฑชฺยูมานปาโท วีย อภวณฺโต
ทีฆจาริกอนิวตฺตจาริกวिरโต ฯ

คฺคตฺตินฺทฺริโยติ ฉสฺ อินฺทฺริเยสฺ อิช มนินฺทฺริยสฺส วิสฺสุ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 341

วุดตตตตา วุดตาวเสสวเสน จ โคปีตินุทริโย ฯ

รกฺขิตมานสาโนติ มานสิ เอว มานสานํ ตํ รกฺขิตมสุสาติ
รกฺขิตมานสาโน ฯ ยถา กิเลสฺหิ น วิลุปฺปติ เอวํ รกฺขิต-
จิตฺโตติ วุดตํ โหติ ฯ อนวสุสุโตติ อิมาย ปฏฺธิปคฺติยา เตสุ
เตสุ อารมฺมณฺเสสุ กิเลสอนวสุสววิริโหติ ฯ

อปฺริทฺยหฺมาโนติ กิเลสคฺลึหิ อปฺริทฺยหฺมาโน ฯ พหิทฺฐา วา
อนวสุสุโต อชฺฌคฺคตํ อปฺริทฺยหฺมาโน ฯ เสสิ วุดตฺนยเมวาทิ ฯ
โอกฺขิตตจกฺขุคฺคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปาริจฺจตตกกาถาวณณา

โอิหารยิตฺวาติ กา อฺปฺปตฺติ พาราณฺสิยํ กิร อลฺโยปิ
จาทฺมาสิทฺพรหฺมทฺโต นาม ราชา จาทฺมาเส จาทฺมาเส
อฺยฺยานกิพฺพํ กจฺจติ ฯ โส เอกทิวสํ คิมฺหานํ มชฺฌิมมาเส
อฺยฺยานํ ปวิสนฺโต อฺยฺยานทฺวาเร ปตฺตตสฺลยฺจฺจนํ ปุปฺผา-
ลฺงกตสาขาวิฏฺฐํ ปาริจฺจตตกโกวิพารํ ทิสฺวา เอกํ ปุปฺผํ
คเหตฺวา อฺยฺยานํ ปาวิสฺสิ ฯ

ตโต รณฺวา อคฺคปฺปฺผํ กหิตฺนฺติ อลฺยตโรปิ อมฺจฺโจ
หตฺถิกฺขนฺเช จิตฺโต เอกเมว ปุปฺผํ อคฺคเหสิ ฯ เอเตเนวฺปาเยน
สพฺโพ พลกาโย อคฺคเหสิ ฯ ปุปฺผเหสิ (๑) อนสุสาเทนฺดา ปตฺตมฺปิ
คณฺหีสฺสุ ฯ

๑. สี. ปุปฺผํ ฯ

โส รุกฺโข นิปฺปตฺตปฺโป โข ขนฺธมตฺโต ว อโหสิ ฯ
ราชา สายนุหสมเย อุตฺตยานา นิกฺขมฺนฺโต ตํ ทิสฺวา กิ
กโต อัย รุกฺโข มมากมนเวลาย มณฺวิณฺณสาขนฺตเรสุ
ปวาพสทิสฺสฺสพฺพาลงฺกโต อโหสิ อิทานิ นิปฺปตฺตปฺโป ชาโตติ
จินฺเตนฺโต ตสฺเสว อวิทฺุเร อปฺปฺพิตรุกฺโข สลฺยณฺนปฺลาตี
อทุทส ฯ ทิสฺวา จสฺส เอตทโหสิ อัย รุกฺโข ปฺปฺพกริต-
สาขตฺตา พหุชนสฺส โลกนีย โอโหสิ เตน มฺหุตฺเตเนว พุยสนํ
ปฺตฺโต อัย ปนฺลฺโย อโลภนียตฺตา ตเถว จิตฺ ฯ อิทญจาปี
รชฺชํ ปฺปฺพิตรุกฺโข วิย โลกนียํ ภิกฺขุภาโว ปน อปฺปฺพิตรุกฺโข
วีย อโลภนีย ฯ ตสฺมา ยาว อิทมฺปิ อัย รุกฺโข วิย น
วิลุปฺปติ ตาว อยมลฺโย สลฺยณฺนปฺตฺโต ยถา ปาริจฺจตฺตโก
เอวํ กาสาเวน สลฺยณฺโน หุตฺวา ปพฺพเชยฺยนฺติ ฯ

โส รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจกโพธิ
สจฺฉิกตฺวา อิมํ อุตฺตทานคถํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ กาสายวตฺโต อภินิกฺขมิตฺวาติ อิมสฺส ปาทสฺส
เลหา นิกฺขมิตฺวา กาสายวตฺถนินฺวตฺโต หุตฺวาติ เอวมตฺโต
เวทิตฺพุโป ฯ เสสิ วุตฺตนเยเนว สกฺกา วิญฺญาตฺนฺติ น
วิตถาริตฺนฺติ ฯ

ปาริจฺจตฺตกคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ตติยวคฺโค(๑) นิฏฺฐิตฺโต ฯ

รสเคธคาถาวณณา

รสเสฐติ กา อุปฺปตฺติ อณฺณตโร กิร พาราณสีราชา
อุยฺยานเน อมฺจุปฺตฺเตหิ ปรีวฺโต สีลาปญฺญโปกฺขรณฺนํ กิพฺติ ฯ
ตสฺส สุโท สพฺพมฺถานํ รสํ คเหตุวา อตีว สฺสขฺงฺตํ อมตฺกปฺปํ
อนฺตรภตฺตํ ปจิตฺวา อุปฺนาเมสี โส ตตฺถ เคธมาปฺนฺโน กสฺสจ
กิลฺลจฺจ อทฺตวา อตฺตนาว ภูณฺชฺ ๑ อุทกํ กิลฺลนฺโต อตีวิกาเล
นิกฺขนฺโต สีฆํ สีฆํ ภูณฺชฺ ๑ เยหิ สทฺธิ ปุพฺเพ ภูณฺชฺติ
น เตสํ กณฺจฺจ สริ ๑ อถ ปจฺฉา ปญฺธิสงฺขานํ อุปฺปาเทตฺวา
อโห มยา ปาปํ กตํ ยวายํ รสตณฺหาภิกฺขุโต สพฺพชนํ
วิสฺสริตฺวา เอกโกว ภูณฺชฺ หนฺท นํ รสตณฺหํ นิกฺคณฺหามิตี
รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจกโโพธิ สจฺฉิกตฺวา
อตฺตโน ปุริมปฺปตฺติ ครหนฺโต ตปฺปญฺปิปกฺขคฺคณฺทีปิกํ อิมํ
อุทานกาถํ อภาสี ๑

ตตฺถ รสเสฐติ อมฺพิลมรฺรตฺตคกฺกุกฺกโลณฺขาริกกสวาทิ-
เกเทสุ สายนฺิเยสุ ๑ เกธํ อกรนฺติ กิฑฺธิ อกรนฺโต ตณฺหํ
อนฺอุปฺปาเทนฺโตติ วุตฺตํ โหติ ๑

อโลโลติ อิทํ สายิสฺสามิ อิทํ สายิสฺสามิตี เอว
รสวิเสเสสุ อนาถุโล ๑

อนณฺณไปสีติ ไปเสตพฺพกสทฺธิวิหาริกาทิวริหิตโต ๑ กาย-
สนฺธารณฺมตฺเตน สนฺตญฺจฺจโรติ วุตฺตํ โหติ ๑ ยถา วา ปุพฺเพ
อุยฺยานเน รสเสฐ เคธกรณฺสีโล อณฺณไปสี อาสี เอว อหุตฺวา

ยาย ตณฺหฬ โลโล หุควา รเสสุ เคธึ กโรติ ตํ
ตณฺหึ หิตฺวา อายตี ตณฺหฬมฺลกสฺส อณฺณสฺส อตฺตภาวสฺสา-
นินฺพุตฺตาปนฺน อนณฺณโปสีติ วุตฺตํ โหติ อถ วา อตฺต-
ภณฺชนกณฺฐเณ กิลเสา อณฺเณติ วุจฺจนฺติ เตสํ อโปสเนน
อนณฺณโปสีติ อยเมตฺถ อตฺโถ ฯ

สปรทานจารีติ อโวกมฺมจารี อนฺุปรุพฺพจารี ฃรปฺปฏิปาฐี
อณฺฑเทตฺวา อณฺฑมฺกฺลณฺจ ทลิตฺทกฺลณฺจ นินฺนตฺรึ ปิณฺฑาย
ปรวิสมาโนติ อตฺโถ ฯ

กุเล กุเล อปรุปฏิพฺพจิตฺโตติ ขตฺตियฺกฺลาทีสุ ยตฺถ กตฺถจि
กิลเสวเสน อตฺถกฺจิตฺโต จนฺโทปรโม นิจฺจนวโก หุควาติ อตฺโถ ฯ
เสถํ วุตฺตนยเมวาทิ ฯ

รสเคธคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

อวารณคาถาวณณา

ปรฬาย ปรฬจาวรณานีติ กา อฺุปรุปรุติ พารานฺธิยํ กิร
อณฺณตโร ราชา ปรฬมฺชฺฆานลาก็ อโหสิ ฯ โส ฆานานฺ-
รกฺขณตฺถํ รชฺชํ ปรฬาย ปรุพฺพชิตฺวา วิปรุสสนฺโต ปรุจเจกโพธิ
ปรุควา อตฺตโน ปรุฏิปรุตฺติสมฺปรุทํ ทีเปนนฺโต อิมํ อฺุทานคาคํ
อภาสิ ฯ

ตตฺถ ปรฬจาวรณานีติ ปรฬจ นีวรณานิ เอว ตานิ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 345

อุรคสุตเต (๒) อตุโลโต วุตตานี ฯ ตานี ปน ยสุมา อพภาทโย
วีย จนุทสุริเย เจโต อวารนติ ตสุมา อวารณานิ เจตโสติ
วุตตานี ฯ ตานี อุปจารเณ วา อุปปนาย วา ปหาย
วิชหิตฺวาติ อตุโล ฯ

อุปกุกิเลเสติ อุปคम्म จิตฺตํ วิพาเชนฺเต อกุสลชฺมเม
วตุโลปมาทีสุ (๒) วุตเต อภิขุณาทโย วา ฯ

พยุปนุชฺชาติ ปนุทิตฺวา วิปัสสนามกุเณน ปชหิตฺวาติ
อตุโล ฯ สพฺเพติ อนนฺวเสเส ฯ เอวํ สมถวิปัสสนาสมฺปนฺโน
ปจฺจมกุเณน ทิฏฺฐินิสฺสยสฺส ปหีนตฺตา อนิสฺสิตโต เสสมกุเณหิ
เฉตฺวา เตชาตุกํ สินฺหโทสํ ตณฺหารากนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ
สินฺโห เอว หิ กุณฺปฏฺธิปกฺขโต สินฺหโทโสติ วุตฺโต ฯ เสสํ
วุตฺตณฺยเมวาทิ ฯ

อวารณกาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

---

๑. พุ. อิติ. ๒๕/๒๕๔/๓๒๔ ฯ

๒. ม.มฺ. ๑๒/๕๑-๕๕/๖๔-๗๑ ฯ

วิปฺภูจิกถาวณณา

วิปฺภูจิกถวานาติ กา อุปฺปตฺติ พาราณสียํ กิร
อณฺเฑตโร ราชา จตฺตถชฺฌมานลาภี อโหสิ ฯ โสปี ฌานานู-
รกฺขณตฺถํ รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจกโพธิ
สจฺฉิกถฺวา อตฺตโน ปฏฺิปปตฺติสมฺปทํ ทีเปนฺโต อิมํ อุทานคถํ
อภาสิ ฯ

ตตฺถ วิปฺภูจิกถวานาติ ปิฏฺุจโธ กถฺวา ฉชฺเขตฺถวา
วิชฺหิตฺวาติ อตฺถโธ ฯ สุขญจ ทฺถกฺขณฺติ กายิกํ สาทาสาตํ ฯ
โสมนสฺสโทมนสฺสณฺติ เจตสิกํ สาทาสาตํ ฯ อุเปกฺขณฺติ จตฺตถชฺ-
ฌมานูเปกฺขํ ฯ สมณฺติ จตฺตถชฺฌมานสมาริ เอว ฯ วิสุทฺธณฺติ
ปญฺจนีวรณฺวิตถกฺกวิจาร์ปิตฺติสุขสงฺขาเตหิ นวหิ ปจฺฉนิกธมฺเมหิ
วิมฺุตตตฺตา อตฺติสุทฺธํ นินฺทฺชนฺตสฺวณฺณมิมว วิคฺตฺตฺปกฺกิลฺเสณฺติ
อตฺถโธ ฯ

อัย ปน โยชฺนา วิปฺภูจิกถฺวาน สุขญจ ทฺถกฺขญจ
ปฺพเพว ปจฺมชฺฌมานูปจारेเยว ทฺถกฺขํ ตตฺติชฺฌมานูปจारेเยว
สุกฺขณฺติ อธิปฺปาโย ฯ ปฺน อาทิโต วุตฺตํ จการิ ปฺรโต เนตฺวา
โสมนสฺสํ โทมนสฺสญจ วิปฺภูจิกถฺวาน ปฺพเพวติ อธิกาโร ฯ
เตน โสมนสฺสํ จตฺตถชฺฌมานูปจारे โทมนสฺสญจ ทฺถกฺขณา-
นุปจारेเยวติ ทีเปติ ฯ เอตานิ หิ เอเตสํ ปฺรียายโต
ปทานกฺุจานานิ ฯ นินฺทฺสปฺรียายโต ปน ทฺถกฺขสฺส ปจฺมชฺฌานํ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 347

โหมนสฺสสฺส ทฺติยชฺฌานํ สฺขสฺส ตฺติยชฺฌานํ โสมนสฺสสฺส
จตุตฺถชฺฌานํ ปทานกฺุจฺจํ ๑ ยถา ปจฺมํ ฌานํ อฺุปสมฺปชฺช
วิหฺรติ เอตฺถุปฺปนฺนํ ทฺกฺขินฺนุทฺริยํ อปฺริเสถํ นฺริชฺฌตฺติอาทิกฺ(๑)
สพฺพํ อฺกฺุจฺจสาลินฺนิยา ฌมฺมสํกฺกหฺกฺกถายํ วุตฺตํ ๑ ยถา ปุพฺเพ
วาติ(๒) ตีสุ ปจฺมชฺฌานาทีสุ ทฺกฺขโหมนสฺสสฺซานิ วิปฺปฏิจิกฺตฺวา
เอวเมตฺถ (๓) จตุตฺถชฺฌานเ โสมนสฺสํ วิปฺปฏิจิกฺตฺวา อิมาย ปฺปฏิ-
ปทาย ลทฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสุทฺธํ เอโก จเรติ ๑ เสถํ
วุตฺตณฺยเมววาติ ๑

วิปฺปฏิจิกฺกาถาวณณา นิฏฺฐิตา ๑

อารทฺฐวิริยคาถาวณณา

อารทฺฐวิริโยติ กา อฺุปฺปตฺติ อณฺฺยตโร กิร ปจฺจนฺตฺราชา
สทฺสฺสโยชฺพลกาโย รชฺเชน ขุทฺทโก ปญฺญาเย มหนฺโต อโหสิ ๑
โส เอกทิวสํ กิณฺจาปี อหํ ขุทฺทโก รชฺเชน ปญฺญวตา
ปน สกฺกา สกฺลชฺมพฺุทีปํ คเหตฺนฺติ จินฺเตตฺวา สามนฺตฺรณฺโณ
ทฺุติ ปาเหสิ สตฺตาหพฺุณฺตเร เม รชฺชํ วา เทตฺถ ยฺุทฺธิ
วาติ ๑

ตโต โส อตฺตโน อมจฺเจ สนนฺิปาตาเปตฺวา อหา
มยา ตฺมฺเห อนาปุจฺฉาเยว สาทสํ กมฺมํ กตํ อมฺกสฺส รณฺโณ
๑ สฺ. มหา. ๑๕/๕๕๓/๒๘๓ ๑ ๒ สฺ. ยโต ปุพฺเพวาติ ๑
๓ สฺ. เอตฺถเว ๑

เอวํ เปลิตํ ก็ กาทพฺพนฺติ ฯ เต อาหํสุ สกฺกา มหาราช
โส ทฺวโต นินฺตเตตฺตนฺติ ฯ น สกฺกา คโต ภวิสฺสตีติ ฯ ยทิ
เอวํ วินาสิตมฺหา ตยา เตนํ หิ ทฺวขํ อณฺณสฺส สตฺเถน
มริตฺตุ หนฺนท มยํ อณฺณมณฺณํ ปฺหริตฺวา มราม อตฺตानํ ปฺหริตฺวา
มราม อุพฺพนฺชาม วิสํ ขาทามาติ ฯ เอวํ เอเตสุ เอกเมโก
มรณเมว ตํวณฺเณติ ฯ

ตโต ราชํ ก็ เม อิมหิ อตฺถิ ภณฺเน มยฺหํ
โยชํติ อาห ฯ อถ อหํ มหาราช โยชํ อหํ มหาราช
โยชํติ โยชสฺสสฺสํ อุกฺกหิ ฯ

ราชา เอเต อุปฺปริกฺขิสฺสามิตี มหนฺตํ จิตกํ สขฺชา-
เปตฺวา อาห มยา ภณฺเน อิทํ สาหสฺสํ กตํ ตํ เม อมจฺจา
ปฺฏิโกโสกฺสนฺติ สฺวํหํ จิตกํ ปวิสฺสสามิ โโก มยา สทฺธิ
ปวิสฺสสฺติ เกน มยฺหํ ชีวิทํ ปฺริจฺจตฺตนฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต
ปฺลจฺสตา โยชํ อุกฺกหิสฺสุ มยํ มหาราช ปวิสฺสสามาติ ฯ

ตโต ราชํ อิตเร ปฺลจฺสเต อาห ตฺวมฺเห ทานิ
ตาดา ก็ กริสฺสธํติ ฯ เต อาหํสุ นายํ มหาราช ปฺริสกาโร
อิตฺถิจริยา เอสา อปี จ มหาราเชน ปฺฏิรณฺโณ ทฺวโต เปลิตो
เต มยํ เตนํ รณฺณา สทฺธิ ยฺชฺฉิตฺวา มริสฺสามาติ ฯ ตโต
ราชา ปฺริจฺจตฺตํ ตฺวมฺเหหิ มม ชีวิตฺตนฺติ จตฺตฺรจฺจกฺนิ เสนํ
สนฺนยฺหิตฺวา เตนํ โยชสฺสเสน ปฺริวฺโต กนฺตฺวา รชฺชสีมายนี
นีสิติ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 349

โสปี ปฏฺิราชา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา อเร โส ขุทฺทกราชา
มม ทาสสุสาปี นปฺปโหตีติ ทฺุสฺสิตฺวา(๑) สพฺพํ พลกายํ อาทาย
ยฺชฺฌิตฺตํ นิกฺขมิ ฯ

ขุทฺทกราชา ตํ อพฺภูยฺยาตํ ทิสฺวา พลกายํ อาห ตาตา
ตฺมฺเห น พฺหูกา สพฺเพ สมฺปฺปิณฺฑิตฺวา อสิจฺมมํ คเหตุวา
สีฆํ อิมสฺส รณฺโณ ปฺรโต อฺชฺกํ เอว กจฺจนฺตาติ ฯ เต ตถา
อกํสุ ฯ

อถสฺส สา เสนา ทฺุริธา ภินฺฑิตฺวา อนฺตรมทาสิ ฯ
เต ตํ ราชานํ ชิวฺกกาหํ คเหตุวา อตฺตโน รณฺโณ ตํ
มาเรสุสามิตฺติ อากจฺจนฺตสฺส อํทฺสุ ฯ ปฏฺิราชา ตํ อภยํ
ยาจิ ฯ ราชา ตสฺส อภยํ ทตฺวา สปถํ การาเปตฺวา อตฺตโน
วเสน กตฺวา เตน สห อณฺณํ ราชานํ อพฺภูกฺคนตฺวา ตสฺส
รชฺชสีมาย จตฺวา เปเสสิ รชฺชํ วา เม เทตฺถ ยฺชฺชํ วาติ ฯ
โส อหํ เอกยฺชฺชมฺปิ น สหามิตฺติ รชฺชํ นียฺยาเทสิ ฯ
เอเตนฺอุปายเณ สพฺเพ ราชาโน คเหตุวา อนฺเต พาราณฺสี-
ราชานมฺปิ อกฺกเหสิ ฯ

โส เอกสฺตราชปฺริวโต สกฺลชมฺพุทฺธิปฺรชฺชํ อนฺุสาสนฺุโต
จินฺเตสิ อหํ ปุพฺเพ ขุทฺทโก อโหสิ โสมีหิ อิทานิ อตฺตโน
ฌาณสมฺปตฺติยา สกฺลชมฺพุทฺธิปฺมณฺุทลสฺส อิสฺสโร ราชา ชาโต ฯ
ตํ โข ปน เม ฌาณํ โลกียวีริยสมฺปยุตฺตํ เนว นินฺพิทาย
๑ สී. ยฺ. วตฺวา กุชฺฌิตฺวา ฯ

น วิราคย สํวตฺตติ ยนฺนุนาหิ อิมินา ฉาณน โลกุตฺตรธมฺมํ
คเวเสยฺยนฺติ ฯ

ตโต พาราณสีรณฺโฆ รชฺชํ ทควา ปุตฺตทวารณฺจ
สทฺชนปฺเทยว จเปตฺวา สพฺพํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนํ
อารภิตฺวา ปจฺเจกโพธิํ สจฺฉิกตฺวา อตฺตโน วีริยสมฺปตฺตี
ทีเปนฺโต อิมํ อุทานคาคํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ อารทฺธํ วีริยํ อสฺสาติ อารทฺธวีริโย ฯ เตน
อตฺตโน มหาวีริยํ ทสฺเสติ ฯ ปรมตฺโถ วุจฺจติ นิพฺพานํ
ปรมตฺถสฺส ปตฺติ ปรมตฺถปตฺติ ตสฺสา ปรมตฺถปตฺติยา ฯ เอเตน
วีริยารมฺภเณ ปตฺตพฺพํ ผลํ ทสฺเสติ ฯ

อลินฺจิตฺโตติ เอเตน วีริยุปตฺถมฺภานํ จิตฺตเจตฺติกานํ อลินนํ
ทสฺเสติ ฯ

อกุสฺสีตฺวตฺตตีติ เอเตน จานจฺงกมาทิสฺส กายสฺส อนวสฺสีหํ
ทสฺเสติ ฯ

ทพฺพหนิกฺกโมติ เอเตน กามํ ตโจ จ นฺหารุ จาติเอว
ปวตฺตํ ปทหนวีริยํ ทสฺเสติ ยํ ตํ อนฺนุปฺพพฺพสิทฺธาทิสฺส ปทหนฺโต
กายนฺ เจว ปรมตฺถสจฺจํ สจฺฉิกโรตีติ (๑) วุจฺจติ ฯ อถ วา
เอเตน มคฺคสมฺปยุตฺตํ วีริยํ ทสฺเสติ ฯ ตมฺปิ ทพฺพญจ
ภาวนาปาริปุริคตฺตตา นิกฺกโม จ สพฺพโส ปฏฺธิปฺกฺขา
๑. ปรมตฺถสจฺจํ สจฺฉิกโรติ ปญฺญาจ นํ อภิวิหฺม ปสฺสตีติ ฯ
(สฺสฺสฺสนิปาเต) ฯ

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 351

นิกฺขนตตฺตา ตสฺมา ตํสมงฺคีปฺคฺคโลปี ทโพห นิกฺกโม อสฺสาติ
ทพฺพนิกฺกโมติ วุจฺจติ ฯ

ถามพฺลุปฺปนฺโนติ มคฺคกฺขณฺเณ กายถาเมณ จ ฌาณพฺเลน
จ อุปฺปนฺโน ฯ อถ วา ถามภฺภูเตน (๑) พฺเลน อุปฺปนฺโน ธิรฺณาณ-
พฺลุปฺปนฺโนติ วุตฺตํ โหติ ฯ

เอเตน ตสฺส วิริยสฺส วิปฺสฺสนาถาณสมฺปโยคํ ทีเปฺนฺโต
โยคปฺธานภาวํ สาเชติ ฯ ปุพฺพภากมชฺฉิมมฺมอกฺกภฺภูจฺวิริยวเสน วา
ตโยปี ปาทา โยเชตพฺพา ฯ เสถํ วุตฺตณฺยเมวาทิ ฯ

อารทฺธวิริยกาถาวณณา นิภฺจฺจิตา ฯ

ปฏิสฺสฺถานกาถาวณณา

ปฏิสฺสฺถานนฺติ กา อุปฺปตฺติ ฯ อิมิสฺสา คาถาย อวฺรณ-
คาถาย วิย อุปฺปตฺติ นตฺถ โภจิ วิเสโส ฯ อตฺถวณณนํ
ปนสฺสา ปฏิสฺสฺถานนฺติ เตหิ เตหิ สตฺตสฺงฺขาเรหิ ปฏินิเวตฺติตฺวา
สฺสฺถานํ เอกมฺนตฺเสวิตา เอกีภาโว กายวิเวโกติ อตฺถโธ ฯ

ฉานนฺติ ปจฺจนิกฺกมาปฺนโต อารมฺมณฺลกฺขณฺูปนิชฺฌานโต
จ จิตฺตวิเวโก วุจฺจติ ฯ

ตตฺถ อภฺจฺจ สมฺปาตฺติโย นีวฺรณาทีปจฺจนิกฺกมาปฺนโต
กสฺสิณาทีอารมฺมณฺูปนิชฺฌานโต จ ฉานนฺติ วุจฺจติ ฯ วิปฺสฺสนา-
๑ ยฺ. ธิรฺภูเตน ฯ

มคฺคผลถานิ สत्ตสฺสณฺหาทีปจฺจนิกถาปนโต ลกฺขณฺณปนิชฺฌานโต
จ ฌานนฺตฺติ วุจฺจติ ฯ

อิธ ปน อารมฺมณฺณปนิชฺฌานเมว อธิปฺเปตฺติ ฯ เอวเมตํ
ปฏฺิยฺสฺสถานณฺจ ฌานณฺจ อริยฺจมาโน อหฺมาโน อนิสฺสชฺช-
มาโน ฯ ฌมฺเมสฺสติ วิปฺสฺสนฺนฺเปเคสฺส ปณฺจกฺขนฺธาทีรฺมเมสฺส ฯ
นิจฺจนฺตฺติ สตฺตํ สมิตฺติ อพฺโพทฺธิณฺณํ ฯ

อนฺุชฺมมฺจารีตฺติ เต (๑) ฌมฺเม อารพฺภ ปวตฺตเนน อนฺุคตฺติ
วิปฺสฺสนาธมฺมํ จรมาโน ฯ อถ วา ฌมฺเมสฺสติ เอตฺถ ฌมฺมาติ
นวโลกฺตฺตรธมฺมา เตสํ ฌมฺมานํ อนฺุโลโม ฌมฺโมติ อนฺุชฺมโม
วิปฺสฺสนาเยตํ อธิวณฺํ ฯ ตตฺถ ฌมฺมานํ นิจฺจํ อนฺุชฺมมฺจารีตฺติ
วตฺตพฺเพ กถาพฺนฺชฺสฺสขตฺถํ วิภตฺติพฺยตฺตเยน ฌมฺเมสฺสติ วตฺตํ
สียา ฯ

อาทีนํว สมฺมสฺสิตา ภเวสฺสติ ตาย อนฺุชฺมมฺจาริตาสงฺฆาตาย
วิปฺสฺสนาย อนิจฺจาการาทีโทสํ ติสฺส ภเวสฺส สมฺนฺนฺปฺสฺสนโต
เอวํ อิมาย กายจิตฺตวิเวกสีขาปตฺตวิปฺสฺสนาสงฺฆาตาย ปฏฺิพฺทาย
อริคโตติ วตฺตพฺโพ เอโก จเรติ เอวํ โยชฺนา เวทิตพฺพา ฯ

ปฏฺิยฺสฺสถานคถาวณฺณา นิจฺจิตฺตา ฯ

ตณฺหกุขยคาถาวณณา

ตณฺหกุขยนฺติ กา อุปฺปตฺติ อณฺตโร กิร พาราณสี-
ราชา มหัจจราชานุกาเวน นครํ ปทกฺขิณํ กโรติ ฯ ตสฺส สรีร-
โสกาย อวชฺชิตหทยา สตฺตา ปุโรโต กจฺจนฺตปิ นีวตฺติตฺวา
ตเมว อุลฺโลเกนฺติ ปจฺจโต กจฺจนฺตปิ อุโภหิ ปสฺเสหิ
กจฺจนฺตปิ ฯ ปกตฺติยา เอว हि พุทฺธทสฺสเน ปุณฺณจฺนุทสมุทฺท-
ราชทสฺสเน จ อตฺติโต โลโก ฯ

อถ อณฺตตรา กุณฺมฺพิยภริยาปิ อุปริปาสาทคตา สีห-
ปฺลชฺรํ วิวริตฺวา โอลอกยมาณา อฏฺฐาสิ ฯ ราชา ตํ ทิสฺวา
ปฏฺิพฺพุทฺจิตฺโต หุตฺวา อมจํ อาณาเปสิ ชานาหิ ตาว
ภณฺเ อยํ อิตฺถิ สสามิกา วา อสามิกา วาติ ฯ โส
ณฺตฺวา สสามิกา เทวาติ อาโรเจสิ ฯ

อถ ราชา จินฺเตสิ อีมา วิสฺตีสหสฺสนาฏฺกิตฺถิโย
เทวจฺจนฺราโย วิย มํ เอว เอกํ อภิรมาเปนฺติ โส ทานาหํ
เอตปิ อตฺตฺสฺติตฺวา ปฺรสฺส อิตฺถิยา ตณฺหํ อุปฺปาเทสิ सा
อุปฺปนฺนา อปายเมว อากทฺตตีติ ตณฺหาय อาทินวํ ทิสฺวา
हनฺท นํ นิคฺคณฺหามีติ รชฺชํ ปหาย ปพฺพุทฺจิตฺวา วิปฺสฺสนฺโต
ปจฺเจกโพธิํ สจฺฉิกตฺวา อิมํ อุทานคาถํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ ตณฺหกุขยนฺติ นิพฺพานํ เอวํ ทิฏฺฐาทีนฺวาย วา
ตณฺหาय อุปฺปวตฺตี ฯ

อปฺปมตฺโตติ สาทจฺจการี สกฺกจฺจการี ฯ
อเนพฺมุโคติ อลาตามุโข ฯ อถ วาอเนโผ จ อมฺุโค
จ ปณฺฑิตฺโต พุยฺตฺโตติ วุตฺตํ โหติ ฯ
หิตสุขสมฺปปากํ สุตมสฺส อตฺถิตี สุตวา อาคมสมฺปนฺโนติ
วุตฺตํ โหติ ฯ
สตีมาติ จิรคตาทีนํ อนุสฺสรिता ฯ
สงฺฆาตฺตมฺโมติ ฐมฺมุปริกฺขาย ปริณฺวาทมฺโม ฯ
นียโตติ อริยมกฺเคน นียตภาวปฺปตฺโต ฯ
ปฺชานวาทิ สมฺมุปฺชานวีริยสมฺปนฺโน ฯ อฺุปฺปฏิปาฎิยา
เอส ปาโจ โยเชตฺตพฺโพ ฯ
เอวเมว เตหิ อปฺปมาทาทีหิ สมฺนฺนาคโต นียาม-
สมฺปapakน ปฺชานน ปฺชานวา เตน ปฺชานน สมฺปตฺต-
นียามโต นียโต ตโต อรหตฺตปฺปตฺติยา สงฺฆาตฺตมฺโม ฯ อรหา
หิ ปฺน สงฺฆาตฺตพฺพาภาวโต สงฺฆาตฺตมฺโมติ วุจฺจติ ฯ ยถาห
เย จ สงฺฆาตฺตมฺมาเส เย จ เสขา ปุณฺณ อิทาติ ฯ เสลํ
วุตฺตนยเมวาทิ ฯ
ตณฺหกฺขยคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สีหาทิกาถาวณณา

สีโหวาติ กา อุปฺปตฺติ อณฺณตรสฺส กิร พาราณสีรณฺโณ
ทฺูเร อฺยฺยานํ โหติ โส ปฺเคว ปฺภูจาย อฺยฺยานํ คจฺจนฺโต
อนฺตรามคฺเค ยานา โอรุຍฺห อฺทกฺกฺจฺจํ อฺปคฺโต มฺขํ
โชรฺวิสสามิตฺ ๑ ตสฺมี จ ปฺเทเส สีหิ สีหโปตฺกํ ชเนตฺวา
โคจฺราย คตา ราชปฺริโส ตํ ทิสฺวา สีหโปตฺโก เทวาติ
อาโรเจติ ๑ ราชฯ สีโห กิร กสฺสจฺจि น ภายตฺติ ตํ
อฺปปริกฺขิตฺ ฺเกริอาทินิ อาโกฏฺยาเปสิ สีหโปตฺโก ตํ สทฺทํ
สฺตฺวาปี ตเถว สยิ ๑ อถ ยาวตฺตยิ อาโกฏฺยาเปสิ โส
ตฺตยิวาเร สีลํ อฺกฺขิปิตฺวา สทฺทํ ปฺริลํ โอลเกตฺวา ตเถว
สยิ ๑

อถ ราชฯ ยาวสฺส มาตา นาคจฺจติ ตาว คจฺจมาติ
วตฺวา คจฺจนฺโต จินฺเตสิ ตทฺหฺชาโตปี สีหโปตฺโก น สนฺตสฺติ
น ภายติ กฺุทาสฺสุ นามาหฺมฺปิ ตณฺหาทิกฺกฺจิปฺริตาสํ ฆทฺเทตฺวา
น สนฺตเสยฺยํ น ภาเยยฺยนฺติ ๑

โส ตํ อารมฺมณํ คเหตุวา คจฺจนฺโต ปฺน เกวฏฺเฏหิ
มจฺเจ คเหตุวา สาขาสฺ พนฺธิตฺวา ปฺสริเต ชาเล วาตํ
อสงฺกฺเขว คจฺจมานํ ทิสฺวา ตสฺมี นิमितฺตํ อคฺคเหสิ กฺุทาสฺสุ
นามาหฺมฺปิ ตณฺหาทิกฺกฺจิมฺโหชาลํ ฝาลेतฺวา เอวํ อสชฺชมาโน
คจฺเจยฺยนฺติ ๑

อด อูยยานันฺ คนฺตุวา สิลาปฏฺฐโปกฺขรณฺนิยา ตีเร นิสินฺโน
วาทพุทฺทาหตานิ ปทุมานิ โอนมิตฺวา อุทกํ สฺมุติตฺวา วาทวิกเม
ปฺนุณ ฆถาจาเน จิตานิ อุทเกน อนฺุปลิตฺตฺวานิ ทิสฺวา ตสฺมึ(๑)
นิमितฺตํ อคฺคเหสี กุทาสฺสุ นามาหฺมปิ ฆถา เอตานิ อุทเก
ชาตานิ อุทเกน อนฺุปลิตฺตฺวานิ ติฏฺฐจฺนฺติ เอวํ โลกเก ชาโต
โลเกน อนฺุปลิตฺโต ติฏฺฐเจยฺยนฺติ ฯ

โส ปฺนุณฺปฺนุณฺ ฆถา สีโห วาโต ปทุมานิ เอวํ
อสฺนฺตสฺนฺเตน อสชฺชมาเนน อนฺุปลิตฺเตน ภวิตพุพฺพฺติ จินฺเตตฺวา
รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจกโพธิํ สจฺฉิกตฺวา
อิมํ อุททานกถํ อภาสี ฯ

ตตฺถ สีโหติ จตฺตฺวาโร สีหา ตินฺนสีโห ปณฺุทฺฐสีโห
กาฬสีโห เกสรสีโหติ ฯ เตสํ เกสรสีโห อคฺคมกฺขายติ โส
อิธ อธิปฺเปโต ฯ

วาโต ปฺรตฺถิมาทิวเสน อนเกวิโร ฯ

ปทุมํ รตฺตเสตาทิวเสน ฯ เตสฺส โย โกจิ วาโต ยํ กิณฺจ
ปทุมณฺจ วฏฺฐติเยว ฯ

ตตฺถ ฆสฺมา สฺนฺตาโส นาม อตฺตสิเนเหเน โหติ
อตฺตสิเนโห จ นาม ตณฺหาเลโป โสปี ทิฏฺฐิสฺมฺปยุตฺเตน वा
ทิฏฺฐิวิปฺยุตฺเตน वा โลเกน โหติ โสปี จ ตณฺหาเยว ฯ
สชฺชนํ ปน ตตฺถ อุปฺปริกฺษาทิวริหิตสฺส โมเหเน โหติ
๑. สี. ตมฺปิ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 357

โมโห จ อวิชาฯ ตตฺถ สมเถน ตณฺหาเย ปหานํ วิปฺสฺสนาย อวิชาเยฯ

ตสฺมา สมเถน อตฺตสินฺหํ ปหาย สีโหว สทฺทเส

อนิจฺจทุกฺขาทีสุ อสนฺตสนฺโต วิปฺสฺสนาย โมหํ ปหาย วาโต ว

ชาลมฺหิ ขนฺธายตนาทีสุ อสชฺชมาโน สมเถเนว โลกํ โลภ-

สมฺปยุตฺตทิกฺขิณฺจ ปหาย ปทุมํว โตเยน สพฺพภวโกคฺคโลเกน

อลิปปมาโนฯ

เอตฺถ จ สมถสฺส สีลํ ปทฺฐจฺานํ สมโถ สมาริสฺส

สมาธิ วิปฺสฺสนายาติ เอวํ ทวีสุ (๑) ฌมฺเมสุ สิทฺเธสุ ตโย ขนฺธา

สิทฺทราว โหนติฯ ตตฺถ สีลกฺขนฺธเนน สุโร (๒) โหติฯ

โส สีโห ว สทฺทเส อามาตฺวตฺถุสุ กุชฺฌิตฺตฺกามตาย น

สนฺตสฺติ ปญฺญาภกฺขนฺธเนน ปฎิวิทฺธสฺภาโว วาโตว ชาลมฺหิ

ขนฺธาทิฌมฺมเกเท น สชฺชติ สมาริกฺขนฺธเนน วิตฺตราโค ปทุมํ ว

โตเยน ราเคน น ลิปฺปติฯ

เอวํ สมถวิปฺสฺสนาหิ สีลสมาธิปญฺญาภกฺขนฺธเหหิ จ ยถา-

สมภวํ ตณฺหาวิชาขานํ ตินฺณณฺจ อกฺุสลมฺมฺลानํ ปหานวเสน

อสนฺตสนฺโต อสชฺชมาโน อลิปปมาโน จ เวทิตฺตฺโพฯ เสถ

วุตฺตฺนยเมวาทิฯ

สีหาทิกถาวณณา นิฏฺฐิตาฯ

๑ ยู. ตีสุฯ ๒. สี. สุโรโตฯ

ทาจพลีคาถาวณณา

[๑๒๘] สีโห ยถาติ กา อุปฺปตฺติ อญฺญตโร กิร พาราณสี-
ราชา ปจฺจันตํ กุปีตํ วุปลเมตฺถุ คามานุกามิมคฺคํ ฉทุเตตฺวา
อุขฺฐุ อฏฺฐิมคฺคํ คเหตุวา มหติยา เสนาย คจฺฉติ ฯ

เคน จ สมเยน อญฺญตฺรสมฺมึ ปพฺพตฺปาเท สีโห พาล-
สุริยาตปี ตปฺปมาโน นิปนฺโน โหติ ฯ ตํ ทิสฺวา ราชปุริสา
รณฺโณ อาโรเจตฺถุ ฯ ราชา สีโห กิร น สนฺตสตีติ
เกริปณฺวาทิสทฺทํ การาเปสิ สีโห ตเถว นิปชฺชิ ฯ ทฺติยมฺปิ
การาเปสิ สีโห ตเถว นิปชฺชิ ฯ ตฺติยมฺปิ การาเปสิ ตทา
สีโห มม ปฏิสตฺตุ อตฺถิติ จตุหิ ปาเทหิ สุปฺปติฏฺฐิตํ
ปติฏฺฐหิตฺวา สีหนาทํ นทฺติ ฯ ตํ สุตฺวา หตฺถาโรหาทโย
หตฺถิอาทฺทิ โอโรหิตฺวา ติณคหนานิ ปวิฏฺฐา หตฺถิอสุสคณา
ทิสาวิตฺสา ปลาตา ฯ รณฺโณ หตฺถิปี ราชานํ คเหตุวา
วณคหนานิ โปถยมาโน ปลาถิ ฯ

ราชา ตํ สนฺธาเรตฺถุ อสฺสโกนฺโต รุกฺขสาขาย โอลมฺพิตฺวา
ปจฺวี ปติตฺวา เอกปทิกมคฺเคน คจฺฉนฺโต ปจฺเจกพฺพุธานํ
วสนฺภูจจัน ปาปฺถุณิ ฯ

ตตฺถ ปจฺเจกพฺพุเช ปุจฺฉิ อปี ฆนฺเต สทฺทมฺสฺสุตฺถาติ ฯ
อาม มหาราชาติ ฯ กสฺส สทฺทํ ฆนฺเตติ ฯ ปจฺฉมฺ เกริสฺสงฺขาทีนํ
ปจฺฉา สีหฺสฺสาติ ฯ น ภายิตฺถุ ฆนฺเตติ ฯ น มยฺ มหาราช

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 359

กสฺสจฺจิ สทฺทสฺส ภายามาติ ฯ สกฺกา ปน ฆนฺเต มยฺหมฺปิ
เอทิสฺส กาคฺคฺนฺติ ฯ สกฺกา มหาราช สเจ ปพฺพชิสฺสตีติ ฯ
ปพฺพชามิ ฆนฺเตติ ฯ ตโต นํ ปพฺพาเซตฺวา ปุพฺเพ วุตฺตน-
เยเนว อภิสมฺมาจาริกํ สิกฺขาเปสฺสุ ฯ โสปี ปุพฺเพ วุตฺตนเยเนว
วิปฺสฺสนฺโต ปจเจกโพธิํ สจฺฉนิกตฺวา อิมํ อุทานคาคํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ สหนา จ หนนา จ สีมฺชวตฺตา จ तीโห ฯ
เกสรตีโหว อิช อธิปฺเปโต ฯ ทาธา พลมสฺส อตฺถีติ ทาฐพฺลิ ฯ
ปสฺยห อภิภฺยฺยาติ อุภฺยํ จาริสทฺเทน สห โยเซตพฺพิ
ปสฺยหจาริ อภิภฺยฺยจาริตี ตตฺถ ปสฺยห นิกฺคเหตฺวา จรณฺน
ปสฺยหจาริ อภิภฺวิตฺวา สนฺตาเสตฺวา วสีกตฺวา จรณฺน อภิ-
ภฺยฺยจาริ ฯ สุวํยํ กายพเลน ปสฺยหจาริ เตชสา อภิภฺยฺยจาริ ฯ

ตตฺถ สเจ โกจิ วเทยฺย กิ ปสฺยห อภิภฺยฺย จาริตี
ตโต มิกานฺนฺติ สามิวจฺนํ อุปโยคคฺฤเต กตฺวา มิคเ ปสฺยห
อภิภฺยฺย จาริตี ปฏิวตฺตพฺพิ ฯ

ปนฺตานิตี ทูรานิ ฯ เสนาสนานิตี วสนฺภูจฺานานิ ฯ เสสํ
วุตฺตนเยเนว สกฺกา ชานิตฺตฺนฺติ น วิตฺถาริตฺตฺนฺติ ฯ

ทาฐพฺลิกาถาวณณา นิฏฺจिता ฯ

อปปมณณาคาถาณณณา

เมตต์ อุเปกขนฺติ กา อุปฺปตฺติ อณฺตโร กิร ราชา
เมตฺตาทีฆานลาภี อโหสิ ฯ โส ฆานสุขนฺตฺราโย รชฺชนฺติ
ฆานานุรกฺขณตฺถํ รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา วิปฺสฺสนฺโต ปจฺเจก-
โพธิํ สจฺฉนิกตฺวา อิมํ อุทานคาถํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ สพฺเพ สตฺตา สุจิตฺตา ภวนฺตฺติอาทีนํ นเยน
หิตสุขุปนฺนยนกามตา เมตฺตา ฯ

อโห วัต อิมมฺหา ทุกฺขา มุจฺเจยฺยฺนฺติอาทีนํ นเยน
อหิตทุกฺขาปนฺนยนกามตา กรุณา ฯ

โมทนฺติ วัต โภนฺโต สตฺตา โมทนฺติ สารุ สฺสุจฺจติ-
อาทีนํ นเยน หิตสุขาวิปฺปโยคกามตา มุทิตา ฯ

ปณฺณายิสฺสนฺติ สเกน กมฺเมนาติ สุขทุกฺขอชฺฉุเปกฺขนตา
อุเปกฺขา ฯ

คาถาพนฺธสุขตฺถํ ปน อุปฺปฏฺฐิปาฎิยา เมตฺตํ วัตฺวา
อุเปกฺขา วุตฺตา มุทิตา จ ปจฺฉา ฯ

วิมุตฺตินฺติ จตฺสฺโสปี เอตา อตฺตโน ปจฺฉนิกธมฺเมหิ
วิมุตฺตตฺตา วิมุตฺติโย ฯ เตน วุตฺตํ เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณฺ
วิมุตฺตี อาเสวมาโน มุทิตญฺจ กาลฺเลติ ฯ

ตตฺถ อาเสวมาโนติ ติสฺโส ติกจตฺตูกฺขฆานนวเสน อุเปกฺขํ
จตฺตฺถฆานนวเสน ภาวมาโน ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 361

กาลเถติ เมตฺตํ อาเสวิตฺวา ตโต วุฏฺฐาย กรุณฺตี ตโต วุฏฺฐาย
มูหิตํ ตโต อิตฺรโต วา นิปฺปิตฺกษฺमाणโต วุฏฺฐาย อุเปกฺขํ
อาเสวมาโน เอว กาลเถ อาเสวมาโนติ วุจฺจติ อาเสวิตฺ
วา ภาสุกกาลเถ ฯ

สพฺเพเน โลเกเน อวิรุชฺฌมาโนติ ทสฺสุ ทิสาสฺสุ สพฺเพเน
สตุตฺตโลเกเน อวิรุชฺฌมาโน ฯ เมตฺตาทินฺนํ หิ ภาวิตฺตฺตา สตุตฺตา
อปฺปฏิกฺกุลา โหนฺติ สตุตฺเตสุ จ วิโรชฺชิโต ปฏฺธิโม วุปฺสมมฺติ ฯ
เตเน วุตฺตํ สพฺเพเน โลเกเน อวิรุชฺฌมาโนติ ฯ

อยมตฺถ สงฺเขโป วิตฺถาโร ปน เมตฺตาทิกถา อฏฺฐ-
สาลินียา ฃมฺมสงฺคหฏฺฐกถายํ วุตฺตา ฯ เสถํ วุตฺตสทิสเมวาทิ ฯ
อปฺปมณฺญาคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ชีวิตสงฺขยคาถาวณณา

รากลฺลจ โทสณฺญาติ กา อุปฺปตฺติ ฯ ราชคหํ กิร
นิสฺสาย มาตงฺโก นาม ปจเจกพุทฺโธ วิหฺรติ สพฺพปจฺฉิโม
ปจเจกพุทฺธานํ ฯ

อถ อมฺหากํ โโพธิสตุเต อุปฺปนฺเน เทวตาโย โโพธิสตุตฺตฺส
ปฺุชนตฺถาย อากจฺจนฺติโย ตํ ทิสฺวา มาริสฺสา มาริสฺสา พุทฺโธ
โลเก อุปฺปนฺโนติ ภณฺตีสุ ฯ

โธ นิโรธา วุฏฺฐหนฺโต ตํ สุตฺวา อตฺตโน ชีวิตกฺขยํ

ทิสฺวา หิมวฺนฺเต มหาปฺปาโต นาม ปฺพุโตะ ปจฺเจกพุทฺธานัน
ปรีนิจฺพนฺทฺธานัน ตตฺถ อากาเสน คนฺตฺวา ปุํพุเพ ปรีนิจฺพุตฺ-
ปจฺเจกพุทฺตฺส อฏฺฐิสงฺฆาตํ ปปาเต ปกฺขิปิตฺวา ลีลาตเล
นีสิตฺวา อิมํ อุทานคาถํ อภาสิ ฯ

ตตฺถ รากโทสโมหา อฺรคฺคฺสฺสฺเต วุตฺตาว ฯ

ถึโยชนานีติ ทส ถึโยชนานิ ตานิ จ เตน เตน

มกฺเคน สนฺทาลยิตฺวา ฯ

อสนฺตถึ ชีวิตฺสงฺขมฺหีติ ชีวิตฺสงฺขโย วุจฺจติ จุตฺติจิตฺตฺส
ปรีเกโท ฯ ตสฺมี จ ชีวิตฺสงฺขเย ชีวิตฺนิกนฺตฺยา ปหีนฺตฺวา
อสนฺตสนฺติ ฯ

เอตฺตฺวาตา โสปาทิสฺเสถํ นิพฺพานธาตฺ อตฺตโน ทสฺเสตฺวา
คาถาปรีโยसानเ อนฺปาทิสฺเสสาย นิพฺพานธาตฺยา ปรีนิจฺพายีติ ฯ
ชีวิตฺสงฺขยคาถาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ภชฺนฺติ เสวณฺติ จ การณฺตฺถา นิกฺการณา ทฺลลภา อชฺช
นิตฺตฺตาตีอาทิกา คาถา(๑) ฯ

ภชฺนฺตีติ กา อุปฺปตฺติ

พารานฺสิยํ กิร อณฺตโร ราชา อาทิกาถาย วุตฺตปฺ-
ปการเมว ผีตํ รชฺชํ สมนฺุสฺสฺสฺติ ตสฺส ขโร อาพาโธ อุปฺปชฺชิ
๑. คาถาย นามํ น ทิสฺสฺติ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 363

ทุกฺขา เวทนา ปวตฺตุนฺติ ฯ วิสฺตีสหสฺสิตฺถิโย ตํ ปรีวาเรตฺวา
หตฺถปาทสมฺพนาหนาทินิ กโรนฺติ ฯ

อมจฺจา น ทานายิ ราชา ซีวิสุตฺติ หนฺท มยิ
อตฺตโน สรณิ คเวสามาติ จินฺเตตฺวา อณฺตรสฺส รณฺโถ
สนฺติกํ คนฺตฺวา อุปฺภูจฺจัน ยาจิสฺสุ ฯ เต ตตฺถ อุปฺภูจฺจหนฺติเยว
น กิณฺจิกถนฺติ ฯ ราชา อาพาธา วุฏฺฐหิตฺวา ปุจฺฉิ
อิตฺถนฺนาโม จ อิตฺถนฺนาโม จ กุหิณฺติ ฯ ตโต ตํ ปวตฺตี
สุตฺตฺวา ว สีลํ จาเลตฺวา ตฺถุหิ อโหสิ ฯ

เตปิ อมจฺจา ราชา วุฏฺฐจิตฺติ สุตฺวา ตตฺถ กิณฺจิ
อลภมาณา ปรมเณ ปาริชฺฌเณน ปิพิตา ปฺนทฺเวว อาคนฺตฺวา
ราชานํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ อฏฺฐิสฺสุ ฯ เตน จ รณฺณา กุหิ
ตาทา ตุมฺเห คตาทิ วุตฺตา อาหิสฺสุ เทวํ ทุพฺพลํ ทิสฺวา
อาชีวิกภเณมฺมหา อสุกํ นาม ชนปทํ คตาทิ ฯ ราชา สีลํ
จาเลตฺวา จินฺเตสิ ยนฺนฺนาหิ ตเมว อาพาธํ ทสฺเสสฺสํ ก็
ปฺนปิ เอวํ กเรยฺยํ โนติ ฯ โส ปุพฺเพ โรเคน(๑) ผุฏฺโจ วิย
พาพฺหิ เวทนํ ทสฺเสนฺโต คิลานาลยิ อกาสิ ฯ อิถฺถิโย
สมฺปรีวาเรตฺวา ปุพฺพสทิสเมว สพฺพิ อกํสุ ฯ

เตปิ อมจฺจา ตเถว ปฺน พหุตริ ชนํ กเหตุวา
ปุกฺกมฺิสฺสุ ฯ เอวํ ราชา ยาวตฺตยิ สพฺพิ ปุพฺพสทิสํ อกาสิ
๑. สี. สภาวิกโรเคน ฯ

เตปี ตเถว ปกุกมีสุ ๑ ตโต จตฺตมปิ เต อากเต ทิสฺวา
ราชา อโห อิเม ทุกกริ อํกุสุ เย มํ พฺยาธิตํ ปหาย
อนเปกฺขา ปกุกมีสุติ นิพฺพินฺโน รชฺชํ ปหาย ปพฺพชิตฺวา
วิปสฺสนฺโต ปจฺเจกโพธิํ สจฺฉนิกตฺวา อิมํ อุทานคานํ อภาสิ ๑
ตตฺถ ฆชนฺตฺติ สรีเรน อลฺลียนฺตา ปยิริปาสนฺติ ๑
เสวนฺตฺติ อลฺลชฺฉนิกมฺมาทํทํ ทิ การปฏฺิสาวิตาย จ
ปริจฺรณฺติ ๑ การณํ อตฺโถ เอเตสนฺติ การณฺตฺถา ฆชนาย
จ เสวนาย จ นาวณฺณํ การณฺมตฺถิ ๑ อตฺโถ เอว เนสํ การณํ
อตฺถเหตุ เสวนฺตฺติ วุตฺตํ โหติ ๑

นิกฺการณา ทฺลลภา อชฺช มิตฺตาทิ อิตฺถ ทินฺนิจิ
ลจฺจนามาติ เอวํ อตฺตปฏฺิลาภการณฺน นิกฺการณา เกวลํ
อุปกาโร จ โย มิตฺโต โย มิตฺโต สุขทฺกฺขโก
อตฺถกฺขายี จ โย มิตฺโต โย มิตฺโต อนุกมฺปโกติ(๑)
เอวํ วุตฺเตน อริเยน มิตฺตภาเวน สมนฺนาคตา ทฺลลภา อชฺช
มิตฺตา ๑

อตฺตจฺจปญฺญาติ อตฺตนิ จิตฺตา เอเตสํ ปญฺญา ๑ อตฺตานเมว
โอโลเกติ น อญฺญนฺติ อตฺโถ ๑ อตฺตตฺถปญฺญาติปิ ปาโจ ตสฺส
อตฺตโน อตฺถเมว โอโลเกติ น ปฺรตฺถนฺติ อตฺโถ ๑ ทิฏฺฐตฺถ-
ปญฺญาติ อยมฺปิ กิร โปราณปาโจ ตสฺส(๒) สมฺปติ ทิฏฺฐเจเยว
๑ ที. ปา. ๑๑/๒๖๕/๑๖๓ ๑ ๒ ที. ย. ตตฺถ ๑

เล่มที่ 42 ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 365

อตุเถ เอเตสํ ปญฺญา น อายตฺนติ อตุโถ ฯ ติฏฺฐธมฺมิกตฺถเยว

โธโลเกติ น สมฺปฺรายิกตฺถนฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ

อสุจฺจิติ อสุจฺจينا อนริเยน กายวจฺจิมโนกมฺเมน

สมนฺนาคตา ฯ

ขคฺคฺวิสาณกปฺโปติ ขคฺเคน รุกฺขาทโย ฉินฺนทฺนโต วีย

ตสฺสสิญฺเคน ปพฺพตาทโย จุณฺณวิจฺจุนฺณํ กุรฺมาโน วิจฺรตีติ

ขคฺคฺวิสาโณ ฯ วิสสทิสฺสา อาณาติ วิสาณา ฯ ขคฺคํ วียาติ

ขคฺคํ ฯ ขคฺคํ วิสาณํ ยสฺส มิคฺสฺส โสยํ มิโค ขคฺคฺวิสาโณ

ตสฺส ขคฺคฺวิสาณสฺส กปฺโป ขคฺคฺวิสาณกปฺโป ฯ

ขคฺคฺวิสาณสทิสฺโส ปจฺเจกพุทฺโธ เอโก อหฺตฺติโย อสหาโย

จเรยฺย วิหเรยฺย วตฺเตยฺย ยเปยฺย ยาเปยฺยยาติ อตุโถ ฯ

วิสุทฺธสีลาติ วิเสเสน สุทฺธสีลา จตฺตปาริสฺสุทฺธิยา

สุทฺธสีลา ฯ

สุวิสุทฺธปฺลญฺจาติ สฺกุญฺจ วิสุทฺธปฺลญา รากาทีวิริทิตฺตฺตา

ปฺริสุทฺธธมฺมคฺคผลปฏฺฐสมฺภิทาทิปฺลญา ฯ

สมาหิตาติ สํ สฺกุญฺจ อาหิตา สนฺติเก จปิตจิตฺตา ฯ

ชาคริยานุยฺตฺตาติ ชาครณํ ชาโคร นิทฺทาทิกุกฺกโมติ

อตุโถ ฯ ชาครสฺส ภาโว ชาคริยํ ชาคริเย อนฺนฺยตฺตา

ชาคริยานุยฺตฺตา ฯ

วิปฺสฺสกาติ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตฺตาติ วิเสเสน ปสฺสนสีลา

วิปสฺสนํ ปฏฺฐเปตฺวา วิหรนฺตฺติ อตุโถ ฯ

ธมฺมวิเสสทสฺสีติ ทสฺสทสฺสธมฺมานํ จตฺตจฺจธมฺมสฺส นว-
โลกุตฺตรธมฺมสฺส วา วิเสเสน ปสฺสนสฺสีตา ฯ

มคฺคจฺจคฺคโพชฺฌนฺคคเตติ สมนฺมาทิฏฺฐาทีหิ มคฺคจฺจเคหิ สติ-
สมฺโพชฺฌนฺคคทีหิ โพชฺฌนฺคคหิ คเต สมนฺปยุตฺเต อริยธมฺเม ฯ

วิชฺฌณาติ วิเสเสน ชฺฌณา ชานนฺตาติ อตุโถ ฯ

สฺสฺสฺสตาปฺปณฺนิหิตฺตจฺจณิมนฺตฺตฺตติ อนตฺตตานุปสฺสนาวเสน
สฺสฺสฺสตีวิโมกฺขจฺจ ทุกฺขานุปสฺสนาวเสน อปฺปณฺนิหิตฺตวิโมกฺขจฺจ
อนิจฺจานุปสฺสนาวเสน อนิมนฺตฺตวิโมกฺขจฺจ ฯ

อาเสวยิตฺตวาติ วทฺธเมตฺตวา ฯ เย กตฺตสมฺภารา ธีรา ชนา
ชินฺสาสนมฺหิ สวาทฺตตี สวาทฺทวํ น วชฺชนฺติ น ปาปฺปณฺนตี
เต ธีรา กตฺตสมฺภารา สยมฺภู สยเมว ภูตา ปจฺเจกชินฺนา
ปจฺเจกพุทฺธา ภวณฺตี ฯ

กี ภูตา มหฺนตฺตธมฺมา ปฺปฺริตฺตมหาสมฺภารา พุทฺธมฺมกาเย
อนกธมฺมสฺสวาทฺธีรา ฯ ปฺนปฺปิ กี ภูตา ฯ จิตฺตีสฺสรธา
จิตฺตคตฺติกา ฌานสมฺปนฺนาติ อตุโถ ฯ

สพฺพทุกฺโขชฺฌตฺตณฺณา สกตฺตสฺสวโรจฺฉํ ตฺตณฺณา อตฺตีกฺกนฺตา
อฺทคฺคจิตฺตา โทชฺฌานาทิกิเลสฺสวโรหิตฺตฺตา โสมนฺสฺสจิตฺตา
สนฺตมฺนาติ (๑) อตุโถ ฯ

๑ สฺตี. ยฺ. สนฺตฺตฺตฺตจิตฺตา ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 367

ปรมตถทสฺสี ปญจกขนุททวาทสายตันทวตฺตีสาการสจฺจ-
ปฏิจฺจสมุปฺปาทาทิวเสน ปรมตฺถํ อุตฺตมตฺถํ ทสฺสนสฺสีตาฯ
อจลาภิตฺถุเณ สฺสีโหปมา สฺสีหสฺทิสฺสาติ อตฺโตฯ ขคฺควิสาณกปฺปา
ขคฺควิสาณมิกฺขิงคสฺทิสฺสา คณสงฺกณิกภาเวนาติ อตฺโตฯ

สนฺตินุทฺริยาติ จกฺขุณุทฺริยาทึนํ สกสการมฺมเณ อปฺป-
วตฺตนโตะ(๑) สนฺตสภาวินุทฺริยาฯ

สนฺตมฺนติ สนฺตจิตฺตา นิกฺกิลเสภาเวณ สนฺตสภาวจิตฺต-
สงฺกปฺปาติ อตฺโตฯ

สมาริธิ สฺสุจฺจ เอกคฺคจิตฺตาฯ

ปจฺจนตสฺสเตสฺส ปติปฺปจาราติ ปจฺจนตชนปเทสฺส สตฺเตสฺส
ทยากรฺณาทึหิ ปติจรณสฺสีลาฯ

ทีปา ปรตฺถ อธิ วิชฺชลนฺตาติ สกฺลโลกานุกฺกหกรเณน
ปรโลกे ज अधि लोके ज विचचलन्ता तीपा पतिपसति
อตฺโตฯ

ปจฺเจกพุทฺธา สตฺตํ หิตาเมติ อิมํ ปจฺเจกพุทฺธา สตฺตํ
สพฺพกาลํ สกฺลโลกหิตาย ปฏฺธิปฺนฺนาติ อตฺโตฯ

ปหฺินสพฺพาวรณา ชนินฺทาทิ เต ปจฺเจกพุทฺธา ชนानํ
อินฺทา อุตฺตมา กามจฺจนุทฺธีวรณาทึนํ สพฺเพสฺสํ ปญฺจาวรณานํ
ปหฺินตฺตา ปหฺินสพฺพาวรณาฯ

๑. สฺสี. ยฺ. สกฺลการมฺมณปฺปวตฺตนโตะฯ ๒. ม. ชนินฺทาทิฯ

ฉนภณณนาภาติ รตฺตสฺวณณชฺมโพนทสฺวณณปภา สทิส-
อาภาวณฺตาทิ อตุโถ ๗

นิสฺสํสยฺ โลกสฺวทฺทกฺขิณฺเษยฺยาทิ เอกนฺเตน โลกสฺส สฺวทฺทกฺขิณฺยา
อคฺคทานสฺส ปฏิกฺคเหตฺตํ อรหา ยุตฺตา นิกฺกิลฺลตฺตทา สุนฺทร-
ทานปฏิกฺคหณฺนารหาติ (๑) อตุโถ ๗

ปจฺเจกพฺพุธา สตตปฺปีตฺตามฺเมติ อิมํ ปจฺเจกณฺณาริทธิมา
พฺพุธา สตตํ นิจฺจกํลํ อปฺปีตา สฺวทิตฺตา ปรีปฺณณฺมา สตตฺตาหํ
นिरาหาราปී นิโรธสมาปตฺติผลสมาปตฺติวเสน ปรีปฺณณฺนาติ
อตุโถ ๗

ปติเอกา (๒) วิสฺสุ สมฺมาสมฺพฺพุทฺชโต วิสทิตฺตา อณฺเณ
อสาธารณพฺพุธา ปจฺเจกพฺพุธา ๗ อถ วา

อุปสคฺคา นิปาตา จ ปจฺจยา จ อิมํ ตโย

เนเกเนกตฺถวิสยา อิติ เนรุตฺติกา พุรวณฺติ

วุตฺตตฺตา ปติสทฺทสฺส เอกอุปสคฺคตฺตา ปติ ปชาโน หุตฺวา
สามิฏฺฐโต อเนเกสฺส ทายกานํ อปฺปมตฺตกมฺปิ อาหาริ ปฏิกฺคเหตฺวา
สคฺคโมกฺขสฺส ปาปฺณนโต ๗ ตถา หิ อนฺนภารสฺส ภตฺตภาถํ
ปฏิกฺคเหตฺวา ปสฺสนุตฺตเสว ภูณฺชิตฺวา เทวตาหิ สาธฺกการิ
ทาเปตฺวา ตทเหว ตํ ทคฺคตํ เสฏฺฐีจฺจฺจฺจํ ปาเปตฺวา โกภฺภิ-
สจฺจชนฺุปฺปาทเนน จ ขทฺริจฺจการชาตเก มาเรณ นิมฺमित-
๑ สී. สตฺตทานํ ทานปฏิกฺคหณฺนารหา ๗ ๒. สී. ปติ ปาภฺภิเยกฺกํ ๗

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทฺธาปทานวณณา หน้า 369

ขทิจฺจคารณูปปริอุฏฺฐิตปทุมกณฺณิกั(๑) มทฺทิตฺวา โปธิสตุเตน ทินฺนํ
ปิณฺฑปาตํ ปฏิกุคฺคเหตฺวา ตสฺส ปสฺสนุตฺตเสว อาภาสคมเนน
โส มนุสฺสุปฺปาทเนน จ ปทุมวตีอฺคฺคมเหสีปฺตุตฺตานํ มหา-
ชนกรณฺโวล เทวีย อารารเนน คนฺธมาทนโต อาภาเสน
อาคมม ทานปฏิกุคฺคเณน มหาชนกโปธิสตุตฺตสฺส จ เทวีย
จ โสมนุสฺสุปฺปาทเนน จ ตถา อพุทฺฐูปฺปาเท ฉาตกภเย
สกลชมฺพทีเป อุปฺปนฺเน พาราณสีเสฏฺฐิโน ฉาตกภยํ ปฏิจฺจ
ปุเรตฺวา รกฺขิตฺเต สฏฺฐิสหสฺสโกฏฺฐจาภาเร วิหโย เขเปตฺวา ภูมียํ
นิชาตฺรณฺณานิ จ จาฏฺฐิสหสฺเสสุ ปฺริตฺรณฺณานิ จ เขเปตฺวา
สกลปาสาทภิตฺตีสุ มตฺตिकाหิ มทฺทิตฺวา ลิมฺปิตรณฺณานิ จ
เขเปตฺวา ตทา นาพิมตฺตเมวาวสิฏฺฐิํ อิทํ ภูณฺชิตฺวา อชฺช
มริสฺสามาติ จิตฺตํ อุปฺปาเทตฺวา สยนุตฺตสฺส คนฺธมาทนโต เอโก
ปจเจกพุทฺโธ อากนฺตฺวา เกหทฺวารे อฏฺฐาสิ ๑ เสฏฺฐิํ ตํ ทิสฺวา
ปสาทํ อุปฺปาเทตฺวา ชีวิตํ ปฺริจฺจมาโน ปจเจกพุทฺธสฺส ปตฺเต
โอกิริ ๑ ปจเจกพุทฺโธ วสนฺภูจฺฉานํ คนฺตฺวา อคฺตโน อานุภาเวน
ปสฺสนุตฺตเสว เสฏฺฐิสฺส ปญฺจปจเจกพุทฺธสฺสเทหิ สห ปฺริภุณฺชิ ๑
ตทา ภตฺตปจิตฺตอกุขลึ ปิทฺทิตฺวา จเปสิ ๑

นิตฺทโมกฺกนุตฺตสฺส เสฏฺฐิโน ฉาตฺตเต อุปฺปนฺเน โส อฏฺฐหิตฺวา
ภริยํ อาก ภตฺเต อากมกภตฺตมตฺตํ(๒) โอโลเกหิตี ๑ สฺสูภฺยิตา
๑. สี่. ปทุมกณฺณิกั ๑ ๒. สี่. ฉามกภตฺตมตฺตํ ๑

พุทธทศนิกายภูจกถา อปทานวณณา (วิสุทธิชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 370
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณา หน้า 370

สา สพุพฺ ติหนฺนํ นนฺตฺติ อวตฺวา อุกฺขลฺยา ปิธานํ วิวริ ฯ
สา อุกฺขลฺ ติงฺขณฺเว สุมนฺปฺปฺพมฺกฺลสฺทิสฺสฺส สฺคนฺธสฺทิสฺสฺส
ปฺริตา อโหสิ ฯ สา จ เสฏฺฐิ จ สนฺตฺตฺตฺวา สยณฺจ สกฺล-
เคหฺวาติโน จ สกฺลนฺครฺวาติโน จ ภูณฺชีสุ ฯ ทพฺพิยา คหิต-
คหิตฺตฺตฺจํ ปุณฺ ปฺริตํ ฯ สกฺลสฺฏฺฐิสฺทิสฺสฺสโกฏฺฐาภาเรสุ สฺคนฺธ-
สฺทิสฺสฺส ปุเรสุ ฯ สกฺลชมฺพุทฺธิปฺวาติโน เสฏฺฐิสฺสฺส เคหฺโตเยว
ชณฺณพฺิชาณี คเหตฺวา สุจิตฺตา ชาตา ฯ เอวมาทิสฺส อเนกสฺตฺต-
นิกาเยสุ สุจิตฺตรณฺปรีปาลนฺสคฺคโมกฺขปาปเนสุ (๑) ปติ สามีภูโต
พุทฺโธติ ปจฺเจกพุทฺโธ ฯ

ปจฺเจกพุทฺธานํ สุภาสิตานีติ ปจฺเจกพุทฺเธหิ โอวาทานฺ-
สาสนีวเสน สฺฏฺฐุ ภาสิตานี กถิตานี วจนานี ฯ

จฺรณฺติ โลกมฺหิ สทฺเวกมฺหิตี เทวโลกสฺหิตฺเต สตฺตฺโลก
จฺรณฺติ ปวตฺตฺนฺตีติ อตฺโถ ฯ

สุตฺวา ตถา เย น กโรนฺติ พาลาติ ตถารูปํ ปจฺเจก-
พุทฺธานํ สุภาสิตวจนํ เย พาลา ชนฺนํ กโรนฺติ น
มนสิ กโรนฺติ เต พาลา ทุกฺเขสุ สํสารทุกฺเขสุ ปุณฺปฺปฺนํ
อุปฺปตฺตฺิวเสน จฺรณฺติ ปวตฺตฺนฺติ ชาวนฺตีติ อตฺโถ ฯ

ปจฺเจกพุทฺธานํ สุภาสิตานีติ สฺฏฺฐุ ภาสิตานี จตฺราปายโต
มฺจฺจนฺตฺถาย ภาสิตานี วจนานี ฯ ก็ ภูตานิ อวสุสวณฺตํ

๑ สี่. ยู. ...ปาปฺณเนสุ ฯ

เล่มที่ 42 ปจเจกพุทธาปทานวณณา หน้า 371

ปกุฆมนุตฺติ ขุทฺทํ มञฺจึ ยถา มจฺจรวจฺจนานีติ อตุโถ ฯ เย
ปฏิบัติยุตฺตา ปณฺฑิตชนาปิ ปฏิบัติสุ วุตฺตานุสาเรน
ปวตฺตนุตฺตา ตถารูปํ มจฺจรวจฺจํ สุตฺวา วจฺนกรรา ภวนฺติ เต
ปณฺฑิตชนา สจฺจทสา จตฺตจฺจทสฺสีโน สปลฺยณา ปณฺญาสทิตา
ภวนฺตีติ อตุโถ ฯ(๑)

ปจเจกพุทธเชหิ ชินเหหิ ภาสิตาติ กิเลสฺ ชินนุตฺติ ชินีสูติ
ชินา เตหิ ชินเหหิ ปจเจกพุทธเชหิ วุตฺตา ภาสิตา กถิตา
กถา อุพารา โอชวนุตฺตา ปากฺกฺวา สนฺติ ปวตฺตนุตฺติ ฯ ตา กถา
สภยสีเหเน สภยราชวสีเหเน โคตเมเน ตถาคเตเน อภินิภุมิตฺวา
พุทธชฺญเตเน นรุตฺตเมเน นรานํ อุตฺตเมเน เสฏฺฐเจเน ปกาสิตา
ปากฺกีกถา เทสิตาติ สมฺพนฺโห ฯ กิมตฺถนฺติ อาห ชมฺม-
วิชานนตฺถนฺติ ฯ นวโลกุตฺตรชมฺมํ วิเสเสน ชานาปนตฺถนฺติ
อตุโถ ฯ

โลกานุกมฺปาย อิมานิ เตสนฺติ โลกานุกมฺปตฺตาย โลกสุส
อนุกมฺปํ ปฏิจฺจ อิมานิ วจฺนानิ อีมา คธาโย เตสํ ปจเจก-
พุทธชานํ วิภุพิตานิ วิเสเสน กุพฺพิตานิ ภาสิตานีติ อตุโถ ฯ

- สํเวคสงฺกมตฺวทฺถนตฺถนฺติ ปณฺฑิตานํ สํเวคทฺถนตฺถนฺจ
- # ๑ สี. เต ตถารูปํ มจฺจรวจฺจํ สุตฺวาเยว ปณฺฑิตา ว ชนา สมถวิปฺสฺสนาสงฺฆาตาสุ
- # ปฏิบัติสุ ยุตฺตา ปฏิปฺนฺนา เต ปณฺฑิตชนา สปลฺยณา สุนฺทรปณฺญา
- # สจฺจทสฺสีโน ภวนฺตีติ สมฺพนฺโห ฯ

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 372
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณา หน้า 372

อสงฺกวทฺฒนตฺถํ เอภีภาววทฺฒนตฺถญจ มตฺถวทฺฒนตฺถํ ปญฺญา-
วทฺฒนตฺถญจ สยมฺภุสฺสีเหน อนาจรียเกน หุตฺวา สยเมว ภูเตน
ชาเตน ปฏฺฐิวทฺเชน สฺสีเหน อภีเตน โคตเมน สมฺมาสมฺพุทฺเชน
อิมานี วจนานี ปกาสิตานี อีมา คาทาโย ปกาสิตา วิวริตา
อุตฺตตานีกตาคี อตุโถ ฯ

อิตีติ ปริสฺมาปนตฺถเถ นิปาโต ฯ

อิติ วิสุทฺธชนวิลาสินียา อปทานกุกกถาย
ปจฺเจกพุทฺธาปทานวณณา สมตฺตา ฯ

สาริปุตตตเถราปทานวณณา

ตทนนตรั เถราปทานสงคหคคาถาโย สัวณณตัง อถ

เถราปทานั สุนาถาติ อาห ฯ

อถอปทานสททานมตโธ เหฏฐา วุตโต ว ฯ

เอตถ เถรสทโท ปนายั กาลถิรปณตตินามเชย-

เชฏฐาทีสุ อนเนสสู อตถเอสสู วตตติ ฯ ตถา หิ เถโรวสุสิกาณิ (๑)

ปุตินิ จณณกษานาณิธิดาทีสุ กาลเถ เถโรวสุสิกาณิ จิรกาลั

โธวสุสิกาณิธิดิ อตโธ ฯ

เถโรปี ตาว มหาอิจจาทีสุ (๒) ถิเร ถิรสิโลติ อตโธ ฯ

เถรโก อยมายสุมา มหุลลโกธิดาทีสุ ปณตตติยั โลกปณตตติ-

มตโตติ อตโธ ฯ จุนทตเถโร สุตตตเถโรธิดาทีสุ นามเชยเย

เอวั กตนาโมติ อตโธ ฯ เถโร จายั กุมารโ มม ปุตเตสสุธิดาทีสุ

เชฏฐเจ เชฏฐโจ กุมารโธติ อตโธ ฯ อิธ ปน ยั กาลเถ จ

ถิเร จ วตตติ ฯ ตสฺมา จิรั กาลั จิโตติ เถโร

ถิรตฺรสีลาจารมททวาทิกุณาภियุตโต วา เถโรติ วุจฺจติ ฯ เถโร

จ เถโร จาติ เถราเถรานั อปทานั การณั เถราปทานั

ตัง เถราปทานั สุนาถาติ สมุพฺนุโธ ฯ

๑ ที. มหา. ๑๐/๒๘๖/๓๒๒ ฯ

๒ ย. ม. เถโร ปีตามหา วา ปทีปสาตนุตการาทีสุ ฯ

หิมวณฺตสฺส อวิทฺเฐ ลมฺพโก นาม ปพฺพโตตฺติอาทิ อายสฺมโต
สาริปฺุตตฺเตรสฺส อปทานํ ตสฺสายสฺมโต มหาโมคฺคฺคฺลฺลานตฺเตรสฺส
จ วตฺถุ เอว เวทิตพฺพิ

อติเต กิร อิตฺ กปฺปโต สตฺสทสฺสกปฺปาธิเก เอก-
อสงฺเขยฺยมตฺถเก อายสฺมา สาริปฺุตโต พุราหุณฺณมหาสาถฺกฺเก
นิพฺพตฺติตฺวา นามนฺ สรทฺมานโว นาม อโหสิ ฯ มหา-
โมคฺคฺลฺลานโน คหปฺติมมหาสาถฺกฺเก นิพฺพตฺติตฺวา นามนฺ สิริ-
วทฺถนณฺกฺกฺกมฺพิโก นาม อโหสิ ฯ

เต อุโปปี สหปฺสฺสึกิลนสหายา อเหตุํ ฯ เตสุ สรทฺมานโว
ปีตุ อจฺเจยน กุลสนฺตํ ฐนํ ปฏฺิพฺชชิตฺวา เอกทิวสํ รโหคโต
จินฺเตสิ อิมสํ สตฺตานํ มรณฺํ นาม เอกนฺตํ ตสฺมา มยา
เอกํ ปพฺพชฺชํ อุปนฺตฺวา วิโมกฺขมคฺโค คเวสิตพฺโพติ สหายํ
อุปสงฺกมิตฺวา สมฺม อหํ ปพฺพชิตฺกามา ก็ ตฺวํ ปพฺพชิตฺุ
สภฺกฺขิสฺสตีติ วตฺวา เตน น สภฺกฺขิสฺสามีติ วุตฺเต โหตุ อหเมว
ปพฺพชิสฺสามีติ รตนโกฏฺฐาคารานิ วิวราเปตฺวา กปณฺทฺธิกาทีนํ
มหาทานํ ทตฺวา ปพฺพตปาทำ คนฺตฺวา อิติปพฺพชฺชํ ปพฺพชฺชํ
ตสฺส ปพฺพชิตสฺส อนฺุปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตา จตฺสตฺตตฺติสทสฺสมตฺตา
พุราหุณฺณปฺุตฺตา อเหตุํ ฯ โส ปญฺจ อภิญญาโย อญฺจ จ
สมาปฺตฺติโย นิพฺพตฺเตตฺวา เตสมฺปิ ชฺชฺชิตานํ กสิณฺปริกมฺมํ
อาจิกฺขิ ฯ เต สพฺเพปิ ปญฺจาภิญญา อญฺจ จ สมาปฺตฺติโย
นิพฺพตฺเตตฺสุ ฯ

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตคฺคเธรอปทานวณณา หน้า 375

เดณ สมเยน อโนมทสฺสี นาม สมมาสมพุทฺโธ โลก
อุปฺปชฺชิตฺวา ปวตฺติตฺตวธมฺมจกฺโก สตฺเต สํสารมโหฆโต
ตารเตวา(๑) เอกทิวสํ สรทตปสฺส จ อนฺเตวาสิกานญจ สงฺคหํ
กตฺตกาโม เอโก อหฺตฺติโย ปตฺตจิวรมาทาย อากาเสณ คนฺตฺวา
พุทฺธภาวํ เม ชานาตฺตติ ตปสฺส ปสฺสนนฺตฺเสว อากาสโต
โธตริตฺวา ปจฺวิยํ ปตฺติจฺจาตี ฯ

สรทตปโส สตฺถุ สรีเร มหาปฺริสลกฺขณานิ อุปฺชาเรตฺวา
สพฺพญฺญพุทฺโธเยวายนฺติ นิฏฺฐํ คนฺตฺวา ปจฺจกฺกมณํ กตฺวา
อาสนํ ปญฺญาเปตฺวา อทาสี ฯ นิสีทิ ภควา ปญฺจตฺเต
อาสเน ฯ สรทตปโส สตฺถุ สนฺติเก เอกมณฺตํ นิสีทิ ฯ

ตสฺมี สมเย ตสฺส อนฺเตวาสิกา จตฺสตฺตติสสฺสมตฺตา
ชฎิลา ปณฺธิปณฺธิตานิ โอชวณฺตานิ ผลาผลานิ คเหตฺวา อากตา
สตฺถารํ ทิสฺวา สลฺยชาตปสาทา อตฺตโน อจฺริยสฺส สตฺถุ
จ นิสินฺนาการํ โอโลเกตฺวา อจฺริย มยํ ปุพฺเพ ตฺมฺเหหิ
มหนฺตคโร โกจิ นตฺถิตฺติ มญฺญาม อยํ ปน ปฺริโส ตฺมฺเหหิ
มหนฺตคโร มญฺญเอติ อาหํสุ ฯ กิ วเทถ ตาตา สาสเปน
สทฺธิ อญฺจสญฺจโยชนสตฺสสฺสพฺเพธํ สีนฺรุ สมนํ กาคุ อิจฺฉถ
สพฺพญฺญพุทฺเธน มํ ตฺถลํ มา กริตฺถาตี ฯ

อถ เต ตปสา อจฺริยสฺส วจฺนํ สุตฺวา ยาว มหา
วตฺถายํ ปฺริสฺตฺตโมติ สพฺเพว ปาเทสุ นิปตฺติวา สตฺถารํ วนฺทีสุ ฯ
๑ สี. ตาเรนฺโต ฯ

อถ เต อจริโย อห ตาตา สตฺถุ อญฺจนวิโก
โน เทยฺยธมฺโม นตฺถิ สตฺถา จ ภิกฺขุจาจรเวลาย อิธาคโต
หนฺนท มยฺ เทยฺยธมฺมํ ยถาพลํ ทสฺสาม ฯ คุมฺเหหิ ยํ ยํ
ปณฺธิตํ ผลาผลํ อากตํ ตํ ตํ อหฺรธาติ อหฺราเปตฺวา หตฺถ
โรวิทฺวา สยํ ตถาคตฺสฺส ปตฺเต ปตฺติจฺญาเปตี ฯ สตฺถารา ผลาผล
ปฏิกฺคหิตมตฺเต เทวตา ทิพฺโพชฺชํ ปกฺขิปีสุ ฯ ตาปโส อุตฺกมฺปิ
สยเมว ปริสุสาเวตฺวา อทาสี ฯ

ตโต โภชนกิจฺจํ นิจฺญาเปตฺวา สตฺถริ นิสินฺเน สพฺเพ
อนฺเตวาสิกา ปกฺโกสาเปตฺวา สตฺถุ สนฺติเก สารณฺิยํ กถํ
กถเนฺโต นิสีทึ ฯ สตฺถา เทว อคฺคสาวกา ภิกฺขุสงฺฆเมน
สทฺธี อากฺขณฺตฺติ จินฺเตสิ ฯ ตาวเทว สตฺสทฺสฺสชีณาสวปริวาร
อคฺคสาวกา อากฺนตฺวา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ อญฺฺสุ ฯ

ตโต สรทตาปโส อนฺเตวาสิเก อามนฺเตสิ ตาตา สตฺถุ
ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ปฺุปฺผาสเนน ปฺุชา กาทพฺพา ตสฺมา ปฺุปฺผานิ
อหฺรธาติ ฯ เต ตาวเทว อิทธิยา วณฺณคฺนฺธสมฺปนฺนानิ
ปฺุปฺผานิ อหฺริตฺวา พฺุทฺธสฺส โยชนปฺปมาณํ ปฺุปฺผาสนํ
ปฺลยฺวาเปสุํ อุกฺกนฺนํ อคฺคสาวกานํ ติกาวตํ เสสภิกฺขุณํ
อทุฏฺโฆชนิกาทิเกทํ(๑) สงฺฆนวกสฺส อุตฺกมฺตํ ปฺลยฺวาเปสุํ ฯ

เอวํ ปฺลยฺตฺเตสฺส อาสเนสฺส สรทตาปโส ตถาคตฺสฺส ปฺรโต
๑ ม. อทุฏฺคาวตาทิเกทํ ฯ

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตตุเถราปทานวณณา หน้า 377

อณฺชลี ปคฺคยฺห ฆนฺเต มยฺหิ อณฺคฺคหตฺถาย อิมิ ปุปฺผาสนํ
อภิริหฺตธาติ อาห ๗ นิสีทิ ภควา ปุปฺผาสเน ๗ สตฺถริ นิสินฺเน
เทว อคฺคสาวกา เสสภิกฺขุ จ อตฺตโน อตฺตโน ปตฺตาสเน
นีสีทิสฺสุ ๗

สตุถา เตลฺลํ มหปฺพลํ โหตฺถติ นิโรธํ สมาปชฺชติ ๗
สตุถุ สมาปนฺนภาวํ ฌตฺวา เทว อคฺคสาวกาปิ เสสภิกฺขุปี
นิโรธํ สมาปชฺชิตฺสุ ๗ ตาปโส สตุตฺตาหิ นินฺนตฺริ สตุถุ ปุปฺผจฺจตฺตํ
ชาเรนฺโต อฏฺฐาสี ๗ อิตฺเร วณฺมุลผลํ ปริภุญฺชิตฺวา เสสกาเล
อณฺชลี ปคฺคยฺห อฏฺฐิตฺสุ ๗

สตุถา สตุตฺตาหสฺส อจฺจเยน นิโรธโต วุฏฺฐหิตฺวา
อคฺคสาวกํ นิสภตฺถเถริ อามนฺเตสิ ตาปसानํ ปุปฺผาสนาณฺโมทนํ
กโรหิตฺติ ๗ เถโร สาวกปารมีฌาเณ ฌตฺวา เตลฺลํ ปุปฺผาสนาณฺ-
โมทนํ อกาสิ ๗ ตสฺส เทสनावसाने สตุถา ทฺถิตฺถิ อคฺคสาวกํ
อโนมตฺถเถริ อามนฺเตสิ ตฺวณฺปิ อิมลฺลํ ฌมฺมํ เทเสหิตฺติ ๗ โสปี
เตปิฏฺฐกํ พุทฺธวณฺจณํ สมฺมตฺติตฺวา เตลฺลํ ฌมฺมํ กเถสิ ๗ ทฺวินฺนณฺปิ
เทสนาย ฌมฺมาภิสมฺโย นาโหสิ ๗

อถ สตุถา พุทฺธวิสเย ฌตฺวา ฌมฺมเทสนํ อารภี ๗
เทสनावसाने ฌเปตฺวา สรทตาปสํ อวเสสา สพุเพปี
จตุสตุตฺตติสฺสสฺสขฺฐิตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺณิสฺสุ ๗ สตุถา เต อถ
ภิกฺขวโถติ หตฺถํ ปสारेสิ ๗ เต ตาวเทว อนฺตรหิตตาปสเวสา

อฏฺฐปริกขารชรา สฏฺฐจิวสฺสติกฺคเถโร วิย อหฺลฺลํ ฯ

สรทตปาโส ปน อโห วตทหฺมปี อยฺ นิสกตฺเถโร

วิย อนาคเต เอกสฺส พุทฺธสฺส สาวโก ภเวยฺยนฺติ เทสนากาเล

อุปฺปนฺนปริวิตกฺคตตาย อญฺญวิหิตฺ หุตฺวา มคฺคผลานิ ปฏฺฐิวิชฺชิตฺ

นาสกฺขิ ฯ อถ สตฺถาริ วนฺทิตฺวา ตถา ปณฺธิชานํ อกาสิ ฯ

สตฺถา อนนฺตราเยน สมิชฺฌนภาวํ ทิสฺวา อิตฺ

กปฺปสทสทสฺสาธิกํ เอกํ อสงฺเขยฺยํ อติกฺกมิตฺวา โคตมสฺส

นาม สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อคฺคสาวโก สาริปฺตฺโต นาม

ภวิสฺสตีติ พฺยากริตฺวา ฆมฺมกถํ วตฺวา ภิกฺขุสงฺฆปริวาโร

อากาลํ ปกฺขนฺทิตฺ ฯ

สรทตปาโสปี สหายสฺส สิริวทฺธสฺส สนฺตีกํ คนฺตฺวา

สมฺม มยา อนอมทสฺสิสฺส ภควโต ปาทมฺมูเล อนาคเต

อุปฺปชฺชนกสฺส โคตมสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อคฺคสาวกญฺจานํ ปตฺถิตฺ

ตวฺมปี ตสฺส ทฺคฺขิสาวกญฺจานํ ปตฺถเอหิตฺ ฯ

สิริวทฺโธ ตํ อุปเทสํ สุตฺวา อตฺตโน นิเวสนทฺวารเ

อฏฺฐกรีสมตฺตํ จานํ สมตลํ กาทฺเรตฺวา ลาชปฺลยฺจมานิ ปุปฺพานิ

วิกิริตฺวา นิลุปฺปจฺจทฺถนํ มณฺฑปํ กาทฺเรตฺวา พุทฺธาสนํ ปฺลยฺญา-

เปตฺวา ภิกฺขุณฺมปี อาสนานิ ปฺลยฺญาเปตฺวา มหนฺตํ สกฺกา-

สมฺมานํ สชฺเชตฺวา สรทตปาเสน สตฺถาริ นิมฺนฺตาเปตฺวา

สตฺตาหํ มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ มหารเหหิ

เล่มที่ 42 สาริปุตตตเถราปทานวณณนา หน้า 379

วตฺเถหิ อจฺจาทฺเตวาทฺ ทฺติยสวาทฺทวาทฺ ปณฺธิชานํ อกาสิ ฯ

สตฺถา ตสฺส อนนฺตฺราเยน สมฺมิชฺฌนภาวํ ทิสฺวา

วุตฺตนเยน พฺยากริตฺวา ภตฺตานุโมทนํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

สิริวทฺโธ หฺนฺนฺจปฺหฺนฺนฺจ ยาวชิวํ กุสลกมฺมํ กตฺวา ทฺติยจิตฺต-

วาทฺเร กามาวจรเทวโลเก นิพฺพตฺติ ฯ สรทตฺตปโป จตฺตารโ

พฺรหฺมวิหารเ ภเวตฺวา พฺรหฺมโลเก นิพฺพตฺติ ฯ

ตโต ปญฺจาย เตสํ อฺภินฺนํมฺปิ อนนฺตรา กมฺมํ น กถิตํ ฯ

อมฺหากํ ปน ภกฺวโต อฺปฺปตฺตฺโต ปฺเรตฺรเมว สรทตฺตปโป

ราชกหฺสฺส อวิทฺฐเร อฺปฺตฺตฺสกาเม รฺูปสํวริยา พฺรหฺมณฺเฌ

กฺจฺฉิมฺหิ ปญฺจสนฺธิ คณฺหิ ฯ ตํทิวสเมวสฺส สหํโยปี ราชกหฺสฺสเว

อวิทฺฐเร โกลิตฺกามเ โมคฺคฺลฺยา พฺรหฺมณฺเฌ กฺจฺฉิมฺหิ ปญฺจสนฺธิ คณฺหิ ฯ

ตสฺมา โมคฺคฺลฺลาโน โมคฺคฺลฺยา พฺรหฺมณฺเฌ ปฺตฺตฺโตติ

โมคฺคฺลฺลาโน ฯ โมคฺคฺลฺโกตฺเตน ชาโตติ วา โมคฺคฺลฺลาโน ฯ

อถ วา มาตฺกุมาริกกาเล ตสฺสา มาตฺตปฺปิตฺตฺหิ วุตฺตํ มา อฺกฺคฺลฺ

มา อฺกฺคฺลฺลิตฺติ วจนฺมฺปาทาย มฺกฺคฺลฺลิตฺติ นามํ ตสฺสา มฺกฺคฺลฺยา

ปฺตฺตฺโตติ โมคฺคฺลฺลาโน ฯ อถ วา โสตฺตปฺตฺตฺติมคฺคาทิมคฺคฺสฺส ลาภ

อาทานเ ปญฺจวิชฺฌเน อลํ สมตฺถโลติ โมคฺคฺลฺลาโนติ ฯ

ตานิ กิร เทว กุลาณิ ยาว สตฺตมา กุลปฺริวญฺญา

๑. ทฺติยตฺตวาทเ อญฺคฺตฺตรนิกายเ ทิสฺสตี ฯ

อาพทุสสหายาเนว ฯ เตสํ ทวินฺนํ เอกทิวสเมว กพฺภปริหาร-
มทํสุ ฯ ทสมาสจฺเจเนน ชาตानมฺปิ เตสํ ฉสฺสุจฺจि ชาติโย
ปฏฺฐเปสฺสุ ฯ นามคฺคหณทิวเส รูปสาร์พฺราหฺมณฺนิยา ปุตฺตสฺส
อฺปติสฺสคามาเม เขฏฺฐกฺกุสฺส ปุตฺตตฺตา อฺปติสฺสโตติ นามํ กรีสฺสุ ฯ
อิตรสฺส โกถิตคามาเม เขฏฺฐกฺกุสฺส ปุตฺตตฺตา โกถิตฺติ นามํ
กรีสฺสุ ฯ เต อฺโกปี มหา ปรีวาเรน วฑฺฒนฺตา วุฑฺฒิมนฺวาย
สพฺพสิปฺปานํ ปารี อคฺมํสุ ฯ

อเถกทิวสํ เต ราชคฺเห กิรคฺคสมชฺชํ ปสฺสนฺตา มหาชนํ
สนฺนิปติตํ ทิสฺวา ฅาณฺสฺส ปรีปากํ กตฺตฺตา โยนิโส
อุมฺมุชฺชนฺตา สพฺเพปิเม โอรํ วสฺสสฺตาว มจฺจุมฺขํ ปวีสนฺตีติ
สํเวกํ ปฏฺฐกฺกิตฺวา อมฺเหหิ โมกฺขชฺรมฺโม ปรีเยสฺสิตพฺโพ ตถจ
ปรีเยสนฺเตหิ เอกา ปพฺพชฺชา ลทฺฐํ วฏฺฐตีติ นิจฺฉยํ กตฺวา
ปญฺจมาณวกฺสเตหิ สทฺธี สลฺลชฺชสฺส ปรีพฺพาชกฺสฺส สนฺติเก
ปพฺพชฺชีสฺสุ ฯ

เตสํ ปพฺพชฺชิตกาลโต ปฏฺฐาย สลฺลชฺโย ลากคฺคยสคฺคปฺปตฺโต
อโหสิ ฯ เต กติปาเหเนว สพฺพํ สลฺลชฺชสฺส สมยํ ปรีมชฺชิตฺวา
ตตฺถ สาร์ อทิสฺวา ตโต นิพฺพิชฺชิตฺวา ตตฺถ ตตฺถ ปญฺชิต-
สมมเต สมณพฺราหฺมणे ปญฺหํ ปุจฺฉนฺติ เต เตหิ ปุจฺฉา น
สมฺปาเทนฺติ ฯ อญฺญทตฺถ เตเยว เตสํ ปญฺหํ วิสฺสชฺเชนฺติ ฯ
เอวํ เต โมกฺขํ ปรีเยสนฺตา กติกํ อกํสุ อมฺहेสุ โย ปจฺฉม

เล่มที่ 42 สาริปุตตตเถราปทานวณณา หน้า 381

อมต อธิคจฺจติ โส อิตฺรสุส อาโรเจตฺติ ฯ

เตน จ สมเยน อมหากั สตุถริ ปจฺมาภิสฺมโพธิ์(๑) ปตฺวา
ปวตฺติตฺตวธมฺมจกฺเก อนฺุพฺพเพน อูรฺเวลกสฺสปาทิกเก สหสฺสชฺฐิเล
ทเมตฺวา ราชคฺเห วิหรนฺเต เอกทิวสั อฺปตฺติสฺโส ปริพฺพาชโก
ปริพฺพาชการามั คจฺจนฺโต อายสฺมนตฺ อสฺสชิตฺเถริ ราชคฺเห
ปิณฺฑาย จรนฺตึ ทิสฺวา น มยา เอวฺรูโป อากปฺปสมฺปนฺโน
ปพฺพชฺโชติ ทิฏฺฐปฺพโพ สนฺตธมฺเมน นาม เอตฺถ ภวิตพฺพนฺติ
สลฺยชาติปสาโท ปลฺลหํ ปุจฺฉิตฺตุ อายสฺมนตฺ อฺทิกขนฺโต ปิฏฺฐิจฺโชติ
อนฺุพฺพนฺธิ ฯ

เถโรปิ ลทฺฐปิณฺฑปาโต ปริภุชฺชิตฺุ ปตฺริรูป โือกาสั กโต
ปริพฺพาชโก อตฺตโน ปริพฺพาชกปิจฺจึ ปลฺลญาเปตฺวา อทาสิ ฯ
ภตฺตกิจฺจปรีโยसानเ จสฺส อตฺตโน กุณฺฑกิกาย อฺทกั อทาสิ ฯ
เอวํ โส อาจริยวตฺตึ กตฺวา กตภตฺตกิจฺจเณ เถเรน สทฺฐี
ปฏฺฐิสนฺถาริ กตฺวา โโก วา เต สตุถา กสฺส วา ตวํ
ธมฺมํ โรเจสฺสิตฺติ ปุจฺฉิ ฯ

เถโร สมฺมาสมฺพุทฺธั อปทิสฺสิ ฯ ปฺนฺ เตน กิ วาทิ
ปนายสฺมโต สตุถาติ ปุณฺโณ อิมสฺส สาสนสฺส คมฺภีรตฺตํ
ทสฺเสสฺสสามิตฺติ อตฺตโน นวกภาวํ ปเวเทตฺวา สงฺเขปวเสน จสฺส
สาสนธมฺมํ กเถนฺโต เย ธมฺมา เหตุปฺปภวาติ (๒) คาถมาห ฯ

๑. สี. ปรมภิสฺมโพธิ์ ฯ ๒. วิ. มหา. ๔/๖๕/๗๔ ฯ

บ. อป. ๓๒/๒/๓๖ ฯ

ปริพฺพาชโก ปจฺมปททวยเมว สุตฺวา สหสฺสนยสมฺปนฺเน
โสตฺยาปตฺติมคฺคผล (๑) ปตฺติฏฺฐหิ ฯ อิตฺริ ปททวยํ โสตฺยาปนฺนกาเล
นิกฺขจาสิ ฯ คาลาปริโยसानเ ปน โสตฺยาปนฺโน หุตฺวา อุปริวีสเส
อปวตฺตฺนเต ภวิสฺสตี เอตฺถ การณฺนติ สลฺลภฺเขตฺวา เถริ
อาห มา ภนฺเต อุปริ ชมฺมเทสนํ วฑฺฒยิตฺถ เอตฺถกเมว
อลํ กหํ อมฺหากํ สุตฺวา วสตีติ ฯ เวพฺพเนติ ฯ ภนฺเต ตุมฺहे
ปรโต กจฺจถ อหํ มยฺหํ สหายสฺส กตปฺปฏิญฺจํ โมเจตฺวา
ตํ กเหตฺุวา อากมิตฺสสามีติ ปญฺจปตฺติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณฺ
กตฺวา เถริ อุยฺโยเชตฺวา ปริพฺพาชการามํ อคฺมาสิ ฯ

โกลิตฺปริพฺพาชโก ตํ ทูโรโต ว อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา
มุขวณฺโณ น อณฺณทิวเสสฺสุ วิย อทฺธาเนน อมตํ อธิคตํ
ภวิสฺสตีติ เตเนวสฺส วิเสสาธิคํ สมฺภาเวตฺวา อมตาธิคํ
ปฺจุจฺฉิ ฯ

โสปิสฺส อาวุโส อมตมธิคตฺนติ ปฏฺิขานิตฺวา ตเมว
คากํ อภาสิ ฯ คาลาปริโยसानเ โกลิตโต โสตฺยาปตฺติผล
ปตฺติฏฺฐหิตฺวา อาห กหํ โน สุตฺถาติ ฯ เวพฺพเนติ ฯ เตน
หิ อาวุโส อายาม สุตฺถารํ ปสฺสิสฺสสามาติ ฯ อุปติสฺโส
สพฺพกาลมฺปิ อจฺริยปฺปูชโก ว ตสฺมา สณฺชยสฺส สตฺถุ คฺุณ
ปกาสฺเสตฺวา ตมฺปิ สตฺถุ สนฺตีกํ เนตฺกามาโม อโหสิ ฯ
๑ โสตฺยาปตฺติมคฺคเ องฺคฺคตฺเร ทิสฺสตี ฯ

เล่มที่ 42 สาริปุตตตุเถราปทานวณณา หน้า 383

โส ลาภาสาปกโต อนฺเตวาสิกภาวํ อนิจฺจนฺโต น
สกุโกมิ จาฎิ หุตฺวา อุทกสิณฺจณํ โหตุณฺติ ปฏิกฺขิปี ฯ เต
อนเนเกหิ การเนหิ ตํ สณฺญาเปตฺตุ อสกุโกนฺตา อตฺตโน โอวาเท
วตฺตมานะหิ อหฺมเตยฺยสเตหิ อนฺเตวาสิกเกหิ สทฺธิ เวพฺพวนํ
อคมํสุ ฯ

สตุถา เต ทฺวารโถว อากจฺจนฺเต ทิสฺวา เอตํ เม
สาวกยฺกํ ภวิสฺสติ อคฺคํ ภทฺทยฺกนฺติ วตฺวา เตสํ ปริสาย
จริยวเสน ฌมฺมํ เทเสตฺวา อรหตฺเต ปตฺติจฺญาเปตฺวา เอหิ-
ภิกฺขุภาเวน อุปสมฺปทํ อทาสิ ฯ ยถา เตสํ เอวํ อคฺคสาวกา-
นมนฺปี อิทธิมยปตฺตจิวริ อากตเมว ฯ อุปริมคฺคตฺตยภิกฺขุ ปน
น นิจฺจาสิ ฯ กสฺมา สาวกปารมีฌานสฺส มหฺนตฺตาย ฯ

เตสุ อายสฺมา มหาโมคฺคัลลาโน ปพฺพชิตโต สตุตฺตเม ทิวเส
มคฺชรญฺเจ กลลวาลคามे สมนฌมฺมํ กโรนฺโต ถินมิทฺเช
โอกฺกมฺนฺเต สตุถารา สฺเวชิตโต ถินมิทฺธํ วิโนเทตฺวา ชาติ-
กมฺมญฺจานํ(๑) สฺจนฺโต เอว อุปริมคฺคตฺตย อธิคฺนตฺวา สาวกปารมี-
ฌานสฺส มตฺถกํ ปาปฺณิ ฯ

อายสฺมา สาริปุตฺโต ปพฺพชฺชาย อทฺธมาลํ(๒) อติภฺกมิตฺวา
สตุถารา สทฺธิ ราชคฺเห สฺวกรชตฺเตเน วิหรนฺโต อตฺตโน

๑ อจฺ. สตุตฺก. ๒๓/๕๘/๘๘ ฯ

๒. อหฺมมาลํ อิติ ยุตฺตตฺริ ฯ ๓. อญฺยตฺถ สฺวกรชาตาเลเนติ

เขภฺยเยน ทิสฺสติ ฯ

ภาคินยยสุส ทิมฺนขปริพฺพาชกสุส เวทนาปริคฺคหสุตฺตฺนฺเต (๑)
เทสียมานเ เทสนานุสारेณ ฌาณํ เปเสตฺวา ปฺรสุส วฑฺฒิตฺตํ
ภคฺตํ ภูณฺชนฺโต วยิ สวากปารมีฌาณสุส มตฺถกํ ปาปฺญิ ฯ
อิตฺติ ทฺวินฺนํ อคฺคสวากานํ สตฺถุ สมีเป เหว สวากปารมีฌาณํ
มตฺถกํ ปตฺตํ ฯ

เอวํ ปตฺตสวากปารมีฌาโณ อายสฺมา สาริปฺตฺโต เกน
กมฺเมน อัย สมนฺตฺติ ลทฺธาติ อวชฺเชนฺโต ตํ ฌตฺวา
ปีติโสมนสฺสวเสน อุทานํ อุทานนฺโต หิมวฺนตฺสฺส อวิทฺเฐติ
อาทิมาย ฯ เตน วุตฺตํ

หิมวฺนตฺสฺส อวิทฺเฐเร ลมฺพโก นาม ปพฺพโต
อสฺสโม สุกโต มยฺหิ ปณฺณสาลา สฺมาปีตาคิ ฯ
ตตฺถ หิมวฺนตฺสฺสาคิ หิโม อสฺส อตฺถิติ หิมวา ตสฺส
หิมวฺนตฺสฺส อวิทฺเฐเร สมีเป หิมาลยปฏิพทฺทวเนติ อตฺถโธ ฯ
ลมฺพโก นาม ปพฺพโตติ เอวํนามโก ปัสฺสูมิสฺสก-
ปพฺพโต ฯ

อสฺสโม สุกโต มยฺहनฺติ ตสฺมี ลมฺพเก ปพฺพเต มยฺหิ
มมตฺถาย กโต อสฺสโม อรณฺณวาโส อาสมนฺตโต สโมติ
อสฺสโม ฯ นตฺถิ ปวิญฺจันํ สโม ปฺรสุสโม เอตฺถาคิ วา
อสฺสโม โส อิตฺถมฺภูโต อรณฺณวาโส สฺมฺมจฺจ กโต รตฺติญฺจาน-
๑. ม. ม. ๑๓/๒๖๕-๒๗๕/๒๖๓/-๒๖๕ ฯ

ทิวาญจานกุกฺกิมณฺฑปาทิวเสน สุนฺทเรนาการเรน กโตติ อตุโถ ฯ

ปณฺณสาลาติ อุตฺตฺรปพฺพชาติหิ ปณฺณเณี ฉาทิกา

นิวสนปณฺณสาลาติ อตุโถ ฯ

อตุตฺตานกฺกฺลา นทิกา สุปฺติตฺถา มโนรมา

สุสุทฺธปฺปลินากิณฺณา อวิหฺวเร มมสุสมํ ฯ

ตตฺถ อตุตฺตานกฺกฺลาติ อคมฺภีรา นที ฯ สุปฺติตฺถาติ สุนฺทร-
ปฺติตฺถา ฯ มโนรมาติ มนฺลลีนํ มนาปา ฯ

สุสุทฺธปฺปลินากิณฺณาติ สุญฺจ ชวลมุตฺตาทล(๑)สทิสวาลูกา-
กิณฺณา กหนิฏฺฐาติ(๒) อตุโถ ฯ

สา อิตฺถมฺภฺฐา นทิกา กุนฺนที มมสุสมํ มยฺหํ อสุสมฺมสุ
อวิหฺวเร สมิเป อโหสีติ อตุโถ ฯ อสุสมฺมฺนฺติ จ สตฺตมฺยตฺเถ
อุปโยควจฺนนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

อสกฺขรา อปพฺภารา สาหุ อปฺปฏิกฺกนฺธิกา

สนฺทตี นทิกา ตตฺถ โสภยฺนฺตา มมสุสมํ ฯ

ตตฺถ อสกฺขราติ ปฺปลินากิณฺณาติ วุตฺตตฺตา อสกฺขรา

สภฺขรวิรฺหิตา ฯ

อปฺพภาราติ ปพฺภารวิรฺหิตา อคมฺภีรฺกฺกฺลาติ อตุโถ ฯ

สาหุ อปฺปฏิกฺกนฺธิกาติ สาหุโรสทกา ทุกฺกนฺทรฺหิตา มยฺหํ
อสุสมปฺทํ โสภยฺนฺตี นทิกา ขุทฺทกนที สนฺทตี ปวตฺตตีติ อตุโถ ฯ

๑ สี. ...ชาล ... ฯ ๒. ม. กหนิฏฺฐาติ ฯ

กุมภีลา มกรา เจตถ สุตุมารา จ กจฺจปา
สนฺทติ นทิกา ตตฺถ โสภยฺนฺตา มมฺสฺสํ ๑
ตตฺถ กุมภีลฺมจฺฉา มกรฺมจฺฉา จ สุตุมารา จณฺทมจฺฉา
จ กจฺจปฺมจฺฉา จ เอตฺถ เอตฺติสฺสํ นทียํ กิถฺนฺตา อฺหฺสฺนฺติ
สมฺพนฺโร ๑ มมฺสฺสํ โสภยฺนฺตา นทิกา ขุทฺทกนทฺติ สนฺทติ
ปวตฺตตีติ สมฺพนฺโร ๑
ปาจີนา ปาวุสา มจฺฉา พลฺชา มฺลฺชโรหิตา
วคฺคพา(๑) ปปฺตายนฺตา โสภยฺนฺติ มมฺสฺสํ ๑
ปาจີนฺมจฺฉา จ ปาวุสา มจฺฉา จ พลฺชมจฺฉา จ
มฺลฺชมจฺฉา โรหิตมจฺฉา จ วคฺคพมจฺฉา จ เอเต สพฺเพ
มจฺฉชาติกา อิตฺโต จิตฺโต จ ปปฺตายนฺตา นทียา สทฺธี
ปวตฺตนฺตา มม อสฺสมปทํ โสภยฺนฺตีติ อตฺถโ ๑
อุโภ กฺุเลสุ นทียา ปุปฺพิโน ฺผลิโน ทฺมา
อุภโต อภิลมฺพนฺตา โสภยฺนฺติ มมฺสฺสํ ๑
ตตฺถ อุโภ กฺุเลสฺติ ตสฺสา นทียา อุโภสุ ปสฺเสสุ
ฐวฺปุปฺพิโน ฐวฺผลิโน รุกฺขา อุภโต อภิลมฺพนฺตา นทียา อุโภ
ตีเร เหนฺจฺจา โอนมฺนฺตา มม อสฺสํ โสภยฺนฺตีติ อตฺถโ ๑
อมฺพา สาลา จ ติลกา ปาณฺตี สินฺทวารกา
ทิวพฺคนฺธา สมฺปวฺนฺติ ปุปฺพิตา มม อสฺสเม ๑๑
๑. สี. วคฺคฺลา ๑

เล่มที่ 42 สาริปุตตตุเถราปทานวณณนา หน้า 387

ตตฺถ อมฺพาติ มรฺฐปฺณฺฑิอฺมฺพา จ สาลรฺกฺษา จ ติลก-
รฺกฺษา จ ปาณฺฑลฺรฺกฺษา จ สินฺหฺวารกฺรฺกฺษา จ เอเต รฺกฺษา
นิจฺจกาลี ปุปฺพิตา ปุปฺพนฺดา ฯ ทิพฺพา คณฺธา อิว มม
อสุสเม สฺคนฺธา สมฺปวณฺติ สมฺนตฺโต ปวายนฺตีติ อตุโถ ฯ

จมฺปกา สพฺลา นีปา นาคปฺนฺนาคเกตฺตา

ทิพฺพคณฺธา สมฺปวณฺติ ปุปฺพิตา มม อสุสเม ฯ

ตตฺถ จมฺปรฺกฺษา จ สพฺลรฺกฺษา จ สุวณฺณวณฺณล-
สทิสฺปุปฺผา นีปรฺกฺษา จ นาครฺกฺษา จ ปฺนฺนาครฺกฺษา จ
สฺคนฺธยณฺดา เกตฺกฺรฺกฺษา จ เอเต สพฺเพ รฺกฺษา ทิพฺพา
คณฺธาริว มม อสุสเม ปุปฺพิตา สฺลลิตฺตา สมฺปวณฺติ สฺคนฺธํ
สุณฺฺจ ปวายนฺตีติ อตุโถ ฯ

อริมฺตฺตา อโสกา จ ภคินีมาลา จ ปุปฺพิตา

องฺโกลา พิมฺพิชลา จ ปุปฺพิตา มม อสุสเม ฯ

ตตฺถ ปุปฺพิตา อริมฺตฺตฺกฺรฺกฺษา จ ปุปฺพิตา อโสกรฺกฺษา
จ ปุปฺพิตา ภคินีมาลา จ ปุปฺพิตา องฺโกลา จ ปุปฺพิตา
พิมฺพิชลา จ เอเต รฺกฺษา มม อสุสเม สฺลลิตฺตา โสภยณฺตีติ
สมฺพนฺโธ ฯ

เกตฺตา กณฺทลฺ(๑) เจว โคธฺกา ตินฺสูลิกา

ทิพฺพคณฺธํ สมฺปวณฺตา โสภยณฺติ มมสุสมํ ฯ

๑ สี่. ยู. กทลี ฯ

ตตฺถ เกตกาติ สฺคนฺชเกตกคจฺจนา จ ๑ กนฺทลฺริรฺกฺษา
จ โคธฺกรฺกฺษา จ ตินฺสฺสูติคคจฺจนา จ เอเต สพฺเพ รฺกฺษ-
ชาติกา ทิพฺพคฺนฺธฺ ปวายมานา มม อสฺสมํ สกฺลํ โสภยฺนฺตฺติ
อตฺโต ๑

กณฺิการา กณฺณิกา จ อสนา อชฺชุนา พหุ
ทิพฺพคฺนฺธฺ สมฺปวฺนฺตา โสภยฺนฺติ มมสฺสมํ ๑
เอเต กณฺิการาทโย รฺกฺษา มม อสฺสมํ สกฺลํ โสภยฺนฺตา
ทิพฺพคฺนฺธฺ สมฺปวายนฺตฺติ สมฺพนฺโธ ๑

ปฺนฺนาคา คิริปฺนฺนาคา โกวิปารา จ ปฺปฺพิตา
ทิพฺพคฺนฺธฺ สมฺปวฺนฺตา โสภยฺนฺติ มมสฺสมํ ๑
ปฺนฺนาคาทโย รฺกฺษา ทิพฺพคฺนฺธฺ ปวายมานา มม อสฺสมํ
โสภยฺนฺตฺติ อตฺโต ๑

อุทฺทาลกา จ กุฏฺษา กทฺมฺพา พกฺลา(๑) พหุ
ทิพฺพคฺนฺธฺ สมฺปวฺนฺตา โสภยฺนฺติ มมสฺสมํ ๑
อุทฺทาลกาทโย รฺกฺษา ทิพฺพคฺนฺธฺ วายมานา มม อสฺสมํ
โสภยฺนฺตฺติ สมฺพนฺโธ ๑

อาพกา อีสิมฺคฺคา จ กทฺลิมาตฺตฺลฺงฺคิโย
คฺนฺโธทเกน สํวทฺตฺมา ผลานิ ธารยฺนฺติ เต ๑
ตตฺถ เอเต อาพกาทโย คจฺจนา จนฺทนาทิสฺคนฺชคฺนฺโธทเกน
๑. ม. วกฺลา ๑

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตเถราปทานวณณา หน้า 389

วฑฺฒิตฺวา สุวณฺณผลานิ ธารนฺตมา มม อสฺสํ โสภยนฺตฺติ
อตุโถ ฯ

อณฺเณ ปุปฺพนฺติ ปทุมมา อณฺเณ ชายนฺติ เกสรี

อณฺเณ โอปุปฺผา ปทุมมา ปุปฺผิตา ตพาเก ตทา ฯ

ตตฺถ อณฺเณ ปุปฺพนฺติ ปทุมมาติ มม อสฺสมสฺส อวิทุเร
ตพาเก อณฺเณ เอกฺจฺเจ ปทุมมา ปุปฺพนฺติ เอกฺจฺเจ เกสรี
ปทุมมา ชายนฺติ นิพฺพตฺตฺนฺติ เอกฺจฺเจ ปทุมมา โอปุปฺผา วิคฺลิต-
ปตฺตเกสฺราติ อตุโถ ฯ

คพฺภิ คณฺหนฺติ ปทุมมา นิทฺธาวนฺติ มุพาลิโย

สิงฺฆาปฏิปตฺตมาภินฺณา โสภนฺติ ตพาเก ตทา ฯ

ตตฺถ คพฺภิ คณฺหนฺติ ปทุมมาติ ตทา ตาปเสน หุตฺวา
มม วสนสมฺเย เอกฺจฺเจ ปทุมมา ตพากพฺภนฺตฺเร มกุล-
ปุปฺผาทโย คณฺหนฺติ ฯ มุพาลิโย ปทุมมฺลลา นิทฺธาวนฺติ อิตฺโต
กทฺทมพฺภนฺตรโต หตฺถิทาจา วิย คจฺจนฺตฺติ อตุโถ ฯ ปตฺต-
ปุปฺผมาภินฺณา คหณิภูตา สิงฺฆาปฏิโย โสภยนฺตฺติ อตุโถ ฯ

นยิตา อมฺพคณฺธี จ อุตฺตลฺลิตฺถิ พนฺธุชิวกา

ทิพฺพคณฺธา สมฺปวณฺติ ปุปฺผิตา ตพาเก ตทา ฯ

ตทา มม วสนสมฺเย ตพากสฺส สมิเป นยิตา จ คจฺจนา
อมฺพคณฺธี จ คจฺจนา อุตฺตลฺลิตฺถิ นาม คจฺจนา จ พนฺธุชิวกา จ
เอเต สพฺเพ คจฺจนา ปุปฺผิตา ปุปฺผจาริตา สฺสคณฺฐาหกา ตพากิ

โศภยนฺตฺติ อตุโธ ฯ

ปาจฺจนา ปาวุสา มจฺจนา พลชา มุณฺชโรหิตา

ตฺสงฺกุลา(๑) มคฺคฺจฺจนา(๒) เจว วสนฺตฺติ ตฺพาเก ตทา ฯ

ตทา มม วสนสมเย นฺนิพฺภิตฺตา ปาจฺจนาทโย มจฺจนา

ตฺพาเก วสนฺตฺติ สมนฺพฺนุโธ ฯ

กฺกมฺภิตฺตา สสฺสุมารฺจา จ ตฺนตฺติคาหา จ รกฺขสา

โธคฺคาหา อชฺครา จ วสนฺตฺติ ตฺพาเก ตทา ฯ

ตทา มม วสนสมเย มม อสฺสมสมฺปิเย ตฺพาเก เอเต

กฺกมฺภิตฺตาทโย มจฺจนา นฺนิพฺภิตฺตา นฺนิรฺูปทฺทวา วสนฺตฺติ สมนฺพฺนุโธ ฯ

ปฺปารเวตฺตา รวิหฺสา จกฺกวาภา นทิจฺจรา

โกกิลฺลา สุกฺสาพิกา อุปชีวนฺตฺติ ตํ สฺริ ฯ

ตตฺถ มม อสฺสมสมฺปิเย สฺริ นิสฺสาย ปฺปารเวตฺตา ปกฺกฺชฺ

จ รวิหฺสา ปกฺกฺชฺ จ นทิจฺจรา จกฺกวาภา ปกฺกฺชฺ จ โกกิลฺลา ปกฺกฺชฺ

จ สุกฺกฺชฺ จ สากฺกฺชฺ ปกฺกฺชฺ จ ตํ สฺริ อุปนิสฺสาย ชีวนฺตฺติ

สมนฺพฺนุโธ ฯ

กฺกุกฺกตฺถกา กฺกุกฺกพิรฺกา วเน โปกฺกฺชฺรสาตฺถกา

ทฺนินฺทิกฺกา สุวโปตฺตา จ อุปชีวนฺตฺติ ตํ สฺริ ฯ

ตตฺถ กฺกุกฺกตฺถกาติ เอวํ นามิกฺกา ปกฺกฺชฺ จ ฯ กฺกุกฺกพิรฺกาติ

เอวํ นามิกฺกา ปกฺกฺชฺ จ ฯ วเน โปกฺกฺชฺรสาตฺถกา ปกฺกฺชฺ จ

๑ ม. ตฺสงฺกุลา ฯ ๒ สฺ. ย. มกรฺจา ฯ ม. มคฺคฺจฺจนา ฯ

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตตฺเถราปทานวณณา หน้า 391

ทินฺทิกา ปกฺขี จ สุวโปตา ปกฺขี จ เอเต สพฺเพ ปกฺขีโน

ตํ มม อสฺสมสมิเป สฺริ นิสฺสาย ชีวนฺตฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

หิสา โกลฺยา มยฺร่า จ โกลฺยา ตมฺพจฺจกา

ปมฺมกา(๑) ชีวฺชีวา จ อุปฺชีวนฺตฺติ ตํ สฺริ ฯ

สพฺเพ เอเต หิสาทโย ปกฺขีโน ตํ สฺริ อุปฺนิสฺสาย

ชีวนฺตฺติ ชีวฺตํ ปาเลนฺตฺติ อตุโธ ฯ

โกลฺยา โปฏฺจสีสา จ กุรฺรา เสนกา พฺหุ

มหากาพา จ สกฺกมา อุปฺชีวนฺตฺติ ตํ สฺริ ฯ

ตตฺถ โกลฺยา จ ปกฺขี โปฏฺจสีสา จ ปกฺขี กุรฺรา

จ ปกฺขี เสนกา จ ปกฺขี มหากาพา จ ปกฺขี ฤเล

พฺหุ ปกฺขีโน ตํ สฺริ ตสฺส สรฺสสฺ สมิเป ชีวนฺตฺติ ชีวฺตํ

กปฺเปนฺตฺติ อตุโธ ฯ

ปสฺทา จ วราหา จ จมฺรา คณฺจกา พฺหุ

โรหิจฺจา สุกโปตา จ อุปฺชีวนฺตฺติ ตํ สฺริ ฯ

ตตฺถ ปสฺทาทโย เอเต มิกา ตํ สฺริ ตสฺมี สรฺสมิเป

ภุมฺมตฺเถ อุปโยควจัน ชีวฺตํ ปริปาเลนฺตา วิหรนฺตฺติ อตุโธ ฯ

สีหพฺยคฺฆมา จ ทีปฺ จ อจฺจ โกกตฺรจฺจกา

ติธา ปภินฺนมาตฺงกา อุปฺชีวนฺตฺติ ตํ สฺริ

เอเต สีหาทโย จตฺตปฺทา สรฺสมิเป อุปฺททฺวริธา

๑ สี. ปมฺปกา ม. จมฺปกา ฯ ๒. ม. โกลฺยา ฯ

ชีวนตฺตติ สมฺพนฺโห ๑

กิณฺนรา วานรา เจว อโถปี วณกมฺมิกา

เจตา จ ลุทฺทกา เจว อุปชีวนตฺติ ตํ สํ ๑

เอตฺถ เอเต เอวํนามิกา กิณฺนราทโย สตฺตา ตสฺมี
สรสฺมีเป วสนตฺตติ อตุโถ ๑

ติณฺทูกานิ ปิยาลานิ มฺชฺเก กาสุมาริโย(๑)

ฐวํ ผลานิ ชาเรณฺติ อวิทฺุเร มมสฺสํ ๑

ตตฺถ เอเต ติณฺทูกาทโย รุกฺขา ฐวํ เหมนฺตคิมฺห-
วสฺसानสงฺขาเต กาลตฺตเย มม อสฺสมโต อวิทฺุเร จาเน
มฺชฺรผลานิ ชาเรณฺตฺติ สมฺพนฺโห ๑

โกสมฺพา สพฺลา นิมฺพา สาทฺุผลสมายฺตา

ฐวํ ผลานิ ชาเรณฺติ อวิทฺุเร มมสฺสํ ๑

ตตฺถ เอเต โกสมฺพาทโย รุกฺขา สารพฺลา มฺชฺรพฺลา
อตุตฺมพฺลา สมายฺตา สํ สฺกฺุจฺ อายฺตา สมงฺคิฏฺตา นิจฺจํ
ผลชาริโน มม อสฺสมสฺมีเป โสภณตฺตติ อตุโถ ๑

หริตฺกา อามลกา อมฺพชฺมฺพวิภิตฺกา

โกลา ภลฺลาตฺกา พิลฺลา ผลานิ ชารยณฺติ เต ๑

เต หริตฺกาทโย รุกฺขา มม อสฺสมสฺมีเป ชาดา นิจฺจํ
ผลานิ ชารยณฺตฺติ สมฺพนฺโห ๑

๑ สฺ. ยฺ. มฺชฺเกกา สุมาริโย ม. มฺชฺกา กาสุมาริโย ๑

เล่มที่ 42 สาริปุตตตเถราปทานวณณา หน้า 393

อาลฺวา จ กพฺมพา จ พิพาลิตกุกพานิ จ

ชีวกา สุตกา เจว พหุกา มม อสฺสเม ฯ

เอเต อาลฺวาทโย มฺลผลา ขุทฺทา มรฺรสา มม อสฺสม-
สมิเป พหุ สนฺตติ สมฺพนฺโร ฯ

อสฺสมสฺสาวิทฺมฺหิ ตพากาสฺ(๑) สฺนินฺมิตา

อจฺโฆทกา สิตฺชลา สฺปฺตติตฺถา มโนรมา ฯ

ตตฺถ อสฺสมสฺสาวิทฺมฺหิ อสฺสมสฺส สมิเป สฺนินฺมิตา
สฺกฺกฺจฺ อโรหนโอรุหนกฺขมฺ กตฺวา นินฺมิตา อจฺโฆทกา
วิปฺสนฺโนทกา สิตฺชลา สิตฺททกา สฺปฺตติตฺถา สฺนฺทรตติตฺถา
มโนรมา โสมนสฺสกรรา ตพากา อาสฺ อฺเฮสนฺติ อตฺโถ ฯ

ปทฺมฺปฺปลสฺสจฺจฺนฺนา ปุณฺฑริกสมายฺตฺตา

มนฺทาลเกหิ สฺสจฺจฺนฺนา ทิพฺพคฺนฺโร ปวายติ ฯ

ตตฺถ ปทฺเมหิ จ อฺปฺปเลหิ จ สฺสจฺจฺนฺนา ปริปฺปฺณฺณา
ปุณฺฑริกเกหิ สมายฺตฺตา สมงฺคีฏฺตฺตา มนฺทาลเกหิ จ สฺสจฺจฺนฺนา
คหฺนึฏฺตฺตา ตพากา ทิพฺพคฺนฺรานิ อฺปวายนฺติ สมฺนฺตโต
วายนฺตติ อตฺโถ ฯ

เอว สพฺพงฺกสมฺปฺนฺเน ปุปฺพิเต ผลิเต วเน

สฺกเต อสฺสเม รฺมเม วิหฺรามิ อหฺ ตทา ฯ

ตตฺถ เอว สพฺพงฺกสมฺปฺนฺเนติ สพฺเพหิ นติกาทิวายเวหิ (๒)

๑ สี. ตพากาปิ ฯ ๒ สี. ย. นติกาทิวายเวหิ ฯ

สมฺปนฺเน ปริปุณฺเณ ปุเปผลรฺกฺเขหิ คหฺนินฺภูเต วเน สุกเต
รมณฺเีย อสฺสเม อรณฺยวาทเส ตทา ตาปสฺสฏฺตกาเล อหิ
วิหารมิตฺติ อตุโถ ฯ

เอตฺตวาทา อสฺสมสมฺปตฺตํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ อตฺตโน
สีลาทิกุณฺสมฺปตฺตํ ทสฺเสนฺโต
สีลวา วตฺตสมฺปนฺโน ฌายี ฌานรโต สทา
ปญฺจาภิญญาพลปฺปตฺโต สฺรฺจฺจิ นาม ตาปโสติ
อาห ฯ

ตตฺถ สีลวาทิ ฌานสมฺปยุตฺตจฺจุปาริสฺสทฺธิสีลสฺทิสฺเสหิ ปญฺจหิ
สีเลหิ สมฺปญฺโญติ อตุโถ ฯ

วตฺตสมฺปนฺโนติ อิตฺโต ปญฺจาย ฆรราวาสํ ปญฺจ กามกุณฺ
วา น เสวิสฺสามิตฺติ วตฺตสมาทาเนน สมฺปนฺโน ฯ
ฌายิตฺติ ลกฺขณฺฺปนฺนิชฺฌานอารมฺมณฺฺปนฺนิชฺฌานานิ ฌายี
ฌายนสีโล ฯ

ฌานรโตติ เอเตสฺ ฌานเนสฺ รโต สลฺลิตฺติโน สทา
สมฺปญฺโญติ ฯ

ปญฺจาภิญญาพลปฺปตฺโตติ อิทฺธิวิทฺธิพฺพโสตปรจิตฺตวิชานน-
ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตีทฺพิพฺพจฺกฺขุสงฺฆาตาหิ ปญฺจหิ อภิญญาหิ วิเสส-
ปญฺญาหิ พลสมฺปนฺโน ปริปุณฺโญติ อตุโถ ฯ นามเนน สฺรฺจฺจิ
นาม ตาปโส หุตฺวา วิหารมิตฺติ สมฺปนฺนุโธ ฯ

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 395
เล่มที่ 42 สาริปุตฺตเถราปทานวณณา หน้า 395

เอตฺตเคน อตฺตโน คุณสมฺปตฺตี ทสฺเสตฺวา ปริสสมฺปตฺตี
ทสฺเสนฺโต

จตุวิสสทฺสฺตานี สีสุตา มยฺหิ อฺปฏฺจหุ
สพฺเพ มํ พฺราหฺมณา เอเต ชาติมนฺโต ยสฺสฺสินฺติ-
อาทิมาย ๑

ตตฺถ เอเต สพฺเพ จตุวิสฺตีสทฺสฺสพฺราหฺมณา มยฺหิ
สีสุตา ชาติมนฺโต ชาติสมฺปนฺนา ยสฺสฺสินฺติ ปริวารสมฺปนฺนา
มํ อฺปฏฺจหฺนฺติ สมฺพนฺโธ ๑

ลกฺขณฺเ อิติหาเส จ สนิมฺนฺตฺสเกฏฺเฐ
ปทกา เวยฺยากรณา สชฺมเม ปารมี คตา ๑
ตตฺถ ลกฺขณฺเต ลกฺขณฺสฺตฺเถ ๑ สพฺพลอิกฺยานํ อิตฺถิปฺริสานํ
อิมฺหิ ลกฺขณฺหิ สมฺนฺนาคตา ทฺกฺขิตา ภวนฺติ อิมฺหิ สฺขิตา
ภวนฺตีติ ๑ ลกฺขณํ ชานาติ ๑(๑) ตปฺปกาสโก คนฺโถ ลกฺขณํ ตสฺมี ลกฺขณฺ เ จ ๑

อิติหาเสติ อิติห อาส อิติห อาสาติ วุตฺตวจนฺปฏฺิ-
ทีปเก คนฺเถ ๑ ลกฺขณฺ เ จ อิติหาเส จ ปารมี ปริโยสานํ
คตาติ สมฺพนฺโธ ๑

รฺกฺขปฺพพฺดาทีนํ นามปฺปกาสกคนฺถํ นิมฺนฺตฺตฺติ วุจฺจติ
เกฏฺเฐติ กิริยาภฺปฺวิกปฺปานํ กวินฺ อฺปการโก คนฺโถ ๑
นิมฺนฺตฺตฺยา สห วุตฺตตีติ สนิมฺนฺตฺตฺ เกฏฺเฐน สห วุตฺตตีติ

สเกฏฺฐํ ตสฺมี สนิมณฺหุสเกฏฺเฐ เวทตฺตเย ปารมี คตาคี
สมฺพนุโธ ฯ

ปทกาตี นามปทสฺมาสทฺฐิตาขุยาตกิตกาทีปเทสุ เณกา ฯ
เวຍຍာกรณานิ จนฺทปาณีนียกလာปาทีพฺยากรณเณ เณกา ฯ
สชฺมเม ปารมี คตาคี อตฺตโน ชฺมเม พฺราหฺมณชฺมเม
เวทตฺตเย ปารมี ปรีโยสานํ คตา ปตฺตาคี อตฺโถ ฯ

อุปฺปาเตสุ นิมิตฺเตสุ ลกฺขณฺเสุ จ โกวีทา
ปจฺพยา ภูมฺนตฺติเกฺเข มม สีสฺสา สฺสูสิเกฺขิตา ฯ
ตตฺถ อุกฺกาปาทภูมิกมฺปาทีเกสุ อุปฺปาเตสุ จ สฺก-
นิมิตฺตาสฺกนิมิตฺเตสุ จ อิตฺถิลกฺขณฺปฺริสฺลลกฺขณฺมหาปฺริสฺลลกฺขณฺเสุ
จ โกวีทา เณกา ฯ

ปจฺวียา จ ภูมฺิยา จ สกฺลโลเก จ อนุตฺติเกฺเข อากาเส
จาตี สพฺพตฺถ มม สีสฺสา สฺสูสิเกฺขิตา ฯ

อุปฺปิจฺฉา นีปกา เอเต อุปฺปาหารา อโลลฺุปา
อากิณฺจณฺณํ ปตฺถยฺนฺตา ปรีวาเรนฺติ มํ สทา ฯ
ตตฺถ อุปฺปิจฺฉาตี อุปฺเปเกนาปี ยาเปฺนฺตา ฯ
นีปกาตี เนปฺกฺกสฺงฺขาตฺยา ปญฺญา ย สมนฺนาคตา ฯ
อุปฺปาหาราตี เอกาหารา เอกภฺตฺติกาตี อตฺโถ ฯ
อโลลฺุปาตี โลลฺุปตฺถนฺหา ย อุปฺปวตฺตฺนกา ฯ
ลาภาลาเกนาตี ลาเกน จ สนฺตฺตฺฐา โสมนฺสฺสา

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตเถราปทานวณณา หน้า 397

เอเต มม สีสฺสา สทา นิจฺจกัลมํ มํ ปริวารนฺตฺติ อฺปฺภุจฺหนฺตฺติ
อตุโถ ฯ

ฌายี ฌานรตา ธีรา สนฺตจิตฺตา สมหิตา

อาภิญฺจณฺณํ ปตฺถยฺนฺตา ปริวารนฺตฺติ มํ สทา ฯ

ตตฺถ ฌายีตฺติ ลกฺขณฺณปฺนิชฺฌานอารมฺมณฺณปฺนิชฺฌานเนหิ

สมนฺนาคตา ฯ ฌายนสีลา วา ฯ

ฌานรตาตฺติ เตสุ จ ฌานเนสุ รตา อลฺลีนาวา ฯ

ธีราตฺติ ธีตฺติสมฺปนฺนา ฯ

สนฺตจิตฺตาตฺติ วุปฺสนฺตมฺนา ฯ

สมหิตาตฺติ เอกกฺคจิตฺตา ฯ

อาภิญฺจณฺณนฺตฺติ นิปฺปลิโพธภาวํ ฯ

ปตฺถยฺนฺตาตฺติ อิจฺจนฺตา ฯ อิตฺถมฺภฺตา เม สีสฺสา สทา

มํ ปริวารนฺตฺติตฺติ สมฺพนฺโร ฯ

อภิญฺญาปารมฺปิปฺตฺตา เปตฺติเก โคจเร รตา

อนฺตฺติกฺขจรา ธีรา ปริวารนฺตฺติ มํ สทา ฯ

ตตฺถ อภิญฺญาปารมฺปิปฺตฺตาตฺติ ปญฺจสุ อภิญฺญาสุ ปารมฺมี
ปรีโยสานํ ปตฺตา ปูริตาตฺติ อตุโถ ฯ

เปตฺติเก โคจเร รตาตฺติ พุทฺธานุญฺญาตาย อวิญฺญตฺติยา

ลทฺเท อหาเร รตาตฺติ อตุโถ ฯ

อนฺตฺติกฺขจราตฺติ อนฺตฺติกฺขเนน อากาเสน กจฺจนฺตา

อาคจฺจนฺตา จาติ อตุโถ ฯ

ธีราติ ธิรภูตา สีหพฺยุคฺมาทีปรีสุสเย อจฺจนฺมกิตสภาวาติ
อตุโถ ฯ เอวฺภูตา มม ตาปสา สทา มํ ปรีวาเรนฺตฺติ อตุโถ ฯ

ลํวฺตา ฉสุ ทฺวาเรสุ อนเชา รกฺขิตินฺทฺริยา

อัสสฺสฺจฺจา จ เต ธีรา มม สีสฺสา ทฺราสทา ฯ

ตตฺถ จกฺขาทีสุ ฉสุ ทฺวาเรสุ ฐปาทีสุ ฉสุ อารมฺมณฺเสสุ
ลํวฺตา ปีหิตา ปฏฺิจฺจนฺนา รกฺขิตโคปิตทฺวาราทิ อตุโถ ฯ

อนเชา นิตฺตณฺหา รกฺขิตินฺทฺริยา โคปิตจกฺขาทีอินฺทฺริยา
อัสสฺสฺจฺจา ฅาตีหิ คหฺภูเจหิ อมิตฺสฺสิฏฺฏาติ อตุโถ ฯ

ทฺราสทาติ ทฺฏฺุ อาสทา อาสาเทตฺถ ฃมฺภูฏฺุ อสกฺกณฺเษฺยา
อโยคฺคาติ อตุโถ ฯ

ปลฺลฺงเกน นิสฺชชฺาย จานจฺงกมเนน จ

วิตินาเมนฺติ เต รตฺตี มม สีสฺสา ทฺราสทา ฯ

ตตฺถ มม สีสฺสา ปลฺลฺงเกน อูรฺพทฺธาสนเนน เสยฺยํ
วิหฺาย นิสฺชชฺาย จ จานเนน จ จงฺกเมน จ สกฺกํ รตฺตี
วิเสเสน อตฺตินาเมนฺติ อตฺติกฺกาเมนฺตฺติ สมฺพนฺุโร ฯ

รชฺนีเย น รชฺชนฺฺติ ทฺุสฺสนฺีเย น ทฺุสฺสเร

โมหฺนีเย น มฺยฺหนฺฺติ มม สีสฺสา ทฺราสทา ฯ

เต อิตฺถมฺภูตา มม สีสฺสา ตาปสา รชฺนีเย รชฺชิตพฺเพ
วตฺตุสฺมึ น รชฺชนฺฺติ รชฺชํ น อฺุปฺปาเทนฺติ ฯ

เล่มที่ 42 สาริปุตตตเถราปทานวณณา หน้า 399

ทุสฺสนีเย ทุสฺสิตพฺเพ โทสํ อุปฺปาเทตฺถ ยุตฺเต วตฺถุมฺหิ
น ทุสฺสเร โทสํ น กโรนฺติ ฯ

โมหฺนีเย โมหิตฺถ ยุตฺเต วตฺถุมฺหิ น มฺยุหนฺติ โมหํ
น กโรนฺติ ฯ ปญฺญาสมฺปยุตฺตา ภวนฺตฺติ อตฺถโถ ฯ

อิทฺฐี วิมฺสมานา เต วตฺตนฺตฺติ นิจฺจกาลิกํ

ปจฺวี เต ปกมฺเปนฺติ สารมฺเภน ทฺราสทา ฯ

เต มม สิสฺสา เอโกปี หุตฺวา พหฺธา โหติ

พหฺธาปี หุตฺวา เอโก โหตฺติ อาทิกํ อิทฺฐีวิภูพฺพนํ นิจฺจกาลิกํ

วิมฺสมานา วตฺตนฺตฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

เต มม สิสฺสา อากาเสปี อุทฺเทปี ปจฺวี นิมนฺนิตฺวา

อิริยาปถํ ปกมฺเปนฺตฺติ อตฺถโถ ฯ

สารมฺเภน ยุกฺคคาเหน กลหฺกรณฺน น อาสาเทตฺตพฺพาติ

อตฺถโถ ฯ

กีพฺมานา จ เต สิสฺสา กิลนฺติ ฌานกิพฺพิตํ

ชฺมพฺุโต ผลมาเนนฺติ มม สิสฺสา ทฺราสทา ฯ

เต มม สิสฺสา กีพฺมานา ปจฺมชฺฌานาทิกิพฺ กิลนฺติ

กลนฺติ รมนฺตฺติ อตฺถโถ ฯ

ชฺมพฺุโต ผลมาเนนฺตฺติ หิมวณฺตฺมฺหิ สตโยชฺนุพฺเพชฺชมฺพ-

รฺกฺขโต ฌญฺุปฺปมาณํ ชฺมพฺุผลํ อิทฺฐิยา คนฺตฺวา อาเนนฺตฺติ

อตฺถโถ ฯ

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 400
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณา หน้า 400

อณฺเณ คจฺจนฺตึ โคยานํ อณฺเณ ปุพฺพวิทฺเทหํ
อณฺเณ จ อุตฺตรกฺุรํ เอสนาย ทูราสทาฯ
เตสํ มม สิสฺसानํ อนฺตฺเร อณฺเณ เอกจฺเจ โคยานํ
อปรโคยานํ ทิปิ คจฺจนฺตึ เอกจฺเจ ปุพฺพวิทฺเทหํ ทิปิ คจฺจนฺตึ
เอกจฺเจ อุตฺตรกฺุรํ ทิปิ คจฺจนฺตึ เต ทูราสทา เอเตสุ จานฺตฺสุ
เอสนาย กเวสฺนายนํ ปจฺจยปริเยสฺนายนํ คจฺจนฺตึตีติ สมฺพนฺุโ ุฯ
ปุรโต เปเสนฺตึ ขาริํ ปจฺจโต จ วชฺนฺตึ เต
จตุวิสฺสหฺสฺเสหิ ฉาทิตํ โหติ อมฺุพรํ ุฯ
เต มม สิสฺสา อากาเสนํ คจฺจมาณา ขาริํ ตาปฺส-
ปริกฺขารภริตํ กาชํ ปุรโต เปเสนฺตึ ปจฺจมํ อภิมุขณฺจํ ตํ
เปเสตฺวา สยํ ตสฺส ปจฺจโต คจฺจนฺตึตีติ อตฺโถ ุฯ
เอวํ คจฺจมาเนหิ จตุวิสฺสหฺสฺเสหิ ตาปฺเสหิ อมฺุพรํ
อากาสตลํ ฉาทิตํ ปฏฺิจจณฺฺนํ โหตีติ สมฺพนฺุโ ุฯ
อคฺคิปปากิํ อนคฺคิํ จ ทนฺุโตทุกฺขลิกาปิ จ
อเสฺมนํ โกฏฺุฎฺฐิตา เกจिํ ปวตฺตผลโภชฺณาฯ
ตตฺถ เกจिํ เอกจฺเจ มม สิสฺสา อคฺคิปปากิํ ผลาผล-
ปณฺฺณาทโย ปจฺจิตฺวา ขาทนฺุติ เอกจฺเจ อนคฺคิํ อคฺคิํหิ อปจฺจิตฺวา
อามกเมว ขาทนฺุติ เอกจฺเจ ทนฺุติกา ทนฺุเตหิเยว ตจฺจํ อฺุปฺปาญฺเฑตฺวา
ขาทนฺุติ ุฯ
เอกจฺเจ อฺุทุกฺขลิกา อฺุทุกฺขเลหิ โกฏฺุฎฺฐิตฺวา ขาทนฺุติ ุฯ

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 401
เล่มที่ 42 สาริปุตฺตเถราปทานวณณา หน้า 401

เอกจฺเจ อเสฺมน โกฏฺฐิตา ปาสาณน โกฏฺฐุตฺวา
ขาทนต์ิ ฯ

เอกจฺเจ สยฺปติตผลาหาราติ สมฺพนุโ ฯ

อุทโกโรหณา เกจิ สายฺ ปาโต สฺจิริตา

โตยาภิเสจนกรา มม สิสฺสา ทฺราสทา ฯ

ทฺราสทา มม สิสฺสา เกจิ สฺจิริตา สฺทฺธิกา มา สายฺ
ปาโต จ อุทโกโรหณา อุทกปเวสกาติ อตุโธ ฯ

เกจิ โตยาภิเสจนกรา อุทเกน อตุตฺนินิ อภิสิณฺจนกราติ
อตุโธ ฯ

ปรุพฺพหจฺจนขโลมา ปงฺกทนต์ารชฺสฺสิรา

กนฺธิตา สีสฺกนฺเชน มม สิสฺสา ทฺราสทา ฯ

ตตฺถ เต ทฺราสทา มม สิสฺสา กจฺเจสุ อุภยกจฺเจสุ จ
หตฺถปาเทสุ จ ปรุพฺพหา สลฺขาทา ทิณฺนขโลมาติ อตุโธ ฯ

ชฺรกมฺมรหิตตฺตา อมณฺฑิตา อปฺสาศิตาติ อธิปฺปาโย ฯ

ปงฺกทนต์าคติ อิกฺกุจฺกจฺจนฺชिरปาสาณจฺจนฺณาทีหิ ชฺวลม-
กตตฺตา มลฺกุกหิตทนต์าคติ อตุโธ ฯ

รชฺสฺสิราติ เตลมกฺขนาทिरหิตตฺตา ชฺฐีหิ มกฺขิตฺตีสฺสาติ
อตุโธ ฯ

กนฺธิตา สีสฺกนฺเชนาติ ฌานสมาธิสมาปฺตฺตีหิ สมฺปยุตฺตสีเลน
สมงฺคีฏฺตตฺตา โลกียีสฺลฺกนฺเชน สพฺพตฺถ สฺกนฺธิฏฺตาคติ อตุโธ ฯ

ขุททกนิกายภูจกถา อปทานวณณา (วิสุทฺทชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 402
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณา หน้า 402

มม ลีสฺสา ทฺราสทาติ อิมหิ วุตฺตปฺปการุณฺเห
สมนฺนาคตตฺตา อาสาเทตฺถุ ฆมฺมฺเมตฺถุ อสฺสกุณฺเณยฺยา มม ลีสฺสาติ
สมฺพนฺโห ๑

ปาโถว สฺนุณีปฺติตฺวา ชฺฉิลา อุกฺกตาปนา
ลาภาลาภํ ปกิตฺเตตฺตา คจฺจนฺติ อมฺพเร ตทา ๑
ตตฺถ ปาโถว สฺนุณีปฺติตฺวาติ สฺตตฺตมฺยตฺถเ โถปจฺจโย
ปาทฺราสกาเลเขว มม สฺนฺติเก ราสีฏฺฐาติ อตุโถ ๑
อุกฺกตาปนา ปากฏฺตปา ปตฺถฏฺตปา ชฺฉิลา ชาฎฺฐาจารีโน
ตาปฺสา ๑

ลาภาลาภํ ปกิตฺเตตฺตา ขุทฺทเก จ มหฺนฺเต จ ลาภ
ปากฏฺ กตฺวา ตทา ตสฺมี กาเล อมฺพเร อาภาสฺตเล คจฺจนฺตีติ
สมฺพนฺโห ๑

ปฺนฺ เตสฺสฺเขว คุณฺเ ปกาเสนฺโตะ เอเตสฺสํ ปกฺกมฺนฺตานนฺติ
อาทิมหา ๑ ตตฺถ อาภาเส วา ธเล วา ปกฺกมฺนฺตานํ
คจฺจนฺตานํ เอเตสฺสํ ตาปฺसानํ วากจฺริชฺชนิโตะ มหาสทฺโท
ปวตฺตตีติ อตุโถ ๑

มูทิตา โหณฺติ เทวตาติ เอวํ มหาสทฺทํ ปวตฺเตตฺตา
คจฺจนฺตานํ อชินฺจมฺมสทฺเทน สฺนฺตุฎฺฐา สาธฺ สุ อยฺยาติ
โสมนฺสฺสชาตา เทวตา มูทิตา สฺนฺตุฎฺฐา โหณฺตีติ สมฺพนฺโห ๑
ทิสฺ ทิสฺนฺติ เต อิสฺโย อนฺตลิกฺขจฺรา อาภาสฺจารีโน

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตเถราปทานวณณา หน้า 403

ทกฺขินาทีสานุทิสํ ปกฺกมฺนฺติ กฺจฺจนฺตีสึ สมฺพนฺโห ๑

สเก พลฺลนฺปตฺตทฺฐาติ อตฺตโน สรฺรพฺเลน วา ฌานพลฺน
วา สมฺนฺนาคตา ยทิจฺจกํ ยตฺถ ยตฺถ คนฺตฺกามา ตตฺถ
ตตฺถเวว กฺจฺจนฺตีสึ สมฺพนฺโห ๑

ปฺน เตสเมวานุภาวํ ปกาเสนฺโต ปจฺวีกมฺปกา เอเตติ
อาทิมาย ๑

ตทา เอเต สพฺพตฺถ อิจฺฉาจาโร ปจฺวี กมฺปกา
เมทนีสฺสยฺจนฺชาตिका นภจาโรโน อากาสะจาโรโน ๑

อฺกฺกเตชาติ อฺกฺกตเตชา ปตฺถกฺกเตชา ทฺวปฺปสหา ปสฺยห
อภิกฺกิตฺวา ปวตฺติตฺตํ อสฺกฺกญฺเยยฺยาติ ทฺวปฺปสหา ๑

สาครฺโว อโฆภฺยาคิ อญฺเฬหิ อโฆภฺโย อนาลุพิโต สาครฺ
อิว สมฺทฺโท วิย อญฺเฬหิ อโฆภฺยา กมฺเปตฺตํ อสฺกฺกญฺเยยฺยา
โหนตฺตีสึ สมฺพนฺโห ๑

จฺานจฺงฺกมิโน เกจฺติ เตสํ มม สิสฺसानํ อนฺตเร เอกจฺเจ
อิสฺโย จานิริยาปถจฺงฺกมฺนิริยาปถสมฺปนฺนา เอกจฺเจ อิสฺโย
เนสฺชชฺกานิ นิสฺชชฺริยาปถสมฺปนฺนา เอกจฺเจ อิสฺโย ปวตฺตโกชฺนา
สยฺปติตฺตปณฺณาหารา เอวฺรุเปหิ กฺุณฺเฬหิ ยุตฺตตฺตา ทฺุราสทาติ
สมฺพนฺโห ๑

เต สพฺเพ โถเมนฺโต เมตฺตาวิหาริโนตีอาทิมาย ๑ ตตฺถ
อปริมาณฺเสสฺส จกฺกวาเพสฺส อปริมาณฺตา สตฺตา สฺฐิ โหนตฺติ-

อาทินา สีนลทกขณาย เมตฺตตาย ฝริตฺวา วิหรนฺติ อตฺตภาวํ
ปวตฺเตนฺตํ เมตฺตาวิหาริโน เอเต มม สิสฺสาติ อตฺโต ๗
สพฺเพ เต อีสโย สพฺพปาณินํ สพฺเพสํ สตฺตานํ หิตฺเตสิ
หิตคเวสกา ๗ อนตฺตูกํสกา อตฺตานํ น อูกํสกา สมาริโน
กสฺสจิจิ กณฺจิจิ ปุคฺคัลลํ น วมฺเภนฺติ นิจํ กตฺวา น
มณฺณตฺตํ อตฺโต ๗

เต มม สิสฺสา สีสฺสมาธิสมาปตฺตคฺคณฺยตฺตตฺตา สีสฺหราชา
อิว อณฺมภีตา นิพฺภยา คชราชา อิว หตฺถิราชา วิย ติามวา
สรีรพลณานพลสมปฺนฺนา พุยคฺขราชา อิว ทูราสทา ฆมฺมฺมฺม-
สทฺกฺกณฺยยา มม สนฺติเก อากจฺฉนฺตํ สมฺพนฺโธ ๗

ตโต อตฺตโน อานุกาวสฺส ทสฺสนเลเสน ปกาเสนฺโต
วิชฺชาชราติอาทิมาน ๗ ตตฺถ มนฺตสขฺฆายาทิวิชฺชาชรา จ
รูกฺขปพฺพตาทิสฺส วสนฺตา ภูมฺมเทวตา จ ภูมฺมจฺฉลจฺฉา นาคา
จ คนฺธพพฺพเทวา จ จณฺหา รูกฺขสา จ ภูมฺมจฺฉา เทวา
จ ทานวา เทวา จ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตินิมฺมานสมตฺถา กรุพา จ
ตํ สรํ อุปชีวนฺตํ สมฺพนฺโธ ตสฺมี สเร สรสฺส สมีเป
วสนฺตํ อตฺโต ๗

ปฺนปี เตสฺสเยว อตฺตโน สิสฺสตาปสานํ คุณฺเณ วณฺณนฺโต
เต ชญา ขาริกริตาติ อาทิมาน ๗ ตํ สพฺพํ อตฺตานตฺถเมว ๗
ขาริการนฺติ อุทฺถจฺฉนกมณฺทลฺลอาทิกํ ตาปสปริกฺขารํ ๗

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตเถราปทานวณณา หน้า 405

ปฺนปี อุตฺตโน कुณ ปกาเสนฺโต อุปฺปาเต สฺปิเน
จาปีติ อาทิมหา ฯ ตตฺถ พฺราหฺมณสิปฺเปสุ นิปฺผลตี คตฺตตา
นกุขตฺตปาเจ จ ฉกตฺตตา อิมสฺส ราชกุมารสฺส อุปฺนฺนนกุขตฺตี
สุํ อสุกฺนฺติ อุปฺปาตลกฺขณเ จ สฺปิเน จ ปวตฺตี ปฺจฺฉิเตน
อิํ สฺปिनํ สุํ อิํ อสุกฺนฺติ สฺปินนิปฺผลตฺติกฺกเน จ สพฺเพถิ
อิติปฺริสํ หตฺถปาตลกฺขณกฺกเน จ สฺกฺกฺจฺ สิกฺขิโต สกฺก-
ขมฺพุทฺธิเป ปวตฺตमानํ มนฺตปฺตี ลกฺขณมนฺตโกฏฺจาถิ สพฺพิ อํ
ตทา มม ตาปสกาเถ ชาเรมีติ สมฺพนฺโธ ฯ

อุตฺตโน พฺยากรณํ พุทฺธकुณฺปุพฺพงฺกมํ ปกาเสนฺโต
อโนมทสฺสีติอาทิมหา ฯ ตตฺถ น โอมกฺนฺติ อโนมํ ฯ มํสจฺกฺ-
ทิพฺพจฺกฺขสมนฺตจฺกฺขมฺมจฺกฺขพฺพจฺกฺขุหิ สพฺพสฺตฺตานํ ปสฺสนํ
ทสฺสนํ นาม อโนมํ ทสฺสนํ ยสฺส ภควโต โส ภควา
อโนมทสฺสี ฯ ภากฺขยวฺนฺตคาทิหิ การณฺเหหิ ภควา โลกสฺส
เชฏฺฐเสฏฺฐจฺตฺตา โลกเชฏฺฐโ จ อฺสโ ภ นิสโ อาสโภติ ตโย
ควเชฏฺฐกา ฯ

ตตฺถ ควสฺตเชฏฺฐโ อฺสโ ควสฺสทสฺสเชฏฺฐโ นิสโ
ควสฺสทสฺสเชฏฺฐโ อาสโ นรานํ อาสโ นราสโ ปฏฺวิทฺธ-
สพฺพทฺธโม สมฺพุทฺโ วิเวกกาโม เอกีกาโว อิจฺฉนฺโต หิมวฺนฺตํ
หิมาลยปฺพุทฺตี อุปาถิมิตฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

อชฺโฆคาเหตฺวา หิมวฺนฺตฺนฺติ หิมวฺนฺตฺสมีปี โอคฺคาเหตฺวา

ปวิสิตฺวาติ อตุโถ ๑ เสสิ อุตฺตานตุถเมว ๑

ชลิตฺติ ชลมานํ อินฺทิวรปฺปํ อิว หุตาสนํ โหมสฺส
อาสนํ อาทิตฺตํ อาภายุตฺตํ อคฺคิกฺกชนฺธิ อิว คคเน อากา
เส โขตฺมานํ วิชฺช อิว สฺกฺกฺจฺจ สฺกฺกฺลํ สาลราชํ อิว นิสินฺนํ
โลกนายนํ อทฺทสนฺติ สมฺพนฺโธ ๑

เทวานํ เทโว เทวเทโว ตํ เทวเทวํ ทิสฺวาน ตสฺส
ลกฺขณํ ทฺวตฺตํสมหาปฺริสลกฺขณสฺสชานนการณํ ๑ พุทฺโธ น
โฆ น วา พุทฺโธติ อฺปฺชารยฺฮี วิจาเรตี ๑ จกฺขุมํ ปณฺจหิ
จกฺขุหิ จกฺขุมนฺตํ ชินฺนํ เกน การณน ปสฺสามิตี สมฺพนฺโธ ๑

จรณฺตุตฺตเม อุตฺตมปาทตเล สหสฺสสารานิ จกฺกลกฺขณานิ
ทิสฺสนฺติ อหํ ตสฺส ภควโต ตานิ ลกฺขณานิ ทิสฺวา ตถาคเต
นิฏฺฐํ กจฺฉิ สนนฺนิฏฺฐานํ อคฺมาสี นิสฺสนฺเทโห อาสินฺติ
อตุโถ ๑ เสสิ อุตฺตานตุถเมว ๑

สขมฺภู สขเมว ภูตา ๑ อมิโตทฺย อมิตานํ อปริมาณํ
คฺุณานํ อุกฺทฺย อุกฺกฺจฺจานุกฺกฺจฺจาน อิทํ ปททฺวยํ อาลปนเมว ๑
อิมํ โลกํ อิมํ สตฺตฺโลกํ สํ สฺกฺกฺจฺจ อฺทฺทฺชเรตี สํสารโต อฺทฺทฺชริตฺวา
นิพฺพานถลํ ปาเปสีตี อตุโถ ๑

เต สพฺเพ สตฺตา ตว ทสฺสนํ อากมฺม อากนฺตฺวา
กงฺขาโสตี วิจิกฺกฺจนามโหณํ ตฺรณฺติ อติกฺกมฺนฺตีตี สมฺพนฺโธ ๑

ภควนฺตํ โถเมนฺโตะ ตาปโส ตฺวํ สตฺถาติอาทิมาน ๑ ตตฺถ

เล่มที่ 42 สาริปุตตตุเถราปทานวณณา หน้า 407

ภนฺเต สพฺพณฺณฺญํ คุวํ สเทวกสฺส โลกสฺส สตฺถา อางริโย
อฺตุตฺตมกฺุเจน คุวเมว เกตฺตุ อฺจฺโจ สกฺลโลเก ปกาสนกฺุเจน คุวเมว
ธฺโฆ โลกตฺตเย อฺกฺุคตฺตตา คุวเมว ยฺุโป อฺุสฺสาปิตถมฺุภสฺทิสฺโส
ปาณินิํ สพฺพสฺตฺตานิํ คุวเมว ปฺรายโน อฺตุตฺตมกฺุมนิยกฺุจฺานิํ (๑)
คุวเมว ปตฺติกฺุจฺา ปตฺติกฺุจฺกฺุจฺานิํ โลกสฺส โมหนฺุชการวิธมนโต
คุวเมว ทิโป เตลปฺทิโป วิย ทฺวิปฺทฺตุตฺโต ทฺวิปฺทานิํ
เทวพฺุรหฺมมฺุสฺสานิํ อฺตุตฺโต โสภฺุจฺิตฺติ สมนฺุโพ ๑

ปฺน ภาวนตฺุยเว โถเมนฺุโต สกฺกา สมนฺุเท อฺุทกนฺุติ
อาทิมาย ๑ ตตฺถ จตฺุราสีตฺติโยชนสทฺุสฺสกฺุภฺุเร สมนฺุเท อฺุทกิ
อาพฺุทเกน ปเมตฺุ มินิํตฺุ สกฺกา ภาวเยย ภาวนฺุเต สพฺพณฺณฺญํ
ตว ภาณิํ เอตฺุตฺกิ ปมาณนฺุติ ปเมตเว มินิํตฺุ น เตว
สกฺกาติ อตฺุโถ ๑

ตฺุลลมนฺุทเท คุลปณฺุชเร จเปตฺุวา ปจฺุวี เมทฺุณี ชาเรตฺุ
สกฺกา ภาวนฺุเต สพฺพณฺณฺญํ ตว ภาณิํ ชาเรตฺุ น ตฺุเอว
สกฺกาติ สมนฺุโพ ๑

ภาวนฺุเต สพฺพณฺณฺญํ อากาโส สกฺลนฺุตฺุทิกฺุขิํ รชฺุชฺุยา วา
องฺุคุเลน วา มินิํตฺุ สกฺกา ภาวเยย ตว ปน ภาณิํ
ภาณากาสิํ น ตฺุเอว ปเมตเว มินิํตฺุ สกฺกาติ อตฺุโถ ๑

มหาสมฺุทฺุเท อฺุทกนฺุติ จตฺุราสีตฺติโยชนสทฺุสฺสกฺุภฺุเร สาคเร
๑ สฺุ. อฺตุตฺตมปตฺติกฺุจฺานิํ ๑

อชิลฺ อุกถณฺจ จตฺตนหุตาริกทวิโยชนสตสทสฺสพหฺลํ อชิลฺ ปจฺวิณฺจ
ชเห ชเหยยฺย อติกกเมยฺย สมิ กเรยฺย พุทฺธสฺส ฌาณํ อุปาทย
คเหตุวา ตฺลเยยฺย สมิ กเรยฺยฯ อุปมาโต อุปมาวเสน น
ยฺชฺชเร น โยเชยฺยํ (๑) ฌาณเมว อธิกนฺติ อตุโถฯ

จกฺขุม ปณฺจหิ จกฺขุหิ จกฺขุมนฺต อาลปนเมตํฯ สห
เทเวหิ ปวตฺตสฺส โลกสฺส ภูมฺมตฺเถ สามิวจฺนํฯ สเทวเก โลกสฺมี
อนฺตเร เยสํ ยตฺตกาณํ สตฺตกาณํ จิตฺตํ ปวตฺตติฯ เอเต ตตฺตกา
สจิตฺตกา สตฺตกา ตว ฌาณมฺหิ อนฺโตชาลคตา ฌาณชาลสฺมี
อนฺโต ปวิฏฺฐาติ สมฺปนฺโธ ฌาณชาเลน สพฺพสฺสเต ปสฺสสีติ
อตุโถฯ

ภนฺเต สพฺพพฺลฺลยฺ สพฺพธมฺมชานนก ตฺวํ เยน ฌาณน
จตฺมกฺกสมฺปยุตฺเตน สกฺลํ อุตฺตมํ โพธิํ นิพฺพานํ ปตฺโต อธิคโต
อสิ ภวสิ เตน ฌาณน ปฺรติตฺถิเย อณฺฺยตฺถิเย มทฺทสิ
อภิภวสิติ สมฺปนฺโธฯ

เตน ตาปเสน โถมิตาการิ ปกาเสนฺตา ฐมฺมสงฺคาหกา
เถรา อิมา คาธา ถวิตฺวานาติ อาหิสฺสุฯ ตตฺถ อิมา คาธาติ
เอตฺตกาหิ คาธาหิ ถวิตฺวาน โถมนํ กตฺวาน นามนฺ สฺรุจि
นาม ตาปโส เสสฺฐจกถาสฺ ปน สรทมาณโวติ อากโตฯ
โส อฐฺจกถานยโต ปาโจเยว ปมาณํ อถ วา สุนฺทรา รุจि
๑ สฺตี. ยฺ. โยเชยฺยฯ

เล่มที่ 42 สารีปุตตตุเถราปทานวณณา หน้า 409

อชฌาสโย นิพพานาลโย อสสาติ สุรฺจิจฺ ๗ สรติ คจฺจติ
อินฺทฺริยทมนาย ปวตฺตตีติ สรโท อิติ ทวยมฺปิ ตสฺเสว นามํ ๗
โส สุรฺจิตาปโส อชินจมมํ ปตฺถริตฺวาน ปจฺวิยฺ นิสฺสีติ อจฺจา-
สนฺนาทโย ฉ นิสฺซชฺโทเส วชฺเชตฺวา สรโท นิสฺสีตีติ อตฺโถ ๗

ตตฺถ นิสฺสินฺโน ตาปโส ตสฺส ภควโต ฌาณเมว โถเมนฺโต
จฺลลาสีตีสหสฺसानีติอาทิมาย ๗ ตตฺถ จฺลลาสีตีสหสฺसानีติ จตฺราสีติ
สหสฺसानิ คิริราชา เมรฺอุปพฺพตฺราชา มหณฺณเว สากเร
อชฺโฌคาโพห อธิโฌคาโพห ปวิญฺโจะ ตาวเทว ตตฺตกาณิ
จตฺราสีตีสหสฺसानิ อจฺจุกฺกโต อติจฺจุกฺกโต อิทานิ ปวฺจจตีติ
สมฺพนฺโธ ๗

ตาว อจฺจุกฺกโต ตถา อติจฺจุกฺกโต เนรฺ โส มหานेरฺ
อายโต อจฺจโต จ วิตฺถารโต จ เอวํ มหนฺโต เนรฺราชา
โกฏฺฐิตสหสฺสีโย สงฺขานฺนเกเทน จฺณณฺโต จฺณณฺวิจฺจณฺณํ กโต
อสิ ๗

ภนฺเต สพฺพพฺยฺยฺย ตว ฌาณํ ลกฺขฺเข จปิยมานมฺหิ ฌาณ
สตี วา สหสฺสํ วา สตสหสฺสํ วา เอเกกํ พินฺทุ กตฺวา
จปีเต ตเทว มหานेरฺสฺส จฺณณฺณํ ขยํ คจฺจเยยฺย ตว ฌาณํ
ปเมตเว ปมาณํ กาคฺคฺ อเว น สกฺกาติ สมฺพนฺโธ ๗

สุขุมจฺฉิเกน สุขุมจฺฉิทฺเทน ชาเลน โย สกฺลมหาสมฺพุทฺเท
อุทกํ ปริกฺขิเป สมฺนตฺโต ปริกฺขํ กเรยฺย เอวํ ปริกฺขิเต ยะ

เกจิ ปาณา อุทเท ชาตา สพุเพ เต อนฺโตชาลคตา สियู
ภเวยฺยุนฺติ อตุโถ ฯ

ตมฺปเมยฺยํ ทสฺเสนฺโต ตเถว หีตฺติอาทิมาย ฯ ตตฺถ
ยถา อุททา ปาณา อนฺโตชาลคตา โหนฺติ ตเถว มหาวีร
มหาโพธิธฺธิคฺคมา ยวฺริยกร ฯ เย เกจิ ปุถฺ อเนกา ติตฺติยา
มิจฺฉา ติตฺถกรร ทิกฺขจิกฺคหณฺปกฺขนฺทา ทิกฺขจิสงฺขาตคฺคหณฺ ปวิฏฺฐา
ปรามาเสน สภาวโต ปรโต อามสนลกฺขณาย ทิกฺขจฺยา โมหิตา
ปฺหิตา สนฺติ ฯ

ตว สฺพุเชน นิกฺกิลเสน ฃาณน อนาวรณทสฺสินา
สพุพฺพมฺมานํ อวารณฺรหิตทสฺสนสีเลน เอเต สพุเพ ติตฺติยา
อนฺโตชาลคตา ฃาณชาลสฺสนฺโต ปเวสิตา วา ตเถวาติ
สมฺพนฺโห ฯ ฃาณํ เต นาคิวคฺคเรติ ตว ฃาณํ เต ติตฺติยา
นาคิกฺกมฺนฺตฺติ อตุโถ ฯ

เอวํ วุคฺคโตมฺนาวसानเ ภควโต อตฺตโน พุยากรณารพฺภํ
ทสฺเสตฺถุ ภควา ตมฺหิ สมเยตฺติอาทิมาย ฯ ตตฺถ ยสฺมี สมเย
ตาปโส ภควนฺตุ โถเมสิ ตสฺมี โถมนาย ปรีโยसानกาเล
สงฺขยาตฺติกฺกนฺตปรีวารตาย มหายโส อนมฺทสฺสี ภควา กิลเส-
มาราหิณํ ชิตตฺตา ชิโน ฯ สมาธิมฺหา อปฺปิตสมาธิโต วุฏฺฐหิตฺวา
สกลชมฺพุทฺธิปํ ทิพฺพจกฺขุณา โอลเกสิตฺติ สมฺพนฺโห ฯ

ตสฺส อนมฺทสฺสีสฺส ภควโต มฺนิโน โมนสงฺขาเตน

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตเถราปทานวณณา หน้า 411

ฉาณน สมนุณาคตฺตฺส นิสโก นาม สาวโก สนฺตจิตฺเตหิ
วูปสนฺตฺกิลฺสมานเสหิ ตาทีหิ อัญฺจานิญฺเจสุ อกฺมปิยสภาวตฺตา
ตาทีหิ จีณาสเวหิ สุทฺเธหิ ปริสุทฺธกายกมฺมาทียุตฺเตหิ นพ-
ภิญฺญเวหิ ตาทีหิ อญฺฺจหิ โลกธมฺเมหิ อกฺมปฺนสภาวเวหิ สต-
สทฺสเสหิ ปริวุโต พุทฺธสฺส จิตฺตํ อญฺญาชฺช ชาติตฺวา โลกนํยํ
อุเปตี ตาวเทว สมปี อคฺมาสีติ สมฺพนฺโห ๑

เต ตถา อากฺตา สมานา ตตฺถ ภควโต สมปี ๑
อนฺตฺลิกฺเข อากาส จิตา ภควนฺตํ ปทกฺขิณฺณํ อํกฺสุ ๑ เต
สพฺเพ ปญฺชลิกา นมสฺสमानา อากาสโต พุทฺธสฺส สนฺติเก
โธตรู โอิโรหีสฺสูติ สมฺพนฺโห ๑

ปฺนุ พุยากรณทานสฺส ปุพฺพภากการณฺณํ ปกาเสนฺโต
ลิตฺติ ปาตุกริตฺติอาทิมาน ๑ ตํ สพฺพํ อุตฺตฺตานตฺถเมว ๑

โย มํ ปุพฺพเณนตี โย ตาปโส มยิ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา
อนฺกปุพฺพเณน มํ ปุเชสิ ฉาณญจ เม อนฺุ ปฺนุปฺนุณํ ถวิ
โธเมสิ ตมหนฺติ ตํ ตาปสํ อหํ กิตฺตยิสฺสामी ปากฺกั กฺริสฺสामी
มม ภาสโต ภาสนฺตฺสฺส วจันํ สุโณถ สวณฺวิสยํ กโรถ
มนสิ กโรถ ๑

ปจฺฉิเม ภวสมฺปตฺเตติ พุยากรณฺณํ ททมาโน ภควา
อาห ๑ ตตฺถ ปจฺฉิเม ปริโยสานญฺเต ภเว สมฺปตฺเต สติ ๑
มนฺุสฺสตฺตํ มนฺุสฺสชาติ คมฺิสฺสตี มนฺุสฺสโลเก อุปฺปชฺชิสฺสตีติ

อตุโถ ฯ รูปสารชนสารวยสารกุลสาร โภคสารปญฺญสารถาที่หิ
สารถี สारวณฺตตาย สารี นาม พุราหุณฺณี กุจฺจนา
ธารยิสฺสตี ฯ

พฺยากรณมุลมารภิ อปริเมยฺเย อิตฺ กปฺเปติ ฯ เอตถ
ทฺวินฺนํ อกฺคสาวกานํ เอกํ อสงฺเขยฺยํ กปฺปสฺตสฺสสฺสญฺจ ปารมี
ปฺริตา ตถาปี คาทาพณฺชฺสขตฺถํ อนฺตรกปฺปานิ อุปาทาย เอว
วตฺตณฺตี ทฺฐจพฺพิ ฯ

สาริปฺุตฺโตติ นามเนน เหฺสฺสตี อกฺคสาวโกติ พฺยากรณม-
ทาสี พฺยากรณํ ทตฺวา ตํ โถเมนฺโตะ โส ภควา อຍ
ภากิรฺตีติอาทิมာห ฯ กงฺคา ยมฺนา สรณฺ มหิ อจิริวตีติ อิมาลํ
ปญฺจนฺนํ กงฺกานํ อนฺตเร อຍ ภากิรฺตี นาม ปจฺมมหากงฺคา
หิมวณฺตา ปภาวิตา หิมวณฺตโต อาคตา อโนตฺตตฺทหโต ปภาวา
มโหทธี มหาอุทกฺกขณฺธิ อปฺปยณฺตี ปาปฺณณฺตี มหาสมุทฺทํ
มหาสารฺครํ อปฺเปติ อุปฺกจฺจตี ยถา ตถา เอว อຍ สาริปฺุตฺโต
สเก ตีสุ วิสารโท อตฺตโน กุเล ปวตฺตมาเนสุ ตีสุ เวเทสุ
วิสารโท อปฺกขลิตฺวาโณ ปตฺถกฺกฺวาโณ ฯ ปญฺญา ย ปารมี
คณฺตุวา อตฺตโน สาวกฺกานฺสฺส ปรีโยสานํ คณฺตุวา ปาณิเน
สพฺพสฺสຕเต ตปฺปยิสฺสตี สณฺตปฺเปสฺสตี สฺหิตภาวํ กริสฺสตีติ
อตุโถ ฯ

หิมวณฺตมฺปาทายาติ หิมาลยปพฺพตฺ อาทิ กตฺวา มโหทธี

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตเถราปทานวณณา หน้า 413

มหาสมุทฺทํ อุทกถาริ สาคริ ปรีโยสานํ กตฺวา เอตฺถนฺตเร
เอเตสํ ทฺวินฺนํ ปพฺพตฺสาคฺรานํ มชฺเฌ ยํ ปฺลีนํ ยตฺตกา
วาลูกฺราสี อตฺถิ คณฺนาโต คณฺนวเสน อสงฺขิยํ สงฺขยา-
ตฺถิกนฺตํ ฯ

ตมฺปิ สกฺกา อเสเสนาติ ตํ ปฺลีนมฺปิ นิสเสเสน สงฺขาตุํ
สกฺกา สกฺกญฺเยยฺย ภาเวยฺย สฺวา คณฺนา ยถา โหตีติ
สมฺพนฺโห ฯ ตถา สาริปุตฺตสฺส ปญฺญา ยอนฺโต ปรีโยสานํ
น เตวฺว ภาวิสฺสตีติ อตฺถโธ ฯ

ลกฺเข ฯเปฯ ภาวิสฺสตีติ ลกฺเข ฅาณลกฺเข ฅาณสฺส
เอกสฺมี กาลे (๑) จปิยมาณมฺหิ จปิเต สติ กงฺกาย วาลูกา ขิเย
ปรีกฺขยํ กจฺญเยยฺยาติ อตฺถโธ ฯ

มหาสมุทฺเทติ จตุราสีติโยชนสทฺสคฺมภีเร จคฺคฺมหาสาคร
อุมิโย คาวุตฺตาภิเกทา ตฺรงฺคราสโย คณฺนาโต อสงฺขิยา
สงฺขยาวิรฺหิตา ยถา โหณฺติ ตเถว สาริปุตฺตสฺส ปญฺญา
ยอนฺโต ปรีโยสานํ น เหสฺสตี น ภาวิสฺสตีติ สมฺพนฺโห ฯ

โส เอวํ ปญฺญา สาริปุตฺโต โคตมโคตฺตตฺตา โคตมํ
สทฺยกฺกุเล เชฏฺฐจกํ สทฺยกฺปฺงควํ สมฺพทฺธํ อารายฺยิตฺวา วตฺต-
ปฺปฏิปตฺตีสีลาจาราทีหิ จิตฺตารานํ กตฺวา ปญฺญา สวาก-
ฅาณสฺส ปารมฺมี ปรีโยสานํ คณฺตฺวา ตสฺส ภาวโต อคฺคสาวโก
๑ สี. ย. ภาเค ฯ

เหตุสตีติ สมฺพนุโ ๑

โ ใ ใ ใ อคฺคสาวกภูจกถา ปตฺโต สกฺยปฺตฺเตน ภควตา
อิฏฺฐานิฏฺฐเสสุ อกมฺปิยสภาวเณ ปวตฺตตี ปากฺกั กตฺ ฐมฺมจกฺกั
สทฺทฐมฺมํ อนุวตฺเตสตี อวินสฺสมานํ ฐาเรสตี ๑ ฐมฺมวฺภูจโย
ฐมฺมเทสนาสงฺขาทา วฺภูจโย วสุเสนฺโต เทเสนฺโต ปกาเสนฺโต
วีสวฺนฺโต วิภชฺนฺโต อุตฺตานิกรฺโรนฺโต ปวตฺตีสตีติ อตฺโถ ๑

โคตโม สกฺยปฺจฺโคโว ภควา เอตํ สพฺพํ อภิญฺญา ย วิเสเสน
ฅาณเณ ฅานิตฺวา ภิกฺขุสงฺฆเณ อริยปฺกฺคผลมฺฆเณ นิสีทิตฺวา
อคฺคภูจกถาเน สกฺลปฺญฺวาทิกฺคณณากิรเม อจฺจภูจกถาเน จเปสตีติ
สมฺพนุโ ๑

ใ ใ ใ สทฺทพฺยากรโณ โสมนสฺสปตฺโต ปิตฺติโสมนสฺส-
วเสน อุตฺถานํ อุตฺถาเนนฺโต อโห เม สุกตํ กมฺมนฺตฺติอาทิมาท ๑

ตตฺถ อโหติ วิมฺหยตฺถ นีปาโต ๑ อโนมทสฺสิสฺส ภควโต
สตุถฺโน ครุโน สุกตํ สุกฺกฺจ กตฺ สทฺททิตฺวา กตฺ กมฺมํ
ปฺญฺญโกฏฺฐาสํ อโห วิมฺหย อจินฺเตยฺยานุภาวนฺติ อตฺโถ ๑

ยสฺส ภควโต อหํ การํ ปฺญฺญสมฺภารํ กตฺวา สพฺพตฺถ
สกฺลคฺคณเณ ปารมมํ ปรีโยสานํ คโต ปรมมํ โกฏฺฐี สมฺปตฺโต
โ ใ ภควา อโห วิมฺหโยติ สมฺพนุโ ๑

อปริเมยฺยติ สงฺขยาติกฺกนฺตกาตฺถมมํ กตฺ กุสฺลกมฺมํ เม
มยฺหํ อธิ อิมสฺมิมํ ปจฺฉิมตฺตภาเว ผลํ วิปากํ ทสฺเสตี ๑

เล่มที่ 42 สาริปุตตตเถราปทานวณณา หน้า 415

สมุตโต สุกฺกุ วิมุตโต เณเณ ธนุคฺคเหน จิตฺโต สรวะโค
อิว อหิ เตน ปุณฺณพลน กิเลส ฌาปยิ ฌาเปสินฺติ อตุโถ ฯ
อตุตโนเอว วิริยิ (๑) ปกาเสนฺโต อสงฺขตฺติ อาทิมาย ฯ

ตตุถ อสงฺขตฺติ น สงฺขตํ ปจฺจเยหิ สมากมฺม น
กตฺตฺติ อตุโถ ฯ ตํ อสงฺขตํ นิพฺพานํ กิเลสกาลุสฺสียายาเวน
อจฺฉิ กตสมฺภารานํ ปตฺติฏฺฐญฺเณน ปทํ กเวสนฺโต ปรีเยสนฺโต
สพฺเพ ติตฺตฺติเย สกเถ ติตฺตฺตฺกเร ทิฏฺฐุปฺปาทเก ปุคฺคเถ วิจฺฉินํ
อุปฺปริกฺขณฺโต เอสาหิ เอโส อหิ ภเว กามภวาทิเก ภเว
ลํสรี ปริพฺภมฺินฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

อตุตโน อธิปฺปายิ ปกาเสนฺโต ยถาปี พฺยาธิตฺโต
โปโสติอาทิมาย ฯ

ตตุถ พฺยาธิตฺโต พฺยาธินา ปีฬิตฺโต โปโส ปฺริโส โอสธํ
ปรีเยเสยฺย ยถา ตถา อหิ อสงฺขตํ อมตํ ปทํ นิพฺพานํ
กเวสนฺโต อพฺโพกิณฺณํ (๒) อวิจฺฉินฺนํ นีรฺนฺตรํ ปญฺจสตํชาติ-
ปญฺจสเตสฺส อตุตทวาเสสฺส อธิปฺพพฺชชฺช ปพฺพชฺฉินฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

กฺุติตฺเถ สญฺจรี อหนฺติ ลามเก ติตฺตฺเถ คมนนฺคฺเค อหิ
สญฺจรี ฯ สารตฺถิกโถ โปโส สารคเวสี ปฺริโส ฯ กทลึ เณตฺวาน
ผาลเยติ กทลิกฺขณฺธิ เณตฺวา เทวธา ผาเลยฺย ฯ น ตตุถ
สาริ วินฺเตยฺยติ ผาเลตฺวา จ ปน ตตุถ กทลิกฺขณฺเธ สาริ
๑ สี. กิริยิ ฯ ๒ สี. อพฺโพกิณฺณํ ฯ

น วินุเทยฺย น ลเภยฺย โส ปุริโส สาเรน รัตตโก ตุจฺจโณติ
สมฺพนุโ ๑

ยถา กทลิกฺขนุโ สาเรน รัตโต ตุจฺจโณ ตเถว ตถาเอว
โลเก ติตฺติยา นานาทิกฺกจิตฺติกา พหุชฺชนา อสงฺขเตน นิพฺพานน
รัตตา ตุจฺจนาติ สมฺพนุโ ๑ เสติ นิปาตมตฺตํ ๑

ปจฺฉิมภเว ปริโยสานชาติยํ พุรหฺมพนฺธุ พุราหฺมณฺกุล
ชาโต อหํ อโหสิณฺติ อตฺถโ ๑ มหาโกคํ ฉทฺเทตฺวานาติ มหนตฺ
โกกฺกขนฺธํ เขพฺปิณฺฑํ อิว ฉทฺเทตฺวา อนคาริยํ กสิวานิชฺชา-
ทิกมฺมวิริหิตํ ตาปสฺสปพฺพชฺชํ ปพฺพชฺชํ ปฏฺิพฺชฺชินฺติ อตฺถโ ๑

ปจฺมภาณวารวณณา สมตฺตา ๑

อชฺฌายโก ๑เปฯ มุณี โมนเ สมานิตฺตุนฺติ โมนํ วุจฺจติ
ณานํ เตน โมนน สมนฺนาคโต มุณี ตสฺมี โมนเ สมฺมา
อาหิตํ จปีตํ สมานิตํ จิตฺตุนฺติ อตฺถโ ๑ อาคฺคฺสงฺขาตํ ปาปี
น กโรตฺติ นาคอ สฺสชฺชิตฺเถโร ตํ มหานาคํ สฺกุจฺจ สฺกุลลํ
วิกสิตฺตปทุมํ ยถา วิโรจมานนฺติ อตฺถโ ๑

ทิสฺวา เม ๑เปฯ ปุจฺฉิตฺตํ อมตํ ปทฺนฺติ อุตฺตทานตฺถเมว ๑
วิธินฺตเรติ วิธินฺตเร อนฺนุปฺตตํ สมฺปตฺตํ อฺปคตํ ตํ
เถรํ อฺปคฺนตฺวาน สมีปี คฺนตฺวา อหํ ปุจฺฉินฺติ สมฺพนุโ ๑

กิตฺติสฺนเต มหาวีราติ สกฺลชฺติปฺริสฺสาสเน อรฺหนฺตฺวานมฺนฺตเร
ปจฺมํ ฐมฺมจกฺกปฺปตฺตเน อรฺหตฺตปฺปตฺตมฺหาวีรํ อฺนุชาตปฺริวาร-

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตตเถราปทานวณณา หน้า 417

พหุลตาย มหายส เต ตว พุทฺธสฺส กิทิสฺส สาสนํ ฌมมํ
ฌมมเทสนาสงฺขาคํ สาสนฺนติ สมฺพนุโธ ฯ

โก ภทฺรमुख เม มยฺหิ สาธุ ภทฺทกํ สาสนํ กถยสฺส
กเถหิติ อตุโธ ฯ

ตโต กถิตาการิ ทสฺเสนุโต โส เม ปุณฺโณติอาทิมาย ฯ

ตตฺตฺต โสติ อสฺสชิตฺเถโร เม มยา ปุณฺโณ สาสนํ กิทิสฺนติ
กถิตโต สพฺพิ กถิ กเถสิ ฯ สพฺพิ สาสนํ อตฺตคฺมกิริตาย
คฺมกิริ เทสนาฌมฺมปฺฏิเวชคฺมกิริตาย คฺมกิริ ปรมตฺตสจฺจวิภา-
วิตาทิวเสน นิปฺพณํ ปทํ นิพฺพานํ ตณฺหาสลลสฺส หนฺตาริ
วินาสกริ สพฺพสฺส สํสารทฺกขสฺส อปฺนุทฺถนํ เขปนกริ ฌมฺมนฺติ
สมฺพนุโธ ฯ

เตน กถิตาการิ ทสฺเสนุโต เย ฌมฺมาติอาทิมาย ฯ

เหตุปฺปภาวา เหตุโต การณฺโต อุปฺปนฺนา ชาตา ภูตา สลฺยชาตา
นิพฺพตฺตา อภินิพฺพตฺตา เย ฌมฺมา เย สปฺปจฺจยา สภาว
ฌมฺมา(๑) สนฺติ สํวิชฺชนฺติ อุปฺลภฺนฺตฺติ สมฺพนุโธ ฯ เตสํ ฌมฺมานํ
เหตุ การณํ ตถาคโต อาย กเถสิ ฯ เตสญฺจ โย นิโรโรติ
เตสํ เหตุฌมฺมานํ โย นิโรโร นิรุชฺฌนสฺภาโว เอวฺวาที
มหาสมฺโณติ สีสฺสมาธิปฺถยาทิกฺุณปฺริวารมหนฺตตาย สมิตปา-
ปตฺตา วิทฺธิสฺติปาปตฺตา จ มหาสมฺโณ ภควาเอวฺวาที
๑ ส. ยู. สปฺปจฺจยา สงฺขารฌมฺมา ฯ

เหตุวอุปสมนาทิวทนสีโล กเถตาคี อตุโถ ฯ

ตโต วุตฺตมมํ สุตฺวา อตฺตนา ปจฺจกฺขกตปฺปการี
ทสฺเสนฺโต โสหนฺตืออาทิมหา ฯ ตํ อุตฺตนาเมว ฯ

เอเสว ฌมฺโม ยถิ ตาวทเวตติ สเจปี อิตฺโต อุตฺตรี
นตฺถิ เอตฺตกเมว อิทํ โสตาปตฺตติผลเมว ปตฺตพฺพํ ฯ ตถา เอโสเอว
ฌมฺโมติ อตุโถ ฯ ปจฺจพฺยต ปฏฺฐิวุทฺธ ตุมฺเห อโสกํ ปทํ
นิพฺพานํ ฯ อมฺเหหิ นาม อิทํ ปทํ พหุเกหิ กปฺปนฺหุเตหิ
อทิฏฺฐเมว อพฺภตฺตีตํ ฯ

ยวาทํ ฌมฺมํ กเวสนฺโตติ โย อหํ ฌมฺมํ สนฺติปทํ
กเวสนฺโต ปริเยสนฺโต กุตฺตเถ กุจฺฉิตฺตติตฺเถ นินฺนทิตพฺพตฺตเถ
สญฺจรี ปริพฺภมฺนินฺติ อตุโถ ฯ โส เม อตุโถ อนฺุปฺตฺโตติ
โส ปริเยสิตพฺโพ อตุโถ มยา อนฺุปฺตฺโต สมฺปตฺโต อิทานิ
ปน เม มยฺหํ นปฺปมชฺชิตฺตุํ อปฺปมาเทน ภวิตฺตุํ กาโลติ
อตุโถ ฯ

อหํ อสฺสชินา เถเรน โตสิโต กตฺโตสมนฺสฺโส อจลํ นิจฺจลํ
นิพฺพานปทํ ปตฺวาน ปาปฺณิตฺวา สหายกํ โกลิตฺตมาณวํ
กเวสนฺโต ปริเยสนฺโต อสฺสมปทํ อคฺมาสินฺติ อตุโถ ฯ

ทฺูโรโต ว มมํ ทิสฺวาติ อสฺสมปทโต ทฺูโรโตว อากจฺจนฺตํ
มมํ ทิสฺวา สุสิกฺขิโต เม มม สหาโย จานนฺิสชฺชาทิ-
อิริยาปเถหิ สมฺปนฺโน สมงฺคีฏฺโต อิทํ อฺุปริ วุจฺจมานวณฺํ

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตตฺเถราปทานวณณา หน้า 419

อพฺรวี กเถสึตฺติ อตุโถ ฯ

โก สหาย ปสนฺน मुखเนตฺโตสิ ปสนฺเนหิ โสภเนหิ
ททฺทลฺลมาเนหิ मुखเนตฺเตหิ สมฺนฺนาคโต อสิ ฯ มฺนิภาโว อิว
เต ทิสฺสตี ปญฺญาตฺติ ฯ อิตฺถมฺภูโต ตฺวํ อมตาริทธิโก อมตํ
นิพฺพานํ อริทธิโก อสิ กจฺจि อจฺจुตํ นิพฺพานปทํ อริทธิโก
อริทธิจฺฉิตฺติ ปุจฺจามิตฺติ อตุโถ ฯ

สุภานฺนุรูปो आयาสีตฺติ สุภสฺส ปสนฺนวณฺณสฺส อฺนุรูปो
หฺตุวฺวา आयาสี อากจฺฉลฺสิ ฯ อานนฺนชการิทธิโก วียาติ โตมราทีหิ
การิทธิโก อานนฺนช หตฺถิ วีย ทนฺโตว ตีหิ มาเสหิ สฺสสิกฺขิโต
อิว พาหิตปาปตฺตา พุราหฺมณ ทนฺตทมโถ สิกฺขิตฺติสิกฺโข
นิพฺพานปเท อฺปสนฺนโต อสึตฺติ ปุจฺจิ ฯ

เตน ปุญฺโง อมตํ มยาตีอาทิมายฺ ฯ ตํ อุตฺตทานตฺถเมว ฯ

อปริโยสิตฺตสฺงกฺโปติ อนาคเต เอกสฺส พุทฺธสฺส
อคฺคสาวโก ภเวยฺยนตี ปตฺถิตปตฺถนาย โกฏี อปฺปตฺต-
สฺงกฺโปติ อตุโถ ฯ กุตฺติเต อคฺนตพฺพมคฺเค อหํ สญฺจรี
ปริพฺภมึ ฯ ภนฺเต โคตม โลกเชฏฺฐ ตว ทสฺสนํ อากมฺม
ปตฺวา มม สฺงกฺโป มยฺหํ ปตฺถนา ปุริโต อรหตฺต-
มคฺคาริทธิเมว สาวกปารมีวณฺณสฺส ปาปฺณเนน ปริปฺณฺโณติ
อริปฺปาโย ฯ

ปจฺจวิยฺ ปตฺติฏฺฐายาติ ปจฺจวิยฺ นิพฺพตฺตา สมเย เหมนฺตกาเถ

ปุปฺพนฺติ วิกสนฺติ ทิพฺพคฺนฺธา สฺคนฺธา สฺกฺกฺจ ปวนฺติ ปวายนฺติ
สพฺพปาณินฺ สพฺเพ เทวมฺนุสฺเส โตเสนฺติ โสมนฺสฺสยฺตฺเต กโรนฺติ
ยถา ฯ

ตเถวาทิ มหาวิราติ มหาวิริยวฺนฺต สกฺยกุลปฺสฺตมฺหา-
ปฺริวาร เต ทว สาสเน ปติฏฺฐาย อหิ ปติฏฺฐหิตฺวา ปุปฺผิตฺตุ
อรหตฺตมกฺคณาณเณ วิกสิตฺตุ สมยฺ กาลิ เอสามี กเวสามี ตเถวาทิ
สมฺพนฺนุโธ ฯ

วิมฺตฺติปฺปฺพนฺติ สพฺพกิลเสหิ วิมฺจฺจนฺโต วิโมจฺนฺโต วา
วิมฺตฺติ อรหตฺตผลวิมฺตฺติสงฺขาติ ปุปฺผิ เอสนฺโต กเวสนฺโต ตณฺจ
โฆ ภวสฺสาร์โมจฺนํ กามภวาทิกเวสฺสํ สฺสรณํ คมนํ ภวสฺสาร์
ตโต โมจฺนํ ภวสฺสาร์โมจฺนํ ฯ วิมฺตฺติปฺปฺผลาณนาติ วิมฺจฺจนํ
วิมฺจฺจนฺติ วา กตสมฺภารา เอตายาติ วิมฺตฺติ อคฺคผลํ ฯ
ปุปฺพนฺติ วิกสนฺติ เวเนยฺยา เอเตนาติ ปุปฺผิ ฯ วิมฺตฺติเอว
ปุปฺผิ วิมฺตฺติปฺปฺผิ ฯ ลภนํ ลาโภ วิมฺตฺติปฺปฺผลสฺส ลาโภ วิมฺตฺติ-
ปฺปฺผลลาโภ ฯ เตน วิมฺตฺติปฺปฺผลาเณน อธิคฺมเนน สพฺพปาณินํ
สพฺพสฺสฺเต โดเสมิ โสมนฺสฺสํ ปาเปมิติ อคฺคโถ ฯ

ยวตฺตา พุทฺธเชตฺตมฺหิตฺวาทิสฺส จกฺขุม ปณฺจหิ จกฺขุหิ
จกฺขุมนฺต ยตฺตเก จาเน รตนฺสฺสฺตฺตาทินํ ปฺริตฺตานํ อาณา
อานฺภาโว ปวตฺตติ ตตฺตเก สตฺสฺสฺสโกฏฺฐิจกฺกวาพฺสงฺขาเต
พุทฺธเชตฺเต จเปตฺวาน มหามนฺนี สมฺมาสมฺพุทฺธิ วชฺเชตฺวา

เล่มที่ 42 สาริปุตตตุเถราปทานวณณา หน้า 421

อวเสเสสุ สตุเตสุ อญโธ โภจิ ทว ปุตตสฺส คฺยหิ
ปุตฺเตน มยา ปญฺญา ย สทิสฺส สโม นตฺถิติ สมฺพนฺโห ฯ เสถิ
อตุตฺตานเมว ฯ

ปฏิปนฺนาติ จตฺมกฺกสมฺภุคิโน จ ผลภฺจฺจา อรหตฺตผล จิตฺตา
จ เสขา ผลสมฺภุคิโน เหฏฺฐิเมหิ ตีหิ ผลเอหิ สมฺนฺนาคตา
จ เอเต อภฺจฺจ อริยภิกฺขุ อุตฺตมตฺถํ นิพฺพานํ อาสีสกา(๑) กเวสกา
ตํ ปญฺญวณฺตํ ปรีวาเรณฺติ สทา สพฺพกาลํ เสวณฺติ ภฺชนฺติ
ปยิริปาสนฺตฺติ อตุโธ ฯ

กายเวทนาจิตฺตมฺมานุปฺสฺสนาสงฺขาตานํ จตฺนํ สติ-
ปฺญฺจานานํ กุสลา เจกา สติสมฺโพชฺฌมฺกาทินํ สตฺตณฺนํ
สมฺโพชฺฌมฺกานํ ภาวนาย วฑฺฒนาย รตา อลฺลีนํ ฯ

อุพฺพราชาว ตารกราชา อิว จ โสภสิ ฯ

รฺกฺขปฺพพตฺตรตฺนสตุตาทโย ชาเรตฺติ ฐรณิ ฐรณิยํ รฺหา
สญฺชาตา วฑฺฒิตฺตา จาติ ฐรณิรฺหา รฺกฺขา ฯ ปจฺวิยํ ปติภฺจฺจาย
รฺหณฺติ วฑฺฒณฺติ วฑฺฒิ วิรฺพฺหิ อปฺชฺชนฺติ ฯ เวปฺปลตฺตํ
วิปฺปลภาวํ ปรีปฺปรภาวํ ปาปฺปนฺติ เต รฺกฺขา กเมน ผลํ
ทสฺสยณฺติ ผลธาริโน โหนฺติ ฯ

ปฺนปฺปี ภควนฺตเมว โถเมนฺโต สินฺธุ สรฺสฺสตีตฺติอาทิมาย ฯ

ตตุถ สินฺธุวาที นาม กงฺคา จ สรฺสฺสตี นาม กงฺคา

๑. ม. อาสีสกา ฯ

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณนา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 422
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณนา หน้า 422

จ นนุทัยคฺงคา จ จนุทภาคาคฺงคา จ คฺงคา นาม คฺงคา
จ ยมฺมนา นาม คฺงคา จ สรณฺฐ นาม คฺงคา จ มหี
นาม คฺงคา จ ๑ สนนุทมานานํ คจฺจนฺตึนํ เอตาสํ คฺงคานํ
สาคโรว สมฺพุโทเอว สมฺปฏิจฺจนฺติ ปฏิคฺคณฺหาติ ชาเรติ ๑ ตทา
เอตา สพฺพคฺงคา ปุริมํ นามํ สินฺธุวาทิกฺงคาคฺยาทิกํ ปุริมํ
นามปฺลยฺตฺตติโวหารํ ชนฺนุติ จนนุติ สาคโรเตว สาคโร
อิติ เอว ฌายติ ปากฺกฺวา ภวติ ยถา ๑ ตเถว ตถา เอว อิม
จตุพฺพณฺณา ขตฺติยพฺรหฺมณฺณเวสฺสสุทฺทสงฺขาตา จตฺตารโ กฺลา
ตวณฺติเก ตว อนฺติเก สมึเป ปพฺพชิตฺวา ปตฺตกาสายจิวร-
ชารินฺ ปรีจฺรณฺตา ปุริมํ นามํ ขตฺติยาทินามเชยฺยํ ปฺลยฺตฺตติ
โวหารํ ชนฺนุติ จนนุติ พุทฺธปฺตฺตาติ พุทฺธสฺส โอรสาติ ฌายเร
ปากฺกฺวา ภเวยฺยํ ๑

จนุโท จนนุทมนฺจฺจโล อพฺภา มหิกา รโฆ ฐโม ราหุติ
ปฺลยฺจฺหิ อฺปกฺกิกฺเกเสหิ วิรหิตตฺตฺตา วิมโล วิคตฺมโล นิมฺมโล
อากาสชาคฺยา อากาสคพฺเภ คจฺจํ คจฺจนฺโต สพฺเพ ตารกสมฺมุเห
อภาช มทฺทมาโน โลเก อติโรจติ ททฺทลฺลติ ยถา ๑ ตเถว
ตถา เอว ตฺวํ ๑เป ๑

อฺทเก ชาตา อฺทเก สํวทฺตฺมา กุมฺทา มนฺทาลกา จ
พฺหู สงฺขาติคฺกนฺดา โตเยน อฺทเกน กทฺทมกฺลเลน จ
อฺปลิมฺปนฺติ อลฺลียนฺติ ยถา ตเถว พฺหูกา สตฺตฺตา อปริมาณฺนา

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตเถราปทานวณณา หน้า 423

สตฺตา โลเก ชาตา สัวทุตฺตา ราเคน จ โทเสน จ อฏฺฐิตา
พนฺธิตา วิรุหเร วิรุหนฺติ ฯ กทฺทเม กุมฺภิ ยถา วิรุหฺติ
สณฺชยติ ฯ เกสรีติ ปทุมํ ฯ

รम्मเก มาเสติ กตฺติกมาเส โกมุทียา จาตุมาสินียาติ
วุตฺตตฺตา ฯ วาริชา ปทุมปฺปฬาทโย พหู ปฺปฬา ปฺปฬนฺติ
วิกสนฺติ ตํ มาสํ ตํ กตฺติกมาสํ นาติวตฺตนฺติ วาริชาติ
สมฺปนฺนโ ๑ สมโย ปฺปฬนาย โสติ โส กตฺติกมาโส ปฺปฬนาย
วิกสนาย สมโย กาโลติ อตุโ ๑ ยถา ปฺปฬนฺติ ตเถว ตฺวํ
สกุยปฺตต ปฺปฬิโต วิกสิโต อสิ ฯ ปฺปฬิโต เต วิมุตฺติยาติ เต
ตฺยหํ สิสุสา กตสมฺภารา ภิกฺขุ วิมุตฺติยา อรหตฺตผลวณเณน
ปฺปฬิโต วิกสิโต ฯ ยถา วาริชํ ปทุมํ ปฺปฬนสมยํ นาติกฺกมฺติ
ตถา เต สาสนํ โอวาทานุสาสนี นาติวตฺตนฺติ นาติกฺกมนฺตีติ
อตุโ ๑

ยถาปี เสโล หิมวาติ หิมวา นาม เสลมยปฺพุทฺโต ฯ
สพฺพปาณินํ สพฺพเพสํ พฺยาริตานํ สตฺตานํ โอสโร โอสรวนฺโต
สพฺพนาคานํ สพฺพอสฺสุรานํ สพฺพเทวานญจ อาลโย อคารภูโต
ยถา ตเถว ตฺวํ มหาวีรํ สพฺพปาณินํ ชราพฺยาริมรณาทีหิ
ปโมจนโต โอสโร วีย ฯ ยถา โส หิมวา นาคาทินํ อาลโย
ตถา ตเถว ตฺวํ มหาวีรํ สพฺพปาณินํ ชราพฺยาริมรณาทีหิ
ปโมจนโต โอสโร วีย ฯ ยถา โส หิมวา นาคาทินํ อาลโย
ตถา เตวิชฺชชย จ ฉพฺภินฺชย จ อิทฺธิยา จ ปารมี
ปริโยसानํ คตา ปตฺตา ตฺวํ นิสฺสาย วสนฺตีติ สมฺปนฺนโ ๑

เหตุจา วา อุปริ วา อุปมาอุปเมยวเสน กาดานํ สมฺพนฺชนยา
สุวิญญेषฺยาว ฯ

อาสยานุสยํ ฌตฺวาติ เอตฺถ อาสโยติ อชฺฌาสโย จริยา
อนุสโยติ ฌามคตฺกิลโส ฯ อยํ รากจริโต อยํ โทสจริโต อยํ
โมหจริโตติอาทินา อาสยญจ อนุสยํ กิลสฺปวตฺตติญจ ชานิตฺวาติ
อตุโธ ฯ อินฺทฺริยานํ พลาพลนฺติ สทฺธินฺทฺริยาทีนํ ปญฺจนฺนํ
อินฺทฺริยานํ ติกฺขินฺทฺริโย มุทินฺทฺริโย สุวากาโร ทฺวากาโร
สุวิญญาปโย ทฺวิญญาปโยติ เอวํ พลาพลํ ชานิตฺวา ฯ
ภพฺพาทฺตฺเพ วิทิตฺวานาติ มยา เทสิตํ ฌมฺมํ ปฏฺวิวิชฺฌิตฺตํ
อยํ ปุคฺคโล ภพฺโพ สมตฺโต อยํ ปุคฺคโล อภพฺโพติ วิทิตฺวา
ปจฺจกฺขํ กตฺวา ฆนฺเต สพฺพลฺลญฺจ ตฺวํ จาตฺตฺทฺธิปิกมฺหาเมโฆ
วีย ฌมฺมเทสนาสีหนาทฺน อภิตฺนาทฺน คชฺชสิ สกฺลํ จกฺกฺวาพํ
เอกนินฺนํทํ กโรสิ ฯ

จกฺกฺวาพปริยฺนตฺตาติ สมฺนตฺตา จกฺกฺวาพคพฺภํ ปฺเรตฺวา
ปริสา นิสินฺนา ภเวยฺย ฯ เต เอวํ นิสินฺนา นานาทิฏฺฐิ
อนกทสฺสนคาหิโน วิวทฺมาโน เทวพฺพหฺกชาโต วิวทฺนฺติ ตํ
เตสํ วิมตฺติจเจตฺนายนํ ทฺพทฺธินฺทฺริยทฺนตฺถาย สพฺเพสํ สตฺตฺตานํ
จิตฺตมฺลฺลญฺจ จิตฺตฺตาจาร์ ฌตฺวา โอปมฺมกฺสฺโต อุปมาอุปเมยฺเยสุ
ทกฺโข ตฺวํ มุนิ เอกํ ปญฺหํ กเถนฺโตว เอเกเนว ปญฺหกเถเนน
สกลจกฺกฺวาพคพฺเพ นิสินฺนํ ปาณินํ วิมตฺตี สํสยํ ฉินฺทสิ

นิกฺกขํ กโรตฺติ อตฺถโ ๑

อุปทิสสทิสเสหฺวาทิ เอตฺถ อุทกสฺส อุปฺริ ทิสฺสนฺติ ปากฺกฺวา
โหนตฺติติ อุปทิสฺสา เสวาลา ๑ อุปทิสฺเสหิ สทิสฺสา อุปทิสสทิสฺสา
มนุสฺสฺสา ๑ ยถา หิ อุปทิสฺสา เสวาลา อุทกํ อทิสฺสมานํ
กตฺวา ตสฺสอุปฺริ ปตฺถริตฺวา จิตฺตาโหนตฺติ ตถา วสุธา ปจฺวี
เตหิ อุปทิสสทิสฺเสหิ เอว มนุสฺสฺเสหิ นีรฺนตฺริ ปตฺถริตฺวา จิตฺเตหิ
ปุริตฺตา ภเวยฺย ๑ เต สพฺเพว ปจฺวี ปุเรตฺวา จิตฺตา มนุสฺสฺสา
ปญฺชชฺฉิกา สิริสฺสิ อญฺชชฺฉี ปคฺคหิตฺตา กิตฺตยฺย โลกนํายกํ
โลกนํายกสฺส พุทฺธสฺส คฺคณฺณํ กเถยฺย ๑

เต สพฺเพ เทวมนุสฺสฺสา กปฺปํ วา สกถํ กปฺปํ
กิตฺตยฺยนฺตฺตา คฺคณฺณํ กเถนฺตฺตาปี นานาวณฺณเณหิ นานปฺปกาเรหิ
คฺคณฺณเหิ กิตฺตยฺย ๑ ตถาปี เต สพฺเพ ปริเมตฺตุ คฺคณฺณปมํณํ กเถตฺตุ
น ปปฺเปยฺยํ น สมฺปาปฺเปยฺยํ น สกฺกคฺคณฺณยฺยํ ๑ อปฺปเมยฺโย
ตถาคโธ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุปฺริเมยฺโย คฺคณฺณาติเรโก ๑ เอเตน
คฺคณฺนมหนฺตตํ ทีเปติ ๑

สเกน ถาเมน อตฺตโน พเลน เหนฺจฺจา อุปฺมาอุปฺเมยฺย-
วเสน ชีโน ชิตฺกิลเโส พุทฺโธ มยา กิตฺติโต โถมิโต ยถา
อโหสิ เอวเมว สพฺเพ เทวมนุสฺสฺสา กปฺปโกฏฺฐีปี(๑) กปฺปโกฏฺฐิสเตปี
กิตฺเตนฺตฺตา ปกิตฺตยฺยํ กเถยฺยนฺตฺติ อตฺถโ ๑

๑ ส. กปฺปโกฏฺฐี ๑

ปุนปี คุณานํ อปฺปมาณตํ ทีเปตฺตํ สเจ หิ โภจเเทโว
วาทิอาทิมานาห ฯ ปฺรุตํ ปริกขุเมยยาติ มหาสมุทฺเต ปฺรุตอฺทกํ
สมนุตโต อากขุเมยฺย ฯ โส ปุคฺคโล วิฆาตํ ทุกฺขเมว ลเภยฺย
ปาปฺพณฺเวยยาติ อตฺถโธ ฯ

วตฺเตมิ ชินสาสนนฺติ ชินน ภาสิตํ สกฺกํ ปิฎกตฺตຍ
วตฺเตมิ ปวตฺเตมิ รกฺขามิติ อตฺถโธ ฯ ชมฺมเสนาปตีติ ชมฺเมน
ปณฺณาย ภควโต จตฺตฺปริสตฺสงฺขาตาย ปฺริสหาย ปติ ปชาโนติ
ชมฺมเสนาปติ ฯ สกฺยปฺตฺตฺสฺส ภควโต สาสเน อชฺช อิมສຸມີ
วตฺตມานกาเล จกฺกวตฺติรลໂလ ເຂງຸຈປຸຕ໌ໄຕ ວິຍ ສກຸລິ ພຸທຸຈ-
ສາສນິ ປາເລມິຕິ ອຕ໌ໂທ ฯ

ອຕຸຕ໌ໂນ ສັສາຣປຣິຖຸກມ໌ ທສຸເສນ໌ໄຕ ໂຍ ໂຈຈິ ມນຸໂຮ
ກາຣນຸຕິອາທິມາຫ ຯ ໂຍ ໂຈຈິ ມນຸໂຮ ມານຸໂສ ກາຣິ ສີສກາຣິ
ມຕຸຄເກ ສີເສ ຈປຸຕຸວາ ຫາເຣຍຍ ວເຍຍ ສຫາ ສພຸພກາລ໌
ໂສ ມນຸໂຮ ທນ ກາເຣນ ທຸກຸບີໄຕ ປິພິໄຕ ອຣິກຸໄຕ ອສຸສ
ກເວຍຍ ຯ ກາໂຣ ກຣິຕກາໂຣ ກຣິໄຕ ອຕິວ ກາຣິໄຕ ຯ ຕຕາ
ເຕນ ປກາເຣນ ອຫໍ ຣາຄຄຸຕິໂທສຄຸຕິໂມຫຄຸຕິສຸງຂາເຕຫິ ດີຫິ ອຄຸຕິຫິ
ທຍຸຫມາໂນ ຄິຣີ ອຸທຸຣິໄຕ ຍຄາ ມຫາເມຣຸປພຸທຕ໌ ອຸທຸຣິຕຸວາ
ອຸກຸບີປັຕຸວາ ສີເສ ຈປິໄຕ ກວກາເຣນ ກວສັສາຣຸປປັຕຕິກາເຣນ ກຣິໄຕ
ທຸກຸບີໄຕ ກເວສຸ ສັສຣີ ປຣິຖຸກມິນຸຕິ ສມພນ໌ໂຮ ຯ

ໂອໂຣປິໄຕ ຈ ເມ ກາໂຣຕິ ອີຫານິ ປພຸພຸຈິຕກາລໄຕ ປຸກຸຈາຍ

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตเถราปทานวณณา หน้า 427

โส ภวภาโร มยา โอโรปีโต นิกฺขิตฺโต ฯ ภวา อุกฺฆาภูติตา มยาติ
สพฺเพ นว ภวา มยา วิทฺธิสิตา ฯ สกฺยปุตฺตสฺส ภควโต
สาสเน ยํ ธรรมเนียม กตฺตพฺพํ มคฺคปฺปฎิปาภูติยา กิเลสวิทฺธิสนกมฺมํ
อตฺถิ ตํ สพฺพํ มยา กตฺนฺติ อตฺถโธ ฯ

ปุณฺ อตฺตโน วิเสสํ ทสฺเสนฺโต ยาวตา พุทฺธเขตฺตมฺหิตี
อาทิมานฺทํ ฯ ตตฺถ ยาวตา ยตฺตเก ทสฺสทสฺสจกฺกวาพสงฺขาเต
พุทฺธเขตฺเต สกฺยปฺจกฺวํ สกฺยกุลเชฏฺฐกํ ภควนฺตํ จเปตฺวา
อวเสสสฺสทฺเตสุ โภจิปิ ปญฺญา ย เม มยา สโม นตฺถิติ
ทีเปติ ฯ เตนานห อหํ อคฺโคมฺหิ ปญฺญา สทิสฺโส เม น
วิชฺชตีติ ฯ

ปุณฺ อตฺตโน อานุกาโว ปกาเสนฺโต สมาริมฺหิตฺยาทิมานฺทํ ฯ
ตํ สุวิญญฺเยยฺเมว ฯ

ฉานวิโมกฺขานชิปฺปปฏิลาภิติ ปจฺมชฺฉานาทินิ ฉานานํ
โลกโต วิมฺวจฺจนโต วิโมกฺขนฺติ สงฺขํ คตฺตานํ อญฺจนนํ
โลกุตฺตรวิโมกฺขานญจ ชิปฺปลาภิ สีนํ ปาปฺณาตีติ อตฺถโธ ฯ

เอวํ มหานุกาวัสสาปิ อตฺตโน สพฺรหฺมจารีสุ คารว-
พหฺมานตํ ปกาเสนฺโต อุตฺตวิโส วาติอาทิมานฺทํ ฯ ตตฺถ
อุตฺตวิโส อปฺปภาภูติโฆรวิโส สปฺโป อิว ฉินฺนวิสาโฆว ฉินฺนิต-
สิงฺโก อุตฺโท อิว อหํ อิทานิ นิกฺขิตฺตมานทปฺโปว จจฺจทิต-
โคตฺตมทาทิมานทปฺโปว คณิ สงฺฆสฺส สนฺตีกิํ ڪรฺการเวเน

อาทรพหุมาเนน อุเปมิ อุปคจฺจามิ ฯ

อิทานิ อตฺตโน ปญฺญา ย มหตฺตตํ ปกาเสนฺโต ยทฺธิรูปินฺติ
อาทิมาย ฯ เอวรูปา เม มหตี ปญฺญา อรูปินิ สมานา
ยทฺธิ รูปินิ ภเวยฺย ตทา เม มม ปญฺญา วสุปฺตีนํ ปจฺวิสุสรานํ
ราชฺชนํ สเมยฺย สมา ภเวยฺยาติ อธิปฺปาโย ฯ เอวํ อตฺตโน
ปญฺญา ย มหตฺตภาวํ ทสฺเสตฺวา ตโต ปุพฺเพนิวาसानุสฺสติ-
ณานเนน ปุพฺเพ กมฺมํ สริตฺวา อโนมทสฺสิสฺสาติอาทิมาย ฯ
ตตฺถ อโนมทสฺสิสฺส ภควโต มยา กตาย ณาณโณมนาย ผลํ
เอตํ มม ปญฺญามหตฺตนฺติ อตฺถโธ ฯ

ปวตฺติตํ ฐมฺมจกฺกนฺติ เอตฺถ จกฺกสทฺโท ปนายํ
จตุจกฺกยานนฺติอาทิสฺส วาหเน วตฺตติ ฯ ปวตฺติเต จ ปน ภควตา
ฐมฺมจกฺกเกติอาทิสฺส (๑) เทสนายํ ฯ จกฺกํ วตฺตย สพฺพปาณินนฺติอาทิสฺส
ทานมยฺยปญฺญกิริยายํ ฯ จกฺกํ วตฺเตติ อโหระตฺตนฺติอาทิสฺส อิริยา
ปเถ ฯ อิจฺฉาหตฺสฺส โปสฺสฺส จกฺกํ ฆมฺติ มตฺถเกติอาทิสฺส
ชฺรจกฺเก ฯ ราชา จกฺกวตฺติ จกฺกานุภาเวเน วตฺตเน โกติอาทิสฺส
รตนจกฺเก ฯ อิธ ปนายํ เทสนายํ ฯ ตาทินา ตาทิกุณ
สมนฺนาคเตน สกฺยปฺตฺเตน โคตมสมฺพุทฺเธเน ปวตฺติตํ เทสิตํ
ปิฏกตฺตยสงฺขาตํ ฐมฺมจกฺกํ อหํ สมฺมา อวิปริเตน อนฺวตฺเตมิ
อนฺนคฺนตฺวา วตฺเตมิ เทเสมิ เทสนํ กโรมิ ฯ อิถํ อนฺวตฺตณํ
๑. ส. มหา. ๑๕/๑๖๖๕/๕๒๘ ฯ

เล่มที่ 42 สาริปุตฺตตเถราปทานวณณา หน้า 429

เทสิตฺตสฺส อนุคนฺตฺวา ปจฺฉา เทสนํ ปุริมพฺพุธานํ กตฺยา
ณฺณโถมนาย ผลนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

ตโต สฺปปริสฺสูปนิสฺสยโยนิโสมนสิการาทิปฺลฺยผลํ ทสฺเสนฺโต
มา เม กทาจิ ปาปิจฺโฆติอาทิมฺหา ฯ ตตฺถ ปาปิจฺโฆ ทามกฺยา
อิจฺฉาย สมฺนฺนาคโต ปาปจาริ ปุคฺคโล จ จานนินฺสชฺชาทิสฺสุ
วตฺตปฏฺิวตฺตกรณฺณ กุสิโต จ ฌานสมฺมาธมฺกถาวนาทิสฺสุ หิน-
วีริโย จ กนฺถชฺรวิปฺสฺสนาชฺรวิริทิตฺตฺตา อปฺปสฺสุโต จ อจฺริย-
ปชฺฌายาทิสฺสุ อจฺจารวิริทิตฺตฺตา อนาจาโร จ ปุคฺคโล กทาจิ
กาเล กตฺถจิ จานฺเน เม มยา สห สเมโต สมฺมาคโต มา
อหฺมา ภาวตฺถติ สมฺพนฺโธ ฯ

พหุสฺสุโตติ ปริยตฺติปฏฺิวชฺวเสน ทฺวิโร พหุสฺสุโต จ
ปุคฺคโล ฯ เมธาวิตติ เมชฺยา ปณฺณาย สมฺนฺนาคโต จ ฯ สีเลสฺสุ
สฺสุสมฺมาหิตฺติ จตฺตปาริสฺสุทฺธิสฺสํมกฺกสมฺปยุตฺตสฺสิลอญฺจํกุโปสฺถสฺสิทาทิสฺสุ
สฺสุญฺจฺ อหฺนิตฺติ จปิตฺติจฺจฺโต จ ฯ เจโตสมฺถานฺนยุตฺโตติ จิตฺตสฺส
เอกิภาวมนฺนยุตฺโต จ ปุคฺคโล ฯ อปี มุทฺธนิ ติฏฺฐจฺจฺ อวารุโป
ปุคฺคโล มยฺหํ มุทฺธนิ สิริสฺสิ อปี ติฏฺฐจฺจฺ อตฺถโต ฯ

อตฺถโน ลทฺธผลานิสฺสํ วตฺวา ตตฺถณฺณเว นิโยเชนฺโต ตํ
โว วทามิ ภาทฺทนฺเตติอาทิมฺหา ฯ ตํ สฺวิณฺณเยยฺยเมว ฯ

ยฺมหนฺติ ยํ อสฺสชิตฺเถโร อหํ ปจฺฉมํ อาทิมฺหิ ทิสฺวา
โสตาปตฺติมกฺกปฏฺิลานฺณ สกฺกาทิฏฺฐาทินํ กิเลสานํ ปหฺนิตฺตฺตา

วิมโล มลฺลหิตฺโต อหุํ อโหสิ โส อสฺสชิตฺเตโร เม มยฺหํ
อาจริโย โลกุตฺตรชฺรมมฺสีกฺขาปโก อหุํ ฯ อหิํ ตสฺส สวณาย
อนุสาสเนน อชฺช ชฺรมมเสนาปติ อหุํ ฯ สพฺพตฺถ สพฺเพสุ
คฺุณฺเสุ ปารมี ปตฺโต ปรีโยสานํ ปตฺโต อนาสโว นิกฺกิลฺโส
วิหฺรามิ ฯ

อตฺตโน อาจริเย สการวํ ทสฺเสนฺโต โย เม อาจริโยติ
อาทิมายฺ ฯ โย อสฺสชि นาม เถโร สตฺถุ สวโก เม มยฺหํ
อาจริโย อาสิ อโหสิ โส เถโร ยสฺสํ ทิสายํ ยสฺมี ทิสากาเค
วสฺติ อหิํ ตํ ทิสากาคํ อสฺสึสมฺหิ สึสฺปริกาเค กโรมีติ
สมฺพนฺโห ฯ

ตโต อตฺตโน จานนฺตรปฺตตภาวํ ทสฺเสนฺโต มม กมฺมนฺติ
อาทิมายฺ ฯ โคตโม ภควา สกฺยปฺจฺคโว สกฺยคฺกุลเกตุ สพฺพญฺญตฺ-
ถาณน มม ปุพฺเพ กตกมฺมํ สริตฺวาน ญตฺวา ภิกฺขุสงฺฆมฺชฺเฌ
นินฺโน อคฺคกฺุจฺาเน อคฺคสวากฺุจฺาเน มํ จเปสิตี สมฺพนฺโห ฯ

อตฺถปฺปฏิสมฺภิทา ชฺรมมปฺปฏิสมฺภิทา นินฺตฺติปฺปฏิสมฺภิทา ปฺปฏิ-
ธานปฺปฏิสมฺภิทาติ อิมายฺ จตฺสฺโส ปฺปฏิสมฺภิทา จ ตาสํ เกโท
ปฺปฏิสมฺภิทามคฺเค (๑) วุตฺโตเยว ฯ จตฺมคฺคจตฺพลวเสน วา รุปารุป-
ณานวเสน วา อภฺุจ วิโมกฺขา สํสารวิมฺุจจนชฺมมา จ อิทฺธิ-
วิทฺทโย ฉ อภิญฺญาโย จ สจฺฉิกตา ปจฺจกฺุขํ กตา ฯ
กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนฺติ พุทฺธสฺส อนฺุสิภฺุจ โอิวาทสงฺฆาตํ

เล่มที่ 42 มหาโมคคัลลานตฺเถราปทานวณณา หน้า 431

สาสนํ กตํ อรหตฺตมคฺคณาณน นิปฺผาทิตฺตุนฺติ อตฺโต ๑

อิตฺถํ สุทฺตุนฺติ เอตฺถ อิตฺถนฺตุนฺติ นิตฺตฺสนตฺตเถ นิปาโต อิมินา
ปกฺกาเรนาติ อตฺโต ๑ เตน สกฺลสาริปฺุตฺตาปทานํ นิตฺตฺเสติ ๑
สุทฺตุนฺติ ปทปฺรูณ นิปาโต ๑ อายสฺมาติ ครุการวาทิวงฺนํ ๑
สาริปฺุตฺโตติ มาตฺนนามวเสน กตฺนามเชยฺโย เถโร ๑ อีมา คาทาโยติ
อีมา สกฺลา สาริปฺุตฺตตฺเถราปทานคาทาโย อภาสิ กเถสิ ๑
อิตฺติ-สทฺโท ปริสฺมาปนตฺตเถ นิปาโต สกฺลํ สาริปฺุตฺตาปทานํ
นินฺนุจิตฺตุนฺติ อตฺโต ๑

สาริปฺุตฺตตฺเถราปทานวณณา นินฺนุจิตา ๑

มหาโมคคัลลานตฺเถราปทานวณณา

อโนมทสฺสี ภควตฺยาทิกํ อายสฺมโต โมคคัลลานตฺเถรสฺส
อปาทานํ ๑

อยญฺจ เถโร ปฺริมพฺุทฺเตสฺส กตาทิกาทโร ตตฺถ ตตฺถ ภเว
วิวญฺญูปนิตฺตฺยานิ ปฺลฺลฺยานิ อฺุปจिनฺนโต อโนมทสฺสีสฺส ภควโต
กาเลติอาทิ สาริปฺุตฺตตฺเถรสฺส ฐมฺมเสนาปติโน วตฺถุมฺหิ
วตฺตเมว ๑ เถโร หิ ปฺพพฺุชิตทิวสโต ปฺญฺจาย สตฺตเม ทิวเส
มคฺชรญฺเจ กถฺลวาทคามกํ อฺุปนิตฺตฺสาย สมนฺนฐมฺมํ กโรนฺนโต
ถินมิตฺเต โอกกมนฺเต สตฺถารา โมคคัลลาน มา ตฺจฺจโน
ตว วายาโมติ อาทินา สฺวชิตโต ถินมิตฺธี วินฺนเตตฺวา ภควตา

วุจฺจมานํ ธาตุกมฺมฏฺจานํ สฺสนฺโต เอว วิปฺสฺสนาปฺปฏิปาฏฺฐิยา
อุปฺริมคฺคตฺตยํ อธิคฺคนฺตฺวา อคฺคผลกฺขณฺเณ สวากฺขณฺสฺส มตฺถกํ
ปาปฺปณฺนิ ฯ

เอวํ ทฺตฺติยสวากฺภาวํ ปตฺตฺวา อายสฺมา มหาโมคฺคัลลา-
นตฺเถโร อตฺตโน ปุพฺพกมฺมํ สริตฺวา โสมนสฺสวเสน ปุพฺพจริยํ
อปทานํ ปกาเสนฺโต อนอมทสฺสี ภาควาติอาทิมาห ฯ ตตฺถ น
โอมํ อลามกํ ทสฺสนํ ปสฺสนํ อสฺสาติ อนอมทสฺสี ฯ ตสฺส
หิ ทฺวตฺตีสฺมหาปฺริสฺตกฺขณปฏฺิมนฺตฺตสฺริรตฺตา สกฺกํ ทิวสฺสํ สกฺกํ
มาสฺสํ สกฺกํ สํวจฺจรํ สํวจฺจรสฺตสฺสสมฺปิ ปสฺสนฺตานํ อติตฺตฺติกรํ
ทสฺสนนฺติ อนมํ อลามกํ นิพฺพานํ ทสฺสนสฺสีโลติ วา
อนอมทสฺสีติ ลทฺธนาโม ภาควยวตฺตาทิหิ การณฺเหหิ ภาควา ฯ
โลกเชฏฺโงจฺติ สกฺลสฺตฺตโลกสฺสฺส เชฏฺโง ปฺชาโน ฯ อาสภสฺทิสฺตฺตฺตา
อาสภโง นรานํ อาสภโง นราสภโง ฯ โส โลกเชฏฺโง นราสภโง
อนอมทสฺสี ภาควา เทวสฺงฺฆปฺรกฺขโต เทวสฺมุเหหิ ปฺริวาริโต ฯ
หิมนฺตฺตฺมฺหิ วิหาสฺสีติ สมนฺพฺนโร ฯ

ยथा ทฺตฺติยสวากฺภาวาย ทฺตฺติยวาระ ปตฺถนํ อกาสิ ตथा
นามเนน วรุโณ นาม อหํ นาคราชา หุตฺวา นิพฺพตฺโต อโหสิ นฺติ
อตฺถโถ ฯ เตน วุตฺตํ วรุโณ นาม นามเนน นาคราชา อหํ
ตथाติ ฯ กามรูปฺติ ยทิจฺฉิตกามนิมฺมานสฺสีโล ฯ วิกุพฺพามีติ วิวิธํ
อิทฺธิวิกุพฺพนํ กโรมิ ฯ มโหทฺธินิवासนฺติ มณฺเชริกา นาคา

เล่มที่ 42 มหาโมคคัลลานตุเถราปทานวณณา หน้า 433

ภูมิตตา นาคา ปพพตฐา นาคา กงควาเหยยา นาคา
สามุทฺทิกา นาคาติ อิมสํ นาคานํ อนฺตเร สามุทฺทิกนาโค
อหํ มโหทธิมหิ สมุทฺเท นิวาสิ วาสํ กปฺเปสินฺติ อตุโถ ฯ
สงฺกณฺธิยํ คณฺธิ หิตฺวาติ นิจฺจปฺริวารภูตํ สกปฺริวาริ
นาคสมฺภูหิ หิตฺวา วินา หุตฺวา ฯ ตฺวริยํ ปฏฺฐเปสหนฺติ อหํ
ตฺวริยํ ปฏฺฐเปสิ วชฺชาเปสินฺติ อตุโถ ฯ สมฺพุทฺธํ ปฺริวาเรตฺวาติ
อโนมทสฺสิสมฺพุทฺธํ สมฺนตโต เสวมาณา อจฺฉรา นาคมาณฺวิกา
วาเทสฺสุ ทิพฺพวาเทหิ คีตา วากฺยาทีหิ วาเทสฺสุ ลทฺธานุรูปโต
วชฺเชสฺสุ ตทาติ อตุโถ ฯ

วชฺชมาเนสฺสุ ตฺวเรสฺสุติ (๑) มนุสฺสนาคตฺวริเยสฺสุ ปณฺจงฺกิเกสฺสุ
วชฺชมาเนสฺสุ ฯ เทวตฺวริยานิ(๒) วชฺชยฺนฺติ จาตุมหาราชิกา เทวา
ทิพฺพตฺวริยานิ วชฺชีสฺสุ วาเทสฺนฺติ อตุโถ ฯ อฺภินฺนํ สทฺทํ
สฺสุดฺวานาติ อฺภินฺนํ เทวมนุสฺसानํ เภริสทฺทํ สฺสุดฺวา ฯ ติโลก-
กรฺสฺมาโนปิ พุทฺโธ สมฺปพฺุชฺฉนฺติ ชานาติ สฺสุณาตีติ อตุโถ ฯ

นิมนฺเตตฺวาน สมฺพุทฺธนฺติ สสาวกสงฺฆํ สมฺพุทฺธํ
สฺวาตนาถ นิมนฺเตตฺวา ปฺริวาเรตฺวา ฯ สกภฺวานนฺติ อตุตโน
นาคภฺวานํ อฺปาคมี ฯ คนฺตฺวา จ อาสนํ ปณฺญาเปตฺวานาติ
รตฺตติฏฺฐานทิวาฏฺฐานกฺกฺกมฺนฺตฺวาปสฺยนฺนิตฺถนฏฺฐานานิ ปณฺญา-
เปตฺวา สชฺเชตฺวาติ อตุโถ ฯ กาลมาโรจฺยิ อหนฺติ เอวํ

๑ ม. ตฺวเรสฺสุ ฯ ๒ ม. เทวา ตฺวารานิ ฯ

กตปฺพุทฺธิชาโน อหิ กาลโถ ภนฺเต นิฏฺฐิตํ ภตฺตุนฺติ กาลิ
อาโรจยิ วิณฺญาเปสึ ฯ

จีณาสวสทฺสเสหิตี ตทา โส ภควา อรหฺนฺตสทฺสเสหิ
ปริวฺโถ โลกนายโก สพุพา ทิสสา โสภาเสนฺโถ เม ภวนิ
อุปากมิ สมฺปตฺโตติ อตฺโถ ฯ

อตฺตโน ภวนิ ปวิฏฺฐิํ ภควนฺตํ โภชนาการิ (๑) ทสฺเสนฺโถ
อุปวิฏฺฐิํ มหาวีรณฺติอาทิมาย ฯ ตํ สุวิณฺเณยฺยเมว ฯ

โอกุกากกฺลสมฺภโวติ โอกุกากรณฺโถ ปรมฺปรากตฺราชกฺุเล
อุปฺปนฺโน สกฺลชมฺพุเทเป ปากฺกุราชกฺุเล อุปฺปนฺโน วา โคตฺเตน
โคตฺตวเสน โคตโม นาม สตฺถา มนฺุสฺสโลกे ภวิสฺสติ ฯ

โส ปจฺฉา ปพุพฺพิชฺตฺวานาติ โส นาคราชา ปจฺฉา
ปจฺฉิมภเว กุสฺลมุเลน ปุณฺณสมฺภาเรน โจทิตฺโต อฺยุโยชิตฺโต สาสเน
ปพุพฺพิชฺตฺวา โคตมสฺส ภควโถ พุติโย อคฺคสาวโก เหฺสฺสตีติ
พฺยากรรมมกาสี ฯ

อารทฺฐวิริโยติ จานนีสชฺชชาติสุ อิริยาปเถสุ วิริยวา ฯ
ปหิตฺตฺโตติ นิพุพานे เปสิตฺตฺโตติ ฯ อิทฺฐิยา ปารมี คโตติ
เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานิํ ภิกฺขุณิํ อิทฺฐิมนฺตานิํ ยทิตฺถิ
มหาโมคฺคฺคฺลลาโนติ อธิฏฺฐจानิทฺฐิวิภูพฺพนิทฺฐิมมฺวิปากชิตฺฐิอาทิสฺสุ
ปารมี ปรีโยสานิํ คโต ปตฺโตติ ฯ สพุพาสเวติ อา สมนฺตโต
๑ ส. ย. โภชาปนาการ์ ฯ

เล่มที่ 42 มหาโมคฺคฺลฺลานตฺเถราปทานวณณา หน้า 435

สวณโต ปวตฺตนโต อาสวติ ลทฺธนาเม กามภวทิกฺขิวิชฺชา-
ธมฺเม สพฺเพ ปริณฺถาย สมฺนตฺโต อณฺถาย ชานิตฺวา ปชหิตฺวา
อนาสโว นิกฺกิลโส ฯ นิพฺพายิสฺสตีติ กิลฺเลชฺนฺชฺรปฺริณิพฺพานน
นิพฺพายิสฺสตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

เอวํ เถโร อตฺตโน ปุณฺณวเสน ลทฺธพฺยากรณํ วตฺวา
ปฺนุ ปาปจฺริยํ ปกาเสนฺโต ปาปมิตฺโตปนิสฺสายาติอาทิมาย ฯ
ตตฺถ ปาปมิตฺเต ปาปเก ลามเก มิตฺเต อุปนิสฺสาย นิสฺสเย
กตฺวา เตหิ สํสคฺโค หุตฺวาติ อตฺถโธ ฯ

ตตฺตรายมนฺนุพฺพิกถา เอกสฺมี สมฺเย ติตฺถิยา สนนฺิปตฺติว
มนฺเตสฺสุ ชานาถาวุโส เกน การณน สมณฺสส โคตมฺสส
ลาภสฺสกกาโร มหา หุตฺวา นิพฺพตฺโตติ ฯ น ชานาม ตุมฺเห
ปฺน น ชานาถาติ ฯ อาม ชานาม โมคฺคฺลฺลัน นาม เอกํ
ภิกฺขุํ นิสฺสาย อุปฺปนฺโน ฯ โส หิ เทวโลกํ กนฺตฺวา เทวตาหิ
กตฺกมฺมํ ปุจฺฉิตฺวา อากนฺตฺวา มนฺุสฺसानํ กเถสิ อิทํ นาม
กตฺวา เอวรูปี สมฺปตฺตี ลภฺนฺตีติ ฯ นฺริเย นิพฺพตฺตานมฺปิ
กมฺมํ ปุจฺฉิตฺวา อากนฺตฺวา มนฺุสฺसानํ กเถสิ อิทํ นาม
กตฺวา เอวรูปี ทุกฺขํ อนุภวฺนฺตีติ ฯ มนฺุสฺสา ตสฺส กถํ สุตฺวา
มหนฺตํ ลาภสฺสกกาโร อภิหรนฺติ ฯ สเจ ตํ มาเรตฺุ สกฺขิสฺสาม
โส ลาภสฺสกกาโร อมฺหากํ นิพฺพตฺติสฺสตีติ อตฺถโส อุปาโยติ
สพฺเพ เอกจฺจนฺทา หุตฺวา ยํ กิณฺจิกิ กตฺวา ตํ มาเรตฺุสามาติ

อตุตโน อูปฏฺฐาเก สมหาเปตฺวา กหาปณสหัสส์ ลภิตฺวา
ปริสฆาตเก โจเร ปกฺโกสาเปตฺวา มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร นาม
สมณสฺส โคตมสฺส สาวโก กาศฺลิตายํ วสตี ตุมฺเห ตตฺถ
คณฺตฺวา ตํ มารเถตี เตสํ ตํ สหสฺสํ อํทฺสุฯ โจรา ฐนลาเภน (๑)
สมปฺปฏิจฺฉิตฺวา เถโร มารเสฺวสามาตี คณฺตฺวา ตสฺส วสนภูจฺฉานํ
ปริวารเสฺวฯ เถโร เตหิ ปริกฺขิตฺตภาวํ ฅตฺวา กุณฺจิกจฺฉิตฺเทน
นิกฺขมิตฺวา ปกฺกามิฯ โจรา ตํ ทิวสํ เถโร อทิสฺวา ปุเนกทิวสํ
ตสฺส วสนภูจฺฉานํ ปริกฺขิปฺปิตฺสุฯ เถโร ฅตฺวา กณฺณิกามณฺฑลํ
ภินฺนิตฺวา อากาสํ ปกฺกขนฺนฺทิตฺสุฯ เอวํ เต ปจฺจมมาเสปปี มชฺฉิม-
มาเสปปี เถโร กเหตุํ นาสกฺขีตฺสุฯ ปจฺฉิมมาเส ปน สมปฺตฺเต
เถโร อตุตโน กตมมฺมสฺส อากขุณฺณภาวํ ฅตฺวา น อปฺกจฺฉิตฺสุฯ
โจรา ตํ ปหรนฺตฺวา ตณฺฑุลกมตฺตานิ อฏฺฐีนิ กโรนฺตฺวา
ภินฺนิตฺสุฯ อถ นํ มโตติ สลฺยาย เอกสฺมี คุมฺพปฏฺฐเจ
จิปิตฺวา ปกฺกมิตฺสุฯ

เถโร สตฺถาริ ปสฺสิตฺวา วนฺทิตฺวา ว ปรีนฺนิพฺพายิสฺสามีตี
อตุตภาวํ ฅมานเวจฺเจเนน เวเจตฺวา อากาเสน สตฺถุ สนฺตีกํ
คณฺตฺวา สตฺถาริ วนฺทิตฺวา ฆนฺเต ปรีนฺนิพฺพายิสฺสามีตี อหฯ
ปรีนฺนิพฺพายิสฺสตี โมคฺคลฺลานาตีฯ อาม ฆนฺเตตีฯ กตฺถ
คณฺตฺวา ปรีนฺนิพฺพายิสฺสตีตีฯ กาศฺลิตาปเทสํ ฆนฺเตตีฯ เตน
๑ สี. ย. ฐนโลเภนฯ

เล่มที่ 42 มหาโมคคัลลานตุเถราปทานวณณา หน้า 437

หิ โมคคัลลาน มยฺหํ ฌมฺมํ กเถตฺวา ยahi ๑ ตาทิสฺสฺส หิ เม
สาวกฺสฺส น ทานิ ทสฺสนํ อตฺถิติ ๑ โส เอวํ กริสฺสามิ ฆนฺเตติ
สตุถาริ วนฺทิตฺวา อากาสํ อุปฺปตฺติวา สาริปฺุตฺตฺเถโร วย
ปรินิพฺพานทิวเส นานปฺปการา อิทฺธิโย กตฺวา ฌมฺมํ กเถตฺวา
สตุถาริ วนฺทิตฺวา กापฺสฺลปเทสํ ฆนฺตฺวา ปรินิพฺพายิ ๑ เถริ
กิริ โจรา มาเรฺสนฺติ อัยฺม กถา สกฺลฆมฺพฺทีเป ปตฺถริ ๑

ราชา อชาตสตุ จอเร ปรียะสนตฺถาย จรฺปฺริเส
ปโยเชสิ ๑ เตสฺ จอเรสฺ สุราปานะ สุริ ปิวฺนเตสฺ มทฺเทศฺ
เอโก เอกสฺส ปฺญฺจิ ปฺหริตฺวา ปาเตสิ ๑ โส คํ สนฺตฺชฺเชนฺโต
อมฺโภ ทฺพฺพินิตฺ ตฺวํ กสฺมา เม ปฺญฺจิ ปฺหริตฺวา ปาเตสิ
กิ ปน อเร ทฺฏฺจฺจฺเร ตยา มหาโมคคัลลานตฺเถโร ปจฺมํ
ปฺหโตติ อหา ๑ กิ ปน ตฺวํ มยา ปจฺมํ ปฺหตฺถาวํ น
ชานาสิติ ๑ เอวํ เอเตสํ มยา ปฺหโต มยา ปฺหโตติ วนฺตฺตานํ
สฺตุตฺวา เต จรฺปฺริสา สพฺเพ เต จอเร กเถตฺวา รมฺโถ
อาโรเจสฺ ๑ ราชา เต จอเร ปกฺโกสาเปตฺวา ปฺจฺจฺนิ คฺมุเหหิ
เถโร มาริโตติ ๑ อาม เทวาทิ ๑ เกหิ คฺมุเห อฺยฺโยชิตฺวาติ ๑
นคฺคสมณฺเหหิ เทวาทิ ๑ ราชา ปญฺจสฺเต นคฺคสมณฺเณ กหา-
เปตฺวา ปญฺจสฺเตหิ จอเรหิ สทฺธิ ราชจฺกณฺเณ นาภิปฺมาณฺสฺ
อวาณฺสฺ นิชฺนาเปตฺวา ปลาเลหิ ปฺญฺจฺณาเทตฺวา อคฺคิ
๑. สิ. ทฺฏฺจฺจฺตร ๑

ทาเปลิ ฯ อถ เนลฺ ฌามภาวํ ชานิตฺวา ยยนฺจเลหิ
กสาเปตฺวา สพุเพ ขณฺฑาขณฺฑํ การาเปลิ ฯ ตทา ภิกฺขุ
ธมฺมสภายํ กถํ สมนฺุจาเปลฺลํ มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร อตฺตโน
อนนฺรุปรมณฺ์ ปตฺโตติ ฯ สตฺถา อาคนฺตุวา กาย นฺตุถ
ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนนฺิสินฺนาติ ปุจฺจิตฺวา อิมาย นาม
ภนฺเตติ วุตฺเต โมคฺคลฺลานสฺส ภิกฺขเว อิมสฺเสว อตฺตภาวสฺส
อนนฺรุปรํ มรณฺ์ ปุพุเพ ปนฺ เตน กตฺถมฺมสฺส อนนฺรุปรเมวาทิ
วตฺวา กิ ปนฺสฺส ภนฺเต ปุพุพกมฺมนฺติ ปุญฺโจ ตํ
วิตฺถารตฺตวา กเถสิ ฯ

อตีเต ภิกฺขเว พาราณสียํ เอโก กุลปฺตฺโต สยเมว
โกญฺญนฺปจนาทีนํ กโรนฺุโต มาตาปิตโร ปญฺชกฺกิ ฯ อถสฺส
มาตาปิตโร ตาต ตฺวํ เอกโก ว เกเห จ อรณฺเย จ
กมฺมํ กโรนฺุโต กิลมฺสิ เอกํ เต กุมาริกํ อาเนสฺสามาติ
วตฺวา อมฺม ตาตา ยาว ตุมฺเห ชีวถ ตาว โว สหตฺถา
อุปฺนฺุจฺหิสฺสามิตี เตน ปญฺชิตฺตปิ ปุณฺฺปนฺนํ ยาจิตฺวา กุมาริกํ
อาเนลฺลํ ฯ สว กติปาหเมว เต อุปฺนฺุจฺหิตฺวา ปจฺจว เตลฺลํ
ทสฺสนมฺปิ อนิจฺจนฺติ น สกฺกา ตว มาตาปิตฺุหิ สทฺธิ
เอกญฺฺจानเน วสฺติคฺคฺนฺติ อุชฺฌายิตฺวา ตสฺมี อตฺตโน กถํ อคฺคณฺฺหนฺเต
ตสฺส พหฺคตฺกाले มกฺจิวากขณฺฑานํ จ ยาคฺุเณณฺเก จ คเหตฺวา
ตตฺถ ตตฺถ อากิริตฺวา เตนาคนฺตุวา กิ อิทฺนฺติ ปุญฺฺจา

เล่มที่ 42 มหาโมคฺคฺลฺลานตฺเถราปทานวณณา หน้า 439

อิเมสํ มหฺลลกอนฺธานํ เอตํ กมฺมํ สพฺพํ เภหํ กิลฺยฺจฺจา กโรนฺตุตา
วิจฺรณฺติ น สกฺกา เอเตหิ สทฺธิ อฺกฺกฺจฺจาเน วสิตฺนฺติ เอวํ
ตาย ปฺนปฺปฺนํ กถิยมาณาย เอวฺรโปปิ ปฺริตปารมี สตฺโต
มาตาปิตฺุหิ สทฺธิ ภิชฺชิ โส โหตุ ชานิสฺสามิ เนสํ กตฺตพฺพ-
กมฺมณฺติ เต โภเชตฺวา อมฺม ตาตา อสฺกฺกฺจฺจาเน นาม
ตุมฺหากํ ฅาตกา อาคมนํ ปจฺจาถีสฺนฺติ ตตฺถ คมิสฺสามาติ
เต ยานกํ อารोเปตฺวา อาทาย กจฺฉนฺโต อฏฺวิมชฺฉํ ปตฺต-
กาเล ตาต รสฺมิโย กณฺหนฺโต โคณา ทณฺฑสฺสณฺณาย คมิสฺสนฺติ
อิมสฺมี จาเน โจรา วสฺนฺติ อหํ โอตริตฺวา จรามิติ ปิตฺุ
หตฺถे รสฺมิโย ทตฺวา โอตริตฺวา กจฺฉนฺโต สทฺทํ ปรีวตฺเตตฺวา
โจรานํ อฏฺจิตฺสทฺทมกาสิ ฯ มาตาปิตฺุโร สทฺทํ สุตฺวา โจรา
อฏฺจิตฺาติ สณฺณาย ตาต โจรา อฏฺจิตฺา มหฺลลกา มยํ
ตฺวํ อตฺตานเมว รกฺขาหิตี อหํสฺสุ ฯ โส มาตาปิตฺุโร วิรวนฺเตปี
โจรสทฺทํ กโรนฺโต โกฏฺฏฺเตตฺวา มาเรตฺวา อฏฺวิยํ จิปีตฺวา
ปจฺจาคมิ ฯ

สตฺถา อิทํ ตสฺส ปฺพพกมฺมํ กเถตฺวา ภิกฺขเว
โมคฺคฺลฺลานเ อตฺตกํ กมฺมํ กตฺวา อนกฺวสฺสสตฺสหฺสฺसानิ
นิริเย ปจฺจิตฺวา ตาว ปกฺกาวเสเสน อตฺตภาวสเต เอวเมว
โกฏฺฏฺเตตฺวา สณฺจฺฉนฺโณ มรณํ ปตฺโต เอวํ โมคฺคฺลฺลานเนน อตฺตโน
กมฺมานุรูปเมว มรณํ ลทฺธิ ฯ ปญฺจหิ โจรสเตหิ สทฺธิ

ปณฺจตฺตฺถิตฺยสฺตานิปิ มม ปุตฺตํ อปฺปทฺฎฺจํ ทฺสฺเสตฺวา อนฺรูปเมว
มรณํ ลภิสฺส อปฺปทฺฎฺเจตฺสฺ หิ ปทฺสฺสนฺโต ทสฺหิ การณฺหิ
อนนฺยพฺยสฺนํ ปาปฺญาตฺติเยวตฺติ อนฺุสนฺธิํ จมฺเฏตฺวา ชมฺมํ เทเสนฺโต
อิมํ คาถา อภาสิ

โย ทณฺเฑน อทณฺเฑสฺส	อปฺปทฺฎฺเจตฺสฺ ทฺสฺสตี
ทสฺนนฺมณฺณตฺรํ จานํ	จิปฺปเมว นิกจฺจตี ฯ
เวทณํ ผรฺุตฺตํ ชานํ	สฺริรฺสฺส ว เภทณํ
กรฺุทํ วาปิ อาพาธํ	จิตฺตฺกฺเขปํ ว ปาปฺญาณํ ฯ
ราชโต วา อฺุสฺสคฺคํ	อพฺกฺกฺขานํ ว ทารฺุณํ
ปริกฺขยํ ว ฅาตฺตินํ	โภกานํ ว ปภงฺกฺขุนํ ฯ(๒)
อถวสฺส อคารานํ	อคฺคิ จ ทฺหตี ปาวโก
กายสฺส เภทา ทฺุปฺปฺลฺโย	นิริยํ โสปฺปชฺชตีตี ฯ

ปวิเวกมณฺุยฺตุโตตี ปกาเรณ วิเวกํ เอกึภาวํ อนฺุยฺตุโต
โยจฺจโต ยฺตุตฺตฺปฺยฺตุโต ฯ สฺมาธิภาวนารโตตี ปจฺมชฺฌานาที-
ภาวนาย รโต อลฺลึโน จ ฯ สพฺพาสเว สกฺลกึเลเส ปรีณฺญา
ชานิตฺวา ปชฺหิตฺวา อนาสโว นิกฺกึเลโส วิหฺรามิตฺติ สฺมพฺนฺุโธ ฯ

อิทานิ อตฺตโน ปฺุณฺณสฺมภารวเสน ปฺุพฺพจฺริตฺสฺส ผลํ
ทฺสฺเสนฺโต ฐรณฺมปี สฺคฺมภีรฺนฺุติอาทิมาท ฯ

ตฺตฺรายนมฺนฺุพฺพิทฺธา ปฺุพฺเพน โจทิตฺติ สฺมมาสฺมพฺพุเทน
๑ สึ. ปภงฺกฺุริ ฯ

โจทิตโต อุกโขยชิตโต ฯ กิกขุสงฆสฺส เปกขโตติ มหโต กิกขุสงฆสฺส
ปสฺสนุตสฺส ฯ มิคารมาตฺตปาสาทำ ปาทงฺกุกฺกุเจเน กมฺปยิตฺติ ปุพฺพพา-
รามเม วิสาขาย มหาอุปาสิกาย การิตฺติ สหสฺสตุตฺตมกฺกปฏิมณฺฑิตฺติ
มหาปาสาทำ อุตฺตโน ปาทงฺกุกฺกุเจเน กมฺเปสึ ฯ เอกสฺมี หิ สมเย
ปุพฺพพารามเม ยถาวุตฺตปาสาเท ภควติ วิหรนฺเต สมฺพหฺลทา
นวกตฺรา กิกขุ อุปฺริปาสาเท นิสินฺนา สตุตฺตารมฺปิ อจินฺเตตฺวา
ติรจฺฉานกํ กเถตฺตมารทฺธา ตํ สุตฺวา ภควา เต สํเวเชตฺวา
อุตฺตโน ชมฺมเทสฺนาย ภาชนฺนฺเต กาทฺตกาโม อายสฺมนตฺติ
มหาโมคคัลลานตุเถโร อามนฺเตสิ ปสฺสสิ ตวํ โมคคัลลาน นเว
กิกขุ ติรจฺฉานกถมนฺยตฺเตติ ตํ สุตฺวา เถโร สตุตฺต อชฺฉมาสยํ
ลตฺวา อภิญญาปาทกํ อาโปกสิณารมฺมณํ จตฺตถชฺฉมานํ
สมาปชฺชิตฺวา วุจฺจาย ปาสาทสฺส ปติจฺฉุจฺจิตฺตกาสิ อุกกํ
โหตฺตติ อธิจฺจาย ปาสาทมตฺถเก อุกกํ ปาทงฺกุกฺกุเจเน ปหริ
ปาสาทโ ออนมิตฺวา เอเกเน ปสฺสเสน อจฺจาสิ ฯ ปุณฺนปี
ปหริ อปเรนฺนปี ปสฺสเสน อจฺจาสิ ฯ เต กิกขุ กิศา สํวิกฺคา
ปาสาทสฺส ปตฺนภเยน ตโต นิกฺขมิตฺวา ภควโต สมฺเป
อจฺจิสฺสุ ฯ สตุตฺตา เตสํ อชฺฉมาสยํ โอลเถตฺวา ชมฺมํ เทเสสิ ฯ
ตํ สุตฺวา เตสฺ เกจิ โสตาปตฺตติผลเ ปติจฺฉุจฺจิสฺสุ เกจิ สก-
ทาคามิผลเ เกจิ อนาคามิผลเ เกจิ อรหตฺตผลเ ปติจฺฉุจฺจิสฺสุ ฯ
สฺวายมตฺโต ปาสาทกมฺปนฺนสฺสตุตฺเตน ทีเปตฺตพฺโพ ฯ

เวชยนตปาสาทนฺติ โส เวชยนตปาสาทิ ทาวตีสภวน
โยชนสทสฺสุเพโธ อนกสทสฺสนิยฺยหุฎฺฐการปฏิมณฺฑิติ เทวา-
สฺรสงฺคาม อสุเร ชินิตฺวา สกฺเก เทวานมินฺเท นกรมชฺฌ
จิตฺ อุกฺกิตฺ วิชยนฺเตน นิพฺพตฺตตฺตา เวชยนฺโตติ ลทฺธนาโม
ปาสาทิ ตํ สนฺธายาห เวชยนตปาสาทนฺติ ตมปิ อัย
เถโร ปาทงฺกุญฺเณ กมฺเปติ ฯ เอกสฺมี หิ สมเย ภควนฺตํ
ปฺพพาราม วิหรนฺตํ สกฺโก เทวราชา อุปสงฺกมิตฺวา ตณฺหา-
สงฺขยวิมุตฺตํ ปุจฺฉิ ฯ ตสฺส ภควา วิสฺสชฺเชติ ฯ โส ตํ สุตฺวา
อตฺตมโน ปมฺหิตฺวา อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา อตฺตโน
เทวโลกเมว คโต ฯ อถายสฺมา มหาโมคฺคฺคฺคฺคาโน เอวํ จินฺเตสิ
อัย สกฺโก ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวรूपํ กมฺภีรนินฺพพาน-
ปฏิสฺยตฺตํ ปณฺหํ ปุจฺฉิ ภควตา จ ปโยห วิสฺสชฺชิตฺวา กิ
นุ โข ชานิตฺวา คโต อุตฺทาหุ อชานิตฺวา ฯ ยนฺนุนาหํ
เทวโลกํ คนฺตฺวา ตมตฺถํ ชานเยยฺยนฺติ ฯ โส ตาวเทว
ตาวตีสภวนํ คนฺตฺวา สกฺกํ เทวานมินฺทํ ตมตฺถํ ปุจฺฉิ ฯ
สกฺโก ทิพฺพสมฺปตฺติยา ปมตฺโต หุตฺวา วิกฺเขปํ อกาสิ ฯ
เถโร ตสฺส สํเวชนนตฺถํ เวชยนตปาสาทํ ปาทงฺกุญฺเณ
กมฺเปสิ ฯ เตน วุตฺตํ

โย เวชยนตปาสาทํ ปาทงฺกุญฺเณ กมฺปยิ

อิทฺธิพฺเพนฺนปตฺถทฺโธ สํเวเชสิ จ เทวตาติ ฯ(๑)

อัย ปนตฺโถ จุพตณฺหาสงฺขยวิมุตฺติสุตฺเตน(๑) ทีเปตพุโฬ ๗
กมุปีตกาโร เหฏฺฐา วุตฺโตเยว ๗ สกฺกํ โส ปริปุจฺจตีติ
ยถาวุตฺตเมว เถรสฺส ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺติปุจฺจํ สนฺธาย วุตฺตํ ๗
เตนาห อปาวิโส ชานาสิ(๒) ตณฺหฺกฺขยวิมุตฺติโยติ ๗ ตสฺส สกฺโก
วียากาสิ ๗ อิํ เถเรน ปาสาทกมุปนเน กเต สํวิคฺคหทยเณ
ปมาทํ ปหาย โยนิโส มนสิ กริตฺวา ปณฺหสฺส พุยากตภาวิ
สนฺธาย วุตฺตํ ๗ สตุถารรา เทสิตนียาเมเนว हि โส ตทา
กเถสิ ๗ เตนาห ปณฺหํ ปุญฺโฆ ยถาตถนฺติ ๗ ตตฺถ สกฺกํ โส
ปริปุจฺจตีติ สกฺกํ เทวราชํ มหาโมคคฺคฺลลนตฺเถโร สตุถารรา
เทสิตาย ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺติยา สมฺมเทว คหิตภาวํ ปุจฺจํ ๗
อตีตตฺเถ हि อิํ วตฺตมานวจัน ๗ อปาวิโส ชานาสิตี อปาวิโส
อปี ชานาสิ ก็ ชานาสิ ๗ ตณฺหฺกฺขยวิมุตฺติโยติ ตณฺหา-
สงฺขยวิมุตฺติโย สตุถารรา ตฺยํ เทสิตา ตถา ก็ ชานาสิตี
ปุจฺจตี ๗ ตณฺหฺกฺขยวิมุตฺติโยติ วา ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺติสุตฺตสฺส
เทสนํ ปุจฺจตี ๗

พฺรหฺมานนฺติ มหาพฺรหฺมานํ ๗ สุขมฺมายาภิตो สภนฺติ
สุขมฺมาย สภาย ๗ อัย ปน พฺรหฺมโลเก สุขมฺมา สภา น
ตาวตีสภวเน ๗ สุขมฺมาสภาวิริหิตो เทวโลโก นาม นตฺถิ ๗
อชฺชาปี เต อปาวิโส สว ทิฏฺฐิ ยา เต ทิฏฺฐิ ปุเร อหฺตติ
อิมํ พฺรหฺมโลกํ อุปคฺคนฺตุํ สมตฺโถ นตฺถิ โกจิ สมโณ วา
๑ ม. ม. ๑๒/๓๕๐/๓๔๘ ๗ ๒. ม. อปี วาสว ชานาสิ ๗

พฺรหฺมโณ วา สตฺถุ อีชากมนโต ปุพฺเพ ยา ตฺยหํ ทิฏฺฐิ
อโหสิ ก็ อชฺชาปี อิทานิปี สว ทิฏฺฐิ น วิคตาคีฯ ปสฺสสิ
วีดิตฺตุนตํ พฺรหฺมโลเก ปภสฺสรนฺติ พฺรหฺมโลเก วิตีปตฺนตํ
มหากปฺปนิมฺหาคสฺสปาทีหิ สวเกหิ ปรีวาริตสฺส เตโชธาตํ
สมาปชฺชิตฺวา นิสินฺนสฺส สสวากสฺส ภควโต โอภาสํ ปสฺสสิตี
อตฺโตฯ เอกสฺมี หิ สมเย ภควา พฺรหฺมโลเก สฺฐมฺมาย
สภาย สนฺนิปตฺติววา สนฺนิสินฺนสฺส อตฺถิ นฺ โข โกจิ สมโณ
วา พฺรหฺมโณ วา เอวฺมहितฺธิโก โส อีช อากนฺตํ สกฺก-
ณฺเวยยาคิ จินฺเตนตฺส พฺรหฺมโน จิตฺตมณฺเวยย ตตฺถ คนฺตฺวา
พฺรหฺมโน มตฺถเก อากาเส นิสินฺโน เตโชธาตํ สมาปชฺชิตฺวา
โอภาสํ มุญฺจนฺโต มหาโมคฺคฺคฺลลานาทีนํ อากมนํ จินฺเตสิฯ
สทฺ จินฺตเนน เตปี ตตฺถ คนฺตฺวา สตฺถาริ วนฺทิตฺวา สตฺถุ
อชฺฌาสยํ ฌตฺวา เตโชธาตํ สมาปชฺชิตฺวา ปจฺเจกทิสาสฺ
นีสิตฺติววา โอภาสํ วิสฺสชฺเชลฺลํฯ สกฺลพฺรหฺมโลโก เอโกภาโส
อโหสิฯ สตฺถา พฺรหฺมโน กลฺลจิตฺตตํ ฌตฺวา จตฺตฺสจฺปกาสนํ
ธมฺมํ เทเสสิฯ

เทสนาปรีโยसानเ อนนฺกานิ พฺรหฺมสทฺสสถานิ มคฺคผลเส
ปติฏฺฐหีสุฯ ตํ สนฺชาย โจเทนฺโต อชฺชาปี เต อาวฺโส สว
ทิฏฺฐิตี คากมาหฯ อัย ปนตฺโต พกพฺรหฺมสฺตฺเตน(๑) ทีเปตพฺโพฯ
๑. ส. ส. ๑๕/๕๖๖/๒๐๘ ฯ

วุดฺติ เหตุ(๑)

เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เขตฺวเน อนาถ-
ปิณฺฑทิกสฺส อารามे ฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส
พฺรหฺมโน เอวรูปํ ปาปกํ ทิฏฺฐิคฺคํ อุปฺปนฺนํ โหติ นตฺถิ
สมโณ วา พฺรหฺมโณ วา โย อธิ อากฺขณฺเยยฺยาติ ฯ อถ
โฆ ภควา ตสฺส พฺรหฺมโน เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญา
เสยฺยถาปี นาม พฺลวา ปฺริโส สมิญฺชิตฺติ วา พหํ
ปฺสาเรยฺย ปฺสาริตฺติ วา พหํ สมิญฺเชยฺย ฯ เอวเมว เขตฺวเน
อนฺตรหิโต ตสฺมี พฺรหฺมโลเก ปาตฺรโหสิ อถ โฆ ภควา
ตสฺส พฺรหฺมโน อุปฺริเวหสฺสิ ปฺลลฺงฺเกน นิสฺสีทิ เตโชธาตฺติ
สมาปชฺชิตฺวา ฯ

อถ โฆ อายสฺมาโต มหาโมคฺคฺลฺลาณสฺส เอตทโหสิ กหํ
นุ โฆ ภควา เอตฺรหิ วิหริตฺติ ฯ อทฺทสา โฆ อายสฺมา
มหาโมคฺคฺลฺลาโน ภควนฺตํ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน
อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน ตสฺส พฺรหฺมโน อุปฺริเวหสฺสิ ปฺลลฺงฺเกน
นิสินฺนํ เตโชธาตฺติ สมาปฺนฺนํ ทิสฺวาน เสยฺยถาปี นาม พฺลวา
ปฺริโส สมิญฺชิตฺติ วา พหํ ปฺสาเรยฺย ปฺสาริตฺติ วา พหํ
สมิญฺเชยฺย ฯ เอวเมว เขตฺวเน อนฺตรหิโต ตสฺมี พฺรหฺมโลเก
ปาตฺรโหสิ ฯ อถ โฆ อายสฺมา มหาโมคฺคฺลฺลาโน ปฺรตฺถิมํ
๑. ตี. ส. ๑๕/๑๓๕/๑๓๑ ฯ ๒. ม. สมิญฺชิตฺติ ฯ

ทิสฺส นิสฺสาย ตสฺส พุรฺหมุโน อุปริเวหาลิํ ปรลฺลงเก นิสฺสีทิ
เตโชธาตุํ สฺมาปชฺชิตฺวา นิจฺฉริํ ภควโต ฯ

อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปรสฺส เอตทโหสิ กหิ
นุ โข ภควา เอตฺรหิ วิหฺรตีติ ฯ อทฺทสา โข อายสฺมา
มหากสฺสโป ภควนฺตํ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺต-
มานุสเสน ตสฺส พุรฺหมุโน อุปริเวหาลิํ ปรลฺลงเกน นิสฺสินฺนํ
เตโชธาตุํ สฺมาปนฺนํ ทิสฺวาน เสยฺยถาปี นาม พลฺวา
ปุริโส ฯเปฯ เอวเมว เขตฺวเน อนฺตรหิโต ตสฺมี พุรฺหมฺโลก
ปาตุรโหสิ ฯ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ทกฺขิณฺณํ ทิสฺ
นิสฺสาย ตสฺส พุรฺหมุโน อุปริเวหาลิํ ปรลฺลงเกน นิสฺสีทิ
เตโชธาตุํ สฺมาปชฺชิตฺวา นิจฺฉริํ ภควโต ฯ

อถ โข อายสฺมโต มหากปฺปิณสฺส เอตทโหสิ กหิ
นุ โข ภควา เอตฺรหิ วิหฺรตีติ ฯ อทฺทสา โข อายสฺมา
มหากปฺปิโน ภควนฺตํ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺต-
มานุสเสน ตสฺส พุรฺหมุโน อุปริเวหาลิํ ปรลฺลงเกน นิสฺสินฺนํ
เตโชธาตุํ สฺมาปนฺนํ ทิสฺวาน เสยฺยถาปี นาม พลฺวา
ปุริโส ฯเปฯ เอวเมว เขตฺวเน อนฺตรหิโต ตสฺมี พุรฺหมฺโลก
ปาตุรโหสิ ฯ อถ โข อายสฺมา มหากปฺปิโน ปจฺฉิมิํ ทิสฺ
นิสฺสาย ตสฺส พุรฺหมุโน อุปริเวหาลิํ ปรลฺลงเกน นิสฺสีทิ
เตโชธาตุํ สฺมาปชฺชิตฺวา นิจฺฉริํ ภควโต ฯ

เล่มที่ 42 มหาโมคฺคฺลฺลานตฺเถราปทานวณณา หน้า 447

อถ โข อายสฺมโต อนฺรุตฺตสฺส เอตทโหสิ กหํ ญ

โฆ ภควา เอตฺรหิ วิหฺรตฺติ ฯ อทฺทส โข อายสฺมา อนฺรุตฺโต
ภควนฺตํ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อตฺถกนฺตมานุสฺสเกน ตสฺส
พฺรหฺมโน อุปริเวหํสํ ปรลฺลงฺเกน นิสินฺนํ เตโฆธํ สฺมาปนฺนํ
ทิสฺวาน เสยฺยถาปี นาม พลฺวา ปุริโส ฯเปฯ เอวเมว เขตฺวเน
อนฺตรหิโต ตสฺมี พฺรหฺมโลเก ปาตุรโหสิ ฯ อถ โข อายสฺมา
อนฺรุตฺโต อุตฺตรํ ทิสํ นิสฺสาย ตสฺส พฺรหฺมโน อุปริเวหํสํ
ปรลฺลงฺเกน นิสิตฺติ เตโฆธํ สฺมาปชฺชิตฺวา นิจฺตรํ ภควโต ฯ

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคฺลฺลานโต พฺรหฺมานํ

กาถาย อชฺฌภาสิ

อชฺชาปี เต อาวุโส สฺวา ทิฏฺฐิ ยฺยา เต ทิฏฺฐิ ปุเร อหุ
ปฺสฺสสิ วิตฺตวตฺตนฺตํ พฺรหฺมโลเก ปภสฺสรนฺติ ฯ
น เม มาริส สฺวา ทิฏฺฐิ ยฺยา เม ทิฏฺฐิ ปุเร อหุ
ปฺสฺสามิ วิตฺตวตฺตนฺตํ พฺรหฺมโลเก ปภสฺสรํ
สฺวํ อชฺช กถํ วชฺชํ อหํ นิจฺโจมฺหิ สฺสฺสโตติ ฯ

อถ โข ภควา ตํ พฺรหฺมานํ สํเวเขตฺวา เสยฺยถาปี

นาม พลฺวา ปุริโส ฯเปฯ เอวเมว ตสฺมี พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต
เขตฺวเน ปาตุรโหสิ ฯ อถ โข โส พฺรหฺมา อญฺญตรํ
พฺรหฺมปาริสชฺชํ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ มาริส เยนายสฺมา
มหาโมคฺคฺลฺลานโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ

มหาโมคฺคลลานํ เอวํ วเทหิ อตฺถิ นฺ โข มาริส โมคฺคลลาน
อณฺเณปี ตสฺส ภควโต สาวกา เอวํหิทฺธิกา เอวํหานุภาวา
เสยฺยถาปี ภวํ โมคฺคลลान กสฺสโป กปฺปิโน อนฺรุตฺโตติ ฯ เอวํ
มาริสาติ โข โส พุรฺหมปาริสชฺโช ตสฺส พุรฺหมโน ปฏิสฺสุตฺวา
เขนายสฺมา มหาโมคฺคลลान เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
อายุสฺมนตํ มหาโมคฺคลลานํ เอตทโวจ อตฺถิ นฺ โข มาริส
โมคฺคลลาน อณฺเณปี ตสฺส ภควโต สาวกา เอวํหิทฺธิกา
เอวํหานุภาวา เสยฺยถาปี ภวํ โมคฺคลลान กสฺสโป กปฺปิโน
อนฺรุตฺโตติ ฯ อถ โข อายุสฺมา มหาโมคฺคลลान ตํ พุรฺหม-
ปาริสชฺชํ คาถาย อชฺฌภาสิ

เตวิชฺชา อิทฺธิปตฺตา จ เจโตปริยายโกวิทา

จีณาสวา อรหนฺโต พหุ พุทฺธสฺส สาวกาติ ฯ

อถ โข โส พุรฺหมปาริสชฺโช อายุสฺมโต มหาโมคฺคลลา-
นสฺส ภาสิตํ อภินฺนุทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา เยน โส พุรฺหมา
เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ตํ พุรฺหมานํ เอตทโวจ อายุสฺมา
มาริส มหาโมคฺคลลान เอวมาห

เตวิชฺชา อิทฺธิปตฺตา จ เจโตปริยายโกวิทา

จีณาสวา อรหนฺโต พหุ พุทฺธสฺส สาวกาติ

อิทมโวจ โส พุรฺหมปาริสชฺโช ฯ อตฺตมโน จ โส
พุรฺหมา ตสฺส พุรฺหมปาริสชฺชสฺส ภาสิตํ อภินฺนุทิตฺติ ฯ

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 449
เล่มที่ 42 มหาโมคคัลลานตุเถราปทานวณณา หน้า 449

อิทํ สนฺธาย วุตฺตํ อัย ปนตฺโต พกฺพหฺมสุตฺเตน
ทีเปตพฺโพติ ฯ
มหาเนรฺุโน ญฺญนฺติ ญฺญสฺสเณ สกฺลเมว สินฺนรฺูปพฺพตฺราจํ
วทสฺสี ฯ
วิโมกฺขเณ อปฺสฺสยฺยิตฺติ ฆานวิโมกฺขเณ นิสฺสยเณ อภินฺนยาเณ
ปฺสฺสยฺยิตฺติ อธิปฺปาโย ฯ
วณฺนติ ชมฺพทฺธิปํ ฯ โส หิ วณฺพาหุสฺสตาย วณฺนติ
วุตฺโต เตนาห ชมฺพมณฺฑลสฺส อิตฺตโรติ ฯ
ปฺพพฺพิเทหानฺนติ ปฺพพฺพิเทหญฺจานนฺจ ปฺพพฺพิเทहनฺติ
อตุโถ ฯ
เย จ ญฺมิสยา นราติ ญฺมิสยา นรา นาม อปรโคยาน-
อตุตฺตรกฺรูกา จ มนฺุสฺสา ฯ เต หิ เลหาภาวโต ญฺมิสยาติ
วุตฺตา ฯ เตปิ สพฺเพ อปฺสฺสยฺยิตฺติ สมฺพนฺุโ ฯ อัย ปนตฺโต
นฺนฺุโทปนฺนฺุททมนเณ ทีเปตพฺโพติ ฯ
เอกสฺมึ กิร สมเย อนาถปิณฺฑติโก คหปติ ภควโต
ธมฺมเทสนํ สุตฺวา เสว ภนฺเต ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ สทฺธี
มยฺหิ เคเห ภิกฺขํ คณฺุหธาติ นิมฺนเตตฺวา ปกฺกามิ ฯ ตํ
ทิวสญฺจ ภควโต ปจฺจุสสมเย ทสฺสหฺสฺสสิโลกธาดุํ โอลเณตฺสฺส
นฺนฺุโทปนฺนฺุโท นาม นาคราชา ฅาณฺมุเข อาปาถํ อากฺจฺฉิ ฯ
ภควา อัย นาคราชา มยฺหิ ฅาณฺมุเข อาปาถํ อากฺจฺฉติ

กั นุ โข ภวิสฺสตีติ อวชฺเชนุโต สรรณคฺคณสฺส อุปนิสฺสยั
ทิสฺวา อัย มิจฺฉาทิกฺขุจิกโก ตีสฺส รตฺตเนสฺส อุปฺปสฺสนโน โโก
นุ โข อิมั มิจฺฉาทิกฺขุจิกโต วิโมเจยฺยติ ฯ อวชฺเชนุโต มหา-
โมคฺคกฺคตฺตลณตฺตเถรึ อทฺทสฺ ฯ

ตโต ปภาทาย รตฺตติยา สรีรปฏิกฺขคฺคณั กตฺวา อายสฺสมนฺตุ
อานนฺทํ อามนฺเตสิ อานนฺท ปณฺจณฺนํ ภิกฺขุสฺตณั อโรเจหิ
ตถาคโต เทวจาริกั กจฺฉตฺตีตฺตทิวสฺสจฺจ นนฺโทปนนฺทสฺส
อาปानญฺมึ สขฺชยฺยีสฺส ฯ โส ทิพฺพรตฺนปลฺลงฺเก ทิพฺเพน
เสตจฺฉตฺตเตน ธาริยมาโน ติวิธนาญฺเจหิ เจว นาคปริสฺสาย จ
ปริวฺโต ทิพฺพภษาเนสฺส อุฏฺฐายปิตฺตอณฺนปानั โอลอกยมาโน
นินฺนโน โหติ ฯ อถ โข ภควา ยถา นาคราชา ปสฺสตี
ตถา กตฺวา ตสฺส วิมานมตฺตเกเนว ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ สทฺธี
ดาวตฺตีสเทวโลกาภิมุโข ปายาสิ ฯ

เตน โข ปน สมเยน นนฺโทปนนฺทสฺส นาคราชาสฺส
เอวรูปึ ปาปกั ทิกฺขุจิกตํ อุปฺปนฺนํ โหติ อิเม หิ นาม
มุญฺหสฺสมณฺณา อมฺหากั อุปฺริภวเนน เทวานั ดาวตฺตีสณั ภวนั
ปวิสฺสนติปิ นิกฺขมฺนติปิ น ทานิ อิตโต ปฏฺฐาย อิเมสํ อมฺหากั
มตฺตเก ปาทปัสฺสุ โอกิรฺนตณั กนฺตุ ทสฺสามีติ อุฏฺฐาย
สิเนรฺูปาทั กนฺตฺวา ตํ อตฺตภาวั วิชฺหิตฺวา สินฺเรสุ สตฺตกฺขตฺตํ
โกเคหิ ปริกฺขิปิตฺวา อุปฺริ ผณั กตฺวา ดาวตฺตีสภวนั อวฺกฺชเชน

ผณน ปริคฺคเหตฺวา อทฺสสนํ คเมสึ ฯ

อถ โข อายสฺมา รกฺขปาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ ปุพฺเพ
ภนฺเต อิมสฺมี ปเทเส จิโต สีนฺรุ ปสฺสามิ สีนฺรุปริภณฺทํ
ปสฺสามิ ตาวตีสํ ปสฺสามิ ฯ เวชยนฺตํ ปสฺสามิ เวชยนตฺสส
ปาสาทสฺส อุปริชฺชํ ปสฺสามิ ฯ โก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โก
ปจฺจโย ยํ เอตฺรหิ เนว สีนฺรุ ปสฺสามิ ฯเปฯ น เวชยนตฺสส
ปาสาทสฺส อุปริชฺชํ ปสฺสามิติ ฯ อัย รกฺขपाल นนฺโทปนนฺโท
นาม นาคราชา ตุมฺหากํ กุปีโต สีนฺรุ สตฺตกฺขตฺตํ โภเคหิ
ปริกฺขิปิตฺวา อุปฺริ ผณน ปฏฺิจฺฉาทเหตุวา อนุชการิ กตฺวา
จิโตติ ฯ ทเมมิ นํ ภนฺเตติ ฯ น ภควา นํ อนุชานิ ฯ
อถ โข อายสฺมา ภทฺธิโย อายสฺมา ราหุโลติ อนุกฺกเมน
สพฺเพปี ภิกฺขุ อุกฺกหีสุ ฯ น ภควา อนุชานิ ฯ

อวसानเ มหาโมคคัลลานตุเถโร อหํ ภนฺเต ทเมมิ นนฺติ
อาห ฯ ทเมหิ โมคคัลลานาติ ภควา อนุชานิ ฯ เถโร
อตุตฺถาว วิชฺหิตฺวา มหนฺตํ นาคราชวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา
นนฺโทปนนฺทํ จุทฺทสกฺขตฺตํ โภเคหิ ปริกฺขิปิตฺวา ตสฺส ผณ-
มตฺถเก อตุตฺถโน ผณํ จเปตฺวา สีนฺรุณา สทฺธิ อภินิปฺปีเพสึ ฯ
นาคราชา ฐมายิ ฯ เถโรปี น ตฺยหํเยว สรีเร ฐโม อตุถิ
มยฺหมปิ อตุถิติ ฐมายิ ฯ นาคราชสฺส ฐโม เถริ น พาตติ
เถรสฺส ปน ฐโม นาคราชํ พาตติ ฯ ตโต นาคราชา ปชฺชติ

เถโรปี น คฺยหฺมยเว สรีเร อคฺคิ อคฺคิ มยฺหมฺปิ อคฺคิตี
ปชฺชติ ฯ นาคราชสฺส เตโช เถโร น พาทติ เถรสฺส ปน
เตโช นาคราชานํ พาทติ ฯ นาคราชา อัย มํ สีนฺรฺนา
อภินิปปิเพตฺวา ธฺมมาติ เจว ปชฺชตติ จาติ จินฺเตตฺวา โภ
ตฺวํ โภสฺตีติ ปฏิปฺจฺจติ ฯ อหํ โข นนฺท โมคฺคฺลฺลาโนติ ฯ
ภนฺเต อตฺตโน ภิกฺขุภาเวน ติฏฺฐาหิตี ฯ

เถโร ตํ อตฺตภาวํ วิชฺหิตฺวา ตสฺส ทกฺขินณณฺโสเตน
ปวิสิตฺวา วามณณฺโสเตน นิกฺขมิ วามณณฺโสเตน ปวิสิตฺวา
ทกฺขินณณฺโสเตน นิกฺขมิ ฯ ตถา ทกฺขินนาสฺโสเตน ปวิสิตฺวา
วามนาสฺโสเตน นิกฺขมิ วามนาสฺโสเตน ปวิสิตฺวา ทกฺขิน-
นาสฺโสเตน นิกฺขมิ ฯ ตโต นาคราชา มุจํ วิวริ เถโร มฺเขน
ปวิสิตฺวา อนฺโตกฺกฺจฺฉิยํ ปาจีเนน จ ปจฺฉิเมน จ จงฺกมตี ฯ
ภควา โมคฺคฺลฺลาน มนสิ กโรหิ มหิทฺธิโก นาโคติ อห ฯ
เถโร มยฺหํ โข ภนฺเต จตฺตารो อิทฺธิปาทา ภาวิตา
พหุสฺสีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนฺนฺจฺฉิตา ปริจฺฉิตา สฺสมารทฺธา
ติฏฺฐตฺตุ ภนฺเต นนฺโทปนฺนฺโท อหํ นนฺโทปนฺนฺทสฺสทิสานํ นาค-
ราชานํ สตมฺปิ สหสฺสมฺปิ ทเมยฺยนฺตฺวาตีมาห ฯ

นาคารราชา จินฺเตสิ ปวิสฺสนฺโต ตาว เม น ทิฏฺฐโ
นิกฺขมฺนกาเล ทานิ นํ ทาจนฺตเร ปกฺขิปปิตฺวา ขาติสฺสามีตี
จินฺเตตฺวา นิกฺขมถ ภนฺเต มา มํ อนฺโตกฺกฺจฺฉิยํ อปฺราปร

จกฺกมนฺโต พาศฺยิตถาติ อห ๑ เถโร นิกฺขมิตฺวา พหิ
อฏฺฐาสิ ๑ นาคราชา อัย โสติ ทิสฺวา นาสวาทํ วิสฺสชฺช
เถโร จตฺตถุชฺฌานํ สmapชฺช โลมกฺุปมฺปิสฺส วาโต จาเลตฺ
นาสกฺุชฺ ๑ อวเสสา ภิกฺุชฺ กิร อาทิโต ปฏฺุจาย สพฺพ-
ปาฏฺุหาริยานิ กาคฺุ สกฺุญฺญะยฺมฺ อิมํ ปน จานํ ปตฺวา เอว
จิปฺปนิสนฺติโน หุตฺวา สmapชฺชิตฺถํ น สกฺุชฺสสนฺตีติ เนถํ ภควา
นาคราชาทมนํ นานุชานิ ๑

นาคราชา อหํ อิมสฺส สมณสฺส นาสวาเตน โลม-
กฺุปมฺปิ จาเลตฺ นาสกฺุชฺ มหิตฺธิโก โส สมโณติ จินฺเตสิ ๑
เถโร อตฺตภาวํ วิชฺหิตฺวา สฺุปณฺณรูปํ อภินิมฺมินิตฺวา สฺุปณฺณ-
วาทํ ทสฺเสนฺโต นาคราชานํ อนฺุพฺนฺชิ ๑ นาคราชา ตํ
อตฺตภาวํ วิชฺหิตฺวา มาณวกฺวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา ภนฺเต
ตฺมฺหากํ สฺรณํ กจฺจามิตฺติ วทฺนฺโต เถรสฺส ปาเท วนฺทิ ๑
เถโร สตฺถา นนฺท อาทิโต เอหิ กมิสฺสสามาติ นาคราชานํ
ทเมตฺวา นิพฺพิสฺสํ กตฺวา คเหตฺวา ภควโต สฺนฺตีกํ อคฺมาสิ ๑
นาคราชา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ภนฺเต ตฺมฺหากํ สฺรณํ
กจฺจามิตฺติ อห ๑ ภควา สฺุชฺ โหหิ นาคราชาติ วตฺวา
ภิกฺุชฺสจฺมปฺริวโต อนาถปฺิณฺฑิกสฺส นิเวสนํ อคฺมาสิ ๑

อนาถปฺิณฺฑิกโก ก็ ภนฺเต อติทิวา อาคตฺตถาติ อห ๑
โมคคัลลานสฺส จ นนฺโทปนฺนทสฺส จ สจฺจคาโม อโหสิติ ๑

กสฺส ปน ฆนฺเต ชโย กสฺส ปราชโยติฯ โมคฺคตฺถานสฺส
ชโย นนฺทสฺส ปราชโยติฯ อนาถปิณฺฑโก อธิวาเสตฺถ เม
ฆนฺเต ภควา สตฺตทาหิ เอกปฏฺธิปาฏฺฐิยา ภตฺตํ สตฺตทาหิ เถรสฺส
สกการิ กริสฺสามีติ วตฺวา สตฺตทาหิ พุทฺธปฺปมฺขานํ ปณฺจณฺนํ
ภิกฺขุสฺตานํ มหาสกการิ อกาสิฯ เตน วุตฺตํ นนฺโท-
ปนนฺททมนฺเนน ทีเปตพุโฑติฯ

เอกสฺมี หิ สมเย ปุพฺพพาราเม วิสาขาย มหาอุปาสิทฺถาย
การิตสทฺสสทฺทพฏฺฐิมณฺฑิตฺเต ปาสาเท ภควติ วิหรนฺเตฯ เปฯ
สํเวเชสิ จ เทวตาทิฯ เตน วุตฺตํ

ชรณฺมิปิ สุกมฺภีริ พหฺลํ ทฺวปฺปรัสิยํ
วามจฺจุญฺเจน โขเกยฺยํ อิทฺธิยา ปารมี คโตติฯ
ตตฺถ อิทฺธิยา ปารมี คโตติ วิกุพฺพนิทฺธิอาทิอิตฺธิยา
ปริโยสานํ คโต ปตฺโตติฯ

อสุมฺमानนฺติ อหฺมสุมิ ปณฺณาสีลสมาริสฺมปฺนฺโนติอาทิ
อสุมฺมานํ น ปสฺสามิ น ทกฺขามิติ อตฺถโลฯ ตเทว ทีเปนฺโต
มาโน มยฺหํ น วิชฺชตีติ อาหฯ

สามเณเร อุปาทายาติ สามเณเร อาที กตฺวา สกฺเล
ภิกฺขุสงฺฆเม ครุจิตฺตํ คารวจิตฺตํ อาทรพฺพมฺหานํ อหํ กโรมีติ
อตฺถโลฯ

อปริเมยฺเย อิตฺโต กปฺเปติ อิตฺโต อมฺหากํ อุปฺปนฺนกปฺปโต

อนฺตรกปฺปาทีหิ อปริเมยฺเย เอกอสงฺเขยฺยสุส อฺปริ สตสฺสสุส-
กปฺปมตฺตเกติ อตฺโถ ฯ

ยํ กมฺมมกฺกีนีหฺรนฺติ อคฺคสาวกภาวสุส ปทํ ปุณฺณ-
สมปตฺตํ ปุเรสี ฯ

ตาหํ ภูมิมฺนุปฺตโตติ อหํ ตํ สาวกภูมึ อนฺุปฺตโต
อาสวกุขยสงฺขาตํ นิพฺพานํ ปตฺโต อสฺมิ อมฺหีติ อตฺโถ ฯ

อตฺตปฺปฏิสมฺภิทาทย โจตฺสโส ปฏิสมฺภิทา โสตาปตฺติ-
มคฺคาทโย อฏฺฐ วิโมกฺขา อิทธิวิทฺทาทย จ อภิญฺญาทย เม
มยา สจฺฉิกิตฺตา ปจฺจกฺขํ กตา ฯ พุทฺธสุส ภควโต โอวาทานฺ-
สาสนีสงฺขาตํ สาสนํ มยา กตํ สีลปฺปฏฺติปตฺตินิพฺพาทนวเสน
ปรีโยสาปิตนฺติ อตฺโถ ฯ

อิตฺถนฺติ อิมินา ปกาเรน เหนฺจฺจา วุตฺตกฺกเมน ฯ เอวํ
โส เอกสุเสว อนฺมทสฺสีพุทฺธสุส สนฺติเก ทฺวิกฺขตฺตํ พุยากรณํ
ลภี ฯ กถํ เหนฺจฺจาวุตฺตนเยน เสฏฺฐี หุตฺวา ตสฺส ภควโต
สนฺติเก ลทฺธพฺยากรโณ ตโต จโต สามุทฺทิกเก นาคภวเน
นิพฺพตฺโต ตสฺเสว ภควโต สนฺติเก ทีฆายุกภาเวน อุปหารํ
กตฺวา นิมฺนเตตฺวา โภเชตฺวา มหาปุรฺชํ อากาสี ฯ ตทาปี ภควา
พฺยากรณํ กเถสี ฯ

สุทฺถนฺติ ปทปฺุรเณ นิปาโต ฯ

อายุสฺมาติ ปิยจันฺนํ ครุการวาทิวจันฺนํ ฯ มหาโมคคัลลานตฺ-

เถโร อีมา อปทานคาถาโย อภาสิตถ กเถสิ ฯ อิติติ ปริสมา-
ปนตเถ นิปาโต ฯ

มหาโมคฺคฺคฺลฺลนตฺเถราปทานวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

มหากสฺสปตฺเถราปทานวณณา

ปทุมุตฺตรสฺส ภควโตตฺยาทิกํ อายสฺมโต มหากสฺสปตฺ-
เถรสฺส อปทานํ ฯ

อยมฺปิ ปุริมพฺพุเชสฺส กตาทิการิ ตตฺถ ตตฺถ ภเว
วิภูฏฺฐปนิสฺสยานิ ปุณฺณสมฺภารานิ อุปจินฺนโต ปทุมุตฺตรภควโต
กาเถ หํสวตฺนคเร เวเทโห นาม อสีติโกฏฺฐิกวโว กุฏฺฐมฺพิโก
อโหสิ ฯ

โส พุทฺธมามโก ฐมฺมมามโก สงฺฆมามโก อุปาสโก
หุตฺวา วิหรนฺโต เอกสฺมี อุโปสถทิวเส ปาโตว สุโกชนํ
ภุญฺชิตฺวา อุโปสถงฺคานิ อธิฏฺฐาย คนฺธปฺปฺผาทีนํ คเหตุวา
วิหารํ คนฺตฺวา สตฺถารํ ปุเชตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ

ตสฺมี จ ขณฺเ สตฺถา มหานิสฺภตฺถเรํ นาม ตตฺถยสวากํ
เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณฺํ ฐตฺวาทานํ ยทิทํ
นิสโกติ เอตทคฺเค จเปสิ ฯ อุปาสโก ตํ สุตฺวา ปสนฺโน
ฐมฺมกถาวसानเ มหาชเน อุฏฺฐาย คเต สตฺถารํ วนฺทิตฺวา
เสว ภนฺเต มยฺหํ ภิกฺขํ อธิวาเสถาติ นิมนฺเตสิ ฯ มหา โข

เล่มที่ 42 มหาภคสप्तเตราปทานวณณา หน้า 457

อุปาสก ภิกขุสงฆโฆติ ฯ กิตตโก ฆนเตติ ฯ อฏฐสฏฐิภิกขุ-
สตสฬสสนติ ฯ ฆนเต เอกัง สามณเรมปี วิหารเ อเสเสตุวา
มยหัง ภิกขัง คณฺหถาติ ฯ สตุถา อธิวาเสสิ ฯ อุปาสโก สตุถ
อธิวาสนัง ฆตุวา เคหัง คนฺตุวา มหาทานัง สขุเชตุวา ปุณทิวเส
สตุถ กาลัง อาโรจาเปสิ ฯ สตุถา ปตุตจิวรมาทาย ภิกขุ-
สงฆปรีวโต อุปาสกสฺส ฆริ คนฺตุวา ปญฺจตฺตาสเน นิสินฺโน
ทกฺขิโฆทกาวसानเ ยากุอาทีนึ สมปฏฺิจฺจนฺโต ภตฺตวิสุสคฺคัง
อกาสิ ฯ อุปาสโกปี สตุถ สนฺติเก นิสีทิ ฯ

ตสฺมี อนฺตเร มหานิสภคฺเถโร ปิณฺฑทาย จรณฺโต ตเมว
วีสึ ปฏฺิปปชฺชิ ฯ อุปาสโก ทิสฺวา อฏฺฐาย คนฺตุวา เถริ
วณฺทิตฺวา ปตุตฺ ฆนฺเต เทถาติ อาห ฯ เถโร ปตุตฺ
อทาสึ ฯ ฆนฺเต อิเชว ปวิสถ สตุถาปี เคเห นิสินฺโนติ ฯ
น วฏฺฐิสฺสติ อุปาสกาติ ฯ โส เถรสฺส ปตุตฺ คเหตุวา
ปิณฺฑปาตสฺส ปุเรตุวา อทาสึ ฯ ตโต เถริ อนฺคณฺตุวา
นิวตฺโต สตุถ สนฺติเก นิสีทิตฺวา เอวมาห มหานิสภคฺเถโร
ฆนฺเต สตุถาปี เคเห นิสินฺโนติ วุตฺเตปี ปวิสตุํ น อิจฺฉิ
อตุถิ นุ โข เอตสฺส ตุมฺหากัง กุณฺเหิ อติเรกคุโณติ ฯ
พุทฺธานญจ วณฺณมจฺเจริ นาม นตุถิ ตสฺมา สตุถา
เอวมาห อุปาสก มยฺ ภิกขัง อาคมยมาณา เคเห นิสีทาม
โส ภิกขุ น เอวํ นิสีทิตฺวา ภิกขัง อุทิกฺขติ ฯ มยฺ

คามนุตเสนาสเน วสาม โส อรณฺเณเยว วสติ ฯ มยฺ ฌนฺเน
วสาม โส อพฺโถกาเสเยว วสติติ ภควา อยณฺจ
อยณฺเจตสฺส คุโณติ มหาสมุทฺทํ ปุรยมาโน วิย ตสฺส คุณฺ
กเถสิ ฯ

อุปาตโกปี ปกติยา ชลมานทีโป เตเลน อาสิตุโต วิย
สุภูจฺจตุรํ ปสนฺโน หุตฺวา ฌินฺเตสิ ที มยฺหํ อณฺณาย
สมฺปตฺติยา ยนฺนุนาหํ อนาคต เอกสฺส พุทฺธสฺส สนฺติเก
ฐตฺวาทานํ อคฺคภาวตฺถาย ปตฺถนํ กริสฺสามิติ ฯ โส ปุณฺปี
สตุถาริํ นิมนฺเตตฺวา เตเนว นิยาเมน สตุต ทิวเส มหาทานํ
ทตฺวา สตุตเม ทิวเส พุทฺธปฺปมฺขสฺส มหาภิกฺขุสงฺฆสฺส
ติจิวรานิํ ทตฺวา สตุถุ ปาพฺมุเล นิปฺชฺชิตฺวา เอวมาห ยํ
เม ภนฺเต สตุต ทิวเส ทานํ เทนฺตสฺส เมตฺตํ กายกมฺมํ
เมตฺตํ วจิกมฺมํ เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฺภูจิตํ อิมินาหํ น
อณฺณํ เทวสมฺปตฺติํ วา สกฺกมารพฺรหฺมสมฺปตฺติํ วา ปตฺถेमิ
อิทํ ปน เม กมฺมํ อนาคต เอกสฺส พุทฺธสฺส สนฺติเก
มหานิสฺสภคฺคเถเรน ปตฺตคฺคฺจฺจานนฺตรํ ปาปฺณนตฺถาย เตรสฺสรุตฺตค-
ชรานํ อคฺคภาวสฺส อธิกาโร โหตุติ ฯ สตุถา มหนฺตํ
จानํ อิมินา ปตฺถิตํ สมฺชฺฉิสฺสตี นฺ โข โนติ โอลฺเลนฺโต
สมฺชฺฉนฺนภาวํ ทิสฺวา อาห มนาปี เต จานํ ปตฺถิตํ อนาคต
สตุสฺสสฺสคฺคปฺปาวสานเ โคตโม นาม พุทฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี ตสฺส

เล่มที่ 42 มหากสุสปตฺเถราปทานวณณา หน้า 459

ควํ คตฺยสาวโก มหากสุสปตฺเถโร นาม ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ฯ
ตํ สุตฺวา อุปาสโก พุทฺธานํ เทว กถา นาม นตฺถิติ
ปฺนทิวเส ปตฺตพฺพิ วย ตํ สมฺปตฺตี อมฺลยิตฺถ ฯ โส ยาวตายุํ
ทานํ ทตฺวา ลีลํ สมาทาย รกฺขิตฺวา นานปฺปการํ ปฺลย-
กมฺมํ กตฺวา กาลํ กตฺวา สกฺเค นิพฺพตฺติ ฯ

ตโต ปฏฺจาย เทวมนุสฺเสสุ สมฺปตฺตี อนฺถวนฺโต อิตฺโต
เอกนวุตฺกปฺเป วิปฺสฺสตีสมฺมาสมฺพุทฺเฐ พนฺธมฺตีนกริ อฺปนฺนิตฺสาย
เขมเม มิกฺทาเย วิหรนฺเต เทวโลกา จวิตฺวา อณฺตรสฺมี
ปฺริชิตฺตพฺราหฺมณฺกุลे นิพฺพตฺติ ฯ

ตสฺมิณฺจ กाले วิปฺสฺสตี ภควา สตฺตเม สํวจฺจเร
ธมฺมํ กเถสิ(๑) มหนฺตํ โกลาหฺลํ อโหสิ ฯ สกฺลชมฺพุทฺธิเป
เทวตา สตฺถา ธมฺมํ กเถสฺสตีติ อารโจะสุ ฯ พฺราหฺมโณ
ตํ สาสนํ อสุโสสิ ฯ ตสฺส นีวาสนสาฎฺโง เอโกเยว ตถา
พฺราหฺมณฺนิยา ฯ ปารุปฺนํ ปน ทฺวินนฺมปิ เอกเมว ฯ โส
สกฺลนคฺเร เอกสาฎฺกพฺราหฺมโณติ ปฺลยฺวายิ ฯ

โส พฺราหฺมโณ เกนจิทฺเว กิจฺเจน พฺราหฺมณานํ
สนฺนิปาเต สติ พฺราหฺมณิํ เกเห จเปตฺวา สยํ ตํ วตฺถํ
ปารุปีตฺวา คจฺจติ พฺราหฺมณินํ สนฺนิปาเต สติ สยํ เกเห
อจฺจติ พฺราหฺมณิํ ตํ วตฺถํ ปารุปีตฺวา คจฺจติ ฯ

๑. กเถสฺสตีติ วตฺถุยฺตฺตํ ฯ

ตสฺมี ปน ทิวเส โส พุราหุมนฺ อห โภติ ก็
ควํ รตฺตี ฌมฺมํ สุณฺิสฺสตี อุทาทุ ทิวาติ ฯ สามี อห
มาตุคาโม ภีรูกชาติกา รตฺตี โสตุํ น สกฺโกมิ ทิวา โสสุสามิต
ตํ พุราหุมนฺฺ เคเห จเปตฺวา ตํ วตฺถํ ปารุปีตฺวา อุปาสิกahi
สทฺธิ วิหารํ คนฺตุวา สตุถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺนา
ฌมฺมํ สุตฺวา อุปาสิกahi สทฺธิ อคมาสิ ฯ อถ พุราหุมนฺ
ตํ เคเห จเปตฺวา ตํ วตฺถํ ปารุปีตฺวา วิหารํ คโต ฯ

ตสฺมี จ สมเย สตุถา ปริสมชฺเฒ อลงฺกตฌมฺมาสเน
นิสินฺโน จิตฺตวิชนี คเหตุวา อากาสคฺงคํ โอตฺาเรนฺโต วิย
สินฺรุ มนฺถ(๑) กตฺวา สาคฺร์ นิมนฺนฺเถนฺโต วิย จ ฌมฺมกถํ
กเถสิ ฯ พุราหุมนฺฺสฺส ปริสปรียนฺเตน นิสินฺนฺสฺส ฌมฺมํ
สุณฺนฺตฺสฺส ปจฺมายาเมเยว สกฺลสรฺริํ ปุริยมาณา ปญฺจวณฺณา
ปีติ อุปฺปชฺชิ ฯ โส ปารุตฺวตฺถํ สงฺฆริตฺวา(๒) ทสฺพลสฺส
ทสฺสามิติ จินฺเตสิ ฯ อถสฺส อาทิณฺวสฺสทฺสํ ทสฺสยมานํ มจฺเจร
อุปฺปชฺชิ ฯ โส พุราหุมนฺฺยา ตฺยฺหฺลฺจ เอกเมว วตฺถํ อญฺฉ
กิลฺยจิ ปารุปนํ นาม นตฺถิ อปารุปีตฺวา พหิ วิจฺริตุํ น
สกฺโกมิติ สพุทฺธาปี อทาตุคาโม อโหสิ ฯ อถสฺส นิกฺขนฺเต
ปจฺเม มชฺฉิมยาเมติ ตเถว ปีติ อุปฺปชฺชิ ฯ โส ตเถว จินฺเตตฺวา
ตเถว อทาตุคาโม อโหสิ ฯ อถสฺส มชฺฉิเม ยามे นิกฺขนฺเต
๑ สฺ. มตฺถํ ฯ ๒ สฺ. สฺหริตฺวา ฯ

เล่มที่ 42 มหากสฺสปตฺเถราปทานวณณา หน้า 461

มชฺฌิมยาเมปี ตเถว ปีติ อุปฺปชฺชชฺ ๗ ตทา โส มจฺเจรฺ ชินิตฺวา
วตฺถํ สงฺฆริตฺวา สตฺถุ ปาทมฺเฏ จเปสิ ๗ ตโต วามหตฺถํ
อากุชิตฺวา ทกฺขิณฺน หตฺถเณน อุปฺโฆฏฺเฏตฺวา ชิตฺเม ชิตฺ
เมติ ติกฺขตฺตํ นที ๗

ตสฺมี สมเย พนฺธุมา ราชา ฅมฺมาสนฺตฺส ปจฺจโต
อนฺโตสฺมาณิยํ นิสินฺโน ฅมฺมํ สฺมาติ ๗ รณฺโณ จ นาม
ชิตฺ เมติ สทฺโท อมฺนาโป โหติ ๗ ราชา ปุริสํ อาณาเปสิ
กจฺจ ภาณฺ เอตํ ปจฺจ กิ โส วทฺตีติ ๗ พุราหฺมโณ
เตนาคนฺตฺวา ปจฺจโต อวเสสา หตฺถิยานาทีนํ อารุห
อสิจฺมมาทีนํ กเหตุวา ปฺรเสณํ ชินนฺติ น ตํ อจฺจริยํ ๗
อหํ ปน ปจฺจโต อากจฺจนฺตฺส ญฺญโณณฺตฺส มุคฺคเรน สีหํ
ภินฺนิตฺวา ตํ ปลาเปนฺโต วีย มจฺเจรฺจิตฺตํ ชินิตฺวา ปารุตฺวตฺถํ
ทสฺพลสฺส อทาสี ตํ เม ชิตฺ มจฺเจรฺ อจฺจริยนฺติ อห ๗
โส อากนฺตฺวา ตํ ปวตฺตี รณฺโณ อาโรเจสิ ๗ ราชา อมฺเห
ภาณฺ ทสฺพลสฺส อนฺรุปํ น ชานาม พุราหฺมโณ ชานาตีติ
ตสฺส ปสฺสิตฺวา วตฺถยฺกํ เปเสสิ ๗

ตํ ทิสฺวา พุราหฺมโณ จินฺเตสิ ราชา มยฺหํ ตฺถนฺที
นินฺนุณฺตฺส ปจฺจํ กิณฺจ อทฺตฺวา สตฺถุ ญฺเณ กเถนฺตฺส อทาสี
สตฺถุ ญฺเณ ปฏฺิจฺจ อิทํ อุปฺปนฺนํ สตฺถุเยว อนฺจฺจวิกนฺติ
ตมฺปิ วตฺถยฺกํ ทสฺพลสฺส อทาสี ๗ ราชา กิ พุราหฺมเณน

กตฺนฺติ ปุจฺฉิตฺวา ตมฺปิ เตน วตฺถยฺกํ ตถาคตฺสฺเสว ทินฺนฺนฺติ
สฺตฺวา อณฺณานิปิ เทว วตฺถยฺคานิ เปเสสิ โส ตานิปิ สตฺถ
อทาสี ฯ

ปฺน ราชา อณฺณานิปิ จตฺตาริํติ เอวํ วตฺวา ยาว
เอวํ ทวตฺตีส วตฺถยฺคานิ เปเสสิ ฯ

อถ พฺราหฺมโณ อิทํวทฺเตตฺวา วทฺเตตฺวา กหณฺ
วีย โหติํติ อตฺตโน อตฺถาย เอกํ พฺราหฺมณฺนิยา เอกนฺติ เทว
วตฺถยฺคานิ กเหตุวา ตีส ยฺคานิ ตถาคตฺสฺเสว อทาสี ฯ ตโต
ปฏฺจาย จ โส สตฺถ วิสุตฺสาลิโก ชาโต ฯ

อถ ตํ ราชา เอกทิวสํ สีตสมเย สตฺถ สนฺติเก ฌมฺม
สฺนฺนํติ ทิสฺวา สตฺสทฺสฺสกฺขณํ อตฺตโน ปารฺตํ รตฺตกมฺพลํ
ทตฺวา อห อโต ปฏฺจาย อิมํ ปารฺปิตฺวา ฌมฺมํ สฺนฺนาหิํติ ฯ
โส ก็ เม อิมินา กมฺพเลน อิมสฺมึ ปฺตฺติกาเย อุปฺนิตฺเตนาติ
จินฺเตตฺวา อนฺโตคนฺธกฺุณฺฑิยํ ตถาคตฺสฺส มณฺจสฺส อุปริ วิตานํ
กตฺวา อคฺมาสิ ฯ

อถเอกทิวสํ ราชา ปาโตว วิหารํ คนฺตฺวา อนฺโตคนฺธกฺุณฺฑิยํ
สตฺถ สนฺติเก นิสิํติ ฯ ตสฺมึ ขณฺเ ฉพฺพณฺณา พุทฺธรสฺมิโย
กมฺพเล ปฏฺิหณฺณนฺติ กมฺพโล อตีวีย วิโรจิตฺถ ฯ ราชา
อุลฺโลเกนฺโต สยฺขานิตฺวา อห อมหากํ ฆนฺเต เอส กมฺพโล
อมฺเหหิ เอกสาฎกพฺราหฺมณฺสฺส ทินฺนฺนฺติ ฯ คฺมุเหหิ มหาราช

เล่มที่ 42 มหากสฺสปตฺเถราปทานวณณา หน้า 463

พฺรหฺมโณ ปุชฺโธ พฺรหฺมณฺน มยฺ ปุชฺตาติ ฯ

ราชา พฺรหฺมโณ ยุตฺตํ อณฺณาสิ น มยฺนฺติ ปสฺสฺสิตฺวา
ยํ มนุสฺसानํ อุปการญฺจํ ตํ สพฺพํ อญฺญญฺจํ กตฺวา
สพฺพญฺจํ นาม ทานํ ทตฺวา ปุโรหิตญฺจานเณ จเปสฺสิ ฯ โสปี
อญฺญญฺจํ นาม จตฺตญฺจํ โหตฺตํ จตฺตญฺจํ สลาภกตฺตานํ
อุปญฺจเปตฺวา ยาวชฺชิวํ ทานํ ทตฺวา สิลํ รกฺขิตฺวา ตโต จุโต
สกุเณ นิพฺพตฺติ ฯ

ปฺนุ ตโต จุโต อิมสฺมี กปฺเป กวโต โภณาภมฺนสฺส
ภควโต กสฺสปสฺส จาติ ทฺวินฺนํ อนฺตเร พาราณสียํ
กญฺมฺพิกกุเล นิพฺพตฺโต โส วทฺตมฺนวย ฆรราวาสํ วสนฺโต
เอภทิวาสํ อรณฺเย ชงฺฆวิหารํ วิจฺรติ ฯ ตสฺมี จ สมเย
ปจฺเจกพฺพุโช นทิตฺเร จีวรกมฺมํ กโรนฺโต อนฺวาเต อปฺโปโหนเต
สงฺฆริตฺวา จเปตฺมารพฺพุโช ฯ โส ตํ ทิสฺวา กสฺมา ภนฺเต
สงฺฆริตฺวา จเปถาติ อายํ อนฺวาโต นปฺโปโหตฺติ ฯ อิมินา
ภนฺเต กโรถาติ อุตฺตริสาญฺจํ ทตฺวา นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจานเณ
เม โภจํ หานํ มา โหตฺตํ ปตฺถนํ อกาสิ ฯ

ฆเรปิสฺส ภคินียา สทฺธิ ภริยาย กลหํ กโรนฺติยา
ปจฺเจกพฺพุโช ปิณฺฑาย ปาวิสฺสิ ฯ อถสฺส ภคินิ ปจฺเจกพฺพุทฺส
ปิณฺฑปาตํ ทตฺวา ตสฺส ภริยํ สนฺชาย เอวรूपํ พาลํ
โยชนสฺเต ปรีวชฺเชยฺยนฺติ ปตฺถนํ จเปสฺสิ ฯ สว เภหฺงคเณ จิตา

สุตฺวา อิมาย ทินฺนภคฺคํ เอส มา ภูณฺชคฺคิตฺติ ปคฺคตํ คเหตุวา
ภคฺคตํ ฉทฺทเหตุวา กถลลสฺส ปฺปุเรตฺวา อทาสีฯ อิตฺรา ทิสฺวา
พาเล มํ ตาว อกฺโกส วา ปหร วา เอวรฺรูปสฺส ปน เทว
อสงฺเขยฺยานิ ปฺปฺริตปารมิตฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปคฺคตโต ภคฺคตํ
ฉทฺทเหตุวา กถลลํ ทาคฺคํ น ยุตฺตนฺตฺติ อหาฯ

อถสฺส ภริยาย ปภฺภิสงฺขานํ อฺอุปฺปชฺชิตฺติฯ สทา ติฏฺฐจถ
ภนฺตฺติ กถลลํ ฉทฺทเหตุวา ปคฺคตํ โชวิทฺวา คนฺธจฺจนฺเณน
อฺพพฺภุญฺเจตฺวา ปณฺธิตภคฺคตสฺส จตฺตมธฺรฺรสฺส จ ปฺปุเรตฺวา อฺุปริ
อาสิคฺคเตน ปทฺมคพฺภวณฺเณน สปฺปีนา วิชฺโชตฺมานํ ปคฺคตํ
ปจฺเจกพุทฺธสฺส หคฺคเถ จเปตฺวา ยถา อຍံ ปิณฺทปาโต
โอภาสชาโต เอวํ โอภาสชาตํ เม สรฺรํ โหตฺตุติ ปคฺคตํ
อกาสิฯ ปจฺเจกพุทฺโธ อนฺนโมทิตฺวา อากาสํ ปกฺขนฺทิตฺติฯ

เตปิ เทว ชายปติกา ยาวตายุกํ จตฺวา ตโต จุตฺตา
สคฺคเค นิพฺพตฺตีสฺส ปฺปนํ ตโต จวิทฺวา อฺุปาสโก กสฺสป-
สมฺมาสมฺพุทฺธกาเล พาราณสิยํ อสิคฺคิโกฏฺฐิวิภวสมฺปนฺเน กุเล
นิพฺพตฺติ อิตฺราปิ ตาทิสฺสเสว เสฏฺฐิโน ธีตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ
ตสฺส วยฺยปคฺคตสฺส ตเมว เสฏฺฐิธีตฺรํ อานยีสฺสฯ ตสฺสา ปฺปุพฺเพ
อนิฏฺฐวิปากสฺส ปาปกมฺมสฺส อานฺุภาเวน ปติกฺขํ ปวิฏฺฐ-
มตฺตาย อุมฺมารนฺตรโต ปฏฺฐาย สกถลลํ เกหํ อฺุคฺขมาฏฺฐิตฺวจ-
กฺกูปํ วิย ทฺคฺคคฺคณฺธิ ชาติฯ กุมาริ กสฺสายํ คนฺโชรฺติ ปจฺจณฺิตฺวา

เล่มที่ 42 มหากสฺสปตฺเถราปทานวณณา หน้า 465

เสฏฺฐิกถณายาติ สุตฺวา นีหฺรถ นนฺติ ตสฺสาเยว กุลฆริ
เปเสสิ ฯ สา เตเนว นีหาเรน สตฺตสฺส จาเนสุ ปฏฺินิวตฺติ ฯ

เตน สมเยน กสฺสปทสฺสโถ ปรีนินุพฺพายิ ตสฺส สต-
สทสฺสคฺขณิกาหิ สฺวณฺณิกฺกาหิ โยชนุพฺเพธฺ เจตฺยิ อารภีสุ ฯ
ตสฺมี เจตฺยิเย กิริยมาเน สา เสฏฺฐิธีตา จินฺเตสิ อหํ สตฺตสฺส
จาเนสุ ปฏฺินิวตฺตา กี เม ชีวิเตนาติ อตฺตโน อากรณภณฺฑํ
ภณฺฑาเปตฺวา สฺวณฺณิกฺกํ การุเทสิ รตนายตํ วิทฺตติวิทฺตินฺณํ
จตฺตฺรํกุลฺลพฺเพธฺ ฯ ตโต หริตาลมโนสิลาปิณฺฑํ กเหตฺวา อฏฺฐ
อุปฺปลปฺพหตฺถเก อาทาย เจตฺยิกฺรณฏฺฐานํ กตฺวา ฯ ตสฺมี
จ ขณฺเ เอกา อิฏฺฐกาปนฺติ ปรีกขิปิตฺวา อากจฺจมานา
ฆณฺณิกฺกาย อุนา โหติ ฯ เสฏฺฐิธีตา วทฺธกิ อห อิมํ
เม อิฏฺฐกํ เอตฺถ จเปถาติ ฯ อมฺม ภาทฺทเก กาลเ อากตาสิ
สยเมว จเปหิตี ฯ สา อารุยุหฺ เตเลน หริตาลมโนสิลาปิณฺฑํ
โยเชตฺวา เตน พนฺธเนน อิฏฺฐกํ ปตฺติฏฺฐเปตฺวา อุปริ อฏฺฐหิ
อุปฺปลปฺพหตฺถเกหิ ปุชฺชํ กตฺวา วนฺทิตฺวา นินุพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐานเ
เม กายโต จนฺทนคฺนุโร วายตฺ มุขโต อุปฺปลคฺนุโรติ ปตฺถนํ
กตฺวา เจตฺยิ วนฺทิตฺวา ปทกฺขินฺณํ กตฺวา เคหํ อคฺมาสิ ฯ

ตสฺมีเยว ขณฺเ สา ยสฺส เสฏฺฐิปฺตฺตสฺส ปจฺมํ เคหํ
นิตา ตสฺส ตํ อารพฺภ สติ อุทปาติ ฯ นกเรปี นกฺขตฺตํ
สงฺฆฏฺฐจํ โหติ ฯ โส อุปฺฏฺฐาเก อห อิธ อนันฺดา เสฏฺฐิธีตา

กุหิณฺติ ฯ กุลเคเห สามิตี ฯ อานถ นํ นกฺขตฺตํ กิฬิสสามิตี ฯ
เต คนฺตุวา ตํ วณฺทิตฺวา จิตา ฯ กิ ตาตา อากตฺตถาติ ตาย
ปฺกฺกฺสา ตสฺสา ตํ ปวตฺตี อัจจิสฺสุ ฯ ตาตา มยา อากรณ-
ภณฺเตหิ เจตฺยิ ปฺชิตํ อากรณํ เม นตฺถิติ ฯ เต คนฺตุวา
เสฏฺฐิปฺตฺตสฺส อาริเจสิ ฯ อานถ นํ ปิลนฺธนํ ลภิสฺสตีติ ฯ
เต ตํ อานยิสฺสุ ฯ ตสฺสา สห เภสเนน สกฺลเคหํ จนฺทน-
คนฺโห เจว อุปลคนฺโห จ วายิ ฯ เสฏฺฐิปฺตฺโต ตํ ปฺจฺฉิ
ภทฺเท ตว สริโรโต ปจฺมํ ทฺวคนฺโห วายิ อิทานิ ปน เต
สริโรโต จนฺทนคนฺโห มฺขโต อุปลคนฺโห วายติ กิเมตฺนติ ฯ
สา อาทิโต ปฺกฺกฺจาย อตฺตโน กตฺถมมํ อาริเจสิ ฯ เสฏฺฐิ-
ปฺตฺโต นิยุยานิกํ วต พุทฺธสาสนนฺติ ปสิทิตฺวา โยชนิกํ
สุวณฺณเจตฺยิ กมฺพลกฺกฺจฺเณน ปฺจฺฉินฺนาเตตฺวา ตตฺถ ตตฺถ รม-
จกฺกปมาณฺเหหิ สุวณฺณปทุเมหิ อลงฺกริ ฯ เตสํ ทฺวาทสฺหตฺถา
โอมฺพกา โหนฺติ ฯ

โส ตตฺถ ยาวตฺยํ จตฺวา ตโต จฺโต สกฺเค
นิพฺพตฺติตฺวา ปฺน ตโต จวิตฺวา พาราณสีโต โยชนมฺเต จาน
อณฺตรสฺมี อมฺจฺจฺกฺเล นิพฺพตฺติ ภริยา ปนฺสฺส เทวโลกโต จวิตฺวา
ราชกฺุเล เชฏฺฐราชสีตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ เตสฺ วยปฺตฺเตสฺ
กฺุมารสฺส วสนคามे นกฺขตฺตํ สงฺฆมฺภุจฺจํ ฯ โส มาตฺริ อหา
อมฺม สาณฺฑิกํ เม เทหิ นกฺขตฺตํ กิฬิสสามิตี ฯ सा चिद्वณฺณ

นีหริตฺวา อทาสี ฯ อมฺม ฦถมิตฺตํ อาห ฯ สว อณฺณํ นีหริตฺวา
อทาสี ฯ โส ตมฺปิ ปฏิกุขิปิ ฯ อถ นํ มาตา อาห ตาต
ยาทิสฺส เคเห มยฺ ชาตา นตฺถิ โน อิตฺโต สฺขุมตฺรสฺส ปฏฺิ-
ลาภาย ปฺลฺยณฺนตฺติ ฯ เตน หิ ลภนฺนฺจํ คจฺฉามิ อมฺมาตฺติ ฯ
ปฺตฺต อหํ อชฺเชว ตฺยหํ พาราณสีนคฺรชฺชปฏฺิลาภํ อิจฺฉามิตฺติ ฯ
โส มาตฺริ วนฺทิตฺวา คจฺฉามิ อมฺมาตฺติ ฯ คจฺฉ ตาตาตฺติ ฯ
โส ปน ปฺลฺยณฺนิยามนฺน นิกฺขมิตฺวา พาราณสี คนฺตฺวา อฺยฺยาน
มงฺคลสฺสิลापฏฺเฐ สสฺสิตํ ปารุปีตฺวา นิปชฺชติ ฯ โส จ พาราณสี-
รณฺโณ กาลงฺกตฺสฺส สตฺตโม ทิวโส โหติ ฯ

อมฺจฺจา รณฺโณ สรฺริรฺกิจฺจํ กตฺวา ราชงฺกณฺณํ นิสฺสิตฺวา
มนฺตยฺสิ รณฺโณ เอกา ชีตาव อตฺถิ ปฺตฺโต นตฺถิ อราชกํ
รชฺชํ นสฺสิสฺสตฺติ โโกราชา ภวิตฺถุ อรหตฺติติ ฯ ตฺวํ โหหิ
ตฺวํ โหหิตฺติ ฯ ปุโรหิตฺโต อาห พหุํ โอลเกตุํ น วฏฺฏติ
สุสฺสรณํ วิสฺสชฺเชสฺสามาตฺติ ฯ เต กุมฺพทวณฺณํ จตฺตาโร สินฺชเว
โยเชตฺวา ปญฺจวิธราชกฺกุชฺฌณฺนํ เสตจฺจตฺตลฺยจฺจ ตสฺมี จเปตฺวา
รณํ วิสฺสชฺเชตฺวา ปจฺจโต ตฺริยานิ ปคฺคณฺหาเปสฺสุ ฯ รโถ
ปาจฺินทฺวาเรณ นิกฺขมิตฺวา อฺยฺยานาภิมฺโข อคฺมาตฺติ ฯ ปริจฺเยน
อฺยฺยานาภิมฺโข คจฺฉตฺติ นีวตฺเตมาตฺติ เกจि อหํสฺสุ ฯ ปุโรหิตฺโต
มา นีวตฺตยิตฺถาตฺติ อาห ฯ รโถ คนฺตฺวา กุมาริ ปทกฺขิณฺณํ
กตฺวา อารุหนสฺชชฺไซ หุตฺวา อฏฺฐาตฺติ ฯ ปุโรหิตฺโต ปารุปนกณฺณณฺ

อปเนตฺวา ปาทตลानी โอลเอนโต ตัญจตุ อัย ทีโป
ทฺวิสหสฺสปริตฺตทีปวาเรสุ จตุสุ มหาทีเปสุ เอส รชฺชํ การเรตฺ
ยฺตุโตติ วตฺวา ตูรียานี ปคฺคณฺหถาติ ติกฺขตฺตํ ตูรียานี
ปคฺคณฺหาเปติ ฯ

อถ กุมารโ มุขํ วิวริตฺวา โอลเอนโต เณ กมฺเมน
อาคตฺตถาติ อห ฯ เทว ตุมฺหากํ รชฺชํ ปาปฺณาตีติ ฯ
ราชา โว กหนฺติ เทวตฺตํ คโต สามีติ ฯ กติ ทิวสา
อติกฺกนฺตาติ ฯ อชฺช สตฺตโม ทิวโสติ ฯ ปฺตฺโต วา ธีตา วา
นตฺถีติ ฯ ธีตา อตฺถิ เทว ปฺตฺโต นตฺถีติ ฯ เตนฺหิ กริสฺสามิ
รชฺชนฺติ ฯ เต ตาวเทว อภิเสกมณฺฑปํ การเรตฺวา ราชธีตรํ
สพฺพาลงฺการเหติ อลงฺกริตฺวา อฺยฺยานํ อานเนตฺวา กุมารสฺส
อภิเสกํ อํสุ ฯ อถสฺส กตฺวาภิเสกสฺส สตฺสหสฺสกฺขมนํ วตฺถิ
อฺปนยีสฺสุ ฯ โส กิมิทํ ตาตาติ อห ฯ นิवासนฺวตฺถิ เทวาติ ฯ
นฺนุ ตาตา ถฺถนฺติ มนุสฺสปริโกวตฺถเสสุ อิตฺ มุทฺตรํ นตฺถิ
เทวาติ ฯ ตุมฺหากํ ราชา เอวรूपํ นิวาเสตีติ ฯ อาม เทวาติ ฯ
น มณฺเฑ ปฺถุณฺวา ตุมฺหากํ ราชาติ สฺวณฺณกิงฺการํ อاهرถ
ลภิสฺสามิ วตฺถนฺติ สฺวณฺณกิงฺการํ อหาราเปตฺวา อฺญฺจาย หตฺถ
โธวิตฺวา มุขํ วิกฺขาเลตฺวา หตฺถเณ อฺทกํ คเหตฺวา ปฺรตฺถิมทิสายํ
อพฺภกฺกิริ ฯ ฆนฺปจวี กิณฺทิตฺวา อฺญฺจ กปฺปรุกฺขา อฺญฺจหีสฺสุ ฯ
ปฺน อฺทกํ คเหตฺวา ทกฺขิณฺปจฺฉิมอฺตฺตรทิสายนฺติ เอวํ จตุสุ

ทิสาสฺ อพุกฺกิริ สพฺพทิสาสฺ อฏฺฐฏฺฐกํ กตฺวา ทฺวตฺตีส
กปฺปรุกฺขา อฏฺฐหีสฺ ๑ โส เอกํ ทิพฺพทฺสฺสํ นิวาเสตฺวา เอกํ
ปารุปีตฺวา นนฺทรณฺโณ(๑) วิชิตฺ สุตฺตกนฺติกา อิตฺถิโย มา
สุตฺตํ กนฺตีสฺสูติ เอวํ เภรี จราเปถาติ วตฺวา นตฺตํ อุตฺสาเปตฺวา
อลงฺกตปฏฺยตฺโต หตฺถิกุขนฺนฺวรคฺโต นครํ ปวิสิตฺวา ปาสาทํ
อภิรฺยูห มหาสมฺปตฺตี อนฺภวิ ๑

เอวํ กจฺจนฺเต กาเล เทวี รณฺโณ สมฺปตฺตี ทิสฺวา
อโห วต ตปฺสฺสีติ การุณฺณาการํ ทสฺเสสิ ๑ กิมิทํ เทวีติ
ปฏฺฐา อติมหตี เทว เต สมฺปตฺติ อตีเต พุทฺธานํ สทฺททิตฺวา
กตกลฺยาณสฺส ผลํ อิทานิ อนาคตสฺส ปจฺจยํ ปุณฺณํ น
กโรถาติ อห ๑ กสฺส มสฺสาม สีลวฺนฺโต นตฺถิติ ๑ อสุณฺโณ
เทวชมฺพุทฺธิโป อรหฺนฺเตหิ ตฺมฺเห เทว ทานํ สชฺเชถ อหํ
อรหฺนฺเต ลจฺจามิตฺติ อห ๑ ปุณฺทิวเส ราชฺวา ปาจฺฉินทฺวาเร
ทานํ สชฺชาเปสิ ๑ เทวี ปาโตว อฺโปสถงฺคานิ อธิฏฺฐาย
อฺปริปาสาเท ปฺรตฺถากิมฺขา อฺเรน นิปชฺชิตฺวา สเจ เอตฺสฺสาย
ทิสาย อรหฺนฺโต อตฺถิ เสว อากนฺตฺวา อมฺหากํ ภิกฺขุ
คณฺหนฺตฺติ อห ๑ ตสฺสํ ทิสายํ อรหฺนฺโต นาหฺลฺลํ ตํ สกฺกาเร
กปณฺยาจกานํ อทฺสฺ ๑

ปุณทิวเส ทกฺขินทฺวาเร สชฺเชตฺวา ตเถว ทกฺขิณฺเยยฺย
๑ สฺ. ย. นนฺทियรณฺโณ ๑

นาลตถ ปุณทิวเสปี ปจฺฉิมทวารเร ตเถว ๑ อุตฺตรทวารเร สชฺชิต-
ทิวเส ปน เทวียา ตเถว นิมนฺเตนฺตฺติยา หิมวฺนเต วสนฺตานิ
ปทุมวติ ปุตฺตานิ ปณฺจสฺตานิ ปจฺเจกพุทฺธานิ เซฏฺฐโก มหา-
ปทุมปจฺเจกพุทฺโธ ภาตฺติเก อามนฺเตสิ มาริสฺสา นนฺทราชา(๑) ตุมฺเห
นิมนฺเตติ อธิวเสถ ตสฺสชาติ ๑ เต อธิวเสตฺวา ปุณทิวเส
อโนตตตฺตเห มุขํ โชวิทฺวา อากาเสนาคนฺตฺวา อุตฺตรทวารเร
โอดรีสุ ๑ มนฺุสฺสา ทิสฺวา คนฺตฺวา ปณฺจสฺตา เทว ปจฺเจก-
พุทฺธา อากตฺติ รมฺโถ อาโรเจสุ ๑ ราชา สทฺธิ เทวียา
คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ปจฺเจกพุทฺเธ ปาสาํ อโรเปตฺวา ตฺตร
เนลํ ทานํ ทตฺวา ฆตฺตกิจฺจาวसाने ราชา สงฺฆตฺเถรสฺส เทวี
สงฺฆนวกสฺส ปาทุมฺเล นิปฺติตฺวา อยุยา ฆนฺเต ปจฺเจยฺหิ น
กิลมิสฺสนฺติ มยฺลจฺ ปุณฺณน น ปรีหยาสิสฺสาม อมฺหากํ ยาวชฺวี
อิชฺ นีวาสาย ปฏฺิณฺณํ เทถาติ ปฏฺิณฺณํ กาทฺเรตฺวา อยุยาน
ปณฺจ ปณฺณสาลาสฺตานิ ปณฺจ จงฺกมนฺสฺตานิตี สพุพากาเรน
นีวาสนฺภูจฺจานานิ สมฺปาเทตฺวา ตตฺถ วสาเปสุ ๑

เอวํ กาลे คจฺฉนฺเต รมฺโถ ปจฺฉนฺเต กุปีเต ราชา อหํ
ปจฺฉนฺตํ วุปฺสเมตฺถุ คจฺฉามิ ตฺวํ ปจฺเจกพุทฺเธสุ มา ปมชฺชาติ
เทวี โอวิทฺวา คโต ๑ ตสฺมี อนาคเตยฺเว ปจฺเจกพุทฺธานิ आयु-
สงฺขารา จีณา ๑ มหาปทุมปจฺเจกพุทฺโธ ตियามรตฺตี ฆานกิปฺ
๑. ส. ยู. นนฺทราชา ๑

กีพิตฺวา อรุณฺคฺคฺมนสมเย อาลมฺพนผลกั อาลมฺพิตฺวา จิตโก ว
อนฺุปาทีเสตยา นิพฺพานธาตฺยา ปรีนินิพฺพายี เอเตนฺุปาเยน
เสตยาปีติ สพฺเพว ปรีนินิพฺพตาฯ ปฺนทิวเส เทวี ปจฺเจกพฺพุธานั
นินิสิทฺถจฺจานานิ สขฺเขตฺวา ปุปฺพานิ วิกิริตฺวา ฐปึ วาเสตฺวา
เตสั อากมฺนั โอลเณตฺติ นินินฺนา อากมฺนั อทิสฺวา ปุริเส
เปเสตี กจฺจถ ตาตา ชานาถ ก็ อญฺยานัน อผาสฺกนฺติฯ เต
คนฺตฺวา มหาปทฺมสฺส ปณฺณสาตฺยา ทวารั วิวริตฺวา ตตฺถ
ตึ อปสฺสนฺตา จงฺกมฺนั คนฺตฺวา อาลมฺพนผลกั นิสฺสาย จิตึ
ทิสฺวา วนฺทิตฺวา กาโล กนฺเตติ อาหึสุฯ ปรีนินิพฺพุตฺตริริ ก็
กเถสฺสตี เต นินิทายตี มณฺเณติ วตฺวา ปิฏฺฐิจปาเท หตฺเถน
ปฺรามสิตฺวา ปาทานั สีตลตฺยา เจว ถทฺชตฺยา จ ปรีนินิพฺพุตฺถาวั
ณตฺวา ทฺตฺยสฺส สนฺติกั คนฺตฺวา ตเถว ณตฺวา ปฺน ตตฺยสฺสาตี
เอว สพฺเพปิ ปรีนินิพฺพุตฺถาวั ณตฺวา ราชกฺุฬั อากมึสุฯ กหึ
ตาตา ปจฺเจกพฺพุธาตี ปุฏฺฐา ปรีนินิพฺพตา เทวตี อาหึสุฯ
เทวี กนฺทนฺตี โรทนฺตี นิกฺขมิตฺวา นาคเรหิ สทฺธิ ตตฺถ
คนฺตฺวา สาธุกิพิตึ กาทเรตฺวา ปจฺเจกพฺพุธานั สริริกจฺจ
กาเรตฺวา ธาตุโย คาหาเปตฺวา เจตฺยิ ปติฏฺฐาเปสิฯ

ราชา ปจฺจนตึ วุปฺสเมตฺวา อากโต ปจฺจกฺคฺมนั อากตึ
เทวี ปุจฺฉิ ก็ ภาทฺเท ตฺวึ ปจฺเจกพฺพุเชตฺสุ น ปมชฺชสิ
นิโรคา จ อญฺยาตีฯ ปรีนินิพฺพตา เทวตีฯ ตึ สุตฺวา ราชา

จินฺเตสิ เอวรูปานมฺปิ ปณฺหิตานํ มรณํ อุปฺปชฺชติ อมฺหากํ
กฺุโต โมกฺโขติ ฯ โส นครํ อปฺวิสิตฺวา อุยฺยานเมว คนฺตุวา
เชฏฺฐปฺคฺคํ ปกฺโกสาเปตฺวา ตสฺส รชฺชํ นิยฺยาเตตฺวา (๑) สยํ
สมณฺสปฺพชฺชํ ปฺพชฺชิ เทวํปี รณฺเณ ปฺพชฺชิตฺเต อหํ กิํ
กริสฺสามิตี ตเถว อุยฺยานเ ปฺพชฺชิ ฯ เทวํปี ฌานํ ภาเวตฺวา
ตโต จุตฺวา พุรฺหมโลเก นิพฺพตฺตีสฺสุ ฯ

เตสุ ตตฺเถว วสนฺเตสุ อมฺหากํ สตฺถา โลเก
อุปฺปชฺชิตฺวา ปวตฺติตฺตวธมฺมจกฺโก อนฺนุปฺพเพน ราชคหํ ปาปฺณิ ฯ
สตฺถริ ตตฺถ ปฏฺิวสฺนเต อยํ ปีปฺผลิมาณโว (๒) มคฺชรณฺเ
มหาติตฺถพฺราหฺมณคฺคาเม กปฺิลพฺราหฺมณสฺส ภิรียาย กุจฺฉิมฺหิ
นิพฺพตฺโต อยํ ภาทฺทกาปฺิลานิ มทฺทรณฺเ สาคลนคเร โกลิย-
โคตฺตพฺราหฺมณสฺส ภิรียาย กุจฺฉิมฺหิ นิพฺพตฺตา ฯ เตสํ
อนฺนุกกเมน วทฺถมมานานํ ปีปฺผลิมาณวสฺส วิสฺติเม ภาทฺทาย
โสฬสเม วเย สมฺปตฺเต มาตาปิตโร ปฺคฺคํ โอโลเกตฺวา
ตาท ตฺวํ วยฺปฺตฺโต กุลวํสํ ปติฏฺฐเปตฺุ ยุตฺโตติ อติวีย
นิปฺปิพิยีสฺสุ ฯ มาณโว อหา มยฺหํ โสตฺปเถ เอวรูปํ กถํ
มา กถยิตฺถ อหํ ยาว ตุมฺเห ธรธ ตาว ปฏฺิชคฺคิสฺสามิ
ตุมฺหากํ อจฺเจน นิภฺขมิตฺวา ปฺพชฺชิสฺสามิตี ฯ เต กติปาหํ
อติภฺกมิตฺวา ปฺน กถยีสฺสุ ฯ โสปี ปฺน ปฏฺิกฺขิปี ฯ ตโต ปฏฺุจาย
๑ สี. ปฏฺุยาเทตฺวา ฯ ๒. สี. ย. ปจฺจโต ฯ ม. ปีปฺปฺลิ ... ฯ

มาตา นิรฺนตรี กเถติเยว ฯ

มาณโว มาตริ สฺลฺลาเปสฺสามิติ รตฺตสฺวณฺณสฺส
นิกฺขสฺหสฺสํ ทตฺวา สฺวณฺณการเหติ อิตฺถิรูปกํ การตฺวา ตสฺส
มชฺชนมฺภฺญาทิกมฺมปฺริโยสฺสานเ ตํ รตฺตวตฺถํ นิวาเสตฺวา
สฺวณฺณสมฺปนฺเนหิ ปุปฺเพหิ เจว นานาลงฺการเหติ จ อลงฺการา-
เปตฺวา อมฺม เอวรूपิ อารมฺมณิ ลกฺขโถ เคเห วสิสฺสามิ
อลกฺขโถ น วสิสฺสามิติ ฯ ปณฺชิตา พฺราหฺมณิ จินฺเตสิ มยฺหิ
ปฺจฺจโถ ปุณฺณวา ทินฺนทาโน กตฺถาภินิหารโ ปุพฺเพ ปุณฺณานิ
กโรนฺโถ น เอกโกว อกาสิ อทฺธา เอเตน สห กต-
ปุณฺณวา สฺวณฺณรูปกปฺปฏิภาคา ภวิสฺสตีติ ฯ อญฺจ พฺราหฺมณเ
ปโกโกสาเปตฺวา สพฺพโกเคหิ สนฺตปฺเปตฺวา สฺวณฺณรูปกํ รเถ
อาโรเปตฺวา คจฺจล ตาตา ยตฺถ อมฺเหหิ ชาติโกตฺตโกคาทิ-
สฺमानกฺลเ เอวรूपิ ทาริกํ ปสฺสถ ตตฺถ อิทฺเมว สฺวณฺณรูปกํ
สจฺจการิ (๑) กตฺวา เทถาติ อฺยุโยเชสิ ฯ

เต อมฺหากํ นาม เอตํ กมฺมุนฺติ นิกฺขमितฺวา กตฺถ
ลภิสฺสาม มทฺทรญฺจํ นาม อิตฺถาคาริ มทฺทรญฺจํ คมฺิสฺสามาติ
มทฺทรญฺเจ สาคลนฺคริ อคฺมฺิสฺสุ ฯ ตตฺถ ตํ สฺวณฺณรูปกํ
นุหฺนตฺติตฺถเ จเปตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺสุ ฯ อถ ภทฺทาย (๒) ชาติ
ภทฺทํ นุหาเปตฺวา อลงฺกริตฺวา สยิ นุหายิตฺตุ อฺทกตฺติตฺถ
๑. ย. ปณฺณการิ ฯ ๒. สี.ย. ภทฺทายปิ ฯ

คนุตฺวา สุวณฺณรูปกั ทิสฺวา กิสฺสายั อวินีตา อีชาคนุตฺวา
จิตฺตาติ ปิฏฺฐิปสฺเส ปหริตฺวา สุวณฺณรูปกั ฌตฺวา อยฺยธิตฺตา
เมติ สณฺณํ อุปฺปาเทสิ อัย ปน อยฺยธิตาย นีวาสน-
ปฏิกฺคหิตายปิ อสทิสฺสาติ อาห ฯ อถ นั เต พุราหุมนฺนา
เอวรูปา กิร เต สามิธิตฺตาติ ปุจฺฉีสฺสุ ฯ สา อิมาย สุวณฺณ-
ปฏิมาย สตฺกฺเขน สทฺสฺสฺกฺเขน มยฺหิ อยฺยธิตฺตา อภิรฺูปตฺรา
ตถา หิ อปฺปทีเปปิ ทฺวาทสฺหตฺเถ กพฺเพ นิสินฺนา สรีโร-
ภาเสน ตมฺ วิชฺมตีติ อาห ฯ เตน หิ ตฺสฺสา มาตาปิตฺตุนํ สนฺตีกั
กจฺจมาติ สุวณฺณรูปกั รเถ อาโรเปตฺวา ตั ชาตี อนุกนุตฺวา
โกสิยโกตฺตตฺสฺส ฆรทฺวารเร จตฺวา อากมฺนํ อาโรจยีสฺสุ ฯ

พุราหุมนฺ(๑) ปฏิสฺนฺถาริ กตฺวา กุโต อากตฺตฺถาติ
ปุจฺฉิ ฯ เต มกฺขรฺภูเจ มหาติตฺถคาเม กปิลพุราหุมนฺสฺส
ฆรโต อิมินา นาม การเณน อากตฺมฺหาติ อาหฺสฺสุ ฯ สาธุ
ตาตา อมฺเหหิ สมชาติโกตฺตวิกฺโข โส พุราหุมนฺ ทสฺสาม
ทาริกนฺติ ปณฺณาการิ คณฺหิ ฯ เต กปิลพุราหุมนฺสฺส สาสนํ
ปหิฉีสฺสุ ลทฺธา โน ภทฺทา นาม ทาริกา กตฺตพฺพิ
ชานาถาติ ฯ ตั สาสนํ สุตฺวา ปิปรฺผลิมาณวสฺส อาโรจยีสฺสุ
ลทฺธา ทาริกาติ ฯ ปิปรฺผลิมาณโว(๒) อหิ น ลภิสฺสนฺตีติ
จินฺเตสิ อิมे ลทฺธาติ เปเสนฺติ อนตฺถิโก หุตฺวา ปณฺณํ
๑ สี. พุราหุมนฺน ฯ ๒ สี. ฌตฺวา ฯ

เปเสสฺสามิตฺติ รโหคโต ปณฺณํ ลิจฺฉิ ภาทฺทา อตฺตโน ชาติ-
โคตฺตโกคานูรูปํ ปตฺตี ลภตฺตุ อหํ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิสฺสามิ
มา ปจฺจนา วิปฺปฏิสฺสarinี อโหสีติ ฯ ภาทฺทาปิ อสฺสกสฺส กิร
มํ ทาทูกามาติ สุตฺตวา (๓) รโหคตา ปณฺณํ ลิจฺฉิ อยฺยปฺตฺโต
อตฺตโน ชาติโคตฺตโกคานูรูปํ ทาริกํ ลภตฺตุ อหํ ปพฺพชิสฺสามิ
มา ปจฺจนา วิปฺปฏิสฺสarinี ภาวหิตฺติ ฯ เทวปี ปณฺณานิ อนฺตรรา-
มกฺเค สมากจฺฉีสฺสุ ฯ อิทํ กสฺส ปณฺณนฺติ ฯ ปิปลิมาณเวณ
ภทฺทาย ปหิตนฺติ ฯ อิทํ กสฺสชาติ ฯ ภาทฺทาย ปิปลิมาณวสฺส
ปหิตนฺติ จ วุตฺเต เต เทวปี วาเจตฺวา ปสฺสธ ทารกานํ
กมฺมฺนฺติ ฝาลेतฺวา อรณฺญเณ นทฺเทตฺวา อณฺณํ คํสมานํ ปณฺณํ
ลิจฺฉิตฺวา อโโต จิตฺโต จ เปเสสฺสุ ฯ อิติ กุมารสฺส กุมาริกาย
จ สทิสฺส ปณฺณํ โลกสฺสทรรหิตเมวาทิ อนิจฺจมานานมฺปิ เตสฺ
ทฺวินฺนํ สมากโม อโหสีติ ฯ

คํทิวสเมว ปิปลิมาณโวปี ภาทฺทํ เอกํ ปุปลฺพทานํ
คณฺหาเปสิ ฯ ภาทฺทาปิ ตานิ สยนมชฺเณ จเปสิ ฯ อุโภปิ
ภุคฺตสายนฺตมาสา สยนํ อารุหิตฺตุ อารกีสฺสุ ฯ เตสฺสุ มาณโว
ทกฺขิณปสฺสเสน สยนํ อารุหิ ภาทฺทา วามปสฺสเสน อภิรุหิตฺวา
อาห ยสฺส ปสฺเส ปุปลฺพานิ มิลาชนฺติ ตสฺส รากาจิตฺตํ
อุปลฺปนฺนนฺติ วิชานิสฺสาม อิมํ ปุปลฺพทามํ น อลฺลิสฺยิตฺตพฺพนฺติ ฯ
เต ปน อณฺณมณฺณํ สรีรสมฺพสฺสภเยน สกฺลรตฺตี นิทฺถํ

อโนกุกมนุตาว วิตินาเมสุ ๆ ทิวา ปน หลิตมตฺตมปี นากํสุ ๆ(๑)
เต โลกามีเสน อสํสฏฺฐา ยาว มาตاپิตโร ฌรณฺติ ตาว
กุกฺกมฺพํ อวิจารเตตฺวา เตสุ กาลงฺกเตสุ วิจารยีสฺสุ ๆ มหตี
माणวสฺส สมปฺตติ ๆ เอกทิวสํ สรีริ อุกฺกพฺภูฏฺเตวา ฉทฺทเขตฺตพฺพ
สุวณฺณจฺจนฺณ เอว มคฺชนาพิยา ทฺวาทสฺนาพิมตฺตํ ลทฺฐํ วมฺภูตติ ๆ
ยฺนตฺตพฺพทฺธานิ สฏฺฐิจิ มหฺตพฺพากานิ กมฺมนฺโต ทฺวาทส โยชนิโก
อนุรฺธาปฺรปฺปมาณา จุทฺทส คามา จุทฺทส หตฺถานิกานิ จุทฺทส
อสฺสานิกานิ จุทฺทส รณานิกานิ ๆ

โส เอกทิวสํ อลงฺกตอสฺสํ อารุยฺห มหฺชาชนปฺริวฺโต
กมฺมนตฺตจฺจํ กนฺตฺวา เขตฺตโกฏฺฐิยํ จิตฺตํ นงฺกเลหิ ฉินฺนญ-
จํนโต กากาทโย สกฺกณฺณ คณฺจฺจปฺปาทาเท ปาณเก อุกฺกทฺทริตฺวา
ขาทฺนเต ทิสฺวา ตาตา อิมํ กิ ขาทฺนตีติ ปุจฺฉิ ๆ
คณฺจฺจปฺปาเท อຍฺยาติ ๆ เอเตหิ กตฺปาปํ กสฺส โหตีติ ๆ
ตฺมฺหากํ อຍฺยาติ ๆ โส จินฺนเตสิ สจฺจ เอเตหิ กตฺปาปํ
มยฺหํ โหติ กิ เม กริสฺสตี สตฺตอสิตีโกฏฺฐิณํ ทฺวาทสโยชน-
กมฺมนฺโต กิ กริสฺสตี กิ ยฺนตฺตพฺพทฺธานิ ตพฺพากานิ กิ จุทฺทส
คามานิ สพฺพเมตฺตํ ภาทฺทาย กاپิตฺตานิยา นียฺยาเตตฺวา(๒) นิกฺขมฺม
ปพฺพชิสฺสํมีติ ๆ

ภทฺททา กاپิตฺตานิ ตสฺมี ขณฺณ อนฺตรวตฺตตฺสฺมี ตโย ติลกฺกมฺเก
๑ ยู. ทิวาปี หลิตมตฺตํ นากํสุ ๆ ๒. ม. นียฺยาเตตฺวา ๆ

ปตฺถริตฺวา ชาติฺหิ ปรีวฺตา นิสินฺนา กาเก ติลปาณเก
ขาทมาเน ทิสฺวา อมฺมา กิ อิม ขาทนฺตฺติ ปุจฺฉิ ฯ
ปาณเก อยฺเยติ ฯ อกฺุสลํ กสฺส โหตีติ ฯ ตุมฺหากํ อยฺเยติ ฯ
สา จินฺเตสิ มยฺหํ จตฺหตฺถํ วตฺถํ นาฬิโกทนมตฺตยจ ลทฺฐํ
วฏฺฐติ ยทิ ปเนตฺติ เอเตหิ กตฺ อกฺุสลํ มยฺหํ โหติ ภาวสฺสเสนปี
วฏฺฐโต สีสํ อุกฺุจิปิตุํ น สกฺกา อยฺยปฺตฺเต อาคตมตฺเตยว
สพฺพํ ตสฺส นียฺยาเตตฺวา(๑) นิกฺขมฺม ปพฺพชิสฺสามิตี ฯ

มาณโว อากนฺตฺวา นฺหาตฺวา ปาสาทํ อารุยฺห มหารเห
ปลฺลนฺเก นิสีทิ อถสฺส จกฺกวตฺติโน อนฺจจฺวิกโกชนํ อุปนยีสฺสุ ฯ
เทวปี ภูยฺชิตฺวา ปรีชเน นิกฺขนฺเต รโหคตา ผาสฺกภูจฺจเน
นีสีทิสฺสุ ฯ

ตโต มาณโว ภาทํ อาห ภาทฺเท อิมํ ฆรํ อากจฺฉนฺติ
กิตฺตํ ฐนมาหฺรสีติ ฯ ปญฺจปณฺณาส สกฺกุสฺสสฺสานิ อยฺยาติ ฯ
สพฺพํ ตํ ยา จ อิมสฺมี ฆเร สตฺตาสีติ โกฏฺโถ ยนฺตพฺพฺพานิ
สฏฺฐิ ตพฺพากานีติ เอวมาทิเกทา สมฺปตฺติ อตฺถิ ตํ สพฺพํ
ตฺถยฺหว นียฺยาเตมีติ(๒) ฯ

ตุมฺเห ปน ภูหิ กจฺฉถ อยฺยาติ ฯ อหํ ปพฺพชิสฺสามิตี ฯ
อยฺย อหฺมปี ตุมฺหากํ อากมฺนํ โอลอกยมาณา นิสินฺนา
อหฺมปี ปพฺพชิสฺสามิตี ฯ เตสํ อาทิตฺตปณฺณกฺกุ วิย ตโย ภาว
๑. ม. นียฺยาเตตฺวา ฯ ๒. ม. นียฺยาเตมีติ ฯ

อุปฏฺฐหนฺติ ฯ เต ปพฺพชิสฺสามาติ วตฺวา อนฺตราปนโต
กาสายรสปิตานิ จีวรานิ มตฺตिकाปตฺเต จ อหฺราเปตฺวา
อณฺณมณฺณํ เกเส โอหาเรตฺวา เย โลกเ อรหนฺโต อตฺถิ
เต อุทฺทิสฺส อมฺหากํ ปพฺพชฺชาติ ปพฺพชิตฺวา ถฺวิกาสุ
ปตฺเต ปกฺขิปิตฺวา อํเส ลกฺเขตฺวา ปาสาทโต โอตฺรีสุ ฯ เคะ
ทาเสสุ จ กมฺมการเสสุ จ น โกจิ สลฺยชานิ ฯ

อถ เน พุราหฺมณคฺคามโต นิภฺขมิตฺวา ทาสคฺคามทฺวาเรน
คจฺจนฺเต อากปฺปฺกตฺตวเสน ทาสคฺคามวาสิโน สลฺยชานีสุ ฯ เต
โรทฺนตา ปาเทสุ ปตฺติตฺวา ก็ อมฺเห อนาถे กโรถ อยฺยาติ
อาหํสุ มยํ ภณฺเต ตโย ภวา อาทิตฺตปณฺณสาลา วียาติ
ปพฺพชฺมิห สเจ ตฺมฺเหสุ เอเกกํ ภูชิสฺสํ กโรม วสฺสสฺตมฺปิ
นปฺปโหติ ฯ ตฺมฺเหว ตฺมฺหากํ สีสํ โชวิตฺวา ภูชิสฺสา หุตฺวา
ชีวถาติ วตฺวา เตสํ โรทฺนตฺตานํเยว ปกฺกมীสุ ฯ

เถโร ปฺรโต คจฺจนฺโต นีวตฺติตฺวา โอโลเกนฺโต จินฺเตสิ
อຍํ ภทฺทา กาปีตานิ สกฺลชฺมพฺุทีปคฺขณิกา อิตฺถิ มยฺหํ
ปจฺจโต อากจฺจติ จานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ โกจิเทว
เอวํ จินฺเตยฺย อิมे ปพฺพชิตาปี วินา ภวิตฺนํ สกฺโกนฺติ
อนนฺจฺจวิกํ กโรนฺตีติ ฯ เอวํ โกจิ ปาปเกน มนสา ปทฺุเสตฺวา
อปายปฺรโก ภเวยฺย อิมํ ปหาย มยา คนฺตุํ วฏฺฏตีติ จิตฺตํ
อุปฺปาเทตฺวา ปฺรโต คจฺจนฺโต เทวธาปถํ ทิสฺวา ตสฺส มตฺถเก

เล่มที่ 42 มหากสฺสปตฺเถราปทานวณณา หน้า 479

อฏฺฐาสิ ฯ ภาททาปี อาคนตุวา วนฺทิตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ

อถ นํ อาห ภาทเท ตาทิสึ อิตฺถิ มม ปจฺจโต
อาคจฺจนฺตี ทิสฺวา อิม ปพฺพชิตาปี วินา ภวิตฺถ น สกฺโกนฺตฺติ
อมฺเหสุ ปทฺฐจฺจิตฺโต มหาชนฺโน อปายปุรโก ภเวยฺย ฯ อิมสฺมี
เทวธาปเถ ตฺวํ เอกํ คณฺห อหํ เอเกน คมิสฺสามิตี ฯ อาม
อยฺย มาตุคามิ ปพฺพชิตานํ ปติโพโธ ปพฺพชิตาปี วินา
น ภวนฺตฺติ อมฺหากํ โทสํ ทสฺเสยฺยุนฺติ ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณฺ
กตุวา จตุสฺส จานฺเสสุ ปณฺจปติญฺจิตฺเตน วนฺทิตฺวา ทสนนฺชโลมฺชาน-
สมฺมุขชฺฉํ อณฺชลิ ปคฺคยฺห สตฺสทสฺสกปฺปมาเณ อทฺธาน
กโต มิตฺตสนฺถโว อชฺช ภิชฺชติ ตุมฺเหว ทกฺขิณา นาม
ตุมฺหากํ ทกฺขิณฺมคฺโค วญฺญติ มยฺ มาตุคามิ นาม วามชาตिका
อมฺหากํ วามมคฺโค วญฺญติ วนฺทิตฺวา มคฺคํ ปฏฺิปชฺชิ ฯ เตสํ
เทวธาญฺจกาเล อยฺ มหาปจฺวี อหํ จกฺกวาพสิเนรฺูปพฺพตาทโย
ธาเรตฺถํ สกฺโกนฺตฺตีปี ตุมฺหากํ คุเณ ธาเรตฺถํ น สกฺโกมิตฺติ วาทฺนฺตี
วिय วิรวมาณา อกมฺปิตฺถ ฯ อากาเส อสนิสฺสทฺโท วिय ปวตฺติ
จกฺกวาพปพฺพโต อุนฺนาทึ ฯ

สมฺมาสมฺพุทฺโธปี เวพฺพนฺมหาวิหาเร กุญฺชियํ นิสฺสินฺโน ปจฺวี-
กมฺปนสฺสทฺทํ สุตฺวา กิสฺส นฺ โข ปจฺวี กมฺปติตี อวชฺเชนฺโต
ปิปฺผลิมาณโว จ ภาททา จ กاپิตานิ มํ อุตฺทิสฺส อปฺปเมยฺย
สมฺปตฺตี ปหาย ปพฺพชิตา เตสํ วิโยคฺญฺจานเณ อุกฺกนฺนํ คุณฺพเลน

อัย ปจวิกรมโป ชาโต มยาปี เอเตสํ สงฺคหํ กาคุํ วัณฺณตีติ
คณฺฐกฺกฺกิตโต นิกฺขมฺม สยเมว ปตฺตจิวรมาทาย อสีติมหาเถเรสุ
กณฺจึ อนาปุจฺฉา ติกาวุตมคฺคํ ปจฺจुकฺคมนํ กตฺวา ราชคหเสส
จ นาลนุทาย จ อนฺตเร พหุปฺตฺตนิโครธมฺมเถ ปตฺตงฺกํ อากฺขิตฺวา
นีสีทิ ฯ นิสินฺโน ปน อณฺตเรปฺตฺตูกฺกโลก วยิ อนีสีทิตฺวา
พุทฺธเวสํ กเหตุวา อสีติหตฺถา พุทฺธรัสีโย วิสฺสชฺเชนฺโต นีสีทิ ฯ
อิตฺติ ตสฺมี ขณฺเ ปณฺณจฺฉตฺตสกฺกจกฺกฏฏากฺกาธาทีปฺปมาณา
พุทฺธรัสีโย อีโต จีโต จ วิปฺพรนฺติโย วิธวานฺติโย จนฺทสหเสส-
สุริยสหเสสอุคฺคมนกาคํ วยิ (๑) กุรฺมานา ตํ วนนฺตรํ เอโกภาตํ
อกํสุ ฯ ทวตฺตีสมหาปฺริสทกฺขณสิริยา สมฺมุชฺชตาราคณฺเณ วยิ
กคณฺิ สุปฺพิตทกมลกวฺลเยน วยิ สลิตํ วนนฺตรํ วิโรจิตฺต ฯ
นิโครธรฺกฺขเสส ขนฺโธ ปกคฺคิยา เสโต โหติ ปตฺตานิ นิลานิ
ปฏฺกานิ รตฺตานิ ฯ ตสฺมี ปน ทิวเส สพุโป นิโครโธ สุวณฺณ-
วณฺโณว อโหสิ ฯ

มหากเสสปตฺเถโร ตํ ทิสฺวา อัย อมฺหากํ สตฺถา
ภวิสฺสตี อิมํ อหํ อุทฺทิสฺส ปพฺพชฺชิตฺติ ทิฏฺฐจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
โอนโต คณฺตุวา ตีสุ จาเนสุ วนฺทิตฺวา สตฺถา เม ภนฺเต
ภควา สาวโกหฺมสมฺมิตฺติ สตฺถา เม ภนฺเต ภควา สาวโกหฺมสมฺมิตฺติ (๑)
อาห ฯ อถ นํ ภควา อาห กเสสป สเจ ตฺวํ อิมํ นิปฺจฺจการิ
๑ ส. น. ๑๖/๕๒๓/๒๕๕ ฯ

เล่มที่ 42 มหากสฺสปตฺเถราปทานวณณา หน้า 481

มหาปจฺวียา กเรยฺยาสี สปิ ฐาเรตุํ น สกฺกณฺเอยฺย ตถา-
คตฺสฺส ปน เหวํ คุณฺมหนฺตตํ ฆานตา ตยา กโต นิปฺจกาโร
มยฺหํ โลมมฺปิ จาเลตุํ น สกฺโกติ นิสีท กสฺสป ทายชฺชํ
เต ทสฺสามีติ ฯ

อถสฺส ภควา ตีหิ โอวาเทหิ อุปสมฺปทํ อทาสี ฯ
ทตฺวา จ พหุปฺตตนิโครธมฺลโต นิกฺขมิตฺวา เถรํ ปจฺจาสมณฺ
กตฺวา มคฺคํ ปฏฺธิปชฺชํ ฯ สตฺถุ สรีริ ทฺวตฺถีสมหาปฺริสทกฺขณฺวิจิตฺตํ
มหากสฺสปสฺส สตฺตมหาปฺริสทกฺขณฺปฏิมณฺฑิตํ โส กณฺจนฺนาวาย
ปจฺจนาพฺโพ วย สตฺถุ ปทานุปฺทิกํ อนุคฺจณฺิ ฯ สตฺถา โถกํ
มคฺคํ กนฺตฺวา มคฺคา โอกกมฺม อณฺฺตฺรสมฺมํ รุกฺขมฺมฺลํ นิสชฺชา-
การํ ทสฺเสสิ ฯ เถโร สตฺถา นิสีทิตฺกามาติ ญตฺวา อตฺตโน
ปฏฺธิโลตฺติกํ สงฺฆาณฺ्ณิ จตฺถคฺคณฺิ กตฺวา ปณฺฺยเปสิ ฯ

สตฺถา ตตฺถ นิสีทิตฺวา หตฺถเณ จีวรํ ปริมชฺชนฺโต
มฺหุทฺทา โข ตฺยายํ กสฺสป ปฏฺธิโลตฺติกา สงฺฆาณฺ्ณิ อาท ฯ โส
สตฺถา เม สงฺฆาณฺฺยยา มฺหุทฺทาวํ กเถสิ ปารุปีตฺกามา ภาวิสฺสตีติ
ญตฺวา ปารุปฺตฺ ฆนฺเต ภควา สงฺฆาณฺฺนฺติ อาท ฯ กิํ ตฺวํ
ปารุปีสฺสสิ กสฺสปาติ ฯ คุมฺหากํ นินฺวาสนํ ฆนฺโต ปารุปีสฺสามิ
ฆนฺเตติ ฯ กิํ ปน ตฺวํ กสฺสป อิมํ ปรีโภคชฺณณฺิ ปัสฺสุกฺกํ
ฐาเรตุํ สกฺขิสฺสสิ มยา หิ อิมสฺส ปัสฺสุกฺกสฺส คหิตทิวเส อุตฺทก-
ปรียณฺฺตํ กตฺวา มหาปจฺวี กมฺปิ อิมํ พุทฺธปรีโภคชฺณณฺิจีวรํ

นาม น สกกา ปรีตคฺคณน ชาเรตุํ ปฏฺิพฺเณวิทํ ปฏฺิปตฺติ
ปฺรณสมตฺเถน ชาติปฺสฺกุตฺถิเกน ชาเรตุํ วฏฺฺฏตฺติ วตฺวา เถเรน
สทฺฐีจิวฺริ ปรีวตฺเตสิ ฯ

เอวํ จิวฺริ ปรีวตฺเตตฺวา เถรสฺส จิวฺริ ภควา ปารุปี
สตฺถุ จิวฺริ เถโร ฯ ตสฺมี ขณฺเ อเจตนาปี อัย มหาปจฺวี
ทูกกริ ภนฺเต อกตฺถ อตฺตโน ปารุตจิวฺริ สวเกน ปรีวตฺติต-
ปฺพุพฺพิ นาม นาโหสิ อหํ ตุมฺหากํ คฺคณฺ ชาเรตุํ น สกโกมิตฺติ
วทฺนฺตี วิย อุตฺกปรียนฺตํ กตฺวา กมฺปิ ฯ เถโรปี สทฺฐ
เม พุทฺธานํ ปรีโกกจิวฺริ กิ เม อิทานิ อุตฺตริ กตฺตพฺพนตฺติ
อนฺนตฺติ อกตฺวา สตฺถุ สนฺติเกยว เทรส รุตคฺคณฺ สมาทาย
สตฺตทิวสมตฺตํ ปฺลฺกฺชฺชโน อโหสิ ฯ อฏฺฐเม ทิวเส สห ปฏฺิ-
สมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺณิ ฯ อถ นํ สตฺถา กสฺสโป
ภิกฺขเว จนฺพุปโม กฺลานิ อฺปสฺงกมตฺติ อปกสฺเสว กายํ อปกสฺส
จิตฺตํ นิจฺจนวโก กฺเลสฺส อปฺปคพฺโภตฺติ(๑) เอวมาทินา ปสฺสิตฺวา
อปรภาเค อริยคณฺมชฺเณ นิสินฺโน เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม
สวากานํ ภิกฺขุณฺํ รุตฺวาทานํ ยทิตํ มหากสฺสโปตฺติ(๒) รุตฺวาทานํ
อคฺคกฺกุจฺจานเ จเปสิ ฯ

เอวํ ภควตา เอตทคฺคกฺกุจฺจานเ จปีโต आयสฺมา มหา-
กสฺสโป มหาสวากภาวํ ปตฺโต อตฺตโน ปฺพุพฺกมฺมํ สริตฺวา

๑. ส. นี. ๑๖/๔๓๐/๒๓๓ ฯ ๒. อ.จ. ๒๐/๑๔๖/๓๑ ฯ

โสมนสฺสวเสน พุทฺธจริตาปทานํ ปกาเสนฺโต ปทุมุตฺตรสฺส
ภควโตติอาทิมหา ฯ

ตตฺถ ปทุมุตฺตรสฺสชาติ ตสฺส กิร ภควโต มาตฺถกฺขนิโต
นิกฺขนตฺกาลโต ปุทฺธาย ปาทานํ นิกฺเขปนสมฺเม อกฺกนตฺกนฺต-
ปาเท สตฺสหสฺสปตฺตา ปทุมมา ปจฺวี ภินฺทิตฺวา อฏฺฐหีสฺส ตสฺมาสฺส
ตํ นามํ อโหสิ ฯ สกตฺตตฺตนิกาเยสฺส เอเกเกน สตฺตตฺตปฺญญเ กเต
ตสฺส ปฺญญสฺส ตตฺถคฺคณปฺญญานํ กตฺตตฺตา ภควโตติ อตฺถโธ ฯ

โลกเชฏฺฐสฺส ตาทีโนติ สตฺตโลกสฺส ปชานภฺตสฺส อิกฺุจา-
นิกฺุเจสฺส อกมฺปิยภาวํ ปตฺตตฺตตา ตาทีโน ฯ

นิพฺพุเต โลกนาถมฺหิตี สตฺตโลกสฺส ปฏฺิสฺรณภฺเต ภควติ
ขนฺธปรินิพฺพานेณ ปรีนินิพฺพุเต อทสฺสนํ กเตติ อตฺถโธ ฯ

ปฺุชฺ กุพฺพนฺติ สตฺถุโนติ สเทวกสฺส โลกสฺส สาสนโต
สตฺถาติ ลพฺชนามสฺส ภควโต สาธุกิพฺ กิลนฺตา ปฺุชฺ กโรนฺตีติ
สมฺพนฺโธ ฯ

อคฺคิ จินฺนฺติ ขนฺตาติ ขนฺสมฺมุหา อาพาหนตฺถาย อคฺคิ
จินฺนฺตา ราสี กโรนฺตา อา สมฺนตฺโต โมทิตา (๒) สนฺตฺถุจฺจา
ปกาเรณ โมทิตา สนฺตฺถุจฺจา ปฺุชฺ กโรนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

เตสฺส สํเวกชาเตสฺสตี เตสฺส ขนฺสมฺมุहेสฺส สํเวคปฺปตฺเตสฺส อุตฺราสํ
ลภนฺเตสฺส เม มยฺหํ ปีติ หาโส อฺุทปชฺชถ ปาตุภฺวีติ อตฺถโธ ฯ

๑. สฺยา. อฺุทกฺคจิตฺตตา ฯ ๒. สี. ยฺ. อาโมทิตปโมทิตา ฯ

ฅาติมิตเต สมานะตฺวาติ มม พนฺธุสหาเย สมานะตฺวา
ราสี กตฺวา ฯ มหาวิโร ภควา ปรีนิพฺพุโต อทฺสสนฺ อคฺมาสีติ
อิทํ วจนฺ อปุริวี กเถสินฺติ สมฺพนฺโห ฯ

หนฺท ปุชฺชํ กโรมเสติ หนฺทาติ วาสกฺคตฺเถ (๑) นิปาโต
เตน การเณน มยฺ สพฺเพ สมากตา ปุชฺชํ กโรมาติ อตุโถ ฯ
เสติ นิปาโต ฯ

สาธฺวติ เต ปฏฺฐิสฺสุตฺวาติ เต มม ฅาติมิตฺตา สาธฺว
อิติ สุนทฺริ ภทฺทกํ อิติ ปฏฺฐิสฺสนฺติววา มม วจนฺ สมฺปฏฺฐิจฺฉิตฺวา
เม มยฺหํ ภิชฺชโย อติเรกํ หาสฺ ปีติ ชนฺนิสฺสุ อฺปฺปาเทสนฺติ
อตุโถ ฯ

ตโต อตฺตโน กตฺปฺลฺลสฺลยจฺยํ ทสฺเสนฺโต พุทฺธสฺมี
โลกนาถมฺหิตฺวาติมาห ฯ สตฺหตฺถํ อุกฺกตํ อฺพฺพิทฺธํ ทิชฺชตฺม-
หตฺถสฺตํ วิตฺถตํ วิมานํ นภสิ อากาเส อุกฺกตํ อคฺมิยฺ สุกฺตํ
สุนฺทฺราราเรน กตฺ กตฺวา การะตฺวา จ ปฺลฺลสฺลยจฺยํ
ปฺลฺลสฺลวราสี กาทาสี อกาสินฺติ สมฺพนฺโห ฯ

กตฺวาน อคฺมิยฺ ตตฺถาติ ตสฺมี เจตฺยปฺุชฺชนฺภูจฺาเน
ตาลปฺนฺตีหิ ตาลปาลีหิ จิตฺติตํ โสภิตํ อคฺมิยฺ กตฺวาน
การะตฺวา จ สกํ จิตฺตํ อตฺตโน จิตฺตํ ปสาเทตฺวา เจตฺย
ปฺุชฺชตฺมมนฺติ อุตฺตมํ พุทฺธธาตฺนฺธาปิตํ เจตฺย ปฺุชฺชินฺติ สมฺพนฺโห ฯ
๑. สี. ววสฺสคฺคตฺเถ ฯ

ตสฺส เจตยสฺส มหิมํ ทสฺเสนุโต อคฺคิกฺขนุโรวาทิ-
อาทิมาน ๑ ตตฺถ อคฺคิกฺขนุโรวาทิ อากาเส ชลมานโน อคฺคิก-
ขนุโรว อคฺคิราสี อิว ตํ เจตยํ สตฺตหิ รตนเนหิ ชลติ
มุลลิตโต วิกตติปฺปโป สาลรฺกฺขราชา อิว อากาเส อินฺทลภูจิว
อินฺทขนุ อิว จ จตฺตทิสฺสา จตฺตฺส ทิสฺสาสุ โสภาสตี วิชฺโชตตีติ
สมฺพนุโร ๑

ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวาทิ ตสฺมี โชตฺมานชาตฺตคฺคพฺภมฺหิ
จิตฺตํ มนํ ปสาเทตฺวา โสมนสฺสํ กตฺวา เตน จิตฺตปฺปสาเทน
พหุํ อนนฺกปฺปการิํ กุสลํ ปุณฺณํ กตฺวาน ชาตฺตคฺคพฺภ จ
สาสเน จ เอตฺตกานิ ปุณฺณานิ มยา กตานิตี เอวํ ปุณฺณ-
กมฺมํ สริตฺวาน กาลํ กตฺวา ติทถํ ตาวตีสกฺวานํ สุตฺตป-
ปพฺพุโร วิย อหํ อุปฺปชฺชึชาโตติ สมฺพนุโร ๑

อตฺตโน อุปฺปนฺนเทวโลเก ลทฺธสมฺปตฺตี ทสฺเสนุโต สหสฺส-
ยฺยตฺตนฺตฺติอาทิมาน ๑ ตตฺถ หยวาทิ สินฺทฺวสฺสโยชิตํ ทิพฺพรถํ
อริญฺจิสฺสโต ๑ สตฺตหิ ภูมิจิํ สํ สฺกฺกฺจฺจ อุกฺกตํ อฺพพิทฺธํ อฺจจํ
มยฺหํ ภาวนํ วิมานํ อโหสีติ อตฺถโถ ๑

ตสฺมี วิมานเน สพฺพโสวณฺณมฺยา สกฺลโสวณฺณมฺยานิ
ญฺญาคารสฺสสฺสานิ อหุํ อเหสนฺนติ อตฺถโถ ๑ สกฺเตเชน อตฺตโน
อานฺุภาเวน สพฺพา ทสฺ ทิสฺสา ปภาสยํ โสภาเสนฺตานิ ชลนฺติ
วิชฺโชตฺนตีติ สมฺพนุโร ๑

ตสฺมี มยฺหํ ปาตฺถุตฺตวิมานเ อญฺเณปี นียฺยูหา ปมุข-
สตาลาโย สฺนฺติ วิชฺชนฺติ ฯ กิ ภูตา โลหิตงฺคฺมยา รตฺต-
มณฺิมยา ตทา เตปี นียฺยูหา จตฺสฺโส ทิสฺสา อากาย ปกาย
โชนฺตฺตติ สฺมฺพนฺโชนฺ ๑

สพฺเพ เทเว สกฺลณฺเทวโลเก เทเว อภิโกมิ อภิภวามิ ฯ
กตฺสฺส ผลนฺติ เจ มยา กตฺสฺส ปฺนฺณณกมฺมสฺส อิทํ ผลนฺติ
อตุโถ ๑

ตโต มนุสฺสสฺมปฺตฺตํ ทสฺเสนฺโต สฏฺฐิกปฺปสฺสสฺมฺหิตฺติ-
อาทิมหา ฯ ตตฺถ อิตฺถ กปฺปโต เหฏฺฐา สฏฺฐิสฺสสฺสกปฺป-
มตฺถเก จาตุรฺนฺโต จตฺมหาทปฺวณฺโต วิชิตฺวาปี สพฺพิ ปจฺจตฺถิกิ
วิชิตฺวณฺโต อหิ อฺพพิทฺโชนฺ(๑) นาม จกฺกวตฺตติ ราชา หุตฺวา
ปจฺวี อวาสี รชฺชํ การเสนฺติ สฺมฺพนฺโชนฺ ๑

ตเถว ภทฺทเก กปฺเปติ ปญฺจพฺุทฺธปฺฐิมณฺฑิตตฺตฺตา ภทฺทเก
นาม กปฺเป ฯ ตีสกฺขตฺตํ ตีสชาตฺติยา จตฺทปฺมฺหิ อีสฺสโร
ปชาโน จกฺกรตฺนาทิตฺติ สตฺตฺทหิ รตฺเนหิ สฺมฺปนฺโน สฺมงฺกฺกฺโต
สกฺกมฺมาริทฺโชนฺ อตฺตโน กมฺเม ทสฺ ราชชมฺเม อภิรทฺโชนฺ อลฺลิตฺโน
จกฺกวตฺตติ ราชา อมฺหิ อโหเสนฺติ สฺมฺพนฺโชนฺ ๑

อตฺตโน จกฺกวตฺตติกาเล อนฺนุทฺตสฺมปฺตฺตํ ทสฺเสนฺโต ตตฺถาปี
ภวณฺํ มยฺहनฺตฺติอาทิมหา ฯ ตตฺถ ตสฺมี จกฺกวตฺตติรชฺชมฺหิ มยฺหํ
๑ สฺ. ยฺ. อฺภูจฺโย ๑

เล่มที่ 42 อนุรุธตเถราปทานวณณา หน้า 487

ภวนัน มม ปาสาทัน อินทภูจิว อุกคตัม อากาเส จิตวิโชต-
มานา วิชชุตตตา อิว อุกคตัม สตตภูมิกาทิเกเทหิ อัจจัน อายามโต
ทีฆโต จ อัจจโต จ จตุวิสตติโยชนัน วิตุถารโต ทวาทสโยชนัน
อโหสีติ สมพนุโธ ฯ

สพเพสสัน นานัน มนัน อลลันภาเวน รम्मณัน นาม นครัน
อโหสีติ อตุโธ ฯ ทเพหิ ทวาทสเหตุเทหิ วา ตีสเหตุเทหิ วา
อัจเจหิ ปาการโตรณหิ สมปนุนนติ ทสเสติ ฯ

ตททฏกัม ตโต อทฏกัม อทฏคตยสโตโยชนนติ อตุโธ ฯ
ปกจิตตา ปณณวิสตติติ วิสตติอาปนปกจิตตัม นรินตริ วิถิ-
ปริจเจทนติ อตุโธ ฯ พุราหุมณณกุลสมภูโตติ พุราหุมณกุล
สุชาโต ฯ เสสสัน วุตตณยตตตา สุวิญญะยเมวาติ ฯ

มหากสสพตเถราปทานวณณา นิฏฐิตา ฯ

อนุรุธตเถราปทานวณณา

สุเมธัน ภควนตาหนุตติอาทิกัม อายสมโต อนุรุธตเถรสส
อปทานัน ฯ

อยมปิ ปุริมพุทเธสสัน กตาทิกาโร ตตถ ตตถ ภเว
วิภูญญปนิสสยานิ ปุณณานิ อุปจันนโต ปทุมุตตรสส ภควโต
กาเล วิทวสมปนเน กุญญพิกกุเล นิพุพตติ ฯ วยปโต เอกทิวสสัน
วิหารัน คนตวา สตถุ สนนติเก ชมมัม สุนนโต สตุถารา

เอกํ ภิกขุํ ทิพฺพจกฺขุگانํ อคฺคกฺกุจฺจเน จเปนุตฺตํ ทิสฺวา สยมปี
ตํ จานํ ปตฺตเถตฺวา สตสฺสทฺสภิกขุปริวารสฺส ภควโต สตฺตาทํ
มหาราทานํ ปวตฺตเถตฺวา สตฺตเม ทิวเส ภควโต ภิกขุสงฺฆสฺส
จ อุตฺตมานิ วตฺถานิ ทตฺวา ปณฺธิชานํ อกาสิ ฯ สตฺถาปีสฺส
อนนฺตรายเน สมिขฺฉนภาวํ ทิสฺวา อนาคเต โคตมสฺส
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สาสเน ทิพฺพจกฺขุگانํ อคฺโค ภวิสฺสตีติ
พฺยาภาสิ ฯ โสปี ตตฺถ ปุณฺณานิ กโรนฺโต สตฺถริ ปรินิพฺพุเต
สตฺตโยชนิเก กนฺกถุเป พหุํสฺปาติโย ทีปรุกฺเขหิ ทีปกปฺลลิกาทิ
จ ทิพฺพจกฺขุณณสฺส อุปนิสฺสโย(๑) โหตฺถติ อุพาริ ทีปปุชฺ
อกาสิ ฯ เอวํ ยาวชีวํ ปุณฺณานิ กตฺวา เทวมนฺนุสฺเสสฺส สฺสรนฺโต
กสฺสปสฺส ภควโต กาลे พาราณสิยํ กุณฺุมํพิกเคเห วิญฺญุตํ
ปตฺโต สตฺถริ ปรินิพฺพุเต นิฏฺจิตฺเต โยชนิเก กนฺกถุเป พหุํส-
ปาติโย สบฺบิมณฺฑทฺสส ปุเรตฺวา มชฺเฒे จ เอเกกํ กุพฺปิณฺฑํ
จเปตฺวา มุขวณฺณิยา มุขวณฺณิํ สุสาเปนฺโต เจตियํ ปริกฺขิปาเปสิ ฯ
อตฺตนา คหิตกํสฺปาตี สบฺบิมณฺฑทฺสส ปุเรตฺวา สทฺสวณฺณิโย
ชาลาเปตฺวา สีเส จเปตฺวา สพุทฺธตฺตี เจตियํ อนฺุปรียายิ ฯ

เอวํ ตสฺมิมีปี อตฺตภาเว ยาวชีวํ กุสลํ กตฺวา เทวโลเก
นิพฺพุตฺติตฺวา ตตฺถ ยาวตายุกํ จตฺวา ตโต จูโต อนฺุปฺปนฺเน
พุทฺธเช พาราณสิยเวย ทฺคฺคตฺถเล นิพฺพุตฺติ อนฺุณภาโรตฺติสฺส
๑ สฺตี. ปจฺจโย ฯ

เล่มที่ 42 อนุรุทตเถราปทานวณณา หน้า 489

นามํ อโหสิ ฯ โส สุมนเสฏฺฐิสฺส นาม เคเห กมฺมํ กโรนฺโต
ชีวิติ ฯ เอกทิวสํ โส อุปริฏฺฐํ นาม ปจฺเจกพฺพุทฺธํ นิโรธ-
สมาปตฺติโต วุฏฺฐาย คนฺธมาทนปฺพตฺโต อากาเสนาคนฺดูวา
พาราณสีนครทวารे โอตริตฺวา จิวํ ปารุปีตฺวา นคร
ปิณฺฑาย จรนต์ํ ทิสฺวา ปสฺนุนฺมานโส ปตฺตํ คเหตุวา
อตฺตโน อตฺตาย จปีตํ ภาคภตฺตํ (๑) ปตฺเต ปกฺขิปีตฺวา ปจฺเจก-
พฺพุทฺธสฺส ทาทูกาโม อารภิ ฯ ภริยาปิสฺส อตฺตโน ภาคภตฺตณฺจ
ตตฺถเว ปกฺขิปี ฯ โส ตํ เนตฺวา ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส หตฺถे จเปสิ ฯ
ปจฺเจกพฺพุทฺธํ ตํ คเหตุวา อนุโมทन्ํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ ตํ
ทิวสํ สุมนเสฏฺฐิสฺส นตฺเต อชิวตฺตา เทวตา อโห ทานํ
ปรมทานํ อุปริฏฺฐเจ สุปฺปติฏฺฐิจิตฺนติ มหาสทฺเทน อนุโมทิ ฯ
ตํ สุตฺวา สุมนเสฏฺฐิ เอวํ เทวตาย อนุโมทิตํ อิทเมว
อุตฺตมทานนฺติ จินฺตเตตฺวา ตตฺถ ปตฺตี ยาจิ ฯ อนฺนภาโร ปน
ตสฺส ปตฺตี อทาสิ ฯ เตน ปสฺนุนฺจิตฺโต สุมนเสฏฺฐิ ตสฺส
สทฺสสํ ทตฺวา อโโต ปฏฺฐาย ตฺยหํ สทฺสเสน กมฺมกรณฺกิจฺจ
นตฺถิ ปตฺริรูปํ เกหํ กตฺวา นิจฺจํ วสาหิติ อาห ฯ

ยสฺมา นิโรธสมาปตฺติโต วุฏฺฐิตสฺส ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส
ทินฺนปิณฺฑทปาโต ตํ ทิวสเมว อุพารวิปาโก โหติ ฯ ตสฺมา
สุมนเสฏฺฐิ รมฺโถ สนฺตีกิ กจฺจนฺโต ตํ คเหตุวา อคฺมาสิ ฯ
๑. สี. ย. ภตฺตวทฺตติตํ ฯ

ราชา ปน ตํ อาทรวเสน โอลเกสิ ฯ เสฏฺฐิ มหาราช
อัย โอลเกตพฺพยุตฺโตเยวติ วตฺวา ตทา เตน กตกมฺมํ
อตฺตนาปิสฺส สหสฺสทินฺนภาวณฺจ กเถสิ ฯ ตํ สุตฺวา ราช
ตสฺส ตฺสฺสิตฺวา สหสฺสํ ทตฺวา อตฺตกสมฺมํ จาเน เคหํ
กตฺวา วสาหิตี เคาญฺจานมสฺส อาณาเปสิ ฯ ตสฺส ตํ จานํ
โสธาปนตสฺส มหนฺตา มหนฺตา นิชฺฌมฺภิโย อุกฺกหิสุ ฯ โส
ตา ทิสฺวา รณฺโณ อาโรเจสิ ฯ ราช สพฺพิ ฐนํ อุตฺตรา-
เปตฺวา ราสิกตํ ทิสฺวา เอตฺตํ ฐนํ อิมสฺมํ นครเ กสฺส
เคเห อตฺถิติ ปุจฺฉิ ฯ น กสฺสจิ เทวติ ฯ เตน หิ อัย
อนฺนภาโร อิมสฺมํ นครเ มหาชนเสฏฺฐิ นาม โหตฺติ ตํ
ทิวสเมว ตสฺส เสฏฺฐิฉตฺตํ อุตฺสาเปสิ ฯ

โส เสฏฺฐิ หุตฺวา ยาวชิวํ กลฺยาณกมฺมํ กตฺวา เทวโลเก
นิพฺพตฺโต ทิฆรตฺตํ เทวมนุสฺเสสฺสํ สํสริตฺวา อมฺหากํ ภควโต
อุปฺปชฺชนกกาลเ กปิลวตฺตุนนเร สุกฺโกทนสฺสกสฺส เคาเห ปฏิสนฺธิ
คณฺหิ ฯ ตสฺส ชาตสฺส อนฺรุทฺโธติ นามํ อํกํ ฯ โส
มหานามสฺสกสฺส กนิญฺจภาตา ภควโต จุพฺปีตฺ ปุตฺโต ปรม-
สฺซุมาโล มหาปุณฺโณ อโหสิ ฯ สุวณฺณปาตฺยิเยว จสฺส ภตฺตํ
อุปฺปชฺชิ ฯ อตฺส มาตา เอกทิวสํ มม ปุตฺโต นตฺถิติ ปทํ
น ชานาติ ตํ ชานาเปสฺสามิตี จินฺเตตฺวา เอกํ สุวณฺณปาตี
ตฺจจกฺเยว อณฺญาเยว สุวณฺณปาตฺยา ปิทฺติตฺวา ตสฺส เปเสสิ

เล่มที่ 42 อนุรุทตเถราปทานวณณา หน้า 491

อนุดรามกุเค เทวดา ตัม ทิพฺพปฺุเวหิ ปุเรสิ ฯ เอว มหาปฺุณฺโณ
ติณฺณํ อุตฺถนํ อนุจฺฉวิเกสุ ตีสุ ปาสาเทสุ อลงฺกตนาฏกิตฺถิหิ
ปริวฺโต เทโว วिय มหาสมฺปตฺตี อนุภาวิ ฯ

อมฺหากมฺปิ โโพธิสฺตฺโต ตสฺมี สมเย ตฺสิตปฺุรา จวิตฺวา
สุทฺโธทนมหาราชสฺส อคฺคมहेสิยา กุจฺฉิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา
อนุกฺกเมน วุทฺธิปฺปตฺโต เอกฺกนฺตีสฺ วสุสานิ อการมฺชฺเณ วสิตฺวา
มหาภินิภฺขมฺนํ นิภฺขมิตฺวา อนุกฺกเมน ปฺุฏฺวิทฺธสพฺพณฺตณฺณาโณ
โพธิมณฺเฑ สตฺตสฺตฺตาหํ วิตฺตินาเมตฺวา อิติปฺตเน มิกฺทาย
ชฺมมจกฺกํ ปวตฺเตตฺวา โลกานุกฺกหํ กโรนฺโต ราชกหํ คนฺตฺวา
เวพฺุวเน วิหาสิ ฯ ตทา สุทฺโธทนมหาราช ปฺุตฺโต กิร เม
ราชกหํ อนุปฺปตฺโต กจฺฉนฺถ ภาณเ มม ปฺุตฺตํ อาเนถาติ
สทฺสสฺสทฺสสฺสปริวารเ ทส อมจฺเจ เปเสสิ ฯ เต สพฺุเพ เอหิภิกฺขุ-
ปฺุพฺพชฺชาย ปฺุพฺพชฺสีสุ ฯ เตสุ อุทายิตฺถเถเรน จาริกาคมนํ อายาจิโต
ภควา วิสฺตีสทฺสสฺสชีมาสวปริวฺโต ราชคหฺโต นิภฺขมิตฺวา กปฺล-
วตฺถุปฺุริ คนฺตฺวา ฌาติสฺมาคเม อนเกทานิ ปาฏฺิหาริยานิ ทสฺเสตฺวา
ปาฏฺิหาริยวิจิตฺตํ ชฺมมเทสนํ กเถตฺวา มหาชนํ อมตปानํ
ปาเยตฺวา ทฺุคฺยทิวเส ปตฺตจิวรมาทาย นครทฺุวาเร จตฺวา กิ
นฺุ โข กุณฺนคฺริ อากตानํ สพฺุพฺพทฺุธานํ อาจิณฺณนฺุติ
อาวชฺชมาโน สปทานํ ปิณฺญาทาย จรณฺณํ อาจิณฺณนฺุติ ฌตฺวา
สปทานํ ปิณฺญาทาย จรติ ฯ ราช ปฺุตฺโต เต ปิณฺญาทาย จรตีติ

สุตฺวา ตฺริตฺตฺริโต อากนฺตฺวา อนฺตฺรวีถิยํ ฌมฺมํ สุตฺวา อตฺตโน
นิเวสณํ ปเวเสตฺวา มหฺนตฺ สกฺการสมฺมานํ อกาสิ ฯ ภควา
ตตฺถ กตฺตพฺพํ ฌาติสฺสงฺคหํ กตฺวา ราหุลกุมารํ ปพฺพาเซตฺวา
นจิรสฺเสว กปฺปิตฺตฺถนฺครโต มลฺลทรฺภูเจ จาริกํ จรมาโน อนฺ-
ปิยมฺพวนํ ปาปฺณิ ฯ

ตสฺมี สมเย สฺพุทฺโชนมหาราชา สากิยคณฺ สนนฺิปาเตตฺวา
อาห สเจ มม ปฺตฺโต อการํ อชฺฌาวาสิสฺส ราชา อภวิสฺส
จกฺกวตฺตี สตฺตฺรตฺนสมฺปนฺโน ขตฺติยคณฺปริวารโ นตฺตปิ เม
ราหุลกุมารโ ขตฺติยคณฺน สทฺธิํ ตํ ปริวารเตตฺวา อจฺริสฺส (๑)
ตฺมฺเหปี เอตมตฺถิ ฆานาถ ฯ อิทานิ ปน มม ปฺตฺโต พุทฺโ
ชาโต ขตฺติยวาสฺส ปริวารา โหนฺตุ ตฺมฺเห เอเกกฺกุลโต เอเกกํ
ทารกํ เทถาติ ฯ เอวํ วุตฺเต เอกปฺปหาเรเนว เทวอสิตฺติสฺส-
ขตฺติยกุมารา ปพฺพชฺสี ฯ

ตสฺมี สมเย มหานาโม สกฺโก กุณฺมุพฺสามิโก โส อตฺตโน
กนิฏฺจํ อนฺรทฺธํ สกฺกํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ เอตฺรหิ ตาต
อนฺรทฺธ อภิลฺลาตา อภิลฺลาตา สกฺยกุมารา ภควนฺตํ ปพฺพชิตฺ
อนฺปพฺพชนฺติ อมฺหากณฺจ กุลา นตฺถิ โกจิ อการสฺมา
อนการิยํ ปพฺพชิตฺ เตน หิ ตฺวํ วา ปพฺพชาหิ อหํ วา
ปพฺพชิสฺสามิตี ฯ ตํ สุตฺวา อนฺรทฺธโ ฆราวาเส รุจิ อกตฺวา
๑ สฺ. อคมิสฺส ฯ ยฺ. อาจฺริสฺส ฯ

เล่มที่ 42 อนุรุทฺตเถราปทานวณณา หน้า 493

อตุตฺตตฺตโม อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺโต ฯ ตสฺส ปพฺพชฺชา-
นุกฺกโม สงฺฆเมทกฺกขนฺธเก อากโตเยว ฯ เอวํ อนุปฺปิยํ คนฺตุวา
ปพฺพชิตฺเตสุ ปน เตสุ ตสฺมีเยว อนุโตวสฺเส ภาทฺทียตฺเถโร อรหตฺตํ
ปาปฺปณฺนิ อนุรุทฺตเถโร ทิพฺพจกฺขํ นินฺพตฺเตสิ เทวทตฺโต
อภฺจ สฺมาปตฺติโย นินฺพตฺเตสิ อานนฺทเถโร โสตาปตฺติฝเล
ปตฺติจฺจาสี ภาทฺตเถโร จ กิมฺพิลตฺเถโร(๒) จ ปจฺจมา อรหตฺตํ
ปาปฺปณฺนิสุ ฯ เตสํ สพฺเพสฺมปิ เถรานํ อตฺตโน อากตฺตฺจฺจเนสุ
ปพฺพปตฺถณานิหานโร อาริ ภาวิสฺสตี ฯ อຍ อนุรุทฺตเถโร
ชฺมมเสนาปตฺติสฺส สนฺติเก กมฺมจฺจฺจํ กเหตุวา เจตฺติยจฺจ
ปาจີนวิสฺทหายํ คนฺตุวา สมนฺชชฺมมํ กโรนฺโต สตฺต มหา-
ปฺริสฺวิตกฺเก วิตกฺเกสิ อภฺจเม กิลมตี ฯ สตฺถา อนุรุทฺโต
อภฺจเม มหาปฺริสฺวิตกฺเก กิลมตีติ ญตฺวา ตสฺส สงฺกปฺปี
ปฺุเรสฺสามีติ ตตฺถ คนฺตุวา ปญฺจตฺตวฺรพฺุทฺธาสเน นิสินฺโน
อภฺจมํ มหาปฺริสฺวิตกฺกํ ปฺุเรตฺวา จตฺตฺจยฺยสนฺโตสภาวนาราม-
ปฺฏิมณฺฑิตํ มหาอาริยวิสฺปฺปฏิปทํ กเถตฺวา อากาเส อุปฺปตฺติวา
เถสฺสกลาวนเมว คโต ฯ

เถโร ตถาคเต คตฺมตฺเตเยว เตวิชฺโช มหาจີณาสโว ญตฺวา
สตฺถา มยฺหํ มนํ ชานิตฺวา อากนฺตุวา อภฺจมํ มหาปฺริสฺวิตกฺกํ
ปฺุเรตฺวา อทาสี โส จ เม มโนโรถ มตฺถกํ ปตฺโตติ
พฺุทฺธานํ ชฺมมเทสนํ อตฺตโน จ ปฺฏิเวรชฺชมมํ อารพฺภ อีมา

อุทานคาถา อภาสี

มม สงฺกปฺปมณฺเวย สตุถา โลเก อนฺนุตฺตโร
มโนมเยน กาเยน อิทฺธิยา อุปสงฺกมิ ฯ
ยทา(๑) เม อหุ สงฺกปฺโป ตโต อุตฺตริ เทสยิ
นิปฺปปลฺยจฺรโต พุทฺโธ นิปฺปปลฺยจฺมเทสยิ ฯ
ตสฺสํ ฆมฺมมณฺเวย วิหาสี สาสเน รโต
ติสฺโส วิชฺชา อนฺุปฺปตฺตา กตฺติ พุทฺธสฺส สาสนฺนติ ฯ(๒)

อถ นํ อปรภาเค สตุถา เขตฺวเน มหาวิหารเ วิหรนฺโต
ทิพฺพจกฺขุگانํ ภิกฺขุณฺโ อนฺุรทฺโธ อคฺโคติ อคฺคณฺุจเน จเปสิ ฯ

เอวํ โส ภควโต สนฺติกา ทิพฺพจกฺขุگانํ อคฺคณฺุจันํ
ลภิตฺวา อตฺตโน ปุพฺพกมฺมํ สริตฺวา โสมนสฺสวเสน ปุพฺพ-
จริตาปทานํ ปกาเสนฺโต สุมะธํ ภควนฺตฺวาหฺนฺติอาทิมาห ฯ
ตตฺถ สุนฺทรา อุปฺภูจฺาปนฺปลฺยณา มคฺคผลปฺลยณา วิปฺสุสนา-
ปฺลยณา จตฺตปฺภิสฺมภิทาทิสงฺฆาตา เมธา ยสฺส ภควโต โส
สุมะธํ ตํ สุมะธํ ภากฺขยสมฺปฺนฺนตฺตา ภควนฺตํ โลกสฺส เขณฺุจํ
เสณฺุจํ ปฺธานณฺุตํ สํสารโต(๓) ปจฺมํ นิกฺคตํ นรานํ อาสภํ
ปุเรจาริกํ วุปฺกณฺุจํ วิเวกณฺุตํ คณฺุสงฺคณฺุการามโต อปคตํ
วิหรนฺตํ อหํ อทฺทสนฺติ สมฺพนฺุโธ ฯ

สพฺพธมฺมานํ สยเมว พุทฺธตฺตา สมฺพทฺธิ อุปคฺนฺุตฺวาน
๑ สี. ย. ยถา ฯ ๒ อ. อ. อ. ๒๓/๑๒๐/๒๓๕ ฯ ๓ ย. สงฺฆารโต ฯ

เล่มที่ 42 ปุณณมนตานิปุตตตเถราปทานวณณา หน้า 495

สมีปี คนุตวาติ อตุโถ ฯ อณชลี ปคฺคเหตุวานาติ ทสงฺคุลิปฺภู
มฺหุทธนิ กตฺวาติ อตุโถ ฯ เสสิ อุตฺตานตฺถเมว ฯ

ทิวา รตฺตติญจ ปสฺสามีติ ตทา เทวโลเก จ มนุสฺสโลเก
จ อฺปฺปนฺนกาเล มํสจกฺขุณา สมฺนตฺโต โยชนํ ปสฺสามีติ
อตุโถ ฯ

สทสฺสโลกํ ฅาณณาติ ปญฺญาจกฺขุณา สทสฺสจกฺกวาฬิ
ปสฺสามีติ อตุโถ ฯ สตฺถุ สาสเนติ อิทานิ โคตฺมสฺส ภควโต
สาสเน ฯ ทิปทานสฺส ทิปฺปฺชาย อิทํ ผลํ อิมินา ผลเน
ทิพฺพจกฺขุ อฺนุปฺตฺโต ปฏฺฐิตุโธ อฺปฺปาเทสิฺนฺติ อตุโถ ฯ
อนฺรทฺตเถราปทานวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปุณณมนตานิ(๑)ปุตตตเถราปทานวณณา
อหฺมายโก มนฺตฺรโรติอาทิกํ อายสฺมโต ปุณฺณสฺส
มนตานิปุตตตเถรสฺส อปทานํ ฯ

อยมฺปิ ปฺริมพฺพุเรสุ กตฺตาธิกาโร ตตฺถ ตตฺถ ภเว
วิภฺภูณฺณปนิสฺสยานิ ปุณฺณานิ อฺปฺจินฺนโต ปทฺมุตฺตรสฺส ภควโต
อฺปฺตฺติโต ปุเรตฺรเมว หํสวตีนฺคเร พุราหฺมณฺมहाศาลกฺุเล
นิพฺพตฺติตฺวา อนฺุกกเมเนว(๒) วิญฺญุตํ ปตฺโต ฯ อปรภาเก ปทฺมุตฺเตร
ภควติ อฺปฺปฺชฺชิตฺวา โพชนเญยานํ ฐมฺมํ เทเสนฺเต เหฏฺฐา
๑. ม. ปุณณมนตานิ... ฯ ๒. ม. อนุกกเมน ฯ

วุดฺตนเยน มหาชนเนน สทฺธิ วิหาริ คณฺตุวา ปริสปรียนฺเต
นิสีทิตฺวา ฌมฺมํ สฺถนฺนโต สตุถาริ เอกํ ภิกฺขุํ ฌมฺมกถิกานํ
อคฺคกฺุจฺจเนน จเปนฺตํ ทิสฺสุวา มยาปี อนาคเต เอวรูปเนน ภวิตฺตุ
วภูตฺตีติ จินฺเตตฺตวา เทสฺนาวสานเน อฏฺฐจิตฺตาย ปริสตาย สตุถาริ
อุปฺสงฺกมิตฺตวา นิมนฺเตตฺตวา เหฏฺฐา วุดฺตนเยน มหาสกฺกาโร
กตฺวา ภควนฺตํ เอวมาห ภนฺเต อหิ อิมินา อธิกาเรน น
อณฺณํ สมฺปตฺตี ปตฺถेमิ ยถา ปเนโส ภิกฺขุ สตุตฺตมทิวสมตฺถเก
ตฺตุมฺเหหิ ฌมฺมกถิกานํ อคฺคกฺุจฺจเนน จปีโต เอวํ อหฺมปี อนาคเต
เอกสฺส พุทฺธสฺส สาสเน ฌมฺมกถิกานํ อคฺโค ภเวยฺยนฺติ
ปตฺถณํ อกาสิ ฯ สตุถา อนาคตํ โอลเณนโต ตสฺส ปตฺถนายน
สมิขฺฉนฺนภาวํ ทิสฺสุวา อนาคเต กปฺปสฺตสฺสทฺสสมตฺถเก โคตโม
นาม พุทฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี ตสฺส สาสเน ปพฺพชิตฺตวา ตฺวํ
ฌมฺมกถิกานํ อคฺโค ภวิสฺสตีติ พุยาภาสิ ฯ

โส ยาวตายุกํ กลฺยาณกมฺมํ กตฺวา ตโต จโต กสฺปสฺต-
สทฺสสํ ปุณฺณสมฺภาริ สมฺภรณฺโต เทวมนฺุสฺเสสฺสุ สัสนฺริตฺตวา อมฺหากํ
ภควโต กาลे กปฺปิตฺตวตฺถนฺนทฺสส อวิทฺุเร โทณฺวตฺถนฺนามเก
พฺุราหฺมณฺคามे พฺุราหฺมณฺมหาสาถกฺุเล อณฺณาโกณฺฑณฺณตฺถเรสฺส (๑)
ภากิเนยฺโย หุตฺตวา นิพฺพตฺตี ตสฺส ปุณฺโณติ นามํ อํกํสุ ฯ
โส สตุถริ อภิสฺสมโพธิํ ปตฺตวา ปวตฺตีตฺตวเรฌมฺมจกฺเก อนุกฺกเมน
๑ ม. อณฺณาสิโกณฺฑณฺณตฺถเรสฺส ฯ

เล่มที่ 42 ปุณณมนตานิปุตตเถราปทานวณณา หน้า 497

ราชคหิ อุนิสฺสาย วิหรนฺเต อณฺวาสีโกณฺทณฺยสฺส สนฺติเก
ปพฺพชิตฺวา ลทฺฐปสมฺปโท ปธานมนฺุญฺชุนฺโต สพฺพิ ปพฺพชิต-
กิจฺจํ มตฺถกํ ปาเปตฺวา ทสพลสฺส สนฺติกํ คมิสฺสามิตี
มาตุลตฺเถเรน สทฺธิ สตฺถุ สนฺติกํ อากนฺตฺวา กปิลวตฺถุ-
สามนฺตฺยาเยว โอยฺหิตฺวา โยนิโส มนสิการเ กมฺมํ กโรนฺโต
นจิสฺเสว วิปสฺสนํ อุตฺตฺกกาเปตฺวา อรหตฺตํ ปาปฺณิ ฯ

ตสฺส ปน ปุณณตฺเถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิตา กุลปฺุตตา
ปญฺจสตา อเหตุํ ฯ เถโร เต ทสกถาวตฺถุหิ โยวทิ ฯ เตปี
สพฺเพ ทสกถาวตฺถุหิ โยวทิตา ตสฺส โยวาทเ จตฺวา อรหตฺตํ
ปาปฺณิตฺวา อตฺตโน ปพฺพชิตกิจฺจํ มตฺถกปฺุตตํ ฌตฺวา
อุปชฌายํ อุปสงฺกมิตฺวา อาหํสุ ฆนฺเต มยํ ปพฺพชิตกิจฺจสฺส
มตฺถกํ ปตฺตา ทสฺสนนฺยจ กถาวตฺถุณํ ลากิโน สมโย ทานิ
โน ทสพลํ ปสฺสิตฺตุนฺติ เถโร เตสํ วจันํ สุตฺวา จินฺตสิ
มยฺหํ ทสกถาวตฺถุลาภิตํ สตฺถา ชานาติ ฯ อหํ ฐมฺมํ เทเสนฺโต
ทสกถาวตฺถุณิ อมฺฤจิตฺวาว เทเสมิ มยิ จ กจฺจนฺเต สพฺเพปี
เม ภิกฺขุ มํ ปรีวาเรตฺวา กจฺจิสฺสนฺติ เอวํ เม กณฺเณ
สทฺธิ คนฺตฺวา อยฺตฺตํ ทสพลํ ปสฺสิตฺตุํ อีเม ตาว ทสพลํ
ปสฺสิตฺตุํ กจฺจนฺตฺวติ ฯ อถ เต เอวมาห อาวุโส ตุมฺเห ปฺุโรโต
คนฺตฺวา ทสพลํ ปสฺสถ มม วจเนน ตถาคตสฺส ปาทเว วนฺทถ
อหฺมปี ตุมฺหากํ คตมกฺเคน อากจฺจิสฺสามิตี ฯ เตปี เถรา

สพฺเพ ทสพลสฺส ชาตฺถิมิรภูจฺวาสิโน สพฺเพ ชีณาสวา สพฺเพ
ทสกถาวตฺตฺถลาภิโน อฺปชฺฌายสฺส โอวาทำ อจฺฉินฺทิตฺวาเถรี
วณฺทิตฺวา อนฺุพฺเพน จาริกํ จรณฺตา สฺฐจฺโยชนมคฺคํ อตฺถกมฺม
ราชคเห เวพฺพนมหาวิหาริ คณฺตุวา ทสพลสฺส ปาเท วณฺทิตฺวา
เอกมนฺตุํ นิสฺสึทฺสฺ ๑ อจฺฉินฺณํ โข ปเนตฺตํ พุทฺธานํ ภควนฺุตานํ
อาคณฺตุเกหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิํ ปฏฺฐสมฺโฆทิตฺตฺนฺตฺติ ภควา เตหิ สทฺธิํ
กจฺจิ ภิกฺขเว ขมนิยนฺตฺติอาทินา นเยน มธฺรปฏฺฐินฺถาริ กตฺวา
กุโธ จ คฺคฺมเห ภิกฺขเว อาคตฺตฺถาติ ปุจฺฉิตฺวา ปฺนฺ เตหิ
ชาตฺถิมิโตติ วุตฺเต โก นฺุ โข ภิกฺขเว ชาตฺถิมิยฺ ชาตฺถิ-
ภุมกานํ ภิกฺขุณฺํ สพฺรหฺมจารินฺํ เอวํ สมฺภาวิโต อตฺตนา
จ อปฺปิจฺโฆ อปฺปิจฺฉกถณฺจ ภิกฺขุณฺํ กตฺตฺถาติ ทสกถาวตฺตฺถลาภิ
ภิกฺขุํ ปุจฺฉิ ๑ เตปิ ปุณฺโณ นาม ภนฺเต อายสฺมา มนฺตานิ-
ปฺตุโตติ อาโรจยฺสิ ๑

เตสํ กถํ สุตฺวา อายสฺมา สาริปฺตุโต เถรี ทสฺสนกาโม
อโหสิ ๑ อถ สตฺถา ราชคหโต สาวตฺถิ อคฺมาสิ ๑ ปุณฺณตฺเถโรปิ
ทสพลสฺส ตตฺถ อาคตฺถาวิ สุตฺวา สตฺถาริ ปสฺสิสฺสามิตฺติ
คณฺตุวา อนฺุโต คณฺธกฺุยฺเยว ตถาคตฺตํ สมฺปาปฺณิ ๑ สตฺถา
ตสฺส ฌมฺมํ เทเสสิ ๑ เถโร ฌมฺมํ สุตฺวา ทสพลํ วณฺทิตฺวา
ปฏฺฐิสฺถลานตฺถาย อนฺุชวณฺํ คณฺตุวา อณฺฺตฺรสมิ รุกฺขมฺูเล
ทิวาวิหาริ นิสฺสึทฺสฺ ๑ สาริปฺตุตฺตฺเถโรปิ ตสฺสาคมนํ สุตฺวา

เล่มที่ 42 ปุณณมนุทานิปุตุตตเถราปทานวณณา หน้า 499

สีตานุโลกิโก คนุตฺวา โอกาสํ สลฺลทฺกเขตฺวา ตสฺมี รุกฺขมฺเ
นินฺนํ อฺปสงฺกมิตฺวา เถเรน สทฺธี สมฺโมทิตฺวา ตํ
วิสุทฺธิกมํ ปุจฺฉิ ๑ โสปีสฺส ปุจฺฉิตฺตํ ปุจฺฉิตํ พุยากรโนโต
รตฺวินิตฺตํ อตีวีย จิตฺตํ อาราเชตี เต อญฺญมญฺญสฺส
สุภาสิตํ สมฺนุโมทิสฺส ๑

อถ นํ สตุถา อปรภาเค ภิกฺขุสงฺฆสฺส มชฺเฒ นินฺนํ โน
เถรี เอตทกฺคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณํ ชมฺมกถิกานํ
ยทิตํ ปุณฺโณติ เอตทกฺเค จเปตี ๑ โส ปุพฺพกมฺมํ สริตฺวา
โสมนสฺสวเสน ปุพฺพจริตาปทานํ วิภาเวนฺโต อชฺฌายโกติ-
อาทิมาย ๑

ตตุถ อชฺฌายโกติ อนนฺกพฺุราหฺมณานํ วาเจตา สิกฺขา-
เปตา ๑ มนุตฺชโรติ มนุตานํ ชาเรตาติ อตุโถ เวทสงฺฆาตสฺส
จตุตฺถเวทสฺส สชฺฌายนสวณทานานํ วเสน ชาเรตาติ วุตฺตํ
โหติ ๑ ตินฺณํ เวทานนฺติ อิริเวทชฺชเวทสามเวทสงฺฆาตานํ ตินฺณํ
เวทานํ ฌาณน ชาเรตพฺุตฺตา เวโหติ ลทฺธนาเมสฺส ตีสฺ
เวทกนฺเถสฺส ปารี ปริโยสานํ คโตติ อตุโถ ๑ ปุรฺกขโตมฺหิ
สิสฺเสหิตี มม นิจฺจปริวารภูเตหิ สิสฺเสหิ ปริวุโต อหํ อมฺหิ ๑
อุปกจฺฉิ นรุตฺตมนฺติ นรานํ อุตฺตมํ ภควนฺตํ อฺปสงฺกมึ สมฺปิ
คโตติ อตุโถ ๑ เสสิ สฺวิญญเยยฺเมว ๑

อภิธมฺมนยญฺญนฺติ อหํ ตทา ตสฺส พุทฺธสฺส กาล

อภิธมมณยโกวิทอโธ ๗ กถาวตฺถวิสุทฺธิยาติ กถาวตฺถูป-
 ปกรณฺเ วิสุทฺธิยา เณโก อปฺปิฉนฺตฺถุจิกถาทิสฺ ทสฺสุ กถา-
 วตฺถุสุ วา เณโก ตาย กถาวตฺถุวิสุทฺธิยา สพุเพสฺ ยติชนานฺ (๑)
 ปณฺหิตานฺ วิญญาเปตฺวาน โภเชตฺวาน อนาสโว นิกฺกิลโส
 วิหรามิ วาสํ กปฺเปมิ ๗

อิโต ปณฺจสเต กปฺเปติ อิโต ปณฺจพุทธปฺฏิมนฺยติโต ภทฺท-
 กปฺปิโต ปณฺจสเต กปฺเป สุปฺปกาสะกา สฺถุจฺ ปากฺญา จกฺก-
 รตนาทิสฺตฺตฺธิ รตเนหิ สมฺปนฺนา ชมฺพุทฺธิปาทิจตฺทิปฺมฺหิ อิสฺสรา
 ปธานา จตฺโร จตฺตารโ จกฺกวัตฺติราชาโน อหฺสฺนฺติ อตฺถอ ๗
 เสถํ วุตฺตณฺยเมวาทิ ๗

ปฺถุณฺมนฺตานิปฺตฺตฺตฺเถราปทานวณณนา นิฏฺฐิตา ๗

อุปาติคฺเถราปทานวณณนา

นคเร หิํสวติยาติอาทิกํ อายสฺมโต อุปาติคฺเถรสฺส
 อปทานํ ๗

อยมฺปิ ปุริมพุทฺเธสฺส กตธาธิกาโร ตตฺต ตตฺถ ภเว
 วิวฺญฺญูปนฺิสฺสยานิ ปฺถุณฺวานิ อุปฺจินฺนฺโต ปทุมฺตฺตฺรสฺส ภควโต
 กาลฺเ หิํสวตีนคเร วิวาสมฺปนฺเน พฺราหฺมณฺณฺกุลเ นิพฺพตฺโต
 เอกทิวสํ สตฺถุ สฺนฺติเก ชมฺมกถํ สฺถนฺนฺโต สตฺถาริ เอกํ
 # ๑. สี. ยู. ชนนานํ ๗

เล่มที่ 42 อุปาลิตุเถราปทานวณณา หน้า 501

ภิกขุ วินยธรรานํ อคฺคกฺกุจฺจาเน จเปนฺตํ ทิสฺวา สตฺถุ อธิการกมฺมํ
กตฺวา ตํ จานนฺตฺรํ ปตฺเตสึ ฯ

โส ยาวชิรํ กุสลํ กตฺวา เทวมนุสฺเสสฺสุ สฺสรนฺโต อิมสฺมี
พฺพุทฺธูปาทฺเถ กปฺปกเคเห นิพฺพุตฺโต อุปาลิติสฺส นามํ อํกํสุ ฯ
โส วยฺยปตฺโต อนฺรุทฺธาทีนํ ฉนฺนํ ขตฺติยานํ ปิยสหาโย หุตฺวา
ตถาคเต อนุปิยมฺพวเน วิหรนฺเต ปพฺพชฺชาย นิกฺขมฺนฺเตหิ ฉหิ
ขตฺติเยหิ สทฺธิ นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชฺชิ ฯ ตสฺส ปพฺพชฺชชาวิทฺธานํ
पालิยํ อากตฺเมว ฯ โส ปพฺพชิตฺวา อุปสมฺปนฺโน หุตฺวา สตฺถุ
สนฺติเก กมฺมกฺกุจฺจานํ กเหตุวา มยฺหิ ฆนฺเต อรณฺณวาสํ
อนฺุชานาถาติ อาท ฯ ภิกขุ อรณฺณเว วสนฺตสฺส เอกเมว ชฺฐํ
วทฺถิสฺสตี มยฺหิ ปนฺ สนฺติเก วสนฺตสฺส วิปฺสฺสนาชรณฺจ
คณฺธชรณฺจ ปริปุเรสฺสตีติ ฯ โส สตฺถุ วจฺนํ สมฺปฏฺิจิตฺวา
วิปฺสฺสนาย กมฺมํ กโรนฺโต นจิริสฺเสว อรหตฺตํ ปาปุณฺนิ ฯ
สตฺถาปี นํ สยเมว สกถํ วินยปีฎฺกํ อุกฺคณฺหาเปสิ ฯ โส
อปรภาเค ภาเรกฺกจฺจวตฺถุ อชฺชกฺวตฺถุ กุมารกสฺสปวตฺถุนฺติ
อิมานิ ตีณิ วตฺถุณี วินิจฺฉินิ ฯ สตฺถา เอกกสฺมี วินิจฺฉเย
สาธฺกการํ ทตฺวา ตโย วินิจฺฉเย อฏฺฐูปตฺตี กตฺวา เถรํ
วินยธรรานํ ภิกขุณํ อคฺคกฺกุจฺจาเน จเปสิ ฯ

เอวํ โส เอตทคฺคกฺกุจฺจานํ ปตฺวา อตฺตโน ปุพฺพกมฺมํ
สริตฺวา โสมนสฺสปตฺโต ตํ ปุพฺพจริตาปทานํ ปกาเสนฺโต

นคเร หังสวติยาติอาทิมาห ๑ ตตถ หังสวติยาติ หังสวณฺเฑอากาเรน
วติ ปาการปริกฺเขไป ยสฺมี นคเร ตํ นครํ หังสวตี ๑ อถ
วา อนเนกสงฺขา หังสา ตพากโปกฺขรณีสรปฺลลลาทีสุ นีวสนฺตา
อิโต จิโต จ วิชวามาณา วสนฺติ เอตถาติ หังสวตี ตสฺสา
หังสวติยา ๑ สุชาโต นาม พุราหุมนโณติ สฺกุญฺจ ชาโตติ สุชาโต
อกฺขิตฺโต อนุปกฺกุโรติ วจนฺโต หุตฺวา ชาโตติ อตุโธ ๑ อสีติ-
โกณฺนิจโยติ อสีติโกณฺรินราสีโก ปหฺตชนฺชณฺณวา อสงฺเขยฺยชฺชน-
ชณฺณวา พุราหุมน สุชาโต นาม อโหสิณฺติ สมฺพนฺโร ๑

ปฺนปี ตสฺเสว มหนฺตภาวํ ทสฺเสนฺโต อชฺฌายโกติ-
อาทิมาห ๑ ตตถ อชฺฌายโกติ ปเรสํ เวทตฺตยาที วาเจตา ๑
มนฺตชโรติ มนฺตา วุจฺจติ ปญฺญา อถพฺพนเวทพฺยากรณาที-
ชานนปญฺญวาทิ อตุโธ ๑ ตินฺณํ เวทาน ปารคฺคฺติ อิริเวทยชฺ-
เวทสามเวทสงฺขาตานํ ตินฺณํ เวทานํ ปรีโยสานํ ปตุโตติ
อตุโธ ๑ ลกฺขณฺเตติ ลกฺขณฺสตุเถ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธจกฺกวตฺติปฺริสานํ
หตฺถปาทาทีสุ ทิสฺสมานลกฺขณฺปกาสนกคฺนฺเถ จาติ อตุโธ ๑
อิตฺติหาเสติ อิตฺติห อาส อิตฺติห อาสาติ โปราณกถาปฺปกาสเถ
คคฺนฺเถ ๑ สชฺมเมติ สกชฺมเม พุราหุมนชฺมเม ปารมี คโต ปรีโยสานํ
โกณฺเฑ คโต ปตุโตติ อตุโธ ๑

ปรีพฺพาชาติ เย นิคฺคฺจสวากา เต สพฺเพ นานาทีญฺจิกา
ตทา มหิยา ปจฺวีตเถ จรณฺตีติ สมฺพนฺโร ๑

เล่มที่ 42 อุปาลิตฺเถราปทานวณณา หน้า 503

ยาว ยตฺตกั กาลั ชิโน นุปรุชชติ ตาว ตตฺตกั กาลั
พฺพุโรติ วจัน นตฺถิติ อตฺโถ ฯ
อจฺจเยน อโหฺรตฺตุนฺติ อโห จ รตฺติ จ อโหฺรตฺตัม พฺพุนั
ลัวจฺจรณัน อตฺถิกกเมนาติ อตฺโถ ฯ เสถ สฺวิณฺณเยยฺยเมว ฯ
มนฺตานิปฺพุโตติ มนฺตานินามาย กปฺปกธิตฺตยา ปฺพุโต
มาสฺปนฺณตฺตาย ทิวสฺปนฺณตฺตาย ปฺพฺพฺพนฺติ ลทฺธนาโมติ อตฺโถ ฯ
ตสฺส ตสฺสจฺจสฺส สวโก เหสฺสติ ภวิสฺสตีติ สมฺพนฺโร ฯ
เอว กิตฺตฺติ โส พฺพุโรติ โส ปทฺมตฺตโร ภควา เอว
อิมินา ปกาเรน สฺนุหนํ สฺนุทฺธาการเณ โสมนสฺสทายกั กิตฺตฺติ
พฺยากรรมทาสีติ อตฺโถ ฯ สพฺพิ ชนํ สกฺลชนสมฺมุหํ สารุหํ
หาสยฺนโต โสมนสฺสํ กโรนฺโต สกั พลํ อตฺตโน พลํ ทสฺสยฺนโต
ปากกั กโรนฺโตติ สมฺพนฺโร ฯ
ตโต อนนฺตรํ อตฺตโน อานุภาวํ อญฺญาปเทเสน
ทสฺเสนโต กตฺถชฺลิตฺติอาทิมานห ฯ ตทา ตสฺมี พฺพุธฺรฺปฺปาทโต
ปฺพฺริมกาเล สฺนุหนํ ตาปสํ กตฺถชฺลิตฺตฺตฺตฺตา สพฺเพ ชนา
นมนสฺสนฺตีติ สมฺพนฺโร ฯ พฺพุธฺเร การํ กริตฺวานาติ เอว โส
สพฺพชนปฺพุชิตฺตปี สมานโน ปฺพุชิตฺตมฺหิตฺติ มานํ อกตฺวา พฺพุธฺ-
ธาสเน อธิกั กิจฺจํ กตฺวา อตฺตโน คตี ชาตี โสเชตี
ปฺริสฺพุทฺธมกาสีติ อตฺโถ ฯ
สฺตฺวาน มฺนินโน วจฺนฺติ ตสฺส สมฺมาสมฺพฺพุทฺธสฺส วาจิ

คาถาพนุชสูขตถิ อาการสูส รสุสั กตุวา วจนฺติ วุตฺติ ฯ
อนาคตมุหิ อทุชาน โคตโม นาม นามเนน สตุถา โลเก
ภวิสฺสตีติ อิมิ มุณีโน วจนิ สตุวา ยถา เยน ปกาเรน
โคตมํ ภควนฺตํ ปสฺสามิ ตถา เตน ปกาเรน การิ อธิกกิจฺจํ
ปฺลฺลวสมภฺการิ กสฺสามิ กริสฺสามิตี เม มยฺหิ สงฺกปฺโป
เจตนามนสิกาโร อหุ อโหสิตี สมพฺนุโร ฯ

เอวาทิ จินฺตยิตฺวานาติ อหิ การิ กริสฺสามิตี เอวิ
จินฺตเตตฺวา ฯ กิริยิ จินฺตยิ มมาตี มยา กิทีสิ ปฺลฺลวํ กตฺตพฺพิ
นุ โขติ กิริยิ กตฺตพฺพิจฺจํ จินฺตยินฺติ อตุโถ ฯ กุยาหิ กมฺมํ
อาจรามิตี อหิ กิทีสิ ปฺลฺลวกมฺมํ อาจรามิ ปฺรูมิ นุ โขติ
อตุโถ ฯ ปฺลฺลวกฺเขตฺเต อนฺตฺตเรตี อุตฺตรวิริตีเต สกฺลปฺลฺลวสฺส
ภาชนฺภูเต รตนตฺตเยตี อตุโถ ฯ

อยณฺจ ปาจิโก ภิกฺขุตี อัย ภิกฺขุ สรรภณฺวเสน
คณฺดปฺจปฺจนโต วาจนโต ปาจิโกตี ลทฺธนาโม ภิกฺขุ ฯ
พุทฺธสาสเน สพฺเพสํ ปาจิณิ ปาจกฺวาจกานิ อนฺตเร วินเย
จ อคฺคณิกฺขิตฺโต อคฺโค อิติ จปิโต ตํ จานิ เตน ภิกฺขุณา
ปตฺตญฺจานนฺตรํ อหิ ปตฺถเย ปตฺถेमิตฺติ อตุโถ ฯ(๑)

ตโต ปริ อตฺตโน ปฺลฺลวกรณฺุปายิ ทสฺเสนฺโต อิทํ เม
อมิตํ โภคนฺตฺวาตีมาห ฯ เม มยฺหิ อมิตํ ปฺมาณวิริหิตํ
#๑. สี. ปตฺติญฺจิตํ จานนฺตรํ อหิ ปตฺถยิ ปตฺถเอสินฺติ อตุโถ ฯ

โภคราสี อุกโขภัง โขเภตุ อสกุณเณยฺย สาครูปมํ สาครสทิสํ
เตน โภเคน ตาทิเสน ฐเนน พุทฺธสฺส อารามํ มาปเยติ
สมฺพนุโ ๗ เสสิ อุตฺตทานตุถเมว ๗

ภิกฺขุสงฺฆเม นิสิตฺตฺวา สมฺพนุโ เตน สุภฺภู มาปิตํ
การิตํ สงฺฆารามํ ปฏิกฺคเหตฺวา ตสฺสอารามสฺถานิสฺสทึปกํ อิทํ
วจนํ อพฺรุวิ กเถสิติ สมฺพนุโ ๗

กถํ โย โสติ โย สงฺฆารามทายโก ตาปโส สุมาปิตํ กุกฺก-
เลณมณฺฑปฺปาสาทหฺมมฺยปการาทินา สุภฺภู สชฺชิตํ สงฺฆารามํ
พุทฺธสฺส(๑) ปาทาสี ปกาเรน โสมนสฺสสมฺปยุตฺตจิตฺเตน อทาสี ๗
ตมทํ กิตฺตยิสฺสามิติ ตํ ตาปลํ อหํ ปากกฺกํ กริสฺสามิ อุตฺตทานิ
กริสฺสามิติ อตุโธ ๗ สุณฺณถ มม ภาสโตติ ภาสนฺตสฺส มยฺหํ
วจนํ สุณฺณถ โอิหิตโสตา อวิกฺขิตฺตจิตฺตา มนสิ กโรถาติ
อตุโธ ๗

เตน ทินฺนารามสฺส ผลํ ทสฺเสนฺโต หตฺถิ อสฺสา รธา
ปคฺคิตฺติอาทิมาห ๗ ตํ สุวิญญฺเยยฺยเมว ๗

สงฺฆารามสฺสทํ ผลนฺติ อิทํ อายตี อนฺภวิตพฺพสมฺปคฺคิ-
สงฺขาตํ อิกฺกผลํ สงฺฆารามทานสฺส ผลํ วิปากนฺติ อตุโธ ๗

นพาสิตฺสหฺสฺสานิติ นสฺหฺสฺสานิ อสีติสฺหฺสฺสานิ สมลฺงกตา
สุภฺภู อลฺงกตา สชฺชิตา นาริโย อิตฺถิโย วิจิตฺตวตฺตถาภรณาติ
๑ ส. ย. สงฺฆสฺส ๗

วิจิตฺเตหิ อนนฺกรูเปหิ วตฺเตหิ อานฺรณฺเหหิ จ สมฺนฺนาคตา ฯ
อามุตฺตมณฺเฑกฺขุทฺถาติ โอลมฺพิตมฺตฺตาทารมณฺเฑกฺขุจิตกณฺณาติ
อตุโถ ฯ

ตาถึ อิตฺถึนํ รูปฺโสภาทิสํยํ วณฺณนฺโต อาพารปฺมหาติ-
อาทิมหา ฯ ตตฺถ อาพารานิ มหฺนฺตานิ อกฺขิณี มณฺเฑกฺขุพสฺทิสานิ
ยาถึ อิตฺถึนํ ตา อาพารปฺมหา ฆมฺรานมิว มนฺทโลจนาติ
อตุโถ ฯ หสฺสุลา หาสปกฺติ ลีลาวิลาสาติ อตุโถ ฯ สฺสณฺณาติ
สฺนุทฺรสนฺณณฺิตพฺพสรีราวยา ฯ ดนฺนุชฺฌิมาติ ขุทฺทกอุทฺรปฺเทสา ฯ
เสถึ อุตฺตฺตานเมว ฯ

ตสฺส ฆมฺเมสฺส ทายาโทติ ตสฺส โคตมสฺส ภควโต ฆมฺเมสฺส
ทายาโท ฆมฺมโกฏฺฐาสาภาติ ฯ โอรโสติ อฺรฺสฺสิ ชาโต ลีลิต-
ชนิตาทิตสฺวิทฺทพฺพยฺชนพฺพทฺธิสมฺปนฺนํ กณฺจตาอุโฏฏฺฐาทิปฺลยฺภูจฺจาน
ฆมฺมฺเฑตฺวา เทลิตฆมฺมํ สฺตฺวา โสตาปตฺติมกฺคาทิมกฺคปฏฺฐิปาฎฺฐิยา
สพฺพกิลฺเส เขเปตฺวา อรหฺตฺเต จิตฺภาเวน อฺรฺสฺสิ ชาตปฺตฺโตติ
อตุโถ ฯ ฆมฺมนิมฺมิโตติ ฆมฺเมน สเมน อทฺนฺเจทฺน อสฺตฺเถน
นิมฺมิโต ปากโฏ ภาวิสฺสฺสีติ อตุโถ ฯ อฺปาลิ นาม นามฺณาติ
กิลฺจาปี โส มาตฺส นามฺน มนฺตานิปฺตฺตนาโม อนฺรฺทฺธาทีหิ
ปนฺ สห คนฺตฺวา ปพฺพชิตตฺตา ขตฺติยานํ อฺปสมิเป อลฺลฺลฺโน
ยฺตุโต กายจิตฺเตหิ สมฺจฺกฺกฺโตติ อฺปาลีติ นามฺน สตฺถฺ สวาโก
เหสฺสฺติ ภาวิสฺสฺสีติ อตุโถ ฯ

วินฺเย ปารมี ปตฺวาติ วินฺยปฺญฺเก โกฏฺฐิ ปรีโยสานํ ปตฺวา

เล่มที่ 42 อุปาสิตเถราปทานวณณา หน้า 507

ปาปญฺฉิตฺวา ฯ จานาญฺจานเ จ โกวีโทธิ การณาการณเ จ
ทกฺโข เณโถติ อตุโถ ฯ ชินสาสนํ ฐาเรนฺโตติ ชินน วุตตานุ-
สาสนี ชินสฺส ปิฏกคฺคตฺยํ วาจนสวณจินฺตนธารณาทิวเสน
ฐาเรนฺโต สลลกฺขณฺโตติ อตุโถ ฯ วิหริสฺสตีนาสโวติ นิกฺกิลเโส
จตุหิ อิริยาปเถหิ อปริปตฺนตํ อตฺตภาวํ หริสฺสตี ปวตฺเตสฺสตีติ
อตุโถ ฯ

อปริเมยฺยุปาทายาติ อนนคสฺตสหสฺเส อาทิ กตฺวา ฯ
ปตฺถेमฺหิ ตว สาสนนฺติ โคตมสฺส ภควโต สาสนเ วินยฺชราณํ
อคุโค ภเวยฺยนฺติ ตฺยหํ สาสนํ ปตฺถेमฺหิ อิจฺฉามิตี อตุโถ ฯ โส
เม อตุโถติ โส เอตทกฺกญฺจานนฺตรสงฺขาโต อตุโถ เม มยา
อนุปฺปตฺโตติ อตุโถ ฯ สพฺพสํโยชนกฺขโยติ สพฺเพสํ สํโยชนานํ
ชโย มยา อนุปฺปตฺโตติ สมฺพนฺโร นิพฺพานํ อธิคตฺนฺติ อตุโถ ฯ

ราชทณฺเฑน คชฺชิตฺ ปิฬิตฺ สฺสลาวุโต สฺสเล อาวุโต
อาวุณฺนิโต โปโส ปฺริโส สฺสเล สาดํ มจฺจรสฺสํ อวิญฺชนฺโต
นानุภวฺนฺโต ปฺริมุตฺตีว ปฺริโมจนเมว อิจฺฉตี ยถาติ สมฺพนฺโร ฯ

มหาวิโร วิรานมฺนฺตเร วิรุคฺตม อหํ ภวทณฺเฑน ชาตี-
ทณฺเฑน คชฺชิตฺ ปิฬิตฺ กมฺมสฺสลาวุโต กุสลาคุสลกมฺมสฺสลสฺมี
อาวุโต สนฺโต สํวิชฺชมาโน ปิปาสาเวทนาย ปิปาสาตฺตฺรภาเวน
อญฺญิตฺ อภิกฺขิตฺ ทุกฺขาปีโต ภเว สาดํ สํสาเร สฺสํ น
วิญฺจามิ น ลมามิ ฯ รากคฺคิโทสคฺคิโมหคฺคิสฺสงฺขาเตหิ นรคคฺคิ-
กปฺปญฺจานคฺคิทุกฺขคฺคิสฺสงฺขาเตหิ วา ตีหิ อคฺคิหิ ทฺยหนฺโต

ปริมุตฺตี ปริมุจฺจนฺปายิ คเวสํมิ ปริเยสํมิ ตเถวาทิ สมฺพนฺโห ฯ
ยถา ราชทณฺฑํ อิตฺ คโต ปตฺโต ปริมุตฺตี คเวสติ ตถา
อหํ ภวทณฺฑปฺปตฺโต ปริมุตฺตี คเวสํมิติ สมฺพนฺโห ฯ

ปฺนํ สํสารโต โมจฺนํ อุปฺโมปเมยฺยวเสน ทสฺเสนฺโต ยถา
วิสาโทติอาทิมหา ฯ ตตฺถ วิเสน สปฺปวิเสน อา สมฺนตฺโต
ทํสียิตฺถ ทฏฺโฐ โหตีติ วิสาโท สปฺปทฏฺโฐติ อตฺถโ ๑ อถ
วา วิสํ หลาหลวิสํ อทติ คิลตีติ วิสาโท วิสขาทโกติ
อตฺถโ ๑ โย ปฺริโส วิสาโท เตน ตาทิเสน วิเสน ปฺริปฺพิโต
ตสฺส วิสสฺส วิฆาตาย วินาสาย อุปายนํ อุปายภูตํ อคทํ
โอสธํ คเวเสยฺย ปริเยเสยฺย ตํ คเวสฺมาโน วิสฆาตกํ วิสนาสกํ
อคทํ โอสธํ ปสฺเสยฺย ทกฺเขยฺย ๑ โส ตํ อตฺตโน ทิฏฺฐิ
โอสธํ ปิวิตฺวา วิสมฺหา วิสโต ปริมุตฺติยา ปฺริโมจฺนการณา
สุขี อสฺส ภเวยฺย ยถาติ สมฺพนฺโห ฯ

ตเถวาหนฺติ ยถา เยน ปกาเรน โส นโร วิสโต
สวีสเนน สปฺเปเน ทฏฺโฐ วิสขาทโก วา โอสธํ ปิวิตฺวา สุขี
ภเวยฺย ตเถว เตน ปกาเรน อหํ อวิชฺชาย โมหนํ สํ
สุฏฺฐุ ปิพิโต ๑ สทฺธมฺมากทเมสหนฺติ อหํ สทฺธมฺมสงฺฆาตํ
โอสธํ เอลํ ปริเยสนฺโตติ อตฺถโ ๑

ธมฺมากทํ คเวสนฺโตติ สํสารทกฺขวิสสฺส วินาสาย
ธมฺโมสธํ คเวสนฺโต ๑ อทฺทกฺขี สกฺยสาสนนฺติ สกฺยวิสปภวสฺส

โคตมสฺส สาสนํ อทุทกฺขินฺติ อตุโถฯ อคฺคํ สพุโพสฺธานํ
ตฺนุติ สพุเพสฺสํ โอสฺธานํ อนฺตฺเร ตํ สกฺยสาสนสงฺฆาตํ ฌมฺโมสฺสํ
อคฺคํ อุตฺตมฺนุติ อตุโถฯ สพุพฺส
สพุเพสฺสํ สฺส
โอสฺสํ ปิวิตฺวา สพุพํ วิสฺสํ สกฺลสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
นาเสสฺสินฺติ สฺมพฺนุโหฯ อชฺรามรฺนฺติ ตํ ทฺกฺขวิสฺสํ สฺมฺหฺนิตฺวา
อชฺรํ ชฺรวิรฺหิตํ อมฺรํ มรฺณวิรฺหิตํ สฺตีภาวํ รากฺปรีพาทา
ทิวีรฺหิตตฺตฺตา สฺตีตฺลฺกฺกฺตํ นิพฺพานํ อหํ ผสฺสฺสฺยํ ปฺจฺจกฺขมฺกาสินฺติ
สฺมพฺนุโหฯ

ปฺนุ กิเลสฺตฺสฺสฺ อฺปมํ ทสฺเสนฺโต ยถา ญฺตฺญฺญฺโตติ-
อาทิมาทฯ ตตฺถ ยถา เยน ปกาเรณ ญฺตฺญฺญฺโต ญฺเตน
ยกฺเขน อญฺญฺโต ปิพฺโต โปโส ปฺริโส ญฺตฺคฺคาเหณ
ยกฺขคฺคาเหณ ปิพฺโต ทฺกฺขิโต ญฺตฺสฺมา ยกฺขคฺคาหโต
ปฺริมฺตฺติยา โมจฺนตฺถาย ญฺตฺเวชฺชํ คเวเสยฺยฯ

ตํ คเวสฺมาโน จ ญฺตฺวิชฺชาย สฺญฺจฺจ โกวิทํ เณกํ
ญฺตฺเวชฺชํ ปฺสฺเสยฺย โส ญฺตฺเวชฺชํ ตสฺส ยกฺขคฺคหิตฺสฺส
ปฺริสฺส
อายตี อนาเสวกํ กตฺวา วินาสเย วิทฺธิเสยฺยติ สฺมพฺนุโหฯ

มหาวิร วิรุตฺตม ตมคฺคาเหณ กิเลสฺนฺชการคฺคาเหณ
ปิพฺโต อหํ ตเถว เตน ปกาเรเนว ตมโต กิเลสฺนฺชการโต

ปริมุตฺติยา โมจนตฺถาย ฌาณาโลกํ ปญฺญาอาโลกํ คเวสามีติ
สมฺปนฺโน ๑

อถ ตทนนฺตรํ กิเลสตมโสธนํ กิเลสนฺชการนาสกํ
สกฺขมฺนี อทฺทสนฺติ อตฺโถ ๑ โส สกฺขมฺนี เม มยฺหํ ตมํ
อนฺชการํ กิเลสตีมิริ ภูตเวชฺโซว ภูตกํ ยกฺขคฺคหิตํ อิว
วิโนเทสิ ทูริ อกาสิตี สมฺปนฺโน ๑

โส อหํ เอวํ วิมุตฺโต สํสาร์โสตี สํสาร์ปวาทํ สํ สุกฺกุ
ฉินฺที ฌเทสิ ตณฺหาโสตี ตณฺหามโหฆํ นิวารยํ นิรวเสตี
อปฺปวตฺตี อกาสินฺติ อตฺโถ ๑ ภวํ อุกฺขมาภฺยํ สพฺพนฺติ
กามภวาทิกํ สพฺพํ นวภวํ อุกฺขมาภฺยํ วินาเสสินฺติ อตฺโถ ๑
มฺลโต วินาเสนฺโต ภูตเวชฺโซ อิว มฺลโต อุกฺขมาภฺยินฺติ
สมฺปนฺโน ๑

ตโต นิพฺพานปริเยสนาย อูปมํ ทสฺเสนฺโต ยถาติ-
อาทิมาย ๑ ตตฺถ คุรุ ภาริยํ นาคํ กิลตีตี คุรุโโพ ๑ คุรุ
วา นาคํ ลาคี อาททาตีตี คุรุโโพ คุรุพฺราชา ๑ อตฺตโน
ภกฺขํ สกโคจฺริ ปนฺนคํ ปกาเรน ปฺรหตฺถํ น คุจฺจตีตี
ปนฺนโคตี ลทฺธนามํ นาคํ คหณตฺถาย โอปตฺติ อวปตฺติ
สมฺนตา สมฺนตโต โยชนสตํ สตโยชนปฺปมาณํ มหาสรํ
มหาสมฺมทํ อตฺตโน ปกฺขวาเตหิ วิกฺโขภเตติ อาโลเพตี ยถาติ
สมฺปนฺโน ๑

เล่มที่ 42 อุปาลิตฺเถราปทานวณณา หน้า 511

โส สุปฺณโณ วิหฺงคโม เวหาสกมนสีโต ปนฺนคํ นาคํ
คเหตฺวา อโหสีสํ โอลมฺเพตฺวา วิหฺงยํ ตตฺถ ตตฺถ วิวิเชน
เหจฺเนน เหจฺนุโต อาทาย ทพฺหิ คเหตฺวา เยน กามิํ ยตฺถ
คณฺตุกาโม ตตฺถ ปกฺกมฺติ คจฺจตีติ สมฺพนฺโห ๑

ภนฺเต มหาวิโร ยถา คุรุโฬ พฺลึ พลฺวา ปนฺนคํ คเหตฺวา
ปกฺกมฺติ ตถา เอว อหิํ อสงฺขติํ ปจฺจเยหิ อกฺติํ นิพฺพานํ
คเวสนฺโต ปฏฺิปปตฺติปฺรณวเสน ปรีเยสนฺโต โทเส สกฺลทียพฺต-
กิลฺลสฺสหฺสเส วิชฺชาลยิํ วิเสเสน สมฺจฺเจทปฺปหานเนน โสเชตี
อหนฺติ สมฺพนฺโห ๑

ยถา คุรุโฬ ปนฺนคํ คเหตฺวา ภูณฺชิตฺวา วิหฺรติ ๑ ตถา
อหิํ ฆมฺมวโร อุตฺตมฆมฺมํ ทิฏฺโฐ ปสฺสนฺโต เอตํ สนฺติปํ
นิพฺพานปํ อนุตฺตรํ อุตฺตรวิโรตี มคฺคผลฺลหิ อาทาย คเหตฺวา
วพฺพเชตฺวา วิหฺรามิตี สมฺพนฺโห ๑

อิทานิ นิพฺพานสฺส ทฺลลภฺภาวํ ทสฺเสนฺโต อาสาวตี
นาม ลตฺตาทิอาทิมาย ๑ ตตฺถ สพฺเพสํ เทวานํ อาสา อิจฺฉา
เอติสฺสํ ลตฺตาย อตฺถิตี อาสาวตี นาม ลตฺตา จิตฺตลตฺตาวเน
อเนกวิจิตฺตาทิ ลตฺตาทิ คหฺนินฺนฺเต วเน อญฺยานเ ชาตา
นิพฺพตฺตาทิ อตฺโถ ๑ ตสฺสา ลตฺตาย วสฺสสฺสหฺสเสน วสฺส-
สฺสสฺสจฺเจน เอกิํ ผลิํ นิพฺพตฺตเต เอกิํ ผลิํ คณฺหาติ ๑

ตํ เทวาทิ ตํ อาสาวตี ลตฺ ตาว ทูรผลิํ ตตฺตํ

จिरกาลํ อติกกมิตฺวา ผลํ คณฺหนุตํ สํวิชฺชมานํ เทวา ดาวตีส-
เทวตา ปยิริปาสนฺติ ภาชนฺติ สา อาสาวตี นาม ลตฺตตฺตมา
ลตานิ อนฺตเร อุตฺตมลตา เอวํ เทวานํ ปิยาอโหสิตี
สมฺพนฺโร ฯ

สตสฺสสุปาทายาติ สตสฺสสุสํวจฺจเร อาที กตฺวา ฯ ตาหํ
ปริจเร มุนีตี โมนํ วุจฺจตี ฉาณํ ฯ ภาเนเต มุนิ ฉาณวเนเต
สพฺพณฺณ อหํ ตํ ภาควนฺตํ ปริจเร ปยิริปาสามิ ฯ สายํ ปาตํ
นมนฺสสามีตี สายนฺนสมยณฺจ ปุพฺพณฺนสมยณฺจาตี ทุวิกฺขตฺตํ
นมนฺสสามิ ปณามํ กโรมิ ฯ ยถา เทวา ดาวตีสสา เทวา
วีย อาสาวตีลตํ สายํ ปาตณฺจ ปยิริปาสนฺตีตี สมฺพนฺโร ฯ

อวณฺณา ปาริจริยาตี ยสฺมา พุทฺธทสฺสนเหตุ นิพฺพานป-
ปตฺติ อโหสิ ตสฺมา พุทฺธปาริจริยา วคฺตปฏฺิปปตฺติกิริยา
อวณฺณา อคฺจฺจนา นมนฺสสนา ปณามกิริยา จ อโมฆา
อคฺจฺจนา ฯ ตถา หิ ทูราคตํ ทูรโต สํสารทฺธานโต อาคตมฺปี
สนฺตํ สํวิชฺชมานํ ขโณยํ อยํ พุทฺธบุปฺปาทกฺขโณ น วิราชยิ
นาตีกฺกมิ มํ อติกกมิตฺวา น คโตตี อคฺโต ฯ

พุทฺธทสฺสนเหตุ นิพฺพานปฺปตฺโต อหํ आयตี อุปฺปชฺชนก-
ภเว มม ปฏฺิสนฺธี วิจฺฉินฺนโต อุปฺปริกฺขนฺนโต น ปสฺสามีตี
สมฺพนฺโร ฯ นิรุปฺธิ ขนฺนุปฺธิกิเลสุปฺธิหิ วิรหิตโต วิปฺปมฺตฺโต
สพฺพกิเลเสหิ วินาญฺโต อุปฺสนฺโต กิเลสปริพาหาภาเวน

เล่มที่ 42 อุปาลิตุเถราปทานวณณา หน้า 513

สนุตมานโส จรามิ อหนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

ปฺน อตฺตโน พุทฺททสฺสนาย อุปมํ ทสฺเสนฺโต ยถาปี
ปทุมํ นามาทิอาทิมาน ฯ สุริยฺเรเสน สุริยฺเรตีสมฺผลฺเสน ยถา
ปทุมํ นาม อปี ปุปฺผลิ วิกสฺติ มหาวีร วิรุตฺตม อหํ
ตถา เอว พุทฺธเรเสน พุทฺเธน ภควตา เทสิตฺตมฺมฺเรตีปฺภาเวน
ปุปฺผลิโธติ อตฺโต ฯ

ปฺน พุทฺททสฺสเนน นิพฺพานทสฺสนํ ทีเปนฺโต ยถา
พลาภาติอาทิมาน ฯ ตตฺถ พลาภโยนิมฺหิ พลาภชาติยํ สทา
สพฺพสฺมี กาลเ ปฺมา ปฺริโส ยถา น วิชฺชติ ฯ ปฺเม
อวิชฺชมานเณ กถํ พลาภานํ กพฺภกฺกหณํ โหตีติ เจ ฯ เมฆเส
กชฺชมานเส สทฺทํ กโรนฺเตเส เมฆกชฺชนํ สุตฺวา ตา พลาภินีโย
สทา สพฺพกาลเ คพฺภํ คณฺหนฺติ อณฺฑํ ชาเรนฺตีติ อตฺโต ฯ
ยาว ยตฺตกํ กาลํ เมโฆ น กชฺชติ เมโฆ สทฺทํ น กโรติ
ตาว ตตฺตกํ กาลํ จิริ จิริกาเลน คพฺภํ อณฺฑํ ชาเรนฺติ ฯ
ยทา ยสฺมี กาลเ เมโฆ ปวสฺสติ ปกาเรน กชฺชิตฺวา วสฺสติ
วฏฺฐิจิธารํ ปคฺฆเรติ ตทา ตสฺมี กาลเ ภาโรโต คพฺภธารณโต
ปฺริมฺจฺจนฺติ อณฺฑํ ปาเตนฺตีติ อตฺโต ฯ

ตโต ปฺริ อุปเมยฺยสมฺปทํ ทสฺเสนฺโต ปทุมุตฺตรพุทฺทสฺสาติ-
อาทิมาน ฯ ปทุมุตฺตรสฺส พุทฺทสฺส ฐมฺมเมฆเนน โวหาร-
ปฺรมตฺถเทสนาสงฺฆาตเมฆเนน กชฺชโต กชฺชนฺตสฺส เทเสนฺตสฺส

ชมฺมเมฆสฺส สทฺเทน โฆसानุสาเรณ อหิ ตทา ชมฺมคพฺภิ
วิภูฏฺฐปนิสฺสยิ ทานสีลาทิปฺญฺลสมภารคพฺภิ อคณฺหิ กเหสี
ตถาติ สมฺพนฺโห ๑

สตสทสฺสฺสาทาย กปฺปสตสทสฺสํ อาที กตฺวา ปฺญฺลคพฺภิ
ทานสีลาทิปฺญฺลสมภาริ อหิ ชารมิ (๑) ปฺรูมิ ๑ ยาว ชมฺมเมโฆ
ชมฺมเทสนา น กชฺชติ พุทฺเธน น เทสิยติ ตาว อหิ ภารโต
สํสารคพฺภารโต นปฺปมฺจฺจามิ น โมเจมิ น วิสุํ กวามีติ
สมฺพนฺโห ๑

ภนฺเต สกฺขมฺนิ สกฺขวํสปฺปภาว ยทา ยสฺมี กाल
สุทฺโฆทนมหาราชสฺส ตว ปิตุ รมฺเม รมณฺเเย กปิลวคฺคเว
กปิลวคฺคฺชานามเก นกระ ตฺวํ ชมฺมเมฆน กชฺชติ โฆเสติ ตทา
ตสฺมี กาล อหิ ภารโต สํสารคพฺภารโต ปฺริมฺจฺจิ มฺตฺโต
อโหสิณฺติ สมฺพนฺโห ๑

ตโต ปฺริ อตฺตนา อธิคเต มคฺคผลเต ทสฺเสนฺโต สฺลฺลตฺตฺนฺติ-
อาทิมหา ๑ ตตฺถ อตฺตอตฺตนิยาทีนํ อภาวโต สฺลฺลตฺตํ วิโมกฺขญฺจ
ราคโทสโมหสพฺพิเกสฺสนิมิตฺตานิ อภาวโต อนิมิตฺตํ วิโมกฺขญฺจ
ตณฺหาปณฺธิสฺส อภาวโต อปฺปณฺหิตํ วิโมกฺขญฺจ อริยมคฺคํ
อธิคณฺธี ภาเวสิณฺติ สมฺพนฺโห ๑ จตุโร จ ผลเต สพฺเพติ
จตุตาริ สามณฺญผลานิ สพฺพานิ สจฺฉิ อกาสิณฺติ อตฺโต ๑
๑. ม. ชเรมิ ๑

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 515
เล่มที่ 42 อุปาสิตุเถราปทานวณณา หน้า 515

ธมเมว วิชฎยี่(๑) อหฺนฺติ อหิ เอว สพุพฺพธมฺเม ชฎฺฐิ กหฺนํ
วิชฎยี่ วิทฺฐเสสินฺติ อตุโถ ๑
ทุติยภาณวารวณณา นิฎฺฐิตา ๑

ตโต ปรี อตุตฺตนา อธิคตวิเสสเมว ทสฺสเสนฺโต อปริเมยฺยุ-
ปาทายาติอาทิมาย ๑ ตตฺถ น ปริเมยฺโยติ อปริเมยฺโย
ถัวจฺจรรคณนวเสน ปเมตฺถ สงฺขาตุ อสกฺกญฺเยยฺโยติ อตุโถ ๑
ตอ ปริเมยฺยํ กปฺปํ อุปาทาย อาทึ กตุวา ตว สาสนํ
ตุยฺหิ สาสนํ อนาคเต โคตมสฺส ภควโต สาสเน วินยชฺรณํ
อคุโธ ภเวยฺยุนฺติ เอวํ ปตุเถมิ ๑ อตีตตุเถ วตฺตมานวจฺนํ
ปตุเถสินฺติ อตุโถ ๑ โส เม อตุโถติ โส ปตุถนาสงฺขาโต
อตุโถ เม มยา อนุปฺปตุโต นิปฺพาทิตฺติ อตุโถ ๑ อนตุตฺตริ
สนฺติปทํ นิพฺพานํ อนุปฺปตุตฺ(๑) อธิคตฺตฺติ สนฺพฺนุโธ ๑

โส อหิ อธิคตตุตฺตา วินเย วินยปิฎฺฐเก ปารมี ปตุโต
ปริโยสานุปฺปตุโต ๑ ยถาปิ ปาจิโก อีสึติ ยถา ปทุมุตฺตรสฺส
ภควโต สาสเน วินยชฺรณํ อคุโธ อีสึ ภิฑฺขุ ปาจิโก ปากโฏ
อโหสิ ตเถวาหฺนฺติ อตุโถ ๑ น เม สมสโม อตุถึติ วินยชาริตาย
เม มยา สมสโม สมานอ อญฺโlob น อตุถึติ อตุโถ ๑ สาสนํ
โอวาทานุสาศนีสงฺขาตํ สาสนํ ชาเรมิ ปุเรมีติ อตุโถ ๑

๑ สฺยา. วิชฺนยี่ ๑ ๒ ยฺ. อธิคตตุโต ๑

ปฺนปี อตฺตโน วิเสสํ ทสฺเสนฺโต วินเย ขนฺธเก จาปีติ-
อาทิมาน ๑ ตตฺถ วินเยติ อุกฺโกตฺวิภงฺเก ๑ ขนฺธเกติ มหาวกฺค-
จฺหวคฺเค ๑ ติกฺกเจเท จาติ ติกฺสงฺฆาทีเสสติกปาจิตฺติยาทีเก จ ๑
ปลฺลจเมติ ปรีวาร ๑ ๑ เอตฺถ เอตฺสฺมี สกเถ วินยปีฏฺเฐ
มยฺหํ วิมฺติ เทวพฺุหํ นตฺถิ น สํวิชฺชติ ๑ อกฺขเรติ วินย-
ปีฏฺเฐปรียาปฺนเน อการาทีเก อกฺขเร ๑ พฺยลฺลขเนติ กการาทีเก
พฺยลฺลขเน วา เม วิมฺติ สํสโย นตฺถีติ สมฺพนฺโห ๑

นิกฺคเห ปฏฺิกมฺเม จาติ ปาปภิกฺขุณฺนํ นิกฺคเห จ
สาปตฺตีกานํ ภิกฺขุณฺนํ ปรีวาสาทานาทีเก ปฏฺิกมฺเม จ จานาณ-
จแอน ๑ การณ ๑ อการณ ๑ โกวิทฺโถ เณโกติ อตฺโถ ๑
โอสารณ ๑ ตชฺชนียาทีกมฺมสฺส ปฏฺิปปสฺสทฺธิวเสน โอสารณ
ปเวสเน ๑ ๑ วุฏฺฐาปเน จ อาปตฺติโต วุฏฺฐาปเน นีราปตฺติ-
กรณ ๑ เณโกติ สมฺพนฺโห ๑ สพฺพตฺถ ปารมี กโตติ สพฺพสฺมี
วินยกมฺเม ปรีโยสานํ ปตฺโต ทกฺโข เณโกติ อตฺโถ ๑

วินเย ขนฺธเก จาปีติ วุตฺตปฺปการ ๑ วินเย จ ขนฺธเก
จ ปทํ สุตฺตปทํ (๑) นิกฺขิปิตฺวา ปฏฺฐเปตฺวา ๑ อุกฺโกตฺ วินิเวเจตฺวาติ
วินยโต ขนฺธกโต จาติ อุกฺกโต นีพฺพตฺเตตฺวา วิชฺเณตฺวา นยฺ
อาหริตฺวา ๑ รสโตติ กิจจโต ๑ โอสเรยฺย โอสารณํ กโรมีติ
อตฺโถ ๑

๑ สี. ย. ยุตฺตปทํ ๑

เล่มที่ 42 อุปาสิตฺเถราปทานวณณา หน้า 517

นินฺรุตฺติยา จ กุสโลติ รุกฺโข ปโฏ กุมฺโภ มาลา
จิตฺตฺนุติอาทิสฺ วาหารสฺส เณโก ฯ อตฺถานตฺเถ จ โกวิทฺติ
อตฺเถ วทฺธิยฺย อนตฺเถ หานฺนํ จ โกวิทฺ ทกฺโขติ อตฺโถ ฯ
อนนฺถวาทํ มยา นตฺถิติ วินยปิฏฺเฑ สกเล วา ปิฏฺกตฺตเย
มยา อนนฺถวาทํ อวิทิตํ อปากฺกํ กิณฺจ นตฺถิติ อตฺโถ ฯ
เอกฺโก สตฺถุ สาสเนติ พุทฺธสฺสเน อหเมว เอโก วินยธฺรานํ
เอกฺโก เสฏฺโฐ อตฺตโมติ อตฺโถ ฯ

รูปทกฺเข อหํ อชฺชาติ อชฺช เอตฺรหิ กาลे สกฺยปฺคตฺสฺส
ภควโต สาสเน ปาวจเน อหํ รูปทกฺเข รูปทสฺสเน วินย-
วินิจฺฉยทสฺสเน สพฺพิ กงฺขํ สกฺลํ สํสยํ วิโนทมิ วินาเสมิติ
สมฺพนฺโธ ฯ ฉินฺทามิ สพฺพสํสยฺนฺติ อโหสิ นฺ โข อหฺมตฺติ-
มทฺธานนฺติอาทิกํ กาลตฺตยํ อารพฺภ อฺปฺปนฺนํ สพฺพิ โสพฺสวริ
กงฺขํ ฉินฺทามิ วุปฺสเมมิ สพฺพโส วิทฺธเสมิติ อตฺโถ ฯ

ปทํ อนฺุปทญฺจาปีติ ปทํ ปุพฺพปทญฺจ อนฺุปทํ ปรปทญฺจ
อกฺขริ เอเกกมกฺขรญฺจ พุขฺณชนํ สิลฺลธฺนิตาทิทสฺวริ พุขฺณชน-
วิธานญฺจ ฯ นิทานเติ เตน สมเยนาติอาทิกเ นิทานे จ ฯ
ปริโยसानเติ นิคฺมเน ฯ สพฺพตฺถ โกวิทฺติ สพฺเพสฺส จฺจฺจฺจ
เณโกติ อตฺโถ ฯ

ตโต ปริ ภควโตเยว कुणे ปกาเสนฺโต ยถापि राधा
प्लवादिआतिमाह । तत्तु यथा प्लवा धामप्लसम्पन्नो

เสนาพลสมปฺโน วารราชา ปรี ปเรสฺส ปฏฺิราชฺชนํ เสนํ
นิกฺคณฺหิตฺวา นิสฺเสสฺสโต คเหตุวา ปลาเปตฺวา วา ตเป ตเปยฺย
สนฺตเปยฺย ทุกฺขาเปยฺย ๑ วิชินิตฺวาน สงฺคามนฺติ สงฺคามํ ปฺรเสนาย
สมากมํ ยฺหุสฺส วิชินิตฺวา วิเสเสน ชินิตฺวา ชยํ ปตฺวา ๑
นกรฺ ตตฺถ มาเปยฺติ ตตฺถ ตสฺมี วิชิตฺถฺจฺจเน นกรฺ ปาสาท-
หฺมมฺิยาทวิภูสิตฺติ วสนฺถฺจฺจนํ มาเปยฺ การาเปยฺยาติ อตุโล ๑
    ปាកาริ ปฺริชญฺจาปีติ ตตฺถ มาปีตฺนคเร ปាកาริ
    สุธาชวลอิฏฺฐกามยปាកารญฺจ การเยติ สมฺพนฺุโ ๑ ปฺริชญฺจาปี
    กทฺทมปฺริชํ อุทกปฺริชํ สุกฺขปฺริชญฺจ อปี การเย ๑ เอลิเก
    ทฺวารโกฏฺฐกนฺติ นกรฺโสภนฺตถํ อฺสุสาปีตเอลิกาถมฺกญฺจ มหนฺตํ
    โกฏฺฐกญฺจ จตฺถมฺกาทิทฺวารโกฏฺฐกญฺจ การเย ๑ อฏฺฐกาลเก จ
    วิวิเรติ จตฺถมฺกาทิเกเท อติอุจฺจอฏฺฐกาลเก จ วิวิเร นานปฺป-
    การเก พหุ การเย การาเปยฺยาติ สมฺพนฺุโ ๑
    สิงฺฆาฏฺกํ จจฺจรญฺจาติ น เกวลํ ปាកาราทโย การเย
    สิงฺฆาฏฺกํ จตฺมกฺคสนฺธิญฺจ จจฺจริ อนฺตราวีถิ จ การเยติ
    สมฺพนฺุโ ๑ สฺวิภตฺตฺนตราปณฺติ สฺฏฺฐุ วิภตฺตํ วิภาคโต โกฏฺฐาส-
    วณฺตํ อนฺตราปณฺ อเนกาปณฺสทฺสสฺสิ การาเปยฺยาติ อตุโล ๑
    การเยยฺย สภํ ตตฺถาติ ตสฺมี มาปีตฺนคเร สภํ ฐมฺมาริ-
    กรณฺสาถํ การเย ๑ อตุถานตฺถวินิฉฺฉนฺย วทฺถลฺลญฺจ อวทฺถลฺลญฺจ (๑)
    # ๑ สฺสิ. วชฺชํ จ อวชฺชํ จ ๑

เล่มที่ 42 อุปาสิตุเถราปทานวณณา หน้า 519

วินิจฉัยกรรมตุถิ์ วินิจฉัยสาถิ์ การเขตติ สมพฺนุโธ ๑

นิกุฆาตตุถิ์ อมิตฺตานนฺติ ปฏฺิราฐนุ์ ปฏฺิพาหนตุถิ์ ๑ ฉิทฺทา-
ฉิทฺททฺยจ ชานิตฺตุนฺติ โทสณฺจ อโทสณฺจ ชานิตฺตุ์ ๑ พลกายสฺส
รกฺขายาติ หตฺถิอสุสฺสรตฺตฺติสฺงฺฆาตสฺส พลกายสฺส เสนาสมฺมุหสฺส
อารกฺขณฺตฺถาย โส นครสามิโก ราชฯ เสนาปจฺจํ เสนาปตี
เสนานายกั์ มหามตฺตํ จเปติ จานนฺตเร ปตฺติฏฺจเปตีติ อตุโถ ๑

อารกฺขณฺตฺถาย ภณฺฑสฺสชาติ ชาตฺรฐปรชตมฺตฺตามณิอาทิราช-
ภณฺฑสฺส อารกฺขณฺตฺถาย สมฺนตฺโต โคปนตฺถาย เม มยหุ์
ภณฺฑํ มา วินสฺสีติ นิชานกฺสถั์ รกฺขณฺเ กฺสถั์ เณกั์ นรึ
ปฺริสึ ภณฺฑรกฺขั์ ภณฺฑรกฺขนฺตึ โส ราชฯ ภณฺฑาการ
จเปตีติ สมพฺนุโธ ๑

มมตฺโต โหติ โย รณฺโฆติ โย ปณฺจทิตฺโต รณฺโฆ
มมตฺโต มามโก ปกฺขปาโต โหติ ๑ วุฑฺฒึ ยสฺส จ อิจฺฉตีติ
อสฺส รณฺโฆ วุฑฺฒึ จ วิรุพฺหึ โย อิจฺฉติ กามเตติ สฺส
อิตฺถมฺภุตฺสฺส ราชฯ อธิกรณฺ์ วินิจฺฉยาธิปจฺจํ เทติ
มิตฺตสฺส มิตฺตภาวสฺสปฏฺิปชฺชิตฺตุนฺติ สมพฺนุโธ ๑

อุปฺปาเตสฺสติ อุกฺกาปาททิสาทาหาทิอุปฺปาเตสฺ จ ๑
นิมิตฺเตสฺสติ มุสิกจฺฉินฺนาทิสฺ อิทํ นิมิตฺตํ สฺกั์ อิทํ นิมิตฺตํ
อสุภฺนฺติ เอวํ นิมิตฺตชานนสฺตฺเถสฺ จ ๑ ลกฺขณฺเสฺ จาติ อิตฺถิ-
ปฺริสานั์ หตฺถปาทลกฺขณชานนสฺตฺเถสฺ จ โกวิทํ เณกั์ อชฺฌายกั์

อนนเกสฺส ลีสฺसानํ พุยากรณวากํ มนุตฺถริ เวทตฺตยสงฺขาต-
มนุตฺถารกํ ปณฺหิตํ โส ราชา โปโรหิจฺเจ ปุโรหิตญฺจานนฺตเร
จเปตฺติตติ สมฺพนุโ ๗

เอเตหฺงเคหิ สมฺปนฺโนติ เอเตหิ วุตฺตปฺปกาเรหิ องฺเคหิ
อวยเวหิ สมฺปนฺโน สมงฺคีฏฺโตะ โส ราชา ขตฺติโยติ ปวฺจจติ
กถียตฺติตติ สมฺพนุโ ๗ สทา รกฺขนฺติ ราชานนฺติ เอเต เสนา-
ปจฺจาทโย อมจฺจา สทา สพฺพกาลํ ตํ ราชานํ รกฺขนฺติ
โคเปนฺติ ๗ กิมิว จกฺกวาโกว ทุกฺขิตํ ทุกฺขปฺปตฺตํ สกถาตี
รกฺขนฺโต จกฺกวาโก ปกฺขิ อิวาติ อตฺถโ ๗

ตถเว ตวํ มหาวีรธาติ วีรุตฺตม ยถา โส ราชา
เสนาปจฺจาทิจองฺกสมฺปนฺโน นครทวาริ ธเกตฺวา ปฏิวสตี ตถเว
ตวํ หตฺตามิตฺตว นินฺตปจฺจตฺถิโก ขตฺติโย อิว สเทวกสฺส โลกสฺส
สท เทเวหิ ปวตฺตมานสฺส โลกสฺส ฌมฺมราชา ฌมฺเมน สเมน
ราชา ทสปรามิตาฌมฺมปริปรุณฺเนน ราชญฺจตฺตธา ฌมฺมราชาตี
ปวฺจจติ กถียตฺติตติ สมฺพนุโ ๗

ติตฺถิเย นีหริตฺวานาติ ฌมฺมราชภาเวน ปฏฺธิปกฺขญฺเจ
สกลตฺติตฺถิเย นีหริตฺวา นิสฺเสเสน หริตฺวา นินฺพิเสวานํ กตฺวา
สเสนกํ มारญฺจาปี เสนาย สท วสวตฺติมารมฺปิ นีหริตฺวา ๗
ตมฺนุชการิ วิชฺมิตฺวาตี ตมฺสงฺขาตํ โมนุชการิ วิชฺมิตฺวา วิทฺธิ-
เสตฺวา ๗ ฌมฺมนคริ สตฺตตฺตีสโปธิปกฺขิยฌมฺมสงฺขาตํ ขนฺธายตฺน-

ธาตูปฏิจจสมุปปาทพลโพชฌงคกมฺภีรณยสมนฺตปฏฺจानธมฺมสงฺฆาตํ
วา นครํ อมาปยิ นิมฺมิณี ปตฺติฏฺจาเปสํตีติ อตฺโต ๕

สีลํ ปาการกํ ตตฺถาติ ตสฺมี ปตฺติฏฺจาปีเต ธมฺมนคร
จตฺตปาริสฺสฺสฺสํ ปาการํ ๕ ฉาณํ เต ทวารโกฏฺจกนฺตีเต ตฺยหํ
สพฺพญฺตฺตวณฺณอาสยานุสฺยวณฺณอนาคตํสวณฺณอตีตํสวณฺณาทิกเมว
ฉาณํ ทวารโกฏฺจกนฺตี อตฺโต ๕ สทฺธา เต เอสิกา วีราตี ฆนฺเต
อสํถิตปรกฺกม เต ตฺยหํ ทีปฺงกปาทมูลโต ปฏฺติ สพฺพญฺต-
วณฺณการณา สทฺทหนสทฺธา อุสฺสาปีตอลงฺการอลงฺกตมฺภิก
อตฺโต ๕ ทวารปาโล จ สํวโรตี เต ตฺยหํ ฆทวาริกสํวโร
รกฺขาวรณคฺคตฺติ ทวารปาโล ทวารรกฺขโกตี อตฺโต ๕

สตีปฏฺจानมฺภฺจาลนฺตี เต ตฺยหํ จตฺตสตีปฏฺจานอภฺจาล-
มฺภฺจจจฺจทฺนํ (๑) ๕ ปญฺญา เต จจฺจริ มฺเนตี ฆนฺเต มฺเน
วณฺณวณฺต เต ตฺยหํ ปาฏฺหาริยาทือเนกวิธา ปญฺญา (๒) จจฺจริ
มคฺคสโมธานํ นครวีตีติ อตฺโต ๕ อิทฺธิปาทญฺจ สฺงฆาญฺตี
ตฺยหํ ฆนฺทวรียจิตฺตวิมฺสสงฺฆาตา จตฺตาโร อิทฺธิปาทา สฺงฆาญฺตี
จตฺตมคฺคสนฺธิ ๕ ธมฺมวีตี สฺมาปีตนฺตี(๓) สตฺตตีสโปธิปฏฺจियธมฺม-
สงฺฆาตาเย วิถิยา สฺฏฺจฺจ มาปีตํ สชฺชิตํ ตํ ธมฺมนครนฺตี
อตฺโต ๕

สฺตฺตฺตนฺตํ อภิธมฺมญฺจาตี ตว ตฺยหํ เอสถ ธมฺมนคร
๑ สี. ย. ...มณฺทลจฺจทฺนํ ๕ ๒ สี. ฉาณํ ๕ ๓ สฺยา. สฺมาปีตา ๕

สุตฺตุนต์ อภิธมมํ วินยณฺจ เกวลํ สกถํ สุตฺตเคยยาทิกํ นวํกํ
พุทฺทวณฺณํ ฐมฺมสภา ฐมฺมาธิกรณสาธาติ อตุโถ ฯ

สุณฺณตํ อนิมิตฺตณฺจจาติ อนตฺตานุปฺสฺสनावเสน ปฏฺฐิตทฺฐํ
สุณฺณตวิหารณฺจ อนิจฺจานุปฺสฺสनावเสน ปฏฺฐิตทฺฐํ อนิมิตฺต-
วิหารณฺจ ฯ วิหารณฺจปฺปณฺธิหิตนฺติ ทุกฺขานุปฺสฺสनावเสน ปฏฺฐิตทฺฐํ
อปฺปณฺธิหิตวิหารณฺจ ฯ อานนฺชณฺจจาติ อจถํ อณฺนทิตํ จตฺตสามณฺณ-
ผลสงฺฆาตํ อานนฺชวิหารณฺจ ฯ นิโรโร จาติ สพฺพทูกฺขนิโรธํ
นิพฺพานณฺจ ฯ เอสา ฐมฺมกฺฎฺฐิ ตวาติ เอสา สพฺพนวลอกุตฺตร-
ฐมฺมสงฺฆาตา ตว ตฺยหํ ฐมฺมกฺฎฺฐิ วสนเคหนฺติ อตุโถ ฯ

ปณฺณาย อคฺโค นิกฺขิตฺโตติ ปณฺณาวเสน ปณฺณวนฺตานิ
อคฺโค ฯ อิติ ภควตา นิกฺขิตฺโต จปิโต เถโร ปฏฺฐิภาเน จ
ปณฺณาย กตฺตพฺเพ กิจฺเจ ยุตฺตมุตฺตปฏฺฐิภาเน วา โกวิทฺโถ เณ โภ
นามเนน สาริปฺตฺโตติ ปากโฏ ตว ตฺยหํ ฐมฺมเสนาปติ ตยา
เทสิตฺตสฺส ปิฏฺกตฺตยฐมฺมสมฺมุหฺสฺส ธารณโต ปติ ปชาโน หุตฺวา
เสนากิจฺจํ กโรตีติ อตุโถ ฯ

จฺจ
จ กุสโล เณ โภ ฯ อิทฺฐิยา ปารมี คโตติ เอโกปี หุตฺวา
พหุธา โหติ พหุธาปี หุตฺวา เอโก โหตีติ อาทินา วุตฺตาย
อิทฺฐิปปเกทาย ปารมี ปรีโยสานํ คโต ปตฺโต นามเนน โกลีโต
นาม โมคฺคผลฺลานตฺตเถโร โปโรหิจฺจํ ตว ตฺยหํ ปุโรหิตฺโตติ

เล่มที่ 42 อุปาสิตุเถราปทานวณณา หน้า 523

สมุพฺพุโ ๑

โปราณกวัธโรติ ฆนฺเต มฺเณ ฌาณวฺนฺเต โปราณสุส
วัสสุส ธารโก ปรมุปรชานนโก วา อุกฺคเตโ ฆ ปาฏุกเตโ ฆ
ทฺราสโท อาสาเทตฺ ฆมฺมฺเณตฺ ฆุโข อสกฺกฺเณยโยติ อตุโธ ๑
ชฺตฺวาทิกุณฺณนฺคโคติ เตจฺจิวริกฺกฺกาทีนึ เตรส ชฺตฺงฺกานึ วทติ
โธวทตฺติ ชฺตฺวาทิกุณฺณนฺ ชฺตฺงฺกณฺณน อฺคฺโค เสฏฺโฐจึ มหา-
กสฺสฺปะตฺเถโร ทว (๔) ตฺยหํ อฺกฺขทสฺโส โวหารกรณฺณ ปชาโนติ
อตุโธ ๑

พหุสฺสุโต ฆมฺมฺชโรติ ฆนฺเต มฺเณ พหุณฺ จตุราสีติ-
ฆมฺมฺกฺขนฺชสฺสฺทานํ สฺตฺตฺตา ภควตา ภิกฺขุสงฺฆโต จ อฺกฺค-
หิตตฺตา พหุสฺสุโต อนเเกสึ ฉตฺตสฺสฺสฺสงฺขฺยานํ อากฺมฆมฺมานํ
สตีปฺภูจฺานาทีนญจ ปรมคฺถฆมฺมานํ ธารณโต ฆมฺมฺชโร
อานนฺโท ๑ สพฺพปาจี จ สาสเนติ พุทฺธสฺสเน สพฺเพสํ
ปาจึนํ ปจฺนฺตานํ สชฺฌายนฺตานํ ภิกฺขุณฺ อฺคฺโค เสฏฺโฐจึติ
สพฺพปาจี นามนฺ อานนฺโท นาม เถโร ๑ ฆมฺมารกฺโข ทวติ
ทว ตฺยหํ ฆมฺมฺสฺส ปิฏฺกคฺตฺยฆมฺมภณฺฑทสฺส อารกฺโข รกฺขโก
ปาลโก ฆมฺมภณฺฑทาคาริโกติ อตุโธ ๑

เอเต สพฺเพ อติกฺกมฺมาติ ภควา ภคฺยวา สมฺมาสมพฺพุโ
เอเต สารีปฺตฺตาทโย महानุภาเวปี เถเร อติกฺกมฺม วชฺเชตฺวา
มมฺเวย ปเมสิ ปมาณํ อกาสิ มนสิ อกาสิตี อตุโธ ๑

วินิจฺจยฺ เม ปาทาสีติ วินยณฺณฺหิ ปณฺฑิตฺเตหิ เทสิตฺติ ปกาสิตฺติ
วินเย วินิจฺจยฺ โทสฺวิจาร์ณํ เม มยฺหํ ภควา ปาทาสี
ปกาเรน อทาสี มยฺหเมว ภาร์ อกาสิตฺติ อตุโธ ฯ

โย โภจิ วินเย ปณฺฑนฺติ โย โภจิ ภิกฺขุ พุทฺธสาวกโ
วินยนิสฺสิตฺติ ปณฺฑํ มํ ปุจฺฉติ ตตฺถ ตสฺมี ปุจฺฉิตฺตปฺเพห เม
มยฺหํ จินฺตนา วิมฺติ กงฺขา นตฺถิ ฯ ตณฺเฑหฺวตฺถิ(๓) ตํเอว ปุจฺฉิตฺติ
อตุตฺถิ อหํ กถมิตฺติ สมฺพนฺุโ ฯ

ยวตฺตา พุทฺธเชตฺตมฺหิตี ยวตฺตา ยตฺตเก จานเ พุทฺธสฺส
อาณานเชตฺเต ตํ มหามฺุณี สมฺมาสมฺพุทฺธํ จเปตฺวา วินเย
วินยปีฏฺเฐ วินยวินิจฺจยกรณเ วา มาทิสฺโส มยา สทิสฺโส นตฺถิ
อหเมว อตุโธ ภิกฺขุโย มมาริโก กุโธ ภวิสฺสตีติ สมฺพนฺุโ ฯ

ภิกฺขุสงฺฆเ นิสิตฺติววา ภิกฺขุสงฺฆมฺฆเ นิสินฺุโน โคตโม
ภควา เอวํ คชฺชติ สีหนาทํ กโรติ ฯ กถํ วินเย อุกฺโก-
วิกงฺเก ขนฺุชฺเสสุ มหาวคฺคฺจฺจพวคฺเคสุ จสทฺเทน ปรีวารเ
อุปาสิสฺส อุปาสินา สโม สทิสฺโส นตฺถิตฺติ เอวํ คชฺชติ ฯ

ยวตฺตาคิ ยตฺตกํ พุทฺธภณฺิตํ พุทฺธเณ เทสิตฺติ นวํกํ
สฺสุตฺตเคยฺยาทิสฺสตุสฺสาสนํ สฺสตุณฺา ปกาสิตฺติ สพฺพิ วินโยคฺธํ ตํ
วินเย อนฺุโตปวิภูจฺจํ วินยมฺลกํ อิจฺเจวํ ปสฺสิโน ปสฺสนตฺสฺส ฯ

มม กมฺมํ สริตฺวานาติ โคตโม สกฺยปฺุจฺจโว สกฺยวํสปฺ-
ปฺธาโน มม กมฺมํ มยฺหํ ปุพฺพปตฺตนา กมฺมํ อตีตฺตสฺสาณเณ

เล่มที่ 42 อุปาสิตเถราปทานวณณา หน้า 525

สริตฺวาน ปจฺจกฺขโต ฌตฺวา ภิกฺขุสงฺฆมชฺเฌ คโต เอตทคฺคํ
ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณํ วินยชฺรณํ ยทิทํ อุปาสิตํ
มํ เอตทคฺเค จานเ จเปสึติ สมฺพนฺโห ๑

สตฺสทฺสสุปาทายาติ สตฺสทฺสสฺกปฺเป อาทิ กตฺวา ยํ อิมํ
จानํ อปตฺถยํ ปตฺถเสสิ โส เม อตฺถโถ มยา อนฺุปตฺโต
อธฺคโต ปฏฺฐิตฺโห วินยเ ปารมี คโต โกฏฺฐิ ปตฺโตติ อตฺถโถ ๑

สฺกฺยานํ สฺกฺยวฺสราชนํ นนฺทิตฺชนโน โสมนสฺสการโก
อหํ ปุเร ปุพฺเพ กปฺปโก อาสิ อโหสิ ตํ ชาตี ตํ กุลํ
ตํ โยนี วิชฺหิตฺวา วิเสเสน ชฺหิตฺวา ฉทฺเตตฺวา มฺहेสิโน
สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส ปตฺโต ชาโต สฺกฺยปตฺโตติ สงฺขยํ คโต
สาสนชารณโตติ อตฺถโถ ๑

ตโต ปรี อตฺตโน ทาสฺกุลเ นีพฺพตฺตนาปทานํ ทสฺเสนโต
อิโต ทฺตฺติเย กปฺเปติอาทิมาห ๑ ตตฺถ อิโต ภาทฺทกปฺปโต
เหฏฺฐา ทฺตฺติเย กปฺเป นามเนน อญฺชโส นาม ชตฺติโย เอโก
ราชา อนนฺตเตโช สงฺขยาติกฺกนฺตเตโช อมิตฺยโส ปมาณา-
ติกฺกนฺตปรีวาโร มหทฺธโน อนนฺกโกฏฺฐิสตฺสทฺสชฺรณวา ภูมิปาโล
ปจฺวีปาลโก รกฺขโก อโหสิติ สมฺพนฺโห ๑

ตสฺส รณฺโณติ ตสฺส ตาทิสสฺส ราชีโน ปตฺโต อหํ
จนฺทโน นาม ชตฺติโย ชตฺติยกฺมาโร อโหสิณฺติ สมฺพนฺโห ๑
โส อหํ ชาติมเทน จ ยสมเทน จ โภกมเทน จ อุปตฺถทฺโห

ถมฺภิตฺ อุนฺนโตติ อตุโถ ฯ

นาคสทสฺสทานิตี สทสฺสทฺสทฺธิโน มาตงฺกา มาตงฺกกุเล
ชาตา ติธา ปภินฺนา อุกฺขิกณฺณโกสสงฺขาเตหิ ตีหิ จานฺเห
ปภินฺนา มทกพิทา สพฺพาลงฺการภูสิตา สพฺเพหิ หตฺถาลงฺการเห
อลงฺกตา สทา สพฺพกาลํ มํ ปริวารนฺตฺตีติ สมฺพนฺโห ฯ

สพฺเพหิ ปเรโตหนฺติ ตทา ตสฺมี กाले อหํ สพฺเพหิ
อตุตฺโน เสนาพฺเพหิ ปเรโต ปริวาริโต อุตฺยานํ คนฺตุคามโก
อิจฺจนฺโต สิริกํ นาม นาคํ หตฺถิ อารุຍฺห อภิรุหิตฺวา นกรโต
นิกฺขมฺินฺติ สมฺพนฺโห ฯ

จรณฺน จ สมฺปนฺโนติ สีลสํวราทิปณฺณรสงฺจณฺชมฺเมน
สมนฺนาคโต กุตฺตทฺวาโร ปิหิตจกฺขาทิลทฺวาโร สฺสํวโต สฺสจฺจุ
รกฺขิตกายจิตฺโต เทวโล นาม สมฺพนฺโห ปจฺเจกสมฺพนฺโห มม
มยฺหํ ปฺรโต สมฺมุเข อากจฺฉิ ปาปฺณิตฺติ อตุโถ ฯ

เปเสตฺวา สิริกํ นาคนฺติ ตํ อากตํ ปจฺเจกพฺพุทฺธํ ทิสฺวา
อหํ สิริกํ นาม นาคํ อภิมุขํ เปเสตฺวา พฺพุทฺธํ อาสาทฺยิ
จฺณเฐสี ปทฺสเสสินฺติ อตุโถ ฯ ตโต สลฺยชาตโกโป โสติ(๑) ตโต
ตสฺมา มยา อตีว ปิเพตฺวา เปสิตตฺตา โส หตฺถินาโต มยิ
สลฺยชาตโกโป ปทํ อตุตฺโน ปาทํ นุทฺตรเต น อุตฺตรติ
นิจฺจโลว โหตีติ อตุโถ ฯ

นาคํ ทฺฐจฺมนํ (๒) ทิสฺวาติ ทฺฐจฺมนํ กุทฺทจิตฺตํ นาคํ ทิสฺวา
๑ สฺยา. ตโต สลฺยชาตโกโปว ฯ ๒ สี. ยฺ. รุจฺจมนํ ฯ

เล่มที่ 42 อุปาสิตเถราปทานวณณา หน้า 527

อหิ พุทฺเธ ปจฺเจกพุทฺเธ โกปปี อกาสิ โทสํ อุปฺปาเทสินฺติ
อตุโถ ฯ วิหเสยิตฺวา สมฺพุทฺธนฺติ เทวถํ ปจฺเจกสมฺพุทฺธํ
วิหเสยิตฺวา วิหเสตฺวา อหิ อฺยุยานํ อคฺมาสินฺติ สมฺพนฺโห ฯ

สาตํ ตตฺถ น วินฺทามิตี ตสฺมี อาสาทเน สาตํ น
วินฺทามิ ฯ อาสาทนนิมิตฺตํ มจฺจํ สฺขํ น ลภามิตี อตุโถ ฯ
สิโร ปชฺชลิโต ยถาติ สิโร มม ลีลํ ปชฺชลิโต ยถา
ปชฺชลมานํ วย โหตีติ อตุโถ ฯ ปริพาเหณ ทยฺหามิตี
ปจฺเจกพุทฺเธ โกปสฺส กตตฺตา ปจฺจนาตฺวาปปริพาเหณ ทยฺหามิ
อฺณฺหจิตฺโต โหมีตี อตุโถ ฯ

สาครนฺดาตี เตเนว ปาปกมฺมพฺเลน สสาครนฺดา สาคร-
ปฺริโยसानา สกฺลมหาปจฺวี เม มยฺหิ อาทิตฺตา วย ชฺลิตา
วย โหตี ขายตีติ อตุโถ ฯ ปิตฺ สนฺติกุปาคมฺมาตี เอว ภเย
อฺปฺปนฺเน อหิ อตฺตโน ปิตฺรณฺโวย สนฺติกํ อฺปาคมฺม อฺปกนฺตฺวา
อิทํ วจฺนํ อพฺรวิ กเถสินฺติ อตุโถ ฯ

อาสิวิสฺว กุปิตนฺติ อาสิวิสฺ สพฺพิ กุปิตํ กุทฺธิ อิว
ชฺลมานํ อคฺคิกฺขนฺธิ อิว มตฺตํ ติธา ปภินฺนํ ทนฺตี ทนฺตวานฺตํ
กฺุณฺชริ อุตฺตมํ หตฺถิ อิว จ อาคตํ ยํ ปจฺเจกพุทฺธํ สยมฺภุ
สยเมว พุทฺธกฺุติ อหิ อาสาทยิ ฆญฺเฐสินฺติ สมฺพนฺโห ฯ

อาสาทิโต มยา พุทฺโธติ โส ปจฺเจกพุทฺโธ มยา
อาสาทิโต ฆญฺเฐโต โฆโร อณฺเณหิ ฆญฺเฐตฺถุ อสฺกฺกุณฺเณยตฺตา
โฆโร อุกฺคตโป ปากฺกตโป ชิโน ปญฺจ มาเร ชิตฺวา

เอวฺคุณสมฺปนฺโน ปจฺเจกพุทฺโธ กตอณาเรน สพุเพ มยฺ
วินฺสฺสาม วิวิเณกาเรน นฺสฺสาม ภสฺมา วิย ภวามาติ
อตุโธ ๑ ขมาเปสฺสาม ตํ มุนินฺติ ตํ ปจฺเจกพุทฺธํ มุนี ยาว
น วินฺสฺสาม ตาว ขมาเปสฺสามาติ สมฺปนฺโธ ๑

โน เจ ตํ นิชฺฌาเปสฺสามาติ อตฺตทนต์ํ ทมิตจิตฺตํ สมหิตฺตํ
เอกคฺคจิตฺตํ ตํ ปจฺเจกพุทฺธํ โน เจ นิชฺฌาเปสฺสาม
ขมาเปสฺสาม ๑ โอรณ สตฺตทิวสา สตฺตทิวสโต โอรภาเค
สตฺตทิวเส อนฺติกฺกมิตฺวา สมฺปฺณณํ รณฺจํ เม สพุพฺ วิชฺมิสฺสติ
วินฺสฺสิสฺสติ ๑

สุเมขโล โกลิโย จาติ เอเตสุ เมขลาทโย จตฺตาโร
ราชาโน อีสโย อาสาทยิตฺวา ฆญฺเฏตฺวา อนาทรํ กตฺวา
สรณฺจกา สหฺรณฺจชนปทฺวาสิหิ ทฺกคฺตา วินาสํ คตาติ
อตุโธ ๑

ยทา กุปฺปนฺติ อีสโยติ ยทา ยสฺมี กाले สลฺยตฺตา
กายสลฺยตฺมาทึหิ สลฺยตฺตา สนฺตา พุรฺหมจฺริโน อุตฺตมจฺริโน
เสฏฺฐจฺริโน อีสโย กุปฺปนฺติ โทมนสฺสา ภวนฺติ ตทา สสาครํ
สปฺพุพฺตํ สทฺวํ โลกํ วินาเสณฺตีติ สมฺปนฺโธ ๑

ติโยชนสฺสสมฺหิตฺติ เตสํ อีสินํ อานฺภาวํ ฌตฺวา เต
ขมาเปตฺตุ อจฺจยํ อปราธํ เทสนตฺถาย ปกาสนตฺถาย ติโยชน-
สฺสสมฺปฺปมาเณ ปเทเส ปุริเส สนนฺิปาตยฺนฺติ สมฺปนฺโธ ๑

เล่มที่ 42 อุปาลิตุเถราปทานวณณา หน้า 529

สยมภู อุปสงกมินฺติ สยมภู ปจฺเจกพุทฺธ อุปสงกมฺมี สมีปี
อคมาสินฺติ อตุโถ ฯ

อลลวตฺถาติ มยา สพุทฺธี ราสีภูตา สพุเพ ชนา อลลวตฺถา
อุทเคน ดินฺตวตฺถอตุตฺตราสงฺกา อลลสิรา ดินฺตเกสา ปณฺชลิกตา
มฺพุทฺธนิ กตอลฺลชลิปฺตา พุทฺธสฺส ปจฺเจกมฺุณิโน ปาเท ปาทสมิเป
นิปตฺติวา นิปชฺชิตฺวา อิํ วจนมพฺรฺวณฺติ ขมสฺสุ ตฺว มหาวีราติ
อาทิกํ วจนํ อพฺรฺวว กเถสฺสุนฺติ อตุโถ ฯ

มหาวีร วิรุตฺตม ฆนฺเต ปจฺเจกพุทฺธ มยา ตุมฺเหสุ
อลฺลญาณน กตํ อปราธํ ขมสฺสุ ตฺว วิโนเทหิ มา มนสิ
กโรหิตฺติ อตุโถ ฯ ชโน ชนสมฺภูโห ตํ ภควนฺตํ อภิ วิเสเสน
ยาจติ ฯ ปริพาหํ โทสโมเหหิ กตจิตฺตทฺทุกฺขปริพาหํ อมฺุหํ
วิโนเทหิ ตนน กโรหิ โน อมฺุหํ รกฺขจํ สกฺลรกฺกฺขชนปท-
วาสิโน มา วินาสย มา วินาเสหิตฺติ อตุโถ ฯ

สเทวมานุสา สพุเพติ สพุเพ มานุสา สเทวา สทานวา
ปหาราทาทิหิ อสุเรหิ สห สรกฺขสา อโยมเยน กุณฺเณ
มหามุคฺคเรณ สทา สพุพกาลํ เม สิริ มยฺหํ มตฺถกํ ภินฺนุเทยฺยํ
ปทาเลยฺยํ ฯ

ตโต ปรี พุทฺธานํ ขมิตถาวณฺจ โโกปาถาวณฺจ
ปกาสเนนฺโต ทเก อคฺคิ น สณฺจชาติติอาทิมาย ฯ ตตฺถ ยถา
อุทเก อคฺคิ น สณฺจชาติ น ปตฺติกฺกชาติ ยถา พีชํ เสเส

สีลามเย ปพฺพเต น วิรุหติ ยถา อคเท โอสเท กิมิ
ปาณโก น สณฺจติฯ ตถา โกโป จิตฺตปโปโกโป ทุมมนตา
พฺพุเช ปฏฺวิทฺธสจฺเจ ปจฺเจกพฺพุเช น ชายติ น อุปฺปชฺชตีติ
อตุโถฯ

ปฺนปี พุทฺธานํ อานุภาวํ ปกาเสนฺโต ยถา จ ภูมิติ
อาทิมหาฯ ตตฺถ ยถา จ ภูมि ปจฺวี อจลา นิจฺจลา ตถา
พฺพุโธ อจโลติ อตุโถฯ ยถา สาคโร มหาสมฺพุโท อปฺปเมยฺโย
ปเมตฺถุ ปมาณํ คเหตุํ อสกฺกุณฺเยโย ตถา พฺพุโธ อปฺปเมยฺโยติ
อตุโถฯ ยถา อากาโส อสุกฺกจาโก อนนฺตโก ปรีโยสานรหิโต
เอวํ ตถา พฺพุโธ อกฺโขภิโย(๑) โขเกตฺถุ อาโลเพตฺถุ อสกฺกุณฺเยโยติ
อตุโถฯ

ตโต ปรี ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส ขมนวณฺณํ ทสฺเสนฺโต สทา
ขนฺตา มหาวีรธาติอาทิมหาฯ ตตฺถ มหาวีรา อุตฺตมวีริยวณฺตา
พฺพุธา ตปฺสฺสิน โปป่านํ ตปฺนโต ตโปติ ลทฺธนาเมน
วีริเยน สมฺนุณฺนาคตา ขนฺตา จ ขนฺติยา จ สมฺปนฺนา ขมิตา
จ ปเรสํ อปฺราธํ ขมิตา มหิตา สทา สพฺพทาลํ ภาวนฺตีติ
สมฺพนฺโธฯ ขนฺตานํ ขมิตานญฺจาติ เตสํ พุทฺธานํ ขนฺตานํ
ขนฺติยา ยุตฺตานํ ขมิตานํ ปฺราปฺราธขมิตานํ สหิตานญฺจ
คมนํ ฌนฺทาทีหิ อคฺตคมนํ น วิชฺชตีติ อตุโถฯ

อิติ อิทํ วณฺณํ วตฺวา สมฺพฺพุโธ ปจฺเจกสมฺพฺพุโธ ปรีพาหํ

เล่มที่ 42 อุปาลิตุเถราปทานวณณา หน้า 531

สตदानัน อูปปนุทาหิ วิโนทยิ วิโนทยนุโต มหาชนสุส ปุโรโต
สนุนิปิตตสุส สราชกสุส มหโต ชนกายสุส สมมุขโต ตทา
ตสุมิ กาลเ นภิ อากาสิ อพุกุคมิ อุกุคณินิติ อตุโถ ฯ

เตน กมฺเมนหิ ธีราติ ธีร ธิติสมฺปนฺน อหิ เตน
กมฺเมน ปจฺเจกพุทฺเθε กเตน อนาทรกมฺเมน อิมสุมิ ปจฺฉิมตฺตภาเว
หีนตฺตํ ลามกภาวิ ราชุนํ กปฺปกกมฺมกรณชาติ อชฺฉูปาคโต
สมฺปตฺโตติ อตุโถ ฯ สมตฺติกมฺมํ ตํ ชาตินฺติ ตํ ปฺรายนฺตฺตชาติ
ตํ สฺกุจฺจุ อตฺติกมฺมํ อตฺติกมิตฺวา ฯ ปาวิสิ อภยิ ปฺรณฺติ
ภยฺรหิตํ นิพฺพานปฺริ นิพฺพานมฺหานคริ ปาวิสิ ปวิญฺโจะ
อาสินฺติ อตุโถ ฯ

ตทาปิ มํ มหาวิราติ วิรุตฺตม ตทาปิ ตสุมิ ปจฺเจก-
พุทฺธสุส อาสาทนสมเย อปิ สยมฺภู ปจฺเจกพุทฺโธ ปฺริพาหิ
อาสาทนเหตุ อูปปนฺนํ กายจิตฺตทฺรณํ วิโนทสิ ทูริอกาสิ ฯ
ทฺยฺหมานํ ตโต เอว ปจฺฉานฺตฺตาเปน กุกุจฺเจน ทฺยฺหมานํ
สนฺตปฺนตํ มํ สฺสณฺจิตํ โทสํ โทสโต ทสฺสเน สฺกุจฺจุ สณฺจิตํ
ทิสฺวา ขมาปฺยิ ตํ อปฺราธํ อธิวาเสสิติ สมฺพนฺโธ ฯ

อชฺชาปิ มํ มหาวิราติ วิรุตฺตม อชฺชาปิ ตฺยฺหิ
สมาคมกาลเ อปิ ติหฺคฺคิภิ รากคฺคิโทสคฺคิโมหคฺคิสฺงฺขาเตติ วา
นิริยคฺคิเปตคฺคิสฺสารคฺคิสฺงฺขาเตหิ วา ตีหิ อคฺคิหิ ทฺยฺหมานํ
ทฺยฺกขมฺนุทฺตํ มํ ภควา สิตฺติภาวิ โทมนสุสวินาเสน สนฺตกาย-

จิตตสงฆาตํ สีตภาวํ นิพพานเมว วา อปาปยิ สมฺปาเปสึ ฯ
ตโย อคฺคิ วุตฺตปฺปการเต เต ตโย อคฺคิ นิพฺพาเปสึ รูปสมเสตี
สมฺพนุโธ ฯ

เอวํ อตฺตโน หีนายทานํ ภควโต ทสฺเสตฺวา อิทานิ
อณฺเณปี ตสฺส สวเน นโยเชตฺวา โอวทฺนฺโต เยสํ โสตา-
วธานตฺถิติอาทิมานห ฯ ตตฺถ เยสํ ตุมฺหากํ โสดาวธานํ โสตสฺส
อวธานํ จปนํ อตฺถิ วิชฺชติ เต ตุมฺเห ภาสโต ภาสนตฺส
มม วจฺนํ สฺนฺนาถ มนสิ กโรถ ฯ อตฺถํ ตุมฺหํ ปวกฺขามิติ
ยถา เยน ปกาเรน มม มยา ทิฏฺฐิํ ปทํ นิพฺพานํ ตถา
เตน ปกาเรน นิพฺพานสงฆาตํ ปรมตฺถํ ตุมฺหากํ ปวกฺขามิติ
สมฺพนุโธ ฯ

ตํ ทสฺเสนฺโต สยมภฺงุํ ตํ วิมานตฺวาติอาทิมานห ฯ ตตฺถ
สยมภฺงุํ สยมเมว ภฺงุติ อริยาย ชาตียา ชาตํ สนฺตจิตฺตํ สสมาหิตํ
ปจฺเจกพุทฺธํ วิมานตฺวา อนาทริ กตฺวา เตน กมฺเมน
กเตนากุสเลน อชฺช อิมสฺมี วตฺตมานกาลเ อหํ นิจโยนฺยิ
ปฺรายนตฺตชาตฺยิ กปฺปกชาตฺยิ ชาโต นิพฺพตฺโต อมฺหิ ภวามิ ฯ

มา โข ขณฺโณ วิราธเถตาติ พุทฺธรูปฺปาทกฺขณฺโณ โว ตุมฺเห
มา วิราธเถ กพิตฺตํ (๑) มา กโรถ หิ สจฺจํ ขณฺาตีตา
พุทฺธรูปฺปาทกฺขณฺโณ อตีตา อติกฺกนฺตา สตฺตา โสจเร โสจฺนติ
๑ สึ. อผลิ ฯ

เล่มที่ 42 อุปาสิตเถราปทานวณณา หน้า 533

มยฺ อลกุชิกกา ทุมเมธา ภวามาติ เอวํ โสจนฺตฺติ อตุโถ ๑
สทตฺเต อตุตโน อตุเต วุฑฺฒิยฺ วายเมยฺยาถ วิริยฺ กโรถ ๑
โว ตุมฺเหหิ ขโณ พุทฺธุปฺปาทกฺขโณ สมโย ปฏิปาติโต
นิปฺผาติโต ปตฺโตติ อตุโถ ๑

ตโต ปรี สํสารถคานํ อาทีนํ อุปมาอุปเมยฺยวเสน
ทสฺเสนโต เอกจฺจานญจ วมนนฺตฺติอาทีมาห ๑ เอกจฺจานํ เกสญฺจิ
ปุกฺคลานํ วมนํ อุกฺขํ อุกฺคิรณฺ อเอกจฺจานํ วิเรจฺนํ อโรปฺกฺขมรณฺ
เอเก เอกจฺจานํ หลาหลํ วิสํ มุจฺฉากรณฺวิสํ (๑) เอกจฺจานํ
ปุกฺคลานํ โอสธํ รกฺขณฺุปายํ ภควา เอวํ ปฏิปาฏิยา อุกฺขาสีติ
สมฺพนฺุโร ๑

วมนํ ปฏิปฺนฺานนฺติ ปฏิปฺนฺานํ มกฺคสมฺจฺจินํ วมนํ
สํสารถทฺทหนํ สํสารถโมจฺนํ ภควา อุกฺขาสีติ สมฺพนฺุโร ๑
ผลญฺจฺจานํ ผล จิตานํ วิเรจฺนํ สํสารถปฺกฺขมรณฺ อุกฺขาสี ๑
ผลลาภินํ ผลํ ลภิตฺวา จิตานํ นิพฺพานโอสธํ อุกฺขาสี ๑
คเวสินํ มนฺุสฺสเทวนิพฺพานสมฺปตฺตี คเวสินํ ปรีเยสนฺุदानํ
ปญฺญกฺเขตฺตฺกฺกฺกํ สงฺฆํ อุกฺขาสีติ สมฺพนฺุโร ๑

สาสเนน วิรุทฺธานนฺติ สาสนสฺส ปฏิปฺกฺขานํ หลาหลํ
กฺก
กฺก
อสุทฺธานํ กตฺปาปานํ ปุกฺคลานํ สํสารถ ทุกฺขาวหนโต
๑ ยู. มุจฺฉากรณฺวิสํ ๑

อาสีวิสสทิสฺ ยถา อาสีวิโส ทิฏฺฐมตฺเตน (๑) ภสฺสมกรณโต ทิฏฺฐวิโส (๒)

สปฺโป อตฺตนา ทฏฺฐํ นริ ฌาเปติ ทฺยหติ ทฺกฺขาเปติ ฯ

ตํ นริ ตํ อสฺสทฺฐิ กตฺปาปี นริ หลาหลวิสิ เอวิ ฌาเปติ

จตฺตฺส อปาเยสฺส ทฺยหติ โสเสสีติ สมฺพนฺโห ฯ

สกี ปิตํ หลาหลนฺติ วิสิ หลาหลํ ปิตํ สกี เอกวาริ

ชีวิติ อฺปรนฺตฺติ นาสติ ฯ สาสเนน สาสนฺมฺหิ วิรุชฺฌิตฺวา

อปราริ กตฺวา ปุคฺคโล กปฺโปโกฏฺฐิมฺหิ โกฏฺฐสงฺเขย กปฺเปปี ทฺยหติ

นิชฺฌายตีติ อตฺโถ ฯ

เอวิ อสฺสทฺธานํ ปุคฺคลานํ ผลวิปากํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ

พฺุทฺธานํ อานุกาวิ ทสฺเสนฺโต ขนฺติยาติอาทิมฺาห ฯ ตตฺถ

โย พุทฺโห วมนาทินิ(๓) อกฺขาสิ โส พุทฺโห ขนฺติยา ขมเนน

จ อวิหีสาย สตฺตฺตานํ อวิหีสเนน จ เมตฺตจิตฺตฺวตฺตย จ

เมตฺตจิตฺตฺวตฺตภาเวน จ สเทวกํ สห เทเวหิ วตฺตมานํ โลกํ

ตฺวเรติ อติกฺกมาเปติ นิพฺพาเปติ ตสฺมา การณา พุทฺธา โว

ตฺมฺเหหิ อวิราธฺยา วิรุชฺฌิตฺุ น สกฺกฺเขยฺยา พุทฺธสาสเน

ปฺปฏิปชฺเชยฺยาถาติ อตฺโถ ฯ

ลาเถ จ อลาเถ จ น สชฺชนฺติ น ภชฺชนฺติ น

ลคฺคฺชนฺติ ฯ สมฺมานเน อาทฺรกรเณ จ วิมานเน อนาทฺรกรเณ

จ อจลา ปจฺวีตฺทิสฺสา พุทฺธา ภวฺนฺติ ตสฺมา การณา เต

#๑ ยฺ. ทิฏฺฐมตฺเตน ฯ ๒ ยฺ. ทิฏฺฐวิโส ฯ

#๓. สฺ. ยฺ. วมนาทินิ ฯ

เล่มที่ 42 อุปาลิตฺเถราปทานวณณา หน้า 535

พทุธา ตุมเหหิ น วิโรธียา น วิโรเขตพพา วิรุชฺฌิตฺตุ
อศกฺกณฺเณยฺยาติ อตุโถ ฯ

พทุธานํ มชฺฌตฺตตํ ทสฺเสนฺโต เทวตฺตเตติอาทิมาย ฯ
ตตฺถ วรทวารเกสฺส สพฺเพสฺส สตฺเตสฺส สมโก สมมานโส มุนิ
พทุธมนฺติ อตุโถ ฯ

เอเตสํ ปฏฺฏิโฆ นตฺถิติ เอเตสํ พทุธานํ ปฏฺฏิโฆ จณฺทิกกํ
โทสจิตฺตตํ นตฺถิ น สํวิชฺชติ ราโคมเสสํ น วิชฺชตีติ อิมเสสํ
พทุธานํ ราโคปิ รชฺชนํ อลฺลียนํ น วิชฺชติ น อุลลพฺภติ
ตสฺมา การณา วรทสฺส จ โอรสสฺส จาติ สพฺเพสํ สมโก
สมจิตฺโต พทุโธ โหตีติ สมพฺนโร ฯ

ปฺนเปปี พทุธานํเยว อานุภาวํ ทสฺเสนฺโต ปนฺเถ ทิสฺวาน
กาสาวนฺติอาทิมาย ฯ ตตฺถ มีพฺหมกฺขิตํ กฺุณสมฺมิสฺสํ กาสาวํ
กสาเวน รชิตํ จิวํ อีสฺสิทฺธชํ อรียานํ ชชํ ปริกฺขารํ
ปนฺเถ มกฺเค ฉทฺทิตํ ทิสฺวาน ปสฺสิตฺวา อณฺชลี กตฺวา
ทสฺงฺกุลิสโมธานํ อณฺชลิปฺภูํ สิริสฺสิ กตฺวา สิริสา สิริเรน
วณฺทิตพฺพํ อีสฺสิทฺธชํ อรหตฺตทฺธชํ พทุธปจฺเจกพทุธสาวกทีปํ
จิวํ นมสฺสิตพฺพํ มานตพฺพํ ปุเชตพฺพนฺติ อตุโถ ฯ

อพฺภตฺตีตาติ อภิอตุถงฺกตา นิพฺพตฺตา ฯ เย จ พทุธา
วตฺตมานา อิทานิ ชาตา จ เย พทุธา อนาคตา อชาตา
อภฺภตา อนิพฺพตฺตา อปาตุภฺภตา จ เย พทุธา ฯ ฐเชนนานน

สุชฌนุติติ อเนน อิติทฺเชน จีวเรน เอเต พุทฺธา สุชฌนุติ
วิสุทฺธา ภวนุติ โสภนุติ ฯ ตสฺมา เตน การณน เอเต
พุทฺธา นมสฺสียา นมสฺสิตพฺพา วนฺทิตพฺพาติ อตุโถ ฯ เอตํ
นมสฺสียนุติปิ ปาโจ ฯ ตสฺส เอตํ อิติทฺชํ นมสฺสิตพฺพนุติ
อตุโถ ฯ

ตโต ปรี อตฺตโน คุณฺฑํ ทสฺเสนุโต สตฺถุกปฺปนฺติ-
อาทิมานฺท ฯ ตตฺถ สตฺถุกปฺปํ พุทฺธสทิสํ สุวินยํ สุนฺทรวินยํ
สุนฺทรากาเรน ทฺวารตฺตยทมนํ หทยน จิตฺเตน อหํ ชาเรมิ
สวณฺธารณาทีนํ ปจฺจเวกฺขามิติ อตุโถ วินยํ วินยปิฎกํ
นมสฺสฺมาโน วนฺทมาโน วินเย อาทริ กุรฺมาโน วิหริสฺสามิ
สพฺพทา สพฺพสฺมี กาลे วาสํ กปฺเปมิติ อตุโถ ฯ

วินโย อาสโย มยฺहनฺติ วินยปิฎกํ มยฺหํ โโอกาสฺภูตํ
สวณฺธารณมนสิกรณอุคฺคหปริปฺจฺญาปวตฺตนวเสน โอกาสฺภูตํ
เลหฺนุตฺนุติ อตุโถ ฯ วินโย จานจฺงกมนฺติ วินโย มยฺหํ สวานาทิ-
กิจฺจกรณน จิตฺกฺุจฺจานญจ จงฺกมนฺกฺุจฺจานญจ ฯ กปฺเปมิ วินเย
वासฺนุติ วินยปิฎเก วินยตฺนฺติยา สวณฺธารณปวตฺตนวเสน วาสํ
สยณํ กปฺเปมิ กโรมิ ฯ วินโย มม โคจโรติ วินยปิฎกํ มยฺหํ
โคจโร อาหาโร โภชนํ นิจฺจํ ธารณมนสิกรณเสเสานาติ อตุโถ ฯ

วินเย ปารมิปฺปตฺโตติ สกเล วินยปิฎเก ปารมี ปรีโยสานํ
ปตฺโตติ ฯ สมเถ จาปี โกวีโทติ ปาราชิกาทิสตฺตาปตฺติกฺุขนฺฐานํ

เล่มที่ 42 อุปาสิตุเถราปทานวณณา หน้า 537

สมเถ วุปลสมเ จ วุฏฐาเน จ โกวิทฺโถ เณโก อธิกรณสมเถ วา

วิวาหํ อนุวาทญจ อापตฺตาธิกรณํ ตถา

กิจฺจฺจาธิกรณญฺเจว จตุราธิกรณา มตาติ

วุตฺตฺตาธิกรณฺเสสุ จ

สมมุขฺวา สติวินโย อมฺพุหฺปฏฺิณฺณากรณํ

เยภฺยฺย ตสฺสฺปาปฺยฺย ตินฺนวตฺถารโก ตถาติ

เอวํ วุตฺเตสุ จ สตฺตฺตฺสุ อธิกรณสมเถสุ อติโกวิทฺโถ เณโกติ

อตุโถ ฯ อุปาสิตํ ตํ มหาวีรฺราติ ฆนฺเต มหาวีร จตฺตฺสุ อสงฺเขยฺยเยสุ

กปฺปสฺตสฺสฺเสสุ สพฺพญฺญตฺตญฺญาณาธิกฺมาย วิริยวฺนตฺ สตฺถุโน

เทวมนุสฺसानํ อนุสาสฺกสฺส ตํ ตว ปาเท ปาทยุเค อุปาสิต

ภิกฺขุ วนฺทติ ปณฺามํ กโรตฺติติ อตุโถ ฯ

โส อหํ ปพฺพชิตฺวา สมฺพุทฺธํ นมสฺสฺมาโน ปณฺามํ

กฺรุมาโน ฆมฺมสฺส จ เตน ฆควตา เทสิตฺสฺส นวโลกุตฺตร-

ฆมฺมสฺส สฺฐมฺมตํ สุนฺทรฆมฺมภาวํ ชานิตฺวา ฆมฺมญจ

นมสฺสฺมาโน คามโต คามํ ปฺรโต ปฺริ นครโต นครํ

วิจฺริสฺสามีติ สมฺพนฺุโ ๑

กิสฺเสสา ฉาปีตา มยฺहनฺติ มยา ปฏฺิวิทฺุทธอรหฺตฺตมคฺค-

ฉาณน มยฺหํ จิตฺตสนฺนฺตานคฺตา สพฺเพ ทิยฺยตฺตสฺสสฺสงฺขา

กิสฺเสสา ฉาปีตา โสสิตา วิโสสิตา วิทุสฺสิตา ฯ ภาว สพฺเพ

สมฺมุหฺตาติ กามภวาทโย สพฺเพ นว ภาว มยา สมฺมุหฺตา

ลั สุกฺข อุหตา เขปีตา วิหฺรฺสิตาฯ สพฺพาสวา ปริกฺชีณาติ
กามาสโว ภวาสโว ทิฏฺฐาสโว อวิชฺชาสโวติ สพฺเพ จตฺตารो
อาสวา ปริกฺชีณา ปริสมนฺตโต ขยฺ ปาปีตาฯ อิทานิ อิมสฺมี
อรหตฺตปฺปตฺตกาเล ปฺนพฺภโว ปฺนปฺปตฺติ สงฺขาโต ภโว ภวนํ
ชาติ นตฺถิติ อตฺโถฯ

อตุตฺตริ โสมนสฺสวเสน อุทานํ อุทานนฺโต สุวาคนฺติ-
อาทิมานฯ ตตฺถ พุทฺธเสฏฺฐสฺส อตุตฺตมพุทฺธสฺส สนฺติเก สมิเป
เอกนคฺเร วา มม อากมนํ สุวาคตํ สุกฺข อากมนํ สุนฺทรา-
กมนํ วต เอกนฺเตน อาสิ อโหสิติ สมฺพนฺโธฯ ติสฺโส วิชฺชาติ
ปฺพเพนิวาสทิวพฺพจฺจุอาสวกฺขยวิชฺชา อนฺุปฺปตฺตา สมฺปตฺตา
ปจฺจกฺขํ กตฺตาติ อตฺโถฯ กตํ พุทฺธสฺส สาสนนฺติ พุทฺธเชน
ภควตา เทสิตํ อนฺุสิฏฺฐิจิ สาสนํ กตํ นิปฺผาทิตํ วตฺตปฺปตฺตี
ปฺุเรตฺวา กมฺมฏฺฐานํ มนสิ กริตฺวา อรหตฺตมกฺคณาณิคมฺน
สมฺปาทิตนฺติ อตฺโถฯ

ปฏฺฐิสฺมกฺิทา จตฺสฺโสติ อตฺถปฏฺฐิสฺมกฺิทาทโย จตฺสฺโส
ปญฺญาโย สจฺฉิกตฺตา ปจฺจกฺขํ กตฺตา วิโมกฺขาปี จ อญฺุจิเมติ
จตฺตาริ มกฺคณาณานิ จตฺตาริ ผลณาณานิติ อิเม อญฺุจวิโมกฺขา
ลัสารโต มุจฺจนฺุปาया สจฺฉิกตฺตาติ สมฺพนฺโธฯ นพฺภิญฺญา
สจฺฉิกตฺตาติ

อิทฺธิวิธํ ทิวพฺพโสตํ เจโตปฺริยณาณกํ
ปฺพเพนิวาสณาณญจ ทิวพฺพจฺจุอาสวกฺขยนฺติ

เล่มที่ 42 อัญญาโกณฑลยตฺเถราปทานวณณา หน้า 539

อิมมา ฉ อภิญญา สจฺฉิกตา ปจฺจกฺขิ กตา อิมสํ ฌาณานิ สจฺฉิกิรณน
พฺพุทธสฺส สาสนํ กตฺตุนฺติ อตฺถโ ๑

อิตฺถนฺติ อิมินา เหมจฺจา วุตฺตปฺปการเณ ๑ สุทฺตุนฺติ ปทปฺปรัมมตฺเต
นิปาโต ๑ आयสฺมา อุपालิ เถโรติ ติรสีลาทิกุณฺณยฺตุโต สาวโก อิมมา
ปฺพุพฺพจริตาปทานทีปิกา คาทาโย อภาสิตฺถ กถยิตฺถาติ อตฺถโ ๑

อุपालิตฺเถราปทานวณณา นิฏฺฐิตา ๑

อัญญาโกณฑลยตฺเถราปทานวณณา

ปทุมตฺตรสมพฺพุทธนฺติอาทิกิ आयสมฺโต อัญญา-
โกณฑลยตฺเถรสฺส อปทานิ ๑

อัย กิร ปฺริมพฺพุเชสุ กตาธิกาโร ตตฺถ ตตฺถ ภเว
วิภูฏฺฐปนิสฺสยานิ ปฺลฺลณานิ อุปจฺินนฺโต ปทุมตฺตรสฺส ภควโต
กาเล หํสวตฺนคเร คหปติมหาสาถกฺุเล นิพฺพตฺติตฺวา วิญฺญตฺ
ปตฺวา เอกทิวสํ สตฺถุ สนฺติเก ชมฺมํ สุณฺนฺโต สตฺถาริ เอกํ
ภิกฺขุ อตฺตโน สาสเน ปจฺมํ ปฏฺิวิฑฺธมฺมรตฺตณฺณํ อคฺคภูจฺาเน
จเปนฺตํ ทิสฺวา สยम्ปิ ตํ จานนฺตริ ปตฺถนฺโต สตฺสทฺส-
ภิกฺขุปริวารสฺส ภควโต สตฺตาหํ มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา
ปณฺิธานํ อภาสิ ๑ สตฺถาปิสฺส อนนฺตรายตํ ทิสฺวา ภาวินิ
สมฺปตฺตี พฺยาภาสิ ๑ โส ยาวซีวํ ปฺลฺลณานิ กโรนฺโต สตฺถริ
ปรินิพฺพุเต เจตฺยเ ปตฺติฏฺฐาปิยมาเน อนฺโต เจตฺยเ รตนชฺริ

การาเปสี เจตยิ ปริวารेतฺวา สหสฺสรตฺนคฺมิกาณิ จ
การสี ฯ

โส เอวํ ปุณฺณานิ กตฺวา ตโต จวิตฺวา เทวมฺนุสฺเสสุ
สัสนฺโต วิปฺสฺสิสฺส ภควโต กाले มหากาลโถ นาม กุณฺมพิโก
หุตฺวา อฏฺฐกริสมตฺเต เขตฺเต สาลิกพฺภิ ฝาลेतฺวา คหิตฺสาลิ-
ตฺนฺทุเลหิ อสมฺภินฺนชิรปายาสิ สมฺปาเทตฺวา ตตฺถ มชฺฐสฺปิ-
สกฺกราทโย ปกฺขิจิตฺวา พุทฺธปฺปมฺขสฺส สงฺฆสฺส อทาสิ ฯ
สาลิกพฺภิ ฝาลेतฺวา คหิตคหิตฏฺฐานิ ปุณฺ ปรฺติ ฯ ปุณฺกกาลे
ปุณฺกคฺคิ นาม อทาสิ ฯ ลายเน ลายนคฺคิ เวณิกรเณ เวณคฺคิ
กลาปาทิกฺรเณ กลาปคฺคิ ขลคฺคิ มินคฺคิ ฆณฺฑคฺคิ โกฏฺจคฺคินฺติ
เอวํ เอกสฺเส นว วาเร อคฺคทานิ อทาสิ ตมฺปิ สสฺสิ
อติเรกตฺริ สมฺปนฺนํ อโหสิ ฯ

เอวํ ยาวชีวํ ปุณฺณานิ กตฺวา ตโต จโต เทวโลกे
นิพฺพตฺติตฺวา เทเวสุ จ มฺนุสฺเสสุ จ สัสนฺโต อมฺหากิ ภควโต
อุปฺปตฺติโต ปุเรตฺรเมว กปิลวตฺถุนครสฺส อวิทฺุเร โทณฺวตฺถุนามเก
พฺราหฺมณฺคามे พฺราหฺมณฺมหาสาถฺกุลे นิพฺพตฺติ ฯ ตสฺส
โกณฺฑทฺถุโลติ โคตฺตโต อากตํ นามิ อโหสิ ฯ โส วยฺปตฺติโต
ตโย เวเท อคฺคเหตฺวา ลกฺขณฺมนฺเตสุ จ ปาริ อคฺมาสิ ฯ เตน
สมฺเยน อมฺหากิ โพธิสฺตฺโต ตฺถิตฺปฺรโต จวิตฺวา กปิลวตฺถุปฺเร
สุทฺุโรทฺนมหาธาตฺสสฺส เคเห นิพฺพตฺติ ตสฺส นามคฺคหณฺทิวเส

เล่มที่ 42 อนุชาโกณฑลยตุเถราปทานวณณา หน้า 541

อฏฺฐตฺตรสฺเตสุ พฺรหฺมณฺเสุ อุปนีเตสุ เย อฏฺฐ พฺรหฺมณา
ลกฺขณปริกฺคหณตฺถํ มหาตฺถํ อุปนีตา ฯ โส เตสุ สพฺพนวโก
หุตฺวา มหาปฺริสฺสฺส ลกฺขณนิปฺผตฺตี ทิสฺวา เอกํเสน อัย
พฺพุโธ ภวิสฺสตีติ นิฏฺฐํ คนฺตุวา มหาสฺตฺตฺสฺส อภินิฏฺฆมนํ
อุทฺทิกฺขนฺโต วิจฺรติ ฯ

โพธิสฺสโตปิ โข มหา ปรีวารเณ วฑฺฒมาโน อนุกฺกเมน
วฑฺฒนิปฺโต ฅาณปรีปากํ คนฺตุวา เอกฺกนฺตีสฺติเม วสฺเส
มหาภินิฏฺฆมนํ นิฏฺฆมนฺโต อโนมานทีตีเร ปพฺพชิตฺวา อนุกฺกเมน
อรุเวถึ คนฺตุวา ปธานํ ปทฺธิ ฯ ตทา โกณฑลฺโย มาณโว
มหาสฺตฺตฺสฺส ปพฺพชิตฺวา สุตฺวา ลกฺขณปริกฺคาหพฺรหฺมณานํ
ปฺคฺเตหิ วปฺปมาณวาทิหิ สทฺธิ อตฺตปฺลจโม ปพฺพชิตฺวา
อนุกฺกเมน โพธิสฺสตฺสฺส สนฺติกํ อุปสงฺกมิตฺวา จพฺพสฺสฺสานิ ตํ
อุปฏฺฐหนฺโต ตฺสฺส โอฟาริกาทารปรีโกเคน ลทฺชกายนฺโต
วิสาขปฺนฺณมายํ โพธิรฺกฺขมฺมุเล อปฺราชิตปฺลลฺงเก นิสินฺโน
ติณฺณํ มารานํ มตฺถกํ มทฺทิตฺวา อภิสมฺพฺพุโธ หุตฺวา
สฺตฺตฺสฺสตาหํ โพธิมฺณฺเฑเยว วิดีนาเมตฺวา ปณฺจวคฺคิยานํ
ฅาณปรีปากํ ฅตฺวา อาสาพฺพิปฺนฺณมายํ อีสิปตฺนํ คนฺตุวา
เตสํ ฅมฺมจกฺกปฺวตฺตฺนสฺสฺสฺสฺสฺส (๑) กเถสิ ฯ เทสฺนาปรีโยสฺสเน
โกณฑลฺยลฺยเตโร อฏฺฐารสฺสิ พฺรหฺมโกฏฺฐิหิ สทฺธิ โสตาปฺตฺติผล
๑ วิ. มหา. ๔/๑๓/๑๓ ฯ

ปติฏฺฐาสิ ๑ อถ ปณฺจมิยฺย ปกฺขสฺส อนตฺตลกฺขณฺส
อรหตฺตํ สจฺจนาภาสิ ๑

เอวํ โส อรหตฺตํ ปตฺวา กิํ กมฺมํ กตฺวา อหิํ
โลกคฺคฺตรสฺสุํ อธิคฺโตมฺหิตี อุปรฺชาเรนฺโต อตฺตโน ปุพฺพกมฺมํ
ปจฺจกฺขโต ฌตฺวา โสมนสฺสวเสน ปุพฺพจริตาปทานํ อุทานวเสน
ทสฺเสนโต ปทุมคฺคฺตรสมฺพุทฺธนฺติอาทิมาย ๑ ตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
วคฺคฺโตเยว ๑ โลกเชฏฺฐิํ วินายกนฺติ สกฺลสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ปธานนฺติ อคฺคฺโต ๑ วิเสเสน เวเนยฺยสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อมตฺมทานิพฺพานํ เนติ สมฺปาเปตีติ วินายโก ๑ ตํ วินายกํ ๑
พุทฺธกฺกมิมฺนุปฺปตฺตนฺติ พุทฺธสฺส ภูมिํ ปติฏฺฐานกฺกานนฺติ พุทฺธ-
กฺกมिํ สพฺพญฺญตฺตญฺญานํ ตํ อนุปฺปตฺโต ปฏฺวิวิทฺโตติ พุทฺธกฺก-
มิมฺนุปฺปตฺโต ตํ พุทฺธกฺกมิมฺนุปฺปตฺตํ สพฺพญฺญตฺตปฺปตฺตํ พุทฺธ-
กฺกนฺติ อคฺคฺโต ๑ ปจฺจํ อทฺทสฺส อหนฺติ ปจฺจํ วิสาขปฺปณฺณมียา
รตฺติยา ปจฺจฺจสฺสมเย พุทฺธกฺกตํ ปทุมคฺคฺตรสมฺพุทฺธํ อหิํ อทฺทกฺกจินฺติ
อคฺคฺโต ๑

ยาวตา โพธิยา มฺุเลติ ยตฺตกา โพธิรุกฺขสมิเป ยกฺขา
สมาคฺตา ราสิญฺญาตา สมฺพุทฺธํ พุทฺธกฺกตํ ตํ พุทฺธํ ปณฺชลิกฺกา
ทสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส โมธานํ อญฺชลิปฺปญฺญํ สิริสสิ จเปตฺวา วนฺทนฺติ นมฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สมฺพนฺนุโร ๑

เล่มที่ 42 อัญญาโกณฑนญตฺเถราปทานวณณา หน้า 543

สพฺเพ เทวา ตุญฺจมนาคิ พุทฺธภูตฺตฺตฺตฺจัน อากตา เต
สพฺเพ เทวา ตุญฺจจิตฺตฺตา อากาเส สลฺยจฺรณฺตฺติ สมนฺนุโ ๕
อนฺุชการตฺโมนฺุโทติ อติวีย อนฺุชการํ โมหํ นฺุโท เขปนฺโน อัย
พุทฺโธ อนฺุปรตฺโตติ อตฺโถ ๕

เตสํ หาสปรตฺตานนฺุติ หาสฺสํ ปิตฺติสฺมณฺุสฺสํ สมนฺุนา-
กตฺตานํ เตสํ เทวานํ มหฺานาโท มหฺาโฆสฺ อวตฺตถ(๑) ปวตฺตติ
สมนฺุมาสมนฺุพุทฺธสฺสเน กิเลเส สงฺกิลฺลเส ชมฺเม ฉาปยิสฺสามาติ
สมนฺุโ ๕

เทวานํ คิริมลฺลยาติ วาจาญ ญตฺตฺวจฺเนน สห อฺุทฺติริตํ
เทวานํ สทฺทํ ชานิตฺวา หญฺุโ หญฺุเจเน จิตฺเตเน สฺมณฺุสฺส-
สทฺทเคน จิตฺเตเน อาทิกฺกขํ ปจฺมํ ออาหารํ พุทฺธภูตฺตฺส อหํ
อทาสินฺุติ สมนฺุโ ๕

สตฺตฺตาหํ อภินิฏฺขมฺุมาติ มหฺาภินิฏฺขมฺานํ นิฏฺขมิตฺวา สตฺตฺตาหํ
ปฺชานํ กตฺวา สพฺพญฺุญญตฺต-
สงฺขาคํ โพรธี อชฺุณคํ อธิคณฺุฉิ(๒) อหฺนฺุติ อตฺโถ ๕ อิทํ เม
ปจฺมํ ภตฺตฺนฺุติ อิทํ ภตฺตํ สรีรยาปนํ พุทฺธมฺุจาสฺส อุตฺตม-
จาสฺส เม มยฺหํ อิมินา เทวปฺุเตเน ปจฺมํ ทินฺุณํ อโหสิตี
อตฺโถ ๕

ตฺตฺติตา หิ อิทาคนฺุตฺวาติ ตฺตฺติทวณฺุโต อิท มนฺุสฺสโลเก
๑. สฺ. ปวตฺตถาติ ๕ ยฺ. ปวตฺตถ ๕ ๒ ยฺ. อธิคณฺุฉิ ๕

ขุททกนิกายภูจกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 544
เล่มที่ 42 พุทธวคฺควณณา หน้า 544

อาคนุตฺวา โย เทวปฺตุโต เม มม ภิกขุํ อุปานยิ อทาสิ
ตํ เทวปฺตุตํ กิตฺตยิสฺสามิ กเถสฺสามิ ปากภูํ กริสฺสามิ ฯ
ภาสโต ภาสนุตฺส มม วจนํ สุณาถาติ สมฺพนฺโห ฯ อิตฺ
ปรี อนุตฺตานปทเมว วณฺณยิสฺสามิ ฯ

ติทสาติ ตาวตีสภวณา ฯ อการาติ อตฺตโน อุปฺปนฺน-
พฺราหฺมณเคหโต นิภขมิตฺวา ปพฺพชิตฺวา ฉ สํวจนฺรานิ ทฺกกร-
การิกํ กโรนฺเตน โพรฺสตุเตน สห วสิสฺสตีติ สมฺพนฺโห ฯ

ตโต สตฺตมเก วสุเสติ ตโต ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺจาย
สตฺตมเม สํวจนฺเร ฯ พฺพุโห สจฺจํ กเถสฺสตีติ ฉพฺพสฺसानิ
ทฺกกรการิกํ กตฺวา สตฺตมสํวจนฺเร พฺพุโห หุตฺวา พาราณสิยํ
อิสิปตเน มิคทาเย ชมฺมจกปฺปวตฺตณฺสฺตฺตณฺตเทสฺนายน ทฺกข-
สมฺภยนิโรธมคฺคสจฺจสงฺขาตํ จตฺตสจฺจํ กเถสฺสตีติ อตฺโต ฯ
โกณฺทลฺโย นาม นามเณนาติ นามเนน โคตฺตนามวเสน
โกณฺทลฺโย นาม ฯ ปจฺมํ สจฺจนิกาหิตีติ ปญฺจวคฺคิยานมนฺตเร
ปจฺมํ อาทิตโต เอว โสตาปตฺติมคฺคณฺณํ สจฺจนิกาหิติ ปจฺจกขํ
กริสฺสตีติ อตฺโต ฯ

นิภขนฺเตนानุปพฺพชฺนฺติ นิภขนฺเตน โพรฺสตุเตน สห
นิภขมิตฺวา อนุปพฺพชฺนฺติ อตฺโต ฯ ตถา อนุปพฺพชิตฺวา มยา
ปธานํ วีริยํ สุกตํ สุกฺกุสุ กตํ ทพฺพํ กตฺวา กตฺนฺติ อตฺโต ฯ
กิลเส ฌาปนตฺถายาติ กิลเส โสสนตฺถาย วิทุสฺสนตฺถาย

เล่มที่ 42 อัญญาโกณฑลยตฺเถราปทานวณณา หน้า 545

อนคาริยํ อการสฺส อหิตํ กสิวนิชฺชาतिकมฺมวิริหิตํ สาสนํ
ปพฺพชฺชํ ปฏิปชฺชินฺติ อตุโถ ๑

อภิคนฺตุวาน สพฺพณฺณฺติ สพฺพํ อตีตนาคตปจฺจุปฺปนํ
วา สงฺขารวิการลกฺขณนิพฺพานปฺลยฺตฺติสงฺขาตํ เณยฺยํ วา
ชานนฺโต เทวหิ สห วตฺตมานเณ สตฺต โลเก พุทฺโธ มิคารณฺณํ
มิกทาย วิหารํ อภิคนฺตุวา อุปสงฺกมิตฺวา เม มยา สจฺฉนิกเตน
อิมินา โสตาปตฺติมคฺคณาณเณ อมตเถรี อมตมหานิพฺพานเถรี
อหนิ ปหริ ทสฺเสสฺสีติ อตุโถ ๑

โส ทานีติ โส อหํ ปจฺมํ โสตาปนฺโน อิทานิ
อรหตฺตมคฺคณาณเณ อมตํ สนตํ วุสฺสนตฺสภาวํ ปทํ ปชฺชิตพฺพํ
ปาปฺณิตพฺพํ อนุตฺตรํ อุตฺตรวิริหิตํ นิพฺพานํ ปตฺโต อธิกโตติ
อตุโถ ๑ สพฺพาสเว ปริณฺณายาติ กามาสวาทโย สพฺเพ อาสเว
ปริณฺณาย ปหานปริณฺณาย ปชฺหิตฺวา อนาสโว นิกฺกิลโส
วิหรามิ อิริยาปถวิหาเรณ วาสํ กปฺเปมิ ๑ ปฏิสมฺภิทา
จตฺสฺโสตฺยาทโย คธาโย วุตฺตตฺถาเยว ๑

อถ นํ สตฺถา อปรภาเค เขตวนมมหาวิหาริ ภิกฺขุ-
สงฺฆมชฺเฒ ปฺลยฺตฺตฺวารพฺพุทฺธาสนเณ นิสินฺโน ปจฺมํ ปฏิวิทฺธ-
ธมฺมภาวํ ทีเปนฺโต เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ ภิกฺขุณฺ
รตฺตตฺถญฺณํ ยทิตํ อัญญาโกณฑลฺโยติ เอตทคฺเค จเปสฺสิ ๑
โส ทวีหิ อคฺคสาวเกหิ อตฺตนิ กรียมานํ ปรมนิปจฺจการํ

คามนุตเสนาสเน อากิณฺณวิหารณฺจ ปรีหริตฺตกาโม วิเวกา-
ภิริตฺติยา วิหริตฺตกาโม จ อตฺตโน สนนฺติกํ อุปคตानํ กหฺภูจ-
ปพฺพชิตานํ ปฏฺฐิสนฺถารกรรมฺปิ ปปลฺลจํ มณฺณมาโน สตฺถาริ
อาปฺปจฺจิตฺวา หิมวณฺตํ ปวีสิตฺวา ฉทฺทนฺตหตีเร นาคเหติ อุปฺภูจฺยิ-
มาโน ฉทฺทนฺตหตีเร ทฺวาทส วสุสฺยานิ วสิ ๑ เอวํ ตตฺถ
วสนฺตํ เถโร เอกทิวสํ สกฺโก เทวราชา อุปฺสงฺกมิตฺวา
วณฺทิตฺวา จิโต เอวมาห สาธุ เม ภนฺเต อโย โข ฌมฺมํ
เทเสตฺถติ ๑ เถโร ตสฺส จตฺสจฺจกพฺภํ ติลกฺขณฺนาหตํ สฺสณฺณตา-
ปฏฺฐิสฺยตฺตํ นานานยวิจิตฺตํ อมโตคฺชํ พุทฺธลึลลย ฌมฺมํ เทเสสิ ๑
ตํ สุตฺวา สกฺโก อตฺตโน ปสาทํ ปเวทนฺโต

เอส ภฺยโย ปสฺสีทามิ สุตฺวา ฌมฺมํ มหารสฺสี(๑)

วิราโค เทสิโต ฌมฺโม อนฺุปาทาย สพฺพโสติ(๒)

อฺตุตี อกาสิ ๑ เถโร ฉทฺทนฺตหตีเร ทฺวาทส วสุสฺยานิ วสิตฺวา
อุปฺกฏฺเจ ปรีนฺิพฺพานเ สตฺถาริ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปรีนฺิพฺพานํ
อนฺุชานาเปตฺวา ตตฺถเอว คณฺตฺวา ปรีนฺิพฺพายีติ ๑

อณฺุณาโกณฺุทลฺลยตฺถเราปทานวณฺณณา นิฏฺฐิตา ๑(๓)

ปิณฑุโถลการทวาชตุเถราปทานวณณา

ปทุมุตโตโร นาม ชินฺตืออาทิกํ อายสมฺมโต ปิณฑุโ-
ลการทวาชตุเถรสฺส (๑) อปทานํ ฯ

อยมฺปิ ปุริมพุทฺเธสุ กตาริกาโร ตตฺถ ตตฺถ ภเว
วิภูฏฺฐปนิสฺสยานิ ปุณฺณานิ อุปจันฺนโต ปทุมุตฺตรสฺส ภควโต
กาลเ สึโหณินฺยํ นิพฺพตฺติตฺตฺวา ปพฺพตปาเท คฺุหายํ วิหาสิ ฯ
ภควา ตสฺส อนุคฺคหํ กาคฺุ โคจฺราย ปกฺกนฺตกาเล ตสฺส
สยณคฺุหํ ปวิสิตฺตฺวา นิโรธํ สฺมาปชฺชิตฺตฺวา นิสึทึ ฯ สึโห โคจฺริ
คเหตุวา นินฺวตฺโต คฺุหทฺวารे จตฺตฺวา ภควนฺตํ ทิสฺวา หนฺุจตฺตฺวจิ
ชลชถลชปฺุเปหิ ปุชฺชํ กตฺตฺวา จิตฺตํ ปสาเทนฺโต ภควโต
อารกฺขนตฺถาย อณฺุเเว วาพฺมิเค อปเนตฺตํ ติสฺสุ เวลาสุ สึหนาทํ
นทฺนโต พุทฺธคตฺถาย สติยา อญฺุจาสึ ฯ ยถา ปจฺมทิวเส เอวํ
สตฺตฺตาทํ ปุชฺเชสิ ฯ ภควา สตฺตฺตาทจฺเจยน นิโรธา ฐฺุจฺจิตฺตฺวา
วญฺุฏฺฐิสฺสตี อิมสฺส เอตฺตโก อุปนิสฺสโยตี ตสฺส ปสฺสนนฺตฺตฺเสว
อากาลํ ปกฺกนฺนทิตฺตฺวา วิหารเมว คโต ฯ

สึโห พุทฺธวิโยคทฺุขํ อธิวาเสตฺตํ อสฺกโกนฺโต กาลํ กตฺตฺวา
หํสวตฺตีนคเร มหาโกคฺคฺุเล นิพฺพตฺติตฺตฺวา วยปฺปตฺโต นคฺรวาสึหิ
สทฺฐี วิหารํ คนฺตฺตฺวา สตฺถุ ฐมฺมเทสนํ สุตฺตฺวา ปสนฺโน
สตฺตฺตาทํ พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ ปวตฺเตตฺตฺวา
๑ ม. ปิณฑุโถลการทวาชสฺส ฯ

ยาวชีว์ ปุณฺณานิ กตุวา อปราปรี เทวมนุสฺเสสุ สัสนฺโต
อมุหํภัก ภาควโต กาลเ กอสุมพิย ญโย อุเทนสุส ปุโรหิตสุส
ปุตฺโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ ภารทฺวาโรตฺติสุส นามิ อโหสิ ฯ
โส วยฺยปุตฺโต ตโย เวเท อุกฺคเหตุวา ปญฺจ มาณวกฺสตาณิ
มนฺเต วาเจนฺโต มหคฺคสภาเวน อนนฺรูปาจารตฺตา(๑) เตหิ
ปริจฺจตฺโต ราชคหิ คนฺตุวา ภาควโต ภิกฺขุสงฺฆสุส จ
ลาภสฺกการิ ทิสฺวา สาสเน ปพฺพชิตฺวา โภชเน อมตฺตณฺณ
หุตฺวา วิหฺรติ ฯ สตุถารา อุปาเยน มตฺตณฺณตฺยา ปตฺติจฺจาเปนฺโต
วิปฺสสนิ ปฏฺฐเปตฺวา นจิริสฺเสว ฉพฺภิณฺโณ อโหสิ ฯ ฉพฺภิณฺโณ
ปน หุตฺวา ภาควโต สมฺมุขา ยิ สาวเกหิ ปตฺตพฺพิ ติ
มยา อนฺนฺปตฺตณฺติ ภิกฺขุสงฺฆเ จ ยสุส มกฺเค วา ผลเ วา
กงฺขา อตฺถิ โส มํ ปุจฺจตฺติ สีหนาทํ นทฺติ ฯ เตน ติ
ภควา เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ ภิกฺขุณํ สีหนาทิกานํ
ยทฺธิํ ปิณฺโฑลภารทฺวาโชติ(๒) เอตทคฺเค จเปสิ ฯ

เอวํ เอตทคฺคกฺกุจฺจานํ ปตฺวา ปุพฺเพ กตฺตปฺญฺญสมฺภาริ
สริตฺวา โสมนสุสวเสน อตฺตโน ปุณฺณกมฺมาปทานิ วิภาเวนฺโต
ปทุมุตฺตโรตฺติอาทิมาย ฯ ตสฺสตุโธ เหฏฺฐา วุตฺโตว ฯ ปุโร
หิมวณฺตสุสชาติ หิมาลยปฺพตฺโต ปุพฺพทิสภาเกตฺติ อตฺถิ ฯ
จิตฺตกฺกุญฺเ วสิ ตทาติ ยทา อหิํ สีโห มิคฺราชา หุตฺวา
๑ สฺตี. ย. คุรฺปุตฺโต ฯ ๒. อจ. เอก. ๒๐/๑๔๖/๓๑ ฯ

เล่มที่ 42 ปีฉลุโฑลภารทวาชตุเถรอปทานวณณา หน้า 549

หิมวณฺตปพฺพตสมิเป วสามิ ตทา ปทุมฺตฺตโร นาม สตฺถา
อนเเกหิ จ โอสเชหิ อนเเกหิ จ รตนหิ จิตฺตวิจิตฺตตาย
จิตฺตญฺเฐ จิตฺตปพฺพตสิขเร วสีติ สมฺพนฺโธ ฯ

อภิตฺตโรโป ตตฺถาสินฺติ อภิตฺตภาโว นิพฺภยสภาโว มิคราชา
ตตฺถ อาสี อโหสินฺติ อตฺถโ ๑ จตฺตกฺกโมติ จตฺตหิ ทิสาหิ กโม
คนฺตุ สมตฺถโ ๑ ยสฺส สทฺทํ สฺสณฺตวานาติ ยสฺส มิคฺรณฺโถ
สีหนาทํ สฺตฺวา พุทฺชชนา พุทฺสตฺตา วิภฺขมฺภนฺติ วิเสเสน
ขมฺภนฺติ ภายนฺติ ฯ

สฺสขลฺลํ ปทุมํ กยฺหาติ ภกฺวติ ปสาเทน สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ทํสิตฺวา ๑ นราสภํ นรานํ อาสภํ อุตฺตมํ เสฏฺฐํ สมฺพุทฺธํ
อฺปกจฺณี สมิปํ อคฺมินฺติ อตฺถโ ๑ วุญฺจิตฺตสฺส สฺมาธิมฺหาติ
นิโรธสฺมาปตฺติโต วุญฺจิตฺตสฺส พุทฺธสฺส ตํ ปุปฺผํ อภิโรปยี
ปุเชสินฺติ อตฺถโ ๑

จตฺตทฺทิสํ นมฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส จตฺตสฺ ทิสาสฺ นมฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
จิตฺตํ อตฺตโน จิตฺตํ ปสาเทตฺวา อาทเรน ปตฺติญฺจาเปตฺวา
สีหนาทํ อภิตฺนาทํ อนทํ โฆเสสินฺติ อตฺถโ ๑

ตโต พุทฺเธน ทินฺนพฺยากรณํ ปกาเสนฺโต ปทุมฺตฺตโรติ-
อาทิมหา ๑ ตํ อุตฺตานตฺถเมว ๑

วทตฺติ เสฏฺฐโ จติ มยฺ พุทฺธา มยฺ พุทฺธาติ วทนฺตานํ
อณฺตติตฺติยานํ เสฏฺฐโ อุตฺตโม พุทฺโธ อากฺโตติ สมฺพนฺโธ ๑

ตสฺส อากตสฺส ภควโต ตํ ฌมฺมํ โสสฺสาม สฺมุติสฺสามาติ
อตุโถ ฯ

เตสํ หาสปรตตานนฺติ หาสฺสเหติ โสมนสฺสเสหิ ปเรตานิ
อภิภูตานิ สมนนฺนาคตานิ เตสํ เทวมนฺนุสฺसानิ ฯ โลกนายโกติ
โลกสฺส นายโก สกฺคโมกฺขสมฺปาปโก มม สทฺทํ มยฺหํ สีหนาทํ
ปกิตฺเตสิ ปกาเสติ กเถสิ ทิมทสฺสี อนาคตกาลทสฺสี มหามุณี
มุณีนมนฺตเร มหนฺโต มุณี ฯ เสสคาถา สุวิญญฺเยยฺเมว ฯ

นามเนน ปทฺโหม นาม จกฺกวตฺติ หุตฺวา จตฺสภูจฺฉิยา
ชาติยา อิศฺสรียํ อิศฺสรภาวํ ราชํ การยิสฺสตีติ อตุโถ ฯ

กปฺปสฺตสทฺสสมฺหีติ สามยฺตเถ ภูมฺมวจันํ กปฺปสฺต-
สทฺสทานํ ปรีโยसानเถติ อตุโถ ฯ

ปกาสีเต ปาวจเนติ เตน โคตเมน ภควตา ปิฏฺกตฺตเย
ปกาสีเต เทสิเตติ อตุโถ ฯ พุรหฺมพฺนฺธุ ภวิสฺสตีติ ตทา
โคตมสฺส ภควโต กาลे อยํ สีโห มิคราชา พุราหฺมณฺกุล
นิพฺพตฺติสฺสตีติ อตุโถ ฯ พุรหฺมณฺญา อภินิภฺขมฺมาติ พุราหฺมณ-
กุลโต นิภฺขมิตฺวา ตสฺส ภควโต สาสเน ปพฺพชิสฺสตีติ
สมฺพนฺโธ ฯ

ปชานปฺหิตฺตฺโตติ วีริยกรณฺตถํ เปสิตจิตฺโต ฯ อูปริ-
สฺงขาทานิ กิเลสานิ อภาเวเน นิรูปฺธิ ฯ กิเลสทฺรธานํ อภาเวเน
อูปฺสนฺโต ฯ สพฺพาสเว สกฺลาสเว ปรีญฺญาเย ปหาย อนาสโว

ขุททกนิกายกุกกถา อปทานวณณา (วิสุทฺธชนวิลาสินี ๑) - หน้าที่ 551
เล่มที่ 42 ขทิววินยเรวตตุเถราปทานวณณา หน้า 551

นิกุกิเลโส นิพฺพายิสฺสตี ขนฺธปรินิพฺพานนฺน นิพฺพุโต ภวิสฺสตีตี
อตฺโต ฯ

วิขเน ปนฺตเสยฺยมฺหีตี ขนฺธสมฺพาชรหิตเต ทูรารณฺณ-
เสนาสเนตี อตฺโต ฯ วาพฺมิกสมากุเลตี กापฺสึหาทีหิ ขณฺฑ-
มิกสงฺเคหิ อากุเล สงฺกิณฺเณตี อตฺโต ฯ เสถํ วุตฺตตฺตุมเววตี ฯ
ปิตฺตโฆลการทฺวาชตุเถราปทานวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

ขทิววินยตุเถราปทานวณณา

คงคา ภาคีรตี นามาทิอาทิกํ อายสฺมโต ขทิววินยตุ-
เถรสฺส อปทานํ ฯ

อยมฺปิ ปุริมพฺพุเชสฺส กตาทิการิ ตตฺถ ตตฺถ ภเว
วิวญฺญปนฺนีสฺสยานิ ปุณฺณานิ อฺปปจฺฉินฺนโต ปทฺมุตฺตรสฺส ภควโต
กาเล หัสวตีนฺนเร ติตฺถนาวิกกุเล นิพฺพุตฺติตฺตฺวา มหาคงคา
ปฺยาคตฺตฺเถ ติตฺถนาเวย กมฺมํ กโรนฺนโต เอกทิวสํ สสาวกสงฺฆํ
ภควนฺตํ คงคาตีริ อฺปคตํ ทิสฺวา ปสนฺนมานโส นาวาสงฺฆาภู
โยเชตฺวา มหนฺตณฺ ปุชาสกฺกาเรณ ปรีตีริ ปาเปตฺวา อณฺเฏตริ
ภิกฺขุ สตฺถารา อารณฺณกานํ ภิกฺขุณํ อคฺคญฺจानเ จปฺยมานํ
ทิสฺวา ตํ จานนฺตริ ปตฺเถตฺวา ภควโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ
มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา ปณฺธิธานํ อกาสิ ฯ ภควา ตสฺส
ปตฺถนาย อวณฺณภาวํ พุยากาสิ ฯ

โส ตโต ปฏฺฐาย ปุณฺณานิ อุปจฺฉินฺนุโต เทวมนุสฺเสสุ
สัสนฺนุโต อุภยสมฺปตฺติโย อนฺนุภวิตฺวา อิมสฺมึ พุทฺธูปปาเท
มคฺชรญฺเฐ นาลกคามे รูปสําริยา นาม พุราหฺมณิยา กุจฺฉิมฺหิ
นิพฺพตฺติฯ ตํ วยฺยปฺตฺตํ มาตาปิตโร ฆรพฺนุชเนน พนฺธิตุกามา
หุตฺวา ตสฺส อารโจะสิฯ โส สําริปฺตฺตตฺเตรสฺส ปพฺพชิตกาวํ
สุตฺวา มยฺหิ ฆเรญฺจภาตา อโยโย อุปตฺติสฺโส อิมํ วิภवं
ฉนฺนุเทตฺวา ปพฺพชิตโต เตน วนฺตํ เขพฺปิณฺฑํ กถาหํ
อนฺนุภวิสํสามิตี ชาตสัเวโก ปาสํ อนฺนุปลจฺฉมานมิมิโก วिय
ฉาตเก วลฺลเจตฺวา เหตุสมฺปตฺติยา โจทฺยมาโน ภิกฺขุณฺโณ สนฺตํ
กนฺตฺวา ฆมฺมเสนาปตีโน กนฺนิฏฺจกาวํ นิเวเทตฺวา อตฺตโน
ปพฺพชฺชชชชช ฉนฺนํ อารโจะสิฯ ภิกฺขุ ตํ ปพฺพชชชชชช
ปรีปฺนุณฺณวิสตีวสฺสํ อุปสมฺปาเทตฺวา กมฺมญฺจชชชชชช นิโยเชสิฯ
โส กมฺมญฺจชชชช กเหตุวา ชทฺริวณฺโณ ปวิสิตฺวา วิสฺสมนฺนุโต
ฆญฺญเณนุโต วายมฺนุโต ฉาณฺนุสฺส ปรีปํ กตฺตตฺตา นจฺริสฺเสว
ฉพฺภิณฺโณ อรหา อโหสิฯ โส อรหา หุตฺวา สตฺถารํ
ฆมฺมเสนาปตี จ วนฺทิตฺตุํ เสนาสนํ สัสมเมตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย
นิกฺขมิตฺวา อนฺนุปฺพุเพน สวคฺถิ ปตฺวา เชตวนํ ปวิสิตฺวา
สตฺถารํ ฆมฺมเสนาปตี จ วนฺทิตฺวา กติปาหํ เชตวเน
วิหาสิฯ อถ นํ สตฺถา อริยคณฺมชฺชชชชช นิสินฺนโน อารญฺญานํ
ภิกฺขุณฺโณ อคฺคญฺจชชชชชช จเปสิ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ

ภิกขุณั อารณณกานั ยทิทั เรวโตติ ฯ(๑)

เอวั เอตทกุกกฐานั ปตุวา อตุตโน ปุพพกมมัม สริตุวา
ปีติโสมนสุสวเสน ปุพพจริตาปทานั ปกาเสนุโต กงคา
ภาคีรธีติอาทิมหา ฯ ตตุถ กงคาติ คายมานา โฆลั กุรุมานา
กจฺจตีติ กงคา ฯ อถ วา โค วุจฺจติ ปจฺวี ตสฺมี กตา
ปวตุตาติ กงคา ฯ อโนตตุตทหิ ติกขตุตฺตุ ปทกฺขิณั กตุวา
กตฺทฺฐานเ อวณฺณกุงคาติ จ ปพพตมตฺถเกน กตฺทฺฐานเ
พหลกุงคาติ จ ติริจฺจนปพพตฺติ วิชฺฌิตฺตุวา กตฺทฺฐานเ
อุมงฺกุงคาติ จ ตโต พหลปพพตฺติ ปหริตุวา ปณฺจโยชนั
อากาเสน กตฺทฺฐานเ อากาสกุงคาติ จ ตสฺสา ปติตฺทฺฐานั
นินฺทิตฺตุวา ชาตฺติ ปณฺจ ธารา หุตฺตุวา กงคา ยมฺมนา สรฺก
มहि อจิริวตีติ ปณฺจ นาม หุตฺตุวา ชมฺพุทฺธิปปี ปณฺจ ภาคั
ปณฺจ โกกฺกฐาสั กตุวา ปณฺจ ภาเค ปณฺจ โกกฺกฐาเส อิตโต
กตา ปวตุตาติ ภาคีรธี ฯ กงคา จ สา ภาคีรธี เจติ
กงคา ภาคีรธี ฯ ภาคีรธี กงคาติ วตุตพฺเพ คาถาพนฺธสุขตุถั
ปุพพจริยวเสน(๒) วตุตฺตฺนฺติ ทฺทฺฐพฺพิ ฯ หิมวฺนฺตา ปภาวิตาติ สตุเต
หีสติ สีสฺเตน หนฺติ มเถติ อาโลเพตีติ หิโม หิโม อสุส
อตุถิตติ หิมวา ตโต หิมวฺนฺตโต ปฺกฺกฺชาย ปภาวิตา ปวตุตา
สนฺทฺมานาติ หิมวฺนฺตปภาวิตา ฯ กุติตุเถ นาวิโก อาสินฺติ
๑ อจ. เอก. ๒๐/๑๔๗/๓๑ ฯ ๒ ส. ปุพพปฺริจยวเสน ฯ

ตสฺสา กงฺกาย จณฺทโสตสฺมาปฺนเน วิสมตฺตฺเถ เกวณฺณุกฺเก
อุปฺปนฺโน นาวิโก อาสี อโหสิฺนฺติ อตุโถฯ โอริเม เจ ตรี
อหนฺติ สมฺปตฺตสมฺปตฺตมนุสฺเส ปาริมาตีรา โอริมฺ ตรี
อหฺ ตรี ตาเรสิฺนฺติ อตุโถฯ

ปทุมุตฺตโร นายโกติ ทฺวิปทานํ อุตฺตโม สตฺเต
นิพฺพานํ นายโก ปาปฺนโก ปทุมุตฺตรพฺพุโ ช มม ปุณฺณ-
สมฺปตฺตี นิปฺพาเทนฺโตฯ วสีสฺตสฺหสฺเสหิ ชีณาสวตฺตสฺหสฺเสหิ
กงฺกาโสตฺ ตรีตุํ ติตฺถํ ปตฺโตติ สมฺพนฺโ ชฯ

พฺหุ นาวา สฺมานตฺวาติ สมฺปตฺตี ตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ
ทิสฺวา วชฺฌกฺกิหิ สุภฺภู สงฺขตํ กตฺถํ นิปฺพาทิตฺถํ พฺหุ นาวาโย
สฺมานตฺวา เทว เทว นาวาโย เอกโต กตฺวา ตสฺสา
นาวาย อุปริ มณฺฑปฺลทนํ กตฺวา นราสภํ ปทุมุตฺตร-
สมฺพุทฺธํ ปฏิมานี ปุเชสิฺนฺติ อตุโถฯ

อาคณฺตุวาน จ สมฺพุทฺธโชติ เอวํ สงฺฆฏฺฐิตาย นาวาย
ตตฺถ อาคณฺตุวาน ตถจ นาวกํ นาวมุตฺตมํ อารุหิตฺติ
สมฺพนฺโ ชฯ วาริมชฺเฒ จิโต สตฺถาติ นาวมารุโพูห สตฺถา
กงฺกาชลฺมชฺเฒ จิโต สฺมานโน อีมา โสมนสฺสปฏิสฺยุตฺตกาถา
อภาสถ กเถสิฺติ สมฺพนฺโ ชฯ

โย โส ตาเรสิ สมฺพุทฺธนฺติ โย โส นาวิโก กงฺกาโสตาย
สมฺพุทฺธํ อตาเรสิฯ สงฺฆญฺจาปี อนาสวณฺติ น เกวลเมว

สมพุทฺธิ์ ตาเรตี อนาสวํ นิกฺกิลลํ สงฺฆณจาปี ตาเรตีตี
อตุโถ ๑ เตน จิตฺตปสาเทนาคี เตน นาวาปาชนกาเถ
อุปฺปนฺเนน โสมนสฺสสทคตจิตฺตปสาเทน เทวโลเก ฉสุ กาม-
สทฺเศสุ รมีสฺสตี ทิพฺพสมฺปตฺตี อนฺภวิสฺสตีตี อตุโถ ๑

นิพฺพตฺตีสฺสตี เต พฺยฆนฺตึ เทวโลเก อุปฺปนฺนสฺส เต
ตฺยหํ พฺยฆํ วิมานํ สุกตํ สุกฺกุจฺจํ นิพฺพตฺตํ นาวสณฺจตี
นาวาสณฺจานํ นิพฺพตฺตีสฺสตี ปาตุภวิสฺสตีตี อตุโถ ๑ อากาเส
ปฺปฺผลทนนฺตึ นาวาย อุปริมณฺฑปคตกมฺมสฺส นิสฺสนนฺเทน
สพฺพทา คตคตฺตฺจฺจเนน อากาเส ปฺปฺผลทนนํ ธารยิสฺสตีตี
สมฺพนฺุโ ๑

อภฺจปณฺณาสกปฺปมฺหีตี อิตฺโต ปฺนุณฺณกรณกาลโต ปฺนุจาย
อภฺจปณฺณาสกปฺปํ อตฺตีกมิตฺวา นามเนน ตารโก นาม จกฺกวตฺตี
ขตฺตีโย จาตุรฺนโต จตุสฺส ทิเปสฺส อีสฺสโร วิชิตาวิ ชิตวฺนโต
ภวิสฺสตีตี สมฺพนฺุโ ๑ เสสคาถา อุตฺตทานตุถาว ๑

เรวโต นาม นามเนนาคี เรวตฺตินกฺขตฺเตน ชาตตุตา
เรวโตตี ลทฺธนาโม พฺรหฺมพฺนฺุ พฺรหฺมณฺฑปคตฺตฺจฺจโต ภวิสฺสตี
พฺรหฺมณฺฑกฺเถ อุปฺปชฺชิสฺสตีตี อตุโถ ๑

นิพฺพายิสฺสตีนาสโวตี นิกฺกิลลโส ขนฺธปรินิพฺพานเนน
นิพฺพายิสฺสตี ๑

วีริยํ เม ฐฺรโรรยฺฆนฺตึ เอวํ ปทฺมตฺตเรน ภควโต

พฺยาคโต อหํ กเมน ปารมิตาโกฏี ปตฺวา เม มยฺหํ วีริย
อสิถิลวีริย ฐุโรชรยฺหํ ฐุรวาหํ ฐุราธารํ โยเคหิ เจมสฺส
นิพฺพานสฺส อธิวาหนํ อวหนํ อโหสิติ อตุโถฯ ชาเรมิ
อนุตฺมํ เทหนติ อิทานาหํ สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสเน ปรีโยสาน-
สรีริ ชาเรมิติ สมฺพนฺโธฯ

โธ อปรภาเค อตฺตโน ชาตคามํ คนฺตฺวา จالا
อุปฺจาลา สีสุปฺจาลาติ ติสฺสนนํ ภคินีนํ ปฺตฺเต จالا
อุปฺจาลา สีสุปฺจาลาติ ตโย ภาคินฺนฺเย อานตฺวา ปฺพพา-
เชตฺวา กมฺมฏฺฐานเน นิโยเชติฯ เต กมฺมฏฺฐานํ อนฺยตฺตา
วิหรีสุฯ

ตสฺมี จ สมเย เณรสฺส โกจิทเวว อาพาโธ อุปฺปนฺโน
ตํ สุตฺวา สาริปฺตฺตตฺเถโร เรวตสฺส กิลานปฺจฺจนํ อธิคม-
ปฺจฺจนนฺจ กริสฺสามิติ อุปฺคณฺธิฯ เรวตตฺเถโร ฐมฺมเสนาปตี
ทฺูโรโตว อากจฺจนตํ ทิสฺวา เตสํ สามเณรานํ สคฺคปฺปาทวเสน
โอบทียมาโน จาเลติ คากํ อภาสิคฺถฯ ตตฺถ จาเล อุปฺจาเล
สีสุปฺจาเลติ เตสํ อาลปนํฯ จالا อุปฺจาลา สีสุปฺจาลาติ
หิ อิตฺถิลิงฺควเสน(๑) ลทฺธนามา ตโย ทารกา ปฺพพฺชิตาปี ตถา
โวหริยฺยนฺติ จาลี อุปฺจาลี สีสุปฺจาลีติ เตสํ นามานีติ จ
วทฺนฺติฯ ยทตฺถ จาเลติอาทินา อามนฺตํ กตํ ตํ ทสฺเสนฺโต
๑ สี. นิพฺพตฺตฺถิลิงฺควเสนฯ

เล่มที่ 42 ขทิวรณียเรวตตุเถราปทานวณณา หน้า 557

ปติสฺสตา นุ โข วิหระธาติ วตุวา ตตฺถ การณํ อหา
อากโต โว วาลํ วย เวธิตีฯ ปติสฺสตาติ ปติสฺสติกาฯ (๑)
โฆติ อวธารणेฯ อากโตติ อากณฺณิฯ โวติ ตุมฺหากํฯ
วาลํ วย เวธิตี วาลเวธิ วยฯ อยฺเยหตฺถ สงฺเขปตฺโต
ติกฺขชวณนิพฺเพธิกปลฺยตฺตาย วาลเวธิรูปฺโป สตฺถกฺกปฺโป ตุมฺหากํ
มาตฺถตฺถโร อากโต ตสฺมา สมณฺสณฺณํ อุปลฺกฺจเปตฺวา สติ-
สมฺปชฺฌณฺยตฺตาเอว หุตฺวา วิหระถ ยถาธิคเต วิหารเ
อปฺปมตฺตา ภวธาติฯ

ตํ สุตฺวา เต สามเณรา ฌมฺมเสนาปติสฺส ปจฺจกฺกมฺนาทิ-
วตฺตํ กตฺวา อุกฺกิณฺณํ มาตฺถตฺถเธรานํ ปฏฺิสนฺนถารเวลายํ นาติทฺุเร
สมาธิํ สฺมาปชฺชิตฺวา นิสิตฺิสฺสุฯ ฌมฺมเสนาปติ เรวตตฺถเธรน สทฺุธิ
ปฏฺิสนฺนถาริ กตฺวา อุกฺกฺจายาสนา เต สามเณเร อุปสงฺกมิ เต
ตถา กาลปฺริจฺเจทสฺส กตฺตฺตา เเธเร อุปสงฺกมฺนฺเต อุกฺกฺจหิตฺวา
วณฺทิตฺวา อุกฺกฺจิสฺสุฯ เถโร กตฺรกตฺรวิหารเณ วิหระธาติ ปุจฺจิตฺวา
เตหิ อิมาย อิมายาติ วุตฺเต ทารเกปี เอวํ วิเนนฺโต มยฺหิ
ภาติโก สจฺจวาที (๒) วต ฌมฺมสฺส อนฺุฌมฺมจารินฺติ เถริ ปสฺสันโต
ปุกฺกามิฯ เสสเมตฺถ อุตฺตานตฺถเมวาติฯ

ขทิวรณียตุเถราปทานวณณา นิฏฺิจิตาฯ

๑ สี. ปติสฺสตราฯ ๒ ปรมตฺถทีปนี. ๑/๒๓๘ ปจฺจปาหิฯ

อานนุทฺเตราปทานวณณา

อารามทวารวรา นิกฺขมฺมาติอาทิกิ อายสฺมโต อานนุทฺเต-
เรสฺส อปทานิ ฯ

อยมฺปิ ปุริมพฺพุเชสฺส กตาทิกาวโร ตตฺถ ตตฺถ ภเว
วิภูฏฺฐปนิสฺสยานิ ปุณฺณานิ อฺปจฺฉินฺนุโต ปทฺมุตฺตรสฺส ภควโต
กาลเ หํสวตฺตีนฺนเร สตฺถุ เวมาติกาภาตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ ฯ
สุมฺโนตฺติสฺส นามิ อโหสิ ฯ ปิตา ปนฺสฺส นนฺทราชา นาม ฯ
โส อตฺตโน ปฺตฺตสฺส สุมฺนกุมารสฺส วยฺปปฺตฺตสฺส หํสวตฺตีนฺนรโต
วิสโยชนสฺเต จาเน โภคนฺนริ อทาสิ ฯ โส กทาจิ กทาจิ
อาคนฺตฺวา สตฺถารณฺจ ปิตฺรณฺจ ปสฺสตี ฯ ตทา ราชา
สตฺถารณฺจ สตฺสทสฺสปริมาณิ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ สยเมว สกฺกจฺจ
อฺปภูจฺหิ อณฺเณสิ อฺปภูจฺาคุํ น เทติ ฯ

เตน สมฺเขน ปจฺฉนฺนุโต กุปีโต อโหสิ ฯ กุมารโ สสฺส
กุปีตภาวํ รณฺโณ อนาโรเจตฺวา(๑) สยเมว ตํ วุปฺสเมสิ ฯ ตํ
สฺสฺสฺวา ราชา ตฺถุจฺจมานโส วริ เต ตาต ทมฺมิ กณฺหาหิตี
อาห ฯ กุมารโ สตฺถาริ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ เตมาสิ อฺปภูจฺหนฺนุโต
ชีวิตํ อวณฺจ(๒) กาคุํ อิจฺฉามิตี อาห ฯ เอตํ น สกฺกา อณฺณํ
วเทหิตี ฯ เทว ขตฺติยานํ เทว กถา นาม นตฺถิ เอตํ
มม(๓) เทหิ น มยฺหิ อณฺเณนตฺถิโส สเจ สตฺถา อณฺชานาติ
๑ ยฺ. อาโรเจตฺวา ฯ ๒ ม. อวณฺณํ ฯ ๓ ม. เม ฯ

เล่มที่ 42 อานนุทตเถราปทานวณณา หน้า 559

ทินฺนเมวาทิ ฯ โส สตฺถุ จิตฺตํ ชานิสฺสามิตฺติ วิหารํ คโต ฯ
เตน จ สมเยน ภควา คนฺธกฺขมฺมํ ปวิญฺโจ โหติ ฯ โส ภิกฺขุ
อุปสงฺกมิตฺวา อหํ ภนฺเต ภควนฺตํ ทสฺสนาย อาคโต ทสฺเสถ
มนฺติ ฯ ภิกฺขุ สุมนฺโน นาม เถโร สตฺถุ อุปฺภูจฺจาโก ตสฺส
สนฺตํ คจฺฉาหิตฺติ อหํสุ ฯ โส เถรสฺส สนฺตํ คนฺตฺวา
สตฺถารํ ภนฺเต ทสฺเสถาติ อาท ฯ อถ เถโร ตสฺส ปสฺสนตฺสเสว
ปจฺฉวียํ นิมุขชิตฺวา ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ราชปฺตฺโต ภนฺเต
ตุมฺหากํ ทสฺสนาย อาคโตติ อาท ฯ เตน หิ ภิกฺขุ พหิ
อาสนํ ปญฺณเปหิตฺติ ฯ เถโร ปุณฺนปฺปี พุทฺธาสนํ กเหตุวา
อนฺโตคฺนฺธกฺขมฺมํ นิมุขชิตฺวา ตสฺส ปสฺสนตฺสเสว พหิปฺริเวณ
ปาตฺตฺกิตฺวา คนฺธกฺขมฺมปฺริเวณ อาสนํ ปญฺณเปสิ ฯ กุมารो
ตํ ทิสฺวา มหนฺโต วตฺถํ ภิกฺขุติ จิตฺตํ อุปฺปาเทสิ ฯ

ภควาปิ คนฺธกฺขมฺมโต นิภขมิตฺวา ปญฺณตฺตาสเน นิสฺสีทิ ฯ
ราชปฺตฺโต สตฺถารํ วนฺทิตฺวา ปฏิสนฺธาวํ กตฺวา อຍํ ภนฺเต
เถโร ตุมฺหากํ สาสเน วลฺลโภ มณฺเฑติ ฯ อาม กุมาร
वलฺลโภติ ฯ กิํ กตฺวา ภนฺเต เอส วลฺลโภติ ฯ ทานาทีนํ
ปุญฺญานํ กตฺวาติ ฯ ภควา อหฺมปิ อຍํ เถโร วีย อนาคเต
พุทฺธสาสเน วลฺลโภ โหตุกาโมติ โส พุทฺธปฺปมุขสฺส สงฺฆสฺส
สตฺตาหํ ขนฺธาวาเร ภตฺตํ ทตฺวา สตฺตเม ทิวเส ภนฺเต
มยา ปิตุ สนฺติกา ตุมฺหากํ เตมาสิํ ปฏฺิขคฺคนวโร ลทฺโธ

เดมาลี มม(๑) วสุสาวาลิ อธิวาเสถาติ วตุวา สตุถุ อธิวาสนิ
วิทิตฺวา สปริวาริ ภควนฺตํ คเหตุวา โยชเน โยชเน สตุถุ
ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ วสนานุจฺฉวิกะ วิหาระ การะตุวา ตตุถ ตตุถ
วสาเปนุโต อตุตโน วสนญฺจานสมิเป สตสทฺสเสน กิเต โสภณ-

นามเก อุตฺยานะ สตสทฺสเสน การิตํ วิหาริ ปเวสาเปตุวา

สตสทฺสเสน เม กิตํ สตสทฺสเสน การิตํ

โสภณํ นาม อุตฺยานํ ปฏิกฺกณฺห มหามุณีติ
อุทกํ ปาเตสิ ฯ โส วสุสฺสูปนายิกทิวเส สตุถุ มหาทานํ
ปวตุเตตุวา อิมินา วิหารเณ ทานํ ททฺชยาถาติ ปุตุตทาเร
อมจฺเจ จ ทาเน กิจฺจกรเณ จ นิโยเชตุวา สยํ สุมนตุเถรสฺส
วสนญฺจานสมิเปยว วสนุโต เอวํ อตุตโต วสนญฺจานะ สตุถาริ
เดมาลี อุกฺกุจฺหิ ฯ อุกฺกุจฺชาย ปน ปวารณาย कामิ ปวิสิตฺวา
สตุตทาหิ มหาทานํ ปวตุเตตุวา สตุตเม ทิวเส สตุถุ ภิกฺขุสงฺฆสฺส
จ ปาทมฺมุเล ติจิวัเร จเปตุวา วนฺทิตฺวา ฆนฺเต ยเทตํ มยา
ขนฺธาวารโต ปฏฺจาย ปุณฺณํ กตํ น ตํ สกุกสมฺปตฺติอาทินิ
อตุถาย กตํ อถ โข อหฺมปิ สุมนตุเถโร วีย อนาคเต เอกสฺส
พุทฺธสฺส อุกฺกุจฺจาโก วลฺลโก ภเวยฺยนฺติ ปตุถนํ อกาสิ ฯ
สตุถา ตสฺส อนนฺตรายตํ ทิสฺวา พุยากริตฺวา ปกฺกามิ ฯ

โส ตสฺมิ พุทฺธูปปาเท วสุสตสทฺสสฺสํ ปุณฺณานิ กตุวา

ตโต ปรมปี ตตถ ตตถ ภเว อุพารานิ ปุณณกมฺมานิ
อุปจันตฺวา เทวมนุสฺเสสุ สัสนฺโต กสฺสปภควโต กาลे कुळेहे
निपुत्तुतो विणुत्तं पत्तुवा ऐकस्स ऐरस्स पिण्णाय जरोतो
पत्तक्कहन्त्तुं उत्तरसाग्गं कत्तुवा पुञ्च ओกาสิ पुन सक्के
निपुत्तुत्तुवा ततो जुतो पारान्णसिराชา हुत्तुवा ओग्ग
पज्जेकपुत्ते तिसฺวา ते โภเชत्तुवा อत्तโน मङ्कलुयाने ओग्ग
पण्णसालाय कारत्तुवा तेसु निสีहनत्तुया ओग्ग सप्प
रत्तनम्मपीजे जेव मणिआचारके ज पญ्ञियात्तेत्तुवा त्सवस्स
सहस्सानि ओपग्गानं ओกาสิ ऐदानि पाग्गानि ฯ

กปฺปสत्ตสหฺสสุ ปน ตตถ ตตถ ภเว ปุณฺณานิ
อุปจันนฺโต อมฺหากัง โภชิสฺสฺเตน สทฺธิ สฺสูตฺตปุเร นิพุत्ตुत्तुวา
ตโต जुतो ओमितฺทหนสฺสกุสฺส เळेहे निपुत्तुत्तुवा สप्पเพ ฉาตळे
आननुत्ते กโรนฺโต ชาโตติ आननुत्तेว्व नामं लघि ฯ โส
อนุกฺกเมน วยฺปฺปโต กตฺถานิกฺขมเน สมนฺนสมฺโพธิ ปत्तुวา
ปวตฺติตวฺรธมฺจกळे ปจฺมํ กปีลวत्तुं คนฺตฺวา ตโต นิกฺขมฺนเต
ภควติ ตสฺส ปรีวาร์त्तुं ปพฺพชิต्तुं นิกฺขมฺนเตหิ ภทฺธิยาทีหิ
สทฺธิ นิกฺขมิตฺตฺวา ภควโต สนฺติळे ปพฺพชิตฺตฺวา आयस्สมโต
ปุณฺณสฺส มนฺตานิปฺปตฺตสฺส สนฺติळे ธมฺมกถํ สุตฺวา โสตาปตีผล
ปตฺติจฺจहि ฯ

เตน ज समेन भक्वतो प्जम्पोथियं विसत्त्वस्सानि

อนิพพธา อุปฏฺจากา อหสิ์ ๗ เอกทา นาคสมาโล ปตฺตจิวรี
คเหตุวา วิจรติ เอกทา นาคิโต เอกทา อุปวาโน เอกทา
สุนกฺขตฺโต เอกทา จุนฺโท สมณฺฑเทโส เอกทา สาคโต เอกทา
เมฌมิโย เต เขภฺยฺเยน สตฺถุ จิตฺตํ นาราชยีสฺ ๗ อเถกทิวส์
ภควา คนฺธกฺกฺปิริเวณเฒ ปณฺณตฺตวรวุทฺธาสนเฒ ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต
นินฺนโน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อหํ ภิกฺขเว อิทานิ มหฺลลโก
เอกจฺเจ ภิกฺขุ อิมินา มคฺเคน คจฺจามิติ วุตฺเต อณฺเณน
มคฺเคน คจฺจนฺติ เอกจฺเจ มยฺหํ ปตฺตจิวรี ภูมียิ นิกฺขิปนฺติ
มยฺหํ นิพพธฺรฺูปฏฺจากํ เอกํ ภิกฺขุํ วิชานถาติ ๗ ตํ สุตฺวา
ภิกฺขุณฺ ฆมฺมสฺสเวโล อุทปาติ ๗ อถายสฺมา สาริปฺตฺโต อุฏฺจาย
ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา อหํ ภนฺเต ตมฺเห อุปฏฺจหิสฺสามิติ
อาห ๗ ตํ ภควา ปฏฺิกฺขิปี ๗ เอเตนฺอุปายเณ มหาโมคคฺคฺลถานํ
อาที กตฺวา สพฺเพ มหาสาวกา อหํ อุปฏฺจหิสฺสามิ อหํ
อุปฏฺจหิสฺสามิติ อุฏฺจหีสฺ จเปตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ๗ เตปี
ภควา ปฏฺิกฺขิปี ๗

อานนฺโท ปน ตณฺหิเยว นิสีทิ ๗ อถ นํ ภิกฺขุ อหํสฺ
อาวฺโส ตมฺปิ สตฺถุ อุปฏฺจากกฺกฺจานํ ยาจาหิตี ๗ ยาจิตฺวา
ลทฺธฺรฺูปฏฺจานํ นาม กิ์ทิสฺ โหติ ๗ สเจ รุจฺจติ สตฺถา สยเมว
วกฺขตีติ ๗ อถ ภควา น ภิกฺขเว อานนฺโท อณฺเณหิ
อุสฺสาเหตุพฺโพ สยเมว ชานิตฺวา มํ อุปฏฺจหิสฺสตีติ อาห ๗

เล่มที่ 42 อานนุทเถราปทานวณณา หน้า 563

ตโต ภิกขุ อุกฺกุเจหิ อาวุโส อานนุท สตถาริ อุปฺปจฺจากุกฺก-
จฺจัน ยาจาทิตี อาหิสฺสุ ฯ เถโร อุกฺกุจฺหิตฺวา สเจ เม ภนฺเต
ภควา อตฺตนา ลทฺฐิ ปณฺธิตํ จิวริ น ทสฺสติ ปณฺธิตํ ปิณฺฑปาดํ
น ทสฺสติ เอกคณฺธกุกฺกขิยํ วสิตฺถํ น ทสฺสติ นิมฺมตฺตํ คเหตฺวา
น คมิสฺสติ เอวาทิ ภควนฺตํ อุปฺปจฺจฺหิสฺสํสามีติ อาห ฯ เอตฺตเก
คฺุณฺเณ ลภโต สตฺถุ อุปฺปจฺจฺจัน โโก ภาริตฺติ อุปฺวาทโมจฺนตฺถํ
อิเม จตฺตาริ ปฏิกฺกเขปา สเจ ภนฺเต ภควา มยา คหิตฺติ
นิมฺมตฺตํ คมิสฺสติ สจฺจํ เทสฺนตฺตรโต อากตาคเต ตาวเทว (๑)
ทสฺสเสตฺถุ ลภามิ ยทา เม กงฺขา อุปฺปชฺชติ ตาวเทว
ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิตฺถุ ลภามิ สเจ ภควา ปรมฺมุขา-
เทสิตฺถุ ชมฺมํ ปฺน มยฺหิ พฺยากริสฺสสิ เอวาทิ ภควนฺตํ
อุปฺปจฺจฺหิสฺสํสามี ฯ เอตฺตกมฺปิ สตฺถุ สนฺติเก อนฺนคฺุคฺหํ น ลภตีติ
อุปฺวาทโมจฺนตฺถญฺเจว ชมฺมภณฺฑาการิกภาวปริปุรณตฺถญฺจ อีมา
จตฺสฺโส ยาจนาติ อิเม อุกฺกุจฺ วเร คเหตฺวา นิพทฺฐุปฺปจฺจาโก
อโหสิ ฯ ตสฺเสว จานนฺตฺตรสฺส อตฺถาย กปฺปสฺตสฺสทสฺสํ ปูริตํ
ปารมีนํ ผลํ ปาปุณฺนิ ฯ

โส อุปฺปจฺจากุกฺกจฺจัน ลทฺฐทิวสโต ปฏฺจาย ทสฺพลํ ทฺวิเชน
อุทเคน ตฺวิเชน ทนฺตกุกฺกเจเน หตฺถปาทปริกมฺเมน ปิฏฺจิปริกมฺเมน
คณฺธกุกฺกิปริเวณสมฺมุชฺชเนนาติ เอวมาทีหิ กิจฺเจหิ อุปฺปจฺจฺจหนฺโต
๑. สี่. ตว ฯ

อิมาย นาม เวลาย สตุถุ อิทํ นาม ลทฺฐํ วกฺกุตฺติ อิทํ
นาม กาคฺตุ วกฺกุตฺติตฺติ ทิวสภาคํ สนฺตีกาวจโร หุตฺวา รตฺตภาเค
มหนฺตํ ทณฺททํปิกํ คเหตุวา คนฺธกฺกุปฺริเวณฺณํ นววาร
อนฺุปรียายติ สตุถฺริ ปกฺโกสนฺเต ปฏฺิวจทานาย ถินมิตฺท-
วิโนทนฺตถํ ๑ อถ นํ สตุถา เขตวเน อริยคณฺมชฺเฌ นิสินฺโน
อนेกปรียายเนน ปถํสิตฺวา พหุสฺสุตานิ สติมนฺตานํ คติมนฺตานํ
चितฺติมนฺตานํ อุปกฺจจากานณฺจ กิกฺขุณฺ อคฺคกฺจจาเน จเปตี ๑

เอวํ สตุถารา ปณฺจสุ จาเนสุ เอตทกฺเค จปีโต จตุหิ
อจฺจนฺริยพฺกุตฺตมเมหิ สมนฺนาคโต สตุถุ ชมฺมโกสารถฺโข อัย
มหาเถโร เสโขว สมานो สตุถฺริ ปรีนฺิพฺพุเต เหนฺจ
วุดฺตนเยน กิกฺขุหิ สมฺมุเตชิตโต เทวตาย จ ตํเวชิตโต เสวเยว
จ ทานํ ชมฺมสงฺคีตํ กาทพฺพา น โข ปน เมตํ ปติรูปํ
ยวายํ เสโข สกรณฺิโย อเสเขหิ เถเรหิ สทฺฐี ชมฺมํ คายิตฺตุ
สนฺุณีปาดํ คนฺุณฺุติ สยฺชาตฺุสสาโห วิปฺสุสนํ ปฏฺุจเปตฺวา
พหุเทว รตฺตี วิปฺสุสนาย กมฺมํ กโรนฺุโต จงฺกเม วีริยสมถํ (๑)
อลกิตฺวา ตโต วิหารํ ปวีสิตฺวา สยเน นิสีทิตฺวา สยิตฺกामो
กายํ อวฏฺเฐสิ ๑ อปตฺตณฺฺจ สีลํ พิมฺโพหนํ ปาทา จ ญฺมิโต
มุตฺตมตฺตา เอตสฺมี อนฺุตเร อนฺุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺุจจิ
ณพฺภิตฺโย อโหสิ ๑

๑. สี. ย. วีริยสมถํ ๑

เล่มที่ 42 อานนุทเถราปทานวณณา หน้า 565

เอว อภิณฺณาทิกุณฺณปฏิมณฺฑิตอ อฺปฺภูจาทิกุณฺเห
เอตทกฺกญฺจัน ปตฺโต อตฺตโน ปุพฺพกมฺมํ สริตฺวา โสมนสฺส-
วเสน ปุพฺพจริตาปทานํ ทสฺเสนฺโต อารามทฺวารา นิกฺขมฺมาติ-
อาทิมหา ฯ ตตฺถ อารามทฺวาราทิ สพฺพสตฺตานํ ฌมฺมเทสนตฺถาย
วิหารทฺวารโต นิกฺขมิตฺวา พหิทฺวารสมิเป กตมณฺฑปมฺชฺเณ
สุปลณฺตตฺวารพฺพชฺาสนเน นิสินฺโน ปทฺมุตฺตโร นาม มหามุณี
สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฯ วสฺสนฺโต อมตํ วุฏฺฐินฺติ ฌมฺมเทสนามหา-
อมตชาราทิ ฌมฺมวสฺสํ วสฺสนฺโต ฯ นิพฺพาเปสิ มหาชนฺนติ
มหาชนฺสฺส จิตฺตสนฺตานกตทิกเลสกฺคิ นิพฺพาเปสิ วุปลเมสิ มหาชนํ
นิพฺพานามตปาเนน สนฺติ สิตฺติภาวํ ปาเปสิตี อตฺถโธ ฯ

สตฺสทสฺสํ(๑) เต ชีราทิ ปรีวารสมฺปตฺตี ทสฺเสนฺโต อาท ฯ
ณฺหิ อภิณฺณาทิ อิทฺธิวชิธาทิลานฺโถฏฺฐาเสหิ สมฺนฺนาคตา
อนกสตฺสทสฺสจกฺกวาเพสุ ขณฺเนน คนฺตุํ สมตฺถาทิ อิทฺธิหิ
สมฺนฺนาคตฺตตา มหิทฺธิกา เต ชีรา สตฺสทสฺสชฺีณาสวา ฉายาว
อนปายินฺตี(๒) กตฺถจิ อนปคตา ฉายา อิว ตํ สมฺพุทฺธํ
ปทฺมุตฺตรํ ภควนฺตุํ ปรีวารเนนฺติ ปรีวารेतฺวา ฌมฺมํ สฺสนฺนฺตีติ
อตฺถโธ ฯ

หตฺถิกฺขนฺชคโต อาสินฺติ ตทา ภควโต ฌมฺมเทสนาสมเย
อหํ หตฺถิปิฏฺฐเ นิสินฺโน อาสิ อโหสินฺติ อตฺถโธ ฯ เสตจฺจตฺตํ

๑. พุ. อป. ๓๒/๑๒/๓๕ สตฺสทสฺสา ฯ

๒. พุ. อป. ๓๒/๑๒/๓๕ อนฺปายินิ ฯ

วรุตฺตมนฺติ ปตฺเตตพฺพิ อุตฺตมํ (๑) เสตจฺจตฺตํ มม มตฺถเก ชารยฺนุโต

หตฺถิปิฏฺเฐ นิสินฺโนติ สมฺพนุโช ฯ สุจารุรูปํ ทิสฺวานาติ สุนทรํ

จารุ มโนหรรูปวฺนฺตํ ชมฺมํ เทลียมาํ สมฺพุทฺธํ ทิสฺวา เม

มยฺหํ วิตฺติ สนฺตุฏฺฐิ โสมนสฺสํ อฺุทฺตชฺชตฺ อฺุทฺตชฺชตฺติ อตฺโถ ฯ

โอรุยฺห หตฺถิกฺขณฺชฺมหาติ ตํ ภควฺนฺตํ นิสินฺนํ ทิสฺวา

หตฺถิปิฏฺฐิจิโต โอรุยฺห โอรุโรหิตฺวา นราสภํ นรวสภํ อฺุทฺตจฺฉินฺ

สมีปํ กโตติ อตฺโถ ฯ รตฺนมยจฺจตฺตํ เมติ รตฺนภูตฺติตํ เม มยฺหํ

จตฺตํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส มตฺถเก ชารยฺนฺติ สมฺพนุโช ฯ

มม สงฺกปฺปมณฺญาชาติ มยฺหํ ปสาเทน อฺุทฺตปฺนฺนํ สงฺกปฺป

ตฺตวา อีสินฺนํ อนฺตเร มหนฺตฺตฺวโต โส ปทฺมตฺตโร ภควา ฯ ตํ

กถํ จปยิตฺวานาติ ตํ อตฺตนา เทลียมาํ ชมฺมกถํ จเปตฺวา

มม พุยากรณฺตฺถาย อีมา คาถา อภาสถ กเถสิตี อตฺโถ ฯ

กถนฺติ เจ โย โสติอาทิมายฺห ฯ โสณฺณาตฺตฺตฺตฺตฺตฺ

จตฺตํ โย โส ราชกุมารโ อเม มตฺถเก ชารยฺสิตี สมฺพนุโช ฯ

ตมฺหํ กิตฺตยิสฺสามีติ ตํ ราชกุมารํ อหํ กิตฺตยิสฺสามิ ปากฺกั

กริสฺสามิ ฯ สุโณถ มม ภาสโตติ ภาสฺนฺตฺตฺตฺตฺตฺ

มม วจฺนํ
สุโณถ โอรุโรหิตฺวา มนสิ กโรถาติ อตฺโถ ฯ

อิโต คนฺตฺวา อຍ် โปโสติ อຍ် ราชกุมารโ อิโต

มฺนุสฺสโลกโต จูโต ตฺตฺติตํ คนฺตฺวา อวสิสฺสตี ตตฺถ วิหริสฺสตี ฯ

๑ ที. ปิเจ จเปตพฺพิ อุตฺตมํ ฯ

ตตถ อจฺจราหิ ปุรฺกขโต ปรีวาริโต ตฺสิตถวานสมปตฺตี อนุ-
โกสฺสตีติ สมพฺนโร ฯ

จตุตฺตีสกฺขตฺตุนฺติ ตฺสิตถวานโต จวิตฺวา ตาวตีสถวเน
อุปฺปนฺโน จตุตฺตีสวาท เทวินฺโท เทวราชํ กริสฺสตีติ สมพฺนโร ฯ
พลาธิโป อญฺจสตนฺติ ตาวตีสถวานโต จูโต มนุสฺสโลเก อุปฺปนฺโน
พลาธิโป จตฺรจฺกินิยา เสนาย อธิโป ปธาโน อญฺจสตชาติสุ
ปเทสราชา หุตฺวา วสุธํ อนนฺทรตนวาริ ปจวี อวสิสฺสตี ปุถพฺย
วิหริสฺสตีติ อตุโถ ฯ

อญฺจปณฺณาสกฺขตฺตุนฺติ อญฺจปณฺณาสชาติสุ จกฺกวตฺตี
ราชา ภวิสฺสตีติ อตุโถ ฯ มหิยา สกฺลขมฺพุทฺธิปจฺวิยา วิปุลฺล
อสงฺเขยฺยํ ปเทสราชํ การยิสฺสตีติ ฯ

สภฺยานํ กุลเกตฺตฺสชาติ สภฺยราชานํ กุลสฺส ชชฺชภูตฺส
พุทฺธสฺส ฌาตโก ภวิสฺสตีติ อตุโถ ฯ

อาตานิตี วีริยา ฯ นิปโกติ เนปฺกสฺสงฺฆาตฺยา ปณฺณาย
สมนฺนาคโต ฯ พาสฺสจฺเจสฺส พุทฺธสฺสตาเวสฺส ปิฏฺกตฺตยธารณฺส
โกวิทฺเท ฌโก ฯ นิวัตฺตฺตติ อนนฺณตฺตติโก (๑) อถฺทโร กาย-
ปากพฺพิยาทิตฺททฺธาวิริหิตฺโต สพฺพปาจี สกฺลปิฏฺกตฺตยธาริ
ภวิสฺสตีติ สมพฺนโร ฯ

ปธานปฺหิตฺตโต โสตี โส อานนฺทเถโร วีริยกรณาย
๑ สี. อญฺเณน วิญฺญตฺตติโก ฯ ๒. ม. ปากพฺพิยา ฯ

เปตฺตจิตฺโต ๗ อุปสนฺโต นิรุปรีติ รากุปรีโทสุปรีโมหุปรีหิ
วิรฺหิตฺโต โสตาปตฺติมคฺเคน ปหาตพฺพกิลฺลํ ปหีนตฺตา
อุปสนฺโต สนฺตกายจิตฺโต ๗

สนฺติ อารญฺณกาติ อรญฺเณ ภวา มหาวเน ชาตา ๗
สญฺุจฺจายนาติ สญฺุจฺจิสฺสกาเล หายนพฺลา ๗ ตฺริชา ปภินฺนาติ
อกฺขิกณฺเณโกสสงฺขาเตหิ ตีหิ จาเนหิ ภินฺนมฺชา ๗ มาตงฺกาติ
มาตงฺกหตฺตฺกฺกุเล ชาตา ๗ อีสาทนฺตาติ รตฺติสาทิสฺสทฺนฺตา(๑) ๗
อรุพฺพหฺวา ราชวาทนา ๗ กุณฺชรสงฺขาตา นาคา หตฺตฺติราชาโน
สนฺติ สํวิชฺชนฺติ ยถา ตถา สตฺสทฺสสงฺขา จีณฺสาวสงฺขาตา
ปณฺจिता มหิตฺธิกา อรฺหนตฺนาคา สนฺติ สพฺเพ เต อรฺหนตฺนาคา
พฺพทฺชนาคราชสฺส ๗ น โหนฺติ ปณฺธิมฺหิ เตติ เต ปณฺธิมฺหิ
ตาทิสฺสา น โหนฺติ กิ สพฺเพ เต ภยภิตฺตา สกฺภาเวเน สณฺจาคฺคํ
อสมตฺถาติ อตฺถโถ ๗ เสสํ วุตฺตนยตฺตา อุตฺตานตฺถเมวาทิ ๗

อานนฺทตฺถเธาปทานวณณา นิฏฺฐิตา ๗

เอตฺตาวตฺตา ปจฺมา พุทฺธวคฺควณณา สมตฺตา ๗

ปจฺโม ภาคิ นิฏฺฐิตฺโต ๗